

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

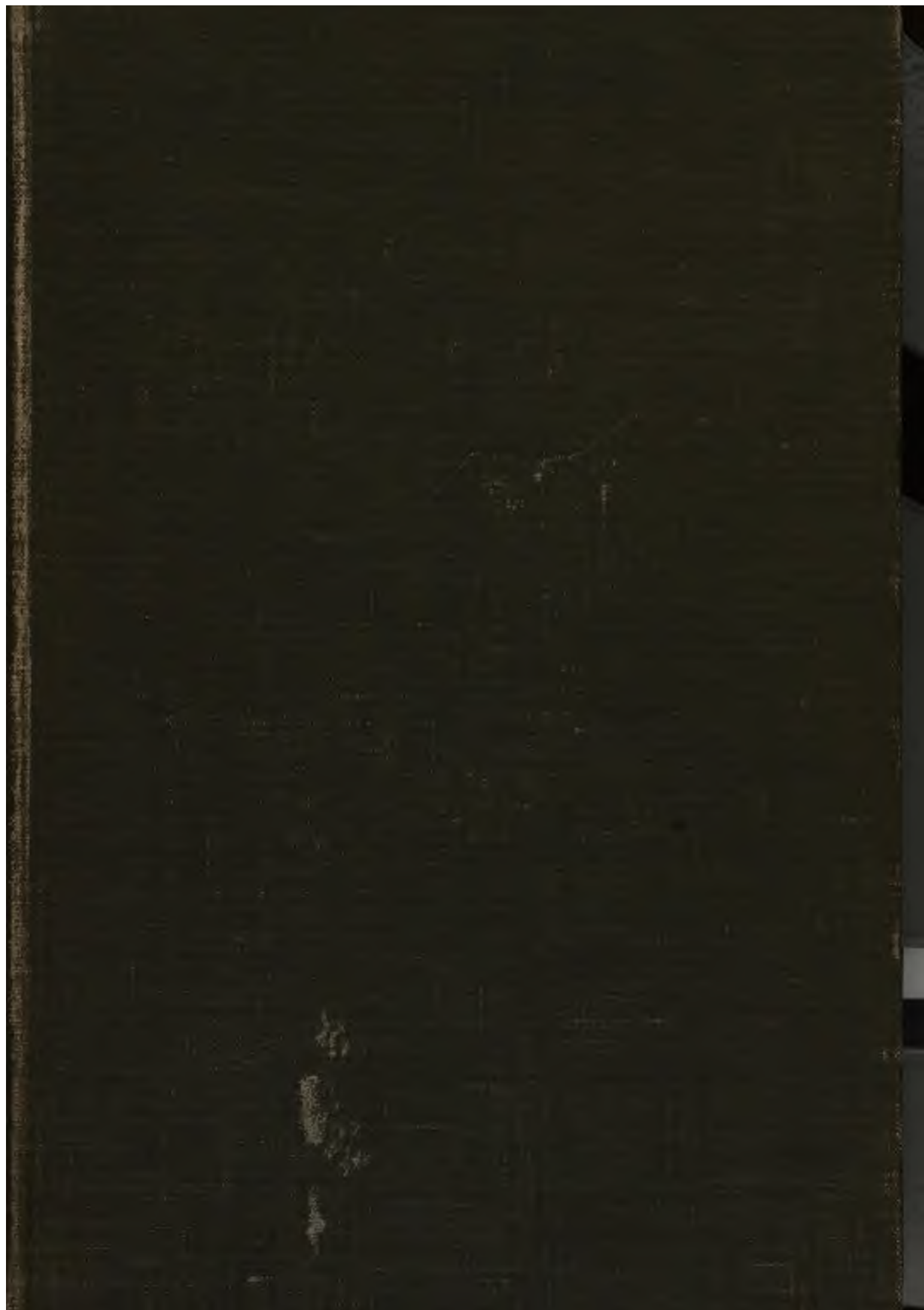
Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

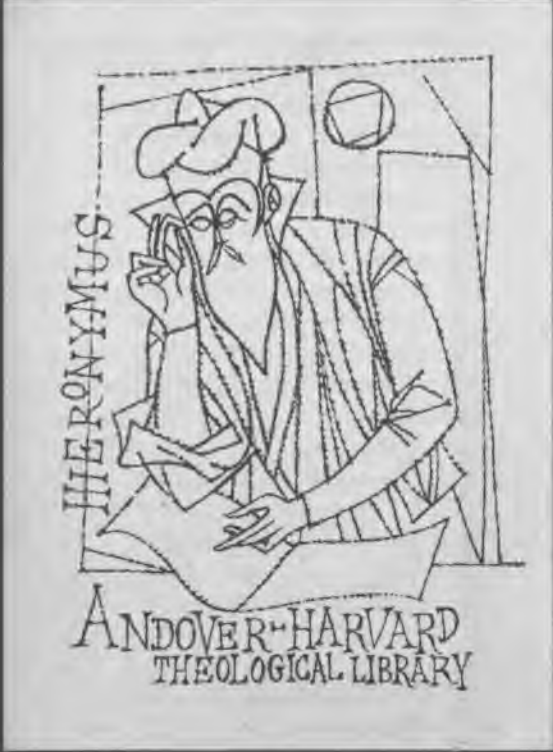
- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

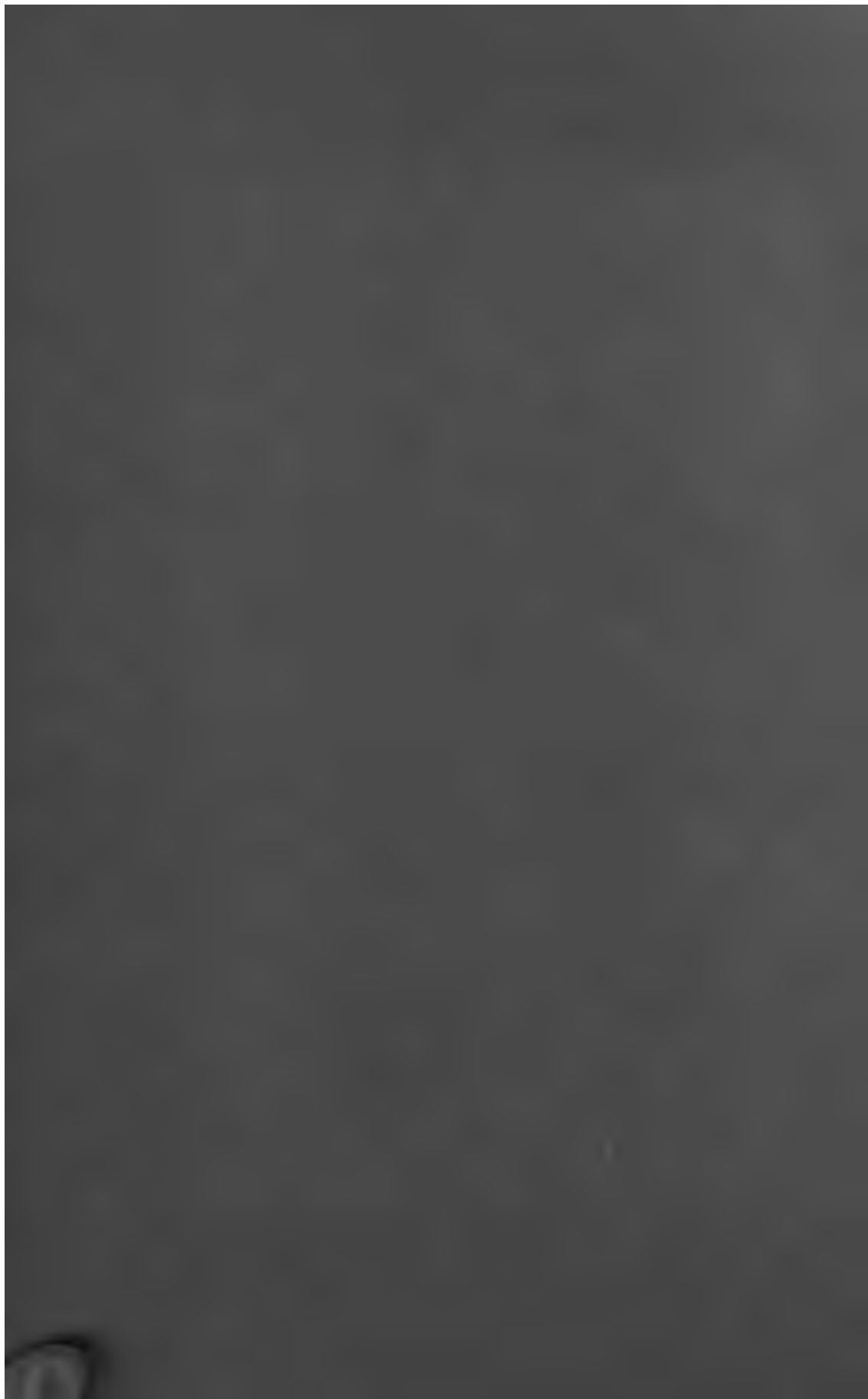

786
428
973
W

John
M. [unclear]

RIJKS GESCHIEDKUNDIGE PUBLICATIËN

UITGEGEVEN IN OPDRACHT VAN

Z. EXC. DEN MINISTER VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN.

KLEINE SERIE.

3.

KNUTTEL, ACTA DER PARTICULIERE SYNODEN VAN ZUID-HOLLAND

EERSTE DEEL.

'S-GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF
1908.

1817

ACTA

DER

**PARTICULIERE SYNODEN
VAN ZUID-HOLLAND**

1621—1700

UITGEGEVEN DOOR

DR. W. P. C. KNUTTEL.

EERSTE DEEL.

1621—1633.

**'S-GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF
1908.**

TYP. ZUID-HOLL. BOEK. EN HANDELSDRUKKERIJ.

406
Ref
S 9935
v. 1

DE UITGAVE VAN ACTA DER PARTICULIERE SYNODEN VAN ZUID-HOLLAND, 1621—1700, WERD AAN DE COMMISSIE VAN ADVIES VOOR 'S RIJKS GESCHIEDKUNDIGE PUBLICATIËN VOORGESTELD DOOR HAAR BESTUUR DEN 5^{den} FEBRUARI 1907. ZIJ WERD DOOR DE COMMISSIE AANBEVOLEN AAN Z. EXC. DEN MINISTER VAN BINNENLANDSCHE ZAKEN BIJ ADVIES VAN 18 FEBRUARI 1907. Z. EXC. DROEG DE BEWERKING OP AAN DR. W. P. C. KNUTTEL DEN 25sten FEBRUARI 1907. HET TOEZICHT OP DE UITGAVE WERD, BEHALVE DOOR HET BESTUUR DER COMMISSIE, UITGEOEFEND DOOR HET LID PROF. DR. F. L. RUTGERS.

INHOUD.

	Blz.
Inleiding	IX—XXII
Synode Rotterdam, 1621	1
Copje van de conciliatie der formulieren van doopen, trouwen, etc.	34
Copje van de Forme der inspectie over de gemene kercken . .	36
Synode Gorinchem, 1622	38
Synode Brielle, 1623	65
Formula correspondentiae inter professores theologiae et ec- clesiarum pastores.	91
Synode 's Gravenhage, 1624	93
Synode Woerden, 1625.	129
Synode IJsselstein, 1626.	162
Synode Dordrecht, 1627	198
Synode Delft, 1628	235
Synode Leiden, 1629, ...	287
Synode Schoonhoven, 1630	325
Synode Schiedam, 1631.	372
Synode Gorinchem, 1632	471
Synode Brielle, 1633.	495
Register van Personen	521
Register van Plaatsen	542
Register van Zaken	547

INLEIDING.

Voor de kennis onzer vaderlandsche geschiedenis in den ruimsten zin bevatten de Acta der Synoden zeer belangrijke gegevens. In die Acta toch wordt niet alleen gehandeld over zuiver kerkelijke onderwerpen, maar tal van kwesties, welke op het volksleven in zijn vollen omvang betrekking hebben, komen telkens ter sprake. Dat zij voor de kennis van de verhouding van kerk en staat heel wat gegevens bevatten, spreekt haast van zelf. Voor opneming in de serie uitgaven van de Commissie voor 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën zouden zeker in de eerste plaats in aanmerking zijn gekomen de Acta der Nationale Synoden, wanneer deze plaats hadden gehad. Maar na 1619 is tijdens de Republiek het houden eener Nationale Synode niet meer toegestaan, al was in laatst genoemd jaar de bepaling gehandhaafd, dat zij alle drie jaar zouden bijeenkomen. In de zeventiende en in de achttiende eeuw had men hier te lande dus slechts de particuliere of provinciale Synoden. Eigenlijk is de benaming „provinciale Synode” niet geheel juist. In de kerkenordering was voorgescreven dat een zeker aantal classen zouden samenkomen tot het houden eener particuliere Synode. Daar nu meestal de bijeenkomende classen die waren, welke in het staatkundige tot dezelfde provincie behoorden, werd aan die Synoden veelal de naam gegeven van provinciale Synoden, zelfs b. v. door iemand als Voetius ¹⁾. De kerkenordering kent echter slechts

---

1) In zijne „*Politica Ecclesiastica*” T. IV. p. 193. *Particulares distinguimus, in minores (quas classes appellamus), in majores, quas Provinciales dicimus, in maximas, hoc est Nationales*”.

particuliere en Generale of Nationale Synoden. In de Acta zelve vindt men herhaaldelijk van „provinciale Synoden” gesproken wat wel hieruit zal voortkomen, dat men zoo dikwijls sprak van de Synoden der overige provincies. Maar Holland althans had na de zestiende eeuw zeker geen provinciale Synode, want in deze provincie vond men twee particuliere Synoden, waarover straks nader.

Voor de kennis van wat op kerkelijk gebied in ons land voorgevallen is, zijn dus de Acta der particuliere Synoden een der hoofdbronnen. Toch zou men zich vergissen zoo men meende, dat in die vergaderingen enkel zaken van provinciaal of lokaal belang aan de orde kwamen. De kerk heeft een middel gevonden om aan het ontbreken eener Nationale Synode tegemoet te komen door de correspondentie. Hieronder werd verstaan dat een particuliere Synode bijgewoond werd door afgevaardigden, „correspondenten”, van de overige particuliere Synoden. Die correspondenten gaven, thuis gekomen, verslag van hetgeen in de door hen bijgewoonde vergadering behandeld was. Eerst mondeling, maar in de Zuid-Hollandsche Synode van 1632 (art. 50) werd bepaald, dat de correspondenten naar de andere Synoden tijdens de vergadering de „generalia” uit de acten zouden „extraheeren” en dat dit verslag in de eerstvolgende Synode voorgelezen zou worden. Sedert geschiedde dit geregeld. Daarenboven konden de correspondenten in de bijeenkomst der Synode, waarheen zij afgevaardigd waren, mededeelen wat over bepaalde onderwerpen in hun synodaal ressort geoordeeld was of besloten werd. Ook kregen zij wel opdracht of liever verzoek, om in hunne Synode een of andere zaak aan de orde te stellen. Daardoor werd eenheid van handelen verkregen voor de kerken in de geheele Republiek. Nu is die correspondentie wel niet ontstaan uit de weigering der regeering om toestemming te geven tot het bijeenkomen eener Nationale Synode, want reeds in de eerste jaren na 1619, toen men zich nog vleide met de hoop dat een dergelijke algemeene kerkvergadering weldra weder samenkomen zou, vinden wij enkele correspondenten in de Zuid-Hollandsche Synode. Maar het behoeft wel geen betoog, dat naar mate die gewenschte algemeene kerkvergadering naar een steeds verder verwijderde

toekomst verplaatst werd, naar gelang de kerkelijke heeren inzagen dat die Nationale Synode veel kans had tot de pia vota te zullen gaan behooren, dat in diezelfde mate de waarde der correspondentie werd verhoogd als het beste middel om althans eenigermate te voorzien in het ontbreken van het hoogste kerkelijk orgaan. Toch heeft het jaren en jaren geduurd vóór die correspondentie overal tot stand gekomen was. In Friesland b. v. geschiedde dat eerst in 1654 met de correspondentie met Groningen, in 1672 met die met Overijsel en eindelijk in 1676 met die met Gelderland. In Holland heeft het niet zoolang geduurd; de Zuid-Hollandsche Synode had geregeld correspondentie met Noord-Holland sedert 1593, met Gelderland sedert 1598, met Groningen sedert 1601, met Utrecht sedert 1624, met Overijsel sedert 1629 en met Friesland sedert 1631. Ook zijn er bijeenkomsten van correspondenten der verschillende particuliere synoden gehouden, waarin onderwerpen, voor de geheele kerk van belang, besproken werden. Maar die samenkomsten hadden geen bevoegdheid bindende besluiten te nemen. Wat daar besloten werd, werd tot een punt van beraadslaging in de verschillende particuliere Synoden gemaakt.

Een der belangrijkste, zoo niet de belangrijkste der particuliere Synoden was die van Zuid-Holland. De provincie Holland was nu eenmaal toonevend in de Republiek en boven haar Noordelijke zuster had de Zuid-Hollandsche Synode nog voor dat tot haar gebied ook behoorde de zetel van 's lands regeering, 's Gravenhage. Er wordt dan ook bijna geen Synode gehouden of wij vernemen van afgevaardigden tijdens de vergadering afgezonden naar de Staten-Generaal, naar de Staten van Holland, naar Gecommitteerde Raden of naar den stadhouder, om hetzij aan te dringen op gewenschte maatregelen, hetzij het oordeel in te winnen der hooge staats-colleges of van den Prins van Oranje. Daarenboven was ook ten opzichte van de uitgebreidheid van het onder haar ressorteërend gebied de Zuid-Hollandsche Synode een der belangrijkste.

Wat behoorde nu tot het ressort van deze Synode? In den regel waren veelal de grenzen van een kerkelijke provincie dezelfde als die van de staatkundige; voor Holland was dit

echter niet het geval. Voor ééne particuliere Synode was het grondgebied der provincie Holland te uitgestrekt en evenals men in het staatkundige sprak van Holland en West-Friesland, of van een Zuider- en een Noorderkwartier, dat elk zijn college van Gecommitteerde Raden had, zoo is ook in het kerkelijke de provincie verdeeld in twee particuliere Synoden, die van Noord- en die van Zuid-Holland; welke verdeeling echter niet samenviel met de staatkundige. Volgens deze was het Y de grens, zoodat Amsterdam en Haarlem tot Zuid-Holland behoorden; maar ten opzichte van het kerkelijke waren de voor die steden genoemde classes bij Noord-Holland ingedeeld, opdat er geen al te groote ongelijkheid zou zijn tusschen de twee in Holland samenkomende particuliere Synoden. Zuid- en Oostwaarts strekte de kerkelijke provincie zich echter verder uit dan de staatkundige. Noordwaarts liep de grens van het ressort der Zuid-Hollandsche Synode even boven Hillegom en Leimuider. Het geheele gebied der Synode was verdeeld in elf classes. In het Noorden lagen er twee, die van Leiden en Neder-Rijnland en die van Woerden en Over-Rijnland. Eerstgenoemde had de stad Leiden tot middelpunt. Zuidelijk van deze beide lagen van het Westen naar het Oosten die van 's-Gravenhage (d. w. z. de stad met omgeving, met de kuststreek ongeveer van Wassenaar tot aan den Hoek van Holland), van Delft en Delfland (Delft, Maassluis, Vlaardingen), van Schieland (Schiedam, Rotterdam met omgeving, Noordwaarts tot Moer-Kappelle, en het eiland IJselmonde) en de classis van Gouda (Gouda, de Krimpenervaard, Schoonhoven, Vianen). Nog Zuidelijker volgden de classes van Voorne en Putten (met het eiland Overflakkee), van Dordrecht (een gedeelte van den Alblasserwaard, het eiland van Dordrecht, Beijerland met den Hoekschenwaard en een gedeelte van Noord-Brabant, dat destijds tot Zuid-Holland behoorde, nl. de strook met Willemstad, Klundert, Geertruidenberg, de Langstraat) en die van Gorinchem (de landen van Arkel, van Altena en van Heusden). Nog behoorden tot de Zuid-Hollandsche Synoden twee classes buiten het gebied der provincie, nl. de classis van Buren, omvattende enkele domeinen van den Prins van Oranje, nl. de voormalige graafschappen Buren, Leerdam, Kuilenburg

met de vroegere baronnie van IJselstein en de classis Breda, door de baronnie van dien naam gevormd ¹⁾).

Om te weten wat de bevoegdheid eener particuliere Synode was zal het beste zijn hier te laten volgen wat in de kerkenordering over de kerkelijke vergadering te vinden is. Hier wordt daarbij gevolgd die van 1619, zooals men die vindt afgedrukt in Wiltens' *Kerkelijk Plakaatboek*, I, 152 vv. Wel is die kerkenordering door de Staten van Holland nooit officieel erkend, maar voor de kerk was zij de regeling, waaraan zij zich te houden had en ook hield. Een hoofdstuk is gewijd aan de kerkelijke vergaderingen, nl. art. 29—52. Voor de kennis van de samenstelling, bevoegdheid en den omvang der werkzaamheden eener particuliere Synode zijn vooral van belang art. 29—31, 36.

Art. 29. Vierderley kerckelijcke t' Samenkomsten sullen onderhouden werden, de Kerckenraedt, de classicale Vergaderingen, de particuliere Synoden, en de Generale of Nationale.

Art. 30. In dese t' samenkomsten sullen geen andere dan kerckelijcke saecken, en het selve op kerckelijcke wijze gehandelt worden. In meerder vergaderingen sal men niet handelen dan hetgeene dat in mindere niet heeft afgehandelt kunnen worden, of dat tot den kercken der meerder Vergaderinge in het gemeyn behoort.

Art. 31. Soo yemandt hem beklaeght door de uytspreecke der minder vergaderinge verongelijckt te zijn, die selve sal hem tot een meerder kerckelijcke vergaderinge beroepen mogen, ende het geene door de meeste stemmen goetgevonden is, sal voor vast en bondigh gehouden worden, ten zij dat het bewesen wordt te strijden tegen het Woordt Gods, of tegen de Articulen in desen generalen Synode besloten, soo lange als deselve door geen andere generale Synode verandert zijn.

Art. 36. Het selfde seggen heeft de Classis over den

---

1) Zie: „*W. A. Bachiene, Kerkelijke geographie der Vereenigde Nederlanden* (1768 vv.), waar over de Zuid-Hollandsche Synode gehandelt wordt, Dl. II, blz. 3—172

Kerckenraedt, het welke de particuliere Synode heeft over de Classe, ende de generale Synode over de particuliere.

Grondslag der kerkelijke organisatie was de gemeente, welke hare vertegenwoordiging vond in den kerkeraad. Binnen de door confessie en kerkenordening voorgeschreven grenzen behartigde deze vrij haar eigen belangen. Kwamen er oneenigheden of geschillen voor, welke niet afdoende door den kerkeraad uitgemaakt konden worden, of wel appelleerde een der partijen aan een hogere rechtbank, dan kwam de zaak voor de classis. Als regel gold dat iedere gemeente naar de classicale vergadering zou afvaardigen een predikant en een ouderling, terwijl waar in een gemeente meer dan één predikant was, al de predikanten bevoegd waren als leden de classicale vergadering bij te wonen. De classis had te behartigen de kerkelijke zaken van het geheele ressort, dat tot haar behoorde. Ook zij was daarbij natuurlijk gebonden aan confessie en kerkenordening. Zij zorgde er voor dat de kerkelijke orde en tucht in haar ressort gehandhaafd werd. Jaarlijks in de particuliere Synode werd medegedeeld wie in elke classis waren aangewezen als *visitatores classium*, die in de verschillende gemeenten, welke tot de Classis behoorden, inspectie hadden te houden of predikant, ouderlingen en diakenen behoorlijk hun plicht deden en of leer en leven van deze personen vlekkeloos waren. Het reglement voor die visitatie vindt men in dit deel afgedrukt achter de Synode van 1621.

Daarenboven behoorde het examineeren der aanstaande proponenten en der proponenten, die een beroeping hadden aangenomen, tot de bevoegdheid der Classis. Bij beroep van een predikant naar een andere gemeente was het wêer de Classis, die nevens den kerkeraad aan den beroepene dimissie moest verleenen, terwijl bij het doen van een beroep advies of approbatie der Classis vereischt was. Door de Classis werden opgesteld de *gravamina*, waarover het oordeel der Synode ingeroepen zou worden. Voetius, in zijn aangehaald werk, definieert deze aldus: „*Gravamina sunt quaesita, aut indicia, de difficultatibus in ecclesia exortis, aut de negotiis communiter ecclesias omnes omnino et directe, aut quodammodo concernentibus,*

quae in et ab una ecclesia aut classe plane absolvi nequeunt" ¹⁾).

Niet de minst belangrijke taak der Classis was, dat zij in hooger beroep uitspraak had te doen bij geschillen, wanneer door een der partijen met de beslissing van den kerkeraad geen genoegen genomen werd. Van haar uitspraak was dan weder beroep op de particuliere Synode. Over de samenstelling dezer vergadering handelt art. 47 der kerkenordening van 1619 in deze woorden :

Alle jaers (ten ware dat den noodt eenen korteren tydt vereyscht) sullen vier of meer nagebuerde Classen te samen komen, tot welke particuliere Synode uyt yeder Classe twee Dienaers en twee ouderlingen afgevaerdicht sullen worden. In het scheyden (soo wel des particulieren als des generalen Synoden) sal een kercke verordent worden, die last hebben sal, om met advis des Classis, den tydt en plaetse des naesten Synodi te stellen.

Er moesten dus evenveel predikanten als ouderlingen ter synodale vergadering verschijnen, een verstandige bepaling, ten doel hebbende om het leeken-element tot zijn recht te doen komen. In de praktijk werd echter aan deze bepaling zeer slecht de hand gehouden. Zooals een blik in de lijstjes der in een Synode aanwezige leden doet zien vaardigden alle Classes naar de vergadering af drie predikanten en één ouderling. In het eerste gedeelte der zeventiende eeuw maakten de Classes van Buren en Breda wegens hun aanvankelijk geringen omvang een uitzondering. Tot 1626 zond Buren en tot 1648 Breda ieder slechts twee predikanten en geen ouderling. In hoeverre de predikanten er de ouderlingen liefst buiten hielden is niet meer uit te maken. Waarschijnlijk is gebrek aan geschikte personen, die in staat en bereid waren geruimen tijd uit hun zaken te loopen, oorzaak geweest dat in de synodale vergaderingen de ouderlingen zoo verre in de minderheid waren ²⁾).

Behalve door de eigenlijke leden der Synode werd de vergadering bijgewoond door enkele der Deputati Synodi — waarover

---

1) G. Voetius, *a. w. T. IV.*, 124.

2) Zie: F. L. Rutgers, *De geldigheid van de oude kerkenordening*, blz. 20.

straks nader — en door de Commissarissen-Politiek ¹⁾, afgevaardigd door de Staten van Holland, om toe te zien, dat de Synode zich niet op politiek terrein begaf. Gewoonlijk waren zij twee in getal, nl. een lid van een der hooge rechtscolleges en een burgemeester uit de stad, waar de vergadering gehouden werd. Had dit plaats in een der domeinen van den stadhouder, dan waren ook enkele van zijne Raden tegenwoordig.

In confessie of kerkenordering kon de particuliere Synode geen verandering brengen, maar wel had zij toe te zien dat beiden nageleefd werden en dus te waken tegen onrechtzinnigheid en tegen wat met de kerkelijke discipline streed. Daarenboven werd haar bemiddeling ingeroepen voor tal van zaken, welke niet een enkele gemeente of Classis, maar de gezamenlijke kerken — althans die onder het ressort der Synode — betroffen. Daartoe behoorden bv. maatregelen tegen andere kerkgenootschappen of secten, met name tegen Roomschen en Remonstranten, tegen de volkszonden, waarbij vooral de ontheiliging van den Zondag herhaaldelijk ter sprake kwam, ten opzichte van het onderwijs, huwelijkszaken, armenzorg, patronaatrecht, de aangelegenheden der kerken in Oost- en West-Indië, woeker, van de traktementen van predikanten en schoolmeesters, van de verzorging der predikants-weduwten, maatregelen tegen paskwillen, enz. enz. veelal onderwerpen, waarbij de kerk de hulp der burgerlijke overheid noodig had. Vandaar dat in de Synode herhaaldelijk besloten werd afgevaardigden te zenden naar een der regeerings-colleges, naar den stadhouder of den raadpensionaris.

Meestal werd de tijd voor een goed deel in beslag genomen door de geschillen, welke voor de Synode gebracht werden. Nu eens werd een predikant naar elders beroepen, maar weigerde zijn gemeente hem te laten gaan. Dan wêer lag een predikant overhoop met den kerkeraad of een deel zijner gemeente. Of wel er kwam in een plaats wrijving of zelfs strijd tusschen de kerk en de burgerlijke overheid. In al zulke gevallen — en er

---

1) *J. J. Bergsma, Specimen historico-theologicum de Commissariis-Politicis sive delegatis Summi Imperii ad Synodos Ecclesiae Reformatae in nostra patria. Traj. ad Rh. 1857.*

zouden nog heel wat andere voorbeelden zijn bij te brengen — kwam de zaak in kwestie, wanneer de Classis en de gedeputeerden der Synode tevergeefs getracht hadden haar tot een goed einde te brengen, voor de Synode, welke het geschil trachtte te beslechten door bemiddeling. Voetius drukt dit aldus uit: „In variis etiam litibus ad synodos delatis, agunt et concludunt synodi per viam accommodationis (uti loquuntur) et pacificationis, non per viam decisionis.”¹⁾ Een zeer leerzaam voorbeeld van het schier onuitputtelijk geduld, waarmede de Synode trachtte de strijdende partijen tot elkaar te brengen, geeft de Synode van 1631, waarin vele zaken en vooral de troebelen te Rotterdam drie maanden lang de vergadering bezig hielden.

Uit Voet's definitie mag evenwel niet worden afgeleid dat de Synode geen eigenlijk gezegde beslissing nam. Bleek het ondoenlijk de oneenigheden door bemiddeling uit de wereld te helpen, dan ging de Synode — overeenkomstig art. 31 van de kerkenordering — er wel degelijk toe over uitspraak te doen. Zelf verklaarde de Synode van 1634 bij de behandeling van zulk een geschil, Art. 42, dat de zaak door haar „soude gheeyndicht werden, indien het doenlijk was, per viam concordiae, indien niet bij decisye.” Voetius schrijft dan ook even later van de decisio of definitio „cui omnes, quos illud concernit, se conformare tenentur, siquidem juste et legitime factae sint, aut saltem ordini locum dare ac se subicere, siquidem in conscientia iudicent male et illegitime decisum esse.”²⁾

Intusschen houde men in het oog dat de particuliere Synode nog niet de betrekkelijk hoogste autoriteit was. Dat was de Nationale Synode en op haar kon van de uitspraken der particuliere Synode geappelleerd worden. Toch was dit meer een kwestie van theorie dan van praktijk. Gelijk een beslissing der Classis van kracht bleef tot de particuliere Synode in hooger beroep uitspraak had gedaan, zoo was het ook met de beslissing van dat laatste college. En daar er geen Nationale Synode meer gehouden is, bleef dus het laatste woord aan de particuliere.

---

1) Voetius, *a. w.* T. IV. 213.

2) *a. w.*, T. IV. 217.

Iemand door haar afgezet, bleef afgezet, ook al had hij geappelleerd aan de hoogere rechtbank, want feitelijk bestond deze niet.

De Zuid-Hollandsche particuliere Synode werd altijd in den zomer gehouden, waarbij als regel gold (echter met vele uitzonderingen, vooral in de jaren 1628 tot 1636), dat zij begon op Dinsdag na den eersten Zondag in Juli en dat zij achtereenvolgens gehouden werd in de onderscheidene Classes volgens de daarvoor vastgestelde orde; waarbij telkens de hoofdplaats der Classis voor de zittingen was aangewezen en in sommige Classes twee of drie der groote plaatsen bij toerbeurt. De tijd, gedurende welken de Synode bijeen bleef verschilde zeer; waren gewoonlijk een tiental dagen voldoende om de te behandelen zaken af te doen, het kwam ook voor dat men drie tot vijf weken, eens zelfs drie maanden bijeenbleef.

Na het scheiden der vergadering waren het de gedeputeerden der Synode, die voor haar optraden, deels om hare besluiten uit te voeren, en deels om de kerkelijke belangen te behartigen, voor zooveel dat zonder eigen bestuursmacht geschieden kon ¹⁾. Er waren er vier, van wie elk jaar twee aftraden. Hun post was werkelijk geen sinecure, zooals uit de Acta blijken kan. Het bezorgen van en het toezien op tal van zaken werden hun opgedragen en gewoonlijk vertegenwoordigden zij de Synode tegenover de hooge overheid en de vroedschappen. Deden zich in een Classis moeilijkheden voor, dan waren zij aangewezen om de behulpzame hand te bieden. Vandaar dat het door hen jaarlijks in de Synode uitgebrachte rapport van hunne bemoeiingen — gewoonlijk over een aantal artikelen verspreid — tot de belangrijkste punten der agenda behoorde, omdat het een overzicht gaf van veel dat tusschen twee Synoden in de provincie voorgevallen was.

De handelingen der particuliere Synoden van Zuid-Holland, de *Acta*, zijn in tal van handschriften bewaard gebleven. Aan de uitgave dier Acta uit de zeventiende eeuw — althans van 1621 af, want de vroegere hebben in het bekende werk der heeren REITSMA EN VAN VEEN het licht gezien — werd besloten

---

¹⁾ Zie voor de taak van zulke Deputati in de zeventiende eeuw Voetius, *a. w.* I, 110—114 en 224, III, 475 en 527 vv., IV, 145 en 326—29.

het officieel exemplaar ten grondslag te leggen. Als zoodanig geldt het exemplaar, dat thans nog in het bezit is van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuid-Holland, en dat mij door genoemd bestuur welwillend ten gebruike afgestaan werd. Toch zijn niet al de Acta uit die verzameling oorspronkelijke stukken. Wat is het geval? Wanneer men thans die rij van in perkament gebonden folianten beziet, zou men een oogenblik in den waan kunnen komen, alsof oorspronkelijk de Acta in dergelijke lijvige folianten ingeschreven werden. Toch geschiedde dit niet met de oorspronkelijke Acta, wel met sommige afschriften. Zij zijn althans zeer gelijkmatig door eenzelfde hand geschreven, ofschoon de mogelijkheid niet is buitengesloten, dat het binden eerst later plaats gehad heeft. Maar van iedere Synode werden na afloop de Acta ingeschreven in losse cahiers in fol^o formaat. Na verloop van jaren werden dan de Acta van een aantal Synoden tot één deel samengebonden.

Wanneer nu werkelijk het exemplaar van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuid-Holland het officieele exemplaar der vroegere Zuid-Hollandsche Synode is geweest, dan moeten wij aannemen dat, toen het op binden aankwam, reeds eenige Acta zoek waren geraakt en nu vervangen werden door afschriften. In elk geval geven sommige Acta niet den officieelen tekst, zooals blijken kan uit het slot, waar gelezen wordt: „Was onderteekend”. Andere missen elke onderteekening, ten minste van de stukken tot het jaar 1650. Op enkelen dezer vond ik aangeteekend: „Voor de Classis van 's Gravenhage”, op een ander: „Voor de gedeputeerden deses Synodi”. Maar de meerderheid der Acta draagt de eigenhandige onderteekening van praeses, assessor en scriba, of van praeses en assessor. Wat zijn nu die Acta? Niet eigenlijk gezegde notulen. Blijkbaar maakte de scriba aantekeningen van hetgeen verhandeld werd. Na afloop der vergadering werd een overzicht, een verslag van het in de Synode voorgevallene opgemaakt. Wellicht maakte de scriba een klad en werd dit door een klerk of schrijver in het net geschreven. Niet altijd werd de zoo verkregen tekst nauwkeurig nagelezen vóór de onderteekening, want uitlatingen en verschrijvingen komen nog al eens voor. Dat de Acta niet zijn

wat wij verstaan onder notulen kan ook hieruit blijken, dat de in dit verslag gevolgde volgorde niet altijd die is, waarin de besprekingen plaats gehad hadden. Van één Synode weten wij met zekerheid dat de volgorde een andere is geweest als de Acta zouden doen vermoeden. Van die van 1630 schrijft de commissaris-politiek Fagel in zijn *Verbaal* ¹⁾ (blz. 43): „welcke acta Synodalia by my Commissaris met gemoede, ende op mijn gemack doorlesen zijnde, ende daarop gesien hebbende mijne Notulen, ende ooc mijne memorie gerecoleert, hebbe bevonden dat de solve acta vry wat confuselick zijn gestelt. Want Articulo 18 de sake soo wert gestelt, alsof de geheele sake van Rotterdam ware afgehandelt voor date, dat de gravamina afgehandelt waren, sulcx nochtans niet en is geschiet, maer in sulcker voege, als by my Commissaris van tyt tot tyt, en van Sessie tot Sessie is verhaelt.”

Natuurlijk zijn in het hier gevolgde handschrift de Acta der verschillende Synoden allen met een andere hand geschreven. Daarbij is de spelling telkens verschillend. Vooral bij eigennamen komt dit sterk aan 't licht. In de zeventiende eeuw schreef men die dikwijls op den klank af, zoodat de naam van denzelfden persoon op allerlei manieren gespeld wordt. De predikant NIENRODE bv. heet nu eens NIEUROO, dan wêer NIEURODIUS, NYENRODE, NIERODE enz. De spelling van het handschrift is in deze uitgave gevolgd met in achtneming der door de commissie voor 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën voorgeschreven regelen. Voor de eigennamen moeten verwijzingen in het register van personen te hulp komen aan de vreemde manier, waarop met die namen omgesprongen werd. Zoo vindt men dus bij SELOSSA een verwijzing naar den goeden naam: CELOSSE, bij PENTWINCK naar: PEUDEVIN. Eigenaardige moeilijkheden geven namen als die van MICHEL JANSZ. MIDDELHOVEN, die nu eens wordt aangeduid als MICHEL JANSZ. en dan weer als MIDDELHOVEN.

Van de Acta der Synoden zijn talrijke afschriften gemaakt, o. a. voor de Classen, voor de corresponderende Synoden, voor de Staten of de commissarissen politiek, enz. In de Synode van

1) Zie de aanteekening op blz. 344 van dit deel.

1623 is het besluit genomen om de afschriften der Acta door twee predikanten te doen collationneeren. Een dergelijke gecollationneerd afschrift, dat de sporen draagt van nauwkeurig te zijn nagezien en een uitstekenden tekst geeft, is in het bezit van de Algemeene Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk. Het werd op last der Synode geschreven door GERARDUS VERSTEGUS, zooals het titelblad vermeldt. Dl. II eindigt met 1637. Art. 64 van de Synode van dat jaar leert ons dat VERSTEGUS aan de vergadering te beslissen gaf, of, nu hij wéer een deel volgeschreven had, hij met het afschrijven zou voortgaan. De synodale vergadering antwoordde bevestigend. Dit handschrift werd mij welwillend ten gebruike gegeven en is steeds naast den officiëelen tekst geraadpleegd. In het Rijksarchief bevindt zich een (niet volledig) exemplaar, dat verschillende kenteekenen heeft, welke er op wijzen, dat het een afschrift is van het afschrift der Synode. Het Provinciaal Kerkbestuur van Utrecht heeft een compleet stel Acta, waarin gecollationeerde afschriften. Sommigen zijn eigenhandig door de „directores” onderteekend. Hoever nu dat collationneeren zich heeft uitgestrekt is niet meer na te gaan.

Zooveel mogelijk is bij deze uitgave gevolgd de manier, waarop de oudere Acta van verschillende particuliere Synoden in het licht gegeven zijn door de heeren REITSMA en VAN VEEN, aangezien dit werk een vervolg op het hunne beoogt te zijn. In enkele punten is een andere weg gevolgd bv. ten opzichte der gravamina. In het gebruikte handschrift komen die gravamina niet afzonderlijk voor. Maar in sommige afschriften vindt men tot 1628 achter de Acta de gravamina afzonderlijk uitgeschreven. Na 1628 is dit, althans voor de eerste helft der zeventiende eeuw, slechts bij ongeveer de helft der Synoden het geval. Daar nu uit het artikel, waarin het gravamen behandeld wordt, niet altijd met genoegzame preciesheid is op te maken, wat het gravamen inhield, is — voor zoover zij aanwezig zijn — elk gravamen als noot afgedrukt onder het betreffende artikel. Na 1640 wordt dit overbodig, want blijkens art. 45 van de Synode van dat jaar, werd toen besloten om den woordelijken inhoud der gravamina in de artikelen op te nemen.

In tal van werken zijn enkele artikelen der Acta afgedrukt.

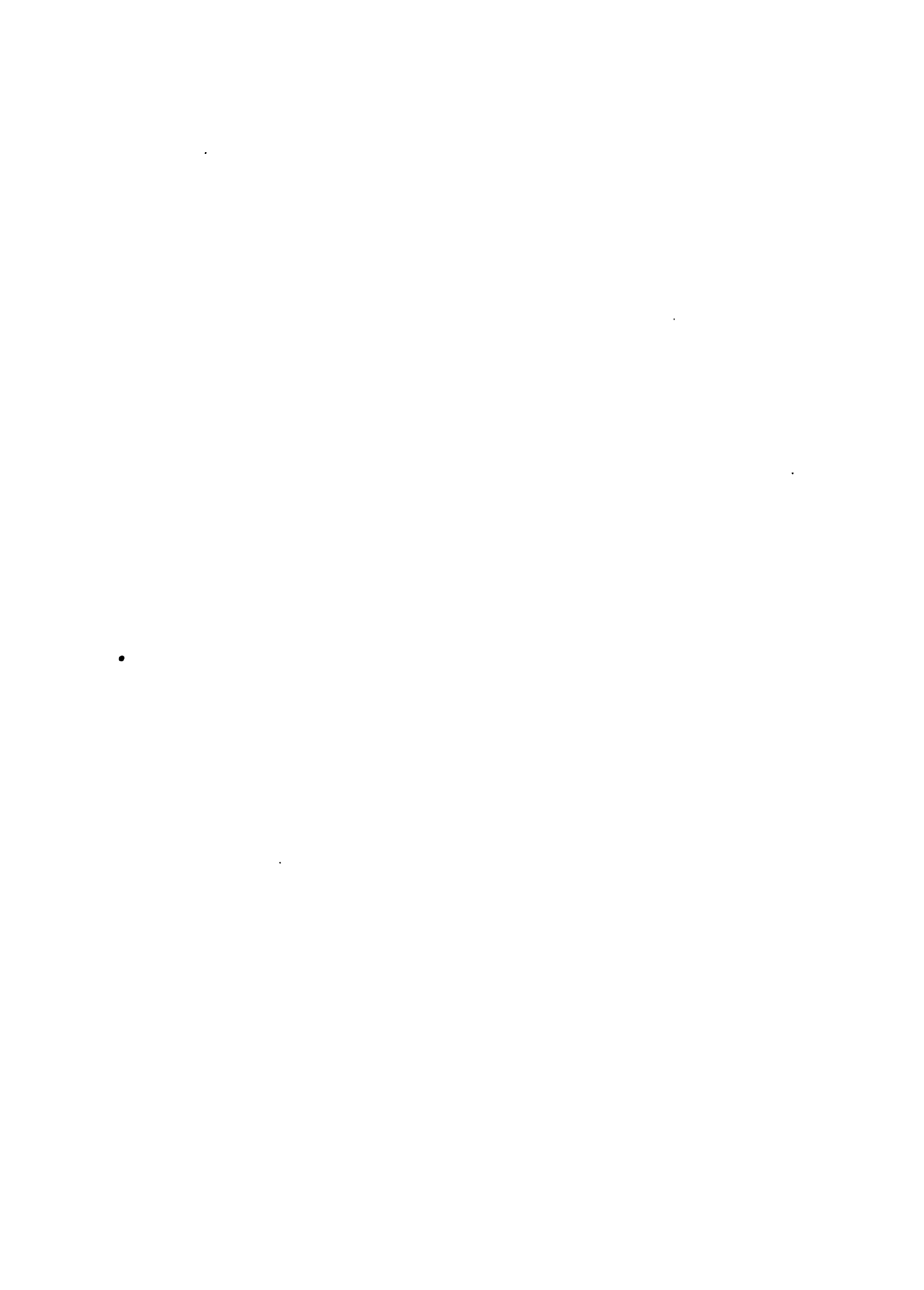
Die allen telkens te vermelden is niet noodig. Als uitzondering zij hier herinnerd, dat al wat in deze Acta betrekking heeft op de Remonstranten door N. C. KIST is medegedeeld in Dl. VII van het „*Archief voor kerkelijke geschiedenis, inzonderheid van Nederland*” (1836) Hij deed dit door te doen afdrucken de door de Classis van Schieland in 1778—1779 bijeengebrachte Aanteekeningen uit de Acta der Zuid-Hollandsche Synoden. Die tekst is echter verre van vlekkeloos.

Zoo beknopt mogelijk zijn hier en daar eenige noten aan den tekst toegevoegd, vooral ten opzichte van in de Acta besproken boeken en geschriften. Bij belangrijke zaken, welke niet wel begrijpelijk zijn als men niet weet wat er buiten de Synode voorviel is een enkel maal een opheldering gegeven. Als voorbeeld zij verwezen naar de noot bij de Synode van 1631 blz. 418—419.

Aangenaam is het mij deze inleiding te kunnen eindigen met een woord van dank voor de bij dezen arbeid ondervonden medewerking. In de eerste plaats aan DR. G. J. VAN DER FLIER, president van het Provinciaal Kerkbestuur van Zuid-Holland en DS. J. KNOTTENBELT, Secretaris van de Algemeene Synode der Ned. Hervormde Kerk. Evenzeer erkentelijk ben ik voor de mij door DS. M. A. ADRIANI te Utrecht, DS. A. B. MEYER te Groningen en DR. J. P. DE BIE te Arnhem verstrekte inlichtingen. Maar vooral zij hier mijn dank betuigd aan het op deze uitgave toezicht houdende lid der Commissie voor 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën, PROF. DR. F. L. RUTGERS te Amsterdam. Groote belangstelling toonde hij in mijn werk, gaf mij menigen nuttigen wenk en nam zelfs ijverig deel aan de correctie der drukproeven. Van harte hoop ik, dat hij op zijn hoogen leeftijd lust en kracht moge behouden om tot het geheele werk voltooid is, zijn oog over deze uitgave te laten gaan.

Juni 1908.

W. P. C. KNUTTEL.

*Acta des Zuythollantschen Synodi, gehouden
binnen der stad Roterodam, aengevangen den 20^{en}
ende geeyndiget den 30^{en} Julij Anno 1621.*

Artic. 1.

JOHANNES DIBBETZIUS, als gewesen praeses in den laetst gehouden Synodo binnen der stad Gouda, het gebet gedaen hebbende, zijn met de meeste stemmen vercoren in Praesidem D. HENRICUS ROSAEUS, in Assessorem D. Doctor FESTUS HOMMIUS, in Scribam EDZARDUS F. AURICANUS.

Artic. 2.

Op desen Synodum zijn verschenen met behoorlijke credentien de nagenomineerde broederen:

Uut den Classe van Dordrecht:

JOHANNES BECIUS	}	Respective dienaren des Goddelijcken Woorts	}	tot	}	1	} Dordrecht
JOHANNES DIBBETZIUS				2			
JOHANNES BOCARDUS				3	In Henderijck Iden Ambacht.		

Ende CORNELIS CORNELISZ. BAEN, ouderling tot Dordrecht.

Uut den Classe van Delf:

HENRICUS SWALMIUS	}	Respective dienaren des Goddelijcken Woorts	}	Delf
HENRICUS PROELIUS				Pijnacker
AMBROSIUS JOHANNIS				tot Vlaerdingen.

Ende MICHAEL BALDAEUS, ouderling tot Delf.

Uut den Classe van Leyden:

D. Doctor FESTUS HOMMIUS	}	Respective dienaren des Goddelijcken Woorts	}	Leyden
MICHIEL JANSZ. VAN MIDDELHOVEN				Voorschoten
ISAACUS JUNIUS				tot Catwijck op Rhijn.

Ende JAN RIPPERTSZ. VAN GEONENDIJK, ouderling tot Leyden.

Uut den Classe van der Goude:

JOHANNES LYDIUS	}	Respective dienaren des Woorts tot	}	Oudewater
GERARDUS SEVENHUSIUS				Schoonhoven
BARTHOLOMAEUS NICOLAI				Gouda.

Ende WILLEM BARTHOUTSZ., ouderling binnen der Gouda.

Uut den Classe van Roterodam:

FREDERICUS BROECKERUS	} Respective dienaren des } Goddelijcken Woorts } tot	} Roterodam } Schiedam } Portugael.
ELEAZARUS SWALMIUS		
R. DONTCLOCK		

Ende JAN JACOBSZ., ouderling tot Delfs-haven.

Uut den Classe van Gorinchem:

JODOCUS GEISTERANUS	} Respective dienaren des } Goddelijcken Woorts } tot	} Gorinchem } Vianen } Ameyda.
LUDERUS VOGELSANG		
EDZARDUS F. AURICANUS		

Ende JAN DE WIT, ouderling tot Woudrichem.

Uut den Classe van den Briel:

WILLEM QUIRLJNSZ.	} Respective dienaren des } Goddelijcken Woorts	} in den Briel } in Bommenede } op Ooltges-Plate.
HENRICUS NOLTHENIUS		
PETRUS PILIUS		

Ende PIETER MELTZEN NOCKE, ouderling in den Briel.

Uut den Classe van den Hage:

HENRICUS ROSAEUS	} Respective dienaren des } Goddelijcken Woorts	} in den Hage } tot Rijswijk } tot Voorburch.
ABRAHAMUS LEUWIUS		
JUSTUS BUISSONIUS		

Ende HUGO VINCK, ouderling in den Hage.

Uut den Classe van Woerden:

HENRICUS ALUTARIUS	} Respective dienaren des } Goddelijcken Woorts } tot	} Woerden } Bodegraven } Lemuyden.
ISAACUS WASSENBURGIUS		
SAMUEL HENDERICKSZ.		

Ende JAN FLOREN, ouderling tot Woerden.

Uuten (!) den Classe van Bueren:

HUBERTUS WACHMANNUS	} Respective dienaren des } Goddelijcken Woorts tot	} Bueren } Benschop.
JONAS TIMMERMAN		

Uuth den Classe van Breda:

CORNELIUS HANECOPIUS	} Respective dienaren des } Goddelijcken Woorts tot	} Breda } ter Heyden.
GUILLIELMUS VERHORVEN		

Artic. 3.

[*Commissarii der Heeren Staten.*] — Sijn oock in desen Synodo als commissarissen van wegghen de Hoochmog. Heeren Staten van Holland ende Westvrieslant, met credentie verschenen de hoochgeleerde,

achtbare, wijze ende versienige Heren, mijn Here mr. ANDRIES DE WIT, Raet ordinaris inden Hove van Hollant ende mijn Heere IMAN HENDERICKSZ. BOSMAN ¹⁾, Borgemeester der stad Roterodam.

Artic. 4.

[*Gedeputeerde van wegen de correspondentie.*] — Tot onderhoudinge van de onderlinge correspondentie zijn op dese vergaderinge verschenen van wegen die van Gelderlant, DANIEL GHIJS, bedienaer des heiligen Evangelii tot Nimmegen; van wegen die van Noorthollant, JACOBUS TRIGLANDIUS, ende ABRAHAMUS A DORISLAER, respective dienaren des Woorts tot Amsteldam ende Enckhuysen; van wegen die van Groningen ende Ommelanden, CORNELIUS HILLENUS ende JOHANNES SCHONEBERGIUS, respective dienaren des Goddelijcken Woorts tot Groningen ende groote Adewart.

Artic. 5.

[*Gedeputeerde deses Synodi.*] — Als gedeputeerde des Synodi van Zuythollant zijn verschenen BALTHASAR LYDIUS, HENRICUS ARNOLDI, HENRICUS ROSAEUS, mede gedeputeert vanden Haegschen Classe, ende SAMUEL GRUTERUS, respective dienaren des heiligen Evangelii tot Dordrecht, Delf, in den Hage en tot Delfs-haven.

Artic. 6.

[*Predicatie tot aenvang deses Synodi.*] — D. Doctor FESTUS HOMMIUS heeft tot aenvang des Synodi vermits de ordre hiervan ad Classem Leidensem was gecomen na onder gewoonte aen de vergaderinge een vermaninge gedaen, uyt het 40^e veers des 14^{en} cap. van den eersten sendbrief Pauli tot den Corinth: ende is voor deselve van D. Praeside, uyt de name der tsamentelijcken broederen, bedanckt.

Artic. 7.

[*Tijt der vergaderinge.*] — Is goet gevonden dat men dagelijx de vergaderinge des Synodi sal houden na voorgaende costuime, des voormiddaechs van 8 uiren tot 11 ende des namiddaechs van drie uiren tot sessen, uitgenomen dat men 's dinxdaechs ende 's donderdaechs, ten versoecke der kerke van Roterodam, ende om dselve redenen als dit in Synodo Goudana oock is geschiet, de namiddaechsche sessien een uir vroeger sal beginnen ende eyndige(n).

Artic. 8.

[*Herlesen van de voorgaende Acten ende eerst de Professie Theol. practicae.*] — Hierna is men gecomen tot het lesen van de Acten des

---

¹⁾ Het HS. leest: «BUSMAN», een afschrift: «BORSMAN».

Synodi van der Goude, int voorgaende jaer gehouden ende door occasie van den 10^{en} artick. : om aen de E. E. Heren Curatoren te versoucken. dat in de Academie tot Leyden mochte een Professor Theol. practicae beroepen worden, hebben Domini Deputati Synodi verclaert. dat se hiertoe enen seeckeren dach hadden beraemt gehadt. doch door enige voorvallende empechementen doen waren verhindert geweest. De vergaderinge, bemerkende hoe noodich ende proefijtelijk dese professie zij voor de studerende jeucht. heeft goet gevonden dat de gedeputeerde des Synodi bij de E. E. Heeren Curatoren sullen ernstlijk aenhouden dat enen van de vier jengenwoordige (!) Professoren Theologiae de voorsz. professie werde opgeleyt.

Artic. 9.

[*Historie van Meteren.*]— De waerschouwinge over de Nederlantsche historien EMMANUELIS VAN METEKEN ¹⁾, artic. 34, D. HENRICO ARNOLDI ende D. JOHANNI LAMOTIO opgeleyt, en was noch niet gedaen, vermits HENRICUS ARNOLDI met andere wichtige publicke occupatien ware beswaert geweest, ende sich oock al vorens noch op enige saecken, deselve historien betreffende, wat naerder hadde te informeren. Concernerende het stellen van de kerckelijke historie in Synodo Leidensi versocht van D. LATIO ²⁾, den welken in Synodo Goudana tot assistentie is bijgevoecht D. Doctor ANTONIUS THYSIUS, daerin en was mede — gelijk de gedeputeerde des Synodi verhaelden — niet gepresteert. ende sulx onder andere redenen omdat de Classen in gebreecke waren gebleven om D. LATIO daertoe stoffe te suppediteren ende over te seynden, als haer belastet was. De Synodus evenwel verstaende, gelijk oock de voorgaende Synoden verstaen hebben, dat dit een seer dienstelijk ende niet min nodich werck soude wesen voor de kercken hier te lande, belastet als noch de Classen om met alle diligentie te versamelen en bijeen te stellen alle tgene, dat bij haer sich heeft toegedragen, weerdich ende oorbaer zijnde om de posteriteyt bekend te maecken, twelcke sij sullen overseynden ad Deputatos Synodi, ofte immers ten alderlangsten tegens den eersteomenden Synodum Zuyt-hollandicum gereet hebben ende aldaer overleveren. Ende bij so verre enich Classis haer devoir hierin niet en soude mogen doen, sal deselve censuram Synodicam hebben te verwachten.

¹⁾ In vorige Synoden was geklaagd over de partijdigheid van het werk van E. VAN METEKEN; in die van Gouda (1620) was daarom aan LAMOTIUS en ARNOLDI opgedragen een « ernstige waerschouwing » over dit boek op te stellen. Zie REITSMA en VAN VEEN III, 424.

²⁾ In de Z.-Holl. Synode, in 1619 te Leiden gehouden, was aan den geleerde J. DE LAET, ouderling te Leiden, opgedragen het schrijven eener kerckelijke geschiedenis van den tijd der Reformatie af.

Artic. 10.

[*Eenparige predicatien des Catechismi Sondaeghs namiddagh.*] — Is ommegevraecht, of oock volgens de resolutie Synodi Leidensis artic. 84 ende Goudanae 35 eenpaerlijck in alle kercken de catechismi-predicatien, met het voorlesen van enen text der heilige schriftuere, ter materien dienende, wierden aengevangen? Item of oock na de goede ende stichtelijcke resolutie des Nationalen Synodi, vernient ende den Suyt-hollantschen Classen in Synodo Goudana, art. 61, scherpelijck belastet, om den catechismum des Sondaechs na den middach te predigen, alomme werde nagecomen ende te wercke gestelt? Ende heeft men verstaen dat het eerste geschiet in meest alle de plaetzen daer de catechismus wort geleert, doch dat het tweede in enige kercken niet en worde gedaen. De Synodus, over sodanige slofficheyt gemiscontenteert zijnde, belastet nochmael wel expresselijck de Classen, onder de welcke het gebreck valt, sodanige ordre te stellen, dat ter plaetzen daer de voorseyde catechismi-predicatien tot noch toe zijn nagelaten, deselve datelijck worden ingevoert, op poene dat tegens de weigerige met behoorlicke censure sal worden geprocedeert.

Artic. 11.

[*Papistische exercitien.*] — Overmits niet jegenstaande de placcaten bij de Ed. Mog. Heren Staten tegens de paepsche exercitien, waervan artic. 37, geemaneert nochtans deselve niet op en houden, sullen Deputati Synodi sulx hare Ed. Mog. remonstreren, ende onderdanichlijck versoucken dat hare Ed. Mog. gelieve, den officieren *scherpelijck te bevelen, sodanige goede ende nodige placcaten ter executie te stellen, oock bij de Hoochmog: Heeren Staten Gen: ende zijn Vorstelijke Genade den Prince van Oruingen aenhouden, dat wijt de Baronie van Breda de papen ende paepsche afgoderie geweert worden*, volgens de resolutie in den voorsz. 37 artick. als oock 89 uytgedruckt. Ende, want dit laetste bij de gedeputeerde noch niet gedaen en is bij gebreck van aenspraecke ende aenwijsinge van alle particulariteyten ende omstandicheden, die haer van de Classe Bredensi hadde behoren gedaen te worden, so sullen de broederen van Breda den gedeputeerden van alles naerder bericht doen, om hierin vast te gaen, ende met goet fundament gehandelt te worden.

Artic. 12.

[*Kercke tot Ter Heyden.*] — Alsoo die vande Gereformeerde religie tot der Heijden, waervan artic. 15, de kercke aldaer noch niet in en hadden, zijnde nochtans den Treves nu alrede geexpireert, versochten de broederen des Classis van Breda dat beneffens haer de Synodus noch enen wilde committeren, om aen Zijn Vorst. Genade, den Prince

van Orainingen te versoeken, dat Zijn Vorst. Genade volgens de beloften, den gedeputeerden des Synodi gedaen, als in den gemelten art. verhaelt wort, geliefde ordre te stellen, dat ter Heyden den Gereformeerden de kercke innegegeven, ende met een diat tot Dongen, daer den paep gestorven was, een predicant gestelt, ofte indien men sulx niet en conde vercrijgen, ten minsten voor de papen de kercke gesloten werde. Welke begeerte der broederen de Synodus geerne heeft ingewilliget, ende om het voorseyde zijn Princ. Excellentie te remonstreren haer D. praesidem bijgevoecht.

Artic. 13.

[*Lutersche predicant tot Bodegraven.*] — Gelesen zijnde den 47^{en} artick. van te weren den Luterschen predicant uyt Bodegrave, verhaelden de gedeputeerde des Synodii tselve door request aen haer Hoehmog. versocht, ende tot antwoord geeregen te hebben, dat hare Hooch Mog. den officier van Bodegrave souden belasten daerop te letten, doch claechden de broederen van Woerden, dat men hiervan noch geen effect en sach, maer dat den voorsz. Luterschen predicant even stout bleef, niet alleen in de ordinaris predicatien, ende andersins, maer dat hij oock alle gelegentheden capteerde, om lijkpredicatien te doen, kinderen in de weecke te doopen, ende diergelijke, twelcke aldaer groote disordre ende ontstichtinge was causerende. Vertoonden oock de broederen van Breda bij dese gelegentheyte dat noch onlanx inde stadt van Breda enen Luterschen predicant was comen wonen, gelijk men mede uyt den broederen vanden Hage verstont, dat oock aldaer vergaderingen van Luterschen wierden gehouden. De achtbaer Heer commissaris DE WIT, maeckte hierop den Synodo bekend, dat van de Lutersche predicanten inde vergaderinge der Ed. Mog. Heren Staten van Hollant ende Westvrieslant wijtlopich was gehandelt, ende goetgevonden dat ter plaetzen, daer te voren de oefeninge van de Lutersche niet en ware geweest, voornaemlijk ten platten lande, deselve voortaan niet en soude ingevoert, ofte geleden worden. Doch daer deselve voor desen geweest ware, daer en was het niet geraden gevonden bij dese gelegentheyte die uyt te stoten, twelck Domini Deputati mede verclaerden in hare antwoord van de Ed. Mog. Heren Staten verstaen te hebben. De gedeputeerde sullen dese saecke in last houden; ende den broederen, die haren raet ende assistentie van doen hebben, des versocht zijnde, de hant bieden.

Artic. 14.

[*Houwelijcx ordinantie.*] — Alhoewel de gedeputeerde des Synodi haer devoirs hadden gedaen, met requesten te presenteren aende Ed. Mog. Heren Staten, ende instantelijck te versoeken een houwelijcx ordonnantie, als haer belast is artic. 39, item een geauthoriseerde

schoolordeninge, gelijk artic. 70 haer is opgeleyt, so hadden zij nochtans niet geobtaineert, blijft derhalven noch beyde tot haren laste, gelijk se mede belastet blijven mette poincten verhaelt ende gespecificceert artic. 40.

Artic. 15.

[*Kerckelijke schriften.*] — Wat belangt de twe schrijfboecken, geordonneert artic. 48, ende 't registreren der Acten ende rapporten in deselve, twelcke van D. VERSTEGIO soude geschieden, dat was om redenen, ten dele van Dominis Deputatis, ten dele oock van de broederen van Dordrecht geallegeert, noch ongedaen. Opdat nochtans dit werck niet en blijve steecken, heeft de vergaderinge goetgevonden, dat Deputati sorge sullen dragen, dattet selve jegen den aenstaenden Synodum particularem gedaen zij, stellende tot haer discretie door wat voor personen tregistreren der voorseyder Acten ende rapporten geschiede.

Artic. 16.

[*Classicale schriften.*] — Nopende de classicale schriften, kerckenbouck en synodale Acten, waervan artic. 51 ende 52, seyden de broederen vander Gouda ende Roterodam datse om deselve te becomen wel veel ende lange, maer tevergeefs hadden gearbeyt, blijven evenwel belast, om volgens den voet inde aengetogene artick. beraemt, voort te diligenteren.

Artic. 17.

[*Schriften des Synodi van Suijthollant.*] — Van de schriften, den Zuythollantschen Synodo competerende, artic. 54, hebben D. assessor ende D. BECIUS sodanige, als bij hun waren, Dominis Deputatis ter hant gestelt; D. ELEAZARUS SWALMIUS gevraecht, of onder sijn saligen schoonvaders Ruardi ACRONII schriften geen derselver en waren, seyde daarna wel gesocht, maer geen gevonden te hebben. Aengaende wijlen D. FRAXINUM, om te becomen, dat hiervan bij hem in sijn leven ware geweest, seyde de Heer commissaris DE WIT, dat men bij den heere DU FRESNE, commys van de heeren Raden van Staten, broeder D. FRAXINI saliger ende desselfden universele erfgenaem, daarna conde vernemen, twelcke oock de vergaderinge heeft goet gedocht, ende sijn daertoe, gelijk oock tot het gene dat vorder tot uytvoeringe van de voorsz. artick. resteert, de gedeputeerde des Synodi gelastet.

Artic. 18.

[*Schriften tegen de Remonstranten.*] — De schriften tegens de Remonstranten, waervan gesproocken wort artic. 63, en waren gelijk Domini Deputati verhaelden noch niet gestelt, vermits men verstont, dat de Remonstranten hare Confessie in drie talen, te weten, latijn, frans,

ende neerduyts, lieten drucken, welcke uytgecomen zijnde, soude men deselve beneffens d'andere hare schriften met een moijte refuteren; blijven dan Domini Deputati belast, om tselve te bevorderen.

Artic. 19.

[*Eenparigheyt int vieren des daeghs der Besnijdinge ende Hemelvaerts Christi.*] — Nadien door occasie vanden 67^{en} artic. is verstaen datter noch geen eenparicheyt en wort gehouden van den dach der besnijdinge ¹⁾, als oock der hemelvaert onses Heeren, ende sulx ten dele omdat de magistraten van enige steden, door particuliere oorsaecken bewogen, tselve niet en hebben ingewilliget, so sullen Deputati Synodi alsnoch bij de Hoochmog. Heren Staten aenhouden, dat door derselver autoriteyt ende last de versochte eenparicheyt overal mochte ingevoert worden. Belangende de maniere na dewelcke men de voorseyde feestdagen sal houden, te weten met eens, ofte tweemaal te predigen; item hoeverre men op deselve dagen van het wercken sich moet onthouden, ende diergelijcke, waerover verscheyden oordelen vielen, dit alles stelt de vergaderinge uyt tot naerder interpretatie ende decisie Synodi Nationalis.

Artic. 20.

[*Liturgie ende trouwen.*] — Om te onderhouden eenparicheyt in het dopen, in de liturgie, ende in het trouwen, heeft D. assessor de vergaderinge overgelevert, tgene *tot conciliatie der formulieren in den Synodo Nationali, bij de broederen duertoe gestelt, was geconcipieert, waerna alle kerckendienaren haer voortuen sullen hebben te reguleren.*

Artic. 21.

[*Oversettinge des Bijbels.*] — Alsoo men verstaet, dat de oversettinge des Bijbels noch niet aengevangen en is, so sullen de gedeputeerde des Synodi, den broederen, die in Synodo Nationali gestelt zijn om dit werck te bevorderen, vermanen, dat het selfde werck, soo seer nodich ende dienstich voor de kercken deser landen zijnde, doch mochte bij de hant genomen ende voltrocken worden, volgens de goede resolutie Synodi Nationalis, vernieuwt in den Synodo ter Goude artic. 80.

Artic. 22.

[*Casparus Barlaeus.*] — Aengaende CASPAREM BARLAEUM ²⁾ artic. 25,

¹⁾ Van zeer ouden oorsprong was het feest der besnijdenis van Christus, ook bekend als het feest van de octaaf na Christus' geboorte.

²⁾ C. VAN BAERLE, in 1619 afgezet als onder-regent van het Staten-college te Leiden, had in een viertal geschriften de zaak der Remonstranten verdedigd en was daarover reeds in de Leidsche Synode 1619 ter verantwoording geroepen.

heeft D. assessor gerapporteert, dat zijn E. geassisteert met enen ouderling der kercke van Leyden hem hadde aengesproocken ende vermaent om schultbekenninge te doen van zijn uytgevene bittere ende scandaleuse schriften ende hem met de kercke te versoenen. Waerop hij hadde geantwoort, dat hij in sijn schriften hadde gehandelt ofte van enige stucken der lere in geschil staende, aengaende dewelcke hij het alsnoch hielt met het gevoelen der Remonstranten, ofte aengaende de procedueren, waerin, alhoewel hij wat bitter mochte geschreven hebben, hem ware daertoe door gelijcke contrarie bittere schriften oorsaecke gegeven, en conde oversulx geen schultbekenninge doen, noch oock hem versoenen ofte gemeenschap houden met sulcke kercken, die hare medebroederen uyt hare diensten, ja uyt den laude verdrijven, ende berooven van de middelen om van te leven. De Synodus heeft hierop geresolveert dat men BARLAEM voorsz. sal houden in den selven graet als andere kerckelijcke personen van hare diensten om het gevoelen der Remonstranten ontsettet, doch verstaende uyt het getuichenisse fratrum Leidensium, dat hij hadde geteykent de Acte van stillestant, ende hem vreedsaem was dragende sonder enige onruste te maecken, heeft goet gevonden dat de kercke van Leyden bij alle mogelijcke ende gevoechlijcke middelen sal arbeyden, om hem, indien het doenlijk is, noch weder te winnen.

Artic. 23.

[*Petrus Bertius.*] — Wat belangt PETRUM BERTIUM ¹⁾, artic. 26, hebben de gedeputeerde des Synodi gerapporteert, dat op haer schriftelijk versouck de dienaren des Goddelijcken Woorts der Gereformeerde gemeente tot Parijs hem hadde(n) aengesproocken, ende met verscheyden reedenen gesocht te bewegen, van zijn schandelijcke ende ergerlijcke apostasie af te staen ende tot den schoot der kercke weder te keren. Doch dat hij sulcke Christelijcke vermaninge in de wint geslagen ende hertneckelijck verachtet hadde, als breder blijkende bij de missive ende antwoorde Pastorum Parisiensium den Synodo voorgelesen, was derwegen (!) de kercke van Leyden genootdruckt geweest, met advijs der gedeputeerde des Synodi, tot zijn excommunicatie te comen, volgens de resolutie des Synodi Goudanae artic. 26 voorsz., welke excommunicatie gedaen was op Paesschen laestleden bij de bedieninge des Avontmaels, ten aenhoren der ganscher gemeente, ende verclaert de Synodus hierin haren last volbracht te zijn.

Artic. 24.

[*Petrus Cunaeus.*] — Belangende D. PETRUM CUNAEUM ²⁾, Doctorem

¹⁾ P. BERTIUS, in 1619 als hoogleeraar in de wijsbegeerte te Leiden afgezet, was naar Parijs vertrokken en daar tot de Roomsche-Katholieke kerk overgegaan.

²⁾ Prof. CUNAEUS had, blijkens de Synodale acten van 1619 en 1620, de Synoden

et Professorem Juris, artic. 30, deselve heeft op d' aenspraecke D. assessoris, geassocieert met D. ISAACO JUNIO ende enen ouderling van Leyden, ten versoucke Dominorum Deputatorum aen hem gedaen, geantwoort, dat hij over die fauten in zijn gedruckte boucken, bij hem geschreven als hij noch jonck was ende geen professie der religie en dede, met een scripto publico eerst dages uyt te geven, den Synodo ende de kercken satisfactie soude doen, om welck ¹⁾ goede voornemen ende belofte te effectueren Pastores Leidenses hem sullen vermanen.

Artic. 25.

[*Gerardus Vossius.*] — Concernerende GERARDUM VOSSIUM, gewesen Regent vant Theologische Collegie tot Leyden, daarvan gesproocken wort artic. 92, hebben de gedeputeerde des Synodi als oock D. assessor gerapporteert, dat sij tot verscheyden malen in de kerckenraet van Leyden ten overstaen van enen gecommiteerde uyt den Classe met hem hadden gehandelt, ende vermaent dat hij tot voldoeninge van de kercken soude willen onderteyckenen de canones Synodi Nationalis, ofte aenwijzen in wat poincten hij swaricheyt soude maecken, om daerna te sien van wat gewichte deselve souden mogen wesen, dan dat hij, daerin swaricheyt maeckende, eyntelijck haer hadde overgelevert in geschrifte zijn gevoelen over de vijf gecontroverteerde poincten, te voren oversien bij de Theologische faculteyt tot Leyden, die geoordeelt hadde, dat D. VOSSIUS vrij verre sich hadde afgesondert van de Remonstranten ende int fundament met de kercke over een quam. Dat alhoewel de kerckenraet ende faculteyt der H. Theologie wel verstonden dat in tselve schrift sommige dingen niet genoeg en waren geexprimeert, oock de gedeputeerde des Synodi geen contentement daerin en namen, nochtans ingesien (!) hij buyten kerckelijcke ende theologische professie was, ende beloofde tegens de synodale canones niet te sullen leren, schrijven ofte voortplanten, maer de vrede der kercke te behertigen, wenschende ende hopende in de lere van Gods genade door deselve meer ende meer toe te nemen, verstaen hadden dat men na den aert der liefde hem behoorde in de gemeenschap der kercke te houden. Het voornoemde schrift gelesen ende overwogen zijnde verstont mede de Synodus, dat in tselvige sommige dingen wat twijfelachtich gestelt waren ende dat hij hadde behoren na de voorsz. vermaninge de voornoemde canones te onderteyckenen. Niettemin lietet om reedenen, te voren

---

geërgerd door «sijn Satyra Menippaea ende boec De Republica Hebraeorum ende Praefatione in Juliano». Met het eerstgenoemde is bedoeld het in 1612 uitgegeven: «*Sardi venales, satyra menippeu in hujus seculi homines plerosque inepte eruditos*» in het Hollandsch vertaald als: *Gekken te koop*. Met de «Juliano» zal bedoeld zijn de gelijktijdig meer de «Satyra Menippea» uitgegeven *Juliani Imperatoris, Caesares, sive satyrue in principes Romanos*.

¹⁾ Het HS. leest: «welckeer», het afschrift: «welck».

aengewesen, blijven bij het oordeel der gedeputeerde der kercke ende der Theologische faculteyt. Doch alsoo enige broederen verclaerden dat bij haer in D. VOSSII *Thesibus* ende *Historia Pelagianismi* ¹⁾ aengemerckt waren verscheyden andere pointen, die tegens tgevoelen der Gereformeerde kercke schenen te strijden, gaende buyten de vijf gecontroverteerde articulen, waer van sommige in de vergaderinge wierden voorgelesen. So is goet gevonden dat D. BALTHASAR LYDIUS en D. HENRICUS ARNOLDI de voorsz. theses ende *historiam Pelagianismi* souden doorlesen, ende alle sodanige pointen uyt deselve trecken ende dan metten eersten aen de kercke van Leyden overseynden, die met de Theologische faculteyt ende enige uyt den Classe met hem sullen handelen, en hem afeisschen naerder ende ronde verclaringe, so van deselve als oock van tgene in zijn voorsz. schrift twijfelachtich schijnt gestelt te wesen.

Artic. 26.

[*Jason Bylant.*] — JASON BYLANT ²⁾, waervan gehandelt wort artic. 31, is na gedane schultbekenninge van de kercke in den Hage tot een litmaet opgenomen. So is oock SAMUEL VELSUS ³⁾, waervan artic. 101, eerst met den Classe van Nimmegen ende daerna met de kercke van Leyden gereconcilieert, ende den Zuythollantschen Classen met believen des Synodi gerecommendeert, om tot den kerckendienst gepromoveert te worden. Desgelijx is mede van den Synode voor gerecommendeert aengenomen JACOBUS RIDDERUS ⁴⁾, waervan artic. 102.

Artic. 27.

[*Hendrick Hechtermans.*] — Mr. HENDERIJCK HECHTERMANS ⁵⁾ aengaende, van denwelken gementioneert is artic. 99, de broederen van Breda hebben de vergaderinge aengedient, dat hij volgens 't goetvinden Synodi Goudanae bij haer altemets hadde geproponeert, doch dattet int eerste niet veel te beduyden en hadde gehadt, maer daerna ware het wat beter ende tot middelmatig genoeghen der broederen geweest; sij hoopten dat hij metter tijt noch meer soude toenemen ⁶⁾. De Synodus lastet den Classem op zijn profectum te letten, stellende voorts tot haer discretie ende oordeel, of ende wanneer met hem ad examen praeparatorium zij te treden.

¹⁾ G. J. VOSSII « *Historiae de controversiis, quas Pelagius ejusque reliquiae moverunt, libri septem* ». Lugd. Bat. 1618.

²⁾ JASON BYLANDT, predikant bij het Nederlandsch gezantschap te Parijs, was als Remonstrant afgezet.

³⁾ Als predikant te Wijchen afgezet, had hij zich te Leiden gevestigd.

⁴⁾ Als predikant te Warmenhuizen afgezet.

⁵⁾ HECHTERMANS was kapelaan te Maaseyk geweest.

⁶⁾ Het HS. heeft: « toenemen ».

Artic. 28.

Tgene in den 78^{en} artick. wort verhaelt is door de gedeputeerde des Synodi tot contentement deser vergaderinge afgehandelt.

Artic. 29.

[*Swaricheyt in de Classe van Gorcum.*] — Is mede afgedaen de swaricheyt in den Classe van Gornichem ontstaen over de beroupinge JOHANNIS RAVESWAY tot Cuylenborch, waervan artic. 84 ende 85, vermits zijn Genade de grave van Cuylenborch door inductie der gedeputeerde des Synodi ende Classis van Gorinchem tot een formulier van beroupinge, na kerkelijke orde ingestelt, heeft gecondescendeert; JOHANNES RAVESWAY ook den voornoemden Classi ten overstaen der gedeputeerden des Synodi, in een naerder conferentie tot dien eynde bijzonderlijk aengestelt, over het miscontentement dat zij over hem hadde, heeft satisfactie gedaen, ende daerop tot een litmaet desselfden Classis met goet genoeghen der broederen is opgenomen.

Artic. 30.

[*Johannes de Vries.*] — JOHANNES DE VRIES ¹⁾, gewesen predicant op de Stadt onder den Classe van Voorn ende Putten, jegenwoordich noch wonende tot Nieucoop ende professie van de chirurgie doende, blijft noch na het getuichenisse der broederen van Woerden, niet jegenstaende alle so particuliere als classicale vermaningen, even partijdich ende voecht ²⁾ hem bij de hartste en bitterste partije der kercke. Heeft daeromme de Synodus geschreven aen den Classem van Woerden, dat deselve nochmaels gemelten DE VRIES ernstlijk waerschouwe, om van sodanige bitterheyt ende partijschap af te laten, volgende de beloften die hij den gedeputeerden des Synodi gedaen heeft, ofte anders dat de Synodus sal moeten besien, door wat middelen zijn ongerustige ende partijdige actien mogen werden gestuitet.

Artic. 31.

[*Johannes Stangerus.*] — Aengaende JOHANNEM STANGERUM ³⁾ en hadden Domini Deputati niet gedaen, vermits zij daertoe niet en waren versocht geweest. Ende soude wel de Classis van Delf volgens haren last, artic. 21, haer beste gedaen hebben om met assistentie der gedeputeerde des Synodi aen de Ed. Mog. Heren Staten te versoecken, dat hij mochte geconstringeert worden, ofte de synodale canones te teykenen, ofte het schoolhouden te laten varen. Dan alles considererende

¹⁾ Als predikant van Stad op 't Haringvliet afgezet.

²⁾ Het HS. leest: «voocht».

³⁾ STANGERUS, als predikant te Schipluiden afgezet, hield daar school zonder bereid te zijn de Dortsche canones te onderteekenen.

en hadde daertoe geen raet gesien, twelck noch te beter was, vermits zijn credijt tot Schipluyde seer afneemt, ende tvolck aldaer weder in de kercke sich vervoegt; blijft dit Classi Delphensi ende tot desselfden versouck Dominis Deputatis belastet.

Artic. 32.

[*Excommunicatie Hutteni.*] — Den 27^{en} artickel gelesen zijnde heeft D. WACHMANNUS gerapporteert dat de kercke van Bueren ALBERTUM HUTTENUM, gewesen predicant aldaer, volgens de last in de voorseyden artick. haer gegeven, hadde geexcommuniceert.

Artic. 33.

[*Johannes Narsius.*] — Belangende JOHANNEM NARSIVM, gewesen predicant tot Bommel, van welcken men verstaet dat hij het lant doorreyst, overal stroyende ende vercopende de boucken ende schriften der Remonstranten, tot stijvinge ende oproinge van de Remonstrantsgesinde ende nadeel der Gereformeerde kercke, hadden de gedeputeerde des Synodi geschreven, volgens den inhoud des 32^{en} artickels, aen de gedeputeerde des Gelderschen Synodi, om zijn deportement te bevorderen, doch was bij hun sulx onnodich geacht, nadien hij selfs zijnen dienst hadde geresigneert. Wat belangt de Acte van stillestant, die en was bij hem noch niet geteykent, overmits men van de plaetze zijner residentie geen seecker kennisse en hadde. Ende alsoo enige broederen vermoededen dat hij tot Roterodam hem jegenwoordich onthielt, seyde de E. Heere Burgemeester ende commissaris BOSMAN ¹⁾ sulx den Achtbaren magistraet onbekent te wesen, belovende van desselven wegen, bij aldien Hare Achtbaarheden condon vernemen, dat NARSIVS ofte yemant anders van de gedepoteerde Remonstrantse predicanten tot Roterodam ware wonende, die d' Acte van stillestant niet en hadde geteykent, dat se denselven souden doen teyckenen ofte anders in cas van weygeringe na behoren tegens hem procederen.

Artic. 34.

[*Dirck Hermansz.*] — DIRCK HERMANZ., gelijk fratres Goudani getuychden, hadde nu de Acte van stillestant geteykent.

Volgen de resolutien op die gravamina.

Artic. 35.

[*Profanatie des Sabbath.*] — Gravamen 1 ²⁾. Omme te weren de

¹⁾ Het HS. leest weder: «BUSMAN».

²⁾ Het eerste gravamen luidt: «Te versoecken aen de Ed. Mo. Heeren Staten dat Haere Ed. Mo. gelieve haer uytschrijvinge aen eenige particuliere officieren gedaen tegen de prophanatie des sabbats generael te maecken, ende te laeten publiceren op

overgrootte ongebondenheit, waerdoor alomme den Sabbath niet alleen grouwelijk wort geprophaneert, maer oock de namiddaechs ¹⁾ predication ende catechisatie merckelijcken verhindert, ja op vele plaetzen niet en connen int werck gestellet worden, oordeelt de Synodus nodich dat aen de Hoochmogende Heren Staten werde versocht, dat Haer Hoochmog. gelieve haer uyt-schrijvinge desen aengaende aen enige particuliere officieren gedaen, generael te maecken ende te laten publiceren op een seecker poene tegens de officieren. Item dat mede aen Hare Hoochmog. werde versocht, dat op denselven dach mochten worden verboden alle kermessen, merckten, gerechtsdagen, hanegevecht, of boelhuysen, rhetorijck-spelen etc. Ten eynde des Heren dach na Gods Woort ende insettinge recht geviert, ende sijnen H. dienst onverhindert op denselven uytgerichtet ende waergenomen worde. Twelcke mede ten versoucke der broederen van Bueren ende Breda aen Zijn Princ. Excellentie sal worden geremonstreert ende sal geschieden per Deputatos Synodi.

Artic. 36.

[*Catechisatie ende formulier daervan.*] — Gravamen 2 ²⁾. Wat belangt de catechisatie ende 't formulier in deselve te gebruycken, waervan in tweede gravamen wort gesproocken, men sal sich gedragen na tgene hiervan in Synodo Goudana, artic. 66, is gearesteert (!) so nochtans dat gene particuliere kercken nieuwe formulieren van catechiseren sullen mogen uytgeven. Aengaende den eenparigen voet te onderhouden in t verkiesen der kercken-raden, waervan in selve gravamen wort gevraecht, verstaet de Synodus, dat men de kercken behoort te laten in hare vrijicheyt, om te volgen d'een ofte d'ander voet, hiervan beraemt in de kerckenordeninge, artic. 22, sonder deselve nauwer te constringeren.

Artic. 37.

[*Nationalis Synodus.*] — Gravamen 3 ³⁾. Concernerende het houden een seeckere pene tegen de officieren, te meer dewijle de naemiddaghs predicatie ende catechisatie daerdoor niet alleen grootelijcx wert verhindert, maer oock niet en can int werck gestelt werden; om mede te weeren de kermessen op denselven dagh, de marten, gereghsdagen, haenengevecht, boelhuysen etc.]

¹⁾ Het HS. leest: « namichdaechs ».

²⁾ « Te versoecken dat de Synode metten aldereersten bevoordere een algemeen formulier van catechisatie voor de kercke deser provintie, gelijk oock eenen eenparigen voet in het verkiesen der kerckenraaden, nadien anders door verscheyden formulieren ende ordren eenige inconvenienten souden connen veroorsaect werden. »

³⁾ « Alsoo bij den Naetionalen Synodum beslooten is alle drie jaeren eenen Synodum Naetionalem te houden, ende d' selve in drie jaeren voor den naestvolgenden Synodum particularem expireren, off men niet en dient bij tijts de Ho. Mo. Heeren Staten Generael om consent te versoecken, om den selven op sijnen behoorlijcken tijt te houden. »

des Nationalen Synodi, de kercke ende Classis van Dordrecht, welckeers last dit jegenwoordich is, sal daeromme in tijts bij de Hoogmog. Heren Staten aenhouden.

Artic. 38.

[*Kerckenordeninge.*] — Gravamen 4 ¹⁾. Aengaende het 4de gravamen, spreekende van de kerckenordeninge. sijn voorgelesen seeckere pointen bij de Ed. Mog. Heren Staten van Hollant ende West-Vrieslant aengeteyckent, om verandert te worden in de kerckenordeninge beraemt in de laetste Synode Nationael tot Dordrecht in den jaere 1619, mitsgaeders de consideratien over deselve veranderinge bij de gedeputeerde van beyde de Zuyt en Noorthollantsche Synoden ende enige gecommiteerde uyt den Classen gestelt ende Hare Ed. Mog. op den 25^{en} Junij laetstleden bij seeckere remonstrantie schriftelijck overgelevert. Hebben oock de Achtbare Heren commissarissen van Hare Ed. Mog. int brede verhaelt, de goede intentie van Hare Ed. Mog. int stellen van dese veranderinge, de besoignen daerover gevallen, ende enige redenen waeromme Hare Ed. Mog. sodanige veranderinge hadden dienstich ende nodich geoordeelt met ernstige vermaninge, dat de Synodus deselve veranderinge soude willen aennemen, tot welcken eynde oock voorgelesen is de resolutie van Hare Ed. Mog. in hare laetste vergaderinge over dese saecke genomen, bij dewelcke de Synoden van Zuyt ende Noorthollant mede vermaent wierden ofte de kerckenordeninge met dese veranderinge te willen aennemen, ofte de consideratien van importantie, en in Godes Woort gefondeert ter contrarie aen de Heren Gecommitteerde Raden van Hare Ed. Mog. bij geschrifte over te geven. De Synodus verstaen hebbende de advijsen van alle de Classen, aen dewelcke de pointen van veranderinge ende de consideratien der gedeputeerde voorsz. waren overgesonden geweest ende alles wat ter saecke meer behoorde in de vrese des Heren rijpelijck ende met groote surchvuldicheyt overwogen hebbende, heeft geoordeelt, hoewel de kercke ten hoogsten daeraen gelegen is, dat deselve metten eersten moge hebben een goede geauthoriseerde kerckenordeninge ende derhalven gaerne soude aennemen wat enichsins met stichtinge ende ruste der kercken soude connen aengenomen worden. Dat nochtans verscheidene pointen van de voorsz. veranderinge niet en connen worden aengenomen, overmits die verstaen worden geen fundament

---

¹⁾ « Overmits nu de kercken soo langen tijt sonder behoorlijcke geautoriseerde kerckenordeninge sijn gebleven, off de Synodus nu behoorde te scheidten, voor ende alear de saecke van de kerckenordeninge sij affghandelt gelijk se in Synodo Nationali geresumeert sijnde, werde gearresteert tot contentement van de kercken t'geene in Synodo Nationali naer Gods Woort beslooten is, ingevoert ende strictelijck onderhouden werden sonder verder dilay van jaer tot jaeren.

te hebben in Godes Woort, noch in de practijcke van de eerste Christelijke, ende insonderheyt van onse Gereformeerde kercken, oock te strijden tegens de Confessie onser kercken, ende oversulx niet alleen niet te connen dienstich sijn, om de stichtinge ende ruste deser kercken behoorlijk te bevorderen, maer apparentelijck te sullen oorsaecke geven van nieuwe disputen, contentien, onenicheden, onlusten ende verwerringen, so tusschen de E. E. magistraten ende kercken, als tusschen de kerckendienaren onder malcanderen. Is daeromme goet gevonden dat uyt de name deses Synodi bij de gedeputeerde desselven nochmaels met alle ernst ende vlijt sal aengehouden worden, dat Hare Ed. Mog. gelieve goet te vinden, dat de voorsz. kerckenordeninge, so alse in de voorsz. Synode Nationael geraemt, ende met goede reedenen ende fundamenten gestelt is, bij Hare Ed. Mog. sonder de voorsz. veranderinge moge worden gearresteert, ende hier te lande onderhouden, tot welcken eynde de gedeputeerde voorsz. beneffens de consideratien, die alrede Hare Ed. Mog. in haer laetste vergaderinge bij haer geschriftelijck sijn overgegeven, Hare Ed. Mog. wijders sullen voorstellen die consideratien, die bovendien in desen Synodo over de voorsz. veranderinge verders aengemerckt zijn. Ende ingevalle Hare E. Mog. evenwel souden mogen nodich vinden dat in enige saecken wat veranderinge soude moeten gedaen worden, sullen de gedeputeerde bij deselve aenhouden, dat de pointen van veranderinge niet en worden in den text van de artickulen geinsereert, maer dat deselve heel gelaten zijnde, de veranderinge, gelijk bij de Heren Staten van andere provincien gedaen is, achteraeu bijzonderlijk mogen uytgedruckt worden. Ende insonderheyt sullen zij aenhouden datter geen veranderinge moge gedaen worden in de artickelen, handelende van de verkiesinge der kerckendienaren, waerinne evenwel, om goede correspondentie met de Christelijke overheden te houden, de Synodus verstaet behoorlijk ende oorbaerlijk te zijn, dat de kercken niet alleen na gedane verkiesinge, versoucken sullen approbatie van de magistraten, maer oock voor de verkiesinge met deselve communiceren over de persone ofte personen die te verkiesen staen, om haer goede meyninge over deselve te vernemen, ende daerop in de verkiesinge behoorlijk te letten. Dat oock de veranderinge gedaen in de 22^e, 41^e, 48^e, 50^e en 54^e artickelen te enemael achtergelaten mogen werden. Ende opdat de tijtel, voorreden ende het besluyt geen aenstoot en geven, gelijk se sonder twijfel souden doen, indien se alsoo gelaten wierden, sullen mede aenhouden, dat deselve ofte volgens het ontwerp in desen Synodo voorgeslagen, ofte op diergelijck wijze mogen heerstelt (!) worden. Ende aengaende den eet, die de kerckendienaren souden doen, alsoo daerin verscheyden saecken gestelt worden, die seer twijfelachtig zijn, ende captien onderworpen, ende deselve om redenen, in de voorsz. remonstrantie der gedeputeerde uytgedruckt,

gans onnodich is, dat denselven eet mede moge achtergelaten worden. Ende sullen de gedeputeerde des Synodi van de besoignen, die desen aengaende verder sullen voorvallen, copijen seynden aen de Classen, om van deselve op dese saecke naerder te mogen gelettet worden, mits dat sij geen veranderinge sullen mogen toestaen sonder naerder last van de Classen.

Artic. 39.

[*Reformatie der officieren.*] — Gravamen 5 ¹). Dat men aenhoude bij Hare Ed. Mog. om voltrekkinge van de aengevangene reformatie over de officieren, dat oordeelt de Synodus geraden, ende nadien de broederen des Classis van Breda begeren, dat men van harentwegen sulx mede aen Zijn Princ. Excellentie versoucke, overmits in de Baronie van Breda vele paepsgesinde tot officieren tot groot nadeel der kercken alrede zijn, ende noch worden bevordert, so sal men denselven broederen, wanneer sij sullen naerder en particuliere aenwijssinge gedaen hebben, de hant bieden. Ende wort dit den gedeputeerden des Synodi belastet.

Artic. 40.

[*Visitatie.*] — Gravamen 6 ²). Int visiteren sal worden achtervolgt seecker formulier uyt de resolutien ende acten van verscheydene so nationale, als particuliere Synoden voormaels getrocken ende tsamen gestelt, ende nu in de vergaderinge voorgelesen.

Artic. 41.

[*Augmentatie der gagie van predicanten.*] — Gravamen 7 ³). Hoewel Domini Deputati volgens haer rapport gedaen bij occasie van den

---

¹) « Alsoo (door) de ooghluykinge der officieren, in steden ende dorpen die uitgeseyde Remonstrantse predicanten te stouter werden, door het lant loopen ende prediken, off het niet goet en was aen de Ed. Mo. Heeren Staaten te versoecken, hoe dat de aengevangen reformatie over die officieren moghte voltrocken werden.

Glijck oock mede offte de huysvrouwen vande Remonstrantse uytgeseyde predicanten uyt de steden en dorpen metter woone niet en behooren te vertrecken daer haere mans gestaen hebben.»

²) « Aen te houden bij den Synodo datter gemaect werde een generale instructie voor de visitatores der kercken offte, indien soodanige ordre voor desen gestelt, dat se aen alle Classen mochten oversenden, ende int werck gestelt werden.»

³) « Alsoo men siet dat men van jaere tot jaere de vermeerderinge van de gagie der predicanten ten platten lande ende in cleyne steden uytgesteld wert, off t' selve versoeck niet behoort vernieut te werden door gedeputeerden uyt elcke Classe aen haere respective vroetschappen, versoeckende haere gecommiteerden te belasten uyt haeren naeme sulck versoeck te bevoorderen, oock mede aen te houden dat de classicale onkosten, streckende tot dienst der kercken, tot ontlastinge der dienaren bij de Ed. Mo. Heeren Staten mochten tot een seeckere somme jaerlijcx betaelt werden naer t' exempel van Gelderland, Zeeland ende andere.»

14^{en} artikkel Synodi Goudana en het 7^e gravamen, neerstelijck hebben gearbeyt met verscheyde requesten, instantien ende andere gevoechlijke middelen, om van de Ed. Mog. Heren Staten voor de predicanten in de kleyne steden ende ten platten lande augmentatie van gagie te verwerven, sonder dat men tot noch toe daervan het gewenschte effect heeft genoten, hout nochtans de Synodus voor goet, dat hare gedeputeerde bij bequame gelegentheyt dit voorts achtervolgen, ende om daertoe beter, alsmede tot betalinge van de classicale oncosten te geraecken, dat den voet, int 7^e gravamen beraemt, worde te wercke gestelt, ende sal der broederen, onder den Classe van Bueren ende Breda resorterende, desen aengaende bij Zijn Vorst. Genade den Prince van Oraignen mede worden gedacht.

Artic. 42.

[*Inconvenienten.*] — Gravamen 8 ¹⁾. Wat belangt het eerste lit des 8^{en} gravaminis, om sodanige incouvenienten als daer verhaelt worden te verhouden, dat men den voorslach des gravaminis ter plaetzen daer sulx nodich ende doenlijck is, neerstich practisere; belangende het tweede lit, namentlijck het compareren van Bruidigom (!) ende Bruyt in persoon, om haer houwelijx geboden te laten opteyckenen, dat hetselve behoort ende moet geschieden achtervolgende den 3^{en} artikkel van de politicke ordonnantien, bij de Hoohmog. Heren Staten uytgegeven.

Artic. 43.

[*Doopen van kinderen der landtloopers genaemt heydenen.*] — Gravamen 9 ²⁾. Nopende het dopen van de kinderen der lantloopers, genoemt heydenen ende Egiptenaren, heeft men te observeren het 9^e lit artic. 71 Synodi Goudanae, doch vermits dickwils d' ouders van

---

¹⁾ «Alsoo bevonden wert dat eenige personen attestatie nemen van haere gegaene houlijckse geboden om elders te moogen trouwen, ondertusschen te samen loopende sonder hetselve te doen, off het niet raetsaem en waere soodanige ordre gelijkelijck te houden waerdoor men, om verseeckert te wesen van de bevestiginge haeres huwelijcks, voortaan gehouden soude wesen aen de predicanten, van dewelcke sij attestatie haerer geboden genomen hebben, weder bij attestatie te doen blijcken haere bevestiginge, ende alsoo in veele plaetsen de bruydegom ende bruyt niet selffs in persoone met haere behoorlijck geassisteerde compareren, maer een ander uyt haeren naeme uytzenden om de geboden te doen teyckenen, hetwelcke qualijck can geremieert werden, door dien het de schouten ende secretarissen toelaeten, off het niet noodich en soude sijn aen de Heeren Staten te versoecken, dat haere placcaten, daervan gegeven, moghten werden vernieut, ende de predicanten, schouten ende secretarissen belast strictelijck haer daer naer te reguleren.»

²⁾ «Off men oock de kinderen der lantloopers, genaemt Heydenen ende Egiptenaren, soo wanneer se ten doop gepresentoert werden, soude moogen doopen.»

dese kinders niet connen doen blijcken, dat se selfs gedoopt zijn, oock weynich ofte geen achterdencken en hebben om haer kinderen in de godsalicheyte des levens ende suyverheyte der lere op te queecken, men oock in ervaringe comt, dat se om te trecken het proefijt van de getuygen, die se tot den doop harer kinderen versoucken, deselve wel op verscheyden plaetzen, oock tot vier, vijf ende meer malen ten doop presenteren, so sal men, om hiervan bevrijet te wesen, bij de Ed. Mog. Heren Staten van Hollandt ende Westvrieslant aenhouden, dat dit goddelose gespuys uyt het land mochte gekeert worden. Ende alsoo de Achtbare Heren commissarissen verclaerden, dat tegens deselve lantloopers bij de Ed. Mog. Heren Staten al voormaels placcaten waren uytgegeven, sal door Dominos Deputatos Synodi ernstlijck versocht worden, dat Hare Ed. Mog. dan gelieve de stricte executie derselver placcaten den officieren te bevelen.

Artic. 44.

[*Woecker.*]— Gravamen 10 ¹⁾. Aenmerckende de Synodus hoe grooten schade de gemeente lijdet door de schrickelijke sonde des woekers, waermede de Lombarden de luiden uytzuigen, heeft geresolveert, dat men versoucken sal aen de magistraten der steden daer deselve Lombarden resideren, dat se mogen geweert worden ende een bequaem middel beraemt tot verlichtinge der armen, doch alsoo deselve alrede in sommige steden octroy voor enige jaren van de magistraten hebben verworven, gelijk de Achtbare Heren commissarissen de vergaderinge berichteden, dat se dan, sodanige jaren geexpireert wesende, niet langer en werden getolereert. Ende, want gene Christenen deser grouwelijke sonde des woekers haer en behoren deelachtich te maecken, sal men bij goede gelegentheyte de gemeente vermahen, dat se de Lombarden niet en stijven, met gelt in te leggen, of hun op interesse te doen, ende degene die sulcx doen tegens de goede waerschouwinge en sal men tot het gebruyck des H. Avontmaels niet toelaten, noch oock daertoe laeten de dinaren der Lombarden als wesende dienstknechten der ongerechtigheyt.

---

¹⁾ «Dewijle de woeker schrickelijke sonde is, off niet goet en waere te remonstreren aen de Ed. Mo. Heren Staten de schade die de arme gemeente leydet door den grooten woeker der Lombarden, ende te versoecken dat eenigh middel beraemt werde tot verlichtinge der armen; item off niet alleen de Lombarders, maer oock die haer stijven met haer gelt daerin te leggen, niet en behooren als infame woekenaers, van des Heeren Taeffel gehouden te werden, en off sulcx, opdat niemant ignorantie en pretendere, niet en behoort van alle predickstoelen affgecondicht te werden; item off oock een dienstkneght der Lombardiens geen gelt in de banck hebbende tot de Taeffel des Heeren soude moogen toegelaeten werden.»

Artic. 45.

[*Ouderlingen ende diaconen mogen niet beroepen in weerwill der predicanten.*] — Gravamen 11 ¹⁾). De casus over het beroupen eens predicants, uytgedrukt int elfste gravamen, voorvallende wort verstaen, dat alsdan de ouderlingen ende diaconen met het beroup in weerwille der predicanten niet en mogen voortvaren, maer dat de saecke sal worden gebracht ad Classem, welcke de reedenen aen wedersijden sal in des Heren vrese overwegen ende de questie tot de meeste stichtinge der kercke decideren, na welker ²⁾ decisie ende uytspraecke so de predicanten als de ouderlingen ende diaconen sullen hebben te reguleren.

Artic. 46.

[*Ouderlingen en mogen niet 't getal der ouderlingen en diaconen vermeerderen in weersin der predicanten.*] — Gravamen 12 ³⁾). De ouderlingen in actuelen dienst zijnde en vermogen niet 't getal van ouderlingen ende diaconen te vermeerderen in weersin ⁴⁾ van de predicanten, ende so wanneer in eenige kercken hierover onenicheyt mochte rijzen, so sal men neerstich arbeyden om met vruntschap malcander te verstaen ende te accorderen, doch so sulx niet en wil vallen sal de saecke door decisie des Classis worden afgedaen.

Artic. 47.

[*Predicant ende diaconen int assisteren van eenige verjaegde lidmaten.*] — Gravamen 13 ⁵⁾). Wanneer eenige nootturftige verjaechde litmaten bij den predicant comen versoucken enige onderstant, so sal den

---

¹⁾ « Off het geviel in een beroep van een predicant, daer meer predicanten sijn, dat de predicanten t' samentlijk ofte derselver meerder getal om redenen niet en connen toestaen de beroepinge van den voorgeslagen predicant, off evenwel ouderlingen ende diaconen vermoogen in weerwil van de predicanten met soodanigen een beroep voort te gaen sonder dat die redenen van den Classe werden overwoogen, ende off soodanige ouderlingen ende diaconen haer in desen niet en behooren te onderwerpen het oordeel des Classis.»

²⁾ Het HS. heeft « welkeer ».

³⁾ « Op den 22^{en} artic. van de kerckenordeninge, spreekende vant vergrooten vant getal der ouderlingen ende diaconen, wert gevraeght, off het de meninge sij van desen artic. dat ouderlingen, in actuelen dienst sijnde, het getal van ouderlingen en diaconen moogen vermeerderen, in weersin van de predicanten ende off sulcx niet en staat tot decisie van den Classe.»

⁴⁾ Het HS. heeft: « weersien », het afschrift: « weersin ».

⁵⁾ « Dewijle het gebeurt datter comen eenige arme nootdrufftige verjaegde litmaten, versoekende bij den predicant eenigh onderstant, off de dienaren des Woorts niet en vermoogen de diaconen een seeckere somme gelts, uyt aemerckinge van haeren noot te ordineren, alsoo verstaen wert uyt craght van de eerste apostolische practijcque, dat de diaconie is eenen gesubordineerden dienst van de pastorale bedieninge.»

predicant, doch met voorsichticheyt de diaconen mogen spreekken om sodanige nootturftige personen tot vertroostinge enen seeckeren penning na gelegentheynt toe te leggen. Ende ingevalle de diaconen op des predicants aenspraecke onwillich ende weygerich zijn om sulx te doen, so sal hierover worden gevraecht ende gevolgt het advijs des kerckenraets, want de diaconen staen onder den kerckenraet, ende moeten voor deselve hare reeckeninge doen. Doch bij de verhandelinge der naestvoorgaende drie als oock des tweden gravaminis verclaerden de Achtbare Heren commissarissen, dat deselve gravamina sloegen op de kerckenordre, dat men oversulx met deselfde wilde supersederen, ter tijt toe, dat het stuck van de kerckenordre finalijck was afgedaen ende gestabilieert, waerop Haer Achtbaerheden wierde geantwoort van wegen de vergaderinge, dat in enige kercken seeckere abuysen de voorseyde gravamina aengaende waren voorgevallen, dewelcke vereyschten eerster gelegentheynt met advijs des Synodi geremedieert te worden, ende dat men tgene over de voorsz. gravamina wierde besloten hielt als provisioneel, om daermede de geinteresseerde kercken te dienen, sonder prejudicie van dat vorder int stuck van de kerckenordeninge soude werden gebesoigneert.

Artic. 48.

[*Van den Sabbath.*]— Gravamen 14 ¹⁾. Op het veertiende gravamen, spreekende van den Sabbath, heeft de Synodus geresolveert, dat de Classen daer desen aengaende enige swaricheyt is, ofte noch mochte voorcomen, haer bij provisie sullen reguleren na het consilium des laetsten Synodi Nationalis Dordrechtanae, tot dat over dese questie in de naeste Synode Nationael volcomener kennisse werden genomen, ende is het selve consilium begrepen in de navolgende ses regulen:

1. In het vierde gebot van de wet Gods is yet ceremoniaels, ende yet moraels.

2. Ceremoniael is de ruste op den sevenden dagh na de scheppinge, ende de strenge onderhoudinge van dien dagh, die het Jodische volck bijzonderlijck is voorgeschreven.

3. Morael is dit, dat een seecker ende bestembde dach zij geordonneert tot oefeninge des godsdiensts ende so groote ruste als daer nodich is, om den godsdienst te plegen ende deselve heilichlijck te overdencken.

4. Den Sabbath der Joden afgeschafft zijnde, moet nu van de Christenen de dagh des Heren solemnelijck geheylight worden.

---

¹⁾ «Alsoo eenige questie is ontstaen in een nabuyrige provincie aengaende den Sabbath, hoe de Classen sich sullen houden int aennemem ende beroepen van die geenen, die in contrarie gevoelen sijn van de gemeene kercken deser landen.»

5. Dese dagh is van de tijden der Apostelen af in de eerste algemeyne Christelijke kercke altijt onderhouden geworden.

6. Dese dagh moet alsoo tot den godsdienst geheylight ende besteet worden, dat men op deselve sich onthoude van alle dienstwercken, uytgenomen degene die de liefde ende jegenwoordige nootwendicheyt vereysschen, ende van alle sodanige vermaeckingen, die den godsdienst verhinderen.

Welverstaende nochtans, indien enige onder 't pretext van de voorsz. regulen souden willen drijven al te groote precijsheyt, smaeckende na de jootsche superstitionen, waervan sommige exempelen in dese eerweerdige vergaderinge sijn verhaelt, welcke (!) de Synodus verstaet, onder de voorsz. regulen niet begrepen te sijn, maer tegen deselve te strijden, dat men sodanige personen sal vermanen, niet alleen om sulcken gevoelen andere niet in te planten, maer oock selver daervan af te staen, ende dat om vordere swaricheyt ende onruste in de kercke te verhoeden de Classen als oock Deputati Synodi int examineren der studenten ende proponenten mede op dit stuck specialijck sullen letten.

Artic. 49.

[*Paepse affgoderije ende superstitionen.*] — Gravamen 15 ¹⁾. Het 15de gravamen aengaende van de paepsche afgoderije ende superstitie, mitsgaders allerley instrumenten ende overblijfselen derselver, wjtlopijger in het gravamen gespecificceert, waerover oock int bijzondere clagen de broederen des Classis van Breda, wort nodich geacht dat men allerley mogelijke middelen aenwende, om deselve te weren. Aengaende de papen om die te houden uyt de gehuchten van Pulsbrouck, Benscop. ende andere, sal men sich hebben te adresseren bij de particuliere officieren, ende deselve te vermanen tot executie van de placcaten der Ed. Mog. Heren Staten daervan geemaneeert.

---

¹⁾ «Alsoo de Treves nu is ten eynde, off door den Synode niet en behoorde ernstigh aengehouden te werden daert behoort, dat de paepse officieren als oock de kruysen op de kisten moghten werden geweert; off oock in cenige Gereformeerde kercken behooren geleden te werden altaren met alle superstieuse, ende affgodische gesneeden beelden der Drivuldicheyt, Marie etc, ofte in de glazen geschildert, daer voor dan noch de papisten nederknielen, ende die bij gelegentheyt aanbiddende, ende soo niet, dat dan alle middelen aengewent werden om wegh te doen; gelijk oock off niet bij den Ed. Mo. Heeren Staten ende den Prince van Orangien dient aengehouden, dat de papen uyt de gehuchten van Oudewater, Polsbroeck, Benschop, ende andere plaetsen bij placcaten geweert werden, dewijle sij het volck affkeeren van de autoriteyt der souverainiteyt ende veelde uyt de steden tot hen loopen, waerdoor gepractiseert connen werden conspiratien tegen 't lant, dewijle sij het volck affkeren door de tsamenkomsten, die soo wel bij nachte als bij dagh gehouden werden.»

Artic. 50.

[*Remonstranten.*] — Gravamen 16 ¹⁾. So oock om te stoyten der Remonstranten exercitien etc. als gravamen 16, sal men aenspreecken de officieren om te executeren de placcaten, di(e) Hare Ed. Mog. daertegens specialijck hebben doen emaneren.

Artic. 51.

[*Houwelijcken.*] — Gravamen 17 ²⁾. Nadien door expresse placcaten bij Hare Hoochmog. gecaveert is, dat geen houwelijcken voor wettelijck sullen erckent worden, dan alleen degene, welcke of in de Gereformeerde kercken, ofte op het stadthuys geproclameert ende bevesticht zijn, so heeft men om te verhinderen het proclameren ende bevestigen van de houwelijcken bij de Lutersche, desselven gelijcken de officieren te vermanen, om op de exercitie sodaniger placcaten te letten, behoren oock noch en mogen geen Gereformeerde predicanten op de attestatien der Luterschen enige houwelijcken te bevestigen. Ende bij aldien de officieren nalatich waren in de executie van dit placcaet, ofte enige andere in dese acten aengetogen, sullen de gedeputeerde des Classis, onder welckers resort sich sulx toedraegt, met assistentie der gedeputeerde des Synodí tselve hoger versoucken, tzij aen de Grootmog. Heren Staten Generael, tzij aen de Ed. Mog. Heren Staten van Hollant ende Westvrieslant, ofte Hare Gecommitteerde Raden, tzij oock aen Zijn Princelijcke Excellentie, ofte sodanige particuliere heeren, in welckerer dienst sodanige nalatige officieren sullen wesen.

Artic. 52.

[*Sauvegarde voor predicanten in periculeuse plaetsen.*] — Gravamen 18 ³⁾.

---

¹⁾ «Alsoo de stouticheyt der Remonstranten dagelijcks grooter wert, niet alleen met opentlijke exercitien, maer oock met lasteren ende schelden op de religie van derselver liefhebbers, off niet nodich en is sulcx geremonstreert te werden bij de Ed. Mo. Heeren Staten, om geremedieert te werden.»

²⁾ «Alsoo de Luijtersen haer vervoorderen voor haere gemeenten huwelijcken te bevestigen ende proclamatiën te geven, ende attestatien van soodanige proclamatiën te verleenē, daermede andere Gereformeerde predicanten misleydet werden ontrent het huwelijcks bevestigen, off het niet nodich is te versoecken aen de Ed. Mo. Heeren Staten, dat indien niet de exercitien van haeren godtsdienst, ten minsten het trouwen ende proclamatiën geven hen specialijck verboden werde, ende alle andere kercken gewaerschout voor soodanige abuysen, om op de attestatien der Luterschen het huwelijck niet te bevestigen.»

³⁾ «Wat de predicanten te doen staat, die nu tegenwoordichlijck in periculeuse plaetsen ontrent des vijants steden wonen ende geen sauvegarde hebben, van de sijde der Hartoogen, niettegenstaende dat de paepse pastooren selve daeromme tot Brussel hebben aengehouden, off de Synodus voor deselve niet en behoort te bevoorderen sauvegarde, ende indien d' selve, die over het water wonen, als andere aen den

Omme sauvegarde voor de predicanten, wonende in periculeuse plaetzen omtrent des viants steden, soo 't doenlijk is te verwerven, sullen Deputati Synodi bij de Hoochmog. Heren Staten Generael ende Zijn Princelijcke Excellentie aenhouden, ofte indien deselve niet en connen vercregen worden, sullen zij versoucken, dat dan tot der voorsz. predicanten assurance een ander bequaem middel bij Hare Hoochmog. beraemt worde. Ende of het gevele — twelck God genadelijk verhoede — dat enige derselver predicanten door de aenstaende oorloge genootsaecht souden worden op te breecken ende herwerfts over te comen, oordeelt de Synodus allezins billijk ende behoorlijk dat die voor andere studenten geprefereert worden.

Artic. 53.

[*Dirck Hermansz. Herberts.*] — Gravamen 19 ¹⁾. Aengaende het laetste gravamen achtet de Synodus de formele aflesinge sodaniger sententie van de predickstoel onnodich te wesen, maer oordeelt genoeg te zijn, de gemeente — des noot zijnde — na de gedane predicatie deselve sententie mondelinx bekent te maecken.

PARTICULARIA

in Synodo voorgevallen.

Artic. 54.

[*Johannes Paludanus gedeporteert bij zijn Classe.*] — JOHANNES PALUDANUS, gewesen predicant tot Herpst ende Hedickhuysen in den lande van Heusden, onder den Classe van Gornichem, ende bij denselven van zijnen dienst gedeporteert, compareerde voor desen Synodum op denselven in forme van appel begerende te willen ondersoecken ende oordeelen, of de voorsz. Classis tot zijn deportement hadde genoegsaeme redenen gehadt. De broederen van Gornichem, hierop gehoord zijnde, hebben geantwoort dat se int minste niet weigerich souden wesen om voor desen Synodum te defenderen hare procedueren ende sententie tegens PALUDANUM gehouden ende uytgesproocken, bij aldien de Classis van dit appel in tijts ware verwitticht ende geinsinueert geweest, maer nadien sulx niet en was geschiet, noch door PALUDANUM, noch door Deputatos Synodi, ofte yemant anders, so en hadden zij van haren Classe, als op dese saecke int geringste niet verdacht

---

Brabantsen kant — dat Godt verhoede — soude moeten vertrecken, soo wert versoght, dat de broeders door de Synodus aen allen Classen mogen werden gerecommandeert om voor proponenten ende andere geprefereert te moogen werden.»

¹⁾ «Off het niet nootsaekelijck en is dat de acta van het deportement van DIRCK HERMANSZ. HERBERTS publijckelijck in de kercke van der Gouda affgelaen werde, alsoo de Remonstranten wel stoutelijck seggen, dat hij geen affgeset predicant en is.»

wesende, hiertoe genen last ontvangen, waren oversulx oock niet geïnstrueert met schriften ende documenten tot justificatie harer saecke dienende. Bij aldien nochtans de Synodus immers verstont, dat dese saecke alhier bij de hant soude genomen worden, so versochten de broederen voorsz., men wilde haer so lange tijt vergonnen, dat zij haer classicale bouck ende andere schriften, tot dese saecke nodich zijnde, mochten ontbieden, welke becomen hebbende waren zij bereyt om met PALUDANO in onderhandelinghe te treden, niet twijfelende of zij souden de groote ende langduirige patientie bij haren Classe tegens hem gebruyckt, ende die verscheyde middelen tot zijn verbeteringe iteratijvelijck doch te vergeefs int werck gestelt, dermaten deduceren ende so claerlijck vertoonen dat de Synodus verstaen ende oordelen soude, dat de Classis tegens hem, hoewel tot haer groot leetwesen niet anders als met sulcken swaren censuere en hadde connen procederen. De vergaderinge dit alles, ende wes voorts ter saecke diende, in consideratie genomen ende in des Heren vrese rijpelijck overwogen hebbende, vont geraden PALUDANO te bedencken te geven en hem af te vragen, of het voor zijn persoon niet beter soude wesen hem met den Classe te versoenen, als tegens deselve in proces te treden, ende dan hierover des Synodi sententie te verwachten. Ende dit p(er) D. praesidem hem aengeseyt wesende, verclaerde hij datelijck tot reconciliatie seer wel genegen te zijn. Heeft daeromme de vergaderinge gelastet uyt den Classe van Dordrecht D. DIBBETZIUM ende D. BOCARDUM, ende uyt den Classe van Bueren D. WACHMANNUM ende D. TIMMERMAN, om beneffens de gedeputeerde des Synodi te verschijnen op den aenstaenden Classen van Gornichem, welke tot Cuylenborch sal gehouden worden, ende aldaer de reconciliatie tusschen den voorsz. PALUDANUM ende den Classen te tenteren.

Artic. 55.

[*Kerck van Amsterdam in de beroepinghe Eleazari Swalmii.*] — De kercke van Amsteldam heeft door hare gecommiteerde D. JACOBUM TRIGLANDIUM, dienaar des Woorts, ende HANS LENARTSZ., ouderling aldaer, vertoont wat neersticheyt ende moite bij deselve was aengewent tot verscheyden tijden, so bij de Achtbare Magistraet, als bij de Eerweerde kerckenraet van Schiedam om te mogen vercrjgen het effect van de resolutie des laetsten Synodi, artic. 59, aengaende die dimissie ELEAZARI SWALMII, dienaar des Woorts aldaer, doch dat sulx tot noch toe bij de magistraet ende kerckenraet voorsz. niet en hadde connen verregen worden, overmits deselve schenen te verstaen dat de voorsz. dimissie, door de clause in de voorsz. resolutie bijgevoecht, in haer believen ende goetvinden soude gelaten zijn, waeromme de kercke voorsz. versochte, dat de tegenwoordige Synodus

lettende op de groote noot van hare kercke, ende op alle andere goede redenen, waerdoor de laetste Synodus was bewogen geweest om de voorsz. resolutie te nemen, die wederom verhaelt zijn, soude ordre willen stellen, dat D. ELEAZARUS voorsz. metten eersten volgens de voorsz. resolutie wettelijk gedimiteert ende de kercke van Amsteldam toegevoecht mochte worden. De Synodus heeft hierop goet gevonden uyt het midden van haer vier dienaren des Woorts te seynden na Schiedam, omme de E. Magistraet ende kerckenraet van de goede meininge, so des voorgaenden als deses Synodi te onderrichten, ende te soucken bewegen dat de voorsz. dimissie niet langer en worde opgehouden. Dewelcke overmits de absentie van verscheyden leden, so des magistraets als des kerckenraets, geen audientie hebbende connen vercrijgen, is goet gevonden aen den kerckenraet van Schiedam te schrijven, ende deselve te lasten om tegen den 27^{en} deses door haer gecommiteerde voor desen Synodum te verschijnen ende redenen te geven, waeromme deselve de resolutie des voorsz. Synodi niet en hadde nagecomen, ende met een oock door missive te versoucken de E. Magistraet, dat deselve mede gelieve enige gecommiteerde uyt het midden van haer tegen denselven tijt te seynden, opdat de saecke met goede onderlinge communicatie soude mogen afgedaen worden. Hierop zijn ter bestemder tijt verschenen van wegen de E. Magistraet DIRCK ADRIAENSZ. ende DOEN JORISZ., schepenen, ende van wegen de kerckenraet REYNERUS BERCKEL, predicant, ende FRANS BRASSER, ouderling aldaer, dewelcke redenen hebben gegeven van de voorsz. hare weygeringe, waertegen de gecommiteerde van de kercke van Amsteldam gehoort zijnde, ende alles wat aen wedersijden bijgebracht was geweest in des Heren vreesse rijpelijk overwogen zijnde, is bij de Synode verstaen, dat de Magistraet ende kerckenraet voorsz. geen genoechsamen redenen en hadden gehad, om de voorsz. dimissie te weigeren ende deselve weigeringe qualijk hadden gefondeert op de voorsz. clause. Ende voorts eendrachtelijk goet gevonden dat D. ELIAZARUS SWALMIUS voorsz. sonder langer uytstel van zijnen dienst tot Schiedam ontslagen ende met den eersten de kercke van Amsteldam toegevoecht sal worden, tot welcken eynde de kerckenraet van Schiedam gelijk oock den Classi van Schielant belast is, hem een vrientlijk ende eerlijk afscheyt met behoorlicke goede attestatie te verlenen, ende zijn de gecommiteerde van de magistraet ernstlijk versocht bij deselve te arbeyden, dat Hare E.E. gelieve in dit oordeel des Synodi eyntlijk te acquiesceren, ende ingevalle de kercke van Schiedam verder soude mogen weigerich blijven, om hem behoorlijk afscheyt te verlenen, zijn de gedeputeerde des Synodi beneffens den Classen van Schielant geauthoriseert om in een sulcken gevallen uyt de name deses Synodi hem met behoorlijke ende nodige attestatien te versien.

Artic. 56.

[*Gecommitteerde van den Nieuwen Hoorn en haer versoeck.*] — Sijn oock met credentien voor desen Synodo gecompareert LEENDERT JANSZ., JAN WILLEMSZ. ende ADRIAEN CORNELISZ., respectie schoutet ende schepenen van de nieuwe Hoorn ende nieuwe goote, mitsgaders JACOB JACOBZ. DELF, ouderling, ende DIRCK JACOBZ. NAGGE, diacon mede in de nieuwe Hoorn, uyt de name harer committenten verhalende, dat die van Goederede haren predicant JAN WILLEMSZ. DE COURT hadden beroupen, denwelcken alho(e)wel sij niet en hadden connen dimitteren, gelijk zij noch niet en couden om redenen, die sij den Synodo schriftelijk overleverden, dat nochtans bij den Classe van den Briel was geoordeelt, dat haren voorsz. predicant het beroep van Goederede aennemen ende volgen soude; zij luyden dan bij het selfde oordeel haer gegraveert houdende, hadden op desen Synodum geappelleert, waren oock jegenwoordich om haer gedaen appel te vervolgen, ende versochten dat de Synodus het voorsz. oordeel des Classis wilde annulleren, ten eynde zij haren goeden predicant tot stichtinge der gemeente mochten behouden. Daertegens is aen de ander zijde met credentie van de magistraet ende kerckenraet van Goederede gecompareert DANIEL JANSZ., out borgemeester ende ouderling aldaer, versouckende, dat de Synodus geliefde ordre te stellen opdat die van Goederede haren wettelijk beroupenen, ende bij den Classen van den Briel hun toegewesenen predicant, JOHANNES DE COURT voorsz., met den eersten mochten become; wat aenginck de redenen ter saecke dienende, beriep hem op de broederen van wegen den Classe van den Briel in desen Synodo mede sittende, dewelcke dan hierop gehoord zijnde, hebben vertoont, dat dese questie tusschen de twe voorsz. kercken over het voorseyde beroupe ontstaen, tot des Classis judicature gecomen zijnde, deselve hadde gelettet op den toestant beyder kercken, oock gepondereert derselver redenen — dewelck zij wijtlopich verhaelden — ende deselve sodanich bevonden dat zij in consciencie hadden verstaen, dat JOHANNES DE COURT voorsz. die van Goederede behoorde te volgen. De Synodus hebbende aengehoort dit rapport ende de redenen aen wederzijden bijgebracht, mitsgaders al wat tot deser saecke was dienende in des Heren vrese overwogen, als mede gesondeert de genegentheyt des voorsz. DE COURT, ende verstaende dat deselfde tot het gemelte beroep op hem gedaen wel was streckende, heeft eenstemmelijk geresolveert, dat hij volgens het oordeel des Classis van den Briel met behoorlijke goede attestatien van leer ende leven bij de gemeente van den nieuwen Hoorn sal gedimiteert ende die van Goederede eerster gelegentheyt toegevoecht worden. Ende om die van den nieuwen Hoorn te beter contentement te geven heeft den voorsz. Classen belastet mede haar beste te doen, dat zij so haest het sal mogelijk wesen weder met een ander bequaem predicant moge versien worden.

Artic. 57.

[*Alexander Clerus.*] — D. HENRICUS ARNOLDI heeft de vergaderinge aengedient, dat ALEXANDER CLERUS, denwelcken verscheyden predicanten, so onser als oock der Engelscher ¹⁾ kercken, van geleertheyt, godsalicheyt, gaven int predigen, ende andere goede qualiteyten hadden gerecommendeert, op de gedeputeerde des Synodi hadde versocht te mogen bij haer preparatorie geexamineert worden, doch overmits hij een Schotsman was, en hadden zij dit over haer niet willen nemen maer uitgesteld tot desen Synodum, om met desselfden advijs, twelck zij dan oock mits desen versochten, hierin te handelen. De Synodus heeft in de discretie der gedeputeerde gestelt, om met advijs der Engelsche predicanten tot Delf ende in den Hage tot het examen praeparatorium met hem te treden. Heeft mede de Synodus bij dese occasie goet gevonden dat de kerckenraden ende Classen ter plaetzen, daer Engelsche predicanten zijn, tzij in dienst van Engelsche kercken, ofte oock garnisoenen, met deselve indien zij sulx versoucken, goede correspondentie sullen houden.

Artic. 58.

[*Abrahami Hertochs saecke.*] — Die van den Classe van Woerden hebben den Synodo bekend gemaect tgene bij haren Classe was gedaen in de saecke ABRAHAMI HERTOCHS, twelcke de Synodus heeft geaprobeert ende verclaert behoorlijcker wijze daerinne gehandelt te zijn, heeft oock verstaen dat HERTOCH voorsz. van wegen de swackheyt zijns verstants voor alsnoch behoort stille te staen ende den dienst des Woorts niet en can betreden tertijt toe, dat God de Here hem genadige beterschap verlene. Ende opdat hij van Swammerdam mochte gevoechlijk met de woninge worden getransporteert, vermits zijn blijven aldaer voor de gemeente wort onstichtelijk ende schadelijk geoordeelt, is uyt de name des Synodi geschreven aen de kercke van Amsteldam, dat deselve gelieve de moite te nemen ende zijn ouders, aldaer woonachtich, te vermanen om hem te huys bij haer te halen, ofte te bewegen dat hij op een ander vertrecke. Ondertusschen sullen de Classis van Woerden ende Deputati Synodi, indien van zijnentwegen sulx wort begeert, voor hem enich jaerlijx tractement bij Hare Ed. Mog. versoecken. Ende sal de kercke van Swammerdam met een ander predicant versien worden. Alsoo ook sedert zijn suspensie enige personen van Swammerdam het Avontmael buyten ordre ende tegens des kerckenraets vermaninge met hem gehouden, een ander van hem een kint laten dopen, sommige haer noch onlanx tot ouderlingen van hem laten stellen hebben, so sal de Classis na behooren op deselve personen letten.

¹⁾ Het HS. heeft: « Engescher ».

Artic. 59.

[*Papistische kerckmeesters en armmeesters.*] — Daer beneffens hebben deselve broederen van Woerden vertoont dat in haren Classe vele kerckmeesters ende armmeesters waren, zijnde bittere papisten ende vianden van de kercke, tot groote ontstichtinge derselver ende nadeel der Gereformeerde riligie (!), versouckende advijs hoe zij tegen deselve souden handelen. De Synodus heeft haer geraden dat se hierover eerst haer magistraet alleen, geen gehoor crijgende met des Classis, ende dat oock infructueus zijnde, met der gedeputeerde des Synodi assistentie souden aanspreecken ende serieuselijck vermanen, omme hierinne te versien. Eyntelijck dit alles niet helpende dat se alsdan aen de Ed. Mog. Heren Staten van Hollant ende Westvrieslant, ofte hare Gecommitteerde Raden sich hadden te addresseren, niet met een generael versouck alleen, want daerdoor dese abuisen niet en connen wechgenomen worden, maer met speciale aenwijsinge van exempelen ende redenen daertoe dienende, om met fundament van Haer Hoochmog. geremediateert te worden.

Artic. 60.

[*Nalaten der predicatien int houden der Classen.*] — De broederen van Leyden hebben verhaelt, dat op enige plaetzen wierden nagelaten de predicatien tot inleydinge van de classicale vergaderingen ende besoignes. Is daerop geresolveert, dat alle Classen eenpaerlijck sullen achtervolgen de resolutie desen aengaende genomen, artic. 41 van de kerckenordre, ende in verscheyden particuliere Synoden; ende so wat Classen dit stichtelijcke gebruyck hadden nagelaten, deselve hare faute souden verbeteren ende met de andere Classen, die deselve onderhouden, haer conformeren.

Artic. 61.

[*Onderteeckening der professoren, regenten, enz.*] — Nadien oock de professoren der H. Theologie, regenten, ende subregenten gehouden zijn te onderteyckenen de Nederlandsche Confessie, Catechisme ende synodale canones, volgens de formulieren in den laesten Nationalen Synodo gestelt, so sal oock de kercke van Leyden de professores Theologiae, regenten ende subregenten der academie aldaer tot eenparige onderteyckeninge als voren vermanen.

Artic. 62.

[*Seminarium op te richten voor de Indianen.*] — D. assessor heeft den Synodo voorgedragen, dat volgens 't schrijven uyt Oost-Indien aldaer groote apparentie was van de Indianen door de predicatie des H. Evangelii tot de salichmaeckende kennisse der waerheyte te brengen, indien men stoffe hadde van bequame predicanten, voornaemlijck

ingeboorne des lants aldaer wesende; ende datter om daertoe te geraecken, geen gevoehlijcker middel en was, dan een *seminarium* (!) *aldaer op te richten, in hetwelcke enige kinderen der heydenen ende ingeboorne selfs, die men tot dien cynde wel conde becomen, onder de opsicht ende onderwijfsinge onser predicanten daer zijnde, van kintsbeen aen mochten geoesent ende opgevoet worden inde christelijcke religie, omme daerna die haren lansluyden te predigen, ende uyt deselve den Here Christo een gemeente te versamelen*, dat oock wel alrede enige goede beginselen hiervan door den Here Generael tot Amboine waren geleyt, dan dat het ontbrack aen de nodige middelen, omme deselve beginselen na eysch te vermeerderen ende uyt te voeren. De Synodus aenmerckende hoe christelijcken ende stichtelijcken werck dit soude wesen, als streckende tot de ere ende grootmaeckinge van Gods H. naem, ende tot behoudenissee veler menschen onder de arme blinde heydenen van die landen, heeft goet gevonden, dat men *telve op het alderhoochste soude recommenderen aen de heren bewinthebbers van de Oost-Indische Compagnie, ende oock met goetvinden derselver aen de Hoochmog. Heren Staten Generael als oock aen Zijn Princelijcke Excellentie*, opdat alsoo bij deselve mochten enige bequame middelen gevonden ende mildelijck toegeleyt worden, ofte oock, des noot zijnde, een collecte gedaen bij particuliere liefhebbers tot bevorderinge ende volbrenginge van dit seer goede ende Christelijcke werck, ende opdat dit te vruchtbaerlijcker geschiede, sullen de gedeputeerde van beyde Zuyt ende Noorthollantsche Synoden als oock de predicanten ter plaetzen, daer enige cameran van de Oost-Indische Compagnie zijn, ofte derselver bewinthebbers wonen, neersticheyt doen om daerbij eerst int particulier de saecke te prepareren, ende daerna in de volle vergaderinge van de Heren seventien opt favorabelste remonstreren. Gelijck Domini Deputati van Noorthollant beloven in haren aenstaenden Synodo hierop mede te sullen letten ende de goede hant daeraen te houden, hebbende oock voor desen alrede enige goede deboiren gedaen. Ende want men verstaet tot dat avancement vant voorverhaelde bij de broederen van Zeelant mede wort gearbeyt, sullen deselve door d' voorsz. gedeputeerde vruntlijck worden vermaent, om daerin voorts te continueren. Sullen eyntelijck de voorsz. gedeputeerde aen de welgemelte Hoochmogende Heren Staten Generael, Zijn Vorstelijcke Genade, den Prince van Oragnien, ende de voorsz. Heren bewinthebbers versoecken goede opsicht te willen hebben op de jongeluyden, die alrede uyt Oost-Indien om hier in de Christelijcke religie geinstituteert te worden ten fijne als voren zijn overgesonden ende noch overgesonden mochten worden.

Artic. 63.

[*Gravamina te senden aan corresponderende provincien.*] — Opt versouck

der Eerweerde broederen gedeputeerde uyt de andere provincien, van wegen die correspondentie hier verschenen, is goet gevonden dat elcke jaer voor het houden des Synodi, de gravamina die op denselven sullen verhandelt worden, tijtlijcken sullen overgesonden worden aen deselve provincien, die de correspondentie met ons onderhouden, twelek de Classis Synodael sal besorgen.

Artic. 64.

[*Gedeputeerde des Synodi.*] — Om als gedeputeerde des Synodi voor de eerste twe navolgende jaren te dienen zijn D. HENRICO ROSARO ende D. SAMUELI GRUTERO, die dit aenstaende jaer noch moeten continueren, bijgevoecht D. JOHANNES DIBBETZIUS ende D. HENRICUS SWALMIUS.

Artic. 65.

[*Gedeputeerde op de corresponderende Synoden.*] — Tot onderhoudinge der onderlinge correspondentie zijn gedeputeert om te verschijnen op den Synodum van Gelderlant: D. ABRAHAMUS LEUWIUS; op den Synodum van Noorthollant: D. HENRICUS SWALMIUS ende D. JOHANNES BOCARDUS; op den Synodum van Groningen wort gecontinueert D. HUGO BEYERUS. Ende indien yemant van de voorsz. broederen door sieckte ofte gewichtige empeschementen zijne commissie niet en soude connen volbrengen, so sal worden becleet de plaetze D. LEUWII door D. BOCARDUM, de plaetze der broederen, die na Noorthollant souden gaen, door D. BALTHASAREM LYDIUM, de plaetze D. BRYERI door D. DIONYSIUM SPRANCKHUISIUM.

Artic. 66.

[*Visitatores.*] — Visitatores voor dit jaer zijn bij de Classen vercoren de navolgende broederen

In den Classe van Dordrecht:

DANIEL DEMETRIUS, CORNELIUS SIMONIDES, JOHANNES CELOSSA, THOMAS LAURENTII, respective dienaren des Goddelijcken Woorts tot Dordrecht, op de Clunder, tot Rijderkercke ende Pietershouck.

In den Classe van Delf:

ISAACUS HAGIUS ende JOHANNES PELTIUS, respective dienaren des Goddelijcken Woorts tot Delf ende Schipluyde.

In den Classe van	Leyden	{	HERMANNUS KUCHLINUS	Respective	{	Leyden	
			MICHIEL JANSZ.			dienaren	Voorschoten
	Gouda	{	GERARDUS SEVENHUISIUS	des	Goddelijcken	{	Schoonhoven
			ANTIPAS BORREUS				Woorts tot
Roterodam	{	ELEAZARUS SWALMIUS	Woorts tot	{	Schiedam		
		JOHANNES PETREUS			Sevenhuisen.		

In den Classe van	Gorinchem	MATTHIAS HAVIUS	Respective dienaeren des Goddelijcken Woorts tot	Heuckelom
		JULIUS EIZONIUS		Lexmont
		PETRUS NEANDER		Ghijssen
		JOHANNES SLATIUS		Vlijmen
	Briel	JACOBUS FLORIANUS		Zuytlant
		DAVID THOMASZ.		Spijckenisse
PETRUS PILIUS		op Ooltgesplaet		
Haga	SAMUEL MONTANUS	Wateringen		
	HUGO BEYERUS	In den Hage		
Woerden	ISAACUS Wassenburgius	Bodegrave		
	JOHANNES GHIJSBERTI	Waerder		
	SAMUEL HENDERIKSZ	Lemuyden		
	MICHEL VAN DEN LOE- VEREN	Wadderinx-veen		
Bueren	HUBERTUS WACHMANNUS	Bueren		
	BARTHOLOMEUS SCHAETZ	Tricht		
Breda	ABRAHAMUS MUUSHOLIUS	Breda		
	GUALTERUS POMERANUS	Op de Leur		

Artic. 67.

Sijn sedert den laetsten Synodum particularem geexamineert, ende tot den dienst des Goddelijcken Woorts opgenomen de navolgende broederen :

In den Classe van	Dordrecht	PETRUS PORTENIUS in Octob. 1620	Om te dienen tot	Besoyen
		HENRICUS HAMERUS in Martio 1621		op s' Gravendeel
		JOHANNES BRON in Aprili 1621		Sprang
		JOHANNES SOETE in Ja- nuario 1621		op de Westmase
	Delf	JOHANNES CORNELII in Aprili 1621		Naeltwijck
		Leiden		ADRIANUS BILDERBEEK
Gouda	JOHANNES ROSAEUS in Julio 1617	Leckerkercke		
	ISAACUS ABBAMA anno 1618	Bercoude		
	ARNOLDUS AB HEL in Junio 1620	Jaersvelt		

} dese waren in
den laetsten
Synodo
niet aengegeven

In den Classe van	Briel	Gorinchem	TIMANNUS HEER in Octob. 1620	Om te dienen tot	Schelluinen
		JOHANNES DE COET in April 1619	in den Nieuwenhoorn		
		JOBIS DE COSTERE in Novemb. 1620	Abben-brouck		
		(deze 2 waren in den laetsten Synodo vergeten aen te geven)			
		NICOLAUS RHUSIUS in Octob. 1620	Outdorp		
	Woerden	REYNERUS VERVOORN in Octob. 1620	Piers-hil		
		CORNELIUS JANSZ. SAMUEL AMANDI ABRAHAM HARTOCH	Slnypwijk Noorden Swammerdam		} a. 1619 in den laetsten Synodo niet aengegeven
		JUSTUS HEURNIUS anno 1620	Calslagen		
		CORNELIUS DE DIEU anno 1621	Nieuweveen		
		Bueren	ALARDUS MALSENIUS		Acquoy

Artic. 68.

De naeste ¹⁾ Synodus particularis sal na de ordre der Classen gehouden worden binnen Gorinchem.

Artic. 69.

De vermaninge tot inleydinge des volgenden Synodi sal gedaen worden bij een uyt den Classe van Roterodam ende tot het besluit desselven door enen uyt den Classe van Gorinchem.

Artic. 70.

Na gedane censura morum heeft D. praeses uyt de name der vergaderinge bedanckt de Aichtbare Heeren Commissarissen voor haer tegenwoordicheyt, directie ende goede advijsen, ende gebeden het gebesoigneerde in desen Synodo, voornaemlijk aengaende de kerckenordeninge, aan Hare Ed. Mog. opt favorabelste te recommenderen, ten eynde tot Godes eeren ende der kercken stichtinge, ruste ende welvaren de gewenschte vruchten daarvan mogen genoten worden;

¹⁾ Het HS. heeft: «naetste», het afschrift: «naeste».

heeft mede D. praeses uyt de naem als voren bedanckt de Eerweerde broeders gedeputeerde, so uyt de provincien van Gelderlant, Noort-hollant ende Groningen, hier van wegen de correspondentie verschenen zijnde, voor haer comparitie ende goede advijsen, als oock deses Synodi voor de groote diligentie ende getrouwen arbeyt gepraesteert in de uitvoeringe van hare commissie.

Artic. 71.

De propositie tot beslyt des Synodi is van wegen des Classis Goudanae gedaen door GERARDUM SEVENHUISIUM uyt de 42^e, 43^e ende 44^e veersen des 17^{en} cap. Lucae, waervoor door D. praesidem uit de name der vergaderinge bedanckt zijnde, is de Synode na dancksegginge tot God in vrede ende enicheyt gescheyden, den 30^{en} Julij 1621.

COPIJE van de conciliatie der formulieren van doopen, trouwen ¹⁾ etc., waervan wort gementioneert in den 20^{en} artick. der voorgaender Acten.

Animadversa in Liturgia Ecclesiae volgende het exemplaar in 4°. in Zeelant gedruckt.

- Fol. a. 4: voor *dienuer* moet gestelt worden: *kerckendienuer*.
 fol. b. verso lin. 1: voor *gedaen* te setten: *beloof*.
 fol. b. 2 int formulier des Avontmaels: voor *mits dat hij het lichaem etc.*: *overmits*.
 fol. b. 3: *geliefde* broeders, adde: *ende susters*.
 fol. c. 3: *blijven hangende*, ponatur: *hangen*.
 ibid fol. verso: *stichtelijke*, pone: *stichtelyck*.
 fol. c. 4: in fine der dancksegginge pro *hem versoent*, ponatur: *met hem versoent*.

Is goet gevonden dat na het formulier des Avontmaels sal immediatelijck volgen het formulier van den ban.

- Int formulier des houwelijx fol. d. verso ende elders pro *voor de Christelijcke gemeente*, ponatur: *opentlijck alhier in de kercke*.
 fol. d. 2 pro: *mannine*, ponatur: *na den man*.
 fol. d. 4: *op uwe kinderen ende huishoudinge*, stelt: *op uwe huys-houdinge*.
 fol. e. 2 pro: *wilt se oock segenen*, pone: *wilt se aldan oock segenen*.

---

¹⁾ De woorden: «van doopen, trouwen» zijn in het HS. uitgevallen.

- ibid. pro: *heilige kinderen sullen krijgen ende deselve godsalchlijck etc., pone: de kinderen die het U belieft haer te geven, godsalchlijck opbrengen etc.*
- fol. f. verso pro: *voor Zijne Princelijcke Excellentie, graef Maurits van Nassauwen, sal men setten: voor Zijn Excellentie den Prince van Oraingen.*
- Ibidem omittatur: *voor den Koninck van Vranckrijck.*
- Ibidem voor: *van Zeelant set: van N. N.*
- Ibid. voor *de Achtbare.*
- fol. f. 2 verso voor: *haer eygen affairen, te stellen: haerselvs eerlijcke affairen.*
- fol. f. 4: *gehoorsaem zijn, doet daerbij: so het betaemt.*
- Ibid. fol. verso pro: *ende in alle dingen, stelt: in alle cruys ende tegenspoet.*
- fol. g. 4 verso voor: *kerckendienaren, stelt: getrouwe kerckendienaren.*
- fol. h. verso voor: *bedeckt hebt, set: bedeckt, ende doet uyt het woordeken: nu, datter voorgaet.*
- fol. k. 2 verso voor: *discipline Christelijcke, set: Christelijcke discipline.*
- fol. l. 1 verso laet uyt: *ofte sijnen naesten geweest is tot last.*
- fol. l. 3 voor: *bergen, ponatur: verbergen.*
- Ibid. *tot beschaemtheyt gebracht, stelt: tot schaemte over sijne sonde gebracht.*
- Ibid. voor: *verrotte, stelt: verrottende.*
- Ibid. verso nae de woorden: *beloofte ende bewijst, voegt bij dese woorden: so lange hij hartneckich ende onboetveerdich blijft in sijne sonden, ende is daeromme van U lieden te houden.*
- fol. l. 4: *lieve broeders, adde: ende susters.*
- Ibid. verso voor: *onse medelitmaet, set: onse gewesen medelitmaet.*
- Ibid. naer: *beschaemt worde, set bij: over sijn sonde.*
- fol. m. voor: *onsen afgesneden broeder, set: afgesneden persoon.*
- fol. verso voor: *tot de vrede, pone: tot de gemeenschap.*
- Ibid. voor: *ghij: ghijlieden.*
- fol. m. 2: *onses medebroeders, set in margine: ofte susters.*
- fol. m. 3: *belovende U voortaan, set: belovende van nu voortaan U.*

Naer het formulier van den Ban ende wederopneminghe, sal men stellen: het formulier van den Doop der kinderen, gelijk het in Nationali Synodo heerstelt (!) is.

COPIJE van de Forme der Inspectie over de gemene kercken te houden, volgende de resolutien beyde van de generale Synoden, ende verscheyden particuliere Synoden van Zuythollant, waervan gewach wort gemaect (!) artic. 40 der voorgaender Acten.

Alsoo de Inspectie der kercken daertoe is dienende, dat de suyverheyt der lere, ende alle goede geregeltheyt in de gemeente Gods onderhouden worde, so sullen visitatores Classium ten eersten de predicatien van de dienaren des Woorts in haren Classe frequenteren, ende neerstelijck letten of deselve met de onvervalschte lere des Goddelijcken Woorts, bekentnisse in de 37 artickelen ende Christelijcken Nederlantschen Catechismo overeencomen.

Hag. nat. art. 40.

Ten anderen sullen zij ondersoecken of die maniere van leren, die hij gebruyckt, stichtelijck, eerlijck ende proefijtelijck is, afgesondert van alle nieuwe onschriftmatige ende vreembde termen, insgelijck oock van alle menschelijcke fabulen, citatien van nieuwe scribenten, ende veelvuldich invoeren van heydensche schriften.

Dord. nat. 38 et 39.
Midd. nat. p. q. 20.

Ten derden, of hij sijnen dienst bij den sijnen vlijtelijck waerneemt, de gesonde leere beyde int openbaer ende particulier beweert ende voortplant ende den wederspreeckers den mont stopt, neerstich sijnde int geduirich lesen ende ondersoucken der H. Schriftuire ende gesonde atheuren om tselfde in de vreesse des Heeren voorspoedelijck uyt te voeren.

Dord. Provinc. art. 41.

Ten vierden of hij den catechismum leert, ende de H. sacramenten na de instellinge des Heren ende gebruyck der Gerefor(meerde) kercken sonder enige nieuwe ceremonien daeronder te vermengen bedient, ende sulx alles te behoerlijcken tijde ende plaetze.

Midd. nat. 41.
Hag. nat. 52.
Delf 1. 35.
Dord. 1. 21.
Dord. 2. 22.
Goud. 1. 48. 71.
Leid. 1. 4.
Hag. 3. 30.
Schied. 1. 29.

Ten vijfden of hij *a.* de aencomelingen tot den Avontmael in den gront des gheloofs ondersouckt, *b.* de litmaten voor de bedieninge des Avontmaels besouckt, *c.* de namen der communicanten, *d.* gedoopte ende *e.* getroude luyden aenteyckent,

a. Midd. nat. p. q. 17.
Dord. nat. 14 et 64.
b. Dord. nat. 66 et 67.
Briel 1. 21.
c. Dord. nat. 24.
d. Hag. nat. 53.
Schied. 1. 20.
e. Hag. 1. 12.

- f. Dord. Prov. 11 et 16 et p. q. 6.
 g. Synod. Embd. 45.
 Dord. nat. 25.
 A. Goud. 1. 27.
 Roterd. 2. 25.
 t. Dord. nat. p. q. 3.
 Hag. 2. 3.
 k. Midd. nat. 58 et p. q. 40.
 Hag. nat. artic. 64.

f. de crancke besouckt, g. op den armen acht neemt, h. de schoolen beherticht, i. de kerckelijcke bijeenkomsten waerneemt, ende k. de kerckelijcke discipline met zijnen kerckenraet betrachtet.

- l. Schoonh. 2. 39.
 m. Briel 2. 40.
 n. Dord. nat. p. q. 4. 5.
 o. Goud. 1. 75.
 p. Briel 1. 23.
 Roterd. 3. 23.
 q. Hag. nat. 40.
 Hag. 3 art. 2.

Ten sesten, of hij zijne gaven niet alleen met vlijticheyt int studeren, maer oock met godsalicheyt oefent op zijne huyshoudinge goede acht neemt, zijne kinderen ende huysgesinde in godsalicheyt optreect, l. sich vant frequenteren der herbergen, m. ende t' onnodich absenteren van zijne kercke mijdet, n. hem niet en bemoyet met politicke saecken o. voornaemlijk niet met versoeninge over de dootslagen, p. item of hij enigen vreemden handel of trafijcke schadelijk zijnen dienst, onder zijn amt vermengt, q. ende hem in handel ende wandel anders draecht, dan een vroom ende getrow dienaer des Heren schuldich is te dragen.

- r. Mid. nat. p. q. 83.
 Gorinch. 1. 16.
 s. Dord. nat. 73.
 t. Gorinch. 1. 24.
 u. Mid. nat. 1.
 Hag. nat. 23.
 v. Dordr. nat. 24.
 w. Dord. nat. 11.

Ten laetsten, dewijle de ouderlingen ende diaconen, den dienaren des Woorts gestelt zijn tot hulpe, soo sal men oock ondersoucken, hoe dat hare verkiesinge geschiet zij, en hoe r. zij hun in hare bedieninge ende professie, so wel in lere als leven dragen, s. de ouderlingen of zij oock neffens den dienaren sorge dragen over de cudde des Heren, goede ordre waernemen, arbeiden om alle ergernissen van de kercke des Heren — so veel het doenlijk is — wech te nemen, de swacke stercken, de gevallene tot bekinge vermauen, de ongeregelde straffen, ende de daertoe trachten, omme alle twist ende onenicheyt onder de litmaten ter neder te leggen, t. de kerckelijcke bijeenkomsten waernemen, v. ende in haren kerckenraet notitien van hare kerckelijcke saecken houden, de diaconen, of zij u. de arme van haer gemeente, met een bewogen gemoet besorgen, w. ende behoerlijcke reeckeninge doen van de administratie der penningen bij hun ontfangen ende uytgegeven.

HENR. ROSAEUS, *Synodi praeses.*

EDZARDUS F. AURICANUS, *Synodi scriba.*

*Acta Synodi particularis der kercke van
Zuythollant, gehouden tot Gorichem in den jare
1622, begonnen den 5^{en} ende geeyndicht den
9^{en} Julij.*

Zijn met behoorlicke credentien op desen Synodum verschenen de
naervolgende broederen:

Uut de Classe van Dordrecht:

D. CORNELIUS SYMONIDES, D. JOHANNES BOCCARDUS, D. GEEBAARDUS VER-
STEGUS, respective dienaren des Heyligen Evangelii tot Nieuwervaert
ofte Clundert, Heyndrick Iden Ambacht, Nieuleckerlandt, ende
MELCHIOR VAN DEN BROECKE, oudt raet der stadt Dordrecht ende ouder-
lingh aldaer.

Uuyt den Classe van Delft:

D. GEDION SONNEVELDIUS, D. MARTINUS NICOLAI, D. AMBROSIUS JOHANNIS,
respective dienaren des Heyl. Evangelii tot Delft, Lijre ende Vlaer-
dinghen, ende HANS AELBERTSZ SNELL, ouderling tot Delft.

Uuyt den Classe van Leyden:

D.D. FESTUS HOMMIUS, D. ARNOLDUS SYNDERENUS, D. THEODORUS ALTENA,
respective dienaren des H. Evangelii tot Leyden, Leyderdorp ende
Oegstgeest, ende MICHEL DES URSIJNS, ouderling tot Leyden.

Uuyt den Classe van der Goude:

D. BARTHOLOMEUS NICOLAI, D. ANTHONIUS LEO, D. JOHANNES BACHUISIUS,
respective dienaren des H. Evangelii tot Gouda, Schoonhoven ende
Crimpen, ende ADRIAEN JANZEN, Borgemeester ende ouderling tot
Schoonhoven.

Uuyt den Classe van Rotterdam:

D. SAMUEL GRUTERUS, D. PETRUS NIEUROO, D. JOANNES PETRAEUS,
respective dienaren des H. Evangelii tot Delfshaven, Rotterdam ende
Sevenhuysen, ende HEYNDRICK NICOLAESZ. TILBURG, ouderling tot
Rotterdam.

Uuyt den Classe van Gorinchem:

D. ETZERDUS AURICANUS ¹⁾, D. DYONISIUS SPRANCHUYSEN, D. JULIUS EIZONIUS, respective dienaren des H. Evangelii tot Ameida, Woudrichem ende Lexmonde, ende MICHAEL MENNING, ouderling tot Gorinchem.

Uuyt den Classe van den Briel:

D. JOHANNES VOLCERUS, D. HEINDRICUS NOLTHENIUS, D. JACOBUS FLOBIANUS, respective dienaren des H. Evangelii tot Briel, Bommenede, Zuydtlandt, ende PIETER JANSEN VAN SCHOOR, ouderling in den Briel.

Uuyt den Classe van den Haghe:

D. WINANDUS SCHUYLIUS, D. JUSTUS BUISSONIUS, D. SAMUEL EVERARDI, respective dienaeren des H. Evangelii tot Schebelingen, Voorburch ende Monster, ende D. JOHANNES BEUNEN, ouderling in 's-Gravenhage.

Uuyt den Classe van Woerden:

D. HENRICUS ALUTARIUS, D. JOHANNES HENDRICUS VINCKIUS, D. MICHAEL LOVEREN, respective dienaren des H. Evangelii tot Woerden, Sevenhoven ende Waddingsveen, ende CORNELIS CORNELISSEN BUICK, ouderling tot Woerden.

Uuyt den Classe van Buiren:

D. JONAS ARNOLDI TIMMERMAN, D. PETRUS VLIGERIUS, respective dienaren des H. Evangelii tot Benschop ²⁾ ende Iselsteyn.

Uuyt den Classe van Breda:

D. CORNELIUS HANNECOPIUS, D. CHRISTIANUS LOSECATIUS, respective dienaren des H. Evangelii tot Breda ende Rosendael.

Uyt dewelcke, naer aenroepinghe van des Heeren heylige naeme, met de meeste stemmen vercoren zijn tot praesidem D.D. FESTUS HOMMIUS, tot assessorem D. JOHANNES BOCCARDUS ende tot scribam D. DYONISIUS SPRANCHUISEN.

Zijn oock van wegen de Hoog Mog. Heren Staeten van Hollandt ende Westvrieslandt in dese Synodo verschenen met credentie de hoochgeleerde, wijze, voorsinige heren, de heere ROCHUS VAN DEN HOONAERT, eersten raed in den Hooge Raede, ende EVERHARDT VAN DER SCHUIRE, ontfangen van de gemeene middelen binnen der stede Gorichem.

---

¹⁾ Het H.S. heeft: « ETZERDUS FREDERICI »; de gewoonlijk gebruikte naam is hier verbeterd overgenomen uit het afschrift, dat leest: « AURIACANUS ».

²⁾ Aldus het H.S.; het afschrift heeft abusievelijk: « Boscoop ».

Tot onderhouding van de onderlinghe correspondentie zijn op dese vergaderinghe verschenen, met credentie van wege de Geldersche Synode, D. SEBASTIANUS DAMMANNUS, herder der kercke Jesu Christi tot Zutpheen. Van wegen de kercke van Noorthollandt D. ABRAHAMUS A DOORES LAER ende D. RIPPERTUS SIXTI, respectie dienaren des Godlicken Woorts tot Enckhuisen ende Hoorn. Van wegen die van Groeningen ende d' Ommelanden D. CHRISTOPHORTS UCHTMANNUS, D. JOANNES SCHONENBURCH, dienaren Jesu Christi in de gemeynen tot Groeningen ende Aduwert.

Als gedeputeerde des Synodi van Zuythollandt zijn verschenen D. SAMUEL GRUITERUS, dienaer des Goddelicken Woorts tot Delfshaven, mede gedeputeert van de Classe van Rotterdam, ende D. JOHANNES DEBETZIUS, bedienaer des H. Evangelii tot Dordrecht, om rapport te doen vant gene zij tsedert den laetsten Synodo verricht hebben ende mede om den Christelicken Synodo te dienen van advijs.

D. PETRUS NIJENBOO heeft volgens de oude ende loffelicke gewoonte tot aenvangh des Synodi voor de vergaderinghe eene vermaninge gedaen uyt den 122 psalm ende is daervoor van D. praeside uyt naeme der vergaderinge bedanckt.

Volgen de articulen.

Artic. 1.

[*Resumtie der voorgaende Acten.*] — Zijn geresumeert naer gewoonte de Acta des voorgaende Synodus, gehouden binnen Rotterdam, ende blijven als noch de gedeputeerde deses Synodi soo ¹⁾ als voren noch belast ter occasie van den 8 artijckel om met alle naersticheyt aen te houden bij de Ed. Heeren Curateuren der academie ende daert wijders soude mogen nodich bevonden worden, dat in de Academie tot Leyden de Theologia practica deur een bijzonderen professorem moge gedoceert worden, alsoo het Synodus anders niet verstaen kan, dan dat deselve professie ten hoogsten nodich ende profitelick is voor de studenten der H. Theologie.

Artic. 2.

[*Houwelijk-ordonnantie.*] — Blijft oock wijders tot last der gedeputeerde om bij de Ed. Mog. Heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslandt instantelick te versoecken een houwelix ordonnancie ²⁾ ende

¹⁾ Het HS. leest: « voor », het afschrift: « soo ».

²⁾ Niet, zooals meestal, zijn de gravamina in deze Synode in een bepaalde volgorde behandeld, zij zijn door de verschillende artikelen verspreid Art. 2 heeft betrekking op het 16de gravamen, luidende:

sullen besorgen dat onder anderen op dese stucken in deselvige sal gelet worden, als te weeten: 1. Dat de gradus in dewelcke te houwelicken geoorloft ofte verboden is duidelicke werden gedefinieert. 2. Dat ordre gestelt worde, nae welcke de weduenaers ende weduwen naer het overliden van haar egaden wederomme te trouwen zal zijn toegelaten. 3. Dat de lichtvaerdighe echtscheydingen werden geremedieert. 4. Dat ordre gestelt worde tegen die geenen, die in houwelix belofte met malcanderen zijnde, wechlopen ende haer met malcanderen vermenghen, sonder te willen wachten den tijdt van de bevestinge haeres houwelix, waeruyt groote ongebondenthey is onstaende. Eindelick dat oock ordre gestelt worde op het trouwen van de persoonen, die den H. doop niet hebben ontfangen, ende is tot verclaringhe van het laeste point gelesen door D. praesidem de resolutie des Synodi Nationalis laest gehouden tot Dordrecht, daer op gemaect, dat namelick de alsulcke in de kerkce niet en behooren getrouwt te worden.

Artic. 3.

[*Schoolordeninge.*] — Blijven mede de gedeputeerde des Synodi belastet om bij de Ed. Mog. Heeren Staten te versoecken een algemeyne geautoriseerde schoolordre ¹⁾, ende achtet Synodus niet ongeraden, dat de gedeputeerde tot dien eynde sullen visiteeren ende confereren de schoolordeninghe, die gemaect zijn in de Cheurforstelicke Pfaltz, in Gelderlandt, in Groeningen ende elders om daeruyt een project te maeken twelck de Hoochmog. Heeren Staten zal voorgedragen worden, waerop dan wijders de advisen van de rectooren ghehoort connen worden.

Artic. 4.

[*Reformatie der officieren.*] — Zullen insgelijx de gedeputeerde aen-

---

« Off het niet nodigh sijn sal om aen te houden, dat de huwelijckse ordonnantiën bevoordert werde, ende dat daerinne met namen op dese drie dingen geleth mochte werden, ten 1° dat de gradus, in dewelcke de huwelijcken off geoorloft off verboden is, duydelijck mogen werden gedefinieert.

Ten tweden, ordre gestelt naer welcke de weduenaers ende weduwen naer het overliden van haere egaden wederom te trouwen sal zijn toegelaten; ten 3° dat oock de lichtvaerdige echtscheydingen mochten werden geremedieert. Item off het oock niet goet en waere, dat bij Haere Ed. Mo. ordre eene pene werde gestelt, jegens die geene, die in huwelijcksche beloften met malkanderen verbonden sijn, die weghloopen ende haer met malkanderen vermengen, sonder te willen verwachten den tijt van de beroepinge haeres huwelijcks, waeruyt groote ongebondenhey is onstaende; van gelijcken dat oock ordre gestelt werde op het trouwen van persoonen, die den H. doop niet en hadden ontfangen.»

¹⁾ Over dit onderwerp handelt het 23ste gravamen, luidende:

« Off het niet nodich sal sijn aen te houden, dat de Schoolordre werde gevordert, ende daerin insonderhey geinsereert werden dese drie dingen, 1° dat in de preceptis artium een eenparigen voet gehouden werde, 2° dat de rectoribus overal belast werden, hoedanige autheuren gelesen worden, offte te lesen toegelaten. 3° de catachetica institutio mach werden ten vlijtichsten besorgh, ende oock de principia theologiae methodicae.»

houden om voltreckinghe van de aengevanghen reformatie over de officieren uytwijsende den 39 art. Item dat de Paepsche affgoderie worde geweert insonderheyt in de Baronie van Breda ende met naeme dat Ter Heyde den Gereformeerde de kercke werde ingernymt, artic. 11 ende 12, alsmede dat de Luytersche predicant tot Bodegraven ende Woerden de lijkpredicatie mogen verboden werden, artic. 13.

Artic. 5.

[*Oversettinge des Bijbels.*] — Dewijle op het aenhouden der gedeputeerden des Synodi goede hope gegeven is van de Hoog Mog. Heeren Staten Generael, dat bij Haar H. Mog. tot die oversettinghe des bibels ordre gestelt zal worden ende men daerneffens verstaet, dat alrede bij eenighe van de broederen, welcke in Synodo Nationali gestelt zijn tot de voorsz. oversettinghe, daerinne vrij veel is gedaen, soo sullen de gedeputeerde des Synodi wijders hierop aenhouden bij de H. Mog. gemelte Heeren Staten Generael, ende oock de voornoemde broederen voorts aenporren den loopenden een spore te geven, ten eynde dat hoochnodige werck moge tot dienst der kercken hier te landen eenmael voltrocken worden.

Artic. 6.

[*Kerckenordeninge.*] — Ter occasie van den 38 artic. nopende de kerekenordeninge ¹⁾ soo is in de vergaderinghe gelesen het requeste van de gedeputeerde des Synodi aen de Ed. Mog. Heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslant, waerin met bondige redenen beweesen wordt, dat de veranderinghe bij Haere Ed. Mogende in de kerckenordre gemaect, niet en zijn gefondeert in Godes Woort, nochte dienstich voor den staet der kercken hier te lande, ende alsoo men uyt de Aichtbare Heeren Commissarissen verstont, dat het stuck van de kerekenordre op dese tegenwoordighe dachvaert dienen soude, soo heeft de vergaderinghe uyt het midden van haer gecommitteert

¹⁾ De kerkenorde werd behandeld in het eerste gravamen, luidende:

« Alsoo naer verscheyder versoeck aen de Ed. Mo. Heeren Staten gedaen, geen arrest can vercregen werden op de kerckenorderinghe in de laeste Synode Nationael tot Dordrecht beraemt, ende het niet dienstigh en is voor de kercken hier te lande, dat d' selve langer sonder kerckenorderinghe, nae d' welke een ijgelyck sigh gehonden sij te dragen, soude blijven, soo werden gevraecht off niet de Classen al tesamen in den naesten Synodo behooren te verclaren, dat sij, soo veel haer aengaet, de voornoemde ordre arresteren ende van meninge sijn d' selve te practiseren, als oock off het niet nodigh is dat d' selve kerckelijcke ordonnantie synodaliter aen alle de Classen werde gesonden, opdat alle predicanten, tegenwoordich in dienst sijnde, ende die naer desen noch sullen werden aengenomen, d' selve moghten onderteekenen, belovende alsoo dat sij tegens die niet sullen doen, maer in alles neerstelijck onderhouden. Inmers bij provisie tot dat d' autorisatie van de Ed. Mog. Heeren Staten selfs sal gegeven sijn, waertoe de Deputati Synodi met alle vlijt ende neersticheyt alsnoch sullen moeten aenhouden.»

D. GEDONEM SONNEVELDIUM ende D. PETRUM NIEUROODE, om naer 's-Gravenhage datelicke te vertrecken ende d' Ed. Mog. Heeren te versoecken, dat doch Haer Ed. Mog. resolutie dies aengaende met den eersten den Synodo, terwijle hetselve noch vergadert is, moge ter handt gestelt worden, tot welcken eynde de Heeren Commissarissen mede hebben een missive affgevaerdicht.

De voorsz. broeders, van den Hage wedergekeert zijnde, hebben gerapporteert, dat zij eerst int particulier aenspreekende de gedeputeerden van verscheyde steeden, nyt deselve hebben verstaen dat de schriftelicke consideratien van beyde de Synoden van Zuydt ende Noorthollant over de veranderinge aen de respective vroetschappen noch niet toegesonden waren geweest. Ingestaen zijnde in de vergaderinghe van Haere Ed. Mog. het voorschreven versoeck des Synodi hebben voorgedragen, ende ernstelick aengehouden dat Haer Ed. Mog. op hetselve met den eersten soude(n) gelieven sulx te letten, dat de Synodus Haer Ed. Mog. resolutie in dese soude moghe(n) verstaen, eer bij deselve in dese saecke verder gehandelt werde, ende dat Haer Ed. Mogentheden verclaert hebben, dat deselve tegenwoordichlick besich waren met saecken van grooten gewichte, die niet en conden uytgesteld worden, doch soo het mogelick ware dat voor het scheyde(n) van dese dachvaert op de saecke soude worden gelet, hoewel te besorgen was dat tegenwoordelick deselve niet en soude connen geheel affgedaen worden, maer belooffden Hare Ed. Mog. ter naester bijeencomste de saecke aff te doen ende de gedeputeerde des Synodi haere resolutie te laten toecomen. De achtbare heeren Commissarissen hebben daerbij verclaert, dat Haere Ed. Mog. door missive, aen haer geschreven, hadden verclaert, dat Hare Ed. Mog. begeerden, dat dese Synodus de voordere besongen (!) over de kerckenordre souden willen reserveren tot eene andere vergaderinge, naerdats op de overgegevene consideratien bij Haer Ed. Mog. naerder gelet ende gedisponneert sal weesen.

Waerop, naerdats de instructien der Classen zijn gelesen, goet gevonden is, de gedeputeerde des Synodi noch eenmael ernstelick te belasten, dat se met alle naersticheyt bij de Ed. Mogent. sullen aenhouden, dat op dese saeke met den aldereersten een goede resolutie volgens het versoeck van beyde de Synoden aengaende de auctorisaetie van de voorsz. kerckenordre soude mogen genomen worden ende zoo haest eenige resolutie bij Hare Ed. Mog. zal genomen weesen, zullen zij deselve terstont aen alle Classen oversenden, dewelcke, indien se alsdan nodich souden mogen vinden iet naerders Haer Ed. Mogent te remonstreren, zullen op het aenschrijven der gedeputeerden des Synodi een dienaer des Godlicken Woorts deputeeren, die gesamelick volgens de advijsen der Classen, beneffens de gedeputeerden des Synodi tselve sullen Haere Ed. Mog. voortdragen ende naerder dispositie ernstelick versoecken; blijvende ondertusschen de kercken vermaent in de

regeringe derselver te volgen de tegenwoordige gebruikelicke ordre, gelijk te vooren goet gevonden is in Synodo Goudano, Art. 91.

Artic. 7.

[*Augmentatie der tractementen.*] — Belangende de augmentatie van de tractementen ¹⁾ der predicanten ten platten lande ende in de kleyne steden hebben wel tot dien eynde de deputati requeste aen de Heeren Staten gepresenteert, doch niet geobtineert, jae genoechsaem voor antwoord becomen, dat in die saecke niet soude werde(n) gedaen voor ende alleer de kerckenordre ware gearresteert. De Synodus om dese saecke te bevorderen heeft raetsaem geacht vier broederen uyt midden der vergaderinge te committeren, welcke met advijs ende hulpe van de gedeputeerde des Synodi arbeyden zullen bij de Ed. Mo. Heeren Staten, om de gantsch nodige augmentatie der tractementen te becomen, ende zijn daertoe genomineert D. MARTINUS NICOLAI, WINANDUS SCHULIUS, D. JOHANNIS BACHUISIUS ende MICHAEL VAN DER LOOVEREN, dewelcken oock gedachtich zullen wesen aen de broederen van Buyren, Breda ende Vianen.

Artic. 8.

[*Prophanatie des Sabbaths ende der bededagen.*] — Alsoo de Sabbath ende bededagen ²⁾ grouwelick worden geprophaneert door rhetorijckspeelen,

¹⁾ Het 17de gravamen luidde:

« Off het niet ten hoogsten nodigh is, den noot van de predicanten in de cleyne steden ende ten platten lande seer groot ten meestendeel sijnde, dat bij de Ed. Mo. Heeren Staten naerstigh aengehouden werde, dat haer tractament doch eens mochte verbeteret werden, op hoope dat Haer Ed. Mo. deswegen haer grooten noot eenmael ter harten sullen nemen.»

²⁾ Deze onderwerpen behandelen het zesde en het zevende gravamen. Het eerste luidt:

« Dat men doch ernstelijck vernieuwe aen Hare Ed. Mo. de oude claghten van de prophanatiën des Sabbats ende bededagen door rethorijckspelen, marckthouden, tappen, drincken ende andere ongeregelheden meer op die dagen gepleeght, gelijk oock door caetsen ende balslaen, ende alsoo eenige excipieren, dat sulcx van de Ed. Mo. Heeren Staten niet en is verboden dan onder de predicatie, off men bij de Heeren Staten niet en behoort te versoecken, dat Haere Ed. Mo. gelieven te verklaren, hoe dat het verboth, dien aengaende voor desen gedaen, moet verstaen ende waergenomen werden.»

Gravamen 7:

« Off het niet nodich sal zijn, alsoo eenige schouten ten platten lande vermaent sijnde om te verhinderen de schendinge des Sabbaths, dewelcke met haere kennisse selfs geschiet, tot antwoord geven, dat het haer ampt niet en sij, soodanich een misbruyck te verhinderen, dat men bij de Ed. Mo. Heeren Staten aenhoude, dattet Haere Ed. Mo. gelieve eenmael een serieus placcaet tegens de verbrekinge des Sabbats te stellen oft de gestelde ende voor desen aen alle steden van Hollandt ende Westvrieslndt overgesonden ende gepubliceert, doen emaneren ende stricktelijck onderhouden; dat oock alle de schouten ten platten lande door Haere Ed. Mo. specialijck gelastet werden, dat se, elck in de plaetse haerer residentie, de over-

merckthouden, tappen, drincken ende andere ongeregeltheyden meer ende de schouten deselve misbruycken niet verhinderen, somwijlen door dien zij daertoe niet en zijn gemachticht, soo zij seggen, somwijlen door dien de luyden haer met eenige keuren ende costuymen tegens deselve weeten te verdedighen; gelijk bij exempel in Rijnlandt met den 134 artijckel van hare keuren, dat meer is, dewijle men bevindt dat de schouten selfs in veele plaetsen op Sondagen tappen, erffhuys houden etc., soo heeft de Synodus om sulx te voorkomen raetsaem geacht dat men uyt alle Classen alle particulariteyten desen aenghaende den gedeputeerde des Synodi soo haest doeneelick sall toesenden; die dan deselve den Ed. Mo. Heeren Staten zullen verthoonen ende versoecken dat alle sulcke grove ende grouwelicke prophanatie(s) mogen worden gestuet, insonderheynt dat allen officiren ende schouten speeciale last ende auctorisatie moghen gegeven werden, de overtreders van den Sabbath tegen te staen ende te straffen ende waer de officieren in de plaetse niet en woenen, dat zij daer een substituit gelast moghen werden te stellen ¹⁾, om op de verbreekinge des Sabbaths te mogen letten. Vorders alsoo men verstaet datter tot noch toe geen generael placcaet is ²⁾ gemaect opt stuck van de onderhoudinge des Sabbaths, sullen de deputati daertoe bij Haere Ed. Mo. mede arbeyden, insgelijx sullen deselve in dese mede gedacht wesen aen die van Buyren, Breda ende Viaenen.

Artic. 9.

[*Kerckenraedt tot Schipluy tegen Stangerum.*]— Is den Synodo geexhibeert een schriftelicke deductie van den kerckenraedt van Schipluyden, daerin aengewesen werden, dat door de schoolhoudinge ende omme-gauck JOANNIS STANGERI de jeucht aldaer wiert vergifticht ende de kercke aldaer affbreuck gedaen, versoeckende over sulx dat het den Synodo gelieve sulcken ordre te stellen, dat deselve STANGERUS uyt sijn schoole geweert ofte te minste watt nauwer geconstringeert werde. De Synodus alles overwegende heeft goetgevonden dat de gedeputeerde des Synodi den Classi van Delft sullen de handt bieden, ende gesamentlick aenhouden bij de Ed. Mog. Heeren de Staten dat al sulcke inconvenienten mogen werden geweert.

Artic. 10.

[*Nationalis Synodus.*]— Om te comen tot het houden des Nationalis

---

treders des Sabbats ende Haere Ed. Mo. ordonnantie ende placcaten naer behooren tegen staen ende straffen, opdat het schandelijck misbruyck des Sabbaths uyt ons geweert, ende het loffelijck exempel van die van Zeelant gevolght werde.*

¹⁾ Het HS. heeft: «een te stellen.»

²⁾ Het HS. heeft: «is is.»

Synodi ¹⁾ hebben de broederen des Classis ende der kercke van Dordrecht alle neersticheyt aangewent, niet alleen de Heeren Staten van de respective provincien elck ende int bijzonder aenspreeckende, maer oock alle de redenen om de Hoochmogende Staten Generael tot het consenteren desselve Synodi te bewegen schriftelick aen Haer Hoog Moog. collegie remonstrerende, welke remonstrantie mede in den Synodus gelesen, doch en was daerop tot noch toe geen ander apostille gevolcht, als dat de hooggemelte heeren tselve hielde(n) in bedencken, vindt over sulx de Synodus goet, dat het Classis ende kercke van Dordrecht noch verders zal aenhouden ende oock de E. broederen gedeputeerde van de andere provincien versoeken dat dezelve bij haere respective Staten dese saecke mede believen te recommanderen.

Artic. 11.

[*Onderteekeninghe der professoren, regenten.*] — De broederen des Classis van Leyden hebben gerapporteert dat de kercke van Leyden, volgens den last haer in de 61 art. opgeleyt, de Eerw. professoren der H. Theologie ende de regent ende subregent vant theologice collegie in de Universiteyt van Leyden hadden aengesprooken ende tot teyckeninge van de formulieren der eenicheyt in de leere vermaent ende dat zij al tesamen hadden verclaert daertoe bereyt ende gewillich te zijn, niet-tegenstaende dat se meest alle de voorsz. formulieren voor desen hadden geteyckent, hebben oock voorgelesen een schriftelick antwoordt van de voorschreven professoren, waerinne zij verclaerden dat se de leere in de voorschreven formulieren begrepen, in alles Godes Woort houden conform ende derhalven geresolveert zijn deselve leere vooren te staen, ende bij alle gelegentheyte doceren ende het contrarie van dien te wederleggen, dat sij oock tot dien eynde deselve formulieren hebben doen binden ende tot onderhoudinghe van de zuyverheyte der leere ende eenstemmicheyte der kercken deser Provincie onderteeckenen, met voordere intentie van alle degeene, die haer voortaan in de professie voorschreven ofte Theologische faculteyt sullen bijgevoecht worden, deselve formulieren oock te laten onderteyckenen, twelck boeck ende onderteekeninghe in de archiven van haere faculteyt sal worden bewaert, om een ijder sulx wettelick versoekende daarvan contentement te doen; doch alsoo het formulier van onderteyckeninghe, in de laetste Synodo Nationali beraemt, mede vervattet belofte van subjectie aen de Synodo Provinciael, ende de Ed. M. Heeren de Staten van Hollant ende Westvrielandt den professoren voorsz. ter handt hadde(n) gestelt seeckere andere acten, om hun nae den inhouden van dien te reguleren, die bij den achtbaren Heeren commissarissen is voorgelesen, dat se met

¹⁾ Het 26ste gravamen luidde:

« Off men niet en behoort te versoeken, dat de Synodus Nationalis mocht sijn voortgangh hebben.»

goetvinden van de Heeren curateurs bij provisie hadden geteyckent op een formulier in substantie alle hetselve vervattende, uytgenomen de voorsz. subjectie, welke mede van de Heren Commissarissen is gelezen, totdat op de correspondentie van de Theologische faculteyt met de respective Synoden van Zuydt ende Noorthollant in de voorsz. acten van de Heeren Staten Generael ondert goetvinden van deselve naerder sal zijn gelet. Over welke correspondentie, naedat in Synodo verscheyde deliberatien zijn gehouden, is eyntelick goet gevonden dat de professores voorschreven sullen vermaent worden, dat zij selve soude(n) willen ontwerpen ende voorslaen een voet oft maniere van correspondentie, die daernaer aen de Classen van Zuydt ende Noorthollandt overgesonden sal worden, om derselver advijs ende goetvinden daerover verstaen hebbende, daernaer bij de respective Synoden met goetvinden van de Ed. Mog. Heeren Staten ende der Heeren curateurs vorder in dese saecke gedaen te mogen worden, als tot de meeste stichtinge der kercken sal bevonden worden te behooren. Mits dat de Synodus verstaet buyten twijffel te zijn, dat de professores voorsz. aengaende t' stuck der leere het oordeel der Synoden volgens de ordre der kercken subject zijn ende behooren te blijven. Ende aengaende dese haere teyckeninge met deselve was de Synodus noch niet vergenoecht, alsoo deselve niet was gedaen conform de resolutie des Synodi Nationalis, twelcke de Synodus verstaet noch te moeten geschieden.

Artic. 12.

[*Van Vossii saecke.*] — D. BALTHASAR LYDIUS ende D. HENRICUS ARNOLDI blijven als noch belastet om D. VOSSII theses ende Historiam Pelagianismi te doorlesen ende daeruyt aen te teyckenen alle punten, die tegens het gevoelen der Gereformeerde kercken schijnen te strijden, gaende buyten de vijf gecontroverteerde articulen, welke dan met den eersten de kercken van Leyden sullen toegesonden worden, opdat deselve met de Theologische faculteyt ende eenigen uyt den Classe D. VOSSIIUM daerover aensprecken, uytwijsende de 25 artic. Synodi Roterodamensis.

Artic. 13.

[*Kerckelijcke historie.*] — De vergaderinge resumerende (het besluit) in de voorgaende Synoden op het maecken van een kerckelicke historie genomen, heeft voor goet ingesien datter tot dienst der kercken twee historien soude(n) ingestelt worden, den eenen vant begin der Reformatie geschiet tot nu toe, die andere alleen van de onruste van de Remonstranten eenige jaare herwaerts verweckt; soo veel d' eerste belangt, alsoo deselve de kercken van alle de geunieerde provintien int gemeyn raeckt, oordeelt de Synodus, dat men die saecken met de voorsz. kercken zal communiceren; aengaende de tweede wort raetsaem geacht, dat deselve compendiose zal ingestelt worden ende soo

haest als doenelick int licht gebracht, waertoe wederom versocht sal worden D. LATIUS, doch bij aldien Zijne E., gelijk men besorcht, sulx niet en soude gelieven te aenvaerden, soo is met pluraliteyt van stemmen in Zijn E. plaetse gesurrogeert D.D. FESTUS HOMMIUS, den welcken tot dien eynde toegesonde(n) sullen worden van de gedeputeerde des Synodi alle de notulen ende documenten onder haer bestende.

Artic. 14.

[*Historie van Meteren.*] — De waerschouwinge over de Nederlantsche historie IMMANUELIS DE MEETEREN, D. HENRICO ARNOLDI en de D. JOHANNI LAMOTIO opgeleyt, wert noch met verlangen verwachtet.

Artic. 15.

[*Sauvegarde voor de predicanten.*] — Aengaende de savegarden (!) voor de predicanten, wonende in plaetsen ontrent des viants steeden, hebben de gedeputeerde des Synodi voor antwoord ontfangen soo van de Hoog Mo. Heeren Staten Generael als van Zijne Princ. Excellentie, dat deselve onnodich zijn.

Artic. 16.

[*Engelsche predicanten vergadering.*] — Op het aenhouden van de gedeputeerden des Synodi is den Engelschen ¹⁾ ende Schotschen predicanten van de Hoog Mog. Heeren Staten vergunt, dat deselve haer consistoriale ende classicale vergaderingen naer wijze van de Walsche kercke voortaan sullen hebben.

Artic. 17.

[*Synodale acten en rapporten te schrijven.*] — De Synodale Acten ende de rapporten der gedeputeerden zullen in de schrijffboecken, daertoe geordineert zijnde, geregistreert werden door D. GERARDUM VERSTEGIUM, ende zijn de Achtb. Heeren Commissarissen gebeden het beste te willen doen, dat de costen van schrijven bij de Ed. Mog. Gecommitteerde Raden mogen betaelt worden, twelcke Haer Ed. hebben aengenomen; zijn oock vermaent de Deputati Synodi haere rapporten voortaan schriftelick in te brengen ende jaerlix reeckeninge te doen accepti et expensi.

Artic. 18.

[*Middelen tot bekeeringe der Indianen.*] — Aengaende de resolutie des vorigen Synodi, art. 62, datter namelick eenige bequame middelen mochten ghevonden werden om de Indiaenen door de predicatie des

¹⁾ Het 23te gravamen luidde :

«Off men niet en behoort daertoe te arbeiden, dat een eenparige kerckenordeninge in de Engelsche kercke in dese provintie onderhouden werde.»

H. Evangelii tot de salichmakende kennesse (!) der waerheyt te brengen etc., deselve heeft alrede, Gode sij loff, eenich effect, dewijle men verstaet, datter een collegie van ses studenten, onder d' opsicht D.D. WALEI bij de Oostindische ¹⁾ Compagnie is opgericht.

Artic. 19.

[*Beswaringe der diaconen door de landloopers.*]— Alsoo door menichvuldicheyt der landloopers ²⁾ de diaconen grootelix beswaert ende veele ongeregeltheden worden gepleecht, vindt de Synodus goet dat de Ed. Mog. Heeren Staten worden versocht wat naerdere ordre te stellen op de executie van Haere Ed. Mog. placcaten tegens de landloopers geemaneert, ende hebben de achtb. Heeren Commissarissen aengenomen tselve den Ed. Mog. Heeren Staten te recommanderen.

Artic. 20.

[*Jodische Synagogen.*]— Aengaende het weeren van de Jodische Synagogen ³⁾ heeft de Synodus geresolveert, dat de gedeputeerden haer wel sullen informeren op alle de grouwelicke blasphemien ende schandaleuse feyten, die de Joden bedrijven, soo buyten als binnen hare Synagogen ende haer voegende bij de E. broeders, de gedeputeerden van Noorthollandt, deselve naecktelick demonstreeren aen de Ed. Mog. Heeren Staeten, ten eynde daerinne mogen werden versien naer behoren.

Artic. 21.

[*Formulier om onderteeckent te werden bij die preparatorie geexamineert werden.*]— Wat belangt het stellen van een formulier ⁴⁾ voor sodanige,

¹⁾ Het HS. heeft: «Oostindidische».

²⁾ Het 2de gravamen luidde:

«Naerdien men verneemt dat de lantloopers alomme haer vermenichvuldigeu, waardoor veele onregeltheden ontstaen, off men niet en behoort aen te houden bij de Moogende Heeren Staten dat d' selve mochten werden geweert; off men oock niet en behoort te letten op eenige middelen, die men den Heeren Staten soude connen voordragen, dienstigh tot weringe van de lantloopers, als oock off men niet en dient te versoecken, dat den Landdrosten werde gebooden dat sij haer ampt hierin naerstelijck waernemen.»

³⁾ Het 3de gravamen luidde:

«Naerdien den laster ende gruwel der Jooden seer groot ende soodanigh bij alle Christenen bekend is, dat se met alle middelen behooren tegengestaen ende soo veel doenlijck geweert te werden, off men niet dient met den eersten de Ed. Mo. Heeren Staten van Hollant ende Westvrieslant ernstelijck te versoecken, ende aen te houden, dat de Jooden haere synagogische vergaederings mochten verboden werden, alsoo in deselve de voorn. gruwelen ende lasteringen van haer voornamentlijck gepleeght werden.»

⁴⁾ Het 4de gravamen:

«Off het niet dienstigh ende nodigh en sij te concipieren een seecker formulier

die preparatorie sijn geexamineert, om door onderteyckeninge desselve te verclaren, dat se de leere begrepen in confessione, catechismo et canonibus Synodi Nationalis den Woorden Gods bekennen conform te sijn, oordeelt het Synodus dat sulx niet ondienstich kan wesen ende sal daertoe gebruyckt worden tselve formulier, twelck de predicanten onderteyckenen, alleenlick mutatis mutandis in deser voege:

„Wij ondergeschreven, Proponenten, toegelaten tot de openbare predicatien voor de gemeeynten, verclaren oprechtelick in goeder conscientien voor den Heere met dese onse onderteyckeninge, dat wij van herten gevoelen ende geloven, dat alle articulen ende stucken der leere, in dese Confessie ende Catechismo der Nederlantsche Gereformeerde kercken begrepen, mitsgaders de verclaringe over eenige punten der voorschreven leere in de Nationale Synodo anni 1619 tot Dordrecht gestelt, in alles met Godes Woort overeencomen ende datt wij alle dwalingen daertegens strijdende, ende naemelick die in de voorsz. Synodo gecondemneert sijn, verwerpen, beloven derhalven dat wij tegens deselve leere noch opentlick, noch int bijzonder, noch directelick, noch indirectelick yets sullen leeren ofte voorstellen. Ende indien hetselve soude mogen gebeuren, dat wij naer desen eenich bedencken ofte gevoelen tegens de voorsz. leere, ofte eenich point derzelve soude(n) mogen krijgen, dat wij hetselven noch opentlick, noch heymelick sullen leeren ofte drijven, maer desen Classi, onder denwelcken wij preparatorie sijn geexamineert, volcomelick openbaren, ende ons in desen allen het oordeel ende censure des Classis voorschreven sullen onderwerpen.”

Artic. 22.

[*Mennoniten Eedt.*] — Dewijle men bevindt dat den Ministern ¹⁾ in plaetse van eedt, die zij seggen met goeder conscientie niet te connen doen, worden toegelaten eenige ergerlicke manieren van spreekken, naedeelich de Eere Godes, soo sullen haer alle Classen naerstelick op deselve informeeren ende vernemen, wat dien aengaende bij den magistraten, so in de steeden als dorpen gebruyckelick is, ende sulx

---

voor soodanige die preparatorie geexamineert sijnde, maght ontfangen om te moogen prediken voor het volck, door t'welcke sij met onderteeckeninge sullen verclaren dat sij die leere, begrepen in Confessie, Catechismo ende Canonibus Synodi, den Woorde Godts houden in alles conform; belovende dat sij de gemeente niet sullen voordragen twelck daer tegen soude moogen strijden.

¹⁾ Het 5de gravamen:

* Alsoo de Mennonisten, om te ontgaen eenen wettelijcken eet, die sij seggen niet te connen doen met goeder conscientie, wert toegelaten een seeckere verclaringe, die aenstootelijck ende ergerlijck is, off men niet behoort aan te houden bij de Ed. Mo. Heeren Staten, dat soodanige een verclaringe den Mennonisten werde affgeeyst, die niet aenstootelijck is noch den Woorde Godts is contrarierende.»

aen de gedeputeerde des Synodi oversenden, welke nomine Synodi gelastet worden tselve aen de Ed. Mog. Heeren Staten te remonstreeren ende aen te houden dat daerinne moge werden voorsien.

Artic. 23.

[*Contributie voor de weduwen der predicanten.*] — Aengaende de contributien ¹⁾ voor der predicanten weduwen wenscht het Synodus dat deselve in allen Classen volgens t' synodael besluit, anno 1579, gedaen worden, maer overmits het sobre tractement der predicanten soo wort hetselve in de vrijheyd der Classen gelaten.

Artic. 24.

[*Visitatie der boecken.*] — Wat belangt de visitatie der boecken ²⁾ vint het Synodus goet, dat de predicanten respectie hun sullen adresseren aen de Heeren magistraten ende versoecken dat deselve gelieve(n) volgens de placcaten der Heeren Staten eenige personen tot de visitatie te deputeeren, waerbij een ofte eenige uyt den Classe mochten gevoecht worden.

Artic. 25.

[*Tot het predickamt te bevoorderen een in overspel geboorne.*] — Oft een die in overspel geboren is soude mogen tot het predickamt bevordert worden ³⁾, oordeelt het Synodus: jae, welverstaende soo daer goede gaven zijn ende dat het sonder ontstichtinge geschieden can volgens de resolutie des Synodi Nationalis tot Middelborch.

Artic. 26.

[*Confessie der Remonstranten.*] — Alsoo de Confessie ⁴⁾ der Remon-

¹⁾ Het 8ste gravamen :

« Off niet in allen Classen behooren contributien te geschieden voor der predicanten weduwen, gelijk in Synodo Ao 1579 voor desen beslooten is.»

²⁾ Het 9de gravamen :

« Off men niet en behoort aen te houden bij de eersaeme magistraten van de steden, datter van Haere E. werde geordineert eenige persoo(n), die de boecken lesen eer se gedrukt werden, ende off bij desulcke niet en behooren gevoecht te werden eenige van den Classen.

³⁾ Het 10de gravamen :

« Off men tot het predickamt magh beroepen soodanigh een persoon die onweteljk, voornamentlijk in overspel, gebooren is.»

⁴⁾ De eerste druk van de Confessie der Remonstranten verscheen in 1621 onder den titel : « *Belijdenisse ofte Verklaringhe van 't ghevoelen der leeraren, die in de Gheunieerde Nederlanden Remonstranten worden ghenamt, over de voornaemste Articulen der Christeljkke Religie. Ghedruckt . . . 1621* » in 4°. Zij was in het latijn opgesteld door S. ERICOPUS en vertaald door J. WTENBOGAERT. Het hierop betrekking hebbende 11de gravamen luidde :

stranten allen luyden vast in de handen comt ende het te besorgen is dat door den valschen glimp derselve sommige eenvoudigen soude(n) mogen verlockt worden, acht de Synodus nodich dat deselve werde gerefuteert, sullen oversulx de Deputati Synodi schrijven aen de Theologische faculteyt tot Leyden, volgens den 18 artic. Synodi Rotterodamensis, ende den 63^{en} art. Synodi Goudanae, aenhoudende dat deselve met den alder eersten de refutatie van de voorsz. Confessie willen bij de handt nemen.

Artic. 27.

[*Dordrechtse Catechismus.*] — Dewijle het cort begriip der Christelicker leere in vragen ende antwoorden, gestelt door de predicanten van Dordrecht ¹⁾, uytgegeven is geweest voor de resolutie des Synodi Rotterodamensis, art. 36, verstaet de Synodus dat deselve broederen daerop zijn niet censurabel. Ende alhoewel het goet ware datter eenerley formulier int catechiseren ware in alle kercken gebruyckt, soo en vindt nochtans de Synodus niet goet eenich nieuw formulier te maken, maer stelt dat uyt ad Synodum Nationalem, ende refereert sich middelerwijlen tot de resolutie Synodi Goudanae art. 66.

Artic. 28.

[*Kercken in neutrale landen.*] — Nadien de kercken gelegen in neutrale landen, ²⁾ so men bericht wort, van veele ende begaeffde

---

« Off men niet en dient te letten op de confessie der Remonstranten, die nu onlanghs in druck is uytgegeven, ende bij veelen soo predikanten als litmaten in handen is.»

¹⁾ Het 12de gravamen:

« Off de predicanten van Dordrecht maght hebben een cort begriip der Christelijcke leere, gestelt in corte vragen ende antwoorden volgens de ordre Heydelberghsen catechismi, dienende soo sij schrijven tot verclaringe desselven catechismi, ende tot onderwijsinge der geenen, die haer willen tot het gebruyck des H. Avontmaels begeben, in openbaeren druck uyt te geven ende andere kercken gemeen te maecken, alsoo sulcx directelijck is strijdende tegen de resolutie in den Synodo van Rotterdam genomen, art. 36, van gelijcken oock, alsoo eenige kercken, tot vordering van catechiseren, uytgeven in openen druck eenige nieuwe catechismos, die alomme werden verspreyt, ende soodanige manieren van doen mettertijt in de kercke Godts nieuwe swaricheden, selfs int point der leere soude connen causeren, off het niet dienstigh waere dat de Synodus bij tijts hier tegens ordre stelde om de gevreesde swaricheden voor te comen, ende tot dien eynde off men niet en behoort eenerley formulier te beramen int catechiseren, waer naer dat alle kercken haer behooren te reguleren, overmits men bevint dat de catechisatie daerom aen eenige plaetsen uytblijft.»

²⁾ Het 14de gravamen:

« Off niet en behoorde de geleerste ende welbegaeffste predicanten, die suffisant sijn om de partijen ende wedersprekers den mont te stoppen, dienen gesonden te

predicanten genoegsaem zijn voorsien ende daer geen clachten ter contrarie en werden gedaen, soo vindt het Synodus onnodich eenige van de geleerste ende begaefste predicanten uyt dit landt derwaerts te senden, te meer dewijle deselve uyt dit landt comende aldaer niet en soude(n) vrij zijn; aengaende de cruyskercken zullen deselve versorgt worden naer de ordre daerop gemaect.

Artic. 29.

[*Duyveljagers en besweerders.*] — Sullen de gedeputeerde des Synodi bij de Ed. Mog. Heeren Staten aenhouden, dat gantschelick mogen uytgeroeyt worden alle de duyveljagers ¹⁾ ende besweerders, die op veele plaetse hier te landen haer onthouden ende zullen de Classen daervan haere documenten oversenden aen de gedeputeerden voorsz.

Artic. 30.

[*Copie der schriften des Synodi Nationalis.*] — De gedeputeerde des Synodi particularis van Zuythollandt, die geweest zijn in Synodo Nationali tot Dordrecht, zullen besorgen dat de Classes copie mogen becomeen van tgene in Synodo Nationali is beslooten buyten ende boven tgene dat door den druck is gemeyn gemaect ²⁾, ende heeft D. praeses op sich genomen, daervan een copie ofte twee te sullen beschicken aen den Classe van Dordrecht, daervan d' andere Classen, die sulx goetvinden, wederomme copien voor haer selven sullen mogen maecken; belangende het rapport van de voorsz. gedeputeerden laet sich het Synodus genoeg en met het geene in Synodo Leydensi gedaen is.

---

werden in de neutrale ende cruyskercken, ende off oock dese Synode hierinne oock niet en behoort te voorsien ende ordre te stellen dat bij leeninge de voorgenoemde kercken wel worden versoght.»

¹⁾ Het 15de gravamen:

«Off men niet en behoorde aen de Ed. Mo. Heeren Staten aen te houden, ende jaerlijcks te versoeken, dat de duyveljaegers ende besweerders alhier in Hollandt op veele plaetsen sijnde, verjaecht ende uytgeroeyt mochten werden, ten eynde het aensoecken aen haer van gestoolen goederen ende andere dingen weder te becomeen doch eenmaal mochte ophouden.»

²⁾ In de uitgegeven «Acta» der Synode van Dordrecht was niet opgenomen hetgeen na het vertrek der buitenlandsche leden over de huishoudelijke aangelegenheden der Nederl. Geref. kerken was behandeld. Als «Post-Acta» hebben deze eerst onvolledig in 1663, daarna volledig in 1668 in het Latijn en in 1669 in het Hollandsch het licht gezien. Hierop heeft betrekking het 18de gravamen, luidende: «Off het niet nodich en sij, dat elcken Classe een exemplaer hebbe van alle tgeene in Synodo Nationali is verhandelt, buyten ende boven t'geene dat door den druck is gemeen gemaect, waarvan soo nu soo dan wat bij occasie voorcomt, als t' regelement vant jus patronatus, assertiones. de Sabbatho, de veranderinge in Liturgie ende dienvolgens off de Deputati Synodi Provincialis van Suythollant, die geweest sijn in Synodo Nationali tot Dordrecht niet en behooren speciaal rapport te doen aen denselven provincialen Synodo van alle het besoiingjeerde.»

Artic. 31.

[*Advijns der Classen over de beroepinghe der predicanten.*] — Alsoo de beroepingen der dienaren des Godlicken Woorts volgens de kercken-ordre moeten geschieden met voorweeten ende advijns der Classen ende gevraecht wierde in het 19de gravamen, ¹⁾ of de Classen in dit advijns niet boven de leere ende leven der genen, die beroepen sullen worden, en zullen letten op andere qualiteyten ende consideratien, waeromme al sulcken predicant in sulcken plaetse niet en dient beroepen te worden, is verstaen dat de Classen oock op sulcke qualiteyten ende consideratien behoorden te letten, ende dat de kercken tselve advijns behooren te volgen. Ende indien de kercken soude(n) mogen swaericheynt maken om het advijns des Classis te volgen, sullen de gedeputeerde des Synodi het beste doen om deselve daertoe te bewegen ende ingevalle sulcx niet en can vallen, sal het advijns des Synodi daerover naerder verstaen worden, eer de kercke met de beroepinghe sal mogen voortgaen, ende dit alles sonder prejudicie van de naervolgende handelinghe der Ed. Mog. Heeren Staten op de kercken-orderinghe.

Artic. 32.

[*Classis Synodalis macht int stellen der gravamina.*] — Het Classis Synodael ²⁾ sal voortaan de macht hebben ³⁾ om naer te laten de gravamina, die in voorgaende Synoden zijn geweest, mits dat het zal gehouden zijn reden daarvan te geven in Synodo.

Artic. 33.

[*Schoolhouden der Remonstrantsche predicanten.*] — Dewijle in voorgaende Synodis geresolveert is dat die affgesette Remonstrantsche predicanten ⁴⁾, die weygerich blijven den Catechismum, Confessionem

¹⁾ Het 19de gravamen :

«Hoe verre de maght des Classis sich uytstreckt in de aprobatie van de beroepinghe eenes predicants, soo in de steden als ten platten lande, te weten : off sij alleen hebben te letten op de leere ende het leven des predicants sonder meer, off se oock haer advijnsen magh formeren op seekere consideratien, waerom soodanigen predicant in al sulcken plaetse om particuliere insighen niet en behooren gevordert te werden.»

²⁾ Het 20ste gravamen :

«Off de Classis Synodael voortaan niet en sal de maght hebben om naer te laeten de gravamina, die in voorgaende Synodo sijn geweest ende daer gedecideert.»

³⁾ Het HS. leest : « te hebben.»

⁴⁾ Het 21ste gravamen :

«Dewijle in voorgaende Synodo geresolveert is, dat de affgesette Remonstrantsche predicanten, die weygerich blijven den Catechismum, Confessie ende Canones Synodi Nationalis te onderteekenen ende evenwel schoolhouden, uyt d'selve sullen werden geweert ende hetselve tot groot nadeel der kercken tot noch toe in eenige plaetsen niet heeft connen werden geremedieert, wert gevraeght hoe sulcx best sal werden gepractiseert.»

ende Canones Synodi te onderteycken, ende evenwel school houden, uyt deselve souden worden geweert ende dat nochtans hetselve tot groot naerdeel der kercken in eenige plaetse(n) tot nochtot niet is geremedieert, soo vindt de Synodus goet dat men eerst met allen ernst zal aenhouden bij de Heeren magistraeten ter plaetsen, daer sulx geschiet, dat deselve believen volgens de resolutie des Synodi Nationalis den soodanighe het schoolhouden te ontseggen, ende in soo verre denselvige niet wil vallen, dat men dan met behulp der gedeputeerden des Synodi sulx versoecken sal aen de Ed. Mo. Heeren Staten.

Artic. 34.

Het oversien van den text des catechismi ¹⁾ wert gerefereert tot het Synodus Nationael.

Artic. 35.

[*Dansen.*] — Aengaende het dansen ²⁾ oordeelt het Synodus, dat de lidmaten der gemeente daerover behoren bestraft ende gecensureert te worden volgens de resolutie des Synodi Nationalis van Dordrecht anni 1578, particulari questione art. 43.

Artic. 36.

[*Hartneckige Remonstranten.*] — Wat belangt de hartneckighe Remonstranten ³⁾ is geresolveert dat men met deselve noch patienteren zal ende niet licht procederen tot de uytterste remedien, maer indien in eenige kercken soude mogen nodich wesen censure tegens deselve aen te stellen, dat hetselve niet anders dan met advijs des Classis geschieden zall.

---

¹⁾ Het 22ste gravamen:

« Off het niet nodich sal sijn, dat de E. broeders, welke van wegen de Synodus Nationalis geordineert sijn den Catechismus te oversien, aengemaent werden om dat werck te bevorderen ende met naemen daerinne te willen letten op dese 2 dingen, ten eersten op de Sondagen ofte afdelingen, welke gelijk se in alle gedruckte exemplaren niet al even eens en sijn gestelt, alsoo oock op sommige plaetsen wat ongevoehlijk comen als men met naemen Sondagh 12, 18 en de 19 sien magh; ten tweeden op het verbeteren van onsen text nae de originalen latijnsen, ofte hooghduytsen text, alsoo tusschen beyden seer merckelijck verschil is.»

²⁾ Het 24ste gravamen:

« Alsoo het dansen hoe langer hoe meer inbreekt onder de lidmaten der Gereformeerde kercke, off niet noodigh en waere dat uyt den naeme des Synodi aen elcke ende een yder kercke ernstelijck belast werde, tegen soodanige kerckelijcke censure te oeffenen naer het oude ende loffelijcke gebruyck, ende off in dese censuur in alle onse kercken niet en behoort eenen eenparigen voet gehouden te werden.»

³⁾ Het 25ste gravamen:

« Alsoo men nu langen tijt patientie gebruyckt heeft over de Remonstranten, die in haere afwijkinge hartneckigh voortvaeren, ende haer betoonen roovers ende lasteraers te sijn, off men niet en behoort van nu voortaan met alsulcke kerckelijck te procederen.»

Artic. 37.

[*Comparitie der ouderlingen in de Classen.*] — Vindt de Synodus goet ende dienstich dat de ouderlingen in alle ordinare classicale vergaderinge compareren ¹⁾ daer het bequaemelick geschieden kan, ende dat men dies aengaende te doen heeft, nae dat men tot de meeste stichtinge der kercken zal bevinden te behooren.

Artic. 38.

[*Eenparicheyt int proclameren der houwelijcken.*] — De gedeputeerde des Synodi sullen aenhouden bij den Synodum van Utrecht om eenen eenparigen voet te houden in de houwelixe proclamatie ²⁾ volgens de kerckenordre bij haer selfs aengenomen ³⁾.

Artic. 39.

[*Swaricheyt in de kercke van Ammers.*] — Alsoo in de kercke van Groot Ammers ⁴⁾ seeckere dienaer des Godlicken Woorts, uyt den Classe van Buiren, met naeme FRANCISCUS WERNERUS, was wettelick beroepen ende van zijne kercke, Classe ende wijders daert behoort wettelick gedimiteert, doch niet vertroocken ende naemaels — hoewel sonder eenige schult des voorsz. dienaers, als zijnde een persoon op wiens leere, leven ende bequaemheyt niet en was te seggen — in de voorsz. kercke uyt seeckere misverstanden onder de gemeynte aldaer geresen — welckers oorsaecke om stichtinge der gemeynte verstont men niet en behoorden in alles te ondersoecken — groote oneenicheit was ontstaen, soo dat de Synodus verstont om redenen in dese Synode van de gedeputeerde des Synodi — hierover van de Classe van der Goude geropen — verclaert, dat de voorschreven dienaer hem selven ende de kercke Gods meerder dienst soude connen doen in dese gelegentheyt

¹⁾ Het 27ste gravamen:

« Off men niet en behoort te bevoorderen de onderhouinge van een eenparigen voet int verschijnen van de ouderlingen in alle ordinare classicale vergaederinge.»

²⁾ Het 30ste gravamen:

« Off niet geraetsaem waer door den Synodum Zuythollandicam aen te houden aen den Synodum van Uyttrecht, dat sij bearbeyde dattet nodigh is om eenen eenparigen voet te krijgen in de huwelijcks proclamatie met de plaetsen onder onsen Synodum resortierende.»

³⁾ Het HS. heeft: « aengenomen.»

⁴⁾ Hierop ziet blijkbaar het 29ste gravamen:

» Off de proclamatie ende bevestiginge van een predikant wettelijck beroepen sijnde, het beroep geteeckent van den geheele kerckenraet, geapprobeert bij de magistraet, geschiet met consent ende bewilliginge des Classis, waerop behoorlijke dimissie is gevolght, connen verhindert werden? Ende indien niet, hoe te handelen staat met diegeene, die sulcx wederroepen ende tegen gestaen hebben ende hoe sich de Classis dimissie gegeven hebbende, ende de dienaer, die gedimiteert is, ten opsicht van sijn persoon ende ampt hebben te dragen.»

de plaetse niet aennemende. Is bij de Synode verstaen dat men de saecke bij dit oordeel zal laeten berusten, mits dat zulcx niet en sal mogen getrocken worden tot eenich prejudicie van den voorsz. dienaer des Woorts ofte van de Classis van Buiren, die in dese saecke verstaen worden niet anders als wel ende wettelick geprocedeert te hebben, oft dat sulx van anderen in toecoemende zal mogen naegevolcht worden.

Artic. 40.

[*Schoolmeesters aenneminghe ende verlatinge.*] — Aengaende de schoolmeesters ¹⁾ acht het Synodus dat in derselver aenneminghe ende verlatinge sonder advijs des kerckenraets niet en soude behoren te geschieden, doch dat men daerop de kerckenordeninge sal verwachten.

PARTICULARIA. ²⁾

Artic. 41.

[*Deputati sullen nederleggen swarigheden in de Classen bij forme van inductie.*] — De achtbare Heeren de Commissarissen, gevraecht zijnde, hebben den Synodo in bedenken gegeven, oft niet raetsaem en ware de gedeputeerde des Synodi te lasten om naerstelick te vernemen, waer ergens eenige swaricheyden in Classibus soude(n) mogen wesen ontstaen, om datelick met alle vlijt deselve sooveel mogelijk is ter neder te leggen bij forme van inductie, ten eynde de Synodus in toecomende tijden met soo veel particularibus niet en werde opgehouden, ende is hetselve eenparich van den Synodo ³⁾ goet gevonden; zijn oock dien volgens alle Classen vermaent geene particularia op den Synodum te brengen dan dewelcke door de gedeputeerde des Synodi niet en hebben connen affgedaen worden.

Artic. 42.

[*In den Classe van den Briel Nicolaus Russius.*] — Tot beslichtinge van de swaricheyden ontstaen in de Classe van den Briel aengaende de saecke D. NICOLAI RUSSI, predicant van Outdorp, zijn gecommiteert neffens de gedeputeerde des Synodi twee broederen uyt den Classe

¹⁾ Het 31ste gravamen:

« Off niet met advijs des kerckenraets de schoolmeesters behooren aengenomen ende affgeset te werden, dewijle wel geschieden can dat doordien de aennemers, off van vremde religie sijn, off haet op een persoon hebbende, onbequame aengenomen ende bequame affgeset werden.»

²⁾ Alleen het 13de gravamen is in de Synode niet behandeld, het luidde:

« Alsoo men verstaet dat in eeniger, selfs populouse, plaetsen ten platten lande 's namiddaeghs niet gepredickt wert, dat bij alle respective Classen daer op geleth werde, dat de synodale resolutien daerop genomen werden onderhouden.»

³⁾ Het HS heeft: « eenparich van den Synode eenpaerlick.»

van Dordrecht, naemelick D. BOCCARDUS, assessor, ende D. VERSTEGUS ende insgelijx twee uyt den Classe van Rotterdam, dewelcke de Synodus de saecke geheel toe vertrouwt om daerin alsulx te handelen, als sij tot de eere des Classis, vrede der kercke van Outdorp, ende behoudnisse RUSSII sullen bevinden te behooren.

Artic. 43.

[*Statua Erasmi te Rotterdam.*] — Sommige lidmaeten der kercke van Rotterdam hebben den Synodo mondeling verthoont, dat door het weder oprechten van de vernieuwde statua Erasmi Roterodami groote onlust in de voorsz. kercke alrede was ontstaen ¹⁾, ende noch meerder stont te vreesen, indien intijts daerinne niet werde voorsien, twelck zij ook derhalven versochten dat (door) ordre des Synodi soude mogen gedaen worden, hoewel dese saecke tot den Synodum noch niet en ghehoorde als niet wettelick tot deselve gebracht zijnde, waerover zij vermaent zijn, is nochtans op deselve rijpelic gelet ende bij de Synode eendrachtelick goet gevonden, dat den kerckenraet van Rotterdam naerstelick sal arbeyden om de lidmaten der gemeynthe in desen ontrust, met goede redenen te onderrichten, dat het oprechten van alsulcke statuen een middelmatige saecke is ende een polytjicq gebruick heeft ende dat sij daeromme niet behooren haer daeraen te stooten, veel weyniger daeromme de eenicheyt der kercke te breecken ofte te verlaten ende om voorts te doen wat bij deselve naer haere voorsicticheyt geacht sal worden tot bevredingen der ontruste gemoederen te dienen, ende in gevallye door de kerckenraet de voorsz. swaericheyt niet en soude connen wechgenomen worden, sal de Classis van Rotterdam deselve daerinne de handt bieden, als mede, des noot ende daertoe versocht zijnde, de gedeputeerde des Synodi, dewelcke alsdan de ontruste lidmaten aldaer ernstelick sullen vermanen, dat zij de vrede der kercke willen betrachten, goede onderrichtinge plaetse geven ende haer tegens haer magistraet ende kerckenraedt met behoorlick respect in alle gevoechlickheyt gedragen.

Artic. 44.

[*Adryaen Symonsen.*] — Alsoo ADRIAEN SYMONSZ., een affgeset ende uytgeseyt Remonstransch predicant, sich naerder bedacht hebbende, niet alleen onderteykent heeft de Acte van stilstandt, maer ook —

---

¹⁾ De beweging tegen het standbeeld van Erasmus te Rotterdam was ook aangewakkerd door dat sommige predikanten er tegen hadden gepreekt. Zie: « *Den Ouden Hoochst-gelerden ende wijtvermaerden H. Desiderij Erasmi, borghers van Rotterdam, requeste aen de EE. Heeren Borghemeesteren, Schepenen ende Vroetschappen der Stede Rotterdam. Gedruckt buyten Rotterdam.* » 1622. in 4° en « *Spongia Erasmi* » ... 1623. in 4°, beide geschriften waarschijnlijk geschreven door H. HOLIJNGERUS, gebannen predikant.

bereyt was te onderteycken — de formulieren van Eenicheyt als conform den Woorden Gods, dragende hem geheel stil ende doende vruchten onder de Remonstranten, om die tot de kercke weder te brengen, soo ist dat de Synodus met grooter vreuchde sulx verstaende, denselven ADRIAEN SYMONSZ., op zijn versoeck, wederom toelaet tot de gemeynschap des Heyl. Avontmaels, mits conditie dat hij zijne schultbekenninge zal doen voor den Classe van Rotterdam ende dat deselve sal bekend gemaakt worden soo in de kercke van Rotterdam, als ook van Chaerloos, daer hij voordesen het predickampt bedient heeft.

Artic. 45.

[*Pieter Roelants..*] — PIETER ROELANDTS, Duytsch schoolmeester, woonachtich tot Leyden, versocht bij den Synodum gerecommandeert te zijn, om in den kerckendienst te mogen gevordert te worden, hebbende goede attestatie van leer ende leven ende a deputatis Synodi preparatorie zijnde geexamineert; de broeders van de respective Classen hebben aengenomen, dat sij op de voorsz. persoon bij gelegentheyte zullen letten.

Artic. 46.

[*Legerdienst.*] — De broederen des Classis van Gorichem voorgesteld hebbende, oft niet dienstich ware eenige persoonen uyt den kerckendienaren te committeren om int leger der Hoog Mog. Heeren Staten Generael een kerckendienst waer te nemen, is geresolveert dat het-selvige nodich is ende dat sulx van het Classis van Dordrecht zal aengevangen worden, ende datt voors de respective Classen sullen in ordre succederen.

Artic. 47.

[*Schoolmeester tot Cuylenburgh.*] — Deselve E. broederen hebbende gevraecht, oft de schoolmeesters tot Cuylenburch mede niet en behoorden te onderteycken den Catechismum, Confessionem, ende de Canones Synodi Nationalis, met versoeck dat de Synodus haer hierinne soude bieden de goede handt; is goet gevonden dat de gedeputeerde des Synodi ten overstaen van twee predicanten des Classis van Gorichem hiervan met Zijn Genade van Cuylenburch sullen handelen, ende de billickheyte van soodanige onderteyckeninghe naer het gebrueckelick formulier aenwijzen.

Artic. 48.

[*Doopen buyten gewoonlijke tijt ende plaetse.*] — Bij den E. broederen uyt den Classe van den Hage gevraecht sijnde, off (men) in casu necessitatis mach de kinderen doopen buyten gewonelicke tijdt ende plaetse, is bij de vergaedinge geantwoort dat alle kercken haer hebben te gedragen naer den 56^{en} art. der kerckenordre des Nationalen Synodi gehouden tot Dordrecht in den jaere 1619.

Artic. 49.

[*Catechisatie hoe te geschieden.*] — Is wijders van de broederen van den Hage gevraecht, waer ende hoe dat geschieden sal de catechisatie in de respective steden ende plaetsen. Is geantwoordt dat men hierinne sich gedraegen sal nae de resolutie hiervan genomen in Synodo Nationali gehouden tot Dordrecht.

Artic. 50.

[*Classicale oncosten.*] — De broederen van Woerden gevraecht hebbende, off niet dienstich ware bij de Ed. Mo. Heeren Staten aen te houden om betalinghe van de classicale oncosten, is geantwoordt dat de gedeputeerden des Synodi daerop sullen letten ende soo het mogelijk is tselve pogen te obtineren.

Artic. 51.

[*Paludanus.*] — Noch voorgesteld zijnde bij deselve datter bij haer was seecker persoon, PETRUS ¹⁾ PALUDANUS genaemt, welke de broederen achten bequaem om mettertijt gepromoveert te worden tot den kercken-dienst ende versocht dat deselve mettertijt bij den Classe naerder mochte worden geexerceert in propositien ende andersins. Is beslooten dat de gedeputeerden des Synodi bij occasie ondersoek zullen neemen van de gaven ende qualiteyten desselvigen persoons ende bijaldien deselve sodanige is, als de Synodus Nationalis van Dordrecht heeft gespecificeert, dat de Classis van Woerden met hem mach voortgaen ten eynde hij aldaer mettertijt soude mogen worden tot den kercken-dienst gepromoveert.

Artic. 52.

[*Bededagen ten platten lande van Breda.*] — De broederen van Breda versoecken dat men procurere, dat de bededaegen aldaer ten platten lande mogen onderhouden worden, twelcke die voorgaende reyse is genegligeert; worden tot de gedeputeerden des Synodi gewesen, die haer hierinne sullen den handt bieden.

Artic. 53.

[*Processien aldaer.*] — Versoecken wijders dat bijaldien niet volcomelick de pauselicke superstitie(n) aldaer connen worden affgeschafft, ten minste de processien ten platte lande worden verbooden; worden als vooren gerenvoyeert tot de gedeputeerden des Synodi.

Artic. 54.

[*Gravamina.*] — Op het versoeck des Classis van Dordrecht zullen

---

¹⁾ Het afschrift leest: « CORNELIUS ».

de gravamina Classium van nu voortaan den Classibus vroeger worden toegesonden, opdat yder kercke dies te bequaemer op deselve moge resolveren, gelijk men ook deselve tijdelicke sal oversenden aen de andere provincien, die de correspondentie met ons onderhouden, twelcke de Classis Synodalis sal besorgen.

Artic. 55.

[*Twistende echtpersonen.*] — De broederen des Classis van Dordrecht wijders voorgesteld hebbende seeckere casum nopende twee echtpersonen, van elkanderen door twist in huyshoudinge gescheyden zijnde, ende gevraecht hebbende, alsoo de vrouw tot den H. Avontmael bij de kercke van Dordrecht toegelaten wordt, off oock niet den man mach toegelaten worden. Wordt geantwoort dat de saecke voor soo veele men verstaet bestaende is in veele verscheyde circumstantien, welcke dese vergaderinghe niet volcomelick weetende, wordt dit alles den Classi bevolen.

Artic. 56.

[*Bedevaerden enz.*] — De broederen van Buiren hebben aengedient dat bij Iselsteyn mochten worden geweert de bedevaerden tot Eiteren, gelijk mede tot Soelmondt int Graafschap van Buiren eenige autaren; sullen deselve haer adresseren aen de gedeputeerden des Synodi om deselve daertoe te arbeyden ter plaetse daert behoerlick is.

Artic. 57.

[*Gemeeynten van Geneven ende Grysons.*] — Zijn gelesen seeckere missiven D. BENEDICTI TUBRETTINI, dienaer des H. Evangelii tot Geneve, ende D. CASPARI WASERI, professoris S.S. Theologie tot Zürich, bij dewelcke haere E. ernstelicke versoecken dat dese E. vergaderinge gelieve de goede handt aen de bedroeffde gemeynten Geneven ende Grysons te bieden, opdat deselve in haren hooge noot met eenich bequaem subsidium mogen werden voorsien. Is met goetvinden van de Achtbaren Heeren Commissarissen geresolveert, dat dese missiven zullen behandicht worden aen de gedeputeerde des Synodi, om bij goede gelegentheyte dese saecke te worden geremonstreert bij de Ed. Mog. Heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslandt, ende sulx nae dat de Synodus van Noorthollandt zal wesen gehouden, alsoo men verstaet dat gelijcke versoeck aen haer Eerw. is gedaen.

Artic. 58.

[*Deputati Synodi.*] — Om als gedeputeerde deses Synodi voor de twee eerst naervolgende jaeren te dienen zijn D. JOHANNI DEBETZIO ende D. HENDRICO SWALMIO bijgevoecht D. PETRUS NYENROODE ende D. WINANDUS SCHUIJUS, respective dienaren tot Rotterdam ende Schevelingen.

Op den Synodum van Gelderlandt zal tot onderhoudinge der onderlinge correspondentie gaen D. GERARDUS VERSTEGT; op den Synodum van Noorthollandt D. JOHANNES BOCARDUS ende D. DIONYSIUS SPRANCKHUYSEN.

Op den Synodum van Groeningen D. EDZARDUS FREDERICUS AFRICANUS. Ende indien jmant van de voorschreven gedeputeerde broederen door sieckte ofte andersins sijne commissie niet en conde volbrengen, soo sal worden beleet de plaetse D. VERSTEGI door DIONYSIUM SPRANCKHUISIUM, de plaetse der broederen gedeputeerden naer Noorthollandt door D. MARTINUM NICOLAI ende de plaetse D. EDZARDI door D. FLORIANUM. Ende zullen dese voorgemelte Deputati in den naestcomenden Synodo uyt de Acten van de respective Synoden voorlesen alle stucken welcke de kercken int gemeyn aengaet sonder van eenige particularia verhael te maken, hetwelck haer voor rapport verstrecken sal.

Artic. 59.

[*Visitatores.*] — Visitatores voor dit jaer zijn bij den Classen vercoren de naervolgende broederen:

In den Classe van Dordrecht:

DANIEL DEMETRIUS, JOHANNES BOCCARDUS, EVERARDUS SCHULIUS, THOMAS LAURENTII, ESAIAS WIJCKENTOORN, CORNELIS LANIUS.

In den Classe van Delft:

ISAACUS HAGIUS, THOMAS STALIUS.

In den Classe van Leyden:

HENRICUS FABRICIUS, ISAACUS JUNIUS.

In den Classe van Gouda:

JOHANNES ROSAEUS ende ANTHONIUS LEO.

In den Classe van Rotterdam:

REINERUS BERCKEL ende PETRUS NIERODE.

In den Classe van Gorinchem:

CHRISTIANUS A PORTA, HENRICUS HOECK, HENRICUS BOTERPOT, ABRAHAMUS GENIUS.

In den Classe van den Briel:

JACOBUS FLORIANUS, DAVID THOMAS, PETRUS PILIUS.

In den Classe van den Hage:

HUGO BEIERUS ende ABRAHAMUS LEUWIUS.

In den Classe van Woerden:

JACOBUS CEALINGIUS, MICHAEL VAN LOOVEREN, HENRICUS VOLLENHOVIUS,
ADRIANUS JOHANNIS.

In den Classe van Buren:

BARTHOLOMEUS SCHATZ, ALBERTUS MALZENIUS.

In den Classe van Breda:

WILHELMUS VERHOUVIUS, GUALTERUS POMERANUS.

Artic. 60.

[Geexamineert.] — Zijn sedert den laesten Synodum geexamineert ende tot den kerckendienst bevordert de naervolgende broederen:

In den Classe van Dordrecht: DIDERICUS VOETIUS op de Dussen.
 „ „ „ van Leyden: JOHANNES SWALMIUS tot Valckenborch.
 „ „ „ van der Goude: NICOLAUS BALBIANUS tot Berchambacht.
 „ „ „ van Gorichem: CASPARUS HELLIUS tot Aelburch, DAVID
 MASSIJS tot Hedychuyse ende Herp,
 WILHELMUS CORSMANNUS tot Baertwijck.
 „ „ „ van den Briel: PETRUS MONTANUS in den Nieuwen Hoorn.
 „ „ „ van Woerden: MEINARDUS HUBERTI tot Swammerdam.
 „ „ „ van Breda: ARNOLDUS MARTINI tot Sundert.

Artic. 61.

[Naeste Synodus.] — De naeste Synodus Particularis zal naer ordre der Classen gehouden worden binnen den Briel ende zal tot de inleydinge des volgendes Synodi de vermaninge gedaen worden bij een uyt den Classe van den Briel ende tot het besluit desselve door een uyt den Classe van 's Gravenhage.

Artic. 62.

Naer ordre ende gewoonte der kercke censura morum gedaen zijnde heeft D. praeses uyt de naem der vergaderinge de achtb. Heeren commissarissen bedanckt ende gebeden het gebesongeerde alsoo te willen recommanderen aen Haer Ed. Mog., dat op hetselve een gewenscht effect volgen moge. Zijn ook de gedeputeerden uyt de andere provincien bedanckt voor haere goede advisen, ende versocht in de Christelicke correspondentie te willen continueren.

De propositie tot besluit des Synodi is van wegen het Classis van Gorinchem gedaen door D. DIONYSIUS SPRANCKHUISEN uyt den 134 Psalm ende daerover van D. praeside bedanckt zijnde, is de Synodus naer dancksegginge tot God, in vrede ende eenicheyt gescheyden.

FESTUS HOMMIUS,
Praeses Synodi.

JOANNES BOGARDUS,
Assessor.

DIONISIUS SPRANCKHUISEN,
Synodi Scriba.

*Acta des Suythollantschen Synodi, gehouden
in den Briele Anno 1623, begonnen den 4^{en}
ende geeyndiget den 12^{en} Julii.*

Sijn met behoorlijke credentien op desen Synodum verschenen dese navolgende broederen:

Ut den Classe van Dordregt:

D. EVERHARDUS SCHULIUS	}	bedienaren	}	des H. Evangelii tot	Outbeyerlant
D. GERARDUS VERSTREGIUS					Leckerlant
D. ESAIAS WIJKENTOORN					Sevenbergen.

Ende CORNELIS CLINX, ouderling tot Gertruydenberge.

Ut den Classe van Delf:

D. ISAACUS HAGIUS	}	bedienaren	}	des H. Evangelii tot	Delf
D. MARTINUS NICOLAÏ					In de Lier
D. PELTIUS					Schipluyde.

Ende DIRCK JACOBSZ. VAN VOORBURCH, ouderling tot Delf.

Ut den Classe van Leyden:

D. HENRICUS FABRITIUS	}	bedienaren	}	des H. Evangelii tot	Leyden
D. ISAACUS JUNIUS					Catwijk op den Rhijn
D. THEODORUS ALTENA					Oestgeest.

Ende SEBSTIAEN VAN CORTENHOUT, ouderling tot Leyden.

Ut den Classe van Gouda:

D. ANTHONIUS LEO	}	bedienaren	}	des H. Evangelii tot	Schoonhoven
D. JOHANNES TAYUS					Nieuipoort
D. ABRAHAMUS SNOUCK					Stolekwijk.

Ende CORNELIS JACOBSZ. VAN STEYN, ouderling tot Oudewater.

Ut den Classe van Rotterdam:

D. JACOBUS LEEUWIUS	}	bedienaren	}	des H. Evangelii tot	Rotterdam
D. SAMUEL GRUTERUS					Delfhaven
D. JEREMIAS DE STERCKE					Hildegontsberg.

Ende DOMINICUS BOUWENS, ouderling tot Rotterdam.

Ut den Classe van Gorinchem:

D. GIJSBERTUS VOETIUS	} bedienaren des H. Evangelii tot	} Heusden Woudrichem Asperen.
D. DIONYSIUS SPRANCKHUSIUS		
D. PETRUS LORIUS		

Ende LAMBREGT JARENSZ., ouderling tot Heusden.

Ut den Classe van Voorn ende Putten:

D. JOHANNES VOLCERUS	} bedienaren des H. Evangelii tot	} Briel Ooltgensplaet Recangie.
D. PETRUS PYLIUS		
D. ASARIAS JUSTINI PENTEVINCK		

Ende JAN JANSZ. TELING, ouderling in den Briel.

Ut den Classe van 's Gravenhage:

D. CORNELIUS VRIAEUS	} bedienaren des H. Evangelii tot	} 's Gravenhage Monster 's Gravenzande.
D. SAMUEL EVERHARDI		
D. ARNOLDUS SWALMIUS		

Ende ANDREAS DE HUYBERT, ouderling in 's Gravenhage.

Ut den Classe van Woerden:

D. ISAACUS WASSENBURGIUS	} bedienaren des H. Evangelii tot	} Bodegraven Sevenhoven Calslagen.
D. JOH. HENRICI VINCKEN		
D. JUSTUS HEURNIUS		

Ende GERAERT GIJSBERTSZ., ouderling tot Woerden.

Ut den Classe van Buren:

D. PETRUS VLIGERIUS	} bedienaren des H. Evangelii tot	} Iselsteyn Erecom.
D. HENRICUS SWARTENIUS		

Ut den Classe van Breda:

D. HENRICUS BOXHORIUS	} bedienaren des H. Evangelii tot	} Breda Rosendael.
D. CHRISTIANUS LOSRCATIUS		

Ut welke, na aenroepinge van des Heeren name, vercoren sijn in praesidem D. HENRICUS FABRITIUS, tot assessorem D. MARTINUS NICOLAI, ende tot scribam D. GIJSBERTUS VOETIUS.

Sijn oock van wegen de Ed. Mog. Heeren Staten van Hollant ende Westfrieslant met credentien verschenen de E.E. REYNIER VAN PERSIJN, raet ordinaris in den Hove van Hollant, ende JACOB VAN GOES, vroetschap ende ontfangen van de gemeene middelen in den Briele.

Tot onderhoude van de onderlinge correspondentie sijn verschenen van wegen de Geldersche Synode D. LEONIUS LEO, bedienaer des

H. Evangelii tot Nieumegen, van wegen de Noorthollantsche RIPPERTUS SIXTI ende SAMUEL BARTHOLDI, respective dienaren tot Hoorn ende Monickendam; van wegen die van Groningen ende Ommelanden D. RODOLPHUS OVIINGIUS, dienaer des H. Evangelii tot Groningen. Als gedeputeerden des Synodi van Suythollant zijn verschenen HENRICUS SWALMIUS ende PETRUS NIEURODIUS, respective dienaren tot Delf ende Rotterdam, om den Synodo met advijs te dienen ende rapport te doen tgeene bij haer tsedert den laetsten Synodum verhandelt is.

JOHANNES VOLCERUS heeft volgens de oude gewoonte tot aenvanck des Synodi een vermaninge gedaen uut het 15 cap. Jeremiae vers 15 ende is daerover van Domino praeside uut name der vergaderinge bedanckt.

Artic. 1.

[*Resumtie der acten des voorgaenden Synodi.*] — Sijn nae gewoonte gelesen de Acta des voorgaenden Synodi ende is ter oorsake van (den) eersten articuli ende het rapport der gedeputeerden verstaen: Alsoo de E.E. Heeren curateuren voor desen tijt die oncosten van die nieuwe professie op te rechten niet en conden vervallen (!) ende die Heeren Professoren Theologiae soo mondeling als schriftelijcke verthoont hadden dat soodanigen onderscheyden professie niet soo geheel nodich was, dewijle hare E.E. in hare lessen soo aenstellen, dat altijd de praxis bij de theorie verclaert ende aengewesen werde — gelijk sulcx van de voorsz. lessen verscheyden broederen getuychden — dat de gedeputeerde tot noch toe haren last hierinne voldaan hebben, mits dat sij sullen, beter apparentie siende om bij de E.E. Heeren Curateuren yets desen aengaende te connen obtineeren, niet nalaten haer versouck te vernieuwen, houdende ondertusschen hare oogen op de lessen der professoren, om bij gelegentheyt deselve te vermanen, dat sij haer belooft ende begonnen werck in desen willen vorderen ende soo veel mogelijk in den methodum et cursum Theologiae theoreticae et practicae becorten.

Artic. 2.

[*Generale houwelijx ende schoolordre.*] — Nopende den 2^{en}, 3^{en} ende 4^{en} art. blijven alsnoch de broederen gedeputeerde belast om volgens de instructie des laetsten Synodi, neffens de gedeputeerde des Noorthollantschen Synodi bij de H. M. Heeren Staten Generael om een generale houwelijcksche ende schoolordre ende bij Hare E. Mog. om reformatie der officieren ernstelijck aen te houden, ende werden de Classen vermaent daer desen aengaende regtvaerdige clachten mochten sijn, dat sij hare notulen ende documenten met den eersten den gedeputeerden des Synodi oversenden.

Artic. 3.

[*Oversettinge des Bijbels.*] — Om te bevorderen de lang verwachte oversettinge des Bibels ¹⁾, sullen de gedeputeerden versoucken D.D. FESTUM HOMINIUM ende andre van de Nationale Synode tot sollicitatie van dese ende andre saecken gedeputeert, dat Hare E.E. gelieve de nootwendicheyt van dit soo treflijk werck noch eenmael Hare Hooch Mog. te remonstreeren ende dan hare wedervaren aen alle de particuliere Synoden ofte haren gedeputeerden bekend te maken, op dat dieselve met elcandren mochten deliberereen, wat vorder in de sake soude te doen staen: dat interim de visitatores librorum op het verbeteren der grote fauten ende expurgeren van vreemde ende spottelijke annotatien sullen letten, ende die gedeputeerde Hare Ed. Mog. sullen versoucken, om verbot te willen doen allen druckers, om geen bibels, testamenten, psalmboucken, catechismen uut te geven sonder voorgaende correctie der visitatoren, mitsgaders die respective Classen hare notulen van gemelde fauten aen de gedeputeerden sullen overseynden.

Artic. 4.

[*Kerckenordeninge.*] — Ter occasie van den 6^{en} Artic. ende op het eerste gravamen ²⁾ is geresolveert, dat men in alle kerckenraden, classen, ende voorts in alle kerkelijke besoignen, punctuelijk onderhouden ende nacomen sal die gewoonlijke kerckenordre, in de Synoden van Goude, Gorinchem ende Rotterdam ende nu iteratijelick gearresteert, ende dat ondertusschen de gedeputeerden volgens de instructie van voorgaende Synode haer gegeven, geassocieert met de gedeputeerde des Noorthollantschen Synodi, sullen op nieuws aenhouden, dat eenmael de kerckenordre bij Hare Ed. Mog. geaprobeert werde.

Artic. 5.

[*Augmentatie der gagie.*] — Aengaende de augmentatie der predi-

---

¹⁾ Hierover handelt het 3de gravamen: «Alsoo de nieuwe oversettinge van de H. Schrifture tardeert, off men niet en behoort verder instantie (te doen) tot voortgangh derselve ende off niet bij provisie behoort geleth te werden op het herdrukken van den Bijbel ende Testamenten, als oock Catechismen, dat se voor het drucken mochten werden gevisiteert, de ongerijmde annotatien geexpungeert ende de gewoonlijke druckfauten, die noch daeghlijcks geitereert werden, verbeteret.»

²⁾ Het 1ste gravamen: «Off niet en behoort de kercken ordre gearresteert ende bij de Classen ende kercken aengenomen te werden, die soo lange tot schade der kercken is blijven steecken, offte dat ten minste den gedeputeerden des Synodi bij desen Synode werde belast, om haer uyterste devoir te doen ende naerstelijck aen de Ho. Mo. Heeren Staten aen te houden, dat Haere Ed. Mo. gelieve de voorsz. kerckenordre, gelijk die in Synodo Nationali van Dordrecht beraemt is, te autoriseren.»

canten gagie ¹⁾), Art. 7, ende vrijheyte van de exactien ende lasten van den duysensten, vijfhondersten, tweehondersten penninck: item hooftegelt etc. sullen de broederen gedeputeerde neffens haer D. VERSTEGIUS ende PELTIUS dat beyde versoucken aen Hare Hooch Mog.

Artic. 6.

[*Prophanatie des Sabbaths.*] — Van de prophanatien der sabbathen ²⁾ ende bededagen, item sweeren ende vloucken ende lasteren met placaten te verbieden door Hare Ed. Mog. Item straffen van dootslagers, ende overspeelders, sullen de gedeputeerde sulcx alles Hare Ed. Mog. aengeven, ten eynde Haere Ed. Mog. gelieven eenmael Haren Christelijcken ijver hierin te bethonen.

Artic. 7.

[*Swarigheyt in de Classe van Rotterdam en de kercke tot Cralingen over de beroepinghe Hovii en Hasii.*] — Is van wegen het vertreck D. NYENBODII, Deputati Synodi bij de hant genomen het 18, 19, 20 ende 21 ³⁾ gravamen, waerop gehoort sijnde de instructien der Classen,

---

¹⁾ De hier genoemde onderwerpen behandelt het 13de gravamen, luidende: « Off men niet en behoort te continueren int aenhouden om de melioratie van der predicanten gagie, overmits men bevint dat de dierte ende de benautheyt des tijts hoe langer hoe meerder wert. Ende alsoo veele dienaren des Goddelijcken Woorts geene ofte weynigh middelen hebben, ende sij van haer ordinaris tractament niet en connen leven sonder in swaere schulden te vervallen ende sijlieden evenwel van haer ordinaris tractament gehouden sijn te contribuieren in den 500 en 200^e penningh, of het niet noodigh en waere aen de Ed. Mo. Heeren Staten te versoecken, dat se van soodanige contributie ende lasten moghten werden geeximeert.

²⁾ Deze onderwerpen worden behandeld in het 11de en 12de gravamen, luidende het elfde: « Alsoo versheyden claghten ende gravamina haer behoorlijck effect niet en hebben gecregen, als nopende het stuck van de huwelijcken, prophanatien des sabbats, reformatie der officieren, ende wat meer overigh is, dat die gerenoveert ende geeffectueert moogen werden.» En het twaalfde gravamen: « Off men oock niet en behoort aen te houden, dat den gruwel van overspel ende het lichtelijck versoenen van dootslagen moghten verhindert ende affgeschafft werden, overmits men bevint. dat de predicanten, vermits die gruwelen seer in swange gaen, door haere dagelijckse predicatien, vermaningen ende bestraffingen weynigh vrughts schaffen, gelijck de Ed. Mo. Heeren Staten sellfs int uytgeschrijven van den biddagh, gehouden den 8 Feb. laetsleden te kennen geven, seggende dat men sonde voor geen sonde en achtet.»

³⁾ Het 18de gravamen luidt: « Off het de gedeputeerden des Synodi vrij staet op de aenclaghten van particuliere persoonen haer selven in te laeten in dingen, die bij de Classen noch in statu staen, ende over deselve een decisijff oordeel te strijcken.»

Het 19de gravamen: « Off het denselven vrijstaet de broederen des Classis in een vacante plaetse, onder haer resortierende, van den predickstoel te weeren.»

Het 20ste gravamen: « Off het dien oock vrijstaet den Classen te convocieren sonder weten van de gedeputeerden desselven.»

versochten dat men openinge soude doen van de proceduren ten weersijden, ende dan in de sake resolveren naer behooren, waertegen de broederen des Classis van Rotterdam, van dewelcke dit gravamen comt, versochten, dat simpelijken over die gravamina in thesi gestelt, soude gedecideert werden, dewijle sij die simpelijken gestelt ende noch niemant in hypothesi beschuldicht hadden, ende wanneer die resolutien des Synodi in thesi genomen waren, dat sij dan in hypothesi souden spreken ofte veelicht soodanigen contentement nemen, dat sij de gedeputeerde des Synodi, ofte yemant anders souden beschuldigen; wijders dat de Deputati Synodi behoorden openinge te doen, dewelcke sulx versoucken in haer schrijven, aen allen Classen overgesonden. Hierop heeft de synodale vergaderinge verstaen dat de broederen ¹⁾ van Rotterdam sullen utstaen, dewijle dat over het weygeren van openinge over de gravamina te doen soude geresolveert werden. Deputati Synodi, HENRICUS SWALMIUS ende PETRUS NYENRODIUS, alhoewel dat men verstont, dat sij daertoe niet gehouden en waren, sijn om liefde ende vrede wille mede uitgestaen. Naer welckers vertreck is naer behoorlijke debatten geresolveert, dat die Classis van Rotterdam, gelijk oock alle andre Classen, dewelcke gravamina uutschrijven, gehouden waren eerst ende vooral reden ende openinge te geven van hare gravamina.

Twelck achtervolgende de broederen van Rotterdam verclaert hebben haer beswaert te vinden 1. dat de gedeputeerden des Synodi hadden gegaen buyten den tijt, in Synodo Gorinchemensi, Art. 41, haer gegeven, inhoudende dat sij in alle voorvallende swaricheden niet souden handelen dan bij inductie, nu alsoo het bleek bij haer eygen bekentnisse ende acte dat sij finaliter in dese sake hadden gedecideert, ende volgens dien in praesjuditie van de Classe, die nu een beroepinge op seeckeren proponent, JACOBUM HOVIUM, hadden gedaen, definitive besloten in de beroupinge van Cralingen. — 2. Dat de voornoemde gedeputeerden wijders haer onderstaen hadden de plaetse van Cralingen door een uut den haren te bedienen, ende de broederen des Classis, denwelcken buyten controversie de bedieninge der vacerende plaetsen toecomt, daerut te keeren, selfs houdende die van de stoel, dewelcke van den Classe gesonden zijnde daer present was, om den dienst waer te nemen — 3. Dat deselve gedeputeerden den Classem hadden beschreven ende geconvoceert sonder de gedeputeerde des Classis, die bij de hant waren, te kennen. — 4. Dat de gemeente van Cralingen met een Requeste aen de Ed. Mog.

Het 21ste gravamen: «Hoe men handelen sal met particuliere litmaten, die een gantsen Classen aen Haer Ed. Mo. beschuldigen van scheuringen ende verdeeltheyt, item versoecken tgeene noeyt in Classi heeft gedient.»

¹⁾ Het HS. heeft: «dat de broederen dat de broederen».

Heeren Staten hebben geclaeht over de proceduren des Classis, ende denselven Classen onder een beschuldicht, van dat se scheuringe ende verdeeltheyt onder de gemeente ende behoorderen aldaer hebben soucken te maken. Op dese beswaernissen hebben Deputati Synodi eerst gelesen een verhael ende schriftlijk rapport van hare proceduren, ende daerna punctuelijk geantwoort.

Op de eerste clachte van dat sij souden definitive de sake van Cralingen afgedaen hebben, ontkennen sij sulx, seggende altyts verclaert te hebben dese sake te willen open houden ende reserveren den Synodo, denwelcken toecomt tusschen den Classem van Rotterdam ende de kercke van Cralingen definitive te oordeelen, ende om sulx te effectueren, nootsaekelijck hebben moeten, insonderheyt van de gemeente van Cralingen daertoe versocht sijnde, yets uut den name ende van wegen des Synodi soo veel in haer was interpelleeren, verclaren, ende bij provisie uitspreken, wat in dese saecke tot de meeste stichtinge behoort gedaen te werden, ten eynde de proceduren des Classis mochten tot den Synodum toe in state blijven, de gemeente niet geheelijk gepraejudiceert werden, meerder onheyl ende verweringe verhoedet, dewelcke als dan veelvoudich souden hebben ontsaen, bij aldien de Classe volgens haer eyntlijk voornemen, hadden onverhindert met de beroupinge, examen ende confirmatie Jacobus Houvii voortgegaen, sonder te willen die sake tot den Synodum instellen, om alsoo noch Hogvii, noch Hasio te praejudiceren, dat sij bovendien sulx bij haerselven alleen niet verhandelt hebben, maer gesamentlijk met ses broederen van de Classe van Dordrecht, Delf ende s' Gravenhage daertoe gedeputeert sijnde. Dese apologie, alsoo die niet alleen mondeling gedaen maer oock uut seecker geschrift int lange gededuceert, voorgelesen werde, hebben de broederen van Rotterdam versocht dat deselve noch eenmael mochte gelesen werden, ende hebben alsoo hare replijk geformeert op de redenen die de gedeputeerden in hare refutatie over de 1^e clachte gestelt hadden, te weten dat dewijle dese uitsprake gedaen tegen de belofte der gedeputeerden, waermede sij expresselijck toegeseyt hadden, den Classem niet te sullen condemnieren, maer bij accommodatie de saken te sullen helpen middelen, blijckende bij de Acten des Classis, den Synodo voorgelesen, dat dienvolgende die beswaernisse des Classis door die bijgebrachte excuysen der gedeputeerde niet wechgenomen en was, maer dat evenwel blijft, dat de gedeputeerde gegaen hebben buyten den last ende macht haer in Synodo Gorinchemensi, Art. 41, voorgeschreven, ende dat oock die voornoemde beswaernisse daermede niet geannulleert ofte wechgenomen wordt, omdat sij gedeputeerden sustineerden sulx niet alleen gedaen te hebben, maer in het bijwesen der gedeputeerden uut de naburige Classen, dewelcke het soo weynich toestont, een definitief oordeel

over den Classen van Rotterdam te strijcken, als den gedeputeerden des Synodi. Is op het tusschen spreken van de E.E. Heeren Commissarissen ommegevraegt ende geresolveert bij de vergaderinge, dat men niet en soude alle redenen, met welke ten wedersijden die aenclachten ende apologien beledet waren met replijcken ende duplijcken debatteren laten, achtende nu sooveel openinge van dese swaricheyt ten principael gehoort te sijn, dat men conde treden tot afhandeling van dese sake ende indien yemant in de vergadering op deen of d' ander incident vorder openinge sal comen te versoucken, dat dieselve dan gedaen sal werden. Alleenlijck is versocht dat die Classis van Rotterdam ende de gedeputeerde des Synodi souden den Synodo bekent maken de tegenwoordige gelegentheden der gemeynthe tot Cralingen, om te sien hoe men deselve best tot haren contentement soude helpen connen, twelck voor haar vertreck van beyden sijden gedaen zijnde, ende van de gedeputeerde verscheyden acten ende schriftelijke documenten ter begeerte der vergaderinge overgelevert ende gelesen, is verstaen, dewijle men merckte de finale genegentheyte der gemeynthe van Cralingen tot HASIUM, ende haer instantlijck versouck, soo mondeling als schriftelijck meermalen gedaen, medegaende die iterative approbatie der Ed. Heeren van Cralingen, dat het stichtelijck is, dat HASIUM aldaer van den Classi van Rotterdam beroupen ende geconfirmeert werde, ende dat uut desen Synodo gedeputeert werden GERARDUS VERSTEGIUS, ISAACUS HAGIUS, ISAACUS JUNIUS ende DIONYSIUS SPRANCKHUSIUS, om haer met den eersten te vervougen tot Rotterdam (ende tusschen die gedeputeerden des Synodi, den Classe van Rotterdam) ¹⁾, de kereke van Cralingen ende Hasium alles tot eenicheyt ende goet genougen te helpen disponeren, ende indien de Classis van Rotterdam niet en conde geinduceert werden om de beroupinge, confirmatie ende aeneminghe HASII na de meyninge des Synodi te voltrecken, peremptorie uut den name ende van wegen des Synodi sulx alle te effectuieren. Dese synodale resolutie den gedeputeerden ende den Classi van Rotterdam gesamentlijck aengesegt sijnde, hebben die van den Classe geappelleert tot den Synodum Nationalem ende versocht dat soude in die Artic. aengeteyckent werden.

Artic. 8.

[*Synodus Nationalis.*] — Alsoo in den 10^{en} Artic. des voorleden Synodi mentie gemaect is van het devoir, gedaen bij den Classe ende kereke van Dordrecht, om te comen tot houden des Synodi Nationalis, hebben die E.E. Heeren Commissarisen vertoont seecker extract uut de resolutien van Hare Ed. Mog. van inhouden, dat Hare Ed. Mog.

---

¹⁾ De tusschen haakjes geplaatste woorden ontbreken in het HS, maar zijn uit het afschrift aangevuld.

dan sullen dit point verhandelen, wanneer het stuck van de kercken-ordre sal afgehandelt sijn, blijven derhalven die van den Classe ende kercke van Dordregt belast, bij alle goede gelegentheyten aen te houden in hare voorgenomene sollicitatie.

Artic. 9.

[*Correspondentie der Professoren Theologiae met de Synoden.*]—Aengaende de correspondentie der professoren Theologiae met de Synoden van Suyt ende Noort-Hollant, waervan een voorslach verwacht was tsedert den laetsten Synodum, werdt nu verstaen in het rapport der gedeputeerden een schriftlijk ontwerp der E.E. Heeren professoren allen Classen toegesonden, dat de gemelte Heeren professoren die maniere van correspondentie stellen in het compareren op de synodale vergaderingen, welcken voorslach de broederen meynen niet te connen alhier finalijk aengenomen werden, dewijle de pretendeerde comparitie is buyten alle kerckenordre ende het gebruyck van andre provintien, dewelcke alleen toestaen soodanige comparitie in casu wanneer de Synode in de plaetse daer de Academie is, gehouden werdt. Daerenboven die broederen niet connen verstaen de conditien van de voorgeslagene correspondentie voor de kercke dienstich te wesen, of met de kerckordre te accorderen, insonderheyt wanneer gestelt wordt dat de Synodus geen macht over de Theologische faculteyt en usurpere, die daer praedicere de vrijheyt ende autoriteyt allen Gereformeerden Academien van godvruchtige princen ende magistraten vergunt. Wordt goet gevonden dat onse gedeputeerden, neffens de gedeputeerde van de Noorthollandsche Synode, sullen wederom de Heeren professoren vermanen, dat haer doch gelieve de goede intentie van het Synodus Nationael te voldoen ende niet langer te weygeren 't formulier, ten overstaen selfs van de professoren deser provintien aldaer gestelt, te onderteecken volgens het exempel der professoren van andere provintien ¹⁾, specialijk die van Groningen, dewelcke noyt hier op gedifficulteert hebben, ofte eenige andre comparitie op de Synoden vereyscht, dan dewelcke in de kerckenordre utgedruckt staet.

Artic. 10.

[*Extracten uyt de Historia Vossii de Pelagianismo.*] — BALTHASAR LYDIUS ende HENRICUS ARNOLDI, gelast sijnde van de laetste Synode om te doorlesen het bouck GERARDI VOSSII, vervatende Historiam Pelagianismi ²⁾ ende daer uut seeckere extracten te stellen, hebben

¹⁾ « aldaer gestelt... andere provintien » in het HS. uitgevallen, uit het afschrift overgenomen.

²⁾ Hierover handelt het 15de gravamen: « Alsoo D. VOSSIUS door zijn Historia Pelagianismi groote ende openbaere ergernissen de Gereformeerde kercke heeft

eenige derselver extracten den Synodo toegesonden, ende mitsdien met seeckere missive den Synodo geadviseert, waarop in dese handelinghe met Vossio meest te letten stont, welcke extracten ende schriften in handen van de broederen van Leyden gestelt sijn, met belofte dat, indien de boven gemelte broederen diergelijcke extracten ende annotatien meer voorquamen, sij deselve aen de kercke van Leyden sullen overstuyren, ten eynde deselvige met den oersten volgens den last des Synodi ten overstaan des Classis ende der Theologische faculteyt mogen handelen met Vossio, om met schriftelijcke revocatie van tgeene in sijn bouck ergerlijck is te induceeren, ende dat ten langsten binnen den tijt van ses maenden, van nu aen beginnende, binnen welcken tijt indien hij de meyninge des Synodi niet en sal volbracht hebben, sullen dan dit werck bij der hant nemen D. BALTHAZAR LYDIUS ende HENRICUS ARNOLDI ende tselvige binnen den tijt van ses maenden, soot mogelijk is, vaerdich hebben.

Artic. 11.

[*Kerckelijcke historien.*] — Van het schrijven van twederley kerckelijcke historie, waervan den gedeputeerden yets was in last gegeven, art. 5 Synod. Gorc., rapporteren die gemelte gedeputeerden dat die eene, die soude beginnen van de eerste reformatie hier te lande, naer het advijs van eenige heeren uut de andre provincien niet wel tot dienste der landen soude konnen uitgegeven werden. alsoo daerinne verscheyden saken souden mogen opgehaelt werden, die nu beter met stilswijgen dienen vergeten te blijven, ende aengaende de andre, beginnende met de troublen der Arminiaenscher factie, dat D. JOHANNES LATIUS, die daertoe versogt was, sich excuseert, ende dat volgens dien D.D. FESTUS HOMMIUS met dese last beswaert blijve, dewelcke, de nootsakelijckheyt van dit werck insiende, te meer alsoo de Remonstranten onlanx met een groot bouck gerefuteert hebben de voorreden gestelt voor die Acten Synodi Nationalis, verclaert sijnen arbeyt hiertoe te sullen besteden, bijaldien de respective Classen niet versuymen hare stucken ende documenten hiertoe nodich door handen van de gedeputeerde over te seynden, gelijk oock te stellen alle de gedruckte boucken,

---

gegeven, ende daarvan tot noch toe geen satesfactie heeft gedaen, ende men dagelijcx met droeffheyt verneemt, dat andere uytheemse kercken sigh daeraen ergeren, verwondert dat soodanigh scriptum niet en werd gerefuteert publico scripto, off VAN Vossio niet en wert wederroepen, dat oock de Remonstranten in haer scripto Synodico ad art. 5, pag. 343 haer beroepen op dit scriptum Vossii, als vervatende haer gevoelen, off niet nodigh en sij dat men Vossio oplegge publico scripto dese historia te condemneren, in alles wat de vijf artuculen der Remonstranten betreft, ende andere dolingen daer buyten gaende, ende indien Vossius weygerigh is, off men niet en behoort imant te ordineren, die nomine Ecclesiarum Reformatarum, dit boeck cortelijck wederlegge, ende de kercke daarvan zuivere.»

geduyrende desen troublen aen wedersijden int licht gegeven, ende die Ed. Mog. Heeren Staten gelieve de nodighe costen te verstrecken, waerop de gedeputeerde gelast worden de nootwendicheyt deses werckx aen Hare Ed. Mog. te remonstreren ende allen Classen ende kercken vermaent hare stucken ende pampieren met den eersten over te seynden.

Artic. 12.

[*Historie van Meteren.*] — HENRICUS ARNOLDI ende JOHANNES LAMOTIUS hebben den Synodo toegesonden tgene volgens den laesten Art. 14 Synodi Gorcumanae. bij haer alrede gestelt was tot veranderinge eeniger acten in de historie EMANUELIS VAN METEREN, die welcke ten deele voorgelesen, den broederen soo wel gevallen heeft, dat sij die gemelte broederen versoucken te willen voortgaen in de acten, na den doot ARMINII gepasseert, en dieselve in handen der gedeputeerde te stellen om met de broederen gedeputeert uut Noorthollant te communicereen, ende daerna Hare Ed. Mog. te presenteren.

Artic. 13. ad. art. 16.

[*Kerckelijcke vergaderinge der Engelse ende Schotische.*] — Alsoo de Hooch Mog. Heeren Staten geconsenteert hebben het aenstellen van de synodale ende andre kerckelijcke bijeenkomsten der Engelschen ende Schotsche kercken hier te lande, sullen de gedeputeerde met advijs der gedeputeerde uut Noorthollant bij alle middelen van inductie arbeeyden den voortganck van soodanige Synode te helpen bevorderen.

Artic. 14 ad art. 17.

[*Schrijven der synodale Acten.*] — Dewijle dat D. G. VERSTEGIUS in Synodo Gorinchemensi Art. 17 opgeleyt is het collecteren ende uutschrijven van de synodale acten ¹⁾ ende rapporten der gedeputeerden des Synodi, werden alle Classen vermaent, bij dewelcke eenige acten van den jare 76, 77, 78, 80, 84, 85, 86 mochten berusten, dieselve VERSTEGO te willen beschikken; werdt mits desen oock belast den Classe van Dordrecht om de uutgeschrevene acten met het origineel te collationeren ende sijn die E.E. Heeren Commissarisen gebeden in recomandatje te willen nemen, dat GERARDO VERSTEGO voor sijnen arbeeyt behoorlijke recompensie van Hare Ed. Mog. geschiede.

Artic. 15 ad art. 20.

[*Jodische Synagogen.*] — Van het weeren der Jootscher synagogen, van wegen hare grouwelijke blasphemien ende schandelijke feyten, rapporteren die gedeputeerde dat sij soodanige in Suythollant niet

---

¹⁾ In het HS. is *acten* blijkbaar uitgevallen; daarom hier uit het afschrift overgenomen.

hebben connen vinden, doch dat de broederen gedeputeerden van Noorthollant haer hierop sullen gelieven te informeren, ende sulx bevonden sijnde als men praesumeert, dat dan volgens die last in voorgaende Synodo, Art. 20, sulx Hare Ed. Mog. sal geremonstreert worden ten eynde daerin versien mochte werden na behooren.

Artic. 16.

[*Onderteeckeninge der proponenten.*] — Alsoo in de voorgaende Synode ordre gestelt was op de proponenten ende seker formulier beraemt, twelck sij souden gehouden sijn te onderteyckenen, als sij praeparatorie geexamineert waren, verstaet dese Synodus tot overvloedige cautie, dat in Testimoniis praeparatorii examinis expresselijck mentie van soodanige onderteyckeninge sal gemaect werden, ende dat alle jaer de namen der aengenomene proponenten in Synodo sullen aengeteyckent werden.

Artic. 17.

[*Ergerlijcke formulieren des eedts.*] — Aengaende de ergerlijcke formulieren des eetswerens sullen de gedeputeerde aenhouden bij het Hof provinciael, dat hierop aen alle officieren mochte geschreven werden, ende soo ergens hiervan speciale clachten vallen, dat dieselve door de respectie Classen den gedeputeerden aengedient worden.

Artic. 18.

[*Visitatie der boecken.*] — Van de visitatie der boucken hadden sommige Classen met haer E. respectie magistraten gesproken ende sooveel becomen, dat daer visitatores alrede gestelt waren, d'andre Classen werden eerstelijck vermaent van gelijcken met hare E. magistraten te handelen, opdat eens eenmael alle disordre geweret werde.

Artic. 19.

[*Refutatie der confessie der Remonstranten.*] — Op het versouck gedaen aen de Theologische faculteyt tot Leyden om te refutereren de confessie der Remonstranten, hebben de gemelte professoren geantwoort, dat hoewel sij bereyt sijn sulx te doen, nochtans daerin niet wel connen treden sonder Hare Ed. Mog. ende des Noorthollantschen Synodi eenparich advijs hiertoe te hebben. Sullen de gedeputeerden, verstaen hebbende de versochte advisen, den H. professoren van wegen deses Synodi versoucken als vooren om, soo haest mogelijk is, een succincte censura ofte refutatie, dienende tot waarschuwinge van vele ingesetenen deser provincie, te verveerdigen ¹⁾.

Artic. 20.

[*Duyvelbanners ende waerseggers.*] — Alsoo in dese provincie noch

¹⁾ Het HS. leest: « verdedigen ».

verscheydene duyvelbanners ende waerseppers bevonden werden, die genouchsaem hare gruwelen plegen, sullen de Classen belast blijven die particulariteyten hiervan den gedeputeerden te behandigen.

Artic. 21.

[*Acten des Synodi Nationalis door D. Festum aen de Classe van Dordrecht gesonden.*]— De Acten Synodi Nationalis na het vertreck der uutheemscher theologanten van den Classen vereyscht in Synodo Gorinchemensi, Art. 30, heeft D.D. FESTUS HOMMIUS aen den Classe van Dordrecht overgesonden; connen die Classen, die copie begeren, aldaer deselve vereysschen.

Artic. 22.

[*Houwelycksche proclamatiën.*] — Sullen de gedeputeerden alsnoch bevorderen dat in de provincie van Utrecht eenen eenparigen voet in de houwelycksche proclamatiën gehouden werde.

Artic. 23.

[*Requeste Peter Roelantsz.*] — Is gelesen seecker requeste van PIETER ROELANTSZ., schoolmeester tot Leyden, versouckende dat de broederen gelieven op sijnen persoon te letten om ergens in den kerckendienst bevordert te werden, waerop de Synodus voegt tot antwoord, dat alsnoch weynich apparentie voor hem is om gevordert te worden.

Artic. 24.

[*Legerdienst.*] — Om den kerckendienst int leger waer te nemen sal men volgen de ordre in Synodo Gorinchemensi gestelt; te weten dat yder Classis in haer gebeurte desen last sal aennemen, ende sullen voor dit jaer beginnen die Classe van Dordrecht, ende tnaeste jaer die van de Classe van Delf ende soo vervolgens.

Artic. 25.

[*Schoolmeester tot Cuylenborch.*] — Aengaende de teyckeningen der schoolmeesters ¹⁾ tot Cuylenborch, alsoo Sijn Genade van Cuylenborch den gedeputeerden geseyt hadde, dat de schoolmeesters in presentie van de predicanten van Cuylenborch alreede ²⁾ geteyckent hadden, sullen die van den Classe van Gorinchem vernemen hoe dese teyckeninge geschiet is. Werden oock de gedeputeerden belast te letten op het versouck van Sijn Genade, om sijne kercken van die Classe van Gorinchem afgescheyden ende den Classi van Bueren toegevoucht te hebben, ende na communicatie met Sijn Genade voorts te handelen nae gelegentheyt ende eysch der saecken.

¹⁾ Het H.S. heeft het enkelvoud, het afschrift het meervoud.

²⁾ Het H.S.: « almede ».

Artic. 26.

[*Rapport der gedeputeerden op de corresponderende Synoden.*] — EDZARDUS AUBICANUS, van de voorgaende Synode gedeputeert om te gaen ad Synodum Groninganam tot onderhoudinge der correspondentie, ende DIONYSIUS SPRANCKHUYSEN, van gelijcken gedeputeert ad Synodum Noort-hollandicam, hebben rapport gedaen van haere commissie, mits voorlesende de generalia uut die acten der voorseyder Synoden, ende hebben die broederen haer bedanckt, verclarende contentement te nemen soo in haer getrouwicheyt, als oock int geene bij de voorsz. Synoden verhandelt was, wenschende dat vele abuysen van de Hooge Overicheyt in de provincie van Groningen ende Ommelanden op het aenhouden des Synodi aldaer wechgenomen, alhier mochten mede verbeterd werden.

Artic. 27.

[*Schoolhouden Stangeri.*] — Alsoo door het schoolhouden STANGERI, gewesene Remonstrants predicant tot Schipluy, veel onrust comt te ontstaen, sullen de gedeputeerden als vooren arbeyden, dat daerinne mochte versien werden, ende dewijle men verstaet datter goede hoop is, dat Hare Ed. Mog. bij placeaeten souden de Remonstranten gewesene predicanten interdiceren, niet te mogen woonen in die plaetsen daer sij te vooren gedient hebben, dat die gedeputeerden mede sulx Hare Ed. Mog. sullen indachtich maecken.

Artic. 28.

[*Antonius Piscator.*] — De gedeputeerden des Synodi hebben verhaelt, dat seecker student, genaemt ANTONIUS PISCATOR, van haer op recommandatie D.D. FESTI HOMMII geexamineert, ende in den kerkendienst geconfermeert was om te dienen in het huysgesin des H. CORNELIS HAGEN ¹⁾, orateur van de Hooch Mog. Heeren Staten Generael aen des Turckschen Keysers Hof tot Constantinopelen.

Artic. 29.

[*Correspondentie met Utrecht.*] — Hebben de gemelte gedeputeerden mede versocht op het ernstich versouck ende aenhouden van de gedeputeerden des Synodi van Utrecht, dat men eenmael de nodige ende gewenschte correspondentie tusschen desen ende den Utrechtschen Synodum mochte beginnen, werdt den gedeputeerden in last gegeven, de nootwendicheyt deser correspondentie met den eersten Hare Ed. Mog. te remonstreren.

---

¹⁾ Lees: Haga.

Artic. 30.

[*Henrici Alutarii schrift.*] — HENRICUS ALUTARIUS, dienaer tot Woerden, heeft den Synodo geoffereert seecker schrift van hem gestelt tegen de dwalingen der nieuwer Luterschen ¹⁾, versouckende dat hetselve met advijs des Synodi uitgegeven mochte werden; sijn uut dese vergaderinge genomineert SAMUEL GRUTERUS, ISAACUS JUNIUS, DIONYSIUS SPANCKHUYSEN, om tselve schrift na gelegentheyt des tijts te doorloopen, twelek bij de broederen gedaen sijnde, hebben geadviseert dat het voorsz. schrift vruchtbaerlijck sal mogen uitgegeven werden, mits het voltrokken sijnde, eerst bij de gedeputeerden des Synodi gevisiteert worde, ende naerder geexpendeert die Antitheses met de allegatien, waarmede de Synodus conformerende heeft H. ALUTARIUM vermaent in sijn voorgenomen werck soo te willen tot dienste der kercken voortgaen.

Artic. 31.

[*Gravamina deputatorum Geldriae ende daerop gevolgde resolutie.*] — Op het 2de gravamen ²⁾, het 1^e lidt, waerin gevraecht werdt hoe men handelen sal met de Remonstrantsche predicanten, die met de kercke begeeren versoent te sijn ende met een op de 3 onderscheyden gravamina van de gedeputeerden des Gelderschen Synodi, onlangs onsen gedeputeerden behandicht, ende alsoo aen allen Classen ugeschreven, is volgens de instructie der Classen ende het eenparich gevoelen der gansche vergaderinge geresolveert als volcht:

Op het eerste gravamen deputatorum Geldriae ³⁾. Die afgesette

¹⁾ Bedoeld is sijn: «*Spiegel ofte proef-steen der ... Lutherschen*»... Amst. M. J. Brandt, 1624 in 8°.

²⁾ Het 2de gravamen: «Off niet eenen eenparigen voet naerder behoort gedetermineert te werden over de reconciliatie der Remonstrantse predicanten, nae welke sij tot litmaten ende leeraers souden aen te nemen sijn; ende alsoo in eenige Remonstrantse predicanten, die van haeren dienst sijn affgeset, dagelijks hoe langs hoe meer een groote verbitteringe ende haet tot de waere religie wert gespeurt, als oock veele vremde proceduyren, streckende tot nadeel der landen ende plaetsen, daer sij haere residentie sijn houdende, ende dat men nu eenmael langen tijt genoegh met d'selve heeft gepatienteert, off het niet goed en waere tegens d'selve te procederen met de kerckelijke discipline selfs tot de excommunicatie toe.»

³⁾ Het 1ste Geldersche gravamen: «Op wat maniere de affgedwaelde ende afgesette Remonstrantse predicanten stichtelijckst ende sekerlijckst voor de kercke wederomme tot de gemeenschap der kercke, als litmaten souden moogen aengenomen werden, dat is

1. Off niet noodich en sij dat se alle vooren een merckelijcken tijt door naerstigh frequenteren der predicatien, ende stichtelijck comportement laeten blijcken, dat se tot de gemeenschap der kercken ernstigh ende hartelijck genegen sijn, ende hoe lange dat dese beproevinge sal dueren.
2. Wat schultbekenninge dat se doen sullen.

Remonstrantsche predicanten sullen seeckerlijkst ende stichtelijkst voor de kercken als lidmaten der kercke weder aengenomen werden 1°. wanneer sij alvorens eenen merckelijcken tijt, staende in discretie des kerckenraets ende des Classis, door naerstich frequenteren der predicatien ende stichtelijk comportedement sullen hebben laten blijcken, dat sij tot der gemeynschap met de kercke ernstelijk ende hartelijk geneycht sijn. 2°. Wanneer sij openbare schultbekenninge voor de gemeente sullen gedaen hebben van hare valsche ende onstichtelijcke leere, quade proceduren ende mishandelingen tegen de kercke, ende voorts haer ongeregelt leven ygelijck na sijn gelegenthey, ende van allen desen den Classen ende kercken van haer geoffenseert satisfactie gedaen. 3°. Ende diegeene die tegen de leere der waerheyte ofte kercken eenige boukens, taferelen, annotatien, praefatien, liedekens hebben gemaect ofte overgeset, ofte doen herdrukken ofte distribueren, dieselve eerst in openen druck sullen hebben weerleyt ofte gerevoceert. 4°. Haer aennemingende ende reconciliatie dan geschieden sal ter plaetse daer sij sulx aengeven, mits dat de voornoemde reconciliatie sal mede afgelesen werden in alle die kercken daer sij te voeren, Remonstranten sijnde, gestaen hebben, ofte merckelijke ergernisse aangerecht. 5°. Ende dat dit alles sal beleyt werden van den kerckenraet ende Classen ten overstaen van de gedeputeerden des Synodi.

Op het 2de gravamen Deputatorum Geldriae ¹⁾ aengaende de Remonstranten gewesene predicanten, die nae haer deportement ende onder-teyckeninge van de acte van obedientie binnen slants gepredickt hebben, ofte diegeene, die kennisse gehadt hebben van den grouwelijcken

3. Off niet diegeene, die lasterlijke boeckjens ende schriften tegen de leere der waerheyte hebben uytgegeven, d'selve alvorens behooren te refutereren ofte immers te revoceren.
4. Op wat plaetse haer aennemingende ende reconciliatie behoort te geschieden, off daer se te voeren wettelijck hebben gediend ende van haer diensten sijn gedeporteert off selfs gescheyden, off ter plaetse daer sij naerderhant onwettigh ingecomen sijn, ende de gemeente beroert hebben.
5. Door wien dese aennemingende sal geschieden ende beleyt werden.»

¹⁾ Het 2de Geldersche gravamen: «Off d'selve met de kercke versoent ende tot lidmaten aengenomen sijnde, alle te samen sonder eenigh onderscheyt tot de kerkendienst beroepelijck sullen gestelt werden, dat is

1° Off diegeene die kennis ende wetenschap gehadt hebben van den grouwelijcken ende moordadigen aenslagh onlanghs op den persoon van Sijn Princelijcke Exelentie voorgenomen, off tot redres der Arminiaense saecke door datelijcheden hebben geresolveert, gelijk oock diegeene, die de maxime sustineren, dattet een persoon geoorloft sij een prince een tyran sijnde, te dooden, immermeer tot den H. predickstoel connen toegelaeten werden.

2° Off diegeene, die naer haer deportement ende onderteckeninge van de acte van obedientie binnen slants gepredickt hebben, oock beroepelijck sullen werden verclaert.»

ende moordadigen aenslach onlangs op den persoon van Sijn Princelijcke Excellentie voorgenomen, ofte tot redres der Remonstrantsche saken datelijckheden hebben geresolveert, gelijk oock diegeene, welke de maxime sustineren dat het een particulier persoon geoorloft sij ¹⁾, een prince, een tyran sijnde, te dooden, wordt verstaen dat geen van beyden, genomen sij volgens die bovengemelte articulen op het 1^e gravamen met die kercke gereconcilieert waren, oyt tot den kerckendienst wederom beroupeijck sullen gestelt werden, sijnde die eerst(e) meyneedige, de tweede vadermoorders, ende volgens dien politijckelijck infaem.

Op het 3^e gravamen Deputatorum Geldriae ²⁾. Diegeene, die met de kercke behoorlijck versoent sijnde wederom soudon mogen beroupeijck gestelt werden, sullen eerst nu als lidmaten der kercken in ende van de kercke eenen geruymen tijt beprooft werden, doch met onderscheyt, diegeene, die tegen onse leere ofte kercke yet geschreven, uitgegeven ofte gedistribueert hebben, ofte andersins schriftelijck oft mondelijck, tsij in publijcke predicatien ofte particuliere tsamenprekinge, de leere der waerheyt gelastert hebben, oft met eenige exorbitante proceduren de kercke bedrouft, sullen twee volle jaren beprooft worden; ende andre, die tegen de leere niet geschreven, ofte op eenigerley maniere niet gelastert hebben, sullen een jaer beprooft worden, ende soo d'een of dander in dese beproovinge behoorlijck nae het oordeel der kercken, des Classis, ende gedeputeerden des Synodi haer sullen hebben gedragen, dat sij alsdan met schriftelijcke acte sullen beroupeijck gestelt ende verclaert worden. 2. Sullen tot satisfactie geduyrende den tijt harer beproovinge aller wegen die suyverheyt der leere ende godsalicheyt des levens soo behartigen ende

---

¹⁾ De woorden: «geoorloft sij» ontbreken in het HS., zijn uit het afschrift overgenomen.

²⁾ Het 3de Geldersche gravamen: «Op wat wijze ende maniere diegeene die beroupeijck gestelt werden tot den kerckendienst sullen toegelaeten werden, dat is

1. Hoe lange sij sullen beproeft werden naedat se tot litmaten der kercke sijn aengenomen.
2. Alsoo de Synodus Nationalis in haere sententie onderscheyt gemaect heeft tusschen clamanten ende die haer sedich hebben gedragen, staet te letten hoedanigh dit onderscheyt in de beroeping van d' een ende dander sal wesen.
3. Wat d'een en dander sullen moeten presteren, eer se beroupeijck verclaert werden, ende hoedanige satisfactie sij sullen moeten doen, eer sij tot de kerckendienst sullen werden geadmitteert.
4. Off in deselve kercken oock sullen moogen gevordert worden, die se te vooren beroert hebben.
5. Off niet diegeene die lasterlijcke boecken, taferelen off andere schriften hebben geschreven, overgeset, lasterlijcke prefatien ende annotatien gemaect, off d'selve gedistribueert ende Goodes kercke daermede bedroeft, d'selve eerst behooen publico scripto te refuteren ende retracteren.»

bevlijten, dat zij door haer goet exempel ende vermaningen wederom soo veel in haer is terecht brengen, die van haer ende andre te vooren verleydet sijn. 3. Ende oock simpeljk ende sinceerlijk teyckenen de Confessie, Catechisme ende Canones Synodi Nationalis volgens het formulier, twelck de predicanten ende die proponenten onder-teyckenen, sonder eenige exceptien, reserve, interpretatie ofte additie mutatis mutandis. 4. Soo het de Classen met de gedeputeerden des Synodi goet vinden, sullen haer gaerne op het niens Theologico examini onderwerpen. 5. Ende indien zij na dese gepresterde conditien met expressen acten ende getuygenissen beroupeeljk gestelt sijnde, ergens mochten wetteljk beroupen worden, dat zij als andre kerckendienaren in haren dienst geconfermeert werden. 6. Daerop nochtans wel lettende, dat zij niet geroupen ofte gevordert worden tot soodanige plaetsen, daer zij te vooren de gemoederen der toehoorderen door haer quade leere ofte proceduren ontrust ende van haer vervreemt hebben, ten ware sulx de synodale vergaderinge in eenigen particulieren casu anders quame te oordelen. Dit alles op de voorgestelde gravamina der broederen gedeputeerden uut Gelderland is alhier alsoo bij provisie geraemt met intentie ende wille, dat sulx door onse gedeputeerden met de gedeputeerden van andre Synoden om eenen eenparigen voet te houden gecommuniceert werde, waertoe dan met den eersten de gedeputeerden van andre Synoden sullen vriendeljk versocht ende op haer goet behagen bij provisie de plaetse van 's-Gravenhage gesigneert werden, om soodanige puncten ende articulen hier over te stellen, dewelcke van de respectieve Synoden geapprobeert ende eenpaerlijk ende onverbrekeljk mochten gevolcht werden.

Artic. 32.

[*Proceduren tegen de Remonstrantsche predicanten.*] — Op het 1^e lidt ¹⁾ van het gravamen der Suythollantsche Classen werdt verstaen, dat tegen de Remonstrantsche predicanten, hier noch int lant woonende, ende haer hartneckeljk vertonende, die respectieve kercken met de respectieve Classen ende gedeputeerden des Synodi sullen volgens de trappen der kerckeljcke discipline procederen. Aengaende de uutgebannene Remonstranten daervan is geresolveert Art. 64 op het 3^e ende 6^e gravamen Synodi Goudanae.

Artic. 33.

[*Droomen, prophetien, calculatien over Apocalipsin.*] — Op het uutgeven ende distribueren van verscheydene dromen ende prophetyen, item vreemde calculatie over den Apocalypsen ²⁾, sullen de gede-

¹⁾ Zie boven blz. 79.

²⁾ Deze onderwerpen behooren tot 4de en 5de gravamen. Het vierde luidt; « Off

puteerden Hare Ed. Mog. versoucken, hiertegen eenige ordre te willen stellen, ende dewijle men bevint dat in de andre provintien soodanige prophetien veeltijts gedrukt, ende vandaer herwaerts over verspreyt werden, sal het nodich sijn dat gesproken werde met de broederen van de andre provintien, ten eynde aldaer oock eenige ordre gestelt moge werden.

Artic. 34.

[*Hemelvaert ende pinxter Maendach. Cleyne Catechismus. Doopen buyten tijts.*] — Aengaende het 6^e gravamen ¹⁾ van het predicken op den Hemelvaertsdach, Pinxterdach etc. is daerop geresolveert in Synodo Roterdamensi Art. 19; insgelijckx het 7^e gravamen ²⁾ van het stellen eens cleynen Catechismi is afgedaen in Synodo Gorinchemensi Art. 27, als oock het 8^e ³⁾ van het doopen der kinderen buyten tijts, beantwoort in Synodo Gorinchemensi Art. 48 et Goudanae Art. 71.

Artic. 35.

[*Lotheryen.*] — Op het gravamen van loteryen ⁴⁾ wordt verstaen, dat het oprechten derselver ongeoorloft is, ende volgens dien Hare Ed. Mog. door die gedeputeerden ende respective magistraten door den Classe alhier sullen versocht werden alle loteryen te willen weeren ende sullen afschaffen.

---

men niet en behoort te letten op het uytgeven ende uytstroyen van visioenen, droomen ende oock vreemde calculatien op de Openbaringe Johannis, die daegelijcks hoe langhs hoe meer voortcomen.» En het vijfde: «Off men niet en behoort te letten op het uytgeven ende uytstroyen van valse woorden, blasphemeeren, vloecken ende sweeren met een ernstigh placcaet daertegen.»

¹⁾ Het 6de gravamen: «Off niet alle predikanten, onder desen Synode resorterende, gehouden sullen wesen op de feestdagen, dewelcke in den laest gehouden Synodo Nationali sijn gespecificeert, te prediken, insonderheyt wanneer de Christelijcke overheyt sulcx mede toestemt ende daer op alle gewoonlijcke hantwercken verbiet, ende wat censure diegeene waerdigh sijn, die sulcx achterlaeten; item off niet vooral volgens het beslyt des laest gehouden Synodi Nationalis op de Paes en de Pincxterdagh Maendagh behoort gepredickt te werden.»

²⁾ Het 7de gravamen: «Naedemael dat in den laest gehouden Synodo Nationali eenigen broederen ende pefessoren is opgeleght geweest, eenen cleynen eenvoudigen catechismus voor de jonge jeught in haere moederlijcke taele famierlijck te catechiseren, in te stellen off niet goet en waere dusdanigen catechismus mede int latijn te concipieren, ende in de latijnse schoole gebruyckt te werden.»

³⁾ Hierover het 8ste gravamen: «Off men tot contentement van de swacken, ende met namen die ontrent het pausdom woonen, de siecke kinderen op alle daegen sal moogen doopen.»

⁴⁾ Hierover handelt het 9de gravamen: «Off loteryen opreghen wel magh bestaen ende soo niet hoe die moghten geweert werden.»

Artic. 36.

[*David Joristen, item Papisten off in onse kercken te trouwen.*] Op het tiende gravamen ¹⁾ wordt met distinctie geantwoordt dat David Joristen ende Henrick Nicolaiten niet en mogen in onse kercken ofte met het formulier onser kercken ²⁾ in den houwelijken staet bevestiget werden. Doch aengaende die papisten, dat men die simpeljik niet en can weeren, maer de kerckeuraden ende Classen hebben met Christelijke voorsichticheyt onderscheyt te maken tusschen papisten ende papisten, ende wat voorts hierinne mochte scrupel geven, dat het gebracht werde tot den Synode Nationael.

Artic. 37 (ad Art. 18 syn. praec.).

[*Kerckendienst in Westindien.*] — Opdat ordre op den kerckendienst gestelt worde nae Westindien ³⁾ ende wat daarvan dependeert, sullen de heeren bewinthebbers van de Westindische Compagnie door de gedeputeerden aengemaent worden, ten eynde Hare Ed. Mog. naervolgen mochten het loflijk exempel ⁴⁾ van de Oostindische Compagnie.

Artic. 38.

[*Attestatie van Walsche ende Engelsche predicanten.*] — De Walsche ende Engelsche Synoden ofte hare gedeputeerden sullen door onse gedeputeerden aengesproken werden, om te versien dat door hare kerckendienaren geene attestatien ⁵⁾ aen eenige verleent werden, dewelcke sij souden misbruycken tot schandelijke bedelarye.

Artic. 39.

[*Gedeputeerden.*] — Op het 17^e gravamen ⁶⁾ daerin versocht wordt

¹⁾ Het 10de gravamen: «Off men litmaten soude moogen trouwen met Hendrick Nicolaiten, David Jorissens, papisten.»

²⁾ Dit woord ontbreekt in het HS.

³⁾ Hierover handelt het 14de gravamen: «Alsoo het tegenwoordigh soo staet, dat de Westindische compagnie sal opgerecht werden, off het niet goet en waere datter wierde versoght aen de bewinthebbers derselver compagnie dat daer henen werde gesonden goede, bequame, godtsalige predicanten, hebbende geoeffende sinnen in Godts H. Woort, alsmede in kerckelijke regeringe ende dat d' selve van suffisante tractamenten wierden voorsien ende dat daer goede ordre mochte werden gestelt, dat de dienaers, die daer heenen sullen reysen, mogen werden geconserveert in goede eere ende respect, nae dat haere diensten vereysschen.»

⁴⁾ Ook dit woord ontbreekt in het HS. en is uit het afschrift overgenomen.

⁵⁾ Het 16de gravamen luidt: «Off de Synodus niet en behoort bij de Engelse ende Walse Synoden te arbeiden, ten eynde sij soo lichteljik haere litmaten geen attestatie en geven waermede sij gaen bedelen.»

⁶⁾ Het 17de gravamen: «Off niet noodigh en sij dat de deputati Synodi int aenmaenen van den Synode mede vernaemen wat poincten haer in last gegeven sijnde van hen affgedaen sijn, opdat niet wederom d' selve inter gravamina op nieuws gestelt werden.»

dat de gedeputeerden des Synodi sullen bekend maken, wat van de saken, haer in last gelaten, mochte afgedaen sijn, werdt geantwoort dat sulx geschiet, wanneer de gedeputeerden in Synodo hare rapport doen. Doch soo daer yet pregnants ware, van hetwelcke die Classen dienen kennisse te hebben eer sij hare gravamina uutschrijven, dat de gedeputeerden sulx sullen den Classen aenschrijven.

Artic. 40.

Het 18^e, 19^e, 20^e ende 21^e grava(men), daarvan hiervooren ¹⁾ is mentie gemaect Art. 7, sijn nu hervattet, ende vervolgens de ordre alsoo op yder distinctelijck geresolveert; op het 18^e antwoorden de broederen in thesi pro ut jacet, sonder sulx te appliceren op de sake van Cralingen, ofte yet tgene voorheen gepasseert mochte sijn, ofte oock d'een of d'ander mits desen in dese ofte die proceduren te condemneren, maer alleen om een cautele te hebben in toecomende tijt. Dat voortaan de gedeputeerden des Synodi haer sullen op de aenclachte van particuliere lidmaten mogen ende behooren in te laten in saecken, die bij de Classe noch in statu ²⁾ staen, doch volgens den 41 ³⁾ Art. Synodi Gorinchemensis, specificerende dat sij sullen handelen bij forme van inductie. Op het 19^e gravamen, daer gevraecht wordt of het den gedeputeerden vrij staet in een vacante plaetse de broederen des Classis, die de bedieninge toekomt, van de predickstoel te weeren, antwoorden de broederen in thesi als vooren pro ut jacet: neen.

Op het 20 ⁴⁾ gravamen, of de gedeputeerden mogen den Classen convoceren sonder voorweten der gedeputeerden des Classis, wordt wederom in thesi geantwoort alsvooren, dat den gedeputeerden sulx niet sal vrijstaan, ten sij dan dat de gewichticheyt der sake sulx vereyscht, ende Deputati Classium niet bij der hant en waren ofte weygerich bevonden werden, ofte partijdich, waervan de gedeputeerden gehouden sullen sijn reden te geven in Synodo.

Op het 21 gravamen in thesi, pro ut jacet, alsvooren wordt verstaen sulx onbehoorlijk ende censurabel te wesen.

Artic. 41.

[*Tijdelijk uutschrijven des Synodi.*] — Over het 22^e gravamen ⁵⁾,

¹⁾ Zie boven blz. 69.

²⁾ Het HS. heeft: «state», het afschrift: «statu».

³⁾ » » » 46.

⁴⁾ » » » 28.

⁵⁾ Het 22^e gravamen: «Aengesien menichmael geklaeght is, dat de synodale Classis de andere Classen niet tijdelijk genoeg van den aenstaenden Synodum waerschouwen ende daerover een besluyt is gemaect, art. 54 Synodi Gorcomensis, niettemin in dese laeste uytchryvinge gespeurt is t' selve besluyt niet naergecomen te sijn, off het niet goet en ware dat men dusdanigen besluyt soude renoveren ende die daertegen gedaen hebben censureren.»

waarmede de Classis synodael van Gorinchem beswaert werde, als niet hebbende tijtlijk genouch de convocatie des Synodi uitgeschreven, hebben de broederen des voornoemden Classis van Gorinchem haer geexcuseert, ende is hare excuse aengenomen ende met eenen verstaen, dat dese clachte niet voor een gravamen behoorde uitgesonden te sijn, maer genouch hadde geweest inter particularia sulx aen te dienen. Doch blijven evenwel de Classen synodael vermaent haer te reguleren na het 54 Art. Synodi Gorinchemensis.

Artic. 42.

[*Afgevallen diaconen.*] — Op het 23^e gravamen ¹⁾, daer gevraecht wordt, of men met een gewesen diacon onser kercke, nu afgevallen tot de Mennonisten, sal procederen tot excommunicatie, of dat het genouch sij de gemeynthe opentlijk te waerschuwen, dat sij met hem geen gemeenschap en sullen houden, wort geantwoort, dat men volgens Gods Woort ende ordre der kercke sal comen tot d' excommunicatie, onaengesien de ongewoonte in soodanige plaetse gelijk in simili casu geresolveert is in Synodo Goudana Art. 87.

Artic. 43.

[*Bedroogen jonghe dochter.*] — Op de vrage, of een jongman hebbende geconverseert met een jonge dochter, ende trouwende met een ander, daer nochtans de eerste genegen is met consent harer ouderen met hem te trouwen, of sulcken trouwe sij voor wettelijk te houden ²⁾, en is niet geantwoort, alsoo de broederen verclaerden, die het gecomoveert hadden, de swaricheyt nu wechgenomen te sijn.

PARTICULARIA.

Artic. 36.

[*Swaricheden in Classibus.*] — De E.E. Heeren Commissarisen, gevraecht sijnde, hebben vernieut tgene de E.E. Heeren Commissarisen op den Synodum Gorinchemensem in bedencken hadden gegeven, of

¹⁾ Het 23ste gravamen. «Van een litmaet, diacon geweest ende vervallen sijnde tot de Mennoniten, ende alle vermaningen veracht hebbende soo des kerckenraets als des Classis, aen dewelcken gebruyckt sijn alle trappen van kerckelijke censuren, tot de excommunicatie toe, in welckers plaetse de gemeente door last des Classis gewaerschout is met hem geen gemeenschap te hebben, vraecht de Classis off sij daarmede genoegh gedaen heeft, off dat se behoort te comen tot de totale excommunicatie.

²⁾ De vraag is gedaan in het laatste gravamen: «Wanneer een jonghman een jonge dochter bedrieght, ende sij bedroogen sijnde met consent van haere ouders genegen is, met hem in den staet des houwelijcks te treden ende hij, dat weygerende, een ander trout, off hetselve voor een wettelijcken trou te houden sij.»

het niet raetsaem ware dat de gedeputeerden des Synodi souden arbeiden de voorvallene swaricheden in Classibus af te doen bij forme van inductie, om alsoo de handelinghe der Synoden te becorten, is geantwoort dat sulx nodich was bevonden ende oock soude nae behooren gepractiseert worden.

Artic. 45.

[*Correspondentie.*] — LEONINUS LEO, gedeputeerde van de Geldersche Synode, heeft de broederen te bedencken gegeven, of niet volgens de correspondentie in verscheyden saken door de gedeputeerden des Synodi verricht, ende noch te verrichten, behoorde communicative ¹⁾ met de gedeputeerden van de andre provintien gehandelt te werden, is geantwoort dat in saken die generael sijn ende den kercken oft correspondenten int gemeen betreffende, sulx geschiet is, ende voortaan geschieden sal. Aengaende de refutatie der Remonstrantse confessie, dat de meyninge deses Synodi niet en is dat het een gemeen werck soude sijn, op den gemeynen naem der kercken uitgegeven, maer alleen particulier op den naem van een ofte meer professoren tot Leyden.

Artic. 46.

[*J. Hovius.*] — RUDOLPHUS OVIINGIUS, gedeputeerde van Groningen, heeft voorgeslagen dat men J. ²⁾ HOUVIUM, die mede als proponent in den Classe van Rotterdam was aengenomen ende nu tot Cralingen niet gevordert wierdt, behoorde voor gerecommandeert te houden tot eenige vacante plaetse ende is desen voorslach toegestaen.

Artic. 47.

[*Beroupinge in de Stadt.*] — De Classe van den Briel stelt voor, dat in seeckere plaetse deses Classis genaemt de Stadt, de tegenwoordige ende oude kerckenraet met de meeste stemmen versoucken ende beroupen eenen predicant in actuelen dienst sijnde, haer van de Classe gerecommandeert, ende dat de minste stemmen des kerckenraets, haer versterckende met een out diacon — voorbijgaende andren die met hem in officio geweest sijn — ende twee uut de magistraet, beroupen hebben eenen student ofte proponent, vraecht derhalven of die proceduren hierinne gehouden wettelijck sijn, ende soo neen, of dan de beroupinge behoort geresumeert te worden, wordt geantwoort dat de gedeputeerden Synodi haer op de particulariteyten sullen informeren, ende dan met die Classe daerin doen tot de meeste stichtinge.

---

¹⁾ Het HS. heeft « communicatie gehouden ».

²⁾ » » » N.

Artic. 48.

[*Vragen bij den doop.*] — De broederen van den Hage versoucken, dat in Synodo Nationali eenparicheyt gestelt werde, op de 2 vrage die den ouderen in het overstaen van den doop harer kinderen werdt afgevraecht, dewijle dat hierin de editien van onse liturgie varieren. Item dat daer eene kercke weygart des Sondaechs voor de middach te trouwen, ende d'andre doen sulx, oft men niet eenen eenparigen voet daerin behoort te houden. Is verclaert dat de kercken eenparich haer sullen reguleren na den 86 Art. Sinodi Leydensis.

Artic. 49.

[*Johannes de Vries.*] — De Classis van Woerden vraecht, hoe sij handelen sal met JOHANNES DE VRIES, Remonstrants gewesene predicant, is de saecke gestelt in handen van de gedeputeerden der Synodi ende des Classis, om daerin te doen volgens de ordre, Art. 31, hier van beraemt. Sullen oock de gedeputeerden op het versouck onses broeders WASSENBERGH aen Hare E.E. Mog. versoucken, dat den Luterschen predicant tot Bodegraven de lijkpredicatie ende tdoopen der kinderen buytentijts verboden werde.

Artic. 50.

[*Adriaen Simonsz. enz.*] — De broederen van Rotterdam vragen, 1°. hoe sij handelen sullen met ADRIAEN SIMONSZ., gewesene Remonstrans predicant, die nu eenen geruymen tijt met de kercke versoent is geweest. Antwoort als boven, art. praecedenti; 2°. wat men houden sal van den doop van de afgesette Remonstranse predicanten. Antwoort dat men die niet sal hernieuwen ofte herdoen volgens de resolutie des Synodi Nationalis Dordracenae 1619, sess. 162 Maj 16; 3°. of een kint, van Mennisten ouders geboren, waervan de vader nu ten gehoor comt in onse kercke ende niet absolutelijck weygart ofte toestaet dat men sijn kint sal doopen ende die stiefmoeder des kints, sijnde van onze religie, versouckt hetselve kint te mogen gedoopt werden, off hetselve magh gedoopt werden ¹⁾. Antwoort dewijle de vader niet geheel en weygart, ende nu begint ten gehoor in onse kercke te comen ende volgens dien soo vreemt van het verbont Godts ende de ware religie niet en hout, dat men selfde kint behoort te doopen, mits dat de stiefmoeder belove haer best te doen om hetselve kint in de religie op te trekken; 4°. of de verlatinge ende aenneminghe der schoolmeesters, waervan in den voorgaenden Synodo was gesproken, sich alleen refereert tot die publijcke schoolmeesters. Antwoort oock tot degeene die bijschoolen houden, Art. 21 van de kerckenordre ende Synodi Goudanae Art. 40.

¹⁾ De woorden: « off hetselve magh gedoopt werden » zijn uit het afschrift overgenomen.

Artic. 51.

[*Repertorium op alle synodale acten.*] — Is goet gevonden datter een repertorium op alle synodale acten sal gestelt werden, waervan ten minsten yder Classis een copie mochte hebben, ende is dat opgeleyt GERARDO VERSTEGO, neffens de broederen des Classis van Dordrecht, die de uutgeschrevene acten sullen collationeren.

Artic. 52.

[*Ingecomen en uutgescheyde predicanten.*] — Men sal oock voortaan alle jaren den Synodo bekent maken de namen aller predicanten, die in de respective Classen gecomen, ofte door haer vertreck ofte afsterven daer uutgescheyden sijn.

Artic. 53.

[*Deputati Synodi.*] — Sijn tot Deputatos Synodi vercoren ende D. NIEURODIO toegevoucht, D. MARTINUS NICOLAI, D. JOHANNES VOLCERUS, D. ANTONIUS LEO. Op den Synodum tot Noorthollant (tot onderhoudinge van d' onderlinge correspondentie sal gaen) ISAACQ JUNIUS bijgevoucht sijnde DIONYSIO SPANCKHUYSEN; op den Synodum van Gelderland D. SAMUEL GRUTERUS; op den Synodum van Groningen ende Ommelanden JULIUS EYSSONIUS, dienaer des H. Evangelii tot Leeuwerde, ende indien yemant van de voorsz. gedeputeerde broederen door sieckte ofte andersins sijne commissie niet conde volbrengen, sal in de plaetse GRUTERI gaen ISAACUS JUNIUS, in de plaetse ISAACI JUNII nae Noort-Hollant JACOBUS LEEUWIUS, in de plaetse JULII EIZONII, HENRICUS SWALMIUS ende indien de Correspondentie met den Synodo van Utrecht werde geconsenteert sullen de gedeputeerden des Synodi yemant uut den haren voor die eerste reyse derwaerts afsenden.

Artic. 54.

[*Visitatores.*] — Visitatores voor dit jaar sijn vercoren de navolgende broederen:

Dordrecht	{	JOHANNES BOCARDUS	Delf	{	GEDRON SONNEVELT
		EVERARDUS SCHUYL			JOHANNES FENACOLIUS ¹⁾
		ESAIAS WIJKENTOORN	Leyden	{	HENRICUS FABRICIUS
		BALTHAZAR LYDIUS			CAROLUS AGRICOLA
Brila	{	JOHANNES GYSIUS	Gouda ²⁾	{	JOHANNES LYDIUS
		JOHANNES DAMMAN			ISAACUS ABBAMA
		JOHANNES VOLCERUS			Rotterdam
HENRICUS NOLTHENIUS	JEREMIAS DE STEECKE				
		AZARIAS JUSTINI			

¹⁾ Het HS. heeft: FOENACOLIUS.

²⁾ De visitatores van Gouda ontbreken in het HS.

Gorinchem	{	DAVID DU PIERE	Hage	{	ABRAHAMUS LEEUWIUS		
		ABRAHAMUS TORRENTINUS			CORNELIUS VRIAEUS		
Wourden	{	ABRAHAMUS ADRIANI	Bueren	{	HUBERTUS WACHTMANNUS		
		HENRICUS CROLLIUS			HENRICUS SWARTENIUS		
		HENRICUS ALUTARIUS			Breda	{	JOHANNES LEMNIUS
		HENRICUS VOLLENHOVIUS					CHRISTIANUS LOSECIATIUS
		SAMUEL PENIUS					
SAMUEL HENRICI							

Aengaende de visitatores Classis van Rotterdam genoemt, is geresolveert dat men sulx sal open laeten staen tot dat deputatus NIEURODIUS, volgens versouck hem toegestaen, voor de gedeputeerde broederen, die haer tot Rotterdam van wegen dese Synode sullen laten vinden, sal voorgesteld hebben wat hij dies aengaende hadde te seggen.

Artic. 55.

[*Nieu aengenomen predicanten.*] — Sijn in den dienst van nieu aengenomen tzedert den laetsten Synodum:

Dordrecht	{	CAROLUS BECIUS in Rijsoort.
		ISAACUS BARENTIUS tot Wijngaerden.
Delf	{	JACOBUS DISSIUS op het Wout.
		JACOBUS JOHANNIS tot Nootdorp.
Gorinchem	{	ELIAS ROTARIUS tot Wijk.
		JOHANNES VAN DER HAGEN tot Oosterwijk.
		THEODORUS GROEN tot Vliemen. ¹⁾
		EVEBAARDUS KIJF tot Nieulant.
		PETRUS JUSTI DE BACKER tot Hoochblocklant
Briel		LEVINUS STAMPERIUS tot Outdorp.
Woerden		THEODORUS A WIJCKENBORCH tot Alphen.

Artic. 56.

De Synodus sal toecomende jaer gehouden werden in 's Gravenhage, ende sal tot inleydinge desselfs de vermaninge gedaen werden uut den Classe van Woerden ende tot besluyt desselfs door een uut den Classe van Buyren.

Artic. 57.

Is nae gewoonte censura morum gehouden, ende sijn de E.E. Heeren

¹⁾ Deze naam ontbreekt in het HS.

Commissarisen ende de broederen gedeputeerden uut die andere provincien bedanckt ende versocht te willen in correspondentie continueren.

De propositie tot beslyt des Synodi is vanwegen den Classe van den Hage gedaen door CORNELIUM VRIAEM uut Joh. 21 v. 17, dewelcke daerover van D. praeside bedanckt is, ende is alsoo die vergaderinge met dancksegginge ende aenroupinge van des Heeren name in vrede ende eenicheyt gescheyden.

Ende was onderteykent

HENRICUS FABRITIUS,
Synodi Praeses.
GHIJSBERTUS VOETIUS,
Synodi Scriba.

FORMULA CORRESPONDENTIAE INTER PROFESSORES
THEOLOGIAE ET ECCLESiarUM PASTORES ¹⁾).

Modus quo id cum minimo incommodo et maximo fructu fieri posse censemus, salvo meliori iudicio, hic a nobis proponitur:

1. Ut ex facultate Theologica saltem duo professores Theologiae, qui mutuis suffragiis se juvare possint, singulis Synodis particularibus intersint et is locus a Synodo eis assignetur, qui ipsorum vocationi conveniat.

2. Etsi in Synodis Nationalibus eodem plane quo caeteri pastores suffragiorum jure professores comparuerint et Synodus Dordracena 1^a art. 52 expresse statuerit ut quando Synodus eo loco congregatur ubi academia est omnes Theologiae professores ad eam vocentur, et unus ex illis omnium nomine suffragium ferat; nos tamen libenter arbitrio Synodorum huius provinciae permittimus, an nos in Synodis illis comparere malint eo jure et modo quo deputati aliarum Synodorum illis intersunt.

3. Nempe ita ut nec praesidum, nec assessorum, nec scribarum munere fungantur et quando de regimine ecclesiastico aut vocatione pastorum in hipotesi, item de disciplinae ad certas personas applicatione agitur, deliberativi tantum suffragii jus obtineant. Quando vero de doctrina aut ejus applicatione sermo est, aut de disciplinae forma in genere, eodem quo ceteri pastores jure suffragium ferant, quia puritatis Doctrinae conservatio eis particulariter commendatur art. 13 Syn. Middelh. et art. 6 Syn. Hagiensis.

4. Quo autem professores maturiora iudicia in Synodum adferre

---

¹⁾ Zie blz. 73 art. 9.

possint, omnino consultum existimamus, ut gravamina ecclesiarum ante Synodi celebrationem ad ipsorum quoque coetum transmittantur; ut vicissim si quid forte professoribus occurrat ipsis quoque integrum sit, illud ad synodorum deputatos transmittere, ut id deinde cum caeteris gravaminibus ipsis etiam classibus ad futuram Synodum preparatoriis aut saltem Synodo communicetur.

Denique ut potestas aut autoritas nulla a Synodo in facultatem nostram usurpetur quae minuat autoritatem Illustr. D.D. ORDINUM hujus Provinciae aut inspectionem D.D. curatorum in eandem facultatem, cum de eorum jure nobis cedere non liceat; nec etiam quod praepudicet libertati atque autoritati quae omnibus Academiis Reformatis a piis Principibus et magistratibus semper concessa fuit.

---

*Acta des Suythollantschen Synodi, gehouden
in 's Gravenhaghe, begonnen den 2^{en} Julii ende
geeyndiget den 20 dito anno 1624.*

Tot aenvanck ende inleydinge deses Synodi heeft D. JACOBUS CRALINGIUS, bedienaer des H. Evangelii tot Woerden, volgens d' ordre daervan sijnde, eene propositie gedaen uut 1 Cor. 4 vs. 2 ende is daerover van D. praeside uut den name der vergaderinge bedanckt.

Naerdat HENRICUS FABRICIUS, gewesene praeses des voorgaenden Synodi Brilanae, het gebedt tot Godt Almachtich hadde gedaen, sijn de credentien, bij den gedeputeerden der Classen uut Suythollant tot desen Synodum medegebracht, overgegeven ende gelesen sijnde bevonden tot dese vergaderinge gedeputeert te sijn:

Uut den Classe van Dordrecht:

D. GOSVINUS BUYTENDIJK	}	respective dienaren tot	}	Dordrecht
D. ABRAHAMUS SPEXIUS				Wilmstadt
D. ESAIAS WIJENTOORN				Sevenbergen.
Ende de E. PIETER GADDÜTS, ouderling tot Dordrecht ¹⁾ .				

Uut den Classe van Delf:

D. HENRICUS ARNOLDI	}	respective dienaren tot	}	Delf
D. JOHANNES FOENACOLIUS				Maessluys
D. JOHANNES PELTIUS				Schipluyden.
Ende den E. DOE ROMBOUTSSEN, ouderling tot Delf.				

Uut den Classe van Leyden:

D. HENRICUS FABRICIUS	}	respective dienaren tot	}	Leyden
D. JOHANNES A LODENSTEYN				Souterwoude
D. SAMUEL BASELIUS				Lisse.
Ende den E. JOHAN MATHYSZ. VAN TOL, ouderling tot Leyden.				

Uut den Classe van Gouda:

D. JOHANNES LYDIUS	}	respective dienaren tot	}	Oudewater
D. SAMUEL VAN DEN BORRE				Haestrecht
D. JOHANNES TAYUS				Nieupoort.
Ende den E. JAN DANIELSZ. STEUR, ouderling tot Gouda.				

---

¹⁾ De ouderling wordt in het HS. niet genoemd.

Uut den Classe van Rotterdam:

D. NATHANIEL MARLANDUS }
 D. JACOBUS LEEUWIUS } respective dienaren tot { Schiedam
 D. NICOLAUS CRUCIUS } { Rotterdam
 Ende den E. Borgemeester SIMON BOUMAN, ouderling tot Schiedam. { Bleyswijck.

Uut den Classe van Gorinchem:

D. LUDERUS VOGELSANG }
 D. JOHANNES HOUWENINGIUS } respective dienaren tot { Vianen
 D. GIJSBERTUS VORTIUS } { Werckendam
 Ende de E. CORNELIS FOLPERTSZOON, ouderling tot Gorinchem. { Heusden.

Uut den Classe van Voorn ende Putten:

D. WILLEM CRIJNSEN }
 D. HENRICUS NOLTHENIUS } respective dienaren tot { Briel
 D. AZARIAS PENTEVINCK ¹⁾ } { Bommenede
 Ende den E. ABRAHAM COMMERSTEYN, Borgemeester ende ouderling in { Rechangie.
 den Briel.

Uut den Classe van den Hage:

D. HENRICUS ROSAEUS }
 D. ARNOLDUS SWALMIUS } respective dienaren tot { 's Gravenhage
 D. ABRAHAMUS LEEUWIUS } { 's Gravenzande
 Ende de E. Raetsheer JACOBUS SWERIUS, ouderling in 's Gravenhage. { Rijswijck.

Uut den Classe van Woerden:

D. JACOBUS CEALINGIUS }
 D. ISAACUS WASSENBERGIUS } respective dienaren tot { Woerden
 D. JOHANNES GIJSBERTI } { Bodegraven
 Ende de E. BRUYN VAN CLEEF, ouderling tot Woerden. { Waerder.

Uut den Classe van Bueren:

D. HENRICUS SWARTENIUS }
 D. FRANCISCUS WARNERIUS } respective dienaren tot { Ericum
 { Buesecum.

Uut den Classe van Breda:

D. HENRICUS BOXHORIUS }
 D. JOHANNES LEMNIUS } respective dienaren tot { Breda
 { Princenlant.

Uut dese sijn met de meeste stemmen vercoren tot praesidem
 D. HENRICUS ROSAEUS, tot assessorem D. HENRICUS ARNOLDI, tot scribam
 D. WILLEM CRIJNSEN.

¹⁾ Het afschrift leest: JUSTINI.

Sijn oock van wegen de E.E. Heeren Staten van Hollant ende West Frieslandt met credentie verschenen de E.E. REYNIER VAN PERSIJN, Raedt ordinaris in den Hove van Hollant, ende den E.E. CASPARUS KINSCHOT, Borgemeester in Sgravenhage.

Tot onderhoudinge van de onderlinge Correspondentie sijn verschenen van wegen den Gelderschen Synodo D. JOHANNES SMETIUS, dienaer des Godlijcken Woorts tot Nimwegen; van wegen de Noort-hollantsche D. SAMUEL BARTHOLDI ende D. ABRAHAMUS à DORESLAER, dienaren der kercke respective tot Monickendam ende Enckhuysen; van wegen de Utrechtse D. PETRUS WASSENBURGIUS, dienaer des Woorts binnen Amersfort; van wegen die van Groningen ende Ommelanden D. RUDOLPHUS ARTOPAEUS, predicant tot Delfsiel.

D. PETRUS NIEURODIUS, D. MARTINUS NICOLAI, D. JOHANNES VOLCERUS ende D. ANTONIUS LEO, respective predicanten tot Rotterdam, Lier, ten Briel ende Schoonhoven, sijn mede verschenen als gedeputeerden deses Synodi, om deselve met hare advysen te dienen ende rapport te doen van tgene bij hen luyden tsedert den laetsten Synodum verhandelt is.

Artic. 1.

[*Acta der voorgaende Synode gelesen.*] — Men is naert gewoonlijck gebruyck gecomen tot de overlesinge der Acten des voorgaenden Synodi ende is verstaen uut het rapport van de gedeputeerden deses Synodi van wegen hare besongien, volgens haren last in den eersten Art. uutgedrukt, dat de E. professoren der H. Theologiae binnen Leyden verclaert hadden dat Hare E.E., niettegenstaende het devoir, hetwelck sij daerin deden, de studenten niet soo haest en conden brengen tot soodanigen practica theologiae als Hare E.E. wel waren wenshende, twelck evenwel niet en was bij gebrek van een professor in de practica voorsz., maar omdat de studenten uut de triviale scholen, soo rudes ende wenich onderwesen sijnde in de fundamenten der Christelijke leere, tot de Academie gesonden werden, ende alhoewel Hare E. noch achteden onnodich te sijn nae eenen professorem theologiae practicae om te sien, soo wort nochtans bij dese vergaderinge voor goet ingesien — ten aensien datter alle tijden in de academie twederley studenten gevonden worden, eenige die versch sijn ingecomen ende als onervaerne te houden sijn, ende eenige die metter tijt tamelijcken geoeffent sijn — dat men evenwel sal aenhouden bij gelegentheydt des tijts eenen soodanigen professorem te mogen becomen; sullen oock alle predicanten in loco de rectoren van de triviale scholen met bequaemheydt vermaenen, de jonckheydt nae haer begriip in te scherpen de beginselen der religie soo veel doenlijck is.

Artic. 2.

[*Houwelijkse ordonnantie.*] — Aengaende het vercrijgen van eene geauthoriseerde houwelijcksche ordounantie, waertoe de gedeputeerden

deses Synodi neffens die van Noorthollant, achtervolgende haren last, haere neersticheyt hebben gedaen, doch niet tot het effect gecomen sijn, soo blijven deselve gedeputeerden noch belast om dese sake te achtervolgen, ende nadien het nodich geacht werdt, dat van de kercken eerst yetwes worde geprojecteert, om sulx Haer Mog. te verthonen, sullen de voorsz. deputati alle behulpmiddelen, tot dien eynde dienende, soucken te becomen, als daer is tgeene bij de Ed. Mog. Heeren van den Hove van Hollant alrede is gestelt, waertoe mijn Heer den Commissaris PERSIJN henlieden belooft sijn beste te sullen doen om cotype te vercrijgen, dewelcke vercregen hebbende sij sullen overleveren den gedeputeerden des Synodi Nationalis om alsoo te insisteren bij Haere Ed. Mog., ten eynde de kercken tot haer goede voornemen mochten geraken.

Belangende de schoolordre is voor goet ingesien, dat de gedeputeerden deses Synodi sullen versoucken de gedeputeerden des Synodi Nationalis om te becomen verscheyden formulieren ofte projecten, die alrede bij andre provincien worden gepractiseert, ende daerut een project maken, ende aen de respective provintien overseynden, om die te examineren, ende daerbij te doen tgeene sij dienstich sullen oordelen, twelcke sij dan de Ed. Mog. Staten Generael sullen verthonen, versouckende dat daerop gebesoigneert soude mogen werden, om alsoo eene generale schoolordre te becomen. Nopende het remonstreren van de reformatie der officieren, alsoo bevonden werdt, dat hetselve door kerckelijke personen niet wel met vrucht en can gedaen werden, werdt raetsaem geacht sulx bij het voorgaende te laten berusten.

Artic. 3.

[*Oversettinge des Bijbels.*] — Van de oversettinge des Bibels hebben de gedeputeerden deses Synodi rapport gedaen, dat se de gedeputeerden des Synodi Nationalis iteratijvelijck hadden aangemaent, om bij Hare Ed. Hoochmog. te remonstreren de nootwendicheyt van den voortganck deses voortreffelijcken wercx, op welke aenmaninge de deputati voorsz. eene remonstrantie gestelt, overgegeven ende apostille vercregen hadden, die dese vergaderinge voorgelesen is; maer alsoo men verstaet datter verscheyden swaricheden voorgevallen sijn, ende noch te verwachten staen, onder die gene, die geordonneert waren tot oversetters ende assistenten etc., aengesien alrede eenige van dien deser werelt overoverleden sijn, ende de andre van wegen hare ordinare lasten niet tijts genouch en hebben tot soodanigen swaren werck, soo ist goet gevonden dat de gedeputeerden deses Synodi den gedeputeerden des Synodi Nationalis sullen aanspreken ende vermanen daertoe te arbeiden, dat diegene, die tot de oversetting voorsz. geordonneert sijn, bij den anderen mogen comen, om te besien of sij den inhoud der apostille ofte resolutie voorsz. sullen connen naercomen, ofte een ander expedient

middel connen beramen, opdat alsoo indien sij eenen goeden wegh ¹⁾ connen vinden, elck van haer den Synodo waeronder hij resorteert sulcx aendiene, ende haer advijs daerop ontfangen hebbende, alsdan voorts met den andren overleggen, hoe sij dit nodige werck ten effecte sullen brengen. De copie vant request, bij de gedeputeerden deses Synodi gestelt tot weringe van de druckfauten, is de vergaderinge voorgelesen met verclaringe daerbij gedaen, dat Hare E.E. het request den Ed. Mog. Heeren Staten van Hollant ende Westfrieslant hadden geexhibeert, dewelcke tselve hadden gesonden aen den Hove Provintiael, ende was oversulx noch geen apostille daer op becomen; blijven derhalven de gedeputeerden voorsz. gelastet met hetselve te bevorderen.

Artic. 4.

[*Kerckenordeninge.*]— Wat aengaet de kerckenordeninge rapporteren de gedeputeerden des Synodi dat se met de gedeputeerden van Noort-hollant meermalen hadden aengehouden bij Hare Ed. Mog. dat deselve mochte werden geaprobeert, doch hadden tot nochtot sulcx niet connen verwerven, hetwelck dese vergaderinge verstaen, ende daarop geadviseert hebbende, is bij deselvige goet gevonden dat men bij provisie sal blijven bij de gewoonlijcke kerckenordre van 1586, wel verstaende dat de kercken, die eenige andre practijcke int een ofte ander pointen hebben — nochtans geen gemeenschap hebbende met de kerckenordre 1591 — daerin bij provisie sullen werden getolereert, mits oock dat dese resolutie geen praesjuditie sal geven de besoigne over de kerckenordeninge, noch openstaende tusschen Hare Ed. Mog. ende desen Synodus, hetwelcke de gedeputeerden deses Synodi bij gelegentheyte sullen soucken te bevorderen op denselven voet als in Synodo Roterodamensi Art. 38 is gearresteert. Hierop heeft den E. Heer Commissaris PERSIJN tot waerschuwinge dese vergaderinge te kennen gegeven, hoe dat Sijne E. geweest sijnde bij de Ed. Mog. Heeren Gecommitteerde Raden, sooveel hadde verstaen, dat Hare Ed. Mog. het beste genougen niet en souden hebben in dese resolutie, meenende dat men daermede de kerckenordre van 1586 soude arresteren in praesjuditie van de handelinghe der Ed. Mog. Heeren Staten int arresteren van eene kerckenordeninge, dewelcke, soo sij meynden, in corte soude geschieden. Om welke misnouginge te gemoet te gaen ende wech te nemen, bij dese vergaderinge gedeputeert sijn D. assessor D. LUDERUS VOGELSANG ende GIJSBERTUS VOETIUS, om met de copie deser acte bij Hare Ed. Mog. te verschijnen, ende daermede te verthonen, dat dit de meyninghe deses Synodi geensins en sij. Deselve broederen wedergecomen sijnde rapporteerden, dat de voorsz. Ed.

¹⁾ De woorden: « connen naercomen ... goeden wegh » ontbreken in het HS.

Mog. Heeren de copie gelesen, ende daer beneven hare bredere mondelinge verclaringe gehoort hebbende, hadden geantwoort, dat sij de resolutie niet en approberen, noch improberen, als gehoorende tot de vergaderinge der Ed. Mog. Heren Staten van Holland ende Westfriesland, maer dat se de vergaderinge souden raden de ¹⁾ sake te laten bij de resolutie van den Synodo gehouden in den Briel, ofte soo dese vergaderinge meynde dat se hierinne noch hadde te doen, dat se sulx soude remonstreren aen de Heeren Staten voorsz. hetwelck de vergaderinge verstaende heeft goet gevonden te deputeren D. praesidem, assessorem ende JACOBUM LEEUWIUM, om Hare Ed. Mog. ter naester vergaderinge van de saecken te onderrichten ende te contenteren.

Artic. 5.

[*Augmentatie der gagie.*] — Nopende de augmentatie van de gagie der predicanten, mitsgaders de ontlastinge van de exactie, gespecificceert int 5 Art. Synodi Brilanae, is het eerste n(amelijk) de vermeerderinge der gagie bij den E. broederen daertoe gelastet sijnde, naer gedane remonstrantie ende aenhoudinge verworven, wel verstaende alleenlijk voor den predicanten ten platten lande, ende niet voor degeene, die in de cleyne steden wonen.

Artic. 6.

[*Prophanatien des Sabbaths.*] — Om te weeren de prophanatien der Sabbathen, biddagen ende andre grouwelen, meer breder geroert in den 6 Art. des voorigen Synodi, hebben de gedeputeerden des Synodi eene seer wijtluchtige remonstrantie Hare Ed. Mog. geexhibeert, welcke remonstrantie Hare Ed. Mog. hadden gesonden aen den Hove Provinciael, alwaer den broederen is afgevordert geworden alle documenten, die sij onder haer hadden, ende noch conden becomen, van de grove ende merkelijcke abuysen, fauten ende sonden, waerover geclaecht ende weeringe gesocht werde, hetwelcke de broederen oock hebben benaersticht ende sooveele sij van soodanige stucken hebben gehadt ende connen becomen, overgegeven in handen van den E. president, mijn heer CROMHOUT, dewelcke beloofde in de sake te remedieren ²⁾ sooveel doenlijck is, heeft oock het Hof voorsz., de documenten oversien hebbende, geschreven aen den officier dier plaetse daer de abuysen gecommitteert sijn, om alsoo de reformatie aen te vangen.

Artic. 7.

[*De saecke van Cralingen.*] — De saecke van Cralingen, geroert in den 7 art. Synodi Brilanae, was bevolen den E. broederen D. ISAACO

¹⁾ Het HS. heeft: « te ».

²⁾ Het HS. heeft: « redemneren », het afschrift: « remedieren ».

HAGIO, GERARDO VERSTEGO, ISAACO JUNIO, ende DIONYSIO SPANCKHUYSEN, respectie predicanten in den Classe van Delf, Dordrecht, Leyden ende Gorinchem ende tot dien eynde hen gelastet, eerstelijck te besorgen de beroupinge ADRIANI HASII tot Cralingen, ten 2^e. de versoeninge van de lidmaten van Cralingen, gesuspendeert van de Classe van Rotterdam vant H. Avontmael, eintlijk om haer te informeren op de oorsaken, van welcke de Classe hadde goet gevonden dat D. NYENBODIUS, visitator Classis eo tempore, soude supersederen van de visitatie des Classis, in welcke 3 saken de voorsz. E. broederen — naert uwtwijsinge van haer rapport — hebben met alle sorchvuldicheyt gebesoigneert ende door den segen des Heeren over haren arbeyt alles ten goeden eynde gebracht, hebbende voort eerst bij wege van inductie ende accommodatie den Classsem bewogen om HASIUM tot Cralingen te beroupen, te examineren ende te bevestigen ende eyntlijk als een lidt des Classis te ontfangen; verder dat de Classis de lidmaten tot Cralingen op hare intercessie, nae behoorlijke schultbekenninge, hadden ontslagen van de suspensie, ende met hanttastinge als lidmaten van de kercke opgenomen ende ten Avontmael toegelaten. Ten laetsten dat se in de saecke D. NYENBODII hadden verstaen uut den mont van de broederen des Classis, dat de acte des Classis, bij dewelcke NYENBODIUS in de visitatie verhindert werdt, daer op sach dat D. NYENBODIUS in die tijt deputatus Synodi was, ende nevens de andre gedeputeerden ende hare geadjungeerde broederen uut de naburige Classen hadde gestemt t(egen) de resolutie des Classis, met de meeste stemmen genomen in de sake van Cralingen, ende is alsoo de saecke gevonden ende afgedaen.

Artic. 8.

[*Synodus Nationael.*] — Ter occasie vant lesen des 8 Art. Synodi Brilanae is den gedeputeerden broederen des Classis van Dordrecht gevraecht, of de Classis ende de kercke van Dordrecht yets hadde gedaen tot de bevorderinge van het houden des Synodi Nationalis, waerop D. BUYTENDIJK tot openinge geantwoort heeft van D. DIBBECIO verstaen te hebben, datter eenige preparatien waren gemaect ende missiven waren gesonden aen de gedeputeerden der respectie Synoden in de geunieerde provintien, opdat yder een in den sijnen Haere E.E. Heeren aenspreken souden, de nootwendicheyt des gemelden Synodi voor oogen stellen, ende Hare E.E. de saecke recommanderen, ten eynde een goet besluit daerop soude mogen volgen. Item dat de E. broederen van Dordrecht alrede goede antwoord hadden ontfangen van de gedeputeerden van Gelderlant, Utrecht, Overijsel ende Groningen, maar uut Vrieslant was geschreven, datter geene ofte weynige hoope was bij henlieden van het consent Harer E. Heeren tot het houden des voorseyden Synodi te sullen becomen, soo en was oock

nut Zeelant noch niet tot antwoord gesonden, niettegenstaende meermalen aen henlieden was geschreven.

Artic. 9.

[*Onderteeckeninge der professorcn.*] — Belangende den 9 Art. des voorgaenden Synodi, hetwelck den gedeputeerden des Synodi belastet, neffens die van Noorthollant, den E. Heeren professoren Theologiae tot Leyden wederomme te vermanen, dat Hare E. gelieve de goede intentie des Synodi Nationalis te voldoen met de onderteyckeninge vant formulier, twelck in denselven Synodo ten overstaen van de professoren deser provincie selve was gestelt, is verstaen uut het rapport van de gedeputeerden voorsz., dat sij den voorseyden professoren de meyninge deses Synodi hadden voorgedragen ende met seeckere redenen beledet, maer hadden Hare E.E. tot antwoord gegeven, dat sij immediatelijk stonden onder de E.E. Heeren Curateuren van de Academia. Item dat hun door seeckere missive van de Ed. Mog. Heeren Staten was geinterdiceert ende verboden soodanige onderteeckeninge te doen, met welcke interdictie sij haer selven excuseerden, meynden oock de onderteeckeninge onnodich te sijn, soo lange sij niet voor leden des Synodi werden erkent, gelijk sij oock wisten ende met de Acten des Synodi toonden, dat de meyninge des Synodi niet en was henlieden sooverre in te laten; verclaerden voorts, dat sijlieden de correspondentie ende comparitien op de synodale vergaderingen niet en hadden versocht om haer eygen selfs wille — als die met haren staet ende conditie wel te vreden waren — maer omdat se meynden dat het den kercken soude dienstich ende profijtelijk wesen etc. Uut welcke antwoorden ende diergelijke propoosten de deputati achteden, dat de professoren geene swaricheyt en souden maken in de onderteyckeninge, ingevalle men hare E.E. de voorseyde correspondentie toeliete, sonder welcke toelatinge sij oock meynden dat de onderteeckeninge niet en sal vercregen worden, gaven derhalven dese Eerw. vergaderinge te bedencken wat in desen alderbest gedaen soude wesen. Waerop omgevraecht ende de saecke overwogen sijnde, is voor 't beste ingesien, dat ment sal laten blijven bij de resolutie genomen in den Briel, ende Hare E.E. niet vorder in laten, ten minsten tot den naesten Nationalem Synodum.

Artic. 10.

[*Saecke Gerardi Vossii.*] — Het 10 Art. des voorgaenden Synodi gelesen sijnde, welck in den begiune vermeldt dat D. BALTHAZAR LYDIUS, ende D. HENRICUS ARNOLDI volgende haren last, eenige extracten uut de Historie D. GERARDI VOSSII de Pelagianismo den Synodo hadden toegesonden met seecker schriftelijk advis, beneffens aenwijsende

tgeene daerop in dese handelinghe met Vossio meest te letten stont, welke extracten ende schriften den broederen gedeputeerden des Classis van Leyden in handen gegeven waren, met belofte soo daer noch yet meer diergelijcke van de voorsz. broederen wierde geextraheert ende geschreven, sij deselvige oock aen de kercke van Leyden overseynden soudē. Soo hebben de gedeputeerden des Synodi der vergaderinge aengedient verstaen te hebben dat D. Vossius een seker groot bouck soude geschreven hebben tot verdedinge sijns persoons, waerop D. FABRICIUS seeckere openinge heeft gedaen, als namelijk dat de broeders van den Leydenschen Classen, op den Synodum te Briel gedeputeert sijnde, in het te huys comen de schriften voornoemt aen de kercke van Leyden hadden behandicht, die deselve wederom D. Vossio in handen gegeven haddē ende hadde D. Vossius deselve schriften met danck ontfangen, verclarende dat sulx hem aengenaem was, overmits hij daerdoor occasie ende gelegentheyte hebben soude om hemselven te purgeren etc. gelijk breder gebleken is bij sijnen brief ende getuygenissen der E.E. professoren aen dese vergaderinge gesonden, welke getuygenisse neffens den professoren oock van eenige predicanten des Classis van Leyden was onderteykent, sijnde van desen inhoud, dat sij lieden, alles in de vreesse des Heeren overwogen hebbende, niet en hebben connen bevinden dat D. Vossius eenige erreur ofte dolinge heeft, ofte dat strijdich is met de gemeene leere der kercken, ofte dat aenstoot is gevende, op al hetwelcke dese eerw. vergadering ¹⁾ gelet, gedebatteert ende in de vreesse des Heeren overwogen hebbende, wat verder in desen soude te doen wesen, heeft eyntlijk voor goet ingesien ende ten hoochsten nodig geacht ende besloten, dat bij dese vergaderinge ofte eenige van dien daertoe gecommitteert, een cort project sal ontworpen worden in forme van apologie voor Vossio, dat n(amelijk) sijne schriften bij de partijen van de kercke qualijk ende t' onrecht tegens sijne meyninge tot haren voordeel worde misduyt ende misbruyckt, welck project D. Vossio sal werden behandicht, opdat hij hetselve door den druck gemeyn make, ende ingevalle sijne waerde difficulteert ende weygerich blijft om hetselvige te doen, soo sal het in den name des Synodi uitgegeven werden, opdat moge blijcken dat de Gereformeerde kercke hier te lande met soodanige erroribus geen gemeenschap en heeft. Om dit project te stellen zijn genomineert D. HENRICUS ARNOLDI, tegenwoordich assessor, D. NATHANIEL MARLANDUS, D. PETRUS NYENROY ende D. GIJSBERTUS VOETIUS, dewelcke nadat sij eenigen tijt vertroocken waren geweest, hebben de vergaderinge eenige poincten, bij hen gestelt, voorgelesen als een proufken op wat wijse het soude mogen geschieden, opdat men tselve — nadat het bij de voornoemde broeders noch wat

¹⁾ Het woord « vergadering » is in het H.S. uitgevallen.

int nette soude gestelt sijn — D. VOSSIO behandige, ten eynde sijne E. ¹⁾ tegen de naeste comparitie ofte reces — twelck ter occasie van den aenstaenden biddach geschieden sal — dese vergaderinge late weten, wat hij van meyninge is daerin te doen. Ende opdat de kercke ten goeden eynde mochte comen, heeft D. FABRICIUS noch int laetste voorgeslagen, dewijle D. VOSSIUS in sijnen brief goede dingen belooft ende toeseyt, of het niet geraden en ware, dat men D. VOSSIUM voor de overleveringe des voornoemden projects vermaende, dat hij selve eene praefatie stelde tegen de aenstaende comparitie om deselve de vergaderinge toe te seynden, of hij misschien sulx mochte stellen daerinne de broeders een goet gevallen hadden, welcken voorslach aengenomen ende goet gevonden is, ende de broederen des Classis belastet sijne E. tselvige aen te dienen.

Artic. 11.

[*Kerckelijcke historie.*] — Wat aangaet de beschrijvinge van de kerckelijcke historie, beginnende met de troublen der Arminiaenscher factie, int 11 Art. Synodi Brilanae aengeteeckent, wort van D. DOCTORE FESIO, die dese last aangenomen heeft, aen dese vergaderinge versocht, dat men niet en wilde versuymen, met sijne E. de goede hant daer toe te bieden, nadien tot nochtie hem niets ofte seer weynich gesonden is. Item dat men sijne E. ende W. toesende alsulcke geschiedenissen, ende anders gene, dan die van de respective Classen sijn gevisiteert ende nodich geacht om aengeteeckent te werden, ende volgens bij die van de Classe sijn geauthentiseert ende met goede documenten versien; dat men sijne E. niet alleenlijk overs(e)ynde tgeen aengaet de Remonstrantsche swaricheden, maer alles wat voorgevallen is dat gedenckwaerdich is, tsij dan goet ofte quaet, als oock het overlijden van eenige notable kerckendienaren.

Artic. 12.

[*Historie van Meteren.*] — Belangende de verbeteringe der historien van EMANUEL VAN METEREN, tot dewelcke seeckere poincten waren aengeteeckent ende gestelt van D. HENRICO ARNOLDI ende D. JOHANNE LAMOTIO, ende die Hare E. volgens de begeerte des Synodi Brilanae Art. 12 den gedeputeerden des Synodi hadden ter hant gestelt, omme met de gedeputeerden van Noorthollant te communiceren, ende Hare Ed. Mog. te presenteren, rapporteren de gedeputeerden deses Synodi dat se deselve den gedeputeerden van Noorthollant hebben behandicht, dewelcke oock yetwes daerbij hebben gedaen, ende wederomme aen dese gedeputeerden overgegeven om die gesamentlijk aen Hare Ed. Mog. te presenteren.

---

¹⁾ In het HS. is « E. » uitgevallen.

Artic. 13.

[*Engelsche synodale vergaderingen.*] — Om vordere instantie ende moyte te doen tot den voortganck der Engelsche ende Schotsche synodale, ende andre kerkelijke vergaderingen, vint de Synodus tegenwoordich om gewichtige redenen ongeraden.

Artic. 14.

[*T' collecteren ende schrijven der synodale acten.*] — D. GERARDUS VERSTEGUS, last ontfangen hebbende — soo int 17 Art. Synodi Gorinchemensis ende het 14 Brilanae te sien is — te collecteren ende uut te schrijven de synodale Acten ende rapporten der gedeputeerden, heeft dese vergaderinge aengedient, dat hij deselvege noch niet alle heeft connen uutschrijven, verhopende niet te min sijn aengevangen werck met Godes hulp te sullen voltrecken, ende alsoo hij hadde aengevangen te maken een repertorium over de saecken der synodale Acten, twelck hem mede belast was in Synodo Brilana, waervan hij een specimen met hem gebracht hadde, heeft hij versocht, dat hetselvege mochte werden gevisiteert, eer hij in dit werck soude verder gaen, ten eynde hij geenen vergeefschen arbeyt metter tijt doen en soude. De vergaderinge sulx behoorlijk achtende, heeft daertoe genomineert D. HENRICUM FABRICIUM, D. MARTINUM NICOLAI ende D. HENRICUM NOLTHENIUM, welcke broeders, nadat sij dat werck hadden oversien, een goet rapport daervan gedaen hebben, achtende dat het voltrocken sijnde nut ende proffijtelijk wesen sal, waeromme de vergaderinge hem vermaent heeft daerinne voort te varen, ende sal oock de Synodus versoucken bij Hare Ed. Mog. dat de costen daertoe bij hem gedaen ende noch te doen, als oock sijnen arbeyt, sullen gerecompenseert werden, gelijk mede in Synodo Brilana Art. 14 soodanigen resolutie genomen is.

Artic. 15.

[*Blasphemien ende schandaleuse feyten der Joden.*] — De gedeputeerden deses Synodi Art. 15 Synodi Brilanae verclaert hebbende, dat se in Zuythollant niet hebben connen vinden soodanige exempelen van blasphemie ende schandaleuse feyten, dewelcke mochten dienen tot weringe der jootscher Synagogen, verclaren nu tegenwoordich seeckerlijk vernomen te hebben dat twee Portegese dochteren binnen Rotterdam woonende, ende nu de kercke frequenterende, hadden vertelt, dat hare vrunden joden sijnde ende in den Hage residerende, gewent sijn alle dage tot drye verscheyden reysen toe Christum te vloucken, ende de gedeputeerden van Noorthollant verclaerden dat int noortquartier des aengaende vrij wat te vinden sij, alsdat de Joden haer seer familiaer maken met de Christenen, ende onder andre oock met de lantlieden, daer se onder deksel van casen op

hare wijze te maken, dickwils ten huuse comen ende bij die occasie de lieden soucken te verleyden, gelijk se alrede eenige verleyt hebben, hetwelcke sij mede doen aen hare dienstmaegden, van Christen ouders geboren sijnde; dat se oock met de Christenen in den echte vergaderen ende in somma bij alle gelegentheyt soucken de Christenen afvallich te maken, ende Christum te lochenen; werdt derhalven goet gevonden dat de gedeputeerden deses Synodi, naedat de Synodus van Noorthollant sal gehouden sijn — om aldaer ende middeler tijt meer ende claerder exempelen te beramen, — sullen met eene remonstrantie aen de Ed. Mog. Heeren Staten versoecken, dat de vryeheyte der Joden mach ingetogen ende gelimiteert werden, volgens het gebruyck van andre landen, daer henlieden toegelaten werdt te resideren.

Artic. 16.

[*Abraham Hobos.*] — Ter occasie vant herlesen des 16 Art. des vorigen Synodi hebben de gedeputeerden des classis van der Gouda gerecommandeert ABRAHAM HOBOS, sieckentrooster binnen der Gouda, dewelcke hem oeffent in de propositien, omme denselven sooveele mogelijk is te avanceren tot den kerckendienst, van denwelcken de gedeputeerden des Synodi, die hem eenmael gehoort hadden, mede getuychden, dat sij een goet genoegen daer aen hadden genomen, ende is bij de vergaderinge goet gevonden, dat men hem eenen text geven sal, op dat hij tegen de wedercomst des Synodi hem gereet make, ende van de vergaderinge gehoort werd om alsdan naerder van sijne saecken te handelen. Is oock van D. praeside voorgestelt dat een seker persoon, genoemt PETRUS BROUN, het pausdom verlaten, ende wel anderhalf jaer in den Hage stichtelijck gewoont hebbende, wenscht met goede ordre ergens tot den dienst der kercken te mogen geholpen worden, welcke persoon oock geen onbequame gave hadde, die oock meermael van de Papisten was versocht ende vermaent wederom tot het pausdom te keeren, door welcken middel hij nu in armoede sittende, buyten twijfel van henlieden genouchsaem soude voortgeholpen werden, maer was de voorsz. BROUN des nietemin tot noch toe bestandich bij de waerheyt gebleven, heeft derhalven de praeses den voorsz. persoon gerecommandeert aen de broederen deser vergaderinge, dat se aen denselven wilden gedencken, soo daer ergens eene plaetse open ware ofte quame te vaceren. Het advijs der broederen over desen is, nadien het periculus is dengeenen, die uut het pausdom comen, tot den kerckendienst in corten te vorderen ende het nochtans behoerlijck is, dat men de goede hant aen soodanigen houde, dat men sal vooreerst benaerstigen om hem ergens tot eenen schooldienst te bevorderen ofte tot eenige andre conditie, met dewelcke hij mochte geholpen worden.

Artic. 17.

[*Ergerlijke formulieren des eeds.*] — Roerende de ergerlijke manieren van eet sweeren hebben de gedeputeerden des Synodi voorgelesen een resolutie van den Hove van Holland voor etlijke jaren daer tegen geresolveert, namelijk op den 28 Martii 1588, inhoudende dat van nu voortaan niemant tot eenigen eet ofte affirmatie sal werden geadmitteert onder de woorden: bij conscientie ofte mannen ofte vrouwen waarheyt, sonder daerbij te vongen de clause ofte woorden dat den affirmant verclaert de waarheyt sulx te sijn, als hij verclaert sal hebben, nemende daerinne tot getuyge God Almachtich, als een eenich ondersoucker des herten ende nieren, welcken eet in dier vongen gedaen, verstaet het Hof voorsz. den ouden ende behoorlijcken eet voldaan te sijn, van welcke resolutie een yder Classis de copie bij de Deputatos sal mogen halen ende alst nodich is te mogen gebruycken tot afweeringe van de voorsz. misbruycken des eetswerens.

Artic. 18.

[*Visitatie der boecken.*] — Van de visitatie der boucken staen de saken noch bijnae in voorgaende terminis, sal noch gedaen ende achtervolcht worden alst int 18 Art. des voorgaenden Synodi besloten is.

Artic. 19.

[*Refutatie van de Confessie der Remonstranten.*] — Om te bevorderen de refutatie van de Confessie der Remonstranten, waertoe de professoren requireerden het advijs van de Ed. Mog. Heeren de Gecommitteerde Raden ende der gedeputeerden des Synodi van Noortholland, hebben de gedeputeerden beyder Synoden bij request aen Hare Ed. Mog. verworven seecker apointement, bij welke de voorsz. professoren worden gelast ende geauthoriseert om de voorgaende confessie te wederleggen ende tselve door den druck int licht te brengen. Dit request met de apostille hebben de gedeputeerden voorsz. den professoren behandicht ende gebeden dat se dit werck met den eersten wilden bij de hant nemen, hetwelck sijlieden hebben aengenomen ende belooft int werck te stellen.

Artic. 20.

[*Duyvelbanners, waerseggers.*] — Van de duyvelbanners, waerseggers etc. rapporteerden de gedeputeerden des Synodi dat de Ed. Mog. Heeren van den Hove Provintiael op hare remonstrantie belooft hebben daerinne naer behooren te voorsien, gelijk oock mede tegen de heydens ende lantlopers, die met de voornoemde even gelijke boosheyt plegen.

Artic. 21.

[*Van de overgesonden Acten Synodi Nationalis aen de Classe van Dordrecht.*] — In den 21 Art. Synodi Brilanae wordt geseyt dat D. FESTUS HOMMIUS aen den Classe van Dordrecht hadde overgesonden de Acta Synodi Nationalis, die naer het vertrecken der uutheemsche Theologen gestelt sijn, opdat de Classen, die copie daarvan begeeren, deselve aldaer mochten vereysschen, doch wort nu verstaen dat de kercke van Dordrecht — alwaer de voorsz. Acten sijn — inhibitie gegrepen heeft van de Hooch Mog. Heeren Staten Generael deselvige aen iemanden over te leveren om uut te schrijven, maer souden deselvige leggen in een kiste van 7 slooten, waervan de Synoden van de respective provintien elck een hebben souden, ten eynde niemant in de voorsz. kiste moge comen sonder kennisse van allen; nietemin werdt geseyt, dat aen de voorsz. kiste niet dan 2 slooten sijn, waervan de sleutelen bewaert werden van twee broederen, alle beyde binnen Dordrecht woonende, dat oock niet alle de stucken, die int eerste register waren aengetekent, te vinden sijn geweest, doe men deselve aldereerst in de kiste sluyten soude — ja dat nu het register selfs niet voor de hant en is — maer wierden de stucken soo veel daer doenmaels waren op een nieu geïnventarizeert, ende alsoo opgeslooten. Hetwelcke de vergaderinge verstaende, sulx (!) in alle manieren nodich vindet door D. NYENRODIUM ende D. VOETIUM, geassocieert met eenen gedeputeerde uut elcken Synode hier tegenwoordich, van stonden aen aen Haere Hooch Mog. te versoecken, dat Hare Hooch Mog. gelieve yemandeu te ordonneren ende te authorizeeren, dewelcke alles — indien het doenlijk is — wederom te rechte brenge, als dat sij besorgen dat alle de stucken der voorseyder besoignen, die noch onder D.D. FAESTUM, D. LYDIUM, D. BOGERMANNUM ofte yemant anders soude mogen berusten, mochten in de voorseyde kiste geleyt werden, ende dat het eerste register ofte inventaris van dien opgesocht worde bij de voorseyde personen, ofte bij dewelcke men die soude meynen te vinden, dat oock uut een yder Synodo — mede uut de Walsche — eenen gedeputeerde ontboden werde, om de voorsz. stucken te besichtigen, op alles te letten, ende indien den eersten inventaris ofte register niet te vinden is, van nieuws alles te inventarizeeren, oock soo veel registers te maken alsser Synoden sijn, opdat een yder mach weten, hoe veele ende wat stucken daer in de kiste sijn; datter oock even soo veele slooten ende sleutelen tot de kist worden gemaectt ende een yder Synodus eenen sleutel beware, opdat se niet en werde geopent sonder weten ende consent van allen.

Artic. 22.

[*Houwelyksche proclamatien.*] — De Deputati Synodi hebben gerapporteert bij die van Utrecht soo veel te wege gebracht te hebben,

datter goede hope is van haer te sullen conformeren met desen Synodo int geven van houwelyksche proclamatiën, sal derhalven diegeene, welke van wegen desen Synodo sal gedeputeert worden te gaen tot den aenstaenden Synodum van Utrecht, gelast sijn bij de broederen aldaer aen te houden tot bevordering van de voorsz. conformiteyt, gelijk oock de gedeputeerde des Synodi haer beste daerin sullen doen.

Artic. 23.

[*Pieter Roelantsz.*] — PIETER ROELANTSZ. werdt gestelt neffens ABRAHAM HOBOS, waervan hier nae Art. 37, als beroepelijk ende dat men hem sonder praesjuditie der studenten tot den kerckendienst vordre.

Artic. 24.

[*Legerdienst.*] — Den legerdienst sal voor dit jaer naer de eertijts gemaecte ordre besocht ende waergenomen werden bij de Classe van Delf.

Artic. 25.

[*Onderteeckeninge der schoolmeesters van Cuylenborgh.*] — Op het 1 lidt des 21 Art. Synodi Brilanae rapporteren de gedeputeerden des Synodi dat Sijne Genade van Culemborch haer verclaert heeft, dat de schoolmeester van Culemborch heeft onderteykent de formulieren van eenicheyt in presentie van Sijn Genade ende de predicanten aldaer, hetwelck de secretarius mede affirmeerde; op het tweede lidt hadde Sijn Genade verclaert, wel tevreden te sijn dat de predicanten, onder sijn gebiede staende, souden blijven bij de Classis van Gorinchem, wanneer sulx met behoorlijke acte soude toegaen, waermede geprecaveert werde dat Sijn Genade in sijn Hoocheyt soude onvercort blijven ende tot dat het Sijne Genade anders soude gerade vinden; doch dat hij liever soude sien dat de gemelte predicanten mochten bequamelijk worden gevoucht bij den Classi van Bueren, soo om de minste costs, als omdat het soude strecken tot naerder correspondentie tusschen Sijne Vorstelijcke Doorluchticheyt, den Prince van Orangien, ende Sijne Genade. Ende was eyntlijk door schrijvens aen den Classe van Gorinchem, ende van die weder aen de predicanten van Bueren, de sake soo verre gecomen, dat die van Culemborch waren den Classi van Bueren gecombineert met bewillinge van Sijn Genade voorsz., welke verclaerde hem tselve aengenaem te wesen, ende dat hij soude — volgens het exempel van Sijn Excellentie — de predicanten onder sijn graefschap resorterende alle goede ordre der kercken ende des Synodi doen onderhouden; gelijk de predicanten van Culemborch verclaerden van harten gesint te sijn, haer in alles te conformeren met de broederen des Classis van Bueren, haer selven gaerne onderwerpente de ordonantie des Synodi ende des Classis van Bueren sonder exceptie. De

Synodus heeft dit alles met genougen aengehoort, ende hoewel sij wenschte dat de schoolmeester voorsz. sijne onderteeckeninge dede gelijk andre — in den bouck van den Classe daertoe gemaect ende gehouden — nochtans uut vreesse van daertoe met den eersten niet te sullen geraken, is geraden voor eerst daermede te supersederen om te besien wat occasie daer toe mettertijt sal voorvallen ende gegeven worden.

Artic. 26.

[*Stangerus.*] — De gedeputeerden des Synodi hebben tot nochtot niet connen uutrichten om STANGERUM uut den schooldienst tot Schipluyden te weeren, blijven noch belast, om soo veel mogelijk is daertoe te arbeeyden.

Artic. 27.

[*Correspondentie met Uytrecht.*] — Alsoo de E. Mog. Heeren Staten van Hollant int voorleden jaer hebben toegelaten voor datmaal de Correspondentie met den Synodo van Utrecht aen te vangen, werdt nodich gevonden dat men tegenwoordich wederomme aen Hare Ed. Mog. sul versoucken om continuatie ten minsten voor desen tegenwoordigen jare.

Artic. 28.

[*Eenparigen voet int reconcilieren der Remonstranten.*] — De gedeputeerden deses Synodi hebben gerapporteert, dat sij volgens haren last hadden geschreven aen alle particuliere Synoden om hare gedeputeerden te seynden in 's Gravenhage tegen den 18 September laetst leden, om eenen eenparigen voet te beramen van de reconciliatie der wederkerende Remonstrantsche predicanten, mitsgaders hare opnemingende bevooroderinge totten kerckendienst, waerover in den voorgaenden Synodo Art. 30 was gebesogneert ende geresolveert ende sijn ten voorsz. dage ende plaetse verschenen de gedeputeerden van alle de Synoden, behalven Noorthollant, Vrieslant, Groeningen ende de Drente; tgeene bij de voorgemelte gedeputeerde gehandelt is, hebben Hare E.E. in geschrifte gestelt ende dese vergaderinge voorgelesen aldus luydende: Int resumeren van de provisionele resolutien der Synoden van Gelderland, Zuythollant ende Utrecht over de wederaennemingende der Remonstranten, is het eerste lidt derselver, sprekende van de beprouvinge derselver voor een tijt lang, eer sij tot lidtmaten der kercke werden aengenomen, hoochnodich geacht ende geoordeelt; het tweede lidt aengaende, waerinne de Synoden eysschen openbare schultbekenninge van de gewesene Remonstranten eer sij tot lidtmaten der kercken behooren wederom aengenomen (te) werden, is na eenige debatten over het woort *openbare* verstaen, dat, sonder eenige praëjuditie van de proceduren met sommige Remonstranten alrede gehouden, in toe-

comende tijden de openbare schultbekenninge van de modeste Remonstranten behoort te geschieden in de absentie van den persoon door publicatie van seeckere acte, hebbende alvooren sijn schult bekent voor den kerckenraet ende Classe, ten overstaen van de gedeputeerde des Synodi. Edoch de openbare schultbekenninge van de clamanten ende hevige drijvers der nieuwigheden sal geschieden door publicatie van acte in hare tegenwoordicheyt, welverstaende in sulcke kercken, die de gewoonte hebben alsoo te handelen met andre grove ende enorme sondaers. D'andre kercken, die dese openbare schultbekenninge in geen gebruyck en hebben, sullen mogen handelen nae gelegentheyten van personen ende saken. Nopende de revocatie van geschreven boucken, tafereelen, annotatien, praefatien etc., die mede bij de Synode int derde lidt werdt gevordert van den Remonstranten, tot den schoot der kercken willende wederkeeren, sijn verscheyden redenen hinc inde gealligeert, ende is eyntlijck verstaen, dat de voorsz. revocatie van alle Remonstranten niet praeciselijck door openbaren druck en behoort te geschieden, maer de mondelinge wederroupinge, mitsgaders onderteeckeninge, soo van de Canones volgende het formulier daarvan sijnde, als van andre acten, die de kerckenraet, Classen ofte Synoden tot dien eynde mochten goet vinden te ontwerpen, welke in hunne handelinge geinsereert, ad memoriam rei bewaert, ende in de acten van reconciliatie de gemeente bekent sullen gemaect werden. houdende ondertusschen dese vergaderinge niet ongeraden, dat eenige voorname Remonstranten bij de respective Synoden, bij forme van inductie, tot wederlegginge van hare schriften gebracht werden. Belangende de plaetse, alwaer de reconciliatie behoort te geschieden, daarvan Art. 4, wort verstaen dat alle kercken, daer sij in publiecke diensten geweest sijn ende hare dolingen geleert hebben, door publicatie van hare reconciliatie sullen verwitticht worden, dat oock de reconciliatie bij de kerckenraden ende Classen ten overstaen van de gedeputeerden des Synodi behoort beleyt te werden, gelijk de Synoden Art. 5 hebben goet gevonden. De verclaringe der Synoden aengaende de inhabiliteyt van eenige Remonstrantsche predicanten om oyt totten H. kerckendienst beroupeelijck gestelt te werden, daarvan Art. 10, werdt bij de vergaderinge in alle deelen geaprobeert, daerenboven goet gevonden dat bij de anderen, die oock alrede inhabijl geoordeelt sijn, oock die gestelt mogen werden, die van de hooge overheyt verclaert sijn begaen te hebben crimen laesae majestatis. Wat angaet het tweede requisitum, vereyscht van degeene die beroupeelijck gestelt werden, wordt datselvige in seeckere form goet gevonden ende nodich, als bij de Christelijcke Synoden gestelt is. Belangende de onderteyckeninge van Catechismus, Confessie ende Canonibus Synodi Nationalis, sijnde het 3 requisitum, werdt hetselve mede billick eude nootsaeckelijck gehouden, ende daerbij gevoucht,

dat wel dienstich ende nodich ware, dat de kerckenordeninge bij haer mede onderschreven wierde, die in de provincie geobserveert wordt, daer sij gereconcilieert ende aengenomen werden; wat aengaet het 4 requisitum van een nieu examen theologicum werdt geoordeelt, dat datselve in redenen gefondeert is, ende dat de respective Classen tselve vooral over de controverse articulen sullen doen, ende voorts over andre poincten der leere naer hare arbitrage ende goetvinden. De confirmatie ofte bevestinge, sijnde den vijffden eysch der Synoden, werdt mede nodich bevonden, mits dat de bevestinge geschiede nae kerckenordeninge. Het seste aengaende confirmeert sich dese conventus geheelijck met de voorsichtige resolutien der Synoden. De gedeputeerden des Synodi van Gelderlant hebben uut cracht van hare commissie dese vergaderinge gevraecht of de Remonstranten, die de acte obedientiae hebben getekent ende nochtans gevioleert, voor meynedich te houden sijn ofte niet, is goet gevonden dat de H. M. Heeren Staten Generael hier over begroet sullen werden om te vernemen of Hare Ed. Hooch M. dese violatie nemen als een acte van meynedicheyt ende sijn hiertoe versocht de broederen, de gedeputeerden des Suythollantschen Synodi, die belooft hebben hier inne haer devoir te doen, ende den broederen van haer wedervaren te verwittigen, waernaer int particulier van eenige heeren vernomen sijnde, hebben tot antwoort ontfangen, dat niet geraden gevonden conde worden hiernaer int brede te vernemen.

Artic. 29.

Ter occasie vant overlesen der woorden in den 31 art. des voorgaenden Synodi, die aldus luyden: „Haere aenneminghe ende reconciliatie, sal alsdan geschieden ter plaetse daer sij sulx aengeven,” is goet gevonden voortaan dit daerbij te vougen: „Welverstaende dat sulx gedaen worde met voorweten ende consent der kercke ende Classe, waeronder sij hebben geresorteert.”

Artic. 30.

[*Lutherschen tot Bodegraven.*] — ISAACUS WASSENBURGIUS heeft de vergaderinge te kennen gegeven, hoe dat volgens het 50 Art. des voorgaenden Synodi aen Hare Ed. Mog. was versocht, ende oock van deselve verworven seker verbot aen de Lutersche, dat tot Bodegraven geen Lutersche vergaderinge mochte gehouden werden, waerop den officier oock aen hunlieden interdictie hadde gedaen, hare exercitie van nu voorts verbiedende, twelck op dese wijze van haer gehoorsaemt wordt, dat sij de woorden *tot Bodegraven* verstaen niet voor de juridictie, maer voor het gehucht ofte bijeen leggende getimmer des voorsz. dorps, sulx dat se nu dicht buyten het dorp hare vergaderinge houden; ende en is de sake daermede niet geholpen, versocht daeromme D. ISAACUS voorschreven, dat uut den name deser vergaderinge soude

werden versocht dat Hare Ed. Mog. het voorgemelde verbot wat breder geliefden te extenderen, twelck hem is geaccordeert ende sal gedaen worden bij de broederen die Art. 4 waren genomineert om bij Hare Ed. Mog. te verschijnen.

Artic. 31.

[*Remonstranten tot Haserwoude.*] — PETRUS STERMONT, bedienaer des H. Goddelijcken Woorts, ende MICHEL JACOBSZ., ouderling tot Haserwoude, hebben schriftelijck ende bij monde vertoont, hoe dat uut andre plaetsen de Remonstranten tot Haserwoude met groote menichte quamen onder den schijn van Mennisten ende aldaer vergaderinge bij honderden waren houdende, daer nochtans voor weynige jaren noyt Menniste vergaderinge in dat dorp is geweest, alsoo daer boven vijf ofte ses Mennisten niet woonachtich sijn, ende deselve noch in twee secten gedeelt; seyden oock de voorseyde broederen dat in den beginne de voorgemelde vergaderingen waren geweert geweest door de autoriteyt ende interdictie des Hofs Provinciaels, maer dat sij lieden nu wederomme seer sterck vergaderden, ende daer beneffens roemden, dat sij consent hadden gecregen van Sijn Princelijcke Excellentie ende den Hove voorsz.; versochten derhalven de broederen voorsz. dat dese vergaderinge henlieden de goede hant wilde bieden, ende met haer versoucken daer het behoort, ten eynde sulcke vergaderingen uut hare plaetse mochte werden geweert.

De vergaderinge daerop lettende, ende wel wetende dat sulcke Remonstrantsche vergaderingen gans omsichtich ende suspeckt sijn, dewijl meermael bevonden is dat se niet en waren aengeleyt tot stichtinge ende ter salicheyt, is goet gevonden dat men aen eene der E.E. Commissarissen hier tegenwoordich versoucken sal, dat Sijne E. gelieve neffens 3 broederen te gaen bij de voorsz. broeders van Haserwoude om uut haer volcomentlijck te vernemen, hoe de sake voor tegenwoordich staet ende gelegen is, opdat de Synodus tselve verstaen hebbende breder daerop mocht adviseren; waertoe genomineert sijn, neffens mijnheer de borgemeester KINSCHOT, NATHANAEL MARLANDUS, MARTINUS NICOLAI, GOSUINUS BUTTENDIJK ende SAMUEL VAN DEN BORRE, dewelcke daernae wedergecomen sijnde, ende van alles openinge doende, sijn gedeputeert D. HENRICUS FABRICUS, NATHANAEL MARLANDI ende SAMUEL VAN DEN BORRE, om neffens die van Haserwoude bij requeste te versoucken aen den Provintialen Hove, opdat de vergaderinge voornoemt mogen werden belet ende verboden. Tsanderen daechs int overlesen van dese acte verclaerde de E. Commissaris PERSIJN met eenige Heeren van den Hove voornoemt van dese sake gesproken te hebben, welcke hadden geseyt dat nu alrede soodanige ordre was gestelt, waermede soo Sijne E. vastelijck meynde, de sake soude geholpen sijn, ende heeft het oversulx dese vergaderinge voor ditmael daerbij gelaten.

Artic. 32.

[*Onruste tot Ouderkercke in de beroepinge eens predicants.*] — Sijne Princelijke Excellentie heeft een missive gesonden aen dese vergaderinge, inhoudende, nadien Sijn Excellentie hadde verstaen, dat seecker onrust geresen is in de gemeynthe Ouwerkerck, noopende de beroepinge eenes predicants aldaer, ende alrede tot desen Synodum gebracht was, dat Sijne Excellentie aen de vergaderinge versochte de sake alsoo te willen beleyden, dat de geresene questie afgedaen ende den vrede der gemeynthe mach gevordert worden. Tot desen eynde sijn ingeroupen ende gecompareert met credentie PIETER GOVERTSZ. ende JAN WILLEMSZ. als ouderlingen ende ARIEN SIMONSZ. als diaken, versouckende hetselvige dat in de voorsz. missive wordt gemeldet, ende specialijcken dat se mochten krijgen tot een predicant HENRICUM FABRITIUM, studiosum, biddende dat indien se haerlieden in desen deele eeniger maten hadden vergrepen, ofte buyten ordre gehandelt, dat men sulx hun ten besten wilde houden ende vergeven, maer alsoo de broederen gedeputeerden des Classis van der Gouda verclaerden geen en last te hebben van hare principalen om in desen saecke yets te bespreken, ende dat men oversulx niet en mochte datelijck daervan handelen, is goet gevonden, alsoo dese vergaderinge doch op reces sal moeten scheyden, dat de voorsz. gedeputeerde broederen van der Gouda toecomende Donderdach den Classem sullen beschrijven te vergaderen binnen Ouwerkerck op den 12 Julii eerstcomende, opdat de sake aldaer verhandelt sijnde de gedeputeerden voorsz. met volle last ende instructie weder tot dese vergaderinge mogen comen; sijn oock gedeputeert D. MARTINUS NICOLAI, GOSUINUS BUYTENDIJK, JACOBUS LEEUWIUS, JACOBUS CRAELINGIUS, om in de voorsz. classische vergaderinge van wegen deses Synodi te verschijnen, den staet der questie aen te hooren, ende soot mogelijk is af te handelen, mitsgaders alle andre questien, die daeruit resulterende sijn, ende specialijcken de sake D. CORNELII BANEN, ende alsoo de voorsz. gedeputeerden van der Gouda difficulterden den Classem te beschrijven, niet wetende waer men de costen vinden soude, is henlieden van den Synodo toegeseyt, dat nae gedaene rapport van tgene gepasseert sal sijn, bij dese vergaderinge sal ordre worden gestelt tot betalinge derselver costen.

Artic. 33.

[*Classis-boeck mede op den Synodum te brengen.*] — Is goet gevonden ende gearresteert, dat volgens het gebruyck anderer Synoden, die met de onse correspondentie houden, de Classen onder desen Synodum resorterende, sullen gehouden sijn van nu voortaan haren gedeputeerden tot den Synodum mede te geven haer Classis bouck, waerinne de resolutien des Classis opgetekent sijn, dewelcke niettemin deselvige

sullen in hare bewaringe houden ende niet genootsaecht sijn te openen, dan wanneer de Synodus sulx sal nodich achten om daarmede gediend te worden.

Artic. 34.

[*Sixtinus Amama.*] — D. D. SIXTINUS AMAMA, Professor in de Hebreusche tale in de Academie tot Franeker, heeft dese vergaderinge vereert met 30 exemplaren van sijn cort vertooch ¹⁾, waerinne alle getrouwe dienaers ende opsienders der Gereformeerde kercke in Friesland worden gebeden om de behulpelijcke hant te bieden tot de hoochnodige opweckinge der vervallene studien der H. talen in welke de H. schrifture oorspronckelijke geschreven is, sijnde het bouxken van desen inhoud, dat nadien de H. schrifture van de P.P. ende A.A. geschreven is in de Hebreusche ende Griecsche spraken, dat de opsienders van de Gereformeerde kercken, ende met namen de Synodus daerop gelieve te letten ende ordre te stellen, dat de studenten Theologiae in de voorgemelde talen mochten onderwesen werden, opdat se, gecomen sijnde tot den kerkendienst, bequamheynt mogen hebben om de H. S. rechtsinnich ende vruchtbaerlijck te verclaren, ende in twijfelachtige uutleggingen, ofte duystere oversettingen eeniger schriftuerplaetsen tot de fonteyne selfs haren toevlucht mogen nemen; heeft daer beneven oock gesonden seker extract uut de actis Synodi provincialis Frisiae, gehouden binnen Harlingen den 27 Mey lestleden, waerinne verclaert werdt dat het voorsz. Synodus, het bouxken doorlesen ende overwogen hebbende, acht het versouck des professours voornoemt prijsselijck, stichtelijck, seer proffijctich ende hoochnodich, ende is daerop geresolveert dat voortaan de candidati theologiae, versoeckende tot het examen ministerii ecclesiastici geadmitteert te worden, sullen neffens de testimonia Senatus Academici, ende der professoren theologiae, mede moeten verthonen getuychenisse van de professoren der Griecscher ende Hebreuscher tale, dat sij in die sprake haer ten minsten hebben soo veel geoeffent, dat sij connen den originalen text des O. ende N. Testaments lesen ende redelijcker wijse verstaen, ende sullen gehouden sijn in den Classe, daer sij versoucken tot den H. dienst toegelaten te werden, daervan oock een proeve te doen, doch en sal de practijcke deser resolutie niet eer haren aenvanck nemen, dan in toecomenden jaer naer Paesschen. Ende wat de idioten ²⁾ belangt ende andre, die niet nieu uut de Academiis comen, met deselve sal gehandelt werden nae gelegentheynt

¹⁾ *Sixtini Amama, Cort Vertoogh, Waer inne alle ghetrouwe Dienaers ende Opsinders der Ghereformeerde Ghemeynten van Vriesland worden ghebeden, omme de behulpelijcke handt te bieden tot de hoochnodige opweckinge der vervallende studien der heylighe Talen, in welke de H. Schriftuyre oorspronckelijck gheschreven is. .... Franeker .... 1624, in 4°.*

²⁾ D. w. z.: Ongestudeerden.

van saken, personen ende kerckenordeninge. Dese resolutie heeft den voorgemelten professor desen Synodo met eene bijgevouchde missive toegesonden, ende is daerop bij desen Synodo geresolveert, dat de praeses uut den name deses Synodi met een missive den E. professor voorsz. hertelijcken ende hoochlijcken bedancken sal. Item dat de Classis sinodael, tegen den aenstaenden Synodum ditselvige sal stellen als een gravamen ofte point van beschrijvinge, opdat de Classen hare gedeputeerden tot Synodum met goede instructie mochten senden en dat de saecke met ordre ende vrucht gehandelt werde.

Artic. 35.

[*Schoolordre.*] — In oplesen des 2 Art. Synodi Brilanae, spreekende van eene algemeene schoolordre, was voor desen door D. JOHANNEM LYDUM dese vergaderinge bekend gemaect, hoe dat den rector in de Latijnsche schole binnen der Gouda, genaemt JACOBIEŒ HOVIUS, hadde in druck uitgegeven seecker programma, waerinne hij, Art. 6, belooft den ouderen ende voogden, die in saken van religie anders gevoelen als de Gereformeerde kercke, dat alle hare kinderen in sijn schoole wesende, sullen gans vrij sijn van het frequenteren der predicatien ende hooren der catechetice lessen, in welcker plaetse door een van de schoolmeesters sal voorgelesen worden in een bijzonder auditorium de distica Catonis ofte de sonnendaechsche Evangelien. De vergaderinge het programma becomen ende den artic. gelesen hebbende, oordeelt geheel onstichtelijk te sijn dat hetselvige alsoo in openbare druck de gansche werelt, oock de vianden der kercke worden gemeen gemaect, beveelt derhalven de kercke van der Gouda den rector voorsz., alsoo hij een lidt der kercke is, te vermanen, of anders soo hij onwillich is, bij hare E. magistraet aen te houden, dat al sucken artijckel worde geroyeert ofte het geheele programma gesupprimeert ende ingetogen, opdat door soodanigen middel den blaem — die lichtelijck op de kercke valt — moge voorgecomen ofte geweert worden; ende ingevalle de voorsz. kercke alsoo geraden vint, mogen in desen tot assistentie versoucken ende gebruycken de gedeputeerden des Classis ofte is het nodich des Synodi.

Artic. 36.

[*Idem.*] — D. PETRUS NYENRODIUS heeft voorgesteld dat in den name van den rector ende Senaet der Universiteyt tot Leyden eene seeckere schoolordre, bij geschrifte gestelt sijnde, de E. Heeren Staten was overgelevert, ende van deselvige wederomme allen vroetschappen toegesonden, waarvan de copie in dese vergaderinge gelesen is, ende nadien alrede in dese vergaderinge Art. 2 eenen voet beraempt is, om aen eene ordre te geraken, dewelcke niet overeen en comt met dese, soo is voor goet ingesien, dat D. BOXHORIUS, D. MARLANDUS ende D. NYENRODIUS sullen gaen bij den Raetpensionaris DUYCK ende

sijne E. te kennen geven, dat dese Synodus alrede in dese materie was getreden, mitsgaders hoe verre ende op wat wijze, om — soot mogelijk is — daerinne voort te gaen. De voorsz. broederen wedercomende hebben rapport gedaen, dat n(amelijck) den Raetpensionaris DUYCK hadde geraden, men soude voor tegenwoordich aen Haer Ed. Mo. versoecken, dat het project soude opgehouden werden om midler tijt te schrijven aen de gedeputeerden des Synodi Nationalis ende alsoo voorts als in het 2 Art. uitgedrukt staet.

Artic. 37.

[*Abraham Hobos.*] — ABRAHAM HOBOS heeft volgens het goet vinden deses Synodi, Art. 16, eene propositie gedaen uut Ephes. 2 vs. 8, waer uut de vergaderinge geoordeelt heeft, dat sijne gaven niet onbequaem en sijn, om hem tsijner tijt totten kerckendienst te gebruycken, insonderheynt omdat hij in de troubles soo getrouwelijcken binnen der Gonde ten dienste van de goede sake heeft gequeten, ende sullen derhalven de broeders des Classis van der Gouda, onder dewelcke hij geproponceert heeft, wanneer sij gelegentheynt sien om hem in haren Classe te gebruycken, denselven mogen praeparatorie examineren, ende eyntlijck met ordre tot den kerckendienst peremptoorlijck promoveren, wel verstaende dat altijt diegeene, die gestudeert (hebben) desulcke sullen voorgetrocken worden.

Artic. 38.

[*Missive van Dordrecht aen den Synodum nopende de kerckenordeninghe int beroepen der predicanten.*] — De magistraet van Dordrecht heeft eene missive gesonden aen dese vergaderinge, in dewelcke hare E.E. te kennen geven haer misnougen over seeckere parenthesis, gestelt in den 4 Art. deser synodale acten, versouckende dat deselve soude uutgedaen ende achtergelaten worden, gelijk mede de E.E. Heeren Commissarissen tot desen Synodum eene missive, van de magistraet voorsz. aen hare E.E. gesonden ende van gelijcken inhoud sijnde, voorgelesen hebben, waerop de vergaderinge lettende ende adviserende, en can niet goet vinden den articul te veranderen, maer deselve alsoo te laten blijven, sullen derhalven de broederen D. BOXHORNUS ende D. LUDERUS VOGELANG, D. NYENRODIUS ende D. JACOBUS LEEUWIUS, dewelcke met Hare Ed. Mog. sullen handelen over denselfsten vierden Art. nopende het exprimeren van het jaer 1586, met eenen dese sake, indient nodich is, excuseren. Dese voorsz. Eerw. broederen, bij Hare Ed. Mog. geweest sijnde, hebben met haer gebracht eene schriftelijcke resolutie van Hare Ed. Mog. voorsz. waerinne onder andre dit artikul gestelt was, dat Hare Ed. Mog. verstaen ende geresolveert is op het 1 point, dat de besoigne beraemt op de kerckenordeninge van het jaer 1619, met den eersten bij de hant genomen ende afgedaen sal worden ende dat ondertusschen Hare Ed. Mog. niet en connen goet vinden dat bij

provisie eenige ordre beraemt of geresolveert werde te volgen, maer alle saken gelaten bij het gebruyck, dat in elcke Classe dien aengaende tot nochtue is gevolcht, met onderhout van sulcke rechten van de patronaatschappen ende andre, als yemanden wettelijck sijn compe-terende. Hetwelck dese vergaderinge voorgelesen, ende bij deselvige daerop gelet sijnde, is goet gevonden dat men blijven sal in de Classen ende kercken deses Synodi ter tijt toe, het voorsz. besoigne sal afgedaen sijn, bij tgene geresolveert is in den Synodi van den Briel Art. 4.

Artic. 39.

[*Saecke Vossii.*] — Opt 10 Art. vant voorgaende Synodi hadden de gedeputeerden des Classis van Leyden ingebracht seecker judicium gegeven bij de theologiae faculteyt van Leyden, bij twelcke Hare E.E. verclaren de geraemde extracten uut het bouck D. GERARDI VOSSII de pelagianismo, ende D. VOSSII ¹⁾ verclaringe over deselvige gaende boven (de) 5 gecontraverteerde artykulen, sulx geexamineert te hebben dat sij niet en sien, hem D. VOSSIIUM eenige dwalingen tegent gevoelen van de gemeene kercke voor te staen. Voorts hadden deputati voorsz. overgelevert seeckere missiven ende daerbij rechtsinnige verclaringe over eenige docmatijcke pointen, bij welke missive D. VOSSIIUS belooft te sullen occurreren dengeenen, welke sijn bouck de Pelagianismo tegen sijne meeninge misbruyckten, ende tgene duyster bij hem mochte gestelt sijn, sulx in de nieuwe editie te verclaren, dat de kercken goet contentement daer aen souden hebben. De vergaderinge met de verclaringe niet vergenoucht sijnde hadde gelast, dat deputati van Leyden bij reces D. VOSSIIUM souden soucken te disponeren, dat sijne E. bij seecker schrift hem over de voorsz. extracten naerder tot contentement van de E. Synodo soude verclaren, welcken voorslach D. VOSSIIUS in deliberatie leggende met de theologiae faculteyt, gedeputeerden des Classis, ende kercke van Leyden, hebben deselve behandicht seker schrift aen dese E. vergaderinge bij welck sij verclaren te verstaen, dat D. VOSSIIUS hem sulx verclaert hebbe, dat sij geen verder censure van hem conden eysschen, presenterende met eenen, dat bij soo verre d'een of d'ander in dese E. vergaderinge hem daermede niet en soude vergenougen, sij opt versoeck van de E. Synodo ende Achtb. Commissarisen reden van haar doen souden geven; welck geschrift in dese vergaderinge voorgelesen sijnde is eyndelijck nae lange deliberatien ende debat goet gevonden na Leyden te seynden D. assessorem HENRICUM ARNOLDI, D. GOSUINUM BUYTENDIJK, ende D. GUSBERTUM VOETIUM, om aen te spreken ende te vermanen D. GERARDUM VOSSIIUM, professor der historien, over sijn bouck van de Pelagiaensche

---

¹⁾ De woorden: « de Pelagianismo ende D. VOSSII » sijn in HS. uitgevallen en overgenomen uit het afschrift.

dolingen uitgegeven, ende sijne E. te verthonen, nadien de Remonstranten op het voorsz. bouck haer beroupen, ende hare dolingen daer mede soucken voor te staen, behalven dat oock van te vooren bij de kercken bedencken was gevallen over eenige pointen int voorsz. bouck begrepen, ende hem ter hant gestelt, om aen de kercke van Leyden ende de E. professoren der H. theologiae daervan revocatie ofte naerder verclaringe te doen tot contentement des Synodi ende wechneminghe van alle aenstoot ende ergernisse, soo ist dat de voorsz. broederen D. VOSSIUM hebben soo verre gebracht, dat hij eerstdaechs sal uitgeven eenig theologisch schrift met eene voorreden, die de gedeputeerden des Synodi eerst sullen oversien, waerinne hij sal verclaren dat hij staet int laetste gevoelen D. AUGUSTINI, dat is, dat hij toestaet de absolute praedestinatie met den aenleven van dien, welke AUGUSTINUS tegen de Pelagianen ende halve Pelagianen gedreven heeft. Ten andren dat hij sal sinceerlijcken verclaren, dat ganschelijck tegen sijn voornemen ende wille doen, diegeene die tegen dit rechtsinnich gevoelen AUGUSTINI souden willen tegenstellen de spreucken die hij uut andre Grieksche ende Latijnsche outvaderen bijgebracht heeft, ofte oock uut AUGUSTINUS selve, ten aensien van tgeene hij voor den tijt van de Pelagiaensche ketterijen heeft geschreven, om daer mede dit laetste gevoelen AUGUSTINI van valsheyt te beschuldigen. Bovendien dat hij oock sal verclaren dat, na sijn gevoelen, AUGUSTINUS niet en strijt tegen het gevoelen van de voorgaende outvaderen, maer dat hij daerbij heeft gedaen tgeene sij voor bij gegaen ofte overgeslagen hebben, ende oock aen te wijsen ende uut te leggen daer se onbedachtelijck gesproken hebben, welke belofte D. VOSSIUS schriftelijck aen de E. Synodum overgesonden heeft. Wijders hebben de voorsz. gedeputeerde broederen verclaert, dat de voorsz. D. VOSSIUS belooft heeft, dat hij sijn bouck, int welke hij alleen verhaelt het gevoelen van de oude leraren, sal oversien, vermeerderen ende verbeteren, ende alsoo sijn eigen oordeel daerbij vougen, dat hij, consilierende soo veel doenlijck sal sijn de voorsz. oude leraers, de sake alsoo sal beleyden, dat den leser blijcken sal, dat de leere onser kercken meest accordeert, ende de opinien van andere ¹⁾ daer tegens strijden, versouckende tot dien eynde dat alle predicanten ofte andre, die yet in sijn voorsz. bouck hebben aengemerckt, tselve hem willen schriftelijck toesenden, ofte soo daer eenige autheuren sijn, bij hem niet geallegeert, ende tot verclaringe deser materie dienende, dat se hem deselve willen overseynden om daerop te letten, ende alsoo alle occasie van misduydinge sijns boux weg te nemen ende den kercken contentement te doen; twelcke alles de Synodus hoorende heeft daarmede contentement genomen, belastende de gedeputeerden des Synodi D. VOSSIUM

¹⁾ «Van anderen» ontbreekt in het HS., is overgenomen uit het afschrift.

van dese verclaringe te bedancken ende te vermanen, om met den eersten dit alles te volbrengen, mitsgaders hem soo voorsichtelijck te dragen, dat noch de kercke wederomme eenige rechtvaerdige oorsake werde gegeven om over sijne schriften haer te becommeren ende te bedroeven, noch den wederpartijen om deselve te misbruycken; verclaert wijders de Synodus hiermede haer vergenoucht ende ten vollen met D. Vossio gereconsilieert te sijn.

Artic. 40.

[*Swarigheyt in de kercke van Ouderkerck.*] — De E. broederen, die van dese vergaderinge waren gedeputeert, Art. 32, om te verschijnen in de classicale vergaderinge van der Gouda, binnen den dorpe van Ouwerkerck, hebben gerapporteert, dat nae verscheydene onderhandelinghe de saecke door den zegen des Heeren daer toe gebracht is, dat de Classis voornoemt met pluraliteyt van stemmen de beroupinge van die van Ouwerkerck op HENRICUM FABRICIUM, nadat de kerckenraet mitsgaders FABRICIUS voorsz. hadden hare schult bekent in modo agendi gepexeert te hebben, ende met den Classe waren versoent, toegestaen heeft, gelijk sij lieden oock verclaerden dat CORNELIUS BANEN met den Classe versoent is. Hiertegen heeft SAMUEL VAN DEN BORRE de vergaderinge overgegeven een schriftelijck protest, onderteykent bij hem ende sijn broeder ANTIPAS VAN DEN BORRE, JOHANNES TAJUS, ISAACUS HEYNSBERGIUS, ende JOHANNES CROON, verclarende dat sij lieden de voorsz. beroepinge niet en connen toestaen, ende volgens met FABRICIO niet en sullen connen in den Classe sitten, waertoe sij verscheyden redenen vertoonden die in den eersten van de Classe waren gestelt, welke redenen van den Synodo overwogen sijnde, niet suffisant gevonden worden om de beroupinge voorsz. te vernietigen; ende heeft derhalven de Synodus tgene bij den Classe voornoemt ten overstaen van de voorsz. gedeputeerde broederen in desen gedaen is, goet gevonden ende geapprobeert, verclarende niet te min hare begeeren te sijn, dat sulcke maniere van doen als aen-vanckelijck in dese beroupinge is geschiet, niet en sal getrocken worden in consequentie. De broeders voorsz., welke hadden geprotesteert ende met namen de tegenwoordige, te weten SAMUEL VAN DEN BORRE, JOHANNES TAJUS ende JOHANNES CROON, bij haer vorige protest blijvende, hebben eyndelijck verclaert dat se haer niet en willen stellen tegen de resolutie des Synodi, hoewel sij niet en connen tevrede sijn met de beroupinge voorsz., waerop hen is belast van wegen dese vergaderinge te verschijnen op de toecomende classicale vergaderinge, ende haer niet van deselve te absenteren om deser sake wille. Item dat se de andere twee hare mede protesterende broederen oock daertoe souden vermanen, hetwelcke sij niet soo rondelijcken hebben connen toeseppen, maer verclaerden ende beloofden dat se, haer

submitterende het oordeel deser vergaderinge, alle hare actien souden aenwenden tot den vrede.

Artic. 41.

[*Kiste met de Nationale papieren van Dordrecht na den Hage te brengen uyt last van Hare Hoogh Mog.*] — De gedeputeerde broederen om te versoucken bij de H. Mog. Heeren Staten Generael ordonnantie ende authorisatie om de stucken ende pampieren Synodi Nationalis in een kiste te versamelen, besluynen ende bewaren, waervan breder Art. 21, hebben gerapporteert, dat Hare Ed. Mog. goet vinden dat men de kiste met alle de stucken ende pampieren daertoe gehoorende, soo veele men daervan sal connen becomen, sal brengen alhier in 's Gravenhage, opdat alsdan bij Hare Hoogh Mog. op alles goede ordre mach werden gestelt, om twelcke te effectueren goet gevonden is, dat de E. broederen gedeputeerden tot dit versouck voorsz. twee uut den haren sullen verkiesen ende naer Dordrecht senden, om, haer commissie aldaer getoont hebbende, de voorsejde kiste in den Hage te brengen.

Artic. 42.

[*Daniel van Laren.*] — D. DANIEL VAN LAREN, gewesene predicant tot Vlissingen, heeft eenen brief aen dese vergaderinge gesonden, in denwelcken hij seyt verstaen te hebben, dat een gravamen alhier soude werden ingebracht nopende sijne particuliere bedenckinge van de 1000 jaren Apocalypseos ¹⁾, verhopende dat dese vergaderinge niet en sal hebben tegen het advijs van de theologica faculteyt tot Leyden, dewelcke op het versoeck van den Prince van Orangien hadde verclaert, dat sijne particuliere bedenckinge, die hij hare E. bij geschrifte hadde overgegeven, niet en sijn directelijck tegen het fundament der salicheyt, noch tegen den artykel van de algemeene opstandinge des vleeschs, verclaerde voorts dat hij bereyt was te volgen de beroupinge van Calslagen, indien het dese vergaderinge goet vonde toe te staen, onder die conditie dat hij sal beloven sijn particulier gevoelen bij hem te houden, ende hem vast houden int leeren ende vermanen aen de formulieren van eenicheyt. De E. broederen gedeputeerden des Synodi hebben gerapporteert, wat sij in dese sake alrede hadden gedaen, blijkende bij het schriftelijck verbael daervan sijnde, twelck hier is gelesen ende onder de stucken deses Synodi is berustende, waerop omgevraecht sijnde wat voorts in de sake LAREN soude te doen wesen, is goet gevonden, nadien de beroupinge van die van

¹⁾ DANIEL VAN LAREN, predikant te Vlissingen, had veel opschudding verwekt door een preek, waarin hij over de 1000 jaren in de Openbaring van Johannes o. a. leerde, dat de martelaren 1000 jaren vóór de algemeene opstanding zouden opstaan. In 1624 werd hij predikant te Arnhem. Zie: *G. Vrolijkheit, vlissingsche Kerkhemel*. Vliss., 1758, blz. 73 v.v.

Calslagen op zijn persoon gedaen soodanich is, als op het tweede gravamen deses Synodi verclaert wordt, te weten geen beroupinge, nadien hij oock noch geen afscheyt en heeft van zijn kercke becomen, ende oversulx noch staet als onder de censure derselver, ofte ten minsten daeraen noch verbonden wesende, ende vooral nadien het ten alderhoogsten sorgelijk is in dese tijden eenen predicant aen te nemen, door denwelcken sulcke beroerten ontstaen sijn: so ist goet gevonden ende geresolveert, dat men in dese materie niet en sal treden maer de sake afslaen ende laten berusten, opdat die van Calslagen niet een ander predicant, die sonder opspraeck is, mogen werden versien, ende de kercken van Hollant van de vreesse, om weder in beroerten te vallen, ontlastet.

Artic. 43.

[*Kiste gemaect om de synodale schriften in te sluyten.*] — Deputati Synodi hebben voorgesteld dat sij lieden seeckere kiste hebben doen maken om daerinne te sluyten alle papieren ende stucken, desen Synodo toebehoorende, worden daerom op haer E. versoeck allen Classen vermaent ende gelastet hare predicanten te vermanen, dat sij alle schriften, onder haer hebben berustende den Synodum concerneerende, den E. deputatis voornoemt sullen ter handen schicken om in de kiste voorsz. opgesloten ende bewaert te worden.

Artic. 44.

[*Abrahamus Hertogh.*] — D. ABRAHAMUS HERTOCH, gewesene predicant tot Swammerdam, dewelcke van wegen sijne groote melancolye van den kerckendienst van Swammerdam was ontslagen, ende van sijne ouders, t' Amstelredam woonende, was thuis gehaelt, heeft bij eenen brief aen dese vergaderinge geschreven, vertoont, dat hij nu door Godts genade weder gecomen tot gesonden ¹⁾ verstande ende memorie, sulx dat hij van October af tot nu toe soo hier ende daer in eenige kercken met contentement gepredickt heeft, versouckende derhalven wederom te mogen gevordert worden tot den actuelen dienst der kercken, ofte dat hij alternatim, ende bij gebeurte mochte prediken tot Swammerdam; de vergaderinge alles overwogen hebbende, ende oock wetende dat ABRAHAMUS VOORSZ. nu eenen ruymen tijt seer wel daeraen is geweest, dat hij oock seer is genegen de kercke Godts met sijne gaven te dienen: item dat de Ed. Mog. Heeren Staten hem jaerlix subsidieren met 200 guldens, vindet goet ende nodich, soo tot contentement van sijne H(eylige) genegentheyt, als tot ontlastinge van het comptoir der Ed. Mog. Heeren Staten, dat het Classis van Woerden door desen ten hoogsten versocht werden ABRAHAMUS VOORSZ. soo veel haer doenlijck is tot den kerckendienst te vorderen, ende alsoo de

¹⁾ Het HS heeft: versonden.

kercke van Calslagen vaceert ende voorsien wesen moet, dat de Classis voornoemt hem voor alle andre in deselve kercke sullen soecken met ordre te promoveren.

Artic. 45.

[*Kerckenordeninge voor Oostindien.*] — De gedeputeerden deses Synodi hebben gerapporteert dat sij versocht sijn van den gedeputeerden des Synodi van Noorthollant, om volgens de resolutie hares Synodi, tegelijck met haer D. SEBASTIANO DANCKAERTS, predicant tot Ambona, dewelcke uut India in patriam gecomen, ende met het stellen van een extract uut onse kerckenordeninge besich was, de hant te bieden, ende dat sij tot dien eynde een extract van een provisioneele kerckenordeninge te samen gestelt, ende nae de gelegentheyt van Indien geapliceert sijnde, aen de vergaderinge van de Seventhien binnen Amsterdam gesamentlijck gepresenteert ende overgegeven hebben, dewelcke belooft hebben dese saecke onder de pointen van beschrijvinge te brengen, om ter naester vergaderinge van de Heeren bewinthebberen daerop gedaen te worden naer behooren. Over welcken arbeyt ende sorge de voorsz. broederen van dese vergaderinge sijn bedanckt, ende alsoo dese sake noch niet ten volle is geffectueert, blijven de gedeputeerden deses Synodi alsnoch belast, om neffens de gedeputeerden des Synodi van Noorthollant te helpen bevorderen, dat de voorsz. geextraheerde kerckenordeninge bij de E.E. Heeren bewinthebberen aengenomen, ende voort door publijcke autoriteyt van de Hoochm. Heeren Staten Generael in Indien ingevoert mach werden.

GRAVAMINA CLASSIUM.

Artic. 46.

[*Vermaninge te doen tot Godsalicheyt.*] — Op het I gravamen, ¹⁾ twelck de broeders des Classis van Dordrecht alsoo verclaerden de meyninge te sijn, dat men oock soude spreken der vermaninge etc., is geresolveert dat een yder kerckenraet ende daeronder de predicanten voornemelijck

---

¹⁾ Het 1° gravamen: « Off niet alle predicanten ende kerckenraeden behooren vermaent te werden, haere sorge ende opsicht uyt te strecken, niet alleen over de communicanten des H. Avontmaels, maer oock over alle gedoopte Christenen ende haere kinderen onder haere parochie resorterende, ende bij d'selve aen te houden met onderwijnsingen ende vermaeningen int particulier soo veel mogelijck is, opdat sij haeren doop ende beloffte, die in deselve van haerentwegen gedaen is, mochten betraghten recht te beleven, beter als tot noch toe bij de meeste menichte geschiet is, alsoo de meeste menichte tot haer verstant comende haer selven seer godlooslijck ende onwaerdichlijcken den Christelijcken naeme toonen, ende behalven de openbare bestraffingen in de prediciën int gemeen, weynigh middelen sijn aengewent tot derselver verbeteringe».

haer beste sullen doen, om de Christenen, in de Gereformeerde kercke gedoopt sijnde, ende oock alle andre bij alle gelegentheynt tot de ware Godsalicheynt te vermanen.

Artic. 47.

[*Een ouderling ende een diacon maecken geen kerckenraedt.*] — Op het 2 gravamen ¹⁾ werdt geantwoort, dat eenen ouderling ende eenen diaken geen kerckenraet en maken ende over sulx niet en vermogen te treden tot de beroupinge van eenen predicant, maer dat se haer moeten adresseren aen den Classem, sonder dewelcke sij niet peremptoirlijk en sullen handelen mogen.

Artic. 48.

[*Macht om predicanten naer Oostindien te senden.*] — Op het 3 gravamen ²⁾ antwoort de Synodus, dat de macht om predicanten nae Oost-Indien te sponden bestaet bij de Synoden der provintien onder welckers resort de Camers van de bewinthebberen der Oostindische Compagnie sijn, ende dat de gedeputeerden der Synoden, daer de schepen afvaren, dese sake sullen verrichten, sorge dragende dat daerinne goede ordre gehouden werde.

Artic. 49.

[*Onruste in 't landt om de 1000 Jaeren. Apoc. 20.*] — Op het 4 gravamen ³⁾, om de swaricheyt uut het lant te weeren ofte te sluyten, dewelcke over de verclaringe van 1000 jaren, Apoc. 20, soude mogen ontstaen, acht de Synodus voor desen tijt geen beter middel dan met stilswijgen de questien, daerut spruytende, te assopieren, ende lastet de Synodus ⁴⁾ derhalven allen Classen onder haer resorterende sorge te dragen dat geene predicanten van de haren die questien op den predickstoel brengen sullen, ofte int bijzonder daervan disputeren, maer alletijts sullen soucken deselve af te slaen, soo veel mogelijk wesen sal; ende indien desen aengaende ergens eenige swaricheyt quame voor te vallen, sullen diegeene daer het geschiet hen mogen adresseren aen de gedeputeerden des Synodi.

---

¹⁾ Het 2de gravamen: « Off een kercke daer maer een ouderlingh ende diacon sijn, ende de kerckenraet uyt twee persoonen alleene bestaet, de maght heeft een predicant te beroepen als een formele kerckenraet ».

²⁾ Het 3de gravamen: « Bij wien de maght staet te beroepen de predicanten die naer Oost ende West Indien gesonden werden ».

³⁾ Het 4de gravamen: « Alsoo over de verclaringe van de 1000 jaeren uyt Apocal. 20° elders swaricheyt geweest is, off niet met alle voorsichticheyt daerop dient geleth, dat die swaricheden hier int lant niet en comen ».

⁴⁾ Het HS. heeft: Synoden.

Artic. 50.

[*Heilighe dagen.*] — Op het 1^e lidt des 5 gravaminis ¹⁾ verclaert de Synodus dat het politijck is, ende om seeckere consideratien niet practicabel; wenschet wel dat het mochte, soo het mogelijk was, werde(n) geweert. Doch hadde liever dat men de abusen mochte weeren, die op soodanige dagen geschieden, als het vieren derselver etc.

Op het 2 lidt werdt den visitatoren librorum belast, daerop naerste-lijcken te letten.

Artic. 51.

[*Vermeerderinge gagie der predicanten.*] — De vergaderinge nomineert D. JOHANNEM LYDIUM ende D. HENRICUM NOLTHENIUM, om volgens den inhoudt des 6^e gravaminis ²⁾, voor alle gegraveerde kercken, noopende de vermeerderinge harer predicanten gagie, bij Hare Ed. Mog. aen te houden ende sullen alle diegeene, die sulx aengaet, pro rata de oncosten, daeromme gedaen, helpen dragen.

Artic. 52.

[*Boeck Poppii.*] — Nopende het 7 gravamen ³⁾ vint de Synodus ongeraden het bouck POPPII ⁴⁾ nomine Synodi te wederleggen, soo nochtans yemant in sijn particulier hetselve begeert te doen, sal hetselve wel mogen geschieden.

Artic. 53.

[*Loopen der bedelaers.*] — Tegen het loopen der bedelaers — waervan het 8 gravamen ⁵⁾ meldet — is die remedie, dat men de officieren

¹⁾ Het 5de gravamen: « Off niet dient geleth op de H. dagen, niet alleen in de almanach, maer oock in veele publijcke ende civile instrumenten ende contracten tot op desen dage toe gebruyckelijck, als onder anderen Petri ad Cathedram, Cruysverheffinge, Sacramentsdagh, Maria hemelvaert, Catariina etc, dewelcke ten minsten mera idola sijn, dat d'selve moogen geweert werden. Item dat de titulen van de eerste, tweede etc, misse uyt de Evangelyboecken voortaan geweert werden.»

²⁾ Het 6de gravamen: « Off niet en behoort aengehouden te werden om vermeerderinge van tractamenten voor de kerckendienaren in de cleyne steden.»

³⁾ Het 7de gravamen: « Alsoo het boeck EDUARDII POPPE, genaemt de Enge poorte, vast in veeler handen is, ende veele wert gelesen, ende tselve met veele schadelijcke ketterijen vervult is, waerdoor de eenvoudige seer lightelijck souden connen ingenomen ende van den rechten wegh des gelooffs vervoert werden, off het niet goet en waere tot dienst derselver ofte tot hanthouwinge van de suyvere waerheyte die dwalingen ende ketterijen bij forme van waerschouwinge publico scripto aen te wijzen, ende nomine huius Synodi te wederleggen.»

⁴⁾ Het bedoelde boek van Ed. POPPIUS is zijn in 1616 verschenen bundel preeken: « *De enge poorte ofte predicatiën over eenighe voortreff. texten* » enz. Gouda, 1616, terwijl in dit jaar 1624 een « *Aenhangsel van de Enge-poort* » van de pers kwam.

⁵⁾ Het 8ste gravamen: « Also uyt veele groote steden de bedelaers werden uytgeseght ende daerom de platte landen te meer door deselve werden beswaert, off niet aen

vermane de placcaten, daervan gemaect, weder te doen publiceren, gelijk men verstaet dat in eenige plaetsen alrede gedaen is.

PARTICULARIA.

Artic. 54.

[*Casus matrimonialis te Leyden.*] — De broeders van Leyden stelden vooren, dat voor ettelijcke jaren een manspersoon van Dordrecht, hebbende een vrouwe, die lange sieck te bedde gelegen hadde sonder hoope van genesinge, deselve vrouwe verlatende eene ander van Leyden aengeslagen heeft, welcke vrouwe mede van haren man verlaten was, alsoo n(amelijk) dat hij, bij der zee varende, sij in 10 jaren tijts geene tijdinge van hem vernomen hadde; dese dan aldus in overspel bij den andren huyshoudende, hebben nae eenige jaren tijdinge gecregen, de man dat sijne siecke huysvrouwe overleden was, ende de vrouwe dat haren man was gestorven; waeromme sij binnen Delf, daer men haer niet en kende, nae drye houwelijcksche proclamatie in de kercke sijn getrouwt, woonende te samen binnen Leyden. De man, welcke voor desen het H. Avontmael hadde gecommuniceert, versoeckt nu wederom tot den gebruyck desselven toegelaten te werden; verclarende, indien het niet en can geschieden, ten sij dat hij de vrouwe verlaete, ende dat daervan geoordeelt wert, dat hij se verlaeten moet om te moogen saligh werden, dat hij liever haer, dan sijne salicheyt verlaeten wil, hoewel hij liever bij haer blijven soude, indien het buyten verlies sijner salicheyt conde geschieden. ¹⁾ Was derhalven de vrage, wat men desen man voor het beste in desen raden soude, werdt geantwoort met advijs der heeren Commissarisen, alsoo hetselvige houwelijck bij de polytjcken werdt getolereert ende alrede is geconfirmeert, dat men desen man, hem vroom dragende, met leetwesen ende schultbekenninge sal mogen aennemen.

Artic. 55.

[*Lombarts huysvrouwe ten Avontmael.*] — De kercke van Oudewater laet vragen of een lombarts huysvrouwe, die haer selven mede met de banck bemoyt, ten Avontmael des Heeren mach toegelaten worden; is geantwoort neen, gelijk sulx in de voorgaende Synoden al geantwoort is.

---

de Ed. Mog. Heeren Staten sall versocht werden, dattet deselve believe het placcaet over acht off thien jaeren gecmaneeert teghen de bedelaers te vernieuwen. Ende dat op de weeringhe der bedelaers van de platte landen moghe orders gestelt werden.»

¹⁾ De woorden: «ten sij dat hij . . . conde geschieden» zijn in het HS. uitgevallen en hier uit het afschrift overgenomen.

Artic. 56.

[*Catechisatie.*] — De broederen van Gorinchem vragen, nadien in Synodo Nationali als mede in de particuliere, goet gevonden is, de catechisatie allesins aen te vangen ende te continueren; item nadien in de titulen ofte voorste pagina sommiger boucken, als in eenige capitale letteren figueren gedruckt worden, die ergerlijck sijn, als een lam met een vane etc. hoe men ¹⁾ het eerste best in treyn brengen, ende het andre weeren sal, ende is geantwoort dat elck in den sijnen daerinne het beste sal moeten doen.

Artic. 57.

[*Trouwen der Wederdoopers.*] — Die van den Briel verclaren datter in ²⁾ eenige plaetsen hares Classis de wederdoopers, getrouwt sijnde in hare heymelijke vergaderingen, als dan voorts bij den andren blijven sitten, sonder int openbaer bij de magistraet bevesticht te werden, ende dat de officieren seggen dat henlieden hantsluytinge gedaen werdt van de hooge overicheyt, alsoo dat se sulcke personen niet en mogen executeren. Vragen daeromme hoe men sulcke abusen best weeren sal; waerop de E. Heer Commissarius geadviseert heeft, dat de officieren het placcaet, daertegens uitgegeven, hebben int werck te stellen, als noch in vigeur sijnde ende dat den officieren geen hantsluytinge en geschiet, ten ware daer eenige merckelijke consideratien mochten wesen, waerop de hooge overheyt te letten hadde.

Artic. 58.

[*Gagie der schoolmeesters.*] — De gedeputeerde broederen des Classis van Woerden hebben voorgesteld, dat de schoolmeesters, onder haren Classe resorterende, soo soberlijck werden gegajeert, dat se hun eensins daerop en connen behouden, waerdoor veroorsaecht wordt, dat men geene ofte weynige schoolmeesters die bequaem syn, weet te becomen, of becomen hebbende te behouden, om de jonge jeucht naer behooren te onderwijsen, versouckende raet ende hulp aen dese vergaderinge, ende is daerop goet gevonden, nadien dit gebreck algemeen is, ende de huysluyden nochtans wel middelen vinden om andre, ja onnodige onkosten te doen, dat de gedeputeerden des Synodi aen den Hove van Hollant dese sake sullen remonstreren ende versoucken dat tot al sulcken nodigen dinck, als daer is bequame schoolmeesters te hebben, seecker ordre bij Hare Ed. Mog. daerop moge gestelt werden.

---

¹⁾ Het HS. heeft tweemaal: « men ».

²⁾ In het HS. uitgevallen.

ende oft geviel dat yemant van de voorsz. gedeputeerden door sieckte, doot, ofte andersins verhindert worde sijne commissie te voltrecken, soo sal gaen in de plaetse D. FABRITII: D. HENRICUS SWERTENIUS; in de plaetse D. JUNII ofte HENRICI ARNOLDI: JACOBUS LEEUWIUS; in de plaetse D. LUDERI: D. NATHANAEL MAELANDUS, ende in de plaetse D. NOLTHENII: D. JOHANNES LYDIUS.

Artic. 63.

Tot visitatores voor dit jaer sijn vercoren dese navolgenden:

bij den Classe van Dordrecht geene. ¹⁾

In den Classe van	Delf	{ GEDEON SONNEVELT
		{ GREGORIUS ADRIANI.
	Leyden	{ DANIEL COLONIUS
		{ CAROLUS AGRICOLA.
	Gouda	{ ISAACUS HEYNSBERGIUS
		{ JOHANNES CROON.
	Rotterdam	{ JACOBUS LEEUWIUS
		{ JEREMIAS DE STERCKE.
	Gorinchem	{ PETRUS LOBIUS
		{ THEODORUS GIJSBERTI
{ ABRAHAMUS VELDIUS		
		{ FRANCISCUS NICOLAI.

In den Classe van den Briel blijven de oude gecontinueert.

In den Classe van	den Hage	{ CORNELUS VRIAEUS
		{ ARNOLDUS SWALMIUS.
	Woerden	{ HENRICUS ALUTARIUS
		{ ISAACUS WASSENBURGIUS
		{ HENRICUS VINCHIUS
		{ JOHANNES GIJSBERTI.
	Bueren	{ FRANCISCUS WARNERIUS
		{ BARTHOLOMAEUS SCHAETS.
	Breda	{ JOHANNES LEMNIUS
		{ CHRISTIANUS LOSECATIUS.

Artic. 64.

Tsedert den laetstgehoudenem Synodum sijn van nieu tot den kerckendienst aengecomen in den Classe van Leyden: PETRUS LAFAILIE

¹⁾ Het afschrift heeft hier: BALTHASAR LYDIUS, JOHANNES GYSEUS, JOHAN CELOSSA, PETRUS SCHAERLAECKEN ende over 't water PETRUS VOETENS, JOHAN DAMMANNIUS.

ouderkercke, JOHANNES BRELIUS tot Leyderdorp, NATHANAEL MIDDEL-
 EN tot Catwijk op Zee. In den Classe van der Gouda: CORNELIUS
 IEN tot Leckerkerck. In den Classe van Gorinchem: HERMANUS
 IENHUYSIUS tot Hornaer. In den Classe van Rotterdam: ADRIANUS
 ASIUS tot Cralingen. In den Classe van den Briel: NICOLAUS VAN DER
 ELIEN op de Stadt, Breda: CORNELIUS STUART ¹⁾ tot Zundert ende
 dese naevolgende sijn uut andre provincien ingecomen. In den Classe
 van Dordrecht: JOHANNES SOPHIANUS tot Lent in Gelderlant, gecomen
 op de Finaert. In den Classe van den Hage: FLORENTIUS MIDDELHOVEN
 van Camerick uut Sticht van Utrecht gecomen tot Scevelingen.

Artic. 65.

Praeparatorie sijn geexamineert in den Classe van Leyden: CORNELIUS
 LEMANNUS, NICOLAJUS ANTONII, WILHELMUS HILLENIUS, PHILIPPUS BEVERS,
 ISAACUS VALCKENAER, PETRUS BALENUS, JOHANNES GODEFRIDI, PETRUS
 PLACCAEDUS, ARNOLDUS VAN DER MEER, GEORGIUS HAMMIUS, JACOBUS
 MINNIUS, ABRAHAMUS JACOBI, JAHANNES BULAEUS. In den Classe van der
 Gouda: GABRIEL VINCK, schoolmeester tot Leckerkerck.

Artic. 66.

De Synodus sal in het toecomende jaer gehouden werden tot
 Woerden ende sal tot de inlijdinge desselfs de vermaninge gedaen
 werden bij eenen uut den Classe van Breda, ende tot beslyt door
 eenen uut den Classe van Dordrecht.

Artic. 67.

Censura morum is nae gewoonte gehouden, de E.E. Heeren Com-
 missarissen sijn hoochlyck bedanckt voor Hare E.E. bijzittinge ende
 goede advysen, gelyck oock mede de E. broederen gedeputeerde
 uut de andre provincien ende versocht te willen bij den haren
 arbeyden, om in de Correspondentie te continueren; sullen oock
 de E.E. Heeren Magistraten van den Hage door D. praesidem ende
 D. assessorem van wegen de vergaderinge bedanckt werden.

Artic. 68.

De propositie, die tot het beslyt deser synodale vergaderinge bij
 een uut den Classe van Bueren soude gedaen werden, is terugge-
 gestelt om de cortheyt des tijts, ende is alsoo de vergaderinge met
 dancksegginge ende smeekinge tot Godt in goeden vrede gescheyden
 op den 20 Julii 1624.

Onderstont getekent,
 HENRICUS ROSAEUS, HENRICUS ARNOLDI,
 Synodi praeses. Synodi assessor.

¹⁾ De woorden: « op de Stadt.... STUART » sijn uit het afschrift overgenomen.

*Acta des Suythollantschen Synodi, gehouden
binnen Woerden, den 21^{en} Julij aengevangen
ende geeyndicht den 26 dito des jaers 1625.*

Artic. 1.

D. HENRICUS ARNOLDI, gewesene assessor in Synodo Hagiensi des voorleden jaers, heeft, na gedane propositie tot inleydinge des Synodi ende het gebedt tot den Heere, geassisteert met D. CRALINGIO, vergadert de stemmen der broederen uyt de respective Classen tot desen Synodum afgesonden, bij dewelke sijn vercoren tot praesidem D.D. FESTUS HOMMIUS, tot assessorem D. SAMUEL GRUTERUS, tot scribam D. EDZARDUS AURICANUS, respective dienaren des Goddelijcken Woorts tot Leyden, Delfshaven ende Ameyden.

Artic. 2.

Daerna sijn overgegeven ende gelesen de credentien, bij dewelke de broederen ¹⁾ van de respective Suythollantsche Classen tot desen Synodum waren gedeputeert.

Uyt den Classe van Dordrecht:

D. JOHAN. BOCARDUS	}	respective bedie- naers des Godde- lijcken Woorts tot	}	Hendric Iden Ambacht
D. JOHAN. SELOSSA				Ryderkercke ende
D. ESAIAS WYKENTOORN				Sevenbergen.

Ende de E.E. PIETER GADUYTS, als ouderling uyt de kercke van Dordrecht.

Uyt den Classe van Delft:

D. HENRICUS ARNOLDI	}	respective bedie- naers des Godde- lijcken Woorts tot	}	Delft
D. JOHAN. FENACOLIUS				Maeslantsluys ende
D. JOHAN. GREGORII				Soetermeer.

Ende de E.E. JOHAN. SNEL, als ouderling tot Delft.

Uyt den Classe van Leyden:

D.D. FESTUS HOMMIUS	}	respective die- naren des Godde- lijcken Woorts tot	}	Leyden
D. JOHAN. LODENSTEYN				Soeterwoude ende
D. CORN. TETTEBODE				Hoomaade.

Ende de E.E. GERBIT LEENDERSZ., outburgemeester ende ouderling tot Leyden.

¹⁾ In het HS. is « de broederen » uitgevallen.

Uyt den Classe van der Goude:

D. JOHAN LYDIUS	} respective dienaren des Goddelijcken Woorts tot	{ Oudewater Krimpen ende Ouderkerk.
D. JOHAN. BACHUYSIUS		
D. HENRICIUS FABRITIUS		

Ende de E.E. DIRRIC JANSZ. CLUYT, als ouderling tot Schoonhoven.

Uyt den Classe van Rotterdam:

D. SAMUEL GRUTERUS	} respective dienaren des Goddelijcken Woorts tot	{ Delfshaven Schiedam ende Rotterdam.
D. REYNERUS BEKKEL		
D. JACOBUS LEUWIUS		

Ende WOUTER ADRIAENSZ., ouderling tot Sevenhuysen.

Uyt den Classe van Gorichem:

D. LUDERUS VOGELISANG	} respective dienaren des Goddelijcken Woorts tot	{ Vianen Ameyden ende Gorichem.
D. EDZARDUS AURICANUS		
D. JOHAN SPIELGARDUS		

Ende de E.E. GERAERT VAN HOEY, ouderling tot Gorichem.

Uyt den Classe van den Briel:

D. PETRUS PYLIUS	} respective dienaren des Goddelijcken Woorts tot	{ Ooltgensplaet Suytlandt ende Bomenede.
D. JACOBUS FLORIANUS		
D. HENRICUS NOLTHENIUS		

Uyt den Classe van den Hage:

D. HUGO BEYERUS	} respective dienaren des Goddelijcken Woorts tot	{ 's Gravenhage Wateringe ende Schevelingen.
D. SAMUEL MONTANUS		
D. FLORENTIUS MIDDELHOVEN		

Ende de E.E. FRANSOYS GEESTDORP, schepen ende ouderling van den Hage.

Uyt den Classe van Woerden:

D. JACOBUS CEALINGIUS	} respective dienaren des Goddelijcken Woorts tot	{ Woerden Sevenhove ende Nieucoop.
D. JOHAN. VIJNKIUS		
D. HENRI. VOLLENHOVEN		

Ende de E.E. DIRRIC CORNELISZ. VAN DER MIJL, burgemeester ende ouderling tot Woerden.

Uyt den Classe van Bueren:

D. PETRUS COLONIUS	} respective dienaren des Goddelijcken Woorts tot	{ Leerdam ende Beusichem.
D. FRANCISCIUS WARNERUS		

Uyt den Classe van Breda:

D. ABRAHAM MUSENHOLIUS } respective predikanten { Breda.
 D. JOHAN. LEMNIUS } gewesen tot en sijnde tot { Princelandt.

Van wegen de Ed. Mog. Heeren Staten van Hollandt ende West-Frieslandt sijn met credentien verschenen mijn Heer ROOVS VAN DEN HONAERT, eersten raet in den Hoogen Raet ende de Achtb. ADAM VAN DER MIJLEN, Schout tot Woerden.

Tot onderhoudinge van de onderlinge correspondentie sijn verschenen vanwegen de Geldersche Synode:

D. ELLARDUS VAN MEHEN ¹⁾, dienaer des Goddelijcken Woorts tot Harderwijk.

van wegen de Noorthollantsche:

D. ABRAHAM DOESLA } respective dienaeren tot { Enchuysen
 D. JACOBUS TRIGLANDIUS } Amsterdam.

van wegen de Utrechtse:

D. CORNELIUS LEONINUS, bedienaer des H. Evangelii tot Wijc bij Duurstadt.

van wegen die van Groeningen ende Ommelanden:

D. WESSELUS EMMIUS, kerkendienaer tot Groeningen.

D. MARTINUS NICOLAI ende D. ABRAH. LEUWIUS, respective dienaeren in de gemeente Jesu Christi van de Lier ende Rijswijc, sijn mede verschenen als Deputati deses Synodi, om deselve te dienen met haere advisen ende rapport te doen van haer gebesoingeerde tsedert den laest gehouden Synode.

Artic. 3.

Int lesen van de voorschreven credentien en is niet sonderlings aengemerct, dan alleen dat de kerkenraedt van den Briel niet en hadden den dienaeren des Goddelijcken Woorts uyt deselve Classe een ouderling bijgevoecht, gelijc hen van de Classe was geinjungeert, waer in de Synode niet vergenoecht sijnde, goet gevonden heeft de voorsz. kerkenraedt door een missive te vermanen, om in toecomende tijden niet meer so nalatich te wesen.

Artic. 4.

[Resumeren der acten.] — Is men gecomen tot het resumeren van de acten des laest gehouden Synodi Hagiensis ende aengaende den 1 Art. verclaerden D. deputati Synodi tsedert den voorsz. laest gehouden Synode geen goede gelegentheyt gesien te hebben, bij de E.E. Heeren curatoren aen te houden, om te becomen in de accademie te Leyden

¹⁾ Het HS. «MEGEN».

een professorem Theologie practice ¹⁾ ende dat te meer, dewijle sij verstonden dat de professoren in de theologie noch daerbij parsisteerden dat sulx onnodich sij, nadat Hare E.E. hare lessen ende voorgestelden exercitien daertoe dierigeren, dat sij den studiosis in de theologie niet alleen theoriam maer ooc praxim van dien iuplanten, so in publicis lectionibus alsooc in privatis collegiis; waerop de E. Synodus goet vint dat haere gedeputeerden bij gelegentheyde de voorsz. professoren vermanen om tselve also na te comen.

Artic. 5.

[*Houwelijcx ordinantie.*] — Aengaende het eerste lit Art. 2, belangende de houwelix ordinantie, hadden de gedeputeerden den E. raetsheer ende commissaris PERSIJN alsooc daerna den E. Heer president CROMHOUDT iterativelic aengesproken om te bekomen copie ende lectuere vant geprojecteerde derselven houwelix ordinantie, waerop mijn Heer CROMHOUT voorsz. eyndelic hen uyt het resolutie bouck des Hoffa hadde voorgelesen verscheyde resolutien desen aengaende, haer refererende ²⁾ so tot sekere placcaet hiervan a°. 1580 geemaneert, alsooc tot een houwelix ordinantie alrede geprojecteert, welke beyde souden opgesocht werden ende, gevonden sijnde, den gedeputeerden medegedeelt. Voorts beloovende sijn achtbaerheyt sulx te benaerstigen, dat de kerken daerin soude gegeven werde(n) goet contentement. De Synodus, om hiervan eens te sien ende te nieten het gewenste effect, last de gedeputeerden int ernstelic aenhouden van tselve voorts te continueren, lastet ooc den Classen, die hiervan eenige particulariteyten ofte casus matrimoniales hebben, deselve aen de gedeputeerden over te senden om bij het voorsz. project gevoucht te worden.

Belangende secundum membrum desselven articels, van de schoolordre, was gelijc de gedeputeerden verhalen dit stuc particulierlic van de Ed. Mog. H. Staten van Hollandt ende West-Frieslandt bij de handt genomen ende de schoolordre, ontworpen van den Rector ende Senaet Accademie Leydensis, aen de respective steden ende leeden van Haere Ed. Mog. overgesonden onder de punten van beschrijvinge, om daerop tegens den dachvaert, gehouden in September laestleden, de resolutie ende het goetvinden der vroetschappen in te brengen. Twelck gedaen sijnde hadden Haere Ed. Mog. de voorsz. geprojecteerde schoolordre gestelt in handen van de E.E. Heeren curatoren der Accademie tot Leyden om daerop in presentie rectoris et Senatus ejusdem Accademie te hooren 't advijs van de gedeputeerden der beyde Synoden van Suyt- ende Noorthollandt, mitsgaders de respective rectoren uyt de voornaemste steden van

²⁾ Het HS. heeft: « pactice ».

¹⁾ Het HS. heeft: « referende », het afschrift: « refererende ».

Hollandt ende Westvrieslandt, om daerna, alles in deselve ordre geredresseert ende tot een behoorlice forme gebracht sijnde, sulx vorder bij Haere Ed. Mog. daerin gedisponeert te worden als Haere Ed. Mog. tot dienste der schoolen geraden vinden souden. Waerop de voorsz. gedeputeerden ende rectoren van de E.E. Heeren curatoren tot Leyden ontboden ende aldaer verschenen sijnde ende hebbende ontfangen, gelesen ende overwogen de copie van de voorsz. geprojecteerde schoolordre, hadden daerover haer advijs schriftelic aen de E.E. Heeren curatoren overgegeven, twelk van deselve in bijwesen van den rector ende Senaet Accademie gelesen ende geexamineert sijnde ende wel behagende, hadden de E.E. genoemde Curatoren beloofd aen de Ed. Mogende H. Staten hiervan te sullen doen een favorabel raport, ten eynde het versouc in desen uyt name der kerke gedaen, mochte worden geoptineert, ende om dit noch meer te vorderen hadden de gedeputeerden een request tot sulken eynde ingestelt ende den E. Heere Raetpensionaris behandicht om ten tijde, als van tgeene voorsz. is bij de E.E. Heeren Curatoren rapport soude werden gedaen, bij der handt te wesen ende in Haer Ed. Mog. vergadering gelesen ende overwogen te worden. Verhaelden mede de gedeputeerden, dat sij in dese saeke souden hebben gehandelt met advijs ende hulpe der gedeputeerden des Nationalen Synodi volgens desselven Synodi resolutie, ende dat bij de Hooch Mog. Staten Generael, gelijk ooc alrede begonnen was; dan dat sij den voorgeschrevenen voet gevolcht hadden door goetvinden van mijn Heer den Raetpensionaris, als ooc daerna van de E.E. Heeren curatoren, dewelke meynden so wanneer de schoolordre behoorlic in de provincie van Hollandt soude sijn geformeert, ende daerna gebracht in de Generale Staten, dat alsdan deselve schoolordre bij Haere Hooch Mog. ooc wel soude werden gearristeert (!), om die also in alle de schoolen deser provincien in te voeren, ofte so men sulx aldaer immers niet en konde obtineren, datter dan geen reden ter contrarie en konden wesen, waerom een sulke welgefondeerde schoolordre tot dienst ende vordering van de jonge jeucht, in de respectie schoolen van Hollandt ende Westfrieslandt bij publike authorityt niet en soude werden geintroduceert. Welk rapport, wijtloopich gededuceert van de gedeputeerden, in haer verbael gehoord sijnde heeft de Synodus daerin gehad een goet genougen, lastet niet te min haer gedeputeerden voorts in dit stuc na behooren te diligenteren.

Artic. 6.

[*Translatie des Bijbels.*] — Aengaende de translatie des Bibels is van de gedeputeerde des Synodi gerapporteert dat de gecommiteerde translateurs, so des Ouden als des Nieuwen Testaments, op het beschrijven van de gedeputeerden des Synodi Nationalis vergadert sijn geweest

in den Hage, op den 22 ende 23 Mey laestleden ende verstaen hebben, dat se het werc niet en souden connen behooric aenvangen ende volbrengen, ofte sij souden moeten in een plaetse bij malkanderen sijn ende besoingeren, ende dat volgens dien vier van deselve soude(n) moeten so lange ontslagen sijn van haere ordinarische diensten, om haer binnen Leyden bij de twee andere tot dien eynde te transporteren ende dat sulx aen de Hoochmog. Staten Generael van de gedeputeerde des Synodi Nationalis vertoont sijnde, bij Haere Hooch Mog. op den 18 Julii laestleden was veraccordeert ende goet gevonden, dat de voorsz. gecommiteerde translateurs souden mogen vergaderen binnen de stadt Leyden, om aldaer het voorsz. werc in Gods name aen te vangen ende te volbrengen, ende dat tot sulken eynde geschreven soude werden aen de provincien van Gelderlandt, Hollandt, Zelandt ende Frieslandt respectivelicken, om GUILHELMUM BAUDERTIUM, dienaer des Goddelijcken Woorts tot Sutven, JACOBUM ROELANDUM, dienaer des Goddelijcken Woorts tot Amsterdam, GERSONUM BUSERUM ¹⁾, dienaer des Goddelijcken Woorts tot der Veer ²⁾ ende JOHANNEM BOGERMANNUM, dienaer des Woorts tot Lewaerden, respectivelic voor eenige tijt tot dit werc nodich, van haere tegenwoordige diensten te willen ontslaen met behoudinge van haere tractamenten, ende dat Hare Hooch Mog. daerenboven tot laste van de Generaliteyt sullen doen besorgen t' geen dat tot huyshuer ende andere oncosten noch soude mogen van nooden wesen, dat ooc de Heeren Staten van Hollandt verclaert hebben hierin te consenteren, met versouc dat de voorsz. andere provincien van gelijcken willen doen. Over welke goede resolutie van Haere Hooch Mog. de Synodus ten hoochsten verblijt sijnde, goet gevonden heeft, dat de gedeputeerden des Synodi met den eersten willen vermanen de voorsz. gedeputeerden des Synodi Nationalis, dat de ontslaginge van de vier voorsz. gecommiteerde translateurs met den eersten moge werden bevordert; ende sijn ooc de gedeputeerden des Synodi van Gelderlandt ende Noorthollandt gebeden de goede handt daeraen te willen houden, dat bij de kerke van Sutfen ende Amsterdam d'onslaginge D. BAUDERTII ende JACOBI ROELANDI met den eersten soude mogen werde(n) gevordert, hetwelcke sij aengenomen hebben te doen.

Artic. 7.

[*Verbeteringe van druckfouten.*] — De verbeteringe van de druckfouten der H. Schriftuere, waervan in het tweede lit des 3 artic. gesproken wort, concernerende, na dien desen aengaende een request was geexibeert (!) (aen) de Ed. Mog. H. Staten van Hollant ende Westfrieslandt ende tselve request bij Haere Ed. Mog. overgegeven in handen van

¹⁾ Lees : « BUCERUM ».

²⁾ Bedoeld is : Veere.

den Hove, hadden D. deputati utriusque Synodi den E. Heere president СВОМНОУT verscheyde reysen aengemaent, dat sijn Achtb. doch geliefde daertoe te arbeyden, dat het voorsz. request met advijs van den Hove met den eersten weder mochte keren aen de Ed. Mog. H. Staten van Hollant ende West-Frieslandt om aldaer afgedaen te worden, waerop sijn Achtb. hadde beloofd dat het voorsz. request met een advijs van den Hoove, eersdaechs daerop te formeren, in de tegenwoordige dachvaert van Haer Ed. Mog. ten eynde voorsz. weder soude werden overgelevert, ende blijven hiermede de gedeputeerden belast als boven.

Artic. 8.

[*Geschil int Brielsche Nieuwlandt.*]— Is in de vergaderinge gepresenteert ende voorgelesen seker geschrift, ingestelt ende geteykent van eenige provisionelen bedienaers des Goddelijcken Woorts der gecombineerde kerke in Brielsch Nieulandt, mitsgaders ouderlingen ende diaconen derselve kerke, waerin op dese Synode wiert versocht te willen lasten ende te autoriseren haere gedeputeerden om (haer) eersdaechs na den Briel ofte int Nieulandt te transporteren ende aldaer af te handelen sodanigen misverstandt, als geresen was tusschen de voorsz. kerkedienaren, ouderlingen ende diaconen, aen de eene ende den Classe van den Briel aen d'ander sijde ter oorsaecke van sekere beroepinge, bij die van Nieuwlandt gedaen op de persoon D. ABRAHAM RUTEAU ¹⁾ conrectoris in de Latijnsche schoole binnen den Briel. Dese vergaderinge, verstaende uyt de gedeputeerde broederen Classis Brillane dat deselve Classis sal gehouden wesen in de Oude Tonge den 8 Septemb. eerstcomende, heeft goet gevonden dat D. Deputati in vollen getalle sich op tijt, plaetse ende ten fine voorsz. sullen vervougen, om 't voorseyde misverstandt tot de meeste stichtinge te beslichten.

Artic. 9.

[*Kercken-ordeninge.*] — Aengaende de kerckenordeninge, Art. 4 geroert, nademael de gedeputeerden volgens haer rapport tot nocht toe door verscheydene voorgevallene impesgementen (!) gansch geen gelegenheit en hadden gesien om op het langduerich versouc der kerken aen te houden, dat de kerckenordeninge bij Haere Ed. Mog. in conformite van de resolutie Synodi Rotterdamensis, Art. 38, mochte worden geapprobeert, so oordeelt de Synodus hooch nodich dat de gedeputeerden nochmaels bij alle gelegentheit ende de gevouchelichte (!) middelen bij Haere Ed. Mog. arbeyden om eenmael die so lang versochte abprobatio der kerckenordeninge (te becomen), eerlang allegeende onder andere redenen ooc de loffelicke exempelen van andere

¹⁾ Het HS. leest: « RUTEAU », het afschrift: « RUTIEU ».

provincien, in welke de kerkenordere is gearristeert (!), ende tot groote gerusticheyt ende stichtinge der kerken, als mede tot contentement der E.E. Heeren magistraten selfs alrede wort gepracticeert, ende dat ondertusschen de respective Classen souden volgen de gewoonlicke, tot nochtue gebruycte, kerkenordre; versochte ooc de vergaderinge aen de Achtb. Heer Commissarios (!), dat deselfde geliefde dit gewichtige point in Haere E. rapport de Ed. Mog. H. Staten tot faveur van de kerken te recommanderen.

Artic. 10.

[*Bevordering Synodi Nationalis.*] — Concernerende het bevorderen Synodi Nationalis, Art. 8 gementioneert, de broederen van Dordrecht sullen in dese saeke voorts diligenteren ende sulx met hulpe van de gedeputeerde der beyder Synoden, denwelken sal gelieven, tot dien eynde na den Hage reysende ofte daer sijnde, de voorsz. broederen van Dordrecht daarvan te verwittigen ende alsdan tsamenderhandt haeren last te verrichten.

Artic. 11.

[*Kerckelijcke historie.*] — Nopende den 11 art. gelijc D. praeses verhaelde, en hadden de Classes, uytgenomen die van den Briel, tot nochtue aen sijn E.E. niet overgesonden, was niettemin hij er alrede besich in het stellen van t'selfde werc, juyst niet alle particularia ende personalia beschrijvende, maer tgeen profijtelic ende nodich soude sijn tot dienst der kercke aen den dach te brengen ende de posteriteyt na te laten; sullen de Classen nochmael belast sijn om metten eersten D. presidi sulke stucken over te senden.

Artic. 12.

[*Historie Emanuelis van Meteren.*] — Alsoo de gedeputeerde, om redenen in haer verbael gealligeert, de verbeteringe van eenige stucken in de historie IMMANUELIS VAN METERE tegens waerheyt verhaelt, gedaen uyt last der voorgaende Synoden, bij D.D. JOHAN LAMOTIUS ende HENRICUS ARNOLDI ende daerna overgesien ende geamplieert van eenige broederen in Noorthollandt, waervan Art. 12 Synodi Hagiensis, aen de Hooch Mog. H. Staten noch niet en hadden gepresenteert, sullen Haere E.E. ter eerster gelegentheyt hetselve doen ende de voorsz. verbeteringe Haere Hooch Mog. welbehagende dan int bijzonder laten drucken met aenteeckeninge van de pagiens van elcke editie, daer die verbeteringe gevallen is. ¹⁾

---

¹⁾ De woorden: «met aenteeckeninge . . . gevallen is», zijn overgenomen uit het afschrift.

Artic. 13.

[*Engelsche predicanten.*] — Bij occasie des 10 Art. is van eenige broederen verhaelt, hoe dat veele Engelsche predikanten herwaers comen ende onwettelic den kerkendienst bij de Engelsche garnisoenen aenvaerden, of in dienst sijnde haer onstichtelic comporteren; waerop de Synodus goet vint dat de kerkenraden, ter plaetse daer sulx voorvalt, haer sullen hebben te adresseren bij de collonellen ende capiteynen om met derselver hulpe ende autoriteyt sodanige onordentelicheden te weren.

Artic. 14.

[*Synodale acten ende rapporten.*] — Op den 14^{en} Art. van het schrijven der synodale acten ende rapporten der gedeputeerde des Synodi, mitsgader van een repartorium over deselve te stellen, twelck D. GERARDO VERSTEGO in de voorgaende Synoden opgeleydt was, heeft deselve VERSTEGUS den Synodo geexhibeert dat tweede volumen der synodale schriften, inhoudende de acten der Suythollanschen Synoden van den jare 1618 tot hier toe ende versochte wederom, dat hem mochte toegestelt werden eenige acten van de Synoden voornoemt, so die ergens bij d'een of bij d'ander mochten wesen, die hem noch ontbreken als van den jare 1575, 1576, 77, 78, 80, 84, 85, ende 86, opdat hij ooc het eerste volumen mochte compleren (!) met de acten der Synoden van den beginne der reformatie tot den jare 1608 incluys; ende aengaende het derde volumen, te weten dat repartorium, waervan hij een specimen in den voorgaenden Synode hadde overgelevert, twelck bij den Synode was geapprobeert, ende hij vermaent om daarmede tot dienst des Synodi voor (!) te gaen, verclaerde VERSTEGUS voornoemt dat hij datselve nu niet hadde connen greeet hebben, om de moeyelicheyte van het werck, so dat aengeleyt was, maer dat hij in den toekomenden Synodo tselve meende over te leveren, waarmede haer de vergaderinge hout gecontenteert ende vermaent de Classen, so daer ergens eenige van de voornoemde acten mochte(n) berusten, dat deselve hem VERSTEGO voorsz. toegesonden werden om sijn ¹⁾ werck te voltrecken, verwachtende tegens den toecomenden Synodum voornoemde repartorium. Heeft ooc hare gedeputeerden belast bij Haere Ed. Mog. te versouken dat VERSTEGO voorsz. sijn costen ende moeyelicken arbeyt tot nocht toe gedaen ende voorts te doen, eerlic moge gerecompenseert werde(n).

Artic. 15.

[*Blasphemie ende schandaleuse feyten der Joden.*] — Belangende de exemplen van grouwelicke blasphemien ende schandaleuse feyten der

¹⁾ Het HS. heeft: «sij».

Joden onder desen Synodo, Artic. 15, hadde de gedeputeerden daerop geinquireert ende met namen tot Rotterdam, maer tot nochtot daervan niet konnen bekomen vast bewijs, hadden over sulx hierin niet verder connen gaen. Noopende Noorthollandt oordeelden de gedeputeerde desselven Synodi dat de swaricheden desen aengaende ende daer meest vallende soude(n) konnen wechgenomen werden door de respective magistraten aldaer, die men daertoe soude versouken; waerop deselve gedeputeerden des Synodi seyden nader te sullen letten in haeren aenstaenden Synodo; dese vergaderinge haer latende sulx wel bevallen siet niettemin voor goet in, dat de kerkeraden van sodanige plaetsen onder desen Synode resortierende daer eenige Joden woonen, met namen tot Rotterdam ende in 's-Gravenhage op deselve Joden naerstelic sullen letten; ende sulke grouwelen bevindende haere respective magistraten sulke aendien, om die te weeren.

Artic. 16.

[*Petrus Broun.*] — PETRUS BROUN ¹⁾, art. 16, was tot Oudewater, gelijk D. LYDIUS verhaelde, tot het Rectoraetschap geavanceert, versoukende in den Classe van der Goude gepreexamineert te worden, ende dan int proponeren hem te oeffenen. De Classis sal naer discretie ²⁾ met denselven handelen.

Artic. 17.

[*Refutatie van de Confessie der Remonstranten.*] — De refutatie van de Confessie der Remonstranten, belangende waervan art. 19, rapporteerde de gedeputeerde dat deselve al bij de professoren der H. theologiae tot Leyden, met goetvinden van E.E. Gecommitteerde Raden van de Staten, volbracht ende onder druc was, ja! souden nu al aent licht geweest sijn, gelijk D. preses verhaelt, indien den drucker — die tselve werc aengenomen hadde — de voorsz. Heeren professoren niet en hadde te leur gestelt ende daeruyt was gescheyden, so dat de professores na een ander drucker hadden moeten sien ende wort dit werc met verlangen van de kerke verwacht.

Artic. 18.

[*Schriften des Synodi Nationalis.*] — Wat aengaet de schriften ende papieren des laesten Synodi Nationalis van Dordrecht, daarvan gesproken wort in den 21 en den 41^{en} (artikel) des laesten Synodi Hagiensis, is gebleeken, dat de voorgaende Synodus qualic is bericht geweest, dat sulck een verbodt van de Hooch Mog. Staten Generael aen den Classe van Dordrecht soude gedaen sijn ofte datter eenige

¹⁾ Het HS. leest: « BROEN ».

²⁾ Het HS. heeft: « na haer goet »; de tekst is uit het afschrift overgenomen

registers ofte schriften niet en souden te vinden sijn ofte vermist werden. Ende hebben de gedeputeerden van beyde Synoden verclaert, dat sijn, volgens den last van haere respective Synoden, versocht hadden aen Haere Hooch Mog. dat sijn de voorsz. schriften ende papieren in tegenwoordicheyt van eenige daertoe uyt alle de andere Vereenichde provincien te deputeren souden mogen inventarisen, twelk bij Haere Hooch Mog. op den 23 Mey geconsenteert sijnde, sulx den gedeputeerden van de kercken der respective provincien is aengeschreven, die ordre hebben gestelt, dat uyt alle de Vereenichde provincien eenige kerkedienaren tot dien eynde in den Hage sijn verschenen, dewelke op den 2^{en} Julii ende eenige volgende dagen, ten overstaen van twee Heeren uyt het collegie van Haere Hooch Mog. daertoe ooc gecommitteert ¹⁾, vergadert sijnde, alle de schriften ende papieren van stuc tot stuc hebben overgesien, ende bevonden dat deselve alle tsamen volgende twee registers, daarvan gemaect, ende in de kiste gevonden sijnde, in de voorsz. kiste noch waren, sonder dat yet wierde gemist; waerbij gedaen sijnde noch eenige andere schriften, die in de Griffie van Haere Hooch Mog. tot noch toe bewaert waren geweest, ende eenige, die onder D. BOGERMANNUM, gewesene preses des voorsz. Synodi Nationalis, berust hadden, een nieuw register is gemaect waervan alle de gedeputeerden der respective provincien een authentice copie hebben medegenomen; dat de voorsz. schriften ende papieren in seventhien voluminibus bij malkanderen sijn gebonden, ende dat Haere Hoochmog. van nieuws goet gevonden hebben, dat de voorsz. kiste met acht slooten geslooten, ende de kiste bij Haere Hooch Mog. voortaan soude bewaert werden. Mits dat van de sleutelen der voorsz. kist bij Haer Hooch Mog. een sal werden bewaert ende de andere seven bij elke provincie een, dat ooc de kiste alle drie jaer eens sal werden geopent om de voorsz. schriften te visiteren.

Artic. 19.

[*Conformiteyt der houwelijkse proclamatiën.*] — D. LUDERUS VOGELSAAG, in Synodo Hagiensi gedeputeert ad Synodum Trajectinam, nu laest gehouden, van wegen de onderlinge correspondentie, rapporteerde bij het leesen van de 22 art., dat in de kleyne steden ende ten platten lande onder het Stift van Utrecht, alrede was ingevoert de conformiteyt in tgeven van de houwelicse geboden met desen Synodo, so nochtans dat het geschiede vrijwillich ende dat daarvan noch geen vaste regel en was. D. Deputatus LEONIXUS voechde daerbij dat de gedeputeerden derselver provincie hierover hadden versouc gedaen aen de Ed. Mog. Heeren Staten van Utrecht, waerop eersdaechs apostille wiert verwacht, ofte dat men deselve achterblijvende alsdan op den aenstaenden Synodo

¹⁾ Het HS. leest: « gecommitteert sijn ».

Ultrajectina dit stuc so soude souken te bevorderen, dat niet alleen in de kleyne steden ende ten platten lande, maer ooc in de stadt van Utrecht selfs eenpaericheyte mochte worden ingevoerd.

Artic. 20.

[*Pieter Roelans.*] — PIETER ROELANS blijft alsnoch den respectieve Classen gerecommandeert gelijce Art. 23 Synodo Hagiensi.

Artic. 21.

[*Legerdienst.*] — Den legerdienst belangende, Art. 24, hadde de Classis van Delft uyt den haeren daertoe eenen gedeputeert, welke sijn last ooc den Doorlucht. Prince van Orange, hooger memorie, alsmede den Raet van Staten hadde bekent gemaect; doch was hem daer aengeseyt, dat hij deselve last niet soude aenvaerden eer hij daertoe wierde versocht ende was, niet onboden sijnde, thuys gebleven.

Artic. 22.

[*Onderteekeninge der Culenburgse schoolmeesters.*] — Wat aengaet het onderteekenen van de schoolmeesters onder het gebiedt van den welgebooren Grave van Culenburch in conformiteyt van de resolutie des laetsten Synodi Nationalis ende tegenwoordig eenparich gebruc (!) van de kerken deser landen, waervan Art. 25, verclaerden fratres Burani dat hij, gemelde Genade, belooft hadde tselve van nu voortaan onder sijn gebiet te sullen laten geschieden.

Artic. 23.

[*Correspondentie met Utrecht.*] — De gedeputeerden sullen bij Haere Ed. Mog. aenhouden om continuatie van de correspondentie met den Synodo van Utrecht.

Artic. 24.

[*Versoeck des kerckenraets van Haserswoude.*] — Zijnde gelesen den 31^{en} Art., hebben de broeders des Classis van Leyden de vergaderinge overgelevert een schriftelic versouc des kerckenraets van Haserswoude, waerin vertoont wort hoe dat sekere JACOB GERBETZ PLOMP ¹⁾, onlangs geweest hebbende een rethoriker, weynich tijts geleden noch gespeelt hebbende op het toneel lichtvaerdige commedien, heftich hebbende gedreven de partie van de Remonstranten, ja! hebbende selfs in persoon, om sodanige vergaderinge te stijven, met geweer schiltwacht gehouden, nu nevens andere Mennoniten aldaer, onder pretext van de leere der Mennoniten, aperte conventiculen hout, alhoewel hem sodanige vergaderinge van den Hove Provinciael verboden sijn, tot

---

¹⁾ Het afschrift leest: « CLOMP »

welke vergaderinge met meenichten conflueren de Remonstranten; welk alles strect tot merkelicke verstoringe van de ruste van haere ende de naest gelegene kerken, versochte over sulx de voorsz. kerken-raet dat dese Synodus daerop geliefde te letten, dat deselve onstichtelicke ende factieuse persoon gebreydelt, mitsgaders de voorsz. aparte conventiculen gesteuyt ende de haere gelijc ooc de nabuerige kerken in ruste gebracht ende onderhouden mochte werde(n). De Synodus, sodanig versouc voor billic houdende, vint ten hoochste noodich dat de Classis van Leyden benefens de gedeputeerden des Synodi dese saeke behartige ende aen het Hoff Provinciael, daer deselve sake alrede is aenhangich gemaect, remonstrere ende versouke met autoriteyt ende na behooren daerin voorsien werde.

Artic. 25.

[*Programma Jacobi Hovii.*] — Also het geresolveerde ¹⁾ overt onstichtelicke programma JACOBI HOVII, art. 35. noch niet en was geffectueert, gelijc de broeders van der Goude verhaelde(n), so wort deselve Classis bij dese vergadering ernstelic belast om met assistentie der gedeputeerden des Synodi — indien de kerke van der Goude nalatich blijft haer devoir hierin te doen — de sake tot weringe van sulken schandael bij de handt te nemen ende af te doen.

Artic. 26.

[*Saecke Vossii.*] — De saeke D. VOSSII aengaende, waervan art. 39, hadden de gedeputeerden D. VOSSIUM uyt de name des Synodi bedanct van sijn ronde verclaringe ende gedane beloften, hem aenmanende van te willen deselve belofte met den eersten te presteren, ten eynde alle achterdencken op sijn persoon mochte wechgenomen ende den kerke in alles gegeven volkomen contentement, waerop D. VOSSIUS hadde geantwoort, dat hij tselve, als daertoe seer wel geneycht sijnde, alrede soude hebben gedaen, doch en hadde hetselve niet connen te wege brengen, overmits hem benefens sijn eerste professie noch de tweede, namelic der Griecser taele was opgeleyt, nadien hij ooc met sijn bouc de Latinis historicis, jegenwoordich onder druc sijnde, tot noch toe waere besich geweest ende andere occupatien hadde gehad, soude evenwel sijn eerste werc maken van de resumtie sijner historie van (!) de Pelagianismo, dan overmits sulx niet so haest, na sijn ende der kerken wensch, en soude connen afgedaen worden, dat hij van meeninge was eersdaech sijn gedructe theses van verscheyden pointen der theologie, ten tijde sijner Regentschaps in collegio Ordinum gedisputeert, te oversien, ende weder te laten herdrukken met een bijgevouchde praefatie, daertoe ingestelt om achtervolgende sijne beloften

---

¹⁾ Het HS. leest: « het geresolveert is ».

de kerken deser landen van sijn orthodoxe gevoelen een beginsel van contentement te geven. Om welk alles met den eersten te doen de gedeputeerden Zijne E. W. hadden vermaent; de Synodus lastet alsnoch de gedeputeerden D. Vossium aen te manen om het voorsz. met den aldereersten te volbrengen.

Artic. 27.

[*Synodale schriften.*] — Aengaende den 43 Art. van de schriften desen Synodo toebehoorende, oft wel de laest gehouden Synodus Hagiensis beslooten hadde dat een ygelicke Classis sodanige stucken derselver schriften als onder haer, ofte yemant van de haere, mochten berusten, soude oversenden aen de gedeputeerden die deselve souden opsluyten in de synodale kiste, tot dien eynde doen maken, so verclaerden doch de gedeputeerden dat men haer sulke schriften tot noch toe niet ter handt gestelt en hadde; heeft derhalven de vergaderinge weder opnieuwe de respectieve Classen belastet, dat een yder bij de hare naerstich na de voorsz. synodale stucken ondersoucke, ende de broederen, bij dewelke eenige gevonden worden, serieuselic vermaent om deselve aen de voorsz. gedeputeerden over te schicken ten fine als vooren. Is mede voor goet ingesien, dat de gedeputeerden des Synodi indertijt, nadat sij haere rapporten schriftelic sullen hebben gedaen, deselve gehouden sullen sijn te teykenen ende in de Synodo D. preside over te geven, dewelke tselve schriftelicke geteykende rapport weder sal behandigen den blijvende ende weder aenkomende gedeputeerden ende henluden belasten met de eerste gelegentheynt in de synodale kiste op te sluyten.

Artic. 28.

[*Oostindische kerckenordre.*] — Wat belangt de Oostindische kerckenordre, art. 45, was deselve, uyt de onse geextraheert ende met een geringe veranderinge den kerken van Oost Indien geappropriert, al int eynde van t'jaer 1623 ter vergaderinge van Heeren Seventienen tot Amsterdam overgegeven, waerop t' advijs van de respectieve cameren soude verstaen worden, daerover hadden de gedeputeerden beyder Synode(n) de Bewinthebberen der respectieve cameren in de provincie van Hollant als tot Amsterdam, Delft, Hoorn ende Rotterdam aengesproken ende gebeden, dat se de goede handt daeraen wilden houden dat tot bevorderinge van dese seer noodige ordre een goede resolutie in haere cameren mochte genomen werden ende ter naester vergaderinge van de Seventien ingebracht, dewelke alle ende een yeder van hen voor antwoord hadden gegeven dat dit stuc noch noyt onder de punten van beschrijvinge aen haere collegien en was overgesonden, belovende wanneer sulx soude geschieden, dat sij in geene gebreke soude(n) sijn om dit noodige stuc in aller maniren te helpen bevorderen; waerop de

E. Synodus heeft goet gevonden dat de gedeputeerden beyder Synoden dit voorts sullen benaerstigen.

Artic. 29.

[*Predicanten voor Indie.*] — Nopende den 48 art. rapporteerden de gedeputeerden niet te weten, dat t'sedert het laest gehouden Synode eenige nieuwe aengekomen predikanten in dese quartieren bij de respective Oostindische camers van Delft of Rotterdam na Oost-Indien sijn afgevaardicht, hadden evenwel goet gevonden der (!) resolutie des Synodi hiervan deselve cameren bekent te maken, welke belooft hadden haer hier na te sullen gedragen ende aengaende het kerkelieke int senden der predikanten na Oost-Indien, tselve door de gedeputeerden deses Synodi te laten verrichten.

Artic. 30.

[*Clachte eeniger lidmaten van Culenburgh over het onordentelyck incomen Coetsii in den dienst aldaer.*] — Zijn in de vergadering verschenen GERRIT JANSZ. SLUTER, gewesen ouderling ende DIRKIE SAS, gewesen diaken tot Culenburgh, met credentie, van eenige particuliere lidmaten aldaer onderteykent, ende verthoonden hoe dat sijn luyden, ende neffens haer veel andere goede ledematen der voorsz. gemeeynte waren gemiscontenteert over de beroepinge ende het onordentelic incomen JOHANNIS COETII in den kerkendienst aldaer, versouckende dat de vergaderinge haer wilde aenwijzen den alder bequaemsten voet, op denwelken sulke disordre gebetert, d'onruste ter oorsaecke van dien onstaen wechgenomen, ende sijn luyden met de kerke weder vereenicht mochten werden ¹⁾. De Synodus, dese saeke in communicatie leggende, is berichttet ten deele uyt het rapport haerder gedeputeerden, ten deele uyt het rapport der ²⁾ broederen des Burensche Classis mondeling verhaelt ende classicaele acte, dat D. COETII beroep, proclamatie ende confirmatie tot Culenburgh al vrij wat precipitanter ende disordentelic was toegegaen, ende bij hen weynich of immers geen behoorlic regart genomen, so op de voorsz. ontruste ledematen, als ooc op de schuldige ende sorchvuldige handelinghe ende resolutien Classis Buranae over dese saeke; heeft over sulx de vergaderinge goet gevonden dat uyt haere naem D. COETIUS door een missive van sijn voorschreven fauten sal vermaent worden, ende bij gelegentheyt van de gedeputeerden mede aengesproken ende dat hij, COETIUS, om de onruste ledematen contentement te geven eersdaechs sal een predicatie doen int bijwesen van eenige broederen bij de Classe van Bueren te deputeren, in welke predicatie hij rondelic sal verclaren sijn gevoelen over de pointen der

¹⁾ De woorden: «mochten werden» sijn overgenomen uit het afschrift.

²⁾ Het HS. mist de woorden: «het rapport der».

leere, tusschen ons ende de Remonstranten controvers, met verdedinge van de waerheyt ende wederlechinge (!) van de dwalingen; dat hij ooc doorgaens in sijn predicatien, den text ende de gelegentheyt sulx vereschende, daerop na noodruft sal letten, ende om te weten of sulx geschiede sullen de broederen der Burensche Classis altemet de voorsz. Coertius hooren, ende so hij hem wel quiet daervan bij de gemeente goet rapport doen ende voorts arbeijden, om die ontroerde tot ruste te disponeren ende te bewegen: gelijc ooc Coertius selfs bij alle gelegentheyt de gemeente met vriendelicke aenspraeke ende ommegang sal bejegenen. Dese resolutie des Synodi is den voorsz. broederen van Culenburch aengeseyt ende haer aengeraden, dat sy ende alle misconcontenteerde broederen van nu voortaan belangende de voorsz. swaricheyt souden gerust wesen ende naerstich in t'gehoor des Goddelijcken Woorts, mitsgaders het gebruyc des H. Avontmaels, te meer nadien Coertius in examine, na de(r) broederen des Burensche Classis getuychenis, hem orthodox hadde verclaert, nadien hij ooc over sijn voorsz. fauten was classicaliter vermaent ende sulke vermaninge hadde aengenomen. De voorsz. broederen van Culenburch hebben dese resolutie ende raet des Synodi met goet genougen ende dancsegginge aengenomen, ende belovende deselve na te comen ende te arbeijden dat de andere mede hierin acquiesceren.

Artic. 31.

[*Gagie der kerkedienaren.*] — D. JOH. LYDIUS ende D. HENR. NOLTHENIUS hadden volgens haeren last, Art. 51, bij Haere Ed. Mog. aengehouden om augmentatie van de gagie der kerkedienaren in de kleyne steden ende daerop apostille gecregen, dat Haere Ed. Mog. de gagie der voorsz. kerkedienaren vermeerdert (hadden) van vijf tot seshondert guldens sjaers ende voor diegeene, die vier ende meer kinderen hebben noch vijftich guldens hierboven, waerop de voorsz. broederen bij de vergadering sijn bedanct voor haer goede devoir in desen gedaen.

Artic. 32.

[*Gagie der schoolmeesters ten platten lande.*] — De gedeputeerden hadden ooc, gelijc hen Art. 58 opgeleyt was, (in) een request de Ed. Mog. H. Staten vertoont de groote noot der schoolmeesteren ten platten lande, mitsgaders de merkelicke inconvenienten daeruyt ontstaende, versoukende dat Hare Ed. Mog. hierin geliefde te voorsien ende ordre te stellen; op welke requeste Haere Ed. Mog. hebben geapostilleert dat sij, de gedeputeerden, souden tselve remonstreren aen de ambachsheeren ofte gerechten van de respectieve dorpen daer onder de voorsz. abuysen voorvielen, om bij die met kennisse van saeken ende na den noot van de respectieve schoolmeesteren daerinne versien te werden; doch de Synodus, het daervoor houdende dat

hierdoor de saeke niet soude connen worden geholpen, heeft goet gevonden dat de gedeputeerden de saeke souden hervatten ende aen de Ed. Mog. Heeren Staten nieuwe instantie doen, ten eynde Haere Ed. Mog. wilde gelieven een ander ende bequamer middel tot vertroostinge van de voorsz. gegraveerde schoolmeesters te beramen; sijn ooc de E. gedeputeerden van Noorthollandt versocht dit haren Synode aen te dienen, opdat haere waerde van deselve hiertoe gelast sijnde conjunctim met de gedeputeerden deses Synodi de voorsz. saeke, als beyden Synoden aengaende, mochten bevorderen; heeft mede mijn Heer Commissaris VAN DEN HONAERT de vergaderinge gepresenteert dit stuc aen Haere Ed. Mog. favorabelic te recommanderen.

Artic. 33.

[*Jan Cornelisz.*] — Wat belangt JAN CORNELISZ, eertijts Arminae (!) predikant tot Lamuyden, hem tot Gottenburch in Sweeden uytgevende ende gedragende als een leraer der Gereformeerde kerke, hadde de gedeputeerden den Heere RUTGERS, ambassadeur van de Conincklike Majesteit van Sweden, aengesproken ende uyt name der kerke gebeden dat sijne E. daertoe wilde arbeijden, dat het den voorsz. JAN CORNELISZ. werde verboden ende dat tot dienst van de Nederlanders aldaer een Gereformeerde predikant, vroom ende gesont van leere ende van leven, mochte beroepen worden. Waerop sijne E.E. hadde geantwoort, dat den voorsz. JAN CORNELISZ. door bevel van (de) Conincklike Majesteit met toesluytinge sijner predicplaetse al geweest was, ende dat sijne E. onlangs hadde verstaen dat de Nederlanders aldaer bij sijne Majesteit de publicque oeffeninge van hare godesdienst in prediken ende tgevolge van dien was toegelaten sonder dat sijne E. wiste of sulx aen Gereformeerde of de Remonstranten vergunt was, waerna sijne E. soude vernemen, ende comende te verstaen, dat sulx de Remonstranten vergunt was, so soude sijn E. door alle mogelicke middelen, ooc door hulpe van Haere Hoochmog. daertoe arbeijden dat se mochte geweest werden ende in plaets van hen tselve beneficium den Gereformeerden gegeven, waerin de Christelijcke vergaderinge een sonderling genougen nemende heeft goet gevonden dat haere gedeputeerden de gemelte heer Ambassadeur voorts daerop sullen aenhouden ende versouken, dat niet alleen den Gereformeerden tot Gottenburch maer ooc tot Stockholm ¹⁾, daer mede veel Nederlanders woonen, met gequalificeerde (!) leeraers mochte(n) werde(n) versien.

Artic. 34.

[*Kerckelijcke saecken in Indien.*] — Concernerende het laeste lit art. 60 hadden de gedeputeerden daarna vernomen ende verstaen dat hierinne

¹⁾ Het HS heeft: « Stocholt », het afschrift: « Stockholm ».

doorgaens sulke een ordre bij de bewinthebbers van de Oostindische Compagnie onderhouden wierde, dat sij nauwelix een schip na Oost Indien doen afvaren, of tselve is ten dienste van t' schipvolk met een siekentrooster voorsien, bij occasie van welken articel is voorgesteld dat de laestgehoudene Utrechtsche Synodus verstaet dat de besoiinges hier te lande vallende, over de kerkelicke swaricheyt van Oost ende West Indien een werc was de gemene kerken van dese landen toe-hoorende, ende dat oversulx tselve behoorde gedaen te worden bij de gedeputeerden van de respective provinciale Synoden, ofte ten minsten bij eenen daertoe specialic ¹⁾ belast, versochte derhalven D. Deputatus LEONINUS van wegen de voorsz. Utrechtsche Synodo, dat men deselve wilde toelaten om ²⁾ op haer eygen kosten een ofte meer — gelijc dat goet mochte gevonden worden — gecommiteerde af te senden op de vergaderinge(n), die aengesteld worden om sodanige kerkelicke saeken van de Indische te verhandelen; de Synodus dit in deliberatie geleyt hebbende, heeft daerop geantwoort conform de resolutie van den laetsten Noorthollanschen Synodus, dat dewijle dit stuc noch niet in effect en is, de E. Synodo van Utrecht gelieve patientie te nemen ende te vertrouwen, so wanneer alst ten gewensten eynde soude mogen gebracht sijn, dat bij den Synodo alsdan op haer voorstel behoorlic sal gelet werden. D. HEN. ARNOLDI heeft bij gelegenheyt van denselven articel den Synodo mede bekent gemaect, dat de Westindische cameran van de Maes, last hebbende om een predikant te versorgen, eenige schepen na Westindien souden uytsenden, dat men derhalven in de respective Classen van Suythollant wilde vernemen of onder deselve een gequalificeert kerkendienaer was, die sijnen dienst in Westindien wilde laten gebruyken; de Synodus heeft de gedeputeerden der respective Classen bevolen om elk onder den haeren hierna te vernemen ende, yemant vindende, denselven aen de predikanten van de voorsz. Maes-steden bekent te maken.

GRAVAMINA.

Artic. 35.

[*Ongebondenheyt en stouticheyt der papen en Jesuiten.*] — Op het eerste gravamen ³⁾ wort verstaen hoochnodich te wesen, dat Haere Ed. Mog.

¹⁾ Het HS. leest: « daer toe specialic daer toe ».

²⁾ Het HS. heeft: « op om ».

³⁾ Het 1ste gravamen luidde: « Alsoo men daeglijcks bevint dat de pauselijke superstitiën ende affgoderye, Godt betert, hoe langhs hoe meer toeneemt, in sonderheyt in den Haage ende daer omtrent, tot Oudewater ende Polsbroeck etc, tot nadeel van de Gereformeerde Religie, ende tot opspraecke selfs van de regeringe des lants, ende groote bedroeffnisse van alle vromen, ende dat door soodanige toelatinge veele periculen ende swaricheden soo voor den staet des lants, als der kercken veroorsaecht

door de gedeputeerden des Synodi (s)erieuselic van nieuws werde gemonstreert de ongebonden licentie ende onverdraehelicke stouticheyt der papen ende jesuiten, dewelke met meenichte in de steden ooc hier ende daer op de huysen van eenige particuliere heeren incomen, blijven, missen ende andere afgoderie plegen, tvolk verleyden ende bijna doen al wat sij willen, gelijc hiervan verscheyde exempelen wierden gealligeert, ende nadien men siet dit alles ten deele mede daeruyt te ontstaen, dat deselve tot haren profite gebruyken of immers misduyden het placcaet van Haere Hooch Mog. geemaneert 1622, pretenderende dat se hier te lande vrijelic mogen comen, blijven ende woonen, als sij haer aen de magistraten van haere residentie aengeven met haere namen ende woonplaetsen, so sullen de gedeputeerden ooc ernstelic versouken, dat Haere Hooch Mog. gelieven tselve placcaet nader te interpreteren, ende sulke ordre te stellen dat de voorsz. onheylen eenmael na behooren mochte(n) geweert werden; ende sal een ygelic Classis aen de gedeputeerden oversenden sodanige particulariteyten ende exempelen als desen aengaende bij haer vovallen, heeft ooc de vergaderinge den Achb. Heere Commissarissen gebeden dit stuc favorabelic te recommanderen, welke Haere Achb. ooc aengenomen hebben te doen.

Artic. 36.

[*Refutatie van het boeck Costerii.*] — Belangende het tweede gravamen ¹⁾

werden, behalve dat Godts toorne, d'welcke men siet schrickelijc over de landen onsteken te sijn, meer verweckt wert, welcke swaricheden meest daeruyt ontstaen, behalven de groote onachtsaemheyt ende conniventie der officieren, dat de papen hier te lande daermede getolereert werden, dat se haer selven bekent maecken ende namen aengeven, ende onder die vrijheyt de huysen daegelijcks doorlopen, de missen ende andere afgodise diensten plegen, ende de eenvoudige meer ende meer verleyden, de onderdanen niet alleen van de waere religie, maer oock van haere wettige overheyte affkerigh maecken, ende oversulcx ongetwijffelt, in soo verre desen met ernst niet en wert voorsien, niet anders te verwaghten is, dan dat uyt dese conniventie, tolerantie ende uyt de tolerantie, possessie, ende ten laesten vermeersteringh sal veroorsaackt werden. Wert gevraeght off men niet eenmael nae veele remonstrantiën behoort op een nieu ende sonderlinge ten aensien van dese drouvige tijt bij de hooge overheyte aen te houden, dat in desen doch mochte met ernst tegen de papen voorsien werden, op gelijcke wijze als tegen de Remonstrantse predicanten voorsien is, ten eynde de harten van de vroomen overheden mogen bewoogen werden, om dese groote swaricheden tot ontlastinge van haere conscientie te beteren, ende den staet der landen ende der kercken in meerder verseeckeringe, ende de bedienaers des Goddelijcken Woorts — dewelcke in desen niet anders voor hebben als haere conscientie voor Godt te ontlasten — claghteloos te stellen*.

¹⁾ « Off het niet geraaden sij te wederleggen een seker boeck COSTERI Jesuitae, genaemt *Annotationen op het Nieuwe Testament*, geschreven in Duyts met een seer bittere ende scherpe prefatie ». Waarschijnlijk is bedoeld: « *Het Nieu Testament onses Heeren* ».

en vint de Synodus niet geraden, dat uyt haere naem, FRANCISCI COSTERI bouk ende de praefaci van dien wederlecht werde, maer so wie int particulier tselve begeert te doen mach de Synodus dat wel lijden, mits dat daerin gevolcht werde d'ordre over t' uytgeven der bouken voor desen beraemt.

Artic. 37.

[*Schoolordre.*] — Nopende het versouken van een gemeene geauthoriseerde schoolordre, waervan het 3 gravamen ¹⁾ spreekt, is in dit stuc alrede gearbeyt bij de gedeputeerden, als gebleeken heeft bij haer rapport ende int voorgaende te sien is, Art. 5. Hierop verstonden de respective Classen dat haere gedeputeerden voorts het beste souden doen om tselve werc te bevorderen, conform de resolutie des voorsz. 5 Articels.

Artic. 38.

[*Abuysen in de proclamatie ende bevestigen der houleyken.*] — Wat belangt de abuysen, vallende int proclameren ende bevestigen van de houwelicken, gespecificeert gravamen 4 ²⁾ ende waervoor de houwelicken, also geproclameert ende bevestiget, te houden sijn; hebben de kerken, daer sulke abuysen voorvallen, aengaende het eerste lit tot weeringe van deselve aen te houden om executie der placcaten daertegens gemaect, ende belangende het tweede lit daarvan te oordelen na de politique houwelix ordinantie.

Artic. 39.

[*Lutherse.*] — Concernerende het 5 gravamen, ³⁾ is volgens 't begeeren eeniger Classen daerover nader openinge gedaen ende verclaert de meeninge der broederen, van welke dit gravamen comt, sodanich te

---

Jesu Christi. Met vyt legginghen door Franciscum Costervm Priester der Societeyt Jesu. Antw., J. Trogmaesius, 1614 in fol. Het boek heeft een opdracht aan de Staten van Holland, Zeeland, enz.

¹⁾ «Off niet nodich sij op een nieuw ernstigh te versoeken bij de Heeren Staten een gemene geauthoriseerde schoolordeningh».

²⁾ «Alsoo men bevint dat somwijlen personen wechloopen sonder concent van ouders ofte monboirs, als oock die haer selfs niet sijn, op andere plaetsen haer laeten geboden geven ende in den houwelijcken staet laeten bevestigen, tegens het placcaet der Ed. Mo. Heeren Staten van Hollandt, off niet ernstigh aen te houden sij bij Haere Moogende, dat doch soodanige abuysen door haere autoriteyt moghten geweert werden, ende off doch daerentusschen soodanige houwelijcken niet voor onwettigh te houden sijn.»

³⁾ «Alsoo bewezen is, dat de hedensdaeghse gemeente Lutherse geensints en accorderen met de leere Lutheri, noch met de Auspurghse confessie, off niet noodich is, dat bij de E. Synodo daerop moghte geleth werden, ende de saecke aen de Ed. Mo. Heeren Staten behoorlijk geremonstreert.»

wesen dat de Synodus bij de Hooch Mog. Heeren Staten behoort aen te houden dat sulke Lutersche, als int gravamen beschreven sijn, het prediken verboden werde; de vergaderinge reserveert dit judicio Synodi Nationalis.

Artic. 40.

[*Vermeerderinge der alimentatie der weduwen.*]—Roerende het 6 gravamen ¹⁾ om te versouken vermeerderinge van de alimentatie voor der predikanten weduwen sal tselve geschieden door de gedeputeerden dewelke ooc de particulirè Heeren — onder welkers ressort de predikanten weduwen geen tractament en hebben ende de predikanten selfs niet en genieten sodanige emolumenten als geschiet onder de Ed. Mog. H. Staten van Hollandt ende West Frieslandt (en) den doorluchtigen Prince van Orangien — sullen souken te bewegen, dat deselve haere predikanten also tracteren, als de welgemelte Heeren Staten ende Sijn Vorstelijcke Doorluchticheyt ende mogen de kerkedienaren welke dit aengaet haer tot dien eynde bij de gedeputeerden des Synodi adresseren.

Artic. 41.

[*Sistini Amama versocck.*]—Aengaende het 7 gravamen ²⁾, sprekende vant versouc D.D. AMAMA, professoris in de Accademie tot Franeker, oordeelt de Synodus conform de resolutie des Synodi van Frieslandt, dat de candidati der H. theologie versoukende tot het examen toegelaten te worden, gehouden sullen wesen benefens de testimonia Ecclesiae, senatus accademici, ende der professoren der H. theologie mede te verthoonen getuychenisse van de professoribus haebreae et graecae linguae. dat se in de wetenschap derselver talen so verde (!) sijn geoeffent, dat sij connen ten minsten den originelen text des Ouden ende Nieuwen Testaments lesen ende redelicker wijze verstaen.

Artic. 42.

[*Legerdienst.*] — Op het 8 gravamen ³⁾ wort verstaen in aller manieren noodich te wesen, dat ten minsten in elke provincie sij een

¹⁾ « Off den gedeputeerden des Synodi niet wederom de novo in last gegeven sal werden, dat haer E. bij de Ed. Mo. Heeren Staten versoecken vermeerderinge van alimentatie voor der predikanten weduwen.»

²⁾ « Dat volgens de resolutie des voorleden Synodi Hagiensis, art. 34, moge geleth werden op de remonstrantie van D. AMAMA aen de Synodo Hagiensi overgelevert ende mede op de resolutie des Synodi van Vrieslandt daerbij gevoeght »

³⁾ « Off niet nodigh is dat bij dese Synode beroepen ende gestelt werden voor yder Zuythollants regiment een bequaem predicant om den dienst int leger waer te nemen, en dat daervoor versoght werde bij de Ed. Mo. Heeren Staten een behoorlijk tractement, dewijle de uytheemse regimenten, Engelse ende France, elck hebben haer eygen predicant.»

ordinaris predikant om den dienst int leger waer te nemen, want deselve alle jaren vernieuwt wordende, so gebeurt het dat sij de humeuren der soldaten so wel niet en kennen, noch ooc de abuysen onder hen in swang gaende, als diegeene, die met haer continuelic omme gaen. Soo siet men mede, wanneer alrede de respective Classen haer devoir doen, om eenige personen tot den legerdienst te deputeren ende de gedeputeerde broederen hare last bekent maken ter plaetse daert behoort, dat se evenwel niet onboden (!), maer thuyt gelaten worden, als voorleden jaer geschiet is tot Delft, siet boven art. 21, waeruyt dan comt te ontstaen dat de grouwelicke sonden, die dagelix in de legers omme gaen, niet behoorlic gestraft en worden ende menichte van soldaten sonder onderwijsinge ende vertroostinge heenen sterven. Te meer behoort dit alhier gepraectiseert te worden nadien men siet, dat de Engelsche, Fransche ende andere uytheemsche natien ons hierin met een goet exempel voorgaen, ja, selfs dat onse vianden altyt menichten van jesuiten, papen ende monneken in haer legers hebben. Sullen daerom de gedeputeerden des Synodi gelastet sij(n) om dit bij Ed. Mog. H. Staten te versouken, gelijc de gedeputeerden van de corresponderende Synoden mede van dese vergaderinge gebeden sijn, tselve een ygelijc van de haeren aen te dienen, opdat het soveel te voorspoedelic ende eenpaerlic mochte bevordert worden; onder-tusschen sal men int waernemen van de voorsz. legerdiensten voorts onderhouden den ouden voet, tot noch toe gebruyct, blijvende desen last voor dit jaer bevolen den Classe van Delft ende in toekomende jaer het Classe van Leyden, so sullen ooc de gedeputeerden bij Haere Ed. Mog. aenhouden dat doch de predikanten, tot desen dienst gedeputeert, hebbende Haere Ed. Mog. daarvan opening gedaen, echter niet weder thuyt gelaten maer tijdelic ontboden worden.

Artic. 43.

[*Roepende sonden.*] — Belangende het 9 gravamen, ¹⁾ van de roepende sonden des lants ende de bequaemste middelen om die te weren, verstaet de Synodus dat het ooc is gestelt onder de pointen van beschrijvinge om op de jegenwoordige dachvaert bij de Ed. Mog. H. Staten van Hollandt ende West-Frieslandt verhandelt te worden, heeft oversulx goet gevonden dat de respective Classen met den eersten sullen de gedeputeerden ter hant stellen tgeene bij haer, dese materie aengaende, is geconcipteert ofte noch sal geconcipteert (werden) gelijc de gedeputeerde broederen eeniger Classen het haere van stonden aen

---

¹⁾ « Off op occasie van het geduyrigh uyt-schrijven der bededagen het niet nodigh en waere, dat de Synodus Haere Ed. Mo. soude aenwijzen ende bekent maecken de roepende sonden des lants, door d'welcke Godes zegen van ons geweert wert ende oock middelen aenwijzen, waardoor d'selve best souden connen geweert werden.»

gelevert hebben. D. Deputatus Groninganus dede ooc openinge vant geene daerover in de Synodo van Groeningen ende Ommelanden was gedaen, sullen voorts de gedeputeerden des Synodi sulx alles in eene remonstrantie vervatten ende na eysch deduceren ende dan d'Ed. Mog. H. Staten overgeven met ernstelic versouc dat Haere Ed. Mog. gelieve tegens sulke sonden te maken scharpe placcaten ende deselve sonder conniventie doen executeren ten eynde sodanige sonden wogen geweert, ende Gods toorn ende straffe van dese landen afgekeert werden.

Artic. 44.

[*Woecker.*] — Den woecker aengaende, waervan het 10 gravamen ¹⁾ spreekt, antwoordt de vergaderinge dat men tot weeringe van deselve heeft aen te houden om executie van de placcaten daertegens gemaect, ende indien eenige litmaten der gemeente onbehoorlicke winst ofte interest van haer gelt ontfangen, dat men kerkelic tegens haer procedere.

Artic. 45.

[*Gagie der schoolmeesters enz.*] — Noopende het 11 gravamen ²⁾ van de sobere gagie der schoolmeesteren in de cleyne steden ende ten platten lande, item het 12 gravamen ³⁾ van de translatie des Bibels, deselve sijn verhandelt in 't voorgaende. Ende wat belangt het 13 gravamen ⁴⁾ van de profanatie der sabbatdagen ende bededagen mitsgaders het lasteren van den H. name Gods sal dit specialiken mede gestelt worden onder de roupende sonden waervan Art. 43.

---

¹⁾ « Alsoo de sonde van woecker, als namentlijk interest te nemen tegen den peninck twaelf, voor geen sonde bij veelen wert gerekent, sulcx dat se oock bij eenige litmaten der kercken wert gepleeght, ende van schout ende schepenen wert bevestight, soo wert gevraeght wat middelen aen te wenden om sulcx te weren, ende hoe te handelen sij met de litmaten soo wel die sulken interest nemen, als oock die als schepenen soodanigh verleyden voor haer latende passeren.»

²⁾ « Off niet goet waere aen Haere Ed. Mo. te versoucken, dat de sobere gagie van de schoolmeesters in de cleyne steden ende dorpen mochte vermeerdert werden.»

³⁾ « Alsoo de Ho. Mo. Heeren Staten Generael toegestaen hebben de costen, die int werck van de translatie des Bibels sullen gedaen werden te dragen, off het dan niet goet en waere te arbeyden, dat de persoonen, tot de voorsz. translatie vercooren, int werck treden volgens den voet laestelijck bij Haer Ed. Mo. genomen, ende indien imant difficulteert, dat door een gevoeghlijck middel een ander in sijn plaetse vercooren werde.»

⁴⁾ « Off niet behoort te werden versocht bij onse hooge overicheyt een placcaet gemaect werde tegen de prophanatien des sabbats ende bededagen, op welcken het lichtvaerdich danssen ende andere wulpsheden doorgaens gepleeght werden, mitsgaders tegen de lasteringe van den H. naeme Godts.»

VOLGEN PARTICULARIA.

Artic. 46.

[*Swarigheyt tot Rotterdam.*] — Zijn verschenen in de vergaderinge de Achth. GERRIT VAN BERKEL ende SYMON KRAJESTEYN, gecommitteert van de vroetschap van Rotterdam, die uyt derselver naem hebben vertoont sekere swaricheyt in de gemeente van haere stad onstaen te wesen tuschen de dienaren des Goddelijcken Woorts ende eenige ouderlingen ende diaconen derselver gemeynte, uyt oorsaecke van 't beroepen van een predikant van de kerke aldaer, twelk bij de meeste stemmen van ouderlingen ende diaconen goet gevonden sijnde, van de dienaren des Woorts niet en hadde connen toegestemt worden, om redenen hen daertoe bewegende, van welke redenen, also de dienaren des Woorts haer beswaert vonden het bewijs openbaerlic in den kerkenraet na de begeerte van sommige ouderlingen ende diakonen voort (!) te stellen. achtende daertoe niet gehouden te sijn ende sulx ooc ondienstich te wesen, dat daerdoor een groot onwille van de voorsz. ouderlinge(n) ende diakonen was onstaen tegens de dienaren des Goddelijcken Woorts voorsz., om welke wech te nemen de Classis van Schielandt goet gevonden hadde, also de predikant, over wiens beroeping dese swaricheyt was voorgevallen, nu elders een beroeping hadde aengenomen, dat de predikanten, ouderlingen ende diakonen alle de misverstanden, die ter oorsaeke van dese saeke tus(s)chen hen lieden voorgevallen waren, met vergetinge ende vergevingen malkanderen in Christelijke liefde souden ten besten houden. Dat door dese resolutie des Classis voorsz. de swaricheyt niet en scheen geheel wechgenomen te sijn, ten ware bij dese Synode wat nader ordre gestelt wierde, waerdoor diergelijke swaricheden in toekomstige soude mogen voorgekomen (worden). Ende versochten oversulx dat de Synodus soude willen denken op sodanigen bequamen middel ende ordre, die daertoe soude mogen dienstich wesen, waertoe haere E. E. sekere voorslach, bij geschrifte gestelt, den Synodo hebben overgelevert. Sijn mede verschenen JAN WEYMANS, GERRIT MAERTENSEN, ISAACUS BERGMANNUS, JAN ROBBERSZ. gecommitteert van de voorsz. miscontenteerde ouderlingen ende diakonen, die mondelinge ende schrifteling deselve swaricheyt hebben vertoont ende daerbij versocht, dat de Synodus soude willen verclaren, of de dienaren des Woorts in sulken gevalle niet en sijn gehouden haere redenen ende bewijs van dien oentlic in den kerkenraet te openbaren: ende of t'geene in stuc van beroeping met de meeste stemmen wort beslooten, al ist dat de predikanten daerin niet en kunnen verwilligen, evenwel niet en behoort voort te gaen. Hierop sijn gehoort PETRUS NIEURODIUS, predikant aldaer, van sijne mededienaren des Woorts ende eenige andere leden des kerkenraets gecommitteert sijnde ¹⁾ om te beantwoorden sodanige

¹⁾ Het HS. heeft: « sijn ».

saken als bij de gemiscontenteerde ouderlingen ende diakonen soude(n) mogen voortgebracht worden; ende ooc de gecommiteerde des Classis voorsz. sijn gehoort, tot desen Synode gedeputeert, die van de gelegentheynt der saeken den Synodo verder hebben bericht ende daerbij verclaert, hoewel de predikanten voorsz. tot de voorsz. beroepinghe haere stemmen niet en hadden connen geven, dat sij nochtans tevreden waren geweest in ¹⁾ desen de meeste stemmen te laten plaets hebben.

De Synodus, alles gehoort ende in de vrese des Heeren rijppelic overwogen hebbende, heeft verstaen, dat de resolutie des Classis van Schielandt tot wechneminghe deser swaricheyt genomen, in goede redenen was gefondeert ende dat dese vergaderinge geen bequamer middel tegenwoordelic wist aen te wijsen, ende dat de miscontenteerde broeders haer behoorden daerna te reguleren, gelijc de predicanten alrede gedaen hadden. *Wat aengaet de oorsaec van dese swaricheyt ende het middel waerdoor diergelijcken in toekomende soude mogen verhoet werden, is mede bij den Synoden (!) verstaen, dat dienaren des Woorts of ooc ouderlingen ende diakonen niet altijd gehouden en sijn opentlic haere redenen ofte bewijs van dien voort (!) te stellen, waerom sij in de verkiesinge van dese ofte die kerkedienaer niet en connen bewilligen, also hetselve niet altijd oorbaer ende dienstich is. Maer so hier over swaricheyt soude moge(n) vallen, dat men desen raet soude connen gebruyken, dat een ofte meer discrete onpartidige ende vertroude personen met bewilginge van dengeene die haer beswaert vinden, haere redenen opentlic voort te stellen, mochten worden genomineert, aen dewelke de voorsz. redenen ofte bewijs sub fide silentii geopenbaert soude(n) worden, met wiens (!) oordeel de vergadering haer alsdan tevrede souden houden, ende opdat de kerke van Rotterdam in toekomende verkiesinge in gelijcke oft andere swaricheyt niet wederom en vervalle, vint de Synodus raetsaem ende noodich dat deselve kerke, beneffens de algemeyne ordre der Gereformeerde kerke hier te lande, (sorchvuldelyck volge) ²⁾ de bijzondere ordre der kerke van Suythollandt ter oorsaeke van swaricheyt ende tot voorkominge van diergelijcke gemaect ende gearristeert (!) in den jare 1621 tot Rotterdam, Art. 45, ende int volgende jaer tot Gorichem, art. 31, gelijc de Classis van Schielandt deselve ooc tevoren seer wel hadde geraden. De Synodus heeft ooc goet gevonden te deputeren uyt de Classe van Dort JOH. BOCARDUS, uyt den Classe van Delft D. HEN. ARNOLDI, ende uyt de Classe van Schielandt D. REYNERUS BERKEL, om uyt derselver naem, so de kerke van Rotterdam sulx soude mogen begeren, den kerkenraet van Rotterdam in desen sonder stemminge*

¹⁾ Het HS. heeft: «haer in».

²⁾ In het HS. blijkbaar uitgevallen.

te assisteren ende met haren goeden raet ende tuschen spreken de saeke te helpen dirigeren tot de meeste stichtinge ende vrede. Dit goetvinden des Synodi hebben de broeders van Rotterdam aen wedersijde aengenomen ende sijn in tegenwoordicheyt des Synodi over de onderlinge misverstanden met hanttastinge Christelijck versoent met belofte dat se aen wedersijde t' beste van malkanderen sullen gevoelen ende altijd ter eeren spreken, gelijc broeders betaemt; dat se ooc aen wedersijde sullen arbeyden de andere miscontenteerde van gelijcke tevrede te stellen, gelijc de Synodus ooc verstaet, dat alle deselve haer sullen van gelijcke tevreden houden. De E.E. gecommiteerde van de vroetschap voorsz. sijn ooc gebeden, de eersame magistraet ende vroetschap te versouken, aen tgeen hier goet gevonden ende gedaen is voortaan de goede handt te willen houden, dat de vrede in de kerke van Rotterdam meer ende meer moge bevesticht worden; twelk haere E.E. aengenomen hebben te doen ende hebben daerbij verclaert dat de E. magistraet ende vroetschap van Rotterdam noyt van meyninge en was geweest het recht van de kerke int stuc van de beroepinge der kerke-dienaren eenichsins te verminderen, ende versochten dat dese vergaderinge hiervan niet anders en souden willen gevoelen ende getuygen.

Artic. 47.

[*Abraham Hertoch.*] — De gedeputeerde des Synodi hebben verclaert dat sij haer beste hadden gedaen om D. ABRAHAMUM HERTOCH, volgens den 44 art. te recommanderen aen de gemeynte van Kalslagen, maer dat deselve gemeynte alrede op een ander haer gesintheyt so gestelt hadde, dat sij daervan niet en was af te trecken; ende also nader handt in den Classe van Woerden noch was comen te vaceren de kerke van Noorden, waren bij den Classe van Woerden gedeputeert vier dienaren des Woorts, overmits deselve kerke geen geformeerde kerkenraedt en hadde, om de beroepinge van den dienaar des Woorts uyt de name des Classis aen te stellen, dewelke met de meeste stemmen goet gevonden hadden aldaer te senden ende te recommanderen een proponent, CORNELIS WILLEMSZ. PALUDANUS, sijnde een duyts klerc, ende ooc daerna hadden beslooten, deselve aldaer te beroepen, waertegen een van de voorseyde gedeputeerde des Classis hadde geprotesteert, overmits hij verstont dat men aldaer den voorseyden ABRAHAMUM HERTOCH volgens den voorseyden articel des Synodi voor alle anderen hadden behooren te recommanderen ende te beroepen; ende hadde ooc vorder dies aengaens geappelleert tot de gedeputeerden des Synodi, dewelke, omdat de Synodus hier ter plaetse aenstaende was, goet gevonden hadden de sake tot deselve te brengen ende te refereren. De Synodus int breede gehoort hebbende de voorseyde drie gedeputeerde des Classis, mitsgaders den vierden, die tegen hare procedueren geprotesteert ende geappelleert hadde, heeft verstaen dat de voorsz. drie

gedeputeerde wel hadden behooren meerder naersticheyt gedaen te hebben om D. ABRAHAMUM HERTOCH aldaer te recommanderen ende te bevorderen, ende dat hij als noch, so het eenichsins doennelic ware, voor alle andere aldaer behoorde bevordert te werden. Tot welken eynde goet gevonden is den voorseyden D. HERTOCH derwaers te senden om sijne gaven aldaer te laten hooren in tegenwoordicheyt van HENR. ARNOLDI, HUGO BEYERUS, ABRAH. LEUWIUS ende HENR. VOLLENHOVIUS, ende so deselve gaven de gemeynte aengenaem waren, om de gemeynte te induceren dat se tevrede soude willen sijn dat hij aldaer soude beroepen werden. De voorsz. gemeente, hem gehoort hebbende, heeft verclaert dat sijne gaven haer seer wel behaechden ende dat sij tegens sijne persoon niet en hadden, maer dat sij nu met den voorsz. CORNELIS PALUDANUS door recommandatie der voorsz. drie gedeputeerden so verre hadden geprocedeert, dat sij van hem niet en condon desisteren; gelijk ooc vier, van deselve gemeente gedeputeert, des anderen daechs in den Synodo hebben verclaert, niettegenstaende de voorsz. Synodus alle goede redenen van inductie bij haer gebruycte. De Synodus heeft ooc den voorsz. CORNELIS WILLEMSZ. voorgehouden, dat hij verstontd dat hij beter soude doen, dat hij hem noch eenigen tijt soude begeven tot de studie, insonderheyte om de talen, die de dienaren des Woorts nodich sijn te leeren; ende dat de Synodus alsdan gaerne soude arbeyden om hem daertoe een subsidie te vercrijgen. Dan heeft verclaert daertoe niet gesint te sijn, maer dat hij in conscientie hem hielt verbonden om de gemeente van Noorden te dienen. De Synodus, siende dat de huysluyden ende ooc CORNELIUS WILLEMSZ. niet en waren te beweegen om van haer voornemen te desisteren, hoewel hij verstontd dat ABRAH. HERTOCH voorsz. voor desen CORNELIS WILLEMSZ. in allen manieren behoorde geprefereert te worden; heeft nochtans om redenen niet goet gevonden daerinne haere autoriteyt te gebruyken, maer de saeke van beroepinge aldaer van nieuws te stellen in handen van de Classis van Woerden, ten overstaen van de gedeputeerden des Synodi; ende om ABRAH. HERTOCH evenwel te bevorderen is verder verstaen, dat deselve ABRAH. HERTOCH alsnoch is een litmaet van den Classe van Woerden ende daervoor van deselve Classe erkent, op haere vergaderinge verschreven ende toegelaten moet werden, ende dat hij het recht van preferentie in deselve Classe so wel behoort te genieten als yemant van de andere ledematen desselven Classis, ende in dese gelegentheyte voor alle andere. Dat ooc vorders alle de Classen onder dese Synodo behoorende, behoudens het recht van hare preferentie, den voorsz. ABRAH. HERTOCH voor alle andere sullen houden voor gerecommandeert ende op haere vacerende plaetse ontbieden ende senden, om gehoort te mogen werden. Sal ooc uyt de name deeses Synodi versocht worden bij de Ed. Mog. H. Staten, dat Haere Ed. Mo. gelieven hem onder des gunstelic toe te voegen sodanich een subsidie als Haere Ed. Mog.

aen andere predicanten, buyten dienst sijnde, plegen toe te voegen, twelke de E.E. Heeren Commissarisen aengenomen hebben gunstelic te recommanderen.

Artic. 48.

[*Boecken des pausdoms.*] — De gedeputeerden des Noorthollanschen Synodi gaven de vergaderinge te bedenken of niet geraden en was dat men aen de Ed. Mog. H. Staten van Hollandt ende West-Frieslandt versochte, dat Haere Ed. Mog. geliefde te verbieden het drucken van verscheyde schandaleuse ende superstitieuse bouken des pausdoms. De Christelicke vergaderinge oordeelt dat tselvige geraden is ende gevouchelijc sal geremonstreert worden door de gedeputeerde van Suyt ende Noorthollandt comunni nomine Synodorum utriusque provinciae.

Artic. 49.

[*Lijkpredicatie.*] — Nadien tot Bodegraven ende Alphen de lijkpredicatie noch gebruyet worden, ende oversulx de inwoonders van de nabuerige dorpen haere predicanten seer moeyelic vallen om de lijkpredicatie van gelijken te doen, so versochten de Classis van Leyden, dat de voorsz. lijkpredicatie eenpaerlicken ofte toegelaten, ofte afgeslagen mochten werden. De Synodus, verstaende dat tot Bodegraven de Lutersche predicatie ophielden, heeft voor goet ingesien, dat daer ende overal de voorsz. lijkpredicatie volgens de resolutien des Synodi eenpaerlic sullen nagelaten werden, ende dat de kerkenraden van de voorsz. plaetsen ¹⁾ uyt name deses Synodi sulx sal werden aengeschreven om haer na desen te reguleren.

Artic. 50.

[*Diaconen te Kage.*] — Deselve broederen van Leyden stelden voor, dat in de Kage voor desen geen armen noch diakonen en waren geweest, maer nu aldaer nootdrufftige personen hebbende, dienden daermede diakonen gestelt te werden. Item dat de E. Heer van Warmont niet en geliefde te gehengen, dat tot Woubrugge diakonen wierden vercoren; versochten oversulx de broeders van Leyden voornoemt, dat op beyde plaetsen diakonen gestelt mochten werden door hulpe des Synodi. De Synodus laste haere gedeputeerden den Ed. Heer van Warmont hierover aen te spreken ende die te induceren met goede redenen, dat het versochte met sijn believen te werke gestelt mach worden.

Artic. 51.

[*Visitatie.*] — De broederen van Gouda berichteden de vergaderinge

¹⁾ Het HS. heeft «kerkenrade», het afschrift terecht: «plaetsen».

dat de visitatien van de kerken in de groote steden, in sommige Classen of niet wierden gedaen, of dat deselve kerke die niet en wilden toelaten, ende vraechden hiervan des Synodi oordeel. Is goet gevonden, dat de visitatie volgens de ordre der kerken in alle plaetsen voortaan geschieden sal ende dat geene kerke groot ofte kleyn sal mogen overgeslagen werden, ofte deselve visitatie weygeren.

Artic. 52.

[*Kerkmeesters ende armmeesters.*] — Deselve broeders van der Goude claechden dat onder haer veele kerkmeesters ende armmeesters waren geen professie van de Gereformeerde relige doende, waeruyt verscheyde onordentelickheden onstonden; de Synodus renvoierde de broeders tot den 59 Art. Synodi Rotterdamsis a. 1621, in welken articel dese vrage ooc voorgesteld ende beantwoort is.

Artic. 53.

[*Beroepen van kerkedienaren.*] — De broederen van Rotterdam vraechden of de kerken in de correspondentie met de magistraten over het beroepen der kerkedienaren haer vorder mochten iulaten als in Synodo Leydensi beslooten is. De Synodus antwoordt neen.

Artic. 54.

[*Remonstrantsche predikanten.*] — De Classis van Gorichem lieten door hare gedeputeerde vraechen ¹⁾, aengesien dat men dagelijx verneemt dat de Remonstrantsche predikanten, selfs clamanten ende scribenten geweest sijnde, disordentelic worden hier ende daer in de dienst ingetroken, of niet en dient daerop wel scherpelic gelet te worden ende tot weeringe van sodanige ordre gestelt? Is geantwoort, dat het in aller manieren noodich was, ende dat de Classen om sulke disordre te precaveren, geen sodanige predikanten sullen mogen ontfangen dan alleenelijc diegeene, welke bij ons hebben volkomelic de vereyste requisita gepresenteert.

Artic. 55.

[*Prediken des Catechismi.*] — De broederen van den Briel vraechden hoe men soude procederen tegens de kerkedienaers, die nalatich waren in het prediken des catechismi; wiert geantwoort, men soude met haer handelen na 't inhoud des 10 art. Synodi Rotterdamsis.

Artic. 56.

[*Jus patronatus.*] — De broederen van Woerden vraechden, also men bevondt dat niet alleen de kerken niet en bequamen een geauthori-

---

¹⁾ Het HS. leest: «vraechde».

seerde kerkenordre, maer ooc dat tuschen eenige kerken dispuut geresen was, of het niet goed soude sijn dese saeke bij de handt te nemen, ende een eenparige voet te beramen, daernen alle kerken haer te houden verbonden souden sijn, om vorder onheyl ende misverstanden voor te komen, en of men niet behoorde aen de hooge overheyt te versouken, dat de kerke met het jus patronatus niet meer en beswaert en wierde? waerop de Synodus antwoorde, dat desen aengaende seker geschrift is gestelt in Synodo Leydensi daerin de questie de jure patronatus wijtlopich is verhandelt, twelk door de gedeputeerden des Synodi Haere Ed. Mog. sal overgelevert werden bij gelegenthey; interim sal men sodanige Heeren, die met het jus patronatus haer souken te behelpen, afeyschen acten van deuchdelicke possessie ejusdem juris, also men meynt, dat veele dit jus pretenderen, die het niet toe en komt.

Artic. 57.

[*Quoten der armen.*] — Voorts hebben deselve broeders voorgestelt, nadien de arme doorgaens wierden gefrustreert van haere quote, hen toekomende van de boeten, welke vallen bij de bekeuringe dergener, die de middelen frauderen volgens het placcaet van Haere Ed. Mog., wat middelen men sal te werke stelle(n), om de armen tot hare gerechtigheyt te helpen? De Synodus en weet den broederen geen nader raet te geven, als dat de armebesorgers sorge dragen, dat hetselve placcaet mach worden gevolcht.

Artic. 58.

[*Correspondentie.*] — De E.E. broederen van wegen den Suythollanschen Synodo gedeputeert sijnde tot onderhoudinge van de onderlinge correspondentie met de andere Synoden, namelic D. HENRICUS ARNOLDI, beneffens D. ISAACUS JUNIUS tot den Synodum van Noorthollandt; D. LUDERUS VOGELSANG tot den Synodum van Utrecht, ende D. HENRIC. NOLTHENIUS tot den Synodum van Groningen ende Omlanden, hebben haer rapport gedaen van de saeken de kerken int gemeen aengaende in deselve Synoden verhandelt; welke rapporten haere W. bij geschrifte overgaven, doch also deselve meestendeel al in de voorgaende besoiinges waren voortgecomen ende afgedaen, so en sijn se hier in dese acte niet geinsereert. Dese vergaderinge heeft de voorsz. E.E. gedeputeerde voor hare getrouwe diensten bedanct.

Artic. 59.

[*Gedeputeerden des Synodi.*] — Dominis ABRAHAMO LEEUWIO ¹⁾ ende ISAACO JUNIO, die nu als Deputati Synodi blijven, sijn van nieuws

---

¹⁾ In het HS. is « LEEUWIO » uitgevallen.

bijgevoecht D. HENR. ARNOLDI ende D. SAMUEL GRUTERUS. Tot onderhoude van de onderlinge correspondentie sullen gaen op den Synodum van Gelderlandt D. HUGO BEYERUS; van Noorthollandt neffens D. HENR. ARNOLDI, D. JACOBUS LEUWIUS; van Utrecht D. EDZERDUS AURICANUS ende van Groeningen D. JOH. LODENSTEYN, ende indien het geviel dat yemant van de voorsz. broederen door siecte, doot, of andersins verhindert wierde sijn commissie uyt te voeren, sal in sulken gevalle gaen in plaetse HUG. BEYERI: D. PETRUS VLIAGERUS; in plaetse van D. HEN. ARNOLDI ende JACOBI LEUWII: PETRUS NIEUROODE; in plaetse EDZERDI: D. MARTINUS NICOLAI; in plaetse D. LODENSTEYNI: MARTINUS NICOLAI voornoemt.

Artic. 60.

[*Visitatores.*] — Tot visitatores waren vercoren in den Classe van Dort: DANIEL DEMETRIUS, JOH. BOCARDUS, JOHAN. CELOSSA, JOH. GYSIUS, PETRUS SOETENS, JOH. BROEN; in den Classe van Delft: GEORGIUS ADRIANI ende HEN. ARNOLDI; in den Classe van Leyden: DANIEL COLONIUS ende JOH. LODENSTEYN; in den Classe van Gouda: ANTONIUS LEO ende RUTGERUS KLOC; in den Classe van Rotterdam: JEREMIAS STERK ende CORN. POLANEN; in den Classe van Gorichem: LUDERUS VOGELANG, JOH. VELTHUYSEN, JOHAN HOUWENINGE ende THEODORUS GROEN; in den Classe van den Briel: JACOBUS FLORIANUS, JOH. FLEURKENIUS ende JACOBUS RIDDERUS; in den Classe van den Hage: ARNOLDUS SWALMIUS ende JOH. LAMOTIUS; in den Classe van Woerden: JACOBUS CRALINGIUS, JOH. VINCIUS, SAMUEL VELTIUS ende THEODORUS WYKENBURCH; in den Classe van Buren: HENRICUS VOGELIUS ende ALARDUS MALCENIUS; in den Classe van Breda: JOHAN LEMNIUS ende CHRISTIANUS LOSEKATIUS.

Artic. 61.

[*Gereconcilieerde Remonstr. predikanten.*] — Nopende de Remonstransche predikanten, voor desen van haren dienst geremoveert, sijn van deselve volgens de synodale resolutie weder met de kerke gereconcilieert om tot litmaten opgenomen te worden dese navolgende personen:

In den Classe van Rotterdam ende Schielandt: MARCUS NATHEUS, gewesene predikant tot Hemer, onder den Classe van Bommel; in den Classe van den Briel: SAMUEL PITIUS ende JOHAN PITIUS, broeders, gewesene predicanten in den Classe van Woerden, tot Waerder ende Aerlanderveen, ende CHRISTIANUS MASURELIUS, geweest sijnde predikant tot oude Nydorp ende Veenhuuse, nadat hij hem al voren met den Classe van Alkmaer ha(d)de versoent ende den behoorlicken tijt beproeft was, is op sijn versouc in den Classe van Leyden, ten overstaen van de gedeputeerden gepreexamineert ende suyver in de gronden der Christelijcke leere bevonden, is hem derhalve toegelaten om voor (het) volk int prediken hem te oeffenen, sal ooc den respective Classen,

die ¹⁾ vacante plaetse hebben ofte krijgen, believe ²⁾ denselven voor gerecommandeert aen te nemen ende bevorderen.

Artic. 62.

[*Geëxamineert.*] — Praeparatorie sijn geëxamineert:

In den Classe van Dordrecht: JOH. VOGELIUS ende HENRICUS KOLVIUS; in den Classe van Delft: THOMAS DOLEGGIUS, VOLKERUS AB OSTERWIJG ende JOH. SNELLIUS; in den Classe van Leyden: JOHAN MEFAUTIUS, ESAIAS REBUFFUS, JOHAN PLASSIUS, JOSUA à SONNEVELT, JOH. NAVIUS, PETRUS ODOUSIUS, ISAAC ENTE, ABRAHAMUS MIDDELHOVEN, JOHAN BAUTIUS, PETRUS TOLEN, BARTHOLOMEUS HULSIUS, JOHAN WILMEEDONX; in den Classe van Rotterdam: THEODORUS LEUWIUS, LEVINUS BEEKMANUS, SAMUEL KABELJAU; in den Classe van der Goude: ABRAM HOOBOS; in den Classe van Gorichem: HENRICUS GEYSTERANUS; in den Classe Hagiensi: NICOLAUS DUBBEL ³⁾ ende JACOBUS DE MILDE.

Artic. 63.

T'sedert den laetsgehouden Synodum waren tot den kerkendienst van nieuws toegelaten:

In den Classe van Gouda: HENRICUS FABRICIUS tot Ouwerker; in den Classe van den Briel: JOHAN MARTINUS ⁴⁾ tot Oudenhoorn; in den Classe van Woerden: JOHAN DE FRIESIUS tot Kalslagen; in den Classe van Rotterdam: THEODORUS LEUWIUS tot Pernis; in den Classe van den Hage: GERARDUS LEUWIUS tot Voorburch.

Artic. 64.

Uyt andere provincien sijn ingecomen:

Uyt Oost Duvelande in Zelandt tot Rotterdam: BENJAMIN RIJSWIJC; van Nimwegen tot Culenburch: JOHANN. CORTIUS.

Artic. 65 ⁵⁾.

Sijn gestorven in den Classe van Dordrecht ABRAHAMUS SPEXIUS tot Willemstadt; Delft: ISAACUS HAGIUS tot Delft; in den Classe van Leyden: HERMANUS KUHLINUS tot Leyden; Gouda: ISAACUS HEYNSBERGIUS ter Gouda; Schielandt: PETRUS MOSES tot Rotterdam; Gorcom: CASPARUS HRELIUS tot Aelburgh, AMANDUS PALUDANUS tot Creveceur; Briel: JOHANNES VOLCERUS in den Briel, NICOLAUS RIJCKMARCKER ⁶⁾ tot Geervliet; Wourden: MICHAEL VAN LOVEREN tot Waddinsveen.

¹⁾ Het HS. heeft: « de ».

²⁾ Het HS. leest: « sullen believe, sullen believe ».

³⁾ Het afschrift leest: « DOUBLET ».

⁴⁾ Het afschrift: « MERLINUS ».

⁵⁾ In het HS. is dit art. uitgevallen en zijn dus de volgende artikels genummerd 65, 66 enz.

⁶⁾ Het eene afschrift leest « RIJCKMACKER », het andere: « TIJCKMAKER ».

Artic. 66.

[*Toecomende Synodus.*] — Aengaende de plaetse des toecomenden Synodi hadde Sijn Vorstelijke Genade begeert als de broeders van Buren verhaelden, dat die soude wesen de stadt Buren, doch also deselve plaetse onveylich is, sullen de gedeputeerden met de Classis synodael Sijne Vorstelijke Genade daervan spreken ende dan de respectie Classen waerschouwen.

Artic. 67.

Zijn mede belastet D. preses D.D. FESTUS HOMMIUS ende de deputati Synodi, vergeselschapt met de gedeputeerde des Noorthollanschen Synodi, indien deselve het ooc sal goet duncken, uyt name beyder Synode(n) Sijn Vorstelijke Genade te congratuleren over sijn aengvangene gouvernement ende onderdanichlic te versouken, dat het hem gelieve voorts in recommandatie te nemen de kerken hier te landen na het loffelicke exempel van sijn Heer Vader ende Heer Broeder, beyde hoochloffelicker ende onsterffelicker memorie.

Artic. 68.

Na desen heeft D. preses uyt de name des Synodi bedanct de Achb. Heeren Commissarisen, mitsgaders de E. broederen gedeputeerde, so van de corresponderende Synoden, als ooc van desen Synodo. Is mede D. preses versocht om met D. assessore, nomine Synodi, desgelijx te bedancken de E. Heeren Burgemeesteren van Woerden gelijc daerna bij haere waerde gedaen is.

Artic. 69.

Eyndelijke censura morum gehouden sijnde, is de vergaderinge na dancsegginge tot den Heere in vrede ende liefde gescheyden op den 26 Julii a°. 1625.

De propositie tot beslyt des Synodi is gedaen des volgenden daechs, wesende Sondach, voor de gemeente van D. JOHAN CELOSSA uyt Ezechiel Cap. 3.

Aangaende de propositie tot aenvang van den naestvolchenden Synodo (sal gedaen werden) bij een uyt den Classe van Leyden, ende tot beslyt desselvigc bij een uyt den Classe van der Goude.

FESTUS HOMMIUS,
Synodi Woerdanae Praeses 1625.

EDZARDUS F. AURICANUS,
eiusdem Synodi Scriba.

*Acta des Zuythollantschen Synodi, gehouden
tot Iselsteyn, begonnen den 7^{en} Julii 1626, ende
geeyndiget den 17 dito.*

Tot aenvanck ende inleydinge deses Synodi heeft D.D. FESTUS HOMMIUS, dienaer des H. Evangelii tot Leyden, eene propositie gedaen uut het 2 cap. des Sentbriefs tot den Philipp. vers 1. 2. 3. 4 ende is daerover van D. praeside uut den name van de vergaderinge bedanckt.

Nadat D.D. FESTUS HOMMIUS, praeses des voorgaenden Synodi Wourdanae, het gebedt tot God Almachtich hadde gedaen, sijn de credentien bij de gedeputeerde der Classen van Zuytholland tot desen Synodum overgegeven ende gelesen, volgens welcke bevonden sijn tot desen vergaderinge gedeputeert:

Uyt den Classe van Dordrecht:

D. CORNELIUS SIMONIDES	}	kerckendienaren tot	}	Niervaert
D. JOHANNES CELOSSE				Willemstad
D. JOHANNES GYSIUS				Streefkercke.
Ende MELCHIOR VAN DEN BROUCKE, ouderling tot Dordrecht.				

Uut den Classe van Delf:

D. GEDEON VAN SONNEVELT	}	kerckendienaren tot	}	Delf
D. MARTINUS NICOLAI				Liere
D. JOHANNES GEORGI				Soetermeer.
Ende MICHAEL BALDE, ouderling tot Delf.				

Uut den Classe van Leyden:

D.D. FESTUS HOMMIUS	}	predicanten tot	}	Leyden
D. PETRUS CARPENTARIUS				Voorhout
D. JACOBUS BOUVLITIUS				Hillegom.
Ende ZACHARIAS CLOOT, vroetschap ende ouderling tot Leyden.				

Uut den Classe van der Goude:

D. JOHANNES BACCHUSIUS	}	predicanten tot	}	Crimpen
D. JOHANNES TAIUS				Nieuipoort
D. CORNELIUS BANIUS				Leckerkerck.
Ende ADRIAEN BASTIAENSZ., ouderling tot Oudewater.				

Uut den Classe van Schieland:

D. REINERUS BERCKEL	}	predicanten tot	}	Schiedam
D. JOHANNES PETRAEUS				Sevenhuysen
D. OLIVARIUS HIRCINUS				Cappelle.

Ende JAN JACOBSZ., ouderling tot Delfshaven.

Uut den Classe van Gorinchem:

D. EDZARDUS AURICANUS	}	predicanten tot	}	Ameйда
D. JOHANNES SLATIUS				Heusden
D. JOHANNES VELTHUSIUS				Gorinchem.

Ende WILLEM ROBBRECHTsz., ouderling ende borgemeester tot Vianen.

Uut den Classe van Voorn ende Putten:

D. WILLEM CRIJNSSEN	}	predicanten tot	}	Briel
D. PETRUS PILIUS				Ooltgensplaet
D. AZARIAS PENTEVINCK				Recangie.

Ende HUBRECHT VERVAECK, ouderling ende vroetschap in den Briel.

Uut den Classe van den Hage:

D. HENRICUS ROSAEUS	}	predicanten tot	}	Hage
D. SAMUEL MONTANUS				Wateringe
D. ABRAHAMUS KENNEWEGH				Loosduynen.

Ende REINIER CASEMBROOD, ouderling in den Hage.

Uut den Classe van Wourden:

D. HENRICUS ALUTARIUS	}	predicanten tot	}	Wourden
D. HENRICUS VOLLENHOVIUS				Nieucoop
D. THEODORUS WYCKENBURGIUS				Alphen.

Ende WILLEM JACOBSSSEN VAN WESTVEEN, ouderling tot Wourden.

Uut den Classe van Buren:

D. PAULUS COLONIUS	}	kerckendienaren tot	}	Leerdam
D. HUBERTUS WACHMANNUS				Bueren.

Uut den Classe van Breda:

D. JOHANNES LEMNIUS	}	predicanten tot	}	Princelant
D. CHRISTIANUS FALCONARIUS				Ginneken.

Sijn oock van wegen de Ed. Mog. Heeren Staten van Holland ende Westvrieslant met credentie verschenen de Achtbare Heeren ROCHUS VAN DEN HONABERT ende ABRAHAMUS VAN DER MEER, Raden Ordinaris in den Hoogen ende Provintialen Rade.

Mitsgaders oock van wegen Sijne Vorstelijke Genade den Heere Prince van Orangien etc. de EE. Heeren Mr. PIETER VAN DEN BORN, Sijner Vorstelijke Genade Raed, ende ROELOF ELIAS VAN MEERLAND, oud borgemeester der stad Iselsteyn.

Tot onderhoudinge van de onderlinge correspondentie sijn op dese vergaderinge van wegen den Gelderschen Synodum verscheenen: D. WILHELMUS BAUDARTIUS, dienaer des H. Evangelii tot Zutphen; uut den name des Noorthollanschen Synodi D. JACOBUS TRIGLANDIUS ende D. RIPPERTUS SIXTI; van wegen de Synode van Utrecht: D. LAURENTIUS MODAEUS, dienaer des Goddelijcken Woorts tot Wijck bij Duerstad ende van wegen die van Groningen, ende d'Ommelanden: D. JOHANNES SCHONENBURGH, dienaer des H. Evangelii tot Garnewaert.

D. HENRICUS ARNOLDI, D. ISAACUS JUNIUS, D. ABRAHAMUS LEUWIUS, ende D. SAMUEL GRUTERUS, gedeputeerden des Synodi van Suytholland, sijn mede gecompereert om naer gewoonte rapport te doen van de besoingien het voorleden jaer voorgevallen ende met hare advysen den Synodum te dienen.

Sijn daernae uut de gedeputeerde broederen tot desen Synodum met de meeste stemmen verkooren geworden in praesidem D. HENRICUS ROSARUS; in assessorem: D. Doctor FESTUS HOMMIUS, ende in scribam: D. GEDRON VAN SONNEVELT.

Artic. 1.

[*Professor theologiae practicae.*] — Int lesen van de credentien niet aangemerckt sijnde is men naer gewoonte gecommen tot de resumptie Synodi Wourdanae. Ende wat belangt den eersten Art. handelende van tot Leyden te becomen eenen professorem Theologiae Practicae, verclaren de gedeputeerden des Zuythollantschen Synodi, dat sij hierover met E.E. professoren der Theologischer faculteyt tot Leyden hebben wijtloopich gesproken, ende eyntlijk tot antwoorde becomen dat de gemelde E.E. professoren haere publijcke lessen daertoe aenstellen ende dirigeren, dat de studenten aldaer in theologia practica mogen onderwesen ende geouffent worden. Is dienvolgende eenpaerlijck goet gevonden dat men dese sake hierbij sal laten blijven.

Artic. 2.

[*Huwelijcsche ende schoolordinantien.*] — Aengaende het 1 deel van den vijfden artikel verclaren de gedeputeerde, dat nu eenmael nae langwijlich aenhouden de huwelijcsche ordonnantie was geconciepeert ende bij die van den Hove de Ed. Mog. Heeren Staten van Hollandt ende Westfrieslant overgelevert. Blijven dan de gemelde gedeputeerden belast aen te houden dat de voorsz. huwelijcsche ordonnantie eenmael moge voltrocken ende bevesticht worden.

Ende belangende het 2^e deel, handelende van de schoolordre, ver-

staet men dat deselve geobtineert ende gedrukt is. Doch alsoo men onderricht wordt dat deselve alleenlijk dient voor de Latijnsche scholen, ende dat ondertusschen in de Duytsche ende voornemelijk de bijscholen, soo in de steden als ten platten lande, veele fouten bevonden worden, soo int leeren van onbehoorlijcken boucken als andersints, worden de gedeputeerden belast mede te letten op deselve, ende ondertusschen op te soucken seker placcaet geemaneert — soo men bericht wordt — in den jare 1584, om tselve te examineren ende te sien wat daerinne noch soude mogen werden vereyscht, ende alsoo daerna bij Haere E. Mog. aen te houden, dat oock over die scholen een bequame schoolordre moge geformeert ende verbeteringhe in alles gemaect worden.

Nopende de Latijnsche schoolordre sal deselve per deputatos werde gecommuniceert den E.E. gedeputeerden, houdende correspondentie met den Synodo van Suytholland, opdat door Hare E.E. deselve aen de Heeren Staten van de respectyve provintien werde geexhibeert ende gerecommandeert, ten eynde dat daerinne eenparicheyt in alle provintien mochte onderhouden werden.

Artic. 3.

[*Translatie des Bijbels.*] — Nopende de seer nodige ende lang verwachte translatie des Bibels, Art. 6, heeft de Synodus uut D. BAUDARTIO verstaen, dat sijne E. door versouck van de Hoog Mog. Heeren Staten Generael ontslagen sijnde voor sekeren tijd van sijnen ordinarien kerckendienst tot Zutphen, sich tot Leyden alrede hadde getransporteert, omme met de andre E.E. broederen, hiertoe gecommiteert, tselve werck met den eersten aen te vangen. Doch alsoo men werdt onderricht, dat D. JACOBUS ROLANDUS noch niet en is ontslagen, vindt de Synodus goet dat de E.E. gedeputeerden Synodi Nationalis worden versocht, alle naersticheyt aen te wenden om te procureren dat Sijne E. mede moge van sijnen ordinarien kerckendienst voor sekeren noodigen tijd ontslagen worden.

Artic. 4.

[*Druckfouten in Bijbels en Testamenten.*] — Aengaende het 7^e artijck. van de druckfouten, die int drucken van de Bibels ende Testamenten gecommiteert werden, verclaren de E.E. gedeputeerde des Synodi, dat alrede bij den Hove van Hollant waren gedeputeert twee Raedsheeren omme daerop behoorlijk te letten; worden de gemelde gedeputeerden gelast vlijtich aen te houden int vervolch deser saecke opdat deselve int werck worde gestelt.

Artic. 5.

[*Kerckenordeninge.*] — Nopende de bevorderinghe van de kercken-

ordre, waervan Art. 9 gesproken word, verstaet dese Synodus dat het wel dienstich ende nodich ware, dat de kercken hier te lande eens mochten hebben eene geauthoriseerde kerckenordenyng, maer alsoo het schijnt, dat het tegenwoordich onvruchtbaer ende te vergeefs wesen soude daerop wijders instantie te doen, soo acht dese vergaderinge nodich, dat ondertusschen de kercken blijven sullen bij de ordre, die in de laetste Eerw. Synodo Nationali gearresteert, ende in de kercken onder den Suythollanschen Synodum resorterende, gebruyckelijck is, verwachtende de gemelte gedeputeerden beeter ende bequamer gelegentheynt om soodanigen gewenschten kerckenordeninge wijders te versoucken.

Artic. 6.

[*Synodus Nationalis.*] — Wat belangt het versouck vant convoceren des Synodi Nationalis, heeft de vergaderinge uut hare gedeputeerde verstaen, dat eenige van de Hog. Mog. Heeren Staten Generael als mede Sijne Vorstelijke Genade den Heere Prince van Orangien niet qualijck daertoe waren geaffectioneert, maer goede hope vant succes gegeven hadden; blijven dienvolgende de gemelte gedeputeerden, als mede de E.E. broederen des Classis van Dordrecht als Classis synodael, belast ende vermaent gedurich aen te houden ende allen mogelijcken vlijt te doen, om tselve eyntlijck te mogen becomen, also men seeckerlijck weet dat hieraen den respectiven kercken ten hoochsten gelegen is, overmits dagelijcx verscheyden swaricheden in de kercken beginnen te ontstaen, die deselvige met veele onheylen dreygen, welke oock niet en connen als door een Synodum Nationael geremedieert werden. Sijn meede vruntlijck versocht de E.E. broederen op de correspondentie alhier gedeputeert, dese sake ernstelijck te recommanderen bij de E.E. Mog. Heeren Staten van hare respectyve provintien, als oock bij goede gelegentheynt aen de Hoog Mog. Heeren Staten Generael, twelck oock Hare E.E. hebben beloofd.

Artic. 7.

[*Kerckelijcke historie.*] — Nopende het stellen van de kerckelijcke historien, Art. 11, verclaert D.D. FÆSTUS HOMMIUS, dat sijne E. tsedert het voorgaende jaer niets en was van de respectieve Classen toegesonden. Versochte dienvolgende dat yder Classe met den eersten hier oppe (!) wilde letten; twelck meede generelijck is beloofd.

Artic. 8.

[*Historia Emanuelis van Meteren.*] — Aengaende het 12 art., handelende van de verbeteringen der Historien EMANUELIS DE METEREN, sijn dese vergaderinghe geexhibeert de aenteyckeningen van JOHANNES LAMOTIUS ende HENRICUS ARNOLDI, mitsgaders eeniger broederen uut Noorthollant. Ende verclaert D. HENRICUS ARNOLDI voorsz., dat de

gemelde verbeteringhe ten vollen ende behoorlijk is gestelt, ende sal dienvolgende deselve bij hem aen de Hog. Mog. Heeren Staten Generael behandiget werden. Ende alsoo D. JOHANNES SCHRÖNENBURGH, alhier verscheenen op de correspondentie van Groningen ende d'Ommelanden (!), heeft versocht, dat hem copie van dese verbeteringhe medegedeelt werde, is sulcx sijne E. van dese vergaderinghe gheerne geconsenteert.

Artic. 9.

[*Censure van de Confessie der Remonstranten.*] — Belangende de censure over de confessie der Remonstranten, Art. 17, D.D. FESTUS HOMMIUS heeft verthoont dat deselve nu was voltrocken ende gedrukt. Doch alsoo de gemelde censure alleenlijk was gestelt in de latijnsche tale, wordt goet gevonden, dat deselve tot meerder dienste der kercken oock in de Nederlantsche sprake uitgegeven worde. Twelck op dat behoorlijk ende bequamelijk geschiede, verstaet de Synodus, dat men de E.E. professoren van de theologische faculteyt aenschrijven sal dat het goet ware dat Hare E.E. bij de Hog. Mog. Heeren Staten Generael geliefden te versoucken privilegie, dat niemant deselve sonder Hare E.E. consent ende believen in Nederduytsch soude oversetten ofte uitgeven moghen. Ende dat de somma van dese privilegie in de Latijnsche exemplaren voor ofte achter gedrukt worde.

Artic. 10.

[*Conformiteyt van houwelykse proclamatiën.*] — Aengaende de conformiteyt van de houwelykse confirmatiën, Art. 19, dewijle men verstaet dat de abuysen hyerinne noch niet ophouden, soo werden de E.E. broederen gedeputeerde des Synodi van Utrecht versocht, om bij de Ed. Mog. Heeren Staten derselver provincie aen te houden, dat soodanighe misbruycken moghen met den eersten geweerd werden ende verbeterd.

Artic. 11.

[*Programma Hovii.*] — Wat aengaet de programmata D. JACOBI HOVII, Art. 24, alsoo D. HOVIUS sich beroupt op de E.E. Heeren magistraten van der Goude, welke als noch niet genegen sijn om deselve te weeren, soo wordt den gedeputeerden Synodi belast, hierover met de gemelde Heeren magistraten vriendelijck te handelen ende soo veele mogelijk wesen sal tot veranderinge te bewegen.

Artic. 12.

[*D. Vossius.*] — Alsoo D. VOSSIUS sich excuseerde op sijne menichvuldige lasten ende occupatiën, voor als noch niet en heeft gepresteert tgeene hem bij de kercken opgeleyt was, ende oock hij selve hadde beloofd, soo sullen de gedeputeerde hem aenseggen dat de eerw.

Synodus niet wel en neemt dit sijn lang uutstel ende versuym, ende met eenen ernstelijk vermanen dat sijne E. ¹⁾ ten langsten voor den eerst aenstaenden Synodum het beloofde werck voltrecke.

Artic. 13.

[*Synodale schriften.*] — Nopende t'versamelen van de synodale schriften in eene kiste, Art. 27, is t'selve alrede begonnen ende sal met de eerste gelegentheynt werden volbracht.

Artic. 14.

[*Kerckenordeninge voor Oost-Indien.*] — Aengaende de Nederlandsche kerckenordeninge, geaccommodeert naer de gelegentheynt van de Oostindische kercken, verstaet de Synodus dat deselvige alrede is gestelt in handen van de Heeren Bewinthebberren van de Oostindische Compagnie ende oock overgesonden ende gerecommandeert aen de predicanten in Oost-Indien voorsz. om deselvige aldaer gevouchlijk in te voeren ende de kercken daer nae te regeren.

Artic. 15.

[*Gagie der schoolmeesters ten platten lande.*] — Aengaende de gagie der schoolmeesters ten platten lande, Art. 32, verclaren de gedeputeerde dat sij tot nochtie daerinne niet hebben connen doen, te meer alsoo sij door verscheyden Heeren waren onderricht, datter voor desen tijt weynich apparentie was om de saken vruchtbaerlijk te proponeren. De vergaderinge heeft goet gevonden dat idere respective Classe, onder desen Synodum resortierende, daerop sal letten ende bij de Ambachtsheeren ende andre, die hierin hebben te disponeren, datte (!) naer vermogen recommanderen, ende bij aldien eenige Classis ofte Classen de hulpe ofte advijs van de gedeputeerde des Synodi hebben van node, sullen sich aen haere E.E. adresseren moghen ende werden deselvige gelast de goede hant in soodanige gelegentheynt yder te bieden.

Artic. 16.

[*Oeffeninge der Gereformeerde religie in Sweden.*] — Aengaende het 33 Art., alsoo men verstaet, dat wijlen de Heere Agent RUTGERSUS, alhier van wegen Sijner Majesteyt van Sweden hebbende geresideert, deser werelt overleden is, soo blijven de gedeputeerde belast bij den tegenwoordigen resident van Sijne Hoochgemelde Majesteyt vlijtelijk aen te houden, dat in Sweden de Nederlanders, de Gereformeerde religie toegedaen sijnde — voornemelijk tot Stocholm ende Gottenburch — moge werden toegelaten onverhinderde oeffeninge van de

---

¹⁾ De «E.» is in het HS. uitgevallen.

Gereformeerde religie voorsz. ende dat sij tot dien eynde met gequalificeerde predicanten — op hare kosten — mogen werden versocht. Ende nadien men werdt onderricht, dat JAN CORNELISZ., Arminiaens predicant tot Lemuyden, als noch continueert in sijn onordentlijk prediken tot merckelijck nadeel van de Gereformeerde religie, blijven de gedeputeerde belast om met den tegenwoordigen Heere resident voorsz. daarvan te spreken ende te versoucken dat denselven soude mogen werden geweert.

Artic. 17.

[*Predicanten ende schoolmeesters naer Oostindien.*] — Nopende het afseynden van eenige predicanten ende schoolmeesters naer Oostindien, Art. 34, versochte(n) de E.E. gedeputeerden van Gelderland ende Utrecht, alhier op de correspondentie van wegen hare respectyve Synoden verschenen, dat voortaan correspondentie mochte gehouden werden tusschen de gemelde hare Synoden, mitsgaders die van Zuyd ende Noorthollant, voornemelijck int stuck van de kerckordeninge in Indien voorsz. te statuieren, als oock mede int aennemem ende seynden van de predicanten, ende eyntlijck dat hare E.E. mede mochte(n) kennisse hebben ende openinge gedaen worden van de gravamina, die uut Oostindien gesonden souden mogen werden, om daerop mede nevens andre te helpen resolveren.

Nopende het eerste: alsoo de kerckordeninge alrede naer Indien gesonden is — gelijk boven Art. 14 naerder wordt verhaelt — soe en can daerover tegenwoordelijck geene naerder communicatie met de andre provincien gehouden worden; ende aengaende de predicanten, die naer Indien gesonden souden mogen werden, is verstaen, soo der eenige predicanten sijn in andre provincien, welke genegen mochten wesen om hare personen tot den kerckendienst in Oostindien te laten gebruycken, dat deselve bij tijts hun namen sullen bekent maken aen hare respectyve Synoden, ofte de gedeputeerde derselver, opdat alsoo de gequalificeerste daertoe mogen vercoren werden volgens de ordre, die tegenwoordelijck daerinne wordt gehouden. Ende nopende eyndelijck de gewichtige gravamina, die uut Indien herwaerts aen souden mogen overgesonden werden, de E.E. broederen gedeputeert op de correspondentie van Noorthollant geven te kennen, dat men besich is om te vercrijgen consent tot het houden van eene vergaderinge der gedeputeerden uut de kercken ende Classen daer de cameren sijn van de Oostindische Compagnie, omme aldaer te delibereren over de gravamina uut Oostindien overgesonden, welke aen de jaerlijksche respectyve Synoden rapport souden doen van hare besoeingie ende openinge geven van de gravamina, ende d'advysen daerop geformeert; welcke vergaderinge vercregen sijnde, sal geene swaricheyt worden gemaect, de gedeputeerde van de corresponderende provincien daertoe te admitteren

om alsoo alles met gemeenen raet ende advijs te doen. Ditte alles de E.E. gedeputeerde van de corresponderende Synoden verstaende, hebben sich daermede vergenoucht gehouden.

Artic. 18.

[*Papen ende Jesuiten ongebondentheit.*] — Op den 35 Art., handelende van de ongebondenheyt ende stouticheyt der papen ende Jesuiten in dese lande(n), alsoo men bevindt dat deselve hoe langer hoe meer met grooter stouticheyt ende getal overal indringen, ende dat genouch openbaerlijck, ende men verstaet dat de gedeputeerde des Synodi tselve oock aen Hare Ed. Mog. hadden verthoont met eene ernstige remonstrantie, die in de vergaderinge voorgelesen is, ende dat de gemelde remonstrantie van Hare Ed. Mog. was behandicht aen den Hove van Hollant, twelck oock alrede begonnen hadde daerinne te besoigneren, soo blijven alsnoch de gedeputeerde des Synodi belast om op alle mogelijcke manieren te arbeyden dat op hare overgeleverde requeste met den eersten naer wensch moge worden gedisponeert, ende alsoo men wordt onderricht, dat de voorsz. papen ende Jesuiten sich behelpen willen met seker placcaet, geemaneert in den jare 1622, sullen de gedeputeerde tselve de Ed. Mog. Heeren Staten van Hollant ende West Vrieslant voordragen, ende versoucken dat Hare Ed. Mog. gelieven tselve placcaet naerder te interpreteren, opdat der papen ende Jesuiten moetwillige stouticheyt, die niet alleen de kercken ende religie, maer oock den staet deser landen ten hoochsten schadelijck is, ingebonden ende verhindert moge werden.

Artic. 19.

[*Tractement van de weduwen der predicanten.*] — Aengaende de vermeerderingen van de tractementen der predicanten weduwen, alsoo het-selve noch niet afgedaen is, blijven de gedeputeerde belast daeroppe wijder aen te houden ende mede haer debvoir te doen, dat de oude predicanten — die door haren hoogen ouderdom den kerckendienst niet langer betreden connen — ende de weduwen, resortierende onder particuliere Heeren, mogen werden getracteert als de weduwen onder de regeringe van de Ed. Mog. Heeren Staten van Holland ende West-Vrieslandt.

Artic. 20.

[*Nopende het examen der proponenten.*] — De respective Classen onder desen Synodum behorende, worden vermaent, om sooveele haer mogelijck wesen sal, te practiseren tgeene Art. 41 Synodi Wourdanae is geresolveert nopende het examen van den studenten der H. theologie, die praeparatorie geexamineert, ofte van nieus tot den kerckendienst sullen worden geadmitteert.

Artic. 21.

[*Legerdienst.*] — Aengaende den legerdienst, Art. 42, alsoo men verstaet dat D. CONRADUS MARKINIUS ¹⁾ daertoe van Hare Hoog. Mog. soude mogen gebruyckt worden ende dat sulx sonder kercklijke seyndinge niet en behoort te geschieden, soo heeft de Synodus verstaen dat de gemelde D. MARKINIUS ¹⁾ den voorsz. dienst niet en behoort te betreden voor ende aeler hij wettelijk van de kercke gesonden worde, ende heeft de Synodus tot dien eynde geauthoriseert, benevens hare ordinare gedeputeerden, den Classsem van den Hage, opdat deselve gesamentlijk gesien hebbende sijne beroupinge tot denselven dienst, ende behoorlijke attestatie van de kercke ende Synode, daer hij laetst gedient heeft, daerinne voorts mogen doen als volgens goede kerckenordeninge sal behooren; ende bijaldien in toecomenden tijden gelijke beroupinge op yemandt tot den legerdienst voorsz. bij Hare Hoog Mog. soude mogen werden gedaen, blijft de Classis van den Hage nevens de gedeputeerde des Synodi geauthoriseert, om op gelijken voet als met D. MARKINIO ¹⁾ — in desen verhaelt — te handelen.

Artic. 22.

[*Abr. Hertoch.*] — Nopende de promotie van D. ABRAHAMUS HERTOGE tot den kerckendienst onder den Classe van Wourden, Art. 47, alsoo men verstaet dat de broederen desselven Classis ingestelt hebben beroupinge op den voorsz. ABRAHAMUM HERTOGE om te dienen in de kercke van Slupijk ende dat deselvige beroupinge van de gemeynte aldaer getekent, ende van den heere der plaetse geaprobeert was, soo heeft de Synodus verstaen, dat om nieuwe swaricheden ende becommernissen voor te comen, deselvige beroupinge in de naest volgende vergaderinge des Classis den gemelden ABRAHAMO HERTOGE sal worden behandicht ende terstont ordre gegeven, dat de voorstellingen ende bevestighe daerop dadelijk moge volgen, onvermindert ondertusschen het recht van de weduwe, haer nae ordre der kercken competerende, welke(r) noot de Classis Hare Ed. Mog. sal mogen voordragen om te besorgen, dat sij evenwel moge geholpen werden. Twelck de Achtbare Heeren Commissarissen oock aengenomen hebben gunstelijk te recommanderen. De gedeputeerde des Classis van Wourden hebben sich sterck gemaect, dat dit alles ter goeder trouwe sal nagecomen werden.

Artic. 23.

[*Bedieninge der Engelsae garnisoenen.*] — Alsoo men verstaet dat de Engelsche garnisoenen, tot groote droufheyte ende miscontentement van vele vroomen Christgelovigen derselver natie, seer selden, ende

---

¹⁾ Het HS. heeft « MARLINIUS ».

oock sommige nemmermeer worden bedient door goede ende gequalificeerde predicanten, dat oock verscheydene vagabonden, sijnde van een ergerlijk leven, haer op verscheyden plaetsen indringen bij gemelde garnisoenen, sich uut gevende voor wettelijke kerckendienaren, ende die haer beroup in Engelant souden hebben ontfangen, sonder behoorlijke getuygenisse te connen thoonen; soo heeft de Synodus goet gevonden dat D. LAURENTIUS MODAEUS, van wegen de provincie van Utrecht alhier op de correspondentie verschenen, geassisteert met D. WILHELMO BAUDAERTIO, hier van spreken sal met de Engelsche predicanten — soo men verstaet — tot Utrecht vergadert; ofte bij aldien deselve nu gescheyden waren, met de Ed. Mog. Heeren Staten van Utrecht selver, versouckende dat dese misbruycken mogen gebetert, ende de voorsz. garnisoenen in toecomenden tijden behoorlijk bedient worden.

Artic. 24.

[*Johannes Lydius voor eenige lidmaten van Culenburgh dolerende.*] — Is in de vergaderinge verschenen D. JOHANNES LYDIUS, dienaar des H. Evangelii tot Oudewater, verthoonende sekere procuratie gepasseert voor schout ende schepenen van IJselsteyn, uut den name van GERRIT SLUYTER, oud-ouderlinck der kercke Jesu Christi tot Culenburgh, PIETER GERRITZ. out-diaken, ende HEYMEN AERTSZ., lidmaet aldaer. Ende heeft vorder D. LYDIUS in soodaniger qualiteyt overgelevert seeckere requeste, waerinne bij eenige dolerende lidmaten der gemeynthe van Cuylenborch dese Synodus werdt versocht te willen arbeiden, dat de oneenicheyt tusschen haer ende D. RAVENSWAY, dienaar des Godlijcken Woorts aldaer, over de beroupinge van D. COERTSIUS saliger geresen, moge werden beslichtet; te meer nademael, gelijk sij seyden, de broederen des Classis van Bueren weygerich waren haer doleanten hierinne de hand te bieden, waertegen die van den Classe van Bueren verthoont hebben, dat sij genouchsaemlijk haer debvoir hadden gedaen om dese lieden gerust te stellen, dan dat se doorgaens alle goede vermaningen tot onderlinge versoeningen streckende, verworpen hadden. De Synodus, op alles lettende, heeft goet gevonden dat de Classis van Bueren sonder praejuditie van t'geene tot nochtot hierinne is gedaen, geassisteert met de gedeputeerde dese sake bij goede gelegentheyt resumeren, ende sooveele mogelijk is partijen bevredigen sal.

Artic. 25.

[*Druken van schandaleuse ende superstitieuse boecken.*] — Aengaende het drucken van schandaleuse ende superstitieuse boucken, Art. 48, verstaet de Synodus, dat op het ernstich versouck ende aenhouden van de gedeputeerden alrede uut den Hove van Hollant gecommitteert

sijn eenige Raetsheeren, om op soodanige boucken te letten. Blijven de gedeputeerden wijders belast om ditte te bevorderen ende dese gansch nodige saecken ¹⁾ bij de E.E. Heeren hiertoe specialijck ge-committeert met allen ernst te recommanderen.

Artic. 26.

[*Diaconen in de Kage ende Woubrugge.*] — Nopende het versouck van de diakonen in de Kage ende tot Woubrugge, Art. 50, verclaren de gedeputeerde dat sij den Ed. Heere van Warmont hierover hebben aengesproken ende tot antwoorde becomen, dat niet sijne Ed. maer wel sijn broeder hierover hadde te disponeren. De broederen des Classis van Leyden geven mede te kunnen, dat in de sake ten principale noch niet en is gedaen ende weynige apparentie van yet vruchtbaarlijk te verrichten, alsoo de Heere van Warmont voorsz. pretendeert hetselve eene nieuwicheyt te wesen, ende dat sijne Ed., alsoock dienvolgende sijn broeder, daertoe niet souden connen verstaen. De Synodus vint evenwel goet dat de Classis van Leyden, geassisteert met de gedeputeerden, hiertoe alsnoch ter gelegener tijt sal aenhouden.

Artic. 27.

[*Begroetinge ende congratulatie aen Sijne Vorstelijke Genade gedaen.*] — Alsoo de gedeputeerde des Synodi Art. 66 waren belast, om nevens de gedeputeerde van andre provintien, te begroeten ende van wegen de kercken van Zuyd- ende Noortholland te congratuleren Sijne Vorstelijke Genade den Heer Prince van Orangien, gesuccedeert den Doorluchtichsten Heere Prince van Hoochloflijcker gedachtenisse ende Sijne gemelde Vorstelijke Genade ootmoedelijck te recommanderen de sorge ende welstant der kercken Jesu Chisti in dese geunieerde provintien, ende specialijck in Hollant, verclaren de gedeputeerde voorsz. dat sij volgens desen haren last Sijne hooggemelde Vorstelijke Genade hadden begroet ende gecongratuleert, ende tot antwoorde becomen, dat Sijne Vorstelijke Genade, volgende de lofijcke voetstappen van wijlen sijnen Heer vader ende broeder, de ware Christelijcke Gereformeerde kercke naer alle sijn vermogen voorstaen ende maintaineren soude, ende de kercken helpen conserveren bij die splendeur ende goede ordre, in dewelcke deselvige tegenwoordelijck gevonden worden.

Uut welck rapport de vergaderinge een sonderling goet contentement genomen heeft, biddende den Almogenden Godt Sijne Vorstelijke Genade in langdurige gesontheit ende welstant te conserveren, sijne regeringe genadelijck te segenen, ende sijnen doorluchtigen persoon

---

¹⁾ In het HS. is « saecken » uitgevallen.

met allerley vorstelijke deuchden, tot eere van Sijnen H. naem, tot opbouwinge der kercken Jesu Christi, ende welvaren des ganschen Vaderlandts hoe langer hoe meer te verrijcken.

Artic. 28.

[*Saecke van Rotterdam.*] — Sijn in dese vergaderinghe verschenen **JACOB ANDRIESZ. VAN GOCH**, **ISAAC BEECKMAN**, **GERRET MAERTENSZ.**, **CHRISTIAEN CABELS**, **JAN WEYMANTS** ende **MICHIEL FRANSZ. CAUWE**, ouderlingen van de kercke tot Rotterdam, bij welcke sich daernae hebben vervoucht **GILLIS HENRICKSZ.**, **MICHIEL PIETERSZ.** ende **HANS VEREYCK**, soo uut haren eygen naem, als oock van wegen versheyden lidtmaten der gemelder kercke, ter eenre, ende **D. PETRUS NIEURODE**, **BENJAMIN RUSWIJCK**, dienaren des Goddelijcken Woordts, mitsgaders **DOMINICUS BOUWENS**, ouderling tot Rotterdam, ter ander sijde, met credentie van twee andre predicanten ende een ouderling mede tot Rotterdam, ende hebben eerst de voorsz. ouderlingen den Synodo overgelevert eene sekere lange ende wijtloopige remonstrantie, waerinne sij aenwesen verscheydene swaricheden in hare gemelde kercke al over merckelijcken tijt ontstaen ende haer luyden misnougten over verscheyden handelingen der voorsz. predicanten tot Rotterdam, welke schriftelijke remonstrantie openbaerlijk gelesen ende dese gemiscontenteerde ouderlingen ende lidtmaten wijders int lange gehoort sijnde, hebben de voorsz. predicanten ende ouderlinck mondelijk op alles geantwoort ende hare ontschuldiginghe gedaen.

Hebben mede de gedeputeerde des Synodi ende de gecommiteerde des Classis van Schielant verthoont wat debvoir sij tot verscheyden tijden hebben gedaen, om van alles behoorlijke kennisse te nemen, alle misverstanden tusschen partijen te weeren ende deselve onderlinge te bevredigen, gebruyckende daertoe alle mogelijke middelen van vermaningen ende andersints, van welck debvoir de Synodus hare gedeputeerden ende den Classe voorsz. bedanckt heeft.

De vergaderinge in de vreesse des Heeren overwegende alle tgeenepende desen in consideratie soude mogen comen, heeft goet gevonden dat men eerst eene prouwe soude doen, om door eenige leden deses Synodi de verschillende partijen te reconcilieren ende versoenen. Ende sijn dienvolgende van den Synode hiertoe versocht de Eerw. broederen **D. WILHELMUS BAUDARTIUS** ende **D. JACOBUS TRIGLANDIUS**, ende wijders gecommiteert **MARTINUS NICOLAI**, **EDZARDUS FREDERICI**, **WILLEM CRIJNSEN**, **HENRICUS ALUTARIUS** ende **JOHANNES CELOSSA**, predicanten, ende **REINIER CASEMBROODT**, ouderling, geassisteert met de E. Heere **Mr. PIETER VAN DEN BORN**, hiertoe bij de Achtb. Heeren Commissarisen versocht; dewelcke, partijen in eene bijsondre plaetse gehoort ende allen mogelijcken vlijt aengewent hebbende om deselve tot behoorlijke reconciliatie te brengen, ende sulx ten eersten niet volcomelijck connende

bij de voorsz. ouderlingen effectueren, is weder de sake voor de gansche vergaderinge gebracht, dewelcke, oock op een nieu met de gemelde partijen in onderhandeling getreden sijnde, eyndelijcken de sake door den genadigen segen Godes soo wijt heeft gebracht, dat deselve met elckanderen volcomelijck verdragen ende versoent sijn. Ende alsoo dese swaricheden meest ontstaen waren bij occasie van beroupen van een predicant ofte predicanten, opdat in toecomenden tijden deselve occasie van diergelijcke swaricheden ende misverstant in de kercke van Rotterdam mochte voorgecomen werden, soo in de veranderinge des kerckenraets die geschieden moste, alsmede in de verkiesinge van predicanten, soo is goet gevonden dat uut dese Synode gecommiteert sullen worden dese ses kerckendienaren: HENRICUS ROSAEUS, FESTUS HOMMIUS, GEDEON VAN SONNEVELT, EDZARDUS AURICANUS, HENRICUS ALUTARIUS ende WILLEM CRIJNSSEN, mitsgaders REYNIER CASEMBROOT ende MICHAEL BALDEN, ouderlingen, gelijk de Synodus deselve commiteert mits desen om haer te vervougen binnen de stadt van Rotterdam ende uut den name deses Synodi, als van deselve ten vollen geauthoriseert sijnde, aldaer met goede communicatie ende correspondentie van de E. magistraet, dienaren des Woorts, ouderlingen ende diaconen, op de gevouchlijkste wijze ende maniere sullen (!) procederen tot veranderinge van de eene helft des kerckenraets, alsoo den tijdt van de gewoonlijke veranderinge verstreken is ende daernae voorts op deselve maniere procederen sullen tot beroupinge van twee ordinare dienaren des Godlijcken Woorts voor de kercke aldaer, alsmede tot leeninge van drye dienaren des Godlijcken Woorts, die onder des de kercke aldaer met dienst ende goeden radt sullen assisteren, ende dit alles voor dese reyse alleen, sonder eenige praejuditie van de kercke ofte magistraet voorsz. ende sonder sulx in toecomenden tijden in eenige consequentie te trecken.

In welcken alles beyde partijen haer voor hare respective medestanders sterck makende verclaert hebben volcomelijck tevreden te wesen, ende hebben beloofd haer in desen het goetvinden des Synodi ende des voorsz. hare gecommiteerden te sullen onderworpen, ende haer daernae te sullen reguleren. Ende sijn van den Synodo gedeputeert D.D. FESTUS HOMMIUS, ende D. HENRICUS ALUTARIUS, dienaren des Godlijcken Woorts, ende MICHAEL BALDAENS, ouderling van Delft, geassisteert met de Heere Mr. PIETER VAN DEN BOEN, Raed sijner Excellentie bij den Achtb. Heeren Commissarisen hertoe specialijck genomineert, omme hierop de approbatie van de Achtb. Heeren magistraten voorsz. te versoucken, ende, deselve vercregen hebbende, door de voorsz. dienaren des Woorts, naer gedane vrede predicatie in beyde kercken, de voornoemde reconciliatie ende ordre des Synodi de gemeynte aldaer bekent te maken met aflesinge van dese navolgende Art.

„Alsoo al voor merckelijcken tijd eenige oneenicheyt ende miscontentement was ontstaen tusschen de dienaeren des Godlijcken Woordts tot Rotterdam ter eenre, ende sommige ouderlingen, diaconen ende ledematen der gemeynte aldaer ter andre sijde, welke niet gevouchlijck ende tot contentement der partijen conden afgedaen ende beslicht werden, tsij bij den Classe van Rotterdam ende Schie-land, ofte de gedeputeerden des Zuythollantschen Synodi; soo is eyntlijck de gansche sake ge devolveert tot den Synodum selver als nu gehouden tot Iselsteyn, welke Synodus partijen aen wedersijden int lange gehoort hebbende, ende op alles rijpelijk in de vrese des Heeren lettende, heeft eyndelijck door den segen Godes de sake soo wijt gebracht, dat de twee dienaren des Godlijcken Woorts, geassisteert met een ouderlingh, haer sterck makende ende verbindende voor hare respective committenten, als mede de gemiscontenteerde ouderlingen ende lidmaten, mede haer verbindende voor andre hare medestanders, met elckandren int vriendelijck geaccordeert ende vereenicht sijn. Verclarende ende betuygende oprechtelijck als in de tegenwoordicheyt des Heeren, dat sij van wedersijden elckanderen vergeven ende ten besten houden alle de misverstanden ende misslagen, die gedurende hare oneenicheyt onderlinge begaen souden mogen sijn. Beloven oock daeraen niet meer te sullen gedencken, maer met een oprecht Christelijck gemoet d'een d'ander te sullen bejegenen, eerlijck van elckanderen te sullen spreken ende gesamentlijck, naer gelegentheyte van hare qualiteyten ende ampten, den welstant der kercke Jesu Christi, specialijck tot Rotterdam, te sullen betrachten. In de verseeckeringe ende getuygenisse van alle twelck sij elckanderen in de tegenwoordicheyt van den ganschen Synodus de broederlijcke handt gegeven hebben. Ende opdat bij deselve occasie diergelijcke swaricheden in de kercke van Rotterdam niet wederom soude mogen ontstaen, is met bewillinge van beyde partijen ende met approbatie van de eersame magistraet van Rotterdam, van de Synode goet gevonden, dat voor dese reyse — sonder eenige praëjuditie van het recht der kercken ofte magistraet voorsz. — door ordre des voornoemden Synodi, twee dienaren des Godlijcken Woorts voor de kercke van Rotterdam sullen werden vercoren ende beroupen. Ende alsoo den tijt van de veranderinge van d'eene helft des kerckenraets verstreken is, dat oock door ordre des Synodi, mede voor dese reyse alleen ende sonder praëjuditie, deselve veranderinge op de gevouchlijckste maniere sal worden gedaen, dat oock onder des door deselve Synode versocht sullen werden drye dienaren des Godlijcken Woorts, die de gemeynte van Rotterdam sullen helpen bedienen ter tijt toe, dat dit alles sal wesen verricht ende te wege gebracht. Aldus gedaen in de synodale vergaderinge tot Iselsteyn, den 10 July 1626. In oirconde der waerheyt is ditte bij de dienaren des Godlijcken Woorts ende ouderlingen, mitsgaders bij

de lidmaten voorsz. onderteyckent. Ende was ondertekent PETRUS NIEURODE, BENJAMIN RIJSWIJCK, DOMINICUS BOUWENS, ISAAC BEEMAN, MICHEL PIETERSZ. DULLAERT, GILLIS HENRICKSZ., JACOB ANDRIESZ. VAN GOCH, GERIT MAERTENSZ., JAN WEYMANTS, MICHEL FRANZ. CAUWE, CHRISTIAEN CARELS, HANS VEREYCK. In margine stont: Bij D. FESTUS HOMMIUS van den predickstoel binnen de Grootte publijcke, ende bij D. HENRICUS ALUTARIUS in de Princenkercke deser stede Rotterdam vercondicht op den 12 Julii 1626 voor noen. Onder stont: 't oorconde deses bij mij geteyckent als secretaris der stad Rotterdam, ende was onderteykent: CORNELIUS MUSCH."

De heere(n) borgemeesteren ende gemeene vroetschappen der voorsz. stede hebben soo mondeling als schriftelijck verclaert dat hare achtbaerheden den Synodo van de goede debvoiren ende arbeyd in desen gedaen hoochlijck bedanckten, ende int geene bij de Synode goet gevonden was consenteerden, volgens de verclaringe hare Achtb. bij de voorsz. gedeputeerde gedaen, te weten dat de meyninge des Synodi was, dat bij de dienaren des Woorts ende ouderlingen van de Synode hiertoe gecommiteert, int beroupen ende leenen van de dienaren des Woordts niet en soude worden geprocedeert dan met correspondentie ende approbatie derselver magistraten, ende dat int veranderen van den kerckenraet soude werden geprocedeert, soot doenlijck was, op den gewoonlijcken voet ofte andersins op een bequamer maniere, als de voorgemelde broederen sullen connen beramen, waeroppe de voorsz. vercondinge van reconciliatie ende vrede in beyde de kercken als vooren geschiet is.

Welck rapport de synodale vergaderinge met blijerschap verstaende, heeft belast dat de ses broederen voorgenoemde dienaren des Woorts ende twee ouderlingen haer met de eerste gelegentheynt naer Rotterdam vervoughen, ende tgeene aldus onderlinge is gearresteert, in den name des Heeren verrichten sullen.

Artic. 29.

[*Swarigheden tot Bodegraven.*] — Sijn in de vergaderinge verschenen ses personen gedeputeert van de kercke tot Bodegrave, versouckende dat de Synodus kennisse gelieve te nemen van de swarigheden, in hare gemelde kercke al over merckelijcken tijt ontstaen tusschen ISAACUM WASSENBURGIUM, dienaer des Godlijcken Woorts tot Bodegrave voorsz., ende den kerckenraed, te meer alsoo de gedeputeerden des Synodi nevens de Classen verscheyden mael hierover gehandelt hadden ende nochtans de voorsz. swarigheden niet volcomelijck wechnemen connen; de Synodus hiervan hebbende eenige kennisse ende om gewichtige redenen oordelende dat het niet geraden was partijen in de tegenwoordicheyt van de volle vergaderinge te hooren, heeft goet gevonden eenige uut het midden van haer te committeren, die in

een aparte plaetse vertrecken, ende aldaer kennisse van alles nemen souden, met volcomen last om eenich bequaem accoord tusschen den gemelden dienaer des Godlijcken Woordts ende den kerckenraet te beramen, naer dat sij tot welstant der gemeynthe aldaer ende tot accommodatie van D. WASSENBURGIO voorsz. souden vinden te behooren. Ende hebben eyntlijck deselve gedeputeerden naer langdurige communicatie ende onderhandelinge partijen vereenicht, volgens de navolgende acte bij den Synodum nae lecture derselver geaprobeert, ende geratificeert luydende aldus:

„Alsoo in de kercke van Bodegrave seer grooten onlust was ontstaen tusschen D. ISAACUM WASSENBURGIUM, dienaer des Godlijcken Woorts aldaer, ter eenre, ende den kerckenraed der voorsz. kercken ter andre sijden, welcken onlust door den Classen van Wourden ende de gedeputeerden des Synodi niet en hadde connen wechgenomen werden; ende oversulx dese sake gebracht was tot de Synode der kercken van Zuythollant, vergadert tot Iselsteyn, heeft de voorsz. Synodus een competent getal uut het midden van haer gecommiteert om dese sake naerder te ondersoucken ende te arbeyden dat denselven onlust soude mogen, sooveel doenlijck waer, wechgenomen worden met de meeste ruste ende stichtinge der voorsz. kercke; dewelcke gecommiteerde beyde partijen volcomelijck gehoort hebbende, hebben partijen met malcanderen versoent ende bevredicht. Ende alsoo D. WASSENBURGIUS verclaerde dat hij selve oock genouchsamelijck conde sien ¹⁾, dat den voorsz. onlust hadde veroorsaect, dat hij de gemeynthe aldaer langer met stichtinge niet conde bedienen, ende oversulx heeft versocht, dat hij met de eerste gelegentheit mochte verplaetst ende van eenen andren dienst versocht worden, ende dat de kercke van Bodegrave bij den Classen van Wourden middelertijt worde bedient voor hem ende tsijnen voordeel. Soo ist dat de voornoemde gecommiteerden, haer verblijdende in de onderlinge versoeninge, de praesentatie WASSENBURGII hebben aengenomen, onder bespreck dat hij met den eersten ofte ten langsten tegen den eerstcomenden Meye sal verplaets(t) werden, tsij bij beroupinge, verwisselinghe, ofte eene andre bequaemer maniere, ten welcken eynde de gedeputeerden des Zuythollantschen Synodi, des versocht sijnde, sullen gehouden wesen hem de behulpsaeme hant te bieden, ende de Classen gebeden worden hem aen te nemen voor gerecommandeert. Ende sullen die van Bodegraven naer den toecomenden Meye gemachticht wesen een ander predicant te beroupen.

Waervan rapport gedaen sijnde aen den Synodum, heeft deselve sulx alles aengenomen ende geaprobeert ende hare gedeputeerden belast, dat sij daertoe sullen helpen arbeyden, dat D. WASSENBURGIUS

---

¹⁾ Het HS. heeft: « syen ».

met den eersten met den dienst van een andre kercke moge worden op de gevouchlijkste maniere voorsien. Ende dat de kercke van Bodegraven ende de Classis van Wourden WASSENBURGIO een behoorlijke kerckelijke ende classicaale attestatie sullen verlenen met advijs ende communicatie van de gedeputeerden des Synodi.”

Artic. 30.

[*Versoeck der kercke van Dordrecht.*] — Is met credentie der kercke van Dordrecht gecompareert D. DANIEL DEMETRIUS, dienaer des Godlijcken Woorts aldaer, die uut den name der voorsz. kercke versocht heeft, dat de Zynodus geliefde wel acht te nemen op het tweede ende derde deel van het negende gravamen, aen de respective kercken van Zuythollandt overgesonden, ten eynde de vrijheyte ende gerusticheyte der gemelder kercke van Dordrecht blijve in haer geheel. De Synodus heeft beloofd op alles behoorlijk te letten.

RESOLUTIEN OVER DE GRAVAMINA.

Artic. 31.

[*Concepten van moderatie tusschen de Remonstranten ende de Gereformeerde kercken.*] — Aengaende het eerste gravamen ¹⁾, sprekende van de concepten van moderatie tusschen de Remonstranten ende de Gereformeerde kercken, mitsgaders hoe men handelen sal met de authouren van soodanige concepten, is met eendrachtige stemmen geresolveert dat haer de Classes geensins sullen inlaten tot soodanighe concepten ofte voet van moderatie met den Remonstranten in praëjuditie van de Canones in Synodo Nationali gestatueert, alsoo tselve den kercken ten hoochsten schadelijk soude sijn. Ende wat belangt de authouren, die soodanige concepten alrede hebben ofte in openbaren druck uitgegeven, ofte oock schriftelijk hebben gestelt, verstaet de Synodus dat nopende ANTONIUS HORNHOVIUS ²⁾, predicant tot Emmenes, ernstelijk aen den

¹⁾ Het 1ste gravamen luidt: «Alsoo men verstaet datter vast verscheyden voorlagen werden gemaect soo int heymelijk, als int openbaer, mondelijk ende schriftelijk, van een voet van moderatie in te gaen met de Remonstranten, off niet nodich waere nomine Synodi alle Classen ende leden der Classen te waerschouwen, dat se haerselve doch geensints inlaeten tot eenige moderatie met d'selve Remonstranten, in prejudicie Canonum Synodi Nationalis ende des particulieren gehouden binnen Leyden, spreekende van de forme der reconciliatie der Remonstranten met de kercke, alsoock van de volgende synodale vergaederingsen, die daerop sijn gehouden tot verscheyden tijden, achtervolgende oock de conventum vant meerendeel der gedeputeerden der prov. der Synodi gehouden in den Haage daerover; wert oock gevraecht hoe men sal handelen met soodanigen concept van moderatie ende den authouren van dien ».

²⁾ A. HORNHOVIUS, vroeger Remonstrant, was bij de ontdekking der samenzwering van 1623 tot de Gereformeerde kerk overgegaen. In dit jaer 1626 gaf hij uit, eerst

eerwaardigen Synodum van Utrecht sal worden geschreven ende haer E.E. gebeden, omme daerinne te stellen soodanigen ordre, als deselve in de vreesse des Heeren meest nodich achten sullen tot welstant van Godes H. kercke, ende afweeringe van alle vorder swaricheden. Ende wat aengaet den autheur van het concept der moderatien, schriftelijk gestelt tot Rotterdam, alsoo men verstaet denselven sulx te hebben gedaen ter goeder meyninge — hoewel uut eenen blinden ende onvoorsichtigen ijver — ende niet om de saecken ofte de partije der Remonstranten daermode te stijven, oordeelt de Synodus genouch te wesen dat denselven door de gedeputeerden bij gelegentheyt hierover werde vruntlijk aengesproken, ende met eenen vermaent sich in toecomenden tijde van soodanige ofte diergelijke concepten te wachten.

Artic. 32.

[*Verscheyden gevoelen over de onderhoudinge des Sabbaths.* — Aengaende de tweede, derde ende vierde gravamina ¹⁾), sprekende van het verscheyden gevoelen over de onderhoudinge des Sabbaths, heeft de Classis, die dese gravamina uutgeschreven hadde, eerst openinge gedaen van de redenen, die haer hadden bewogen om dese gravamina te stellen, ende tot dien eynde aengewesen oock verscheyden poincten,

---

zonder zijn naam te noemen, maar bij een herdruk met zijn naam onderteevend: «*Remonstrantie aen ... Henrick Frederick Prince van Orangien ... ende de ... Staten Generael. Midtsgaders, de ... Staten der Provintie van Utrecht ... waerbij vrede, ruste ende eendracht ... werden aenghepresen, ende middelen voorgheslaghen, omme deselve in dese tijt ende gheleghentheynt in dese onse Landen ... te bekomen ende te behouden.*» Leyden 1626 in 4°. Hij deed daarin het voorstel om de Canones te herzien en te verzachten ter vergemakelijking van het toetreden der Remonstranten tot de Gereformeerde Kerk. Op verzoek der Staten bracht de theologische faculteit van Leiden over de Remonstrantie haer oordeel uit, dat zeer ongunstig luidde en evenzeer in druk verscheen. HORNHUVIUS werd in den dienst geschorst.

¹⁾ Deze gravamina luiden, het tweede: «*Dewijle men hoe langer hoe meer met droeffheynt verstaet, dat in eenige kercken ende Classen swaricheyt ontstaet over het verscheyden gevoelen van den Sabbath ende de aencleef van dien, die eyndelijck wel tot scheuringe soude moogen uutvallen, off men niet en behoort predicanten van soodanigen gevoelen, van de gemeene aengenomen leere verschillende, voorbij te gaen, om niet te beroepen in soodanige kercken, daer de predicanten, haer aen andere kercken spiegelende, swaricheyt maecten om met d'selve te dienen.*» Het derde: «*Dewijle in Synodo Rotterdamsi Art. 48 geresolveert is, dat deputati Synodi in examinibus candidatorum theologie sullen letten opt stuck van den Sabbath, off oock niet en dient geleth te worden op soodanige predicanten, die in dit stuck van het gemeene gevoelen affwijcken ende alrede in actuelen dienst sijn, ende die eenige beroerte souden mogen veroorsaecken ende alsoo aenhangh maecten.*» Het vierde: «*Off het niet nodigh en dienstigh en sij dat de Synodus bij provisie definiere. hoe verre int stuck van den Sabbath sal werden gegaen boven het geene in Synodo Nationali daervan gestelt is, ende (soo) d'selve hier van geen decisie en doet, off de Classen niet geoorloofft en souden sijn iet tot ruste offte welstant van dien te stellen.*»

getrocken uut verscheyden schriften ende oock uut verscheydene propoosten, hier te lande onlangs gestroyt, dewelcke scheenen te gaen buyten ofte tegen de regulen, gestelt in Synodo Nationali, ende geinsereert in den 48 art. des laetsten Synodi van Rotterdam, ende heeft de gemelde Classis verclaert, dat sij int stellen van dese gravamina niet en hadde gesien op eenige bijzondere personen hier te lande, die se daarmede wilde designeren; maer alleen op de gemeene ruste der kercken hier te lande, ende particulierlijk de kercke van Rotterdam, om redenen die aengewesen sijn. De sake in des Heeren vreesse overwogen wesende, verstaet de Synodus dat de Classe voorsz., die dese gravamina utgeschreven heeft, goede redenen daertoe heeft gehadt, ende bedanckt deselve van haer debvoir; is wijders goet gevonden dat de principale sake van de onderhoudinge des Sabbaths behoort tot de judicature des Synodi Nationalis ende oversulx daertoe sal worden gerefereert volgens den voorsz. 48 Art. des Synodi Roterdamensis.

Ondertusschen dewijle over het onderhouden des Sabbaths voorsz. eenige particuliere vreemde opinien vast int landt incruypen ende gestroyt werden, tot ontrustinge van de conscientien der vromer luyden ende verkeerde verstrickinghe van deselve, als bij exempel, dat het niet geoorlooft is op den rustdach oock naer het eynde van den publijcken godesdienst in vochte ende regenachtige dagen het cooren in te mennen, maer dat men tselve moet laten liever op het velt verrotten ende vergaen. Item dat het onderhoud des Sabbaths niet toelaet eenige verlustinghe ende eerlijke vermakinge, streckende tot verquickinge van den geest ofte lichaem des menschen, oock niet strijdende tegen eenich gebod Godes ende op andere tijden wel geoorlooft; als mede dat men op den Sabbath, duerende, ghelijck sommige seggen, vierentwintich uren, niet een woort mach spreken dat strecken soude mogen tot vorderinge van ons dagelijcx werck ofte beroupinge, ja dat oock niet een gedachte daarmede mach besich wesen, ende verscheydene andre diergelijcke dingen meer. Soo is goet gevonden, dat de kercken ende Classen neerstelijck sullen toesien, dat niemant buyten ofte tegen de voorsz. regulen Synodi Nationalis yet opentlijck, ofte int bijzonder leeren ofte drijven sal, ende soo yemant bevonden soude mogen werden sulx te doen, sullen denselven daerover naer bevindinge van saken censureren. Ende sullen mede de kercken naerstelijck letten dat sulcke personen, die daervan merckelijck souden mogen verdacht wesen, niet lichtelijck en worden gevordert in de kercken, alwaer dies aengaende merckelijcke swaricheyt soude mogen ontstaen.

Eyntlijck dat men evenwel niet lichtelijck yemand sal verdacht houden dies aengaende, ofte maken mogen, maer dat de kerckendienaren in broederlijke liefde onder malcanderen vreedsamelijck sullen wandelen.

Ende alsoo D. VOETIUS, dienaer des H. Evangelii tot Heusden, claechde dat bij occasie van het misverstand gevallen in de kercke van Rotterdam sijnen persoon aldaer verdacht gemaect was, alsof hij int stuck van de onderhoudinghe des Sabbaths vant gemeyn gevoelen der kercke soude verschillen, ende exhibeerde twee missiven soo van de E. magistraet van Heusden ende van de kercke aldaer, bij dewelcke versocht wierde dat de Synodus daerop soude willen letten tot gerusticheyt van hare kercke, sijn hierop gehoort D. VOETIUS ter eenre, ende de predicanten van Rotterdam ter ander sijden. Sijn mede opgelesen de acten des Classis van Gorinchem, bij dewelcke betuycht wierde, dat hij nooit bij haer over eenich verschillende gevoelen aengesproken, veel weyniger overtuycht soude sijn, maer dat hij met deselve Classe stonde in goede eenicheyt ende nadat over dese sake onderlinge communicatie int langhe was gehouden tusschen D. VOETIUS ende de predicanten van Rotterdam voorsz., is bevonden dat de sake van hedenkinge voorseyt soo breet niet en was, als D. VOETIUS daervan was bericht; ende nadat D. VOETIUS sijn gevoelen aengaende dat stuck int breede hadde geopent ende verclaert, heeft de Synodus daeraen goet contentement genomen ende verstaen datter geen redenen sijn om hem dienaengaende te bedencken, waerop eyntlijk D. VOETIUS ende de E.E. predicanten van Rotterdam voorsz. met malcanderen door hanttastinge broederlijk over dit misverstand sijn versoent.

Is mede gelesen seker schrift ingestelt ende overgelevert bij JOHANNES SPILIAARDUS, dienaer des Godlijcken Woorts tot Gorinchem, waerinne hij claechde dat hem tonrechte nageseyt wierde, dat hij int stuck van d'onderhoudinghe des Sabbaths soude verschillen vant gemeen gevoelen deser kercken, ende verclaerde dat dies aengaende sijn gevoelen, nopende de theorie geen ander gevoelen was, als der voortreffelijcker leraren onser kercken D.D. JUNII, PERKINSII, BEZAE etc. Ende nopende de practijcke hij even hetselve gevoelen hadde twelcke gestelt wordt in Synodo Nationali, ende dat hij geresolveert was nopende de practijcke alle Jodische superstitionen ende tegen Godes Woordt strijdende singulariteyten ende precijsheden tegen te gaen.

Artic. 33.

[*Toelatinge eens modestes gewesene predicant der Remonstranten.*] — Aengaende het vijfde gravamen ¹⁾, luydende aldus, of een gewesene modest Remonstrants predicant, wettelijk met de kercke versoent, ende tot

---

¹⁾ Het vijfde gravamen luidt: « Off een gewesene modest Remonstrants predicant wettelijk met de kercke versoent ende tot een lith derselver aengenomen sijnde, daer naer openbaerlijk voor de gemeente sal moogen prediken, eer hij het jaer sijner beproevinge heeft uytgestaen, de conditien in de beroepinghe, in dat jaer veyst, heeft volbraght, ende door schriftelijke acte beroepelijk verclaert is, ende indien jae off hij soo openbaerlijk predikende, den Christelijcken doop magh bedienen».

een lid derselver aengenomen sijnde, daernaer voor de gemeynte openbaerlijck sal mogen prediken, aleer hij het jaer sijner beprovinge heeft uitgestaen, de conditie tot de beprovinge nodich in dat jaer heeft volbracht, ende door schriftelijke acte beroupeelijck is verclaert, ende indien ja of hij soo openbaerlijck predikende, den Christelijcken doop bedienen mach, verstaet de Synodus dat soodanigen predicant voor de expiratie sijner beprovinge niet prediken mach, nochte den H. doop niet bedienen, voor en aleer hij hebbe een wettelijck beroup, ende in den kerckendienst is bevesticht.

Artic. 34.

[*Lidmaten vervallende tot de Arminianisterye.*] — Belangende het 6 gravamen ¹⁾, hoe men namelijck handelen sal met de lidmaten der gemeynte, die van de Gereformeerde religie vervallen tot de Arminianisterye, antwoordt de Synodus, dat men soodanige lidmaten vrientlijck aenspreken ende vermanen sal, naer den regel Jesu Christi ende wijders volgen tgene in Synodo Leydensi, Art. 78, is geresolveert.

Artic. 35.

[*Last te geven den gedeputeerden des Synodi tot weeringe der Remonstranten.*] — Aengaende het 7 gravamen ²⁾, sprekende van den last, die de gedeputeerde des Synodi soude mogen gegeven werden, om soo generalijck als specialijck te weeren den moetwille ende stouticheyt der Remonstranten int houden van hare conventiculen, ende om dies aengaende remonstrantien aen de Ed. Mog. Heeren Staten ende Sijne Princelijcke Excellentie over te geven etc. De Synodus verstaet dat de voorsz. gedeputeerden wel eens voor al sullen hebben generalen ende specialen last, edoch dat sij, yetwes remonstrerende ofte versouckende, blijven sullen in terminis generalibus, sonder int particulier unt te drucken ofte voor te slaen door wat middel de voorsz. conventiculen der Remonstranten verhindert mochten werden.

---

¹⁾ Het zesde gravamen luidt: «Hoe men handelen sal met de lidmaten der gemeente, die van de Gereformeerde religie vervallen tot de Arminiaense».

²⁾ Het zevende gravamen luidt: «Alsoo de Remonstranten seer stout ende insolent werden, soo met conventiculen te houden, predicatien te doen, contra-remonstrantien over te leveren in handen van de Ed. Mog. Heeren Staten tegen de welgestelde remonstrantie der gedeputeerden des Synodi, daerin dat sij alle vrij groff gaen, off niet nodigh en ware dat den gedeputeerden des Synodi eens voor al generale ende speciale last wierde gegeven, dat se op dese ende andere swaricheden, uyt de factie der Remonstranten ontsaende, ernstelijck wilden letten, om in toecomende tijden den Ed. Mog. Heeren Staten ende Sijne Princelijcke Excellentie ootmoedich te versoeken dat Haer Ed. doch gelieven te stuyten de stouticheyt der Remonstranten ende tegens d'selve te mainte(ne)ren de gestabileerde waarheyt der religie in Goodes Woort, ende den Synodo Nationali tot Dordrecht».

Artic. 36.

[*Geschil in de Classe van Gouda ter oorsaecke der beroepinge Plantii.*]—
 Nopende de 8 en de 9 gravamina ¹⁾, alsoo deselve ware(n) gestelt van den Classe van der Goude, bij occasie van eenich verschil in denselven Classe ontstaen, uut oorsake van de beroupinge ISAACI PLANCHI tot den kerkendienst ter Goude voorsz., sijn daerover eerst gehoort de ge-committeerden des Classis van der Goude, geassisteert met D. JOHANNE LYDIO, predicant tot Oudewater, specialijck van den Classe voornoemt tot dese sake gedeputeert ter eenre, ende de drye predicanten ter Goude, geassisteert met CORNELIS REINIERSZ. SWARNSWIJCK, ouderlinck aldaer, ter ander sijde, welcke van wedersijden gehoort ende op alles ter sake dienende rijpelijk gelet sijnde, is bij de Synode verstaen, dat de kercke van der Goude soo in de beroupinge voorsz. als in de approbatie ende ook eyntlijk in de bevestinghe van den heroupenen predicant beter communicatie ende correspondentie hadde behoren te houden met hare gemelde Classe ende heeft dienvolgende de Synodus aen de handelinghe der voorsz. kercke geen contentement. Wordt daeromme deselve oock vermaent ende belast in toecomenden tijden met meerder voorsichticheyt ende discretie in soodanige hoochwichlige saecken te handelen, opdat de kerckelijcke ordre mach blijven in haer geheel. Blijven mede belast de gedeputeerde des Synodi bij bequame gelegentheyt aen te spreken de E.E. Heeren magistraten van der Goude, ende vriendelijk te versoucken dat hare Achtb. in toecomenden tijde int beroupen van een ofte meer predicanten sich gelieven te gedragen volgens de goede ordre der kercken hier te lande, welcke niet lijden ofte toelaten can, dat de E.E. magistraten eenigen predicant voorslaen collegialiter vergadert sijnde op hare raedhuysen, ende dat sulcken praesentatie niet sal geallegeert werden in de acte van approbatie.

Ende alsoo men bij dese gelegentheyt mede hadde verstaen datter eenigen onlust ontstaen was tusschen de predicanten van der Goude ende de broederen des Classis, dat oock specialijck D. ANTIPAS sich beclaecht over seeckere acte int Classe bouck gestelt, welcke hij versouckt

---

¹⁾ Het achtste gravamen luidt: «Hoe men sal handelen met een kercke ofte predicant, dewelcke sonder classicale attestatie van beroepinge tegens expresse last ende resolutie des Classis, door bevel der overheyte voortvaeren met de voorstellinge van haeren beroepen predicant.» En het negende: «Hoe haer een Classis sal hebben te dragen in dese drierley casu 1°. als haer gedeputeerde om proclamatie ende bevestiginghe te doen van een beroepen predicant, met autoriteyt der magestraet, doende professie van de Gereformeerde religie, geweert werden; 2°. als een kercke buyten limiten van correspondentie giet die in den 6^{en} Art. Synodi Leydensis gedermineert sijn; 3°. als de predicant buyten de limiten van correspondentie beroepen ende bevesticht sijnde, verschijnt op den Classe om voor een litmaet des Classis aengenomen te werden».

vernieticht ofte verandert te werden, soo blijven oock de gedeputeerde belast, om — tijdelijk bij den Classe verschreven sijnde — sich aldaer te laten vinden, ende tselve gemeyn ende particulier miscontentement wech te nemen, hetsij bij accommodatie ofte andersints, naer dat sij bevinden sullen te behooren.

Artic. 37.

[*Bedieninge der vacerende kercken.*] — Aengaende het 10^e gravamen ¹⁾ of niet een kercke, soowel in steden als ten platten lande, door het vertrecken ofte versterven van een dienaar ofte dienaren vacerende behoort ²⁾, soo lange als se vaceert, van den Classe bedient ende waergenomen te werden. Antwoordt de Synodus dat ditte eygentlijk sal gelaten worden in de vrijheyd der kercken, doch alsoo datter goede correspondentie moet in desen gehouden worden tusschen de predicanten onder denselven Classe resorterende opdat alle jalousie ende miscontentement worde voorgecomen ende geweert.

Artic. 38.

[*Correspondentie over de beroeping van een predicant met de magistraet.*] — Op het 11^e gravamen ³⁾, waerinne gevraecht wordt, of een kercke wel is geoorloft na te laten de correspondentie over de beroupinge van een predicant met soodanige magistraten, die geene professie doen van de Gereformeerde Religie, antwoordt de Synodus dat de kercken sich hierinne sullen reguleren na den 6^{en} Art. Synodi Leydensis.

Artic. 39.

[*Vordering der partiaelste Remonstranten in de politieke Regeringe.*] — Wordt gevraecht, gravamen 12 ⁴⁾, hoe hem een predicant ofte predicanten hebben te dragen, daer wederomme in de polytjicke regeringe door particuliere Heeren borgemeesteren ende schepenen van de partiaelste Remonstrantsgesinde gevordert worden, ende de vergaderinge der Remonstranten met ooghluyckinge — tot grooten afbreuck

¹⁾ Het tiende gravamen luidt: « Off niet een yder kercke, soo wel in steden als ten platten lande door het vertrecken ofte versterven van een dienaar off dienaren vacerende, behoort den tijt, dewelcke d'selve vaceert, van den Classe bedient ende waergenomen te werden.»

²⁾ Het HS. leest: « dienaren de vacerende kercke behoort.»

³⁾ Het elfde gravamen luidt: « Off een kercke wel geoorlooft is de correspondentie met magistraten over het beroepen eens predicants nae te laeten alsoo d'selve geen professie doen van de religie.»

⁴⁾ Het twaalfde gravamen luidt: « Hoe hem een predicant off predicanten hebben te dragen, daer wederom in de polytjicke regeringe door particuliere heeren burgemeesteren ende schepenen van de parciaelste Remonstrants gesinden gevordert werden ende de vergaederings der Remonstranten met ooghluyckinge tot groot affbreuk van de gemeente werden toegelaten.»

van de gemeynte — werden toegelaten. Antwoordt de Synodus dat yder predicant ofte predicanten, ter plaetse daer dit geschiet, aanspreken sullen hare respectieve magistraten ende met alle behoorlijke discretie versoucken dat haer E.E. tot welstand ende ruste der kercken Godes hierop gelieven te letten.

Artic. 40.

[*Boeckjens Wilhelmi Telingii.*] — Aengaende de boucxkens gemelt in het 13 gravamen ¹⁾, naer dat uut deselve eenige passagien waren voor-gelesen, die men meynde ergerlijk ende aenstotelijk te sijn, is goet gevonden, alsoo D. WILHELMUS TELINGIUS in dese stad tegenwoordich was, dat door eenige gecommiteerde met hem int vriendelijk over deselve souden werden gecommuniceert; hetwelcke gedaen sijnde, alsoo hij op verscheyden pointen naerder berichtinge hadde gedaen, is wijders goet gevonden D. TELINGIUM voorsz. van wegen deses Synodi vriendelijk te versoucken, dat sijne E. soude gelieven in toecomenden tijt niet bij geschrifte uut te geven dan te voren volgens de ordre der kercken behoorlijk gevisiteert ende geaprobeert sijnde. Ende dat sijne E. believe oock andren hem bekend, die mede voor desen diergelijke schriften uitgegeven hebben, daarvan mede te vermanen. Twelck Sijne E. aengenomen heeft te sullen doen.

Ende bij occasie van dien is oock goet gevonden, dat de kercken-dienaren ende alle andre onder dese Synode behoorende haer sullen wachten om eenige schriften, van de leere handelende, uut te geven sonder dat se te vooren behoorlijk volgens d'ordre sijn gevisiteert. Ende soo daer eenige boucxkens tegen deselve ordre soude(n) mogen hier te lande uitgegeven ofte gestroyt worden, sullen de gedeputeerde des Synodi de Ed. Mog. Heeren Staten versoucken, dat deselve door hare autoriteyt mogen ingetrocken ende verboden worden. Ende soo uut eenige andre provintien eenige soodanige schriften souden hier mogen werden gestroyt, dat deselve gedeputeerde alsdan aen de

¹⁾ Het dertiende gravamen luidt: «Off het niet noodigh en sij, dat het divulgeren van verscheyden boecken, waerdoor veele swaricheden souden moogen ontstaen, gestuytet werde, als daer is de derde waghter ende geestelijke courante.» De woorden van het artikel zouden doen vermoeden dat de beide genoemde boekjes den bekenden predikant W. TEELINCK tot auteur hebben. Dit is echter alleen het geval met de «*Geestelijke Couranten Voor dit loopende quartier-jaers, over de swarigheden die ons de voorleden Somer getroffen hebben, ende hoe wij ons daer tegen te dragen hebben dese Winter,*» enz. 's Graven-haghe, 1626 in 4°, kort daarop gevolgd door: «*Tweede Geestelijke Couranten over de swarigheden die ons noch drucken,*» enz. 's Graven-haghe, 1626 in 4°. Met het boekje «de derde waghter» moet bedoeld sijn: «*De derde Wachter. Brengende tijdinge van de Nacht, dat is Van de Verstroyinge van onse Vlote voor Duyn-kercken. Met Eenen heylsamen Raet, wat daer over te doen staet,*» 's Grav., 1625 in 4°, waarvan de rechtzinnige thesaurier van Zeeland, EWOUT TEELINCK, de schrijver is.

gedeputeerde van de kercken derselver provincien sullen schrijven, ten eynde de autheren derselver schriften daerover behoorlijk mogen werden vermaent.

Artic. 41.

[*Attestatien aen lidmaten verleent.*]— Aengaende het 14 gravamen ¹⁾, sprekende van de attestatien, die van de respective kercken worden verleent aen eenige lidmaten, welke de diaconye daermede belasten, verstaet de Synodus dat in de attestatie, die de predicanten aen de lidmaten geven, uitgedrukt worden sal de plaetse daer deselve heenen reysen. Ende dat men wijders alle behoorlijke voorsichticheyt int geven van soodanige kerckelijke attestatien gebruycken sal, opdat de kercken met onbehoorlijke bedelerye niet en worden beswaert.

Artic. 42.

[*Placcaet tegen de bedelaers.*]— Nopene het vernieuwen vant placcaet tegen de bedelaers, waervan in het 15 gravamen ²⁾ gesproken wordt, verstaet de Synodus dat hetselve behoort te geschieden ende dat yder predicant sijne respective officieren aenspreken sal.

Artic. 43.

[*Casus in houwelycse proclamatiën.*] — Int 16 gravamen ³⁾ werdt gevraecht, of yemant eene wettelijke huysvrouw hebbende, ende bij haer leven met een jonge dochter boelerende, naer affivicheyt van deselve sijne wettelijke huysvrouwe, met deselve jonge dochter willende trouwen, sijne huywelijcsche proclamatiën in de Gereformeerde kercke mogen werden gedaen, wanneer hij sulx comt te versoucken. De Synodus verstaet dat hetselve niet stichtelijk can toegelaten werden.

¹⁾ Het veertiende gravamen luidt: « Alsoo voormaels in verscheyden Synoden beslooten is, dat d'eene kercke d'ander geen bedelaers met getuygenisse tot belastinge der respective diaconien toesenden, maer dat een yder kercke sijn armen onderhoude, wert gevraecht off niet goet en waere dat alle kerckelijke attestatien met soodanige clausul geschreven wierden, dat d'selve niet werden misbruyckt tot bedelerye, ende dat geen predicant eenige attestatien gave, alleen om te bedelen, ende om te loopen.»

²⁾ Het vijftiende gravamen luidt: « Alsoo het loopen van de bedelaers ten platten lande dagelijcx seer toeneempt, waeruyt veele inconvenienten ontstaen, wert gevraecht off niet nodigh en sij dat men aen de Ed. Mo. Heeren Staten ernstelijck aenhoude dat het placcaet, tegens het loopen van de bedelaers voor desen gemaect, met den eersten werde vernieuwt.»

³⁾ Het zestiende gravamen luidt: « Hoe men handelen sal met soodanigen persoon, die een wettelijke huysvrouw hebbende, ende bij haer leven met een jonge dochter eenige schandelijke oncuysheden gepleeght heeft, ende naer de afflijvicheyt van sijne wettelijke huysvrouwe hem begeeft tot de dochter, daermede hij in het leuen van sijn huysvrouw oncuysheyt gepleeght heeft, als can blijcken door verscheyden wettelijke documenten, off men soodanigen persoon in de Gereformeerde kercke behoort sijn versoghte proclamatiën te laeten volgen.»

Artic. 44.

[*Huwelijckx ordre. Profanatie des Sabbaths.*] — Aengaende het 17 gravamen ¹⁾, sprekende van de huwelyksche orden, van de profanatie des Sabbaths, mitsgaders van het loopen der papen ende Jesuiten, verstaet de Synodus dat de gedeputeerde op dit alles behoorlyck letten, ende aen de Ed. Mog. Heeren Staten remonstreren sullen.

Artic. 45.

[*Opsicht der dienaren ten platten lande op de kercken ende H. Geest goederen.*] — Wordt gevraecht in het 18 gravamen ²⁾ of den dienaren ten platten lande niet mede toecomt op de kercken ende H. Geest goederen opsicht te hebben ende Sorge te dragen dat tot d'administratie derselver bequame personen worden gecommiteert. De Synodus antwoordt, dat hoewel sulx niet wel practicabel schijnt op alle plaetsen ten platten lande, dat nochtans de gedeputeerden van de respectieve Classen met discretie daeromme aenhouden sullen, daer ende soot behoort, ende indien eenige Classen den raet ende hulpe van de gedeputeerde des Synodi nodich heeft, sullen deselve haer bieden de behulpzame handt.

Artic. 46.

[*Vergrotinge des Classis van Breda.*] — Aengaende het 19 gravamen ³⁾, sprekende van het vergroten des Classis der baronye van Breda door het toevougen van eenige naestgelegene plaetsen, als Geertruydenberge, Sevenbergen etc., word geantwoord dat het stellen ende veranderinge des Classis van Breda, belangende de kercken van Braband, sal staen ter dispositie van Sijner Excellentie, maer belangende dat in desen Art. versocht wordt van eenige kercken uut Zuythollant bij deselve Classe van Breda gevoucht te worden, sal tselve geschieden met communicatie van de Ed. Mog. Heeren Staten van Hollant.

¹⁾ Het zeventiende gravamen luidt: «Dat het stuck van de huwelyckse ordre, de clachten over de prophanatie des Sabbaths, het loopen van papen ende Jesuiten in bedenckinge mogte genomen werden.»

²⁾ Het achttiende gravamen luidt: «Off volgens de ordre der Apostolischer kercke art. 6 ende de oude kercke, Calv. Inst. Lib. 4 cap. 4 sect. 5, 6, 7, den kerckendienaren ten platten lande niet toecomt opsicht te hebben op de kercken ende de H. Geest goederen, soo wel als over de diaconie, ende volgens dien Sorge te dragen dat Godtvresende, getrouwe ende gequalificeerde lieden over de administratie derselver goederen gestelt werden, opdat se niet verquist, vervremt ofte beswaert werden.»

³⁾ Het negentiende gravamen luidt: «Off den Classe der baronnye van Breda, aengesen die maer zeven kercken en heeft, ende middeler tijt van de Eerw. synodale vergaederinge van Suythollant, van de Ho. Mo. Heeren Staten, van Sijn Vorstelijcke Genade den Prince van Orangien wert gemaintineert, niet behooren door dese synodale vergaederinge met aggregatie eenige naest gelegene plaetsen toegevoeght te werden, te weten: Geertruydenberg, Sevenbergen ende de beide Swaluwen.»

Artic. 47.

[*Vertreck eens predicants sonder voorweten sijns Classis.*] In het 20 gravamen ¹⁾ wordt gevraecht, of een predicant sonder voorweten van sijne Classe sich mach begeven onder een ander, ende daerinne tegen den wille van tselve sijne voorgaende Classe blijven etc. De Synodus verstaende dat de casus tsedert het uutschrijven van dit gravamen afgehandelt is, heeft onnodich geacht dit nader te ondersoucken of daerop te resolveren.

Artic. 48.

[*Tractement der weduwen in de baronnye van Breda.*] — Aengaende de swaricheyt van het tractement der weduwen in de Baronye van Breda, waervan in het 21 gravamen ²⁾ gesproken wordt, verstaet de Synodus dat op alle manieren nodich is daerinne te voorsien. Ende hebben de Achtb. Heeren Commissarisen beloofd dese sake daert behoort te recommanderen; blijven mede de gedeputeerden hiertoe belast, om sulx sooveele mogelijk is te bevorderen; oock ten aensiene van de weduwen onder particuliere Heeren.

Artic. 49.

[*Predicanten met 7 off 8 kinderen beswaert.*] — Nopende de recommandatien, die versocht worden in het 22 gravamen ³⁾ voor de predicanten die met seven ofte acht kinderen sijn beswaert, verstaet de Synodus dat de respectieve Classen, daeronder soodanige predicanten resortereren, behoorlijke attestatien daarvan geven ende bij de Ed. Mog. Heeren Staten om extraordinare subsidie aenhouden sullen, als die de beste kennisse hebben van de gelegentheyte der voorsz. predicanten. Sullen mede de gedeputeerde des Synodi, hiertoe versocht sijnde, doen haer debvoir.

PARTICULARIA.

Artic. 50.

[*Een lombarts dochter trouwende een lombart, off tot den Avontmael toe te laten.*] — Wordt gevraecht, of een persoon wesende dochter

¹⁾ Het twintigste gravamen luidt: «Off een predikant sonder voorweten van sijn Classis sich magh begeven onder een ander, ende daerinn tegen den wille van sijn E. Classis, daer hij altijd is onder geweest, blijven; soo niet off de Classis, die daerover met een clasicalen brief vermaent is, ende evenwel den anderen niet en gebied te vertrecken, niet en behoort van de synodale vergaedinge vermaent te werden.»

²⁾ Het een-en-twintigste gravamen luidt: «Off de swaricheyt vant weduwen gelt onder de baronnye van Breda niet en behoort geresumeert te werden.»

³⁾ Het twee-en-twintigste gravamen luidt: «Off de predicanten, die met seven ofte acht kinderen belast sitten niet en behooren van desen Synodo goede recommandatie te hebben, daert aen hoort, om uyt haere swaricheyt te geraecken.»

van een lombært, ende ten Avontmael gaende, die oock ondertusschen met een lombært comt te trouwen, stichtelyck daernae tot de tafel des Heeren nach toegelaten worden. Is met de meeste stemmen geantwoordt, dat sulx niet stichtelyck geschieden can. Is mede bij dese gelegentheynt goet gevonden, dat de gedeputeerde des Synodi aen de Ed. Mog. Heeren Staten versoucken sullen dat de lombærden worden geweerdt, ende eenige bequame ende geoorlofde middelen tot hulpe der nootdruftigen voorgenomen worden.

Artic. 51.

[*Comparitie des Classis van Buren op den Synodum in competenten getal.*] — De Classis van Buren, bestaende uut vijftien kercken, versouckt van nu voortaan op de synodale vergaderinghe te mogen comen in competenten getale, ghelijckerwijs alle andre Classen onder den Synodum van Zuytholland resortierende, hetwelcke haer is toegestaen ende vergunt.

Artic. 52.

[*Asch in den Classe van Buren.*] — De Synodus, uut het voorstel van de gedeputeerde des Classis Buranae verstaende, hoe nodich het sij dat met den eersten een predicant in den dorpe van Asch worde gestelt, heeft hare gedeputeerde gelast, daertoe bij Sijne Excellentie den Heere Prince van Orangien met de eerste gelegentheynt aen te houden.

Artic. 53.

[*Plaetse om te prediken tot Ginneken.*] — Also men verstaet dat tot Ginneken, resortierende onder den Classe van Breda, geene bequame plaetse is om te prediken ende den H. Godesdienst te oeffenen, sullen de gedeputeerde des Classis, geassisteert met de gedeputeerde des Synodi, bij Sijne Excellentie den Heere Prince van Orangien aenhouden, dat eene behoorlijcke plaetse daertoe moge worden geordonneert.

Artic. 54.

[*Collecten omtrent de graven.*] — Nadien men verstaet dat in verscheyden plaetsen collecten worden gedaen omtrent de graven, als de dooden ter aerden worden gebracht, twelcke een overblijfsel is van de pauselijcke superstition, die oock daerdoor worden gevoet ende gesterckt, soo worden ernstelijck vermaent ende belast bij desen de respectieve Classen, daer tselve noch in swange gaet, sulx van nu voort niet meer toe te laten, maer tselve op alle gevouchlijcke maniere(n) af te schaffen.

Artic. 55.

[*Misse tot Sevenbergen.*] — Dewijle men sekerlijck wordt onderricht dat tot Sevenbergen de misse noch openbaerlijck wordt gedaen, ende andre superstitionen des pausdoms gepleecht, te meer overmits den tegenwoordigen officier aldaer paepsgesint is, ende dienvolgende op alle manieren de voorsz. superstitionen stijft, soo blijven de gedeputeerde des Classis van Dordrecht, geassisteert met de gedeputeerde des Synodi, belast, omme vlijtelijck bij de Ed. Mog. Heeren Staten van Holland aen te houden, dat hierinne behoorlijck moge worden voorsien.

Artic. 56.

[*Vrage van een oudt predicant, wiens oudste dochter haer buyten weten haers vaders verlooft heeft.*] — Gevraecht sijnde, of een oud bedaecht predicant, die vacerende tot den dienst van Godes kercke in kerckelijke commissie, ende wederomme te huys comende ondervind tot sijne groote droufheyd, dat syne lieve ende waerde oudste dochter — die altijt verclaert hadde, dat se niet gesint was te huywelijcken, maer haren ouden vader in sijnen ouderdom soude plegen — becoort ende misleyt, buyten alle weten van hare ouden vader voorsz. haerselven absolutelijck ende de praesenti verlooft hadde, ende oversulx hem geperst om onder protest hetselvige huywelijck toe te laten, can naer Godes Woort door aensprake van sijnen kerckenraed gedrongen worden, om tvoorsz. huywelijck van deselve sijne ongehoorsame dochter voor goet op te nemen, haer ende haren man, op haer versouck, als sijne lieve kinderen in sijn huys te ontfangen, reciproce t'haren huys te gaen ende te staen, ende alle vruntschap te bewijsen, niet anders dan of diergelijcke noyt gebeurt ware, daer hij verclaert dat hij haerlieder comportement noch voor eenen sekeren geruymen tijd — sonder daerinne van yemant bepaelt te worden — wil insien, ende alsoo sijn vaderlijck recht naer gelegentheyd niet misbruycken, maer gebruycken. Voornemelijck naer dien hij noch meer dochteren heeft ¹⁾, ende apprehendeert dat de haestige ende onvoorsichtige opneming van sijne voorsz. oudste dochter de andre dochteren tot een quaet exempel soude strecken ende gedijen mogen.

De Synodus verstaet, dat sulck een predicant tot alle tgeene verhaelt is door sijnen kerckenraed ofte eenige kerckelijke aensprake niet en can gedrongen ofte in sijn vaderlijck recht bepaelt worden, ende vermaent den kerckenraed haren gemelden predicant daerover niet meer moyelijck te sijn.

Artic. 57.

[*Casus matrimonialis.*] — Gevraecht sijnde of seker vrouw-persoon,

---

¹⁾ In het HS. is « heeft » uitgevallen.

wesende lidtmaet der gemeeynte. die getrouet is met eenen man, bij welekers broeder sij een kint in overspel gewonnen heeft. ende noch tegenwoordelijck int voorsz. huwelijck continueert, mach voor een boetvaerdich persoon opgenomen ende op haer versouck met stichtinge tot het H. Avondmael toegelaten worden. Het Synodus verstaet dat sulx om gewichtige redenen niet stichtelijck geschieden can, te meer alsoo deselvige hierover heeft het schriftelijck advijs van de theologiee faculteyt tot Leyden, twelcke mede achter de acte is gestelt. ¹⁾

Artic. 58.

[*Comparitie der ouderlingen ten platten lande in de Classen.*] — Gevraecht sijnde of de ouderlingen, soo in de steden als mede ten platten lande, oock sullen nevens de predicanten verschijnen op alle ordinaire ende extraordinare classicale vergaderingen, dan wel of hetselve sal staen der dispositie ende welgevallen van de predicanten alleen. Verstaet de Synodus, dat de respective Classen niet sijnde van gelijcke qualiteyt ofte gelegenthey, oock geen en eenparigen voet hierinne can gehouden worden. Ende wordt dien volgende ditte gelaten in de vrijheyd van de respective kerckenraden, dewelcke sulx goet vindende sullen oock hare ouderlingen op de classicale vergaderingen deputeren mogen.

Artic. 59.

[*Augmentatie voor de weduwen der predicanten.*] — Wordt gevraecht of de gedeputeerde des Synodi niet behooren met allen ernst te bevorderen de augmentatie voor de weduwen der predicanten, is geantwoordt ja, ende worden belast hierinne te vigileren.

Artic. 60.

[*Gravamina comende in handen van de Remonstranten.*] — Alsoo men verstaet dat de gravamina, welcke van het Classe synodael den respectiven kercken van Zuythollant toegesonden worden, mede dickwils comen in handen van de Remonstranten, die alsdan tot nadeel ende spot der gemelder kercken haer proffijt daermede soucken te doen, soo worden bij desen allen Classen, predicanten ende ouderlingen vermaent ende belast, sorge te dragen dat sulx in toecomenden tijde niet meer en geschiede.

Artic. 61.

[*Paspoorten voor de predicanten ten platten lande onder de Classe van Gorcum.*] — Alsoo de predicanten ten platten lande, resorterende onder den Classe van Gorinchem, sich beclagen, dat sij geene paspoorten obtineren connen van des viands sijde, ende dien volgende altijd in vreesse moeten staen van d'een of d'ander tijt te worden overvallen

¹⁾ In het H.S. ontbreekt het advies.

ende gevanckelijck wechgevoert, daer nochtans de papen, wesende in de Meyerye van den Bosch ende op andre plaetsen, paspoorten van deser sijde worden vergunt, verstaet de Synodus dat hare gedeputeerden dit aen de Ed. Mog. Heeren Staten vertonen sullen, ende versoucken dat aen de voorsz. papen geene paspoorten gegeven worden, tensij dat sij deselve mede voor de gemelde predicanten aen haere sijde impetren.

Artic. 62.

[*Clachte der diaconye van den Briel.*] — De diaconen der kercke Jesu Christi in den Briel clagen, dat sij niet en connen krijgen het aenpart voor den armen van de boeten, die uut het frauderen van de gemeene middelen resulteren, pretenderende den bailliu aldaer, dat hij vermach hetselve aenpart der armen te ontfangen ende distribueren daert hem belieft.

De Synodus verstaet, dat de gedeputeerde eerst den voorsz. bailliu hierover vriendelijck sullen aanspreken, ende bij aldien sijne E. geen gehoor geeft, hetselve hebben te remonstreren aen de Ed. Mog. Heeren Staten. Twelck oock geschieden sal in andre plaetsen, daer sulx soude mogen van node wesen.

Artic. 63.

[*Noot der predicanten in den Overpaltz.*] — Is den Synodo voorgedragen, dat uut den name van de dienaren des Godlijcken Woorts in den Overpalts al over eenige maenden den kercken van Holland toegesonden is sekere missive, in dewelcke hare E.E. hogelijck clagen over haren hoochdringenden ¹⁾ noot ende swaericheden, waerinne sij over merckelijcken tijt gevallen sijn, ende noch tegenwoordelijck haer selven bevinden, ende versoucken dien volgende van de gemelde kercken behoorlijcke assistentie, opdat se daerdoor eenigsins mochten geholpen worden. Ende alsoo diergelijcke versouck mede wordt gedaen voor de kercke van Gulijck, als die mede in gelijcke swaricheden beginnen te comen, verstaet de Synodus dat hare gedeputeerde ernstelijck ende soo haest sulx geschieden kan ²⁾, dit alles aen de Ed. Mog. Heeren Staten van Holland ende West Vrieslant dienstelijck remonstreren sullen ende versoucken dat Hare Ed. Mog. gelieven soo in de steden als mede ten platten lande te consenteeren eene collecte, opdat daerdoor soo de dienaren des Godlijcken Woorts in den Overpalts voorsz. — die men verstaet te wesen met eenige verdrevene schoolmeesteren twee hondert ende thiene, behalven noch vele desolate weduwen — als mede die van Gulijck voorsz. eenichsints

¹⁾ Het HS. leest: « hoochdringen ».

²⁾ In het HS. is « kan » uitgevallen.

mochten worden gesolageert. Ende sullen de penningen, die men tsij bij collecte of andersints becommen can, toegesonden werden de kercke van Amsterdam, welcke deselve op de beste gelegentheynt aen de gemelde dienaren des Woordts overmaken sullen, met soodanigen repartitie, als deselve sal bevinden te behooren.

Artic. 64.

[*Versoeck D. Festi Hommii voor seker Moravis baron.*] — D.D. FESTUS HOMMIUS heeft de vergaderinge aengedient, dat al over merckelijcken tijt tot Leyden hadde geresideert de heere JOHAN CHRISTOFFEL VAN BERGH, Moravijs Baron, die benevens vele andre sijn vaderlant hadde verlaten ende om de Evangelische waerheynt van alle sijne goederen was be-rooft, verclarende oock dat de kercke van Leyden tot nochtue aen den gemelden Baron de goede hand gehouden ende onderstandt gedaen hadde. Doch overmits de voorsz. kercke, met een seer groot getal van armen beswaert wesende, niet alleen ende bij haer selven den voorsz. Baron ende sijne familie behoorlijk onderhoud geven conde, soo versochte D. FESTUS voorder dat van nu voortuen yder Classe, onder desen Synodum behorende, alle weke een daelder op-brenghen soude. De gedeputeerde van de respectie Classen hebben eenpaerlijk beloofst tselve aen hare Classen te recommanderen. Ende sullen de Classen voorsz. deselve penningen aen D. FESTUM HOMMIUM alle twee ofte drye maenden overseynden, opdat sijns E. deselve den voornoemden Heere Baron behandighen mach, ende dat soo lange sijnen nood sulx vereysschen sal.

Artic. 65.

[*Deputati Synodi.*] — D. HENRICO ARNOLDI ende D. SAMUELI GRUTERO, die jegenwoordich als deputati Synodi blijven, sijn van nieus bij gevoucht D. HENRICUS ROSAEUS ende D. JOHANNES BOCARDUS.

Artic. 66.

[*Gedeputeerde tot onderhoudinge van de Correspondentie.*] — Tot onderhoudinge van de onderlinge correspondentie sullen gaen op den Synodum van Gelderlant D. HENRICUS ALUTARIUS, van Noorthollant benevens D. JACOBUM LEEUWIUM, D. GEDEON VAN SONNEVELT; van Utrecht: D. WILLEM CRIJNSZ. ende van Groningen: D. EDZARDUS AUBICANUS. Ende indien het gevele, twelcke de Heere verhoede, dat yemand van de voorsz. broederen, door crancheyd, doot ofte eenige andre hoochdringende noden, verhindert mochte werden om dese sijne commissie uut te voeren, sal in sulcken gevallen gaen in de plaetse D. ALUTARII: D.D. FESTUS HOMMIUS; in de plaetse D. GEDEONIS VAN SONNEVELT: WILLEM CRIJNSZ.; in de plaetse van WILLEM CRIJNSZ.: D. MARTINUS NICOLAI ende in de plaetse D. EDZARDI AUBICANI; D. JOHANNES LYDIUS.

Artic. 67.

[*Visitatores.*] — Tot visitatores Classium waren vercoren:

In den Classe van Dordrecht: D. DANIEL DEMETRIUS, JOHANNES BOCARDUS, JACOBUS FOCANUS, THOMAS BODIXIUS, JOHANNES BRON ende JOHANNES SOPHIANUS; in den Classe van Delf: D. HENRICUS ARNOLDI ende AMBROSIUS JOHANNIS; in den Classe van Leyden: D. JOHANNES à LODENSTEYN ende D. HENRICUS FABRITIUS; in den Classe van der Goude: D. SAMUEL VAN DEN BORRE ende D. HENRICUS FABRITIUS ¹⁾; in den Classe van Schieland: D. REINERUS BERCKELIUS ende D. CORNELIUS PELANUS; in den Classe van Gorinchem: D.D. EDZARDUS AURICANUS, GERARDUS BROUCKHUSIUS, PETRUS LOBIUS ende ELIAS ROTARIUS; in den Classe van Voorn ende Putten sijn de voorgaende visitatores om redenen gecontinueert, namelijk: D.D. JACOBUS FLORIANUS, JOHANNES FLEURKENIUS ende JACOBUS RIDDERUS; in den Classe van den Hage: D. JOHANNES LAMOTIUS ende D. FLORENTIUS MIDDELHOVIUS; in den Classe van Wourden: D.D. JACOBUS CRALINGIUS, HENRICUS ALUTARIUS, HENRICUS VOLLENHOVIUS ende ADRIANUS JOHANNIS A DORP; in den Classe van Bueren: D. HENRICUS VOGELIUS ende D. FRANCISCUS WARNERIUS; in den Classe van Breda blijven de visitatores gecontinueert, namelijk: D. JOHANNES LEMNIUS ende CHRISTIAEN LOSECATIUS.

Artic. 68.

[*Geëxamineert.*] — Praeparatorie sijn geëxamineert:

In den Classe van Dordrecht: ABRAHAMUS CORPUTIUS; in den Classe van Leyden: JOHANNES CAVALLERIUS, THEODORUS DUMANUS, HUBERTUS FABRITIUS, SAMUEL VERSTEGIUS, THEODORUS HAMERUS, HERMANNUS SCHULIUS, HERMANNUS TEGULARIUS, ARNOLDUS MENNINGIUS, AEGIDIUS CROLLIUS, JOHANNES LEEUWIJUS, N. CLARENBECK, WILHELMUS DE ROO; in den Classe (van) Gorinchem: CORNELIUS JOHANNIS VIANENSIS.

Artic. 69.

[*Van nieuw toegelaten.*] — Sijn van nieuw tot den kerckendienst toegelaten:

In den Classe van Dordrecht: D. JOHANNES VOGELIUS, D. HENRICUS COLVIUS ende D. MATHIAS BROENIUS, dienaren des Godlijcken Woordts tot Wasbeeck, Ryderkerck ende Raemsdonck; in de Classe van Delf: D. ISAACUS JUNIUS, predicant tot Delf; in den Classe van den Briel: D. PETRUS PLACCARDUS, D. PETRUS CLEMENTIS ende D. ESAIAS REVULSUS, respectie predicanten in den Briel, tot Gorendijck ende Nieuland; in den Classe van Gorinchem; D. JACOBUS OUDHOVIUS, D. JOSUA VAN SONNEVELT ende D. HENRICUS GEYSTERANUS, respectie kerckendienaren

¹⁾ In het HS. is deze naam niet ingevuld.

tot Aelburch ende Heesbeeck, tot Asperen, mitsgaders tot Douvren ende Genderen; in den Classe van Wourden: CORNELIUS PALUDANUS ¹⁾; in den Classe van Bueren: JUSTUS A VELDEN ²⁾.

Artic. 70.

[*Gestorven.*] — Sijn sedert den laetsten Synodum gestorven:

In den Classe van Dordrecht: D. JOHANNES BECIUS, D. ESAIAS WILKENTOORN, D. CASPARUS NUYSIUS ende D. CORNELIUS LANIUS, gewesen dienaren des Godlijcken Woordts tot Dordrecht, Sevenbergen, Wasbeeck ende 's Gravenmoer; in den Classe van Wourden: CORNELIS JANSZ., wijlen predicant tot Sluypwijck; in den Classe van Bueren: JOHANNES COETSIS, dienaer des Godlijcken Woordt tot Cuylenburch.

Artic. 71.

[*Correspondentie.*] — De E.E. broederen van wegen de Synode van Zuythollant gedeputeert tot onderhoudinge der onderlinge correspondentie in Gelderland, Noorthollant, Utrecht ende Groningen, hebben rapport gedaen van tgeene bij haer tot voltrekkinge van hare commissien was verricht. Ende hebben eenige dingen uut hare respective acten voorgelesen. Hebben mede rapport gedaen de E.E. broederen van dese Synode gedeputeerde ende schriftelijck hare acten overgelevert, ende sijn deselve E.E. broederen van D. praeside uut den name der vergaderinge gesamentlijck over hare getrouwe diensten bedanckt.

Artic. 72.

De Synodus sal in toecomenden jaere gehouden worden tot Dordrecht, ende sal tot de inleydinge desselven de vermaninge worden gedaen door een uut den Classe van Schielandt, ende tot besluyt door een uut den Classe van Gorinchem.

Artic. 73.

Censura morum gehouden sijnde naer gewoonte sijn door D. praesidem hogelijck uut den name der vergaderinge bedanckt de achtbare heeren commissarisen soo van wegen de Ed. Mog. Heeren Staten van Hollandt ³⁾ ende Westvrieslant alsmede Sijne Vorstelijcke Genade den Heere Prince van Orangien op desen Synodum verschenen, ende hebben hare Achtb. belooft goet rapport van het gebesoigneerde alhyer te doen.

¹⁾ Het afschrift leest hierbij: «predicant tot Noorden».

²⁾ Het afschrift: «predicant tot Sijdervelt».

³⁾ «Van Hollandt» is in het HS. uitgevallen.

Sijn mede bedanckt de E.E. broederen gedeputeerde uut andre provintien ende vriendelijck versocht te willen bij den haren arbeyden om in de nodige correspondentie te continueren.

Sullen mede door D. assessorem ende D. scribam bedanckt worden de E.E. Heeren magistraten van Yselsteyn, ghelijck oock daernaë is geschiet.

Artic. 74.

Is eyntlijck tot beslyt des Synodi gedaen de propositie van D. JOHANNE LYDIO uut het 1 Cap. des p. Jeremiae vers 9, 10, 11, 12.

Ende is alsoo de vergaderinge met dancksegginge ende gebeden tot God in goeden vrede gescheyden.

Den 17 Julii 1626. ¹⁾

---

¹⁾ In het HS. ontbreekt de onderteekening door praeses, assessor en scriba.

Acta des particulieren Synodi van Suythollant, gehouden binnen Dordrecht, uengevangen den 6^{en} Julii ¹⁾, ende geeyndiget den 16^{en} desselven maents 1627.

De actie met een propositie tot inleydinge deses Synodi gedaen uut Matth. 10 v. 16 door D. PETRUM NIEUBODIUM aengevangen, ende daerop het gemeyn gebedt door D. DANIELEM DEMETRIUM, pastorem loci, tot Godt Almachtich utgestort sijnde, is men voorts getreden tot verkiesinge van de personen, die de actie sullen dirigeren, ende sijn bij meerderheyte van keurstemmen der aenwesende broederen vercooren tot praesidem D. PETRUS NIEUBODIUS: tot assessorem D. MARTINUS NICOLAI, ende tot scribam D. HENRICUS NOLTHENIUS, respectie kerckendienaren tot Rotterdam, in de Lier, ende Bommenede, ende is D. NIEUBODIUS van D. MARTINO NICOLAI uut den name der vergaderinge over sijne gedane propositie bedanckt.

Is wijders ordre gestelt op den tijt van de vergaderinge en verstaen, dat hij sal beginnen des voormiddachs van acht tot elf, ende des namiddachs van drye tot ses ²⁾ uyren.

Daerna is men voortgegaen tot het oplesen van de credentien, om daer uut te vernemen wie ende met wat last, uut de respectie Classen tot desen Synodum waren gedeputeert, doch voor het lesen derselver heeft D. assessor uut name des Classis van Delf voorgesteld, alsoo in hare credentie yet particuliers was utgedruckt — gelijk oock misschien in eenige andere soude mogen wesen — of de aenwesende ende andre noch bijcomende auditores, die tot desen Synodum niet en sijn gedeputeert, niet en behooren soo lange uut te staen totdat de credentien sijn gelesen, waerop omvraech gedaen sijnde is verstaen, ja! ende dat men in dit poinct aengaende de toehoorders sal volgen den 61 Art. Synodi Hagiensis de anno 1624 ende op die occasie oock voorgesteld sijnde, of beneffens de voornoemde auditores oock in sulcken gelegentheyte behooren uut te staen diegeene, die in den voorleden jare van den Synodo sijn gedeputeert op de onderhoudinge van de onderlinge correspondentie met andre Synoden, is goet gevonden dat deselve als tot den Synodum gehoorich oock tot denselven sullen toegelaten worden.

---

¹⁾ « Julii » ontbreekt in het HS.

²⁾ Het HS. leest: « elf », het afschrift: « ses ».

Is uut het oplesen der credentien bevonden dat tot desen Synodum waren gedeputeert dese navolgende broederen :

Uut den Classe van Dordrecht:

D. DANIEL DEMETRIUS	} bedienaren des Godlijcken Woorts respective tot	{ Dordrecht Niervaert Oud-Beyerlant.
D. CORNELIUS SIMONIDES		
D. GERARDUS VERSTEGIUS		

Ende de E. H. HENRICK DE GLYNT, borgmeester ende ouderling in Willemstadt, dewelcke naderhant op sijn versouck, om gewichtige redenen, bij sijne E. bijgebracht, van den Synodo gelicentieert sijnde is in sijn plaetse bij den kerckeraet van Wilmstadt gesurrogeert ende afgesonden de E. CORNELIS JACOBSZ. HOVENAER, mede borgmeester ende ouderling aldaer.

Uut den Classe van Delf:

D. DIONYSIUS SPRANCKHUSIUS	} respective predicanten tot	{ Delf Lier Schipluyde.
D. MARTINUS NICOLAI		
D. JOHANNES PELTIUS		

Ende de E. JOHAN ADRIAENSZ. VAN DER BURCK ¹⁾, ouderling tot Delf.

Uut den Classe van Leyden:

D. HENRICUS FABRICIUS	} dienaren respective tot	{ Leyden Voorhout Benthuysen.
D. PETRUS CARPENTARIUS		
D. NIC. ANDREAE ABBELEVEN		

Ende de E. MICHEL OUZEEL, ouderling tot Leyden.

Uut den Classe van Gouda:

D. JOHANNES TAXUS	} respective kerckendienaren tot	{ Nieupoort Bercoude Groot-Ammers.
D. ISAACUS ABBAMA		
D. PAULUS MASURIUS		

Ende de E. JACOB DE VRIE, ouderling tot Gouda.

Uut den Classe van Schielant:

D. PETRUS NIEURODIUS	} respective kerckendienaren J. C. tot	{ Rotterdam Hildegersberghe Sevenhuysen.
D. HIEREMIAS DE STERCKE		
D. JOHANNES PETRAEUS		

Ende de E. ADOLF MAXIMILIAEN, ouderling tot Rotterdam.

¹⁾ Het afschrift leest: VAN DEN BURCH.

Uut den Classe van Gorinchem:

D. JOHANNES SLATIUS	}	respective dienaren tot	}	Heusden
D. JULIUS EIZONIUS				Lexmonde
D. PETRUS LOBIUS				Woudrichem.

Ende de E. AERT VAN CLEVESTYEN, ouderling tot Gorinchem.

Uut den Classe van Voorn ende Putten:

D. WILLEM CRIJNSZ.	}	respective dienaren des Woorts Godts tot	}	Briel
D. HENRICUS NOLTHENIUS				Bommenede
D. PETRUS MONTANUS				Nieuwenhoorn.

Ende de E. A. ABRAHAM COMMERSTEYN, ouderling ende outborgmeester der kercke ende stede van den Briel.

Uut den Classe van 's Gravenhage:

D. CORNELIUS VRIAËUS	}	respective opsinders der eudde Jesu C.	}	's Gravenhage
D. ABRAHAMUS LEUWIUS				Rijswijk
D. ABRAHAMUS KENNEWECHE				Loosduynen.

Ende de E. H. CASPAR KINSCHOT, borgmeester ende ouderling in Hage.

Uut den Classe van Wourden:

D. PETRUS CRALINGIUS	}	leraers der kercke J. C. respective tot	}	Wourden
D. JOHANNES HENRICUS VINCKIUS				Sevenhoven
D. THEODORUS WIJCKENBURGIUS				Alphen.

Ende de E. GIJSBERT PIETERSZ., ouderling ende scepen tot Wourden.

Uut den Classe van Buyren:

D. HUBERTUS WACHTMANS	}	bedienaren des H. Evangelii tot	}	Buyren
D. PETRUS VLIAGERIUS				Iselsteyn
D. BARTHOLOMAËUS SCHAETS				Tricht.

Ende de E. FRANSOIS SEVERIJNS, ouderling tot Leerdam.

Uut den Classe van Breda:

D. JOHANNES LEMNIUS	}	bedienaren des H. Evangelii tot	}	Princelant
D. ARNOLDUS MARTINI				Oisterhout.

Sijn oock van wegen de Groot Mog. Heeren Staten van Hollant ende Westfrieslant met credentie verschenen de hoochgeleerde, wel wijze ende voorsienige Heeren ABRAHAM VAN DER MEER, Raedt ordinaris in den Hove van Hollant, mitgaders Mr. ADRIAEN VAN BLIJENBORCH, Heer van Naeltwijck, schout deser stede Dordrecht, ende Mr. CORNELIS VAN BEVEREN, Heeren WILLEMS ZON Raedt ende Rentmeester van Suyt-hollant, borgmeester der voornoemde stede, om bij gebeurte ofte andersints nae gelegentheyt de synodale vergaderinge bij te wonen.

Om te onderhouden de onderlinge correspondentie sijn verschenen:

van wegen de Synodus van	{	Gelderlant: GODESCALCUS ALTIUS,
		Noorthollant: } D. SAMUEL BARTHOLDI,
		} D. RIPPERTUS SIXTI,
		Utrecht: D. JOHANNES BRAYERUS,
		Groningen en Ommelanden: D. CORNELIUS HILLENIUS,

respective kerckendienaren tot Aernhem, Monickedam, Hoorn, Utrecht ende Groningen.

D. HENRICUS ARNOLDI, D. SAMUEL GRUTERUS, D. HENRICUS ROSAEUS ende D. JOHANNES BOCARDUS, predicanten respective tot Delf, Delfhaven, 's Gravenhage, Henrick Iden Ambacht sijn mede gecompareert, als gedeputeerden des Synodi, soo om deselvige met hare advisen te dienen, als mede om rapport te doen van t'gene Hare E. in den laetsten Synodum tot dienst der kercken opgeleyt is te verrichten.

Artic. 1.

[*Credentien.*]— De credentien gelesen sijnde, en is in deselvige niet sonderlings aengemerckt dat tot verbeteringe diende, behalven dat in de credentie der gedeputeerde broederen des Classis van Delf yet particuliers is bevonden raeckende den persoon D. JOHANNIS TAURINI, predicant in Maeslant, waerover deselve broederen gehoort sijnde, is goet gevonden D. TAURINUM voornoemt, die sijne sake, tusschen hem ende de Classe van Delf in quaestie staende, selfs in desen Synodo hadde voorgenomen te justificeren, voor denselven tegen Donderdach toecomende — gelijk oock geschiet is — te ontbieden. Ende alsoo eenige ouderlingen noch absent waren is voor goet ingesien in toecomenden tijden daerop te letten, dat deselvige haer tijtlijcken een yder met hare predicanten ad Synodum gedeputeert in den Synodo vervougen, gelijk mede dat de ouderlingen tot den Synodum te deputeren in de respective Classen, daer de deputatie der predicanten valt, bekent gemaect werde soo veele het doenlijk is.

Artic. 2.

[*Houwelyjcke ordonnantien.*] — Men is voort getreden tot het lesen ende resumptie der acten des voorgaenden Synodi, t'voorleden jaer gehouden tot Iselsteyn, ende is bij occasie van het oplesen des 2 art. op het 1 lidt desselven, sprekende van de houwelijksche ordonnantie bij de E. gedeputeerden des Synodi gerapporteert dat deselve, al voltrocken sijnde, was overgelevert aen de E. Groot Mog. Heeren Staten van Hollant ende Westfrieslant, ende tegenwoordich berustede onder den Heer Raet-Pensionaris DUYCK, om te gelegener tijt uitgegeven te worden; ende is hier op wijders goet gevonden dat D. deputati sullen versoucken visie ende lecture van de overgeleverde houwelijksche

ordonnantie, om te vernemen of oock alle de *casus matrimoniales* voor desen van de respective classibus den Synodo aengegeven, ende den gedeputeerden des Synodi ter hant gestelt, daerinne sijn uitge-druckt ende geinsereert, ende soo sijn noch yetwes daerbij hebben te doen, hetselve aenwijzen ende alsdan voorts daerop aenhouden, dat deselve met den aldereersten ten dienste van de kercken, die nu soo menich jaer daer nae gewacht hebben, mochten uitgegeven werden.

Belangende het 2 lidt des 2 art., handelende van 'de bij-schoolen soo in de steden als ten platten lande, hebben D. Deputati verclaert, dat Hare E. daarvan met verscheyden Heeren hadden gesproken, doch dat sijn van deselve hadden verstaen, dat het niet practicabel was om alle de bischoolen te reformeren, doch de Synodus het daer-voor houdende, dat dit point van de bij-schoolen een sake van grooten gewichte is ende dat daerinne veele abuysen voorvallen, die nodichlijk dienen geremedieert, heeft verstaen dat ider Classe door hare gedeputeerden sal arbeyden om op de bij-schoolen, onder haer sijnde, te letten ten eynde die behoorlijk mochten sijn gestelt ende de jonge jeucht door het leeren van onbehoorlijke boucken ende andersints niet geinfecteert, nochte bedorven en werde, ende daertoe oock — des noots sijnde — gebruycken de hulpe der E. gedeputeerden des Synodi, welke gedeputeerden oock voorts daertoe bij Hare E. Groot Mogentheden — alsvoren — sullen aenhouden, waertoe mede de Achtb. Heeren Commissarisen hare hulpe hebben aengeboden, gelijk mede een yder predicant ende predicanten in hare plaetsen respective, daerinne het beste sullen doen.

Nopende het 3 lidt welck medebrengh dat de latijnsche schoolordre door de gedeputeerden houdende correspondentie met den Synodum van Suythollant, aen de E.E. Heeren Staten van de respective provintien sal geexhibeert ende gerecommandeert werden, opdat daerinne eenparicheyt in alle de provintien mochte onderhouden werden, alsoo hetselvige sijne effect alsnoch niet en heeft, verstaet de Synodus, dat sulx den gedeputeerden Synodi van de respective Synoden sal bevolen sijn, ende bij Hare E. op het vlijtichste ende spoedichste bevordert worden.

Artic. 3.

[*Demissie Jac. Roelandi.*] — Wat aengaet den 3 art. des voorgaenden Synodi, daerinne onder andre van de demissie D. JACOBI ROELANDI, die mede beneffens andre broederen tot de translatie des Nieuwen Testaments is geordonneert, wordt gesproken, hebben D. Deputati verhaelt, dat de demissie Domini ROELANDI voorsz. al bij de Achtbare magistraet van Amsterdam is geconsenteert, gelijk mede bij den E. kerckenraet aldaer, indien noch een ander predicant voor hare kercke mochte beroupen worden, heeft daeromme de Synodus goet

gevonden dat D. Deputati Synodi Nationalis, beneffens de gedeputeerden van beyde de Synoden, gelijk oock alle diegeene die daerinne yets vermogen, daertoe met den aldereersten bij de Achtb. magistraet ende kerckenraet van Amsterdam voorsz. sullen arbeyden ende aenhouden, dat de demissie D. ROLANDI voornoemt mochte voltrocken worden, opdat alsoo dit nodige ende langverwachte werck door sijn verblijven aldaer niet verachtert en werde. Ende bij dese occasie is mede goet gevonden, dat de E. broederen translateurs, die haer alrede tot Leyden vervoucht hebben ende int werck sijn, van wegen desen Synodum sullen begroet werden, ende dat men haer daerbij sal aenseggen dat deselve gaerne heeft verstaen, dat hare W. alrede int werck waren, mitsgaders Hare E. versoucken ende bidden daerinne te willen voortgaen, ende dat de synodale vergaderinge Hare W. in dit haer werck toewenscht de verlichtinge ende rijke gaven des H. Geests. Ende heeft D. HENRICUS FABRICIUS de vergaderinge aengedient dat D. BAUDARTIUS op sijne E. hadde begeert den Synodo te willen bekent maken, dat hij verhoopte dat de versie van de vijf boucken Mosis tegen November toecomende — door Godes genade — soude voltrocken wesen.

Artic. 4.

[*Verbeteringe van druckfouten.*] — Belangende de verbeteringe van de druckfouten, die in het drucken van de Bibels ende Testamenten werden begaen — daarvan Art. 4 — hebben de gedeputeerden te kennen gegeven, dat daertoe eenige Heeren uut den Hove waren gecommitteert, waeromme deselve belast blijven om die sake voorts bij de gecommitteerde Heeren te bevorderen.

Artic. 5.

[*Kercken-ordening.*] — Den 5 Art., sprekende van de kerckenordeninge, verstaet de Synodus dat men moet verstaen ende uitleggen, conform de resolutien daarvan in voorgaende Synoden genomen, als den Briel Art. 4 ende 's Gravenhage Art. 4 ende 38.

Artic. 6.

[*Synodus Nationalis.*] — Tot het verwerven van een Synodus Nationael — daarvan Art. 6 — verclaren de gedeputeerden voor desen tijt weynich hoope te sijn, gelijk hare E. uut den mont van eenige Heeren verstaen hadden, ende dat se oversulx hetselve nu te vergeefs souden versoucken; blijven daeromme de gemelte gedeputeerden beneffens de Classis van Dordrecht als Classis synodael belast, om de gelegene tijt daertoe waer te nemen ende met alle vlijt daerop aen te houden.

Artic. 7.

[*Kerckelijcke historien van D. Festus Hommius.*] — Aengaende de kerckelijke historien — geroert Art. 7 — alsoo D.D. FESTUS HOMMIUS noch yets tot sijn behulp van de Classen int beschrijven derselver verwacht, tgeene in deselve, de Remonstrantsche saken aengaende, soude mogen voorgevallen wesen, is daerop bij D. praesidem omvfrage gedaen, ende uut allen gedeputeerden Classium verstaen, dat sijn meest t'hare hadden gesonden, eenige niet en hadden te seynden, uutgenomen de broederen des Classis van Wourden, dewelcke tot nochtie hebben gewacht dat hare acten bij hare E. magistraet souden geauthentiseert wesen. Ende bij gelegentheit van desen heeft D. HENRICUS ARNOLDI verhaelt hoe dat sijne W. ende HUGO BEYERUS ten tijden Synodi Hagiensis als SAMUEL DE PRINCE aldaer gevangen wierde, ten versoucke van den E. President CROMHOUT sijn Achtb. hadde ter hant gedaen seecker bouck, daerinne dat opgeteyckent waren de besoigien (!) van de gedeputeerden des Suythollantschen Synodi ¹⁾ ende der E. Heeren Commissarisen van Hare Ed. Groot-Mogentheden, gevallen int visiteren van alle de Classen, onder denselven resorterende, geduyrende het Synodus Nationael; waerinne oock onder andre opgetekent was de sententie der gemelte gedeputeerden ende Heeren Commissarisen bij Hare E.E. tegen SAMUEL DE PRINCE voornoemt uutgesproken, die sijn Achtb. voorsz. begerich was te lesen. Ende alsoo de voorgemelte broederen het voorsz. bouck meermael van sijne Achtbaerheit hadden gevordert ende tot nochtie niet weder hadden connen becomen, versochten hare W. dat men soude prouven of men door aenhouden des Synodi daeraen conde geraken, weshalven de Synodus voor goet heeft ingesien, dat men den Heere president uut name desselven bij missive door deselve broederen sal versoucken dat sijne Achtb. gelieve nochmaels serieuselijck nae het voorsz. bouck te soucken, die oock niet en sullen aflaten voor dat se hetselvige becomen hebben, ende becomen sijnde den gedeputeerden des Synodi behandigen, alsoo den Synodo ende den kercken ten hoogsten daeraen gelegen is.

Artic. 8.

[*Verbeteringe der Historie Emanuelis van Meteren.*] — Wat belangt de verbeteringe van de Historie EMANUELIS VAN METEREN — daarvan het 8 Art. spreekt — aen de E. Hooch Mog. Heeren Staten Generael overgelevert, sijn daarvan verscheyden vooroslagen gemaect ende eyntlijck beslooten, dat men aen Hare E. Hooch Mogentheden sal versoucken, om de gemelte verbeteringe alleen te laten uitgaan in forme van eenen appendix, ende in sulcken formaet als de Historie

---

¹⁾ « Synodi » is in het HS. uitgevallen.

EMANUELIS voorsz. leesteljk is gedrukt, met aenwijzen van het folium van dien druck, daer elcke verbeteringe moet ingevoucht werden, mitsgaders oock dat Hare E. Hooch Mogentheden met eenen gelieven te octroyeren dat den laetsten druck uut sijnde, ende een ander weder aengeleyt werdende, deselve niet anders als met dese verbeteringe suis locis te insereren, gedrukt ende uitgegeven moge werden; is mede goet gevonden dat men D.D. FESTUM HOMMIUM mitsgaders D. BAUDARTIUM ende de E. PIETER VAN DEN BORRE sal versoucken, dat Hare E.E. gelieven in het stellen ende beschrijven van hare historien oock aen dese verbeteringe te gedencken om die hier ende daer, daer het te passe soude mogen comen, in te stellen ende alsoo een yder bekent te maken.

Artic. 9.

[*Conformiteyt van de huwelijksche proclamatiën.*] — Den 10 Art., van de conformiteyt der Utrechtse met de onse int geven van de huwelijksche proclamatiën, heeft na verscheyden goede devoiren daerinne gedaen tot nochtoe sijn behoorlijk effect niet connen becomen, sullen derhalven de gedeputeerden der Synoden voorsz. van wegen desen Synodum versocht werden wijders daerinne te willen diligenteren.

Artic. 10.

[*Programma Hovii tot Gouda.*] — Over het ergerlijk programma bij JACOBUM HOVIUM, rector tot Gouda, uitgegeven — daervan Art. 11 — is bij de gedeputeerden des Classis van Gouda met hem gesproken, ende hebben uut hem vernomen dat niet hij, maer de E. magistraet van Gouda voorsz. daeraen schuldich was, dat sulcke dingen, als bij den Synodum aenstoteljk sijnde geoordeelt, waren gestelt, ende dat hij die gaerne geweert gesien hadde, verstaet derhalven de Synodus, dat D. HOVIUS de sake alsoo staende den Classi heeft voldaan, ende dat de E. gedeputeerden des Synodi belast blijven om daerover met de Achtb. magistraet te handelen.

Artic. 11.

[*Gerardus Vossius.*] — Concernerende de sake D. GERHARDI VOSSII — uitgedrukt Art 12 — hebben de gedeputeerden gerapporteert, dat Hare E. met sijne W. hadden gesproken ende dat sijne W. haer eenichsins hadde contentement gegeven, daerinne bestaende dat D. VOSSIUS een bouck onder den druck hadde de historicis latinis, nu alrede voldrukt, waerinne hij onder andren verhaelt twederley gevoelen Divi AUGUSTINI aengaende de praedestinatie, ende verclaert dat hij staet in het laetste gevoelen van den voornoemden AUGUSTINUS die leere aengaende, vervatende in sich de leere der kercke over dat stuck, waervan eenige regulen uut een gedruckte quaterne van dat

voorsz. bouck fol. 213 alhier sijn voorgelesen. De Synodus daerop gelet hebbende, neemt aen tgeene alrede bij hem Vossrum gedaen is, ende vint wijders goet hem bij de eerste gelegentheynt door de gedeputeerden des Synodi te vermanen, om te presteren sijne beloften, soo in de gemelte quaterne als oock aen de E. gedeputeerden gedaen, van sijn uitgegeven theses weder te laten drucken met een bijgevouchde praefatie daertoe ingestelt om de kercken deser landen van sijn orthodoxe gevoelen contentement te geven, waervan dat gemeldet wordt Art. 36 Synodi Wourdanae, waermede dan de Synodus volcomen contentement sal nemen.

Artic. 12.

[*Synodale schriften te versamelen.*] — Blijven de gedeputeerden belast om in het versamelen der synodale schriften in een kiste voort te gaen, volgens het 13 Art. des voorgaenden Synodi, gelijk mede om bij den E. Heer Agent bij Sijne Majesteyt van Sweeden D. CAMERARIUM, te bevorderen tgene Art. 16 nutgedrukt staet, alsoo sijne E. verclaert heeft willich te sijn dien aengaende aen Sijne Majesteyt te schrijven.

Artic. 13.

[*Ongebondentheyt der Papen te stuyten.*] — Tot stuytinge van de ongebondenheynt ende stouticheyt der papen ende Jesuyten in dese landen, daervan Art. 18, verhaelden ende verclaerden D. deputati haer devoir bij Hare E. Groot Mog. met het instellen ende presenteren van een requeste gedaen, doch alsnoch niet geobtineert te hebben; waeromme hare E. belast blijven, om voorts daerop met alle vlijdt aen te houden, dat op hare overgeleverde requeste met den eersten na wensch moge worden gedisponeert, gelijk sulx oock in het 5 gravamen — waervan hierna Art. 40 — versocht wordt.

Artic. 14.

[*Vermeerderinge van de alimentatie der weduwen.*] — Aengaende 't versoucken van de vermeerderinge van de tractamenten der predicants weduwen den gedeputeerden in mandatis gegeven, Art. 19, hebben Hare E. gerapporteert, dat sij dies aengaende een requeste voor de weduwen in Hollant hadden gestelt ende overgelevert aen Hare Ed. Groot Mogentheden, die deselve hadden gestelt in handen van Hare E. Groot Mog. Gecommitteerde Raden ende dewijl daerop tot nochtie niet vruchtbaerlijck is gevolcht, soo is goet gevonden, dat de Deputati hierover van nieuws bij Hare Ed. Groot Mog. sullen aenhouden, gelijk mede voor de weduwen der predicanten onder particuliere Heeren resortierende, ende voor de oude predicanten, die van wegen haren hoogen ouderdom geen dienst meer mogen doen, volgens den gemelten 19 Art.

Artic. 15.

[*Vermaeninge des Synodi aen de Classen aengenomen.*] — De gedeputeerden van de respective Classen hebben aengenomen te achtervolgen de vermaninge aen allen Classen, onder desen Synodum gehoorende, gedaen, Art. 20, sooveel doenlijk is, van niemanden noch tot het examen praeparatorium, noch van nieuws tot den kerckendienst onder haer toe te laten, die niet in Haebraicis ende Graecis volgens de testimonia professorum in die talen redelijker wijze sijn geverseert.

Artic. 16.

[*Conradus Markinius.*] — Wat D. CONRADUM MARKINIUM belangt — daarvan Art. 21 — heeft deselve aen de gedeputeerden getoont sijne attestatien, die bij Haere E. voor goet gekent sijn, waerop hij als een wettelijk dienaar is erkent ende opgenomen, ende brieven van sendinge van Hare E. heeft ontfangen, ende sal voortaan dien Articulus alsoo in sulcke ende diergelijke gelegentheit onderhouden ende achtervolcht worden.

Artic. 17.

[*Bedieninge der Engelsche garnisoenen.*] — Op de disordre vallende int bedienen van de Engelsche garnisoenen, dickwils geschiedende door soodanige personen, die geen goede testimonia vitae et doctrinae, noch oock van hare beroupinge ende sendinge connen toonen — daarvan Art. 23 —, heeft de Synodus verstaen dat om deselve te weeren, de respective Classen daer sulcke predicanten haer onthouden ende dienst soucken te doen, ofte oock doen, op deselve serieuselijcken sullen letten, ende dat sij voor wettelijke kerckendienaren bij haer erkent ende opgenomen sijnde, voorts onder d'opsicht van die Classen sullen staen, onder welckers resort sij haer onthouden, die oock midler tijt vernemen sullen, of sij haer selven nae de ordre ende regeringe onser kercken reguleren. Ende aengaende de Engelsche predicanten, die haer int leger vinden laten om de garnisoenen te bedienen, sullen de gedeputeerde predicanten, die den legerdienst van wegen dese provincie waernemen, op deselve opsicht nemen, ende indien op de onwettelijkheid ende inhabiliteit derselver soude mogen swaricheyt vallen, sullen sij haer in desen hebben te adresseren aen de naest gelegene Classen, om door hare hulpe daerinne te versien na behooren.

Artic. 18.

[*Swaricheyt van Cuylenborgh ende Dn. La Cava.*] — Alsoo de sake van Culemborch — gespecificeert Art. 24 — noch niet en is afgedaen bij de gedeputeerden des Synodi ende de Classe van Buyren, soo blijven hare E. beyde belast, om dat nodich werck van versoeninge

te bevorderen, gelijk mede te inquireren op seeckere swaricheyt in den Synodo gemoveert op den persoon van Doctor DE LA CAVE, predicant tot Culemborch, ende daerinne te handelen gelijk hare E. tot de meeste stichtinge der kercke bevinden sullen te behooren, volgens seeckere schriftelijke credentie hare E. tot dien eynde van den Synodo medegegeven.

Artic. 19.

[*Tegen drucken van schandaleuse boecjens.*] — Belangende het versoucken van provisie tegen het drucken van schandaleuse ende superstitieuse bouwkens — Art. 25 —, staet sulx noch in deselfde terminis ende ter commissie ven eenige Raetsheeren, te weten 2 uut den Hoogen ende 2 uut den Provintialen Raedt, specialijcken daertoe gecommiteert; blijven daeromme de gedeputeerden — alsvooren — belast om dese sake bij de gecommiteerde Heeeren te achtervolgen. Gelijk mede deselfde benefens de Classis van Leyden belast blijven om het versouck van diaconen in de Cage ende Woubrugge te mogen hebben — daarvan Art. 26 — daerinne tot nochtot niet vruchtbaerlijx heeft connen gedaen worden, bij degeene [daer het behoort te gelegener tijt te bevorderen.

Artic. 20.

[*Kercke van Rotterdam.*] — Het 28 Art., raeckende de sake der kercke van Rotterdam, opgelesen sijnde, is goet gevonden dat D. Deputati ad illam causam rapport souden doen van tgene bij Hare E. in deselve was gedaen ende gebesoigneert; waerop door D. SONNEVELDIUM uut een schriftelijk verhael is voorgelesen, hoe hem de gansche sake ende handeling van den beginne tot desen tijt toe in de sake van Rotterdam heeft toegedragen. Welck schriftelijk rapport, nadat bij de vergaderinge aengehoort was, sijn de E. broederen gedeputeerden voorsz. van D. praeside uut name derselver bedanckt van hare goede devoiren tot hiertoe aengewent ende bewesen. Ende alsoo D. JOHANNES BOCARDUS in hetselve yetwes aengemerckt hadde, welck sijn persoon tot sijn misnougen raecte, oock meynde daerinne niet alles gestelt te sijn tgeene ter materie diende, is daerover in de vergaderinge gehoort, ende heeft sijnde W. wijtloopich verhaelt de begroetinge, die van wegen de kercke ende de Achtb. magistraet van Rotterdam aen sijn persoon tot meermalen toe was gedaen tot den kerckendienst aldaer, ende wat daerinne over ende weder soo tusschen sijnen persoon als tusschen de kercke van Rotterdam ofte hare gecommiteerde gevallen was, welck sijn verhael nadat van de Eerw. Synode aengehoort was, is bij deselve geoordeelt dat niets bij sijne waerde is geallegeert, welck het gemelte schriftelijk verhael der gedeputeerden ad causam Roterodamensem tegen ginck, alsoock dat daerinne niet achtergelaten

is, dat nodich ende dienstich was gestelt ende verhaelt te worden: ende daeromme eenstemmelijcken goet gevonden voort te gaen tot verhandelinge van de principale sake ende questie, die ter oorsake van dese handelinghe ende voorslach D. BOCARDI was voorgevallen. Ende dewijle het 2° gravamen ¹⁾ deses Synodi — bestaende uut drye leden — tot sulcken eynde was utgeschreven, heeft men hetselvige bij de hant genomen, ende is daerop — de advysen van de respective Classen gehoort sijnde — geresolveert als volcht. N(amelijck) ten aensien van het 1 lidt — daerinne dat naerder interpretatie werdt versocht van den 78 Art. Synodi Leydensis, nopende d'aenneminghe van de eenvoudige, swacke, geseggelijcke Remonstrantsche lidtmaten, die het eene ofte het ander artijckul der vijf verschillende poincten noch niet volcomelijcken of begripen of toestaen, oft 't gevoelen der Remonstranten in die stucken volcomentlijck verworpen, of namelijck die woorden van soodanige lidtmaten te verstaen sijn, die in *alle* de vijf articulen te gelijk staen in het gevoelen der Remonstranten, ofte alleen in een ofte twee derselver — dat men sal blijven bij t'geene dien aengaende duydelijcken genouch in Synodo Leydensi 1619 Art. 78 gestelt, ende 'sjaers daeraen in Synodo Goudana, Art. 68, op het 4 lidt des thienden gravaminis verclaert is, *ende dat men geene Remonstrantsche lidtmaten staende ende blijvende in het gevoelen van de vijf gecontroverteerde ende in Synodo Nationali gedecideerde Articulen, ende haer nochtans voorts aen de ware leere houdende, tot de gemeynschap der kercke sal opnemen.* Ende gemerckt eenige kercken verdacht gemaect waren alsof sij sulcke Remonstrantsche lidtmaten tot den

¹⁾ Het tweede gravamen luidt: « Alsoo men verstaet dat niettegenstaende in Synodo Leydensi art. 78 ordre beraemt is op verscheyden gelegtheden der Remonstrantse litmaten ende dat nochtans over de opneminghe ten Avontmael der geseglijcke, die haer leersaem stellen, verscheyden bedenckingen ontstaen ende nieuwe vrede gloosen gemoveert worden, soo wert gevraecht 1°. Off in desen Synodo niet naerder verclaringe daerop dient gedaen, ende dat dese woorden, *maer diegeene die uyt eenvoudicheyt, misverstant ofte swackheit de leere der Gereformeerde kercken aengaende het eene ofte het ander art. der vijff verschillende poincten noch niet en connen volcomentlijck ofte begripen, ofte toestaen, off het gevoelen der Remonstranten in deselve stucken volcomentlijck verwerpen*, dat de Synodus uyt drucke off dese woorden te verstaen sijn van soodanige litmaten, die in alle de vijf articulen te gelijk staen int gevoelen der Remonstranten, ofte alleen in een ofte twee derselver. 2°. Off de Remonstrantse ledematen, die in alle ofte in t'een off t'ander point der vijff Remonstrantse articulen blijvende steken ende dat met Gods Woort ernstelijck soecken staende te houden ende daermede alleen haer leersaem stellen, dat sij tot het publijck gehoor des Goddelijcken Woorts comen, tot de gemeenschap des H. Avontmaels mogen opgenomen worden. Ende 3°. off men de Christelijcke discipline tot noch toe uytgesteld door speciale ordre en last deses Synodi niet en behoort te gebruycken tegen sulcken Remonstrantse ledematen, die int gevoelen staende van de vijff articulen seven off acht jaeren het publijck gehoor des Goddelijcken Woorts ende het gebruyck van des Heeren H. Avontmael naergelaten ende versmaet hebben.»

H. Avontmael hadden toegelaten, hebben deselve daervan contrarie verclaringe gedaen, daermede de Synodus goet contentement heeft genomen.

Ten aensien van het 2 lidt verstaet de Synodus dat sulcke personen, die in alle ofte in een of ander poinct der vijf Remonstrantsche articulen blijven steken, ende dat met Godes Woort ernstelijcken soucken staende te houden, ende daermede alleen haer selven leersaem stellen dat sij tot het publycke gehoor des Godlijcken Woorts comen, geensins tot den Avontmale behooren toegelaten te worden. Ende eyntlijcken ten aensien van het derde — sprekende van de oeffeninge der Christelijcker discipline tegen sulcke Remonstrantsche lidtmaten, die staende int gevoelen van de vijf Remonstrantsche articulen, seven ofte acht jaeren het publycke gehoor ¹⁾ van Godes H. Woort ende het gebruyck des H. Avontmaels nagelaten ende versmaet hebben — dat men met de gemeene Remonstrantsche lidtmaten met alle discretie, ommesichticheyt ende vriendelijckheyt sal handelen, ende alsnoch met deselve patienteren, of haer Godt de Heere gave, dat sij haer bekeerende de waerheyt bekenden ende aennamen sonder voor als noch tot d'outerste remedie te comen, volgens den voornoemden 78 Art. Synodi Leydensis en 36 Synodi Gorcomiensis de anno 1622. Edoch dat men tegen de exorbitante Remonstrantsche lidtmaten sal procederen bij trappen in Godes H. Woort ende uut hetselve in de kerckenordeninge uitgedrukt, ende sijn de broederen van de respective Classen vermaent in toecomende tijden geene sulcke of diergelijcke gravamina meer te moveren, die in de voorgaende Synoden soo duydelijck sijn gedefinieert op pene van censure.

Is vorder bij occasie van de verhandelinge van dit tweede gravamen, ende andre incidenten ende merckelijcke consideratien in dese synodale vergaderinge voorgevallen in den Synodo — over geen sake meer becommert sijnde, dan dat de suyverheyt der leere ende goede ordre der kercken eendrachtich bij allen dienaren des Godlijcken Woorts van de respective Classen, resorterende onder desen Synodo, vast ende onverbrekelijck soude(n) mogen onderhouden worden — met eenpaerlijcke stemmen der respective Classen, goet gevonden ende geresolveert, gelijk deselve goet vinden ende resolveren mits desen, *dat alle de predicanten resorterende onder desen E. Synodum, die tegenwoordich in dienst sijn, ofte na desen in dienst sullen comen, haer rondelijck ende sinceertlijck sullen verclaren, ende heylichlijck in oprechter conscientie als voor den Heere beloven, dat sij ende een yder van haer den inhoud van den Articul deses E. Synodi over het 2 gravamen, recht hier voor gestelt ende geresolveert, niet alleen in de regeringe harer kercken sullen ende willen practiseren, maer dat sij oock denselfden Articul ende het inhouden*

¹⁾ «Gehoor» ontbreekt in het HS., hier uit het afschrift overgenomen.

van dien conform houden met den Woorde Godes ende geensins daarmede te strijden ende dien volgens in conscientie verstaen ende overtuycht sijn, hoochnodich te wesen, dat denselfden Articul tot conservatie van de suyverheyte der leere ende cendrachticheyt der kercken alomme in de kercken onder desen Synodum gehoorich gepractiseert worde, van welke verclaringe der E. broederen van de respective Classen, opdat dese E. Synodus haer soude mogen te meer verseeckert houden, heeft deselve tot desen fine hare gedeputeerden gelast ende geauthoriseert, deselve mits desen last ende authoriseert, dat sij alomme de E. Classen onder desen Synodum resortierende sullen willen convoceren, in deselve compareren ende van een yder predicant, onder deselve Classis staende, de voornoemde verclaringe sinceerlijk afeysschen, daervan goede notitie houden, ende in de volgende synodale vergaderinge getrouwelijk rapporteren, ende in gevalle hem d'een of d'ander — dat Godt genadelijk verhoede — in dese heylige Christelijcke ende tot de gemeyne ruste hoochnodige verclaringe soude weygerich stellen, sullen de voorgenoemde gedeputeerden uut cracht ende authorisatie deser Synode vermogen haer eenige uut de twee naestgesetene Classen — in de respective Classibus daertoe te nomineren ende te deputeren — bij te vougten: deselve Classis, ofte Classes in dewelcke dese weygeringe (haer) ontdekken sal, soo menichmael als de noot der saken naer haer oordeel vereysschen sal, convoceren, in deselve compareren, ende de weygerige persoon ofte personen met alle middelen van inductie tot afstant van hare weygeringe brengen. Ende bij soo verre d'een of d'ander in sijne weygeringe hertneckelijcken soude willen opiniatieren, sullen de voornoemde broederen gedeputeerden nevens de geassocieerde broederen der nabuyrige Classen met denselfden in censura mogen procederen, nae vereysch van saken oock tot suspensie toe, alsoo nochtans dat den gesuspendeerden vrijstaen sal in cas van beswaernisse op den aenstaenden Synodum te provoceren, blijvende ondertusschen de censura, bij de E. broederen gedeputeerden gedaen, in hare volle waerde ende cracht.

Artic. 21.

[*Timotheus Wijckentoorn.*] — Alsoo tot kennisse van dese Synode gecomen was, dat D. TIMOTHEUS WIJCKENTOORN, predicant in mijns Heeren lant onder de Classe van Dordrecht, de resolutie desselven op het 2 gravamen in den voorgaenden 20 Art. genomen, getraduceert ende met vreemde consequentien beswaert hadde, is daerover — ontboden sijnde — in de vergaderinge gehoort ende heeft verclaert, sulx uut misverstant ende gebreck van oordeel gedaen te hebben, ende dat hij de gemelte resolutie des Synodi niet alleen voor heeft te practiseren, maer oock voor hem selven aenneemt als die tegens Godes H. Woort niet en strijt, maer hetselve conform is; heeft der-

halven de Synodus goet gevonden hem aen te seggen, dat hij gans qualijk ende onbehoorlijk daerinne heeft gedaen, ende dat hij over dese sijne begane foute sijn schult alhier openbaerlijk sal bekennen ende verclaren hem sulx van ganscher herten leet te sijn, ende daerbij beloven nae desen voorsichtiger sich te sullen dragen ende eerlijcken van de handelingen ende resolutien des Synodi te spreken, ende voorts bij goede gelegentheyte diegeene, die hij door sijn seggen ende exorbitante woorden ongerust gemaect heeft, contenteren, ende de ergerissen daerdoor bij hem gegeven, repareren ende voorts alles doen wat een goet ende vroom dienaar des Heeren toestaet te doen; welcke schultbekeninge, verclaringhe ende belofte nadat bij hem gedaen was, is hij van de vergaderinge verlaten.

Artic. 7.

[*Versoeck van de Heeren van Rotterdam tot voltreckinge der beroepinghe D. Bocardi.*] — Sijn in de vergaderinghe verschenen de gecommiteerde van de Achtb., wijze, voorsienighe Heeren borgemeesteren ende vroetschappen der stede Rotterdam, de Heeren HENRICK NOBEL, borge-meester, ABRAHAM DE REUS, outborgemeester, ende CHRISTOFFEL VAN SCHIE ende SIMON VAN CRAYESTEYN, schepenen der voorsz. stede, dewelcke nadat se hadden verhaelt hetgeene in den Synodo, 't voorleden jaer gehouden tot Iselsteyn, om hare stadt ende kercke met bequame predicanten te versien ende andre nodige ordre te stellen was goet gevonden, mitsgaders 'tgene bij de gedeputeerden van de voorsz. Synode op die sake tot nochtue was gedaen ende gebesoingeert tot de beroupinge D. BOCARDI toe, versochten ende baden, dat die beroupinge, als voor hare stadt ende kercke ten hoochsten nodich ende dienstich, bij desen Synodum mochte gevordert ende voltrocken worden, daerbij overleverende seeckere voorschrijvens van Hare E. Grootmogentheden van date den 8 Julii, waermede de Synodus oock vermaent wierdt vant besoigne in cracht van de resolutie des laetsten Synodi van Suyt-Hollant int beroupen van eenige geleerde ende godsalige kerckendienaren tot de kercke van Rotterdam voorsz. Op welck versouck van Hare Achtb. mitsgaders aenmaninge van Hare E. Groot Mogentheden goet gevonden is D. BOCARDUM voornoemt te ontbieden, ende sijne W. alvooren voor te lesen de acte in den naest voorgaenden 20 Art. tot beantwoordinge van het 2 gravamen — ter oorsake van seeckere conditien, die sijne W. in het aennemen van de beroupinge tot den kerckendienst van Rotterdam gesocht hadde te stipuleren, uutgeschreven — gestelt; twelck gedaen sijnde, heeft sijne W. verclaert ten vollen daermede vergenoucht te wesen ende heylichlijk beloofd sich in alle daerna te gedragen, soo in sijn kercke daer hij tegenwoordich staet, als oock in die kercke ofte kercken daer hij na desen noch beroupen soude mogen werden, daerbij vougende dat hij geen

wetten maecte, maer wetten vondt. Ende aengaende de beroupinge van Rotterdam, dewelcke door de E.E. gecommiteerden voornoemt van de Achtb. Heeren borgemeesteren ende vroetschappen der stad Rotterdam versocht wierdt, dat in desen Synodo mochte voltrocken worden, heeft vant selfs deselve iteratijck afgeslagen, verclarende dat hij die niet en soude aennemen, hoe hem die oock soude mogen voorvallen, ende daerbij begerende dat men hem daerop niet meer en soude insisteren, noch hem eenichsins daerover meer bemoyen, gelijk oock het advijs der E.E. gedeputeerden ad causam Roterodamensem, daerover gevraecht sijnde, hebben geoordeelt dat D. BOCARDUS nu van die beroupinge vrij was, alsoo de sake waerop sijne W. in het aennemen van de beroupinge voorsz. gesien, ende die hij van desen Synodo uitgewart hadde, nu in deselve soo was gedecideert, dat hij daarvan met recht, insonderheyt daerbij comende sijne verclaringe ende begeerte, behoorde ontslagen te worden. De Synodus dit versouck der Achtb. Heeren gecommiteerden van Rotterdam, alsoock de verclaringe ende begeerte D. BOCARDI rijpelijcken ende in de vreesse des Heeren overwogen hebbende, mitsgaders tgene wijders in dese geheele sake ter materie diende, heeft verstaen dat de sake voortaan daerbij sal blijven; ende nadat sulx den voornoemden Heeren gecommiteerden was aengeseyt, hebben hare Achtb. daerop geantwoort dat Hare E.E. daarvan aen het collegie van de Heeren borgemeesteren ende vroetschappen der stede Rotterdam, haer E.E. Committenten, rapport souden doen; gelijk mede aen de vergaderinge van Hare E. Groot Mog. ende aen een ygelijcken, daer het behooren sal, doch hebben niet te min op het aenhouden van de vergaderinge, sooveel hare persoon aengaet, in de resolutie derselver geacquiesceert. Ende alsoo nu alleen resteerde de kercke van Rotterdam met de beroupinge van een ander predicant te versorgen, is wijders gesproken hoe hetselve bequamelijcken soude connen geschieden, te meer dewijle de E. broeders, die in den Synodo van Iselsteyn tot die sake waren gecommiteert geweest, voor desen ernstelijck versocht hadden, ende alsnoch instantelijck daerop aenhielden, dat Hare E. van die commissie mochten ontslagen, ende andre broederen in haer plaetse gestelt worden, ende goet gevonden die broeders gecommiteerden nochmaels te bedancken van den moyelijcken ende onverdrietsamen arbeyt, mitsgaders de goede devoiren tot nochtue daerinne gedaen, ende met eenen vruntlijck te versoucken, dat Hare E. in de bevorderinge van dese beroupinge als die van alles de beste kennisse hebben, gelieven te continueren, ende sulx tot den eynde toe uitvoeren, doch alsoo dat in de plaetse D. HENRICI ALUTARII, tegenwoordich in den kerken dienst tot Rotterdam bevesticht, gesurrogeert sal worden D. SAMUEL GRUTERUS, ende wanneer D. Doctor FESTUS HOMMIUS verschreven sijnde niet sal connen vaceren, dat sijn waerde alsdan sal geexcuseert sijn;

welck versouck des Synodi de gemelte gecommiteerde na lange instantie eyndelijck, hoewel niet sonder groote ende veelvuldige excusen voor hare personen hebben ingewillicht. Heeft oock de Synodus wijders verstaen dat de Classis van Rotterdam na desen hierinne van haer recht niet en sal uutgesloten worden.

Artic. 23.

[*Saecke Isaaci Wassenburgii.*] — Van de sake D. ISAACI WASSENBURGII — daervan Art. 29 — hebben de gedeputeerden gerapporteert ende verclaert dat Hare E. hadden gearbeyt ende alle mogelijke vlijdt aangewent, om hem volgens den inhoud desselven te verplaetsen, doch dat het tot nochtue niettegenstaende alle de goede devoiren daerinne gedaen niet hadde willen vallen, dat hare Waerde oock achteden dat D. WASSENBURGIUS wel soude connen met sijn gemeynte versoent ende wederom in sijnen dienst aldaer herstelt worden; dat oock WASSENBURGIUS bij de Classe van Wourden was beroupen tot bediening van de kercke van Rijnsaterwoude, waer tegen haer de Ambachtsvrouwe, als pretenderende het jus patronatus, hetwelck sij doch niet en heeft, hadde gestelt, ende dat alrede twee resolutien van Hare E. Groot Mogentheden waren genomen, waerdoor de beroupinge op den persoon WASSENBURGII, aldaer bij de Classis gedaen, niet en conde gevordert worden, waeromme de Synodus om hem WASSENBURGIUM sooveel haer doenlijck is te helpen, na rijpe deliberatie heeft goet gevonden ende verstaen, dat men door eenige gedeputeerden uut dese vergaderinge bij den kerckenraet sal tenteren ende door alle goede middelen van inductie arbeyden, om hem met sijn gemeynte van Bodegraven sooverre te reconcilieren, dat hij daer mochte blijven ter tijt toe, dat hij bij goede gelegentheyt bequamelijcken soude mogen verplaetst worden. Ende is bij die occasie voorgesteld, alsoo men verstont dat de kerckenraet tot Bodegraven nu een langen tijt, sonder verandert te sijn, gedient heeft, of niet door de E. gedeputeerden derwaerts te seynden daerop dient geinquireert, gelijk oock op den ganschen staet van de kerke aldaer, ende dat bij den kerckenraet ende voornaemste lidtmaten; welck voorstel bij de vergaderinge is geaprobeert ende verstaen, dat over die besoigne in deselve rapport gedaen sijnde, wijders bij deselve daerna daerinne gedaen sal worden tgeene tot de meeste stichtinge der kercke nodich sal gevonden worden, ende sijn hiertoe bij de vergaderinge gedeputeert D. HENRICUS ARNOLDI, Synodi Deputatus; CORNELIUS VRIAELUS, PETRUS LORIUS ende de Heer JACOB. DE VRIE, ouderling der kercke van Gouda, dewelcke wedergekeert sijnde hebben aen deselvige sulcken rapport gedaen, dat Hare E. verstonden dat D. WASSENBURGIUS door dien wech, bij den Synodum voorgeslagen, niet en conde geholpen worden. Ende alsoo daerna hier binnen gecomen waren twee gecommiteerde uut den kerckenraet van Bode-

graven ende aen de vergaderinge versocht hadden dat de resolutie in de sake WASSENBURGH ende de kercke van Bodegraven in den Synodo van Iselsteyn genomen, mochte haer behoorlijk effect hebben ende voltrocken worden, is goet gevonden dat de gecommiteerde broeders voornoemt, geassisteert met D. CRALINGIO, in een vertreck met haer souden spreken om te besien wat ten besten van D. WASSENBURGIO met haer conde gehandelt worden, twelck naedat oock met haer te vergeefs getenteert was, is hij WASSENBURGIUS selfs in de vergaderinge verschenen ende heeft aen deselfde versocht twee dingen: 1. dat alhier sijn geheele sake mochte worden geresumeert, ofte soo sulx alhier niet en soude connen vallen door de gedeputeerde daertoe te nomineren, 2. dat de kercke van Bodegraven niet en soude mogen comen tot beroupinge van een ander in sijn plaetse, voor dat hij selfs eerst voorsien was. De Synodus op dit sijn versouck rijpelycken ende in Godts vreesse gelet hebbende, en heeft hem hetselfde om verscheyden redenen ende consideratien, in den Synodo gemoveert ende voorgesteld, niet connen inwilligen, maer goet gevonden te blijven bij de resolutie in sijn sake genomen tot Iselsteyn, Art. 29, ende voorts in sijn sake gestatueert als volcht n(amelijk) dat men met den eersten door de ordinarij gedeputeerden des Synodi ende die van den Classe van Wourden sal arbeyden ofte tot eenige permutatien ofte tot beroupinge D. WASSENBURGH, dewelcke gedaen werdende en sal hij noch 't eene noch 't ander vermogen af te slaen, maer sal deselve volgen, ende indien hij sulx bevonden werdt te doen, dat haer de Synodus ofte hare gedeputeerden als dan na desen sijenthalven niet meer sullen bemoyen om hem ergens te vorderen, ende sullen die van Bodegraven binnen een maent ofte ses weken ten langsten tot de beroupinge van een predicant mogen procederen, nochtans alsoo dat sulx niet eer bij haer sal mogen geschieden, voor en al eer de ordinarij Deputati Synodi met haer sullen gesproken, ende de meyninge des Synodi in desen geopent hebben.

Artic. 24.

[*Antonii Hornhovii ende eens anderen auteurs concept van moderatie.*]— Alsoo in het 1 gravamen des voorgaenden Synodi Art. 31 gewach gemaect werdt van eenen ANTHONIUS HORNHOVIUS, die een seker concept van moderatie tusschen de Remonstranten ende de Gereformeerde kercken hadde laten uitgaen ende daerbij verstaen was dat daerover aen den Synodum van Utrecht, daeronder hij resorteert, soude geschreven werden, — gelijk oock geschiet is — soo is uut de acten des voornoemden Synodi t'voorleden jaer binnen Utrecht gehouden de handelinge met HORNHOVIO ende de sententie tegens hem in dien Synodo gepronuncieert, opgelesen. Hebben oock D. Deputati rapport gedaen van tgene Haer E. in den gemelten 31 Art. was in mandatis gegeven, belangende het aenspreken van den autheur van een seker

concept van moderatie, ende verhaelt dat sijne E. van Hare W. daerover aengesproken sijnde, voor antwoord gegeven hadde, dat hij niet en wist van eenich project van moderatie ende wijders bij hare waerde gevraecht sijnde of sijn E. niet seker project van moderatie aen de Heeren vroetschappen van Rotterdam hadde overgelevert, daerop geantwoort hadde, dat men hem het gemelte project soude laten sien om te vernemen oft 'tselve was, daerbij vougende dat hij geen leetwesen daarvan en hadde. maer daerinne noch meynde voort te gaen ende vruchten daarvan noch verhoopt te sien. De Synodus dit rapport der E. gedeputeerden gehooft hebbende, vint goet dat dien Heer andermael bij deselvige sal aengesproken worden, indien het mogelijk is voor het scheidende desselven, ende dat hare waerde hem met goede redenen sullen remonstreren dat hij gans onvoorsichtichlijcken ende qualijck gedaen heeft, dat hij sulcken concept van moderatie heeft ingestelt, ende met d'Achtb. Heeren vroetschappen van Rotterdam gecommuniceert, ende daerbij wel ernstelijcken vermanen, dat hij hem van soodanige ende diergelijcke concepten van moderatie te maken, ende deselvige te divulgeren naer desen wachte, ende indien sijne (E.) de vermaninge der E. gedeputeerden wederom cleyn acht of verwerpt dat Hare W. alsdan met hem sullen doen na gelegentheyt ende uitwijzen van kerckenordre.

Artic. 25.

[*Beroupinge te Gouda.*] — Op het geene D. Deputatis was in mandatis gegeven, Art. 36, hebben Hare E. gerapporteert, dat sij d'Achtb. Magistraet van der Gouda hadden aengesproken, ende voor antwoord becomen, dat Hare Achtb. beloofden in het beroupen van een ofte meer predicanten tot dienst van hare stadt ende gemeente in toecomenden tijden sulx te sullen handelen, als de ruste van hare stadt ende kercke sal comen te vereysschen: dat oock dien onlust, die tusschen de predicanten van de stadt ende de broederen des Classis van Gouda ontstaen was, was wechgenomen. Ende dat specialijcken D. ANTIPAS contentement hadde in hetgeene waerover hij hem in desen beclaecht hadde.

Artic. 26.

[*Huwelijcksche ordre, etc.*] — Is wijders bevonden dat in de Acten des voorgaenden Synodi noch open stont den 44 Art., sprekende van de huwelijcksche ordre, van de prophanatie des Sabbaths, van het loopen der papen ende Jesuyten; waermede oversulx D. Deputati belast blijven om daerop door remonstrantie aen Hare E. Groot-Mogentheden behoorlijck gelet te mogen werden; gelijk hare E. mede de Classe van Breda de hant sullen bieden om de vergrotinge van deselve Classis te bevorderen, daertoe van de Classe versocht sijnde — daarvan Art. 46 — ende insgelijx dat de tractementen der

weduwen onder particuliere heeren resorterende, van deselve voor haer mochte becomen werden, ende dat voor ende onder die Classen van dewelcke hare E. daertoe sullen aengemaent werden.

Artic. 27.

[*Seeckere vragen bij de kercke van Gouda den Synodo voorgesteld.*] — Op occasie van den 50 art. — sprekende van een dochter van een lombard, die ten Avontmale gaet, ende ondertusschen met een lombard comende te trouwen, of sij daernae stichtelijck tot de tafel des Heeren mach toegelaten werden — sijn bij de kercke van Gouda overgelevert seeckere vragen om daerop te hebben het advijs deses Synodi, als te weten: 1. of diegeene, die de lombarden met gemeene ende behoorlijcke intrest dienen, onder den 44 Art. Synodi Rotterdamsis de anno 1621 begrepen sijn. 2. Of men ten Avontmael sal toelaten de kinderen van lombardeniers, sonder dat sij de erffenisse van hare vaders renunciëren, ende met namen diegeene, die hun met de rekeningen ende andersins moyen, als hebbende — soo sij seggen — procuratie van hun vader. 3. Alsoo allenthalven soo in de houwelijcksche ordonnantien als in de kerckenordeninge belast werdt de minderjarige niet te trouwen sonder blijk van haer ouders consent, of men dan niet en sal mogen trouwen een jongman — minderjarich sijnde — die herwaerts overgecomen ende van meyninge is hier te blijven om sijn ambacht te doen, hebbende sijn ouders woenen in Henegouwen, sonder bescheyt van derselver consent te toonen.

Op welke vragen aldus bij den Synodum is geantwoort: op de eerste, alhoewel niet wel te geloven is, datter sulcke luyden gevonden worden, dewelcke haer gelt aen de lombardeniers op gemeene ende civile intrest souden geven, dat men nochtans sulcke vindende deselve — nae de waerschuwinge aen haer gedaen dat hen sulx ongeoorloft is, niet vragende — tot den H. Avontmael niet sal toelaten, alsoo het aengetogen articul in genere spreeckt van alle diegene, die de lombarden met gelt stijven.

Op de 2, dat men onderscheyt moet maken tusschen diegene, die noch sub patria potestate sijn, ende tusschen die hare jaren hebben ende dat men de eerste tot de gemeynschap des H. Avontmaels wel mach toelaten, ende de andere geensins. Oordelende wijders de Synodus, dat de kinderen van lombarden op welke anders niet en valt, als dat se erven de goederen van hare ouderen, niet verder als ernstelijck sullen vermaent worden om met alle voorsichticheyt hare consciencie daerinne voor den Heere te quyten.

Op de 3 dat men haer in sulcken gevalle ende gelegentheyte sal wijzen aen de magistraet van de respective plaetsen om hemselven daerinne naer haer goetvinden te reguleren. Ende dewijl dese vrage den Synodo om van denselven beantwoort te worden bij de kercke

van Gouda zijn voorgesteld geworden, sonder die al vooren met den Classi gecommuniceert ende haer oordeel daerop gehoort te hebben, soo wordt de kercke voorsz. bij desen Synodum vermaent in toecomenden tijden daerop sulx te letten, dat de Classe in desen niet voorbij gegaen en werde.

Artic. 28.

[*Asch ende Ginneken.*] — Blijven de gedeputeerden belast om bij den Heere Prince van Oragnien beneffens de gedeputeerden Classis Buranae te besorgen dat in den dorpe van Asch een predicant gestelt moge worden — daervan Art. 52 — gelijk mede dat tot Ginneken een bequame plaetse om den godesdienst daerinne te oeffenen geordonneert mochte worden — daervan Art. 53 — ende dewijle eenige luyden in den voorsz. dorpe met sware executien werden gemolesteert, ter oorsake van den coop van seker huys, daer men den godtsdienst in gepleecht heeft, twelck van onse vianden in de belegeringe van Breda ¹⁾ is gedemolieert, sullen de gedeputeerden des Synodi, beneffens die van den Classe van Breda, bij Sijne Princelijke Excellentie ende Hare E. Groot Mog. arbeyden, datter tot ontlastinge van die luyden eenich subsidie mochte becomen werden.

Artic. 29.

[*Misse tot Sevenbergen verboden.*] — Die van Sevenbergen — daervan Art. 55 — sijn alrede door autoriteyt van Hare E. Hooch Mog. sooverre geholpen, dat de oeffeninge van de openbare Misse aldaer verboden is, ende indien der wijders yet dien aengaende, gelijk oock in het plegen der pauselijcke superstition, soude mogen voorvallen, blijven de gedeputeerden ad illam causam belast, om de weeringe van sulx daertoe versocht sijnde op het alderernstelijkste daer het behoort te bevorderen, gelijk mede de gedeputeerden des Synodi sullen arbeyden om niet alleen voor de predicanten, maer oock de schoolmeesters ten platten lande, onder den Classe van Gorinchem resortierende, save garde te becomen — daervan Art. 61 — alsoo deselve tot nochtie niet en sijn geobtineert.

Artic. 30.

[*T aenpart van de boeten voor de armen.*] — Van de boeten uut het frauderen van de gemene lants middelen voor den armen resulterende — daervan Art. 62 — hebben de deputati rapport gedaen, dat Hare E. sulx aen Hare Ed. Groot Mog. hadden geremonstreert, ende bij deselve Hare E. Groot Mogentheden was verstaen dat deselve

¹⁾ «Van Breda» uit het afschrift overgenomen.

den armen sullen gewerden; wel verstaende dat waer alleen diaconen sijn die boeten oock alleen van haer sullen ontfangen worden, ende waer beneffens diaconen oock huys sittenmeesters sijn, dat aldaer den ontfancks derselver half ende half gaen sal.

Artic. 31.

[*Collecte voor de predicanten in den Overpaltz ende int lant van Gulick.*] — Op het gene den Deputatis in mandatis was gegeven — Art. 63 — als dat Hare E. bij requeste aen de E. Groot Mog. Staten van Hollant ende Westfrieslant souden remonstreren ende versoucken, dat Hare E. Groot Mog. gelieven soo in de steden alsmede ten platten lande te consenteren een collecte, opdat daerdoor de dienaren des Godlijcken Woorts in de Overpaltz als oock die van Gulick in haren hoochdringenden noot mochten geassisteert ende eenichsins geholpen worden; is bij hare E. den Synodo bekend gemaect, dat sulx een requeste is overgelevert geweest ende een collecte toegelaten, ende daerbij verstaen dat alhier ende daer in de meeste steden ende plaetsen al over lange collecten gedaen sijn, ende dat eenige derselver deselve albereets hebben overgesonden aen de kercke van Amsterdam, ende dat de gecollecteerde penningen daer blijven leggen, tot dat de collecten van alle de steden ende plaetsen overgecomen sijn; ende alsoo men bericht werdt, dat de kercke van Dordrecht hare collecte al voor desen na de Paltz hebben overgesonden, soo is goet gevonden dat hare E. de kercke van Amsterdam daarvan willen verwittigen; gelijk oock diegeene, die tot nochtie niets en hebben overgesonden, vermaent sijn geworden daerin te willen diligenteren, opdat alsoo die arme ende verdrevene luyden na lange verwachten eenmael in haren noot mochten gesolagieert worden.

Artic. 32.

[*Moravisch barons alimentatie.*] — Aengaende tgene bij de respective Classen in recommandatie genomen was tot onderhoudinge van een seker Moravijns Baron -- daarvan Art. 64 — is verstaen dat sulx meest bij alle Classen gepresteert is ende dat noch een deel van de beloofde penningen in verwachtinge sijn; doch en hebben alle de Classen de continuatie van sijn onderhout voor den aenstaenden jare niet connen toestaen, uut oorsake dat sij daarvan geen speciale last hadden van hare committenten, sommige daertoe oock geen raet en wisten, uutgenomen alleen die van Leyden ende Hage, die hetselve voor dit jaer bij continuatie hebben ingewillicht, ende werden d'andre Classen meermael versocht hierinne het beste bij de hare te willen doen ende het goetvinden van deselve met den eersten aen de kercke van Leyden over te schrijven.

Artic. 33.

[*Rapport der gedeputeerden op andere Synoden.*] — De E.E. broederen die van wegen de Synode van Suythollant zijn gedeputeert geweest tot de onderhoude van de onderlinge correspondentie, te weten D. HUGO BEYERUS in Gelderland, D. JACOBUS LEEUWIUS in Noorthollant, D. WILLEM CRIJNSSEN tot Utrecht, mitsgaders D. EDZARDUS AURIGANUS in Groningen ende Ommelanden hebben rapport gedaen van 't geene tot voltrekkinge van hare commissie bij haer is verrichtet, uut de acten van de respective Synoden voorgelesen hebbende de generale saken tot dienst ende welstant onser kercken behoorende, ende sijn deselvige broederen van D. praeside uut name der vergaderinge bedanckt van haren arbeyt ende moyte in desen aengewent. Ende is goet gevonden uut het rapport van de synodale acten van Utrecht, bij D. WILLEM CRIJNSSEN gedaen, ad notam te nemen: 1. dat bij de gemelte Synode aen de Heeren Staten van Utrecht wordt versocht ende aengehouden, dat de weeskinderen der predicanten, nae het overlijden harer weduwen, mochten genieten de weduwelijke alimentatie van hare moeders tot dat se tot hare mondige jaren gecomen sijn; 2. dat oock aldaer in bedenckinge gegeven is, of het niet geraden sij dat in scholis trivialibus fundamenta Haebraicae linguae geleyt worden, ende geresolveert dat ment doen sal daer het doenlijck is, ende voorts de sake gelaten ter discretie van de gedeputeerden des Synodi; 3. dat mede hoochnodich geacht ende geresolveert is, dat men in Classe antepenultima ad Synodum sal voorlesen het formulier van onderteyckeninge, voor de predicanten ingestelt, ende een yder broeder respectyf afvragen of hij persisteert bij de aengenomen leere.

Artic. 34.

[*Saecke Joh. Taurini.*] — Is bij de hant genomen de sake D. JOHANNIS TAUBINI, predicant in Maeslant onder den Classe van Delf ende Delflant, op het aenschrijven des Synodi — daervan hier vooren Art. 1 te sien is — verschenen, dewijle hij aengenomen hadde sijne fouten ende misslagen, hem van den voorsz. Classe te last geleyt, in desen Synodo te justificeren, waerinne de voorsz. Classe tevreden sijnde, de volle definitie ende uttinge deser sake hadde opgehouden ende tot judicature van dese Synode gereserveert, ende nadat in sijn tegenwoordicheyt de gedeputeerden des voorsz. Classis niet alleen door het oplesen van de acten des voorsz. Classis, den Synodo volcomen openinge hadden gedaen, maer oock seeckere poincten van beschuldigen, uut de gemelte acten getrocken, hem TAUBINO sommierlijck hadden voorgehouden, ende dat TAUBINUS versochte, dat de voorsz. acte nochmaels hem mochte voorgelesen worden, om op eenige poincten actueelijck te mogen antwoorden, die — soo hij seyde — in

die poincten van beschuldige niet waren begrepen, ende de vergaderinge hem sulx vergunde, is bevonden dat TAURINUS met verdrietige antwoorden van cleine minuten, ter sake niet dienende, de vergaderinge socht op te houden, waerom hem is aengesecht, dewijle de acta des voorsz. Classis alhier niet en sullen comen in consideratie, maer alleen de poincten van beschuldige bij de voorsz. gedeputeerden tegen TAURINUM ingebracht ende overgelevert, dat men hem deselve andermael sal voorlesen, ende sijn verantwoordinge daerop hooren. De poincten van beschuldige waren verscheydene, hierinne sommierlijk bestaende, dat hij TAURINUS niet alleen weygerich was geweest te tekenen seeckere acte, slaende op den 32 Art. Synodi Iselstadianae, in den voorsz. Classe ontworpen, ende bij alle de andere leden geteyckent, maer dat hij daer benevens tegen de voorsz. Classe tot groote droufheyte ende ergernisse sijns kerckenraets hemselven grotelijx hadde vergrepen, hem behelpende met onwaerheden, conversatie ende communicatie houdende met Remonstrants-gesinden, trouwelijck sijn H. belofte brekende, de voorsz. acte eliminerende, ende den vianden der Gereformeerde kercke communicerende, waerdoor deselve seer lasterlijck is getraduceert ende bespot geworden; dat hij oock tegens ordre der kercke ende sonder oorsaeck sijn toevlucht heeft genomen tot de hooge overheyte deser landen, om niet alleen door autoriteyt derselviger hem tegen de Classe te canten, maer heeft oock bij de voorsz. hoge overheyte den voornoemden Classen tonrechte beclaecht ende beschuldicht, dat de voorsz. Classis hem TAURINO hadde afgeeycht ongoddelijcke beloften ende dingen, die tegen de leere Christi ende der apostolen strijden, ja! dat sij bij der hant genomen hadden soodanige proceduren, waerdoor het lant in gedurige twist gehouden, ende tot ruyne gebracht soude werden, ende andre diergelijcke meer; dat hij oock twee oproerige predicatien hadde gedaen om sijn toehoorders tegen sijn kerckenraet ende Classe op te hitsen ende schadelijcke beroerten aen te richten. Waerop gehoort TAURINI antwoordt ende replijcke des Classis ende duplijcke TAURINI, mitsgaders het Judicium Classis Delphensis over de sake TAURINI, dienende tot instructie voor dengeenen die van haren wegen ad Synodum souden gaen, is goet gevonden, nadien dese sake gesproken is uut het weygeren van de boven geroerde acte des Classis te teyckenen, het 1 gravamen deses Synodi af te handelen. Ende nadat de resolutien der respective Classen daerop waren gehoort — als te sien is in den volgenden 35 Art. — heeft gebleken dat alle de Classen eenpaerlijck verstaen hebben dat het gansch nodich is soodanige acte te stellen, opdat de kercken naerder verbonden werden ende voorgecomen werde, dat bij niemant int particulier eenige moderatie ofte accomodatie in praejuditie van de Canones ende beslyuten Synodi Nationalis gemaect werde ende ter occasie van dien, de voorsz. acte des Classis van

Delf opgelesen sijnde, is deselve van alle de leden der vergaderinge pro ut jacet, goet gekent ende aengenomen ende volgens dien synodael gemaect, waeromme goet gevonden is dat men TAURINUM sal afvragen 1. of hij noch persisteert bij sijne overgeleverde schriften ende redenen ende t'geene hij wijders tot sijne defensie bijgebracht hadde, waerop hij geantwoort heeft: ja; 2. alsoo de acte des Classis Delphensis nu synodael geworden was, of hij deselve nu wilde teecken, tewelc hij gelijk tevooren geweygert heeft. Weshalven de vergaderinge, comende tot conclusie van dese geheele handelingende ende ter eener sijde in achtginge nemende al het geene de voorsz. Classis tot laste TAURINI ingebracht hadde ende aen de andre sijde de frivole antwoorde ende defensie TAURINI, mitsgaders sijne hertneckige weygeringe van de synodale acte te teyckenen, niettegenstaende alle redenen van inductie aen hem gebruyckt, heeft den voorsz. TAURINUM bij provisie mits desen gesuspendeert van alle kerckelijke diensten, hem belastende van nu aen van alle kerckelijke bedieningen te onthouden; ordonnerende wijders ende authoriserende de voorsz. Classis van Delf ende Delflant, mitsgaders D. PETRUM NIEURODEN ende JOHANNEM PETRAEUM uut den Classe van Rotterdam, D. WILLEM CEIJNSZ. ende D. HENRICUM NOLTHENIUM uut den Classe van Voorn ende Putten, D. CORNELIUM VERIAEUM ende D. ABRAHAMUM LEEUWIUM uut den Classe van den Hage om haer alle te samen ter eerster gelegentheyte tot Delf ofte in Maeslant te laten vinden, ende na den stant der kercke in Maeslant te vernemen ende voorts met synodale macht ende autoriteyt naerder ende finalijck over de sake JOH. TAURINI, soo ten aensien van t'geene alrede tegen hem ingebracht is, als t'geene wijders noch tegen hem ingebracht sal mogen worden, sulx voorts te disponeren ende te sententieren als de voorsz. Classis ende de voornoemde gecommitteerden tot wechnemingende van alle ergernissen ende beroerten ende bevoorderinge ¹⁾ van de ruste, vrede ende stichtingende der kercke nodich ende dienstich sullen bevinden.

VOLGEN DE RESOLUTIEN OP DE GRAVAMINA.

Artic. 35.

[Acte van naerder verbintnisse.] — Aangaende het 1 gravamen ²⁾,

¹⁾ Het HS. leest: « bevedingende », het afschrift: « bevoorderinge ».

²⁾ Het eerste gravamen luidt: « Alsoo in de Synodo tot Isselsteyn geresolveert is, dat haer de Classen geensints en sullen inlaeten tot eenige concepten offte voet van moderatie met de Remonstranten, in prejuditie van de Canones Synodi Nationalis gearresteert, alsoo tselve den kercken ten hooghsten schadelijck soude sijn, wert gevraeght of niet geraden sijn tot meerder verseeckerheyt, dat in den aenstaenden Synodo dies aengaende een acte werde gestelt om bij alle Classen ende leden derselver, soo die in den dienst tegenwoordigh sijn als die noch naer desen daerinne sullen moogen comen, getekent te werden. Ende met eenen verclaert werde, hoe

bestaende uut drye leden, heeft de Synodus eenstemmelijck geresolveert op het 1 lidt desselven, dat het allenthalven ende ten hoogsten nodich is, datter een seeckere acte van naerder verbintnisse om geen moderatie ofte accommodatie met den Remonstranten in te gaen in praejuditie van de canones Synodi Nationalis Anno 1619 tot Dordrecht gestelt, tot meerder verseeckerheyt in desen Synodo ingestelt werde om bij den Classen, ende leden derselver, soo die tegenwoordich in dienst sijn, als die na desen noch in den dienst comen sullen, geteyckent te werden; ende op het 2 ende 3 lidt, hoe men n(amelijck) met sulcke personen sal handelen, die ofte het formulier desen aengaende bij den Synodo gestelt weygeren te teyckenen, ofte t'selve onderteyckent hebbende namaels daertegen comen te doen, dat men tegen soodanige kerkelijck sal procederen, 't sij met suspensie ofte deportement na gelegentheyte ofte exigentie van de sake. Ende nadat in den Synodo een seecker project van sulcken ¹⁾ Acte was voorgesteld, is deselve van alle de leden der vergaderinge geapprobeert ende alsoo synodael gemaect, ende luydt deselve acte van woordt tot woordt aldus:

„Wij ondergeschreven, dienaren des Godlijcken Woorts, resortierende onder de Classis van N., beloven mits desen dat wij in alle manieren sullen hanthouden de Canones Synodi Nationalis Anno 1619 tot Dordrecht gearresteert ende ons noyt sullen inlaten omme met yemant int particulier, 't sij kerkelijke ofte polytijke personen, sonder weten ofte consent des voorsz. Classis van eenich concept ofte voet van moderatie ofte accommodatie met den Remonstranten aen te gaen, te spreken, ofte adviseren in praejuditie van de voorsz. synodale Canones ende besluuten, op pene dat de voorsz. Classis sal vermogen dengenen, die daertegen bevonden sal worden gedaen te hebben, te censureren naer gelegentheyte van saken, oock tot suspensie ende deportement toe, welke censure wij ondergeschreven mits desen ons elx hoeft voor hoeft vrijwillich onderwerpen.”

Artic. 36.

Wat het tweede gravamen belangt, datselve is hiervooren Art. 20 bij de occasie van de sake van Rotterdam verhandelt ende afgedaen.

Artic. 37.

[*Handelinge met Remonstrantsche magistraeten.*]— Op het 3 gravamen ²⁾,

men handelen sal met soodanige die off weygeren 't synodael formulier t' onderteeckenen ofte die tegen haer eygen onderschrijvinge comen te doen.»

¹⁾ Het HS.: «point en seker».

²⁾ Het derde gravamen luidt: «Hoe haer een Classe voortaan sal hebben te dragen als een Remonstrantse magistraet, die nooyt tot het gehoor van Gods Woort comen, versoecken dat haer publijcke predicanten, in leere ende leven onstraffelijck sijnde, mochten verplaest ende andere daerin gestelt worden naer haer contentement.»

daarmede gevraecht wordt hoe haer een Classis voortaan sal hebben te dragen, als de Remonstrantsche magistraet, die noyt tot het gehoor van Godes H. Woort comen, versoucken dat hare publijcke predicanten, die in leere ende leven onstraffelijcken sijn, mochten verplaetst ende andre tot haer contentement daerin gestelt werden, verstaet de Synodus wanneer ergens sulcken swaricheyt ende casus voorvalt, dat deselve alsdan rijpelijcken ende in de vreesse des Heeren bij de Classe sal overwogen worden met behulp oock — soo het nodich is — der gedeputeerden des Synodi ende (sullen sij) sulcken predicant ofte predicanten, wanneer sij gesont in de leere ende goet van leven sijn, nae ordre der kercken tegen sulcke magistraten soucken te manteneren, ende deselve van de onbillickheyt ende onbehoorlijckheyt hares versoucx vermanen, ende sooveel doenlijk is, met goede redenen soucken ter neder te setten, immers dat hare E. in het versouck van de verplaetsinge harer predicanten niet anders als nae kerkelijcke ordre behooren te procederen.

Artic. 38.

[*Oude clachten.*] — Nopende het 4 gravamen ¹⁾ daarmede versocht werdt, of niet de verscheyden oude clachten — als van verwachten van de houwelijksche ordonnantie, van de prophanatien des sabbaths, van de vermeerderinge der tractamenten der predicanten ten platten lande, met veele kinderen beswaert, ende der weduwen subsidien — wederom dienen vernieut, daervan is goet gevonden dat sulx ten hoochsten nodich is ende dat het met de eerste gelegentheyt serieuselijck ende instantelijck door de gedeputeerden des Synodi aen Hare Ed. Groot Mog. sal geschieden ten eynde alsoo alle disordre ende inconvenienten mochten geremedieert ende geweert worden, gelijk alrede Art. 2 ende 26 ten aensien van de houwelijksche ordonnantie, ende in hetselfde 26 Art. ten aensien van de prophanatien der sabbathen, item ten aensien van de vermeerderinge van de subsidien der predicants weduwen, Art. 14, de gemelte gedeputeerden van den Synodo belastinge ontfangen hebben, waertoe sich desen Articul in die saken refereert. Ende sullen mede de voorsz. gedeputeerden van de Classe van Dordrecht, daertoe versocht sijnde, deselve bij Sijne Vorstelijcke Genade, den Heere Prince van Oragnien de hant bieden dat de predicanten van Geertruydenbergh, Willemstadt, de Clundert ende de Mede ook mochten hebben ende genieten alsulcken vermeerderinge

---

¹⁾ Het vierde gravamen luidt: «Off niet alle de verscheyde oude claghten dienen vernieuwt als van verwachten van huwelijksche ordonnantie, van profanatie der sabbatten, van vermeerderinge der tractamenten van de predicanten ten platten lande met veel kinderen beswaert, en der weduwen subsidie, opdat soo verscheyden disordre ende inconvenienten mochten eenmael geweert.»

van tractement, als in den jare 1624 den predicanten in de cleyne steden bij Hare E. Groot Mog. ende oock al voor dien tijt bij Sijne Princelijcke Excellentie H. G. M. den predicanten van Bueren ende Iselsteyn toegestaan ende vergunt is.

Artic. 39.

[*Trouwen voor de magistraet ende abuysen daerinne.*]— Op het 5 gravamen ¹⁾, sprekende van het trouwen voor de magistraten ende de abuysen daerinne voorvallende, is goet gevonden dat den Classis van den Briel, welck dit gravamen heeft uutgeschreven, sich met behulp der gedeputeerden des Synodi sal addresseren aen het E. Hof ende bij requeste aldaer versoucken, dat daerop een reglement mochte gemaect ende al sulcke abuysen, als in het gravamen sijn aengewesen, geremedieert ende geweert worden; ende dat oock de voorsz. gedeputeerden daerop sullen letten, dat dese casus in de huwelyjsche ordonnantie uutgedrukt mach werden ende dat niemant sijn trouwen celebreren sal, dan ofte bij de magistraet ofte bij de kerckendienaren alleen ende respectivelijck.

Artic. 40.

[*Licentieuse conventiculen der Remonstrantsche te weren.*] — Hetgeene in het 6 gravamen ²⁾ gestelt wordt aengaende het weeren van licentieuse conventiculen der Remonstranten, waerut oock de papisten hier te lande groote vrijheyten nemen in het plegen van hare superstitieuse afgoderye; dat vint de Synodus insonderheyten in desen tijt ten hoogsten nodich, ende sullen daeromme D. Deputati sonder eenich onderlaten (alle devoir) bij Hare E. Groot Mog. aenwenden, soo menichmael sijn sulx oorbaer sullen vinden, dat daerinne behoorlijck

---

¹⁾ Het vijfde gravamen luidt: « Off in het stuck van trouwen voor de magistraten soo in de steden als insonderheyten ten platten lande niet en dient wat naerder geleth, dewijle niet alleene veele uyt Zeelant in Hollant haer transportereren, om bij de magistraten aldaer getrouwt te werden, om te ontgaen d'ordre van de placcaten op 't stuck van trouwen in Zeelant geemaneert, maer oock altemet sulcke bij haer E. in den houwelijcken staet bevestight werden, tegen welckers geboden openbaerlijck in de kercke in d'een plaetse is geprotesteert ende op d'andere wettelijck sijn opgehouden.»

²⁾ Het zesde gravamen luidt: « Dewijle men daegelijcks bevint, dat de Remonstrants gesinden door het ophitsen van veele uytgeseyde predicanten, die hier int lant sijn met veele Remonstranten vrijheyten van prediken versoecken, waerdoor oock die van het pausdom int plegen van haer superstitieuse afgoderye groote vrijheyten aennemen ende een deur geopent wert om gelijcke licentie te versoecken. Soo is de vrage off niet nodich waere dat door desen Synodum continuelijck ende met allen ernst bij de hooge overheyten magh aengehouden werden, ter tijt toe dat bij Haere Hoogheyten daerinne behoorlijck versien ende d'selve conventiculen mitsgaders oock de gruwelijcke afgoderye der papisten t'enemael moghten verhindert ende geweert werden.»

mochte voorsien ende alle conventiculen der Remonstrants gesinde, mitsgaders oock de grouwelijcke afgoderye der papisten teenemaal verhindert ende geweert werden.

Artic. 41.

[*Particuliere ambachsheeren off vrouwen haer cantende tegen wettelijke beroepingen.*] — Het 7 gravamen ¹⁾ concernerende, waerinne gesproken wordt van de particuliere ambachsheeren ende ambachsvrouwen, die haer tegen de wettelijke beroupinge der kerckendienaren kanten, souckende die op alle manieren tegen te staen ende te verhinderen; verstaet de Synodus dat het in alle manieren behoerlijk is dat men serieuselijk daerop lette ende dat men in het stuck van beroupinge der kerckendienaren sal blijven bij de kerckenordeninge 1586 ende bij t'gene in Synodo Hagiensi, Anno 1624, Art. 38 bij Hare E. Groot Mog. de kerckenordre belangende de kercken is toegelaten, n(amelijk) dat in deselve alle saken sullen gelaten worden bij het gebruyck, dat in elcke Classe dien aengaende tot nochtot gevolcht is ende soo wanneer dese casus in eenige Classibus soude mogen voorcomen, sullen haer deselve met hulpe der gedeputeerden des Synodi adresseren aen Hare E. Groot Mog. ende deselve dienstelijk versoucken, dat doch de kercken in dit stuck in haer recht, welck haer nae uwtijzen van Godes H. Woort toecomt, niet vercort en worden.

Artic. 42.

[*Wech in te gaen in de opneminghe der nieuwelingen, papen ende monnicken.*] — Belangende de bijzondere sorchvuldicheyt die men volgens de kerckenordre in de opneminghe der nieuwelingen, papen, monicken ende andre geestelijke personen tot den kerckendienst behoort te gebruycken, daervan het achste gravamen ²⁾ spreeckt, alsoo oyt ende oyt door het al te haestich ende ontijdich opnemen sulcker personen tot den kerckendienst groote ergernissen ende onheylen sijn veroorsaect, vindt de Synodus goet, opdat deselve sooveel mogelijk en is, mochten verhindert ende geweert worden, dat men met deselve voortaan desen

---

¹⁾ Het zevende gravamen luidt: « Alsoo men bevint dat particuliere ambaghtsheeren ende vrouwen haer hartneckelijck kanten tegen de wettelijke beroepinge der kerckendienaren, soeckende die op alle manieren tegen te staen, te verhinderen, off niet daerop naerder in de Synodo dient geleth, hoe dat men soodanige wettelijke beroepinge ten effecte ende gewensten eynde sal brengen tot contentement ende stichtinge der gemeente.»

²⁾ Het achtste gravamen luidt: « Alsoo in de kerckenordre articul 9 belast wert, dat men met bijzondere sorchvuldicheyt behoort te handelen in de opneminghe der nieuwelingen, monnicken etc. tot den kerckendienst ende men nochtans tot droeffheyte van Goodes kercke bevint, dat soodanige personen gevordert werden, die groote ergernissen veroorsaecten. Off niet daerop wat specialder tot voorcominge van soodanige swaricheyt bij den Synodo behoort gestatueert te werden.»

wech sal volgen ende ingaen; vooreerst dat sulcke personen, herwaerts overcomende, niet anders dan met advijs des Classis, nadat se eerst een geheel jaer wel beproeft sijn, tot lidtmaten der kercke sullen opgenomen werden, daernaer dat se niet anders als met voorgaende advijs des Synodi tot het examen praeparatorium ende de propositien sullen toegelaten, mitsgaders tot den H. kerckendienst mogen gebruyckt werden. Ende dat wanneer sij eerst twee jaren lang lidtmaten der kercke geweest sijn ende haer in dien tijt behoorlijcken ende Christelijcken gedragen hebben, ten waere sake datter ter eener sijden sulcke uitstekende gaven bij die personen werden gevonden, dat men goet vont desen gestelden tijt te vercorten, ofte ter ander sijden sulcken mankement dat men graden vindt denselven tijt te prolongeren. Ende opdat in dese sake eenen eenparigen voet in alle de kercken onser provintien mochte gehouden worden, soo is verstaen, dat door de E. gedeputeerden des Synodi aen de kercken van die provintien, die met onsen Synodo niet corresponderen, van wegen deselve sal geschreven worden, dat hare E.E. gelieven haer selven in dit stuck met ons te conformeren, sonder ons eenige sulcke personen met brieven van recommandatie toe te seynden, met dewelcke men in conformite van dese resolutie niet en heeft gehandelt; gelijk oock de tegenwoordige E. broeders van de corresponderende provintien 't selfde bij den haren aengenomen hebben te recommanderen.

Artic. 43.

[*Versoek der kercke van Dordrecht om keurstemmen.*] — Sijn in dese vergaderinge uut name des kerckenraets van Dordrecht verschenen de godsalige ende welgeleerde broederen D. BALTHAZAR LYDIUS ende D. GOSVINUS BUYTENDIJK als predicanten, mitsgaders de vroomme ende achtbare GOSSEN VAN VESSEN ende PIETER CORNELISZ. SWANENBURCH als ouderlingen der kercke voorsz., dewelcke nae hare voorgaende gebiedenisse ende toewensing van de tegenwoordicheyt ¹⁾ des H. Geests aen dese vergaderinge uut name van hare committenten versochten dat de Synodus over dese vrage — of daer in een plaetse (waer) meer predicanten sijn als een ende alle te samen in Classibus verschijnen deselve hoeft voor hoeft decisive stemmen behooren te hebben — gelieve te definieren, ende daerbij te kennen gaven dat de kercke van Dordrecht verstaen hadde, dat alhier in den Synodo eenich misnougten gevallen was over de Classe van Dordrecht ter oorsake dat deselve bij meerderheyt van stemmen niet goet gevonden hadde verclaringe te doen volgens den inhoud des 2 gravaminis, verclarende voor hare personen daeronder niet te willen begrepen sijn, alsoo hare kercke daerover andre resolutie genomen hadde, ende dat se het-

¹⁾ De woorden: « van de tegenwoordicheyt » sijn in het HS. uitgevallen.

geene in desen Synodo besloten ende voor goet gevonden was, approbeerden ende voor goet kenden. De Synodus hierover gedelibereert hebbende, heeft goet gevonden de voorsz. gecommiteerden aen te seggen, datter verscheyde consideratien sijn, waerom dat in deselve op hare voorgestelde vrage geen decisive sententie can vallen, ende dat daerom yder kercke voor als noch sal blijven bij het gebruyck, welck deselve tot nochtot daerinne gehadt ende gehouden heeft, ten waer dan sake dat de kercken ende Classen in vrientschap daervan malcandren condon verstaen, mitsgaders de kercke van Dordrecht te bedancken dat se haer met de resolutie deses Synodi conformeerde, ende haer wijders te verstaen geven, dat de gedeputeerden des Classis van Dordrecht ad hanc Synodum over het nemen van hare resolutie op het 2 gravamen voorsz. haer sulx met redenen hebben geexcuseert, ende sulcken verclaringe daervan gedaen dat de Synodus daeraen heeft genomen goet contentement, ende haer wijders met de genomene resolutie des Synodi in alles hebben geconformeert.

Artic. 44.

[*Johannes Paludanus.*] — Is ingestaen in de vergaderinge JOHANNES PALUDANUS, gewesen predicant in den Classe van Gorinchem, dewelcke verhaelt hebbende dat hij al over eenige jaren met sijn kercke ende den Classe voorsz. versoent was, van den Synodo versocht, hoe verre haer die versoeninge uutstreckte ende of hij niet wederom tot den dienst van Godes kercke soude mogen gebruyckt worden, wanneer hij daertoe versocht wierdt, ende door goede ende behoorlijke middelen daertoe conde comen, op welck sijn versouck ende vrage hem is voor antwoordt gegeven, dat de E. gedeputeerden des Synodi met de broederen des Classis van Gorinchem, als die de beste kennisse van sijn sake hebben, bij de eerste gelegentheyt hierover met hem sullen handelen, ende alles wat te vooren gepasseert is geconsidereert ende rijpelycken in Godes H. vrese overwogen hebbende, daerinne doen nadat hare E. tot stichtinge der kercke ende vorderinge van sijn persoon sullen goetvinden. Ende ingevalle hem in de uitsprake der voornoemde gedeputeerden ende broederen des Classis soude mogen gegraveert vinden, dat hij hem in sulcken gevalle aen den Synodum sal mogen adresseeren.

Artic. 45.

[*Marcus Nothaeus, gewesen Remonstrants predicant.*] — MARCUS NOTHAËUS, gewesen Remonstrants predicant, al over eenen geruymen tijt met de kercke gereconcilieert sijnde, ende de jaren sijner beprouvinge uutgestaen hebbende, heeft van den Synode, voor denwelcken hij verschenen was, versocht twee dingen: 1. dat hij aen alle Classen mochte gerecommandeert worden om wederom tot den kerckendienst gevordert

te worden. Ten 2. dat hij van deselve voorschrijvens mochte hebben aen Hare E. Mog. om wat liberaelder getracteert te worden ter wijlen hij noch buyten dienst is, ende is hem het 1. van den Synodo toegestaen ende sijn dienvolgens de respective Classen vermaent, dat se aen sijne bevorderinge willen gedencken, doch het 2. ongeraden gevonden, omdat hij uut Gelderlant in dese provintie is comen wonen ende oversulx hem in desen aen de E. Mog. Heeren Staten des Vorstendoms van Gelre sal hebben te adresseren.

PARTICULARIA.

Artic. 46.

[*Van den 32 Art. Iselsteyn.*] — De Classis van Dordrecht heeft voorgesteld dat sij meynden datter in den 32 Art. des voorgaenden Synodi Iselstadensis soude sijn eenige contradictie, ende oock eenige staelkens wat periculeus gestelt, doch de Synodus alles wel overwogen hebbende, heeft geoordeelt dat dien Articul geen contradictie medebrengt, oock niet periculeus daerin begrepen maer welgestelt is, ende daerom alsoo behoort te blijven, als sijnde met rijpen rade alsoo gestelt.

Artic. 47.

[*Remonstrantse vergaederings tot Leyden.*] — Die van Leyden hebben te kennen gegeven dat onder haer resort onder den naem van Mennonisten gehouden worden Remonstrantsche vergaderingen, ende daerbij versocht de hulpe der E. gedeputeerden des Synodi tot weringe ende stuytinge van sulx; 't welck haer is ingewillicht, sijn deshalven D. Deputati gelast om op het versouck ende de aenmaninge des Classis van Leyden haer in desen de hant te bieden.

Artic. 48.

[*Seker gravamen uytgelaten door den Classe Synodael.*] — Alsoo de Classis synodael van Bueren bij abuys hadde utgelaten seecker gravamen haer bij de Classis van Rotterdam toegesonden — van desen inhoud, of het niet nodich en waer dat de Synodus eenige naerder ordre beraemde ende stelde dat een predicant ofte predicanten, uut een minder kercke tot een meerder wettelijcken beroupen ende van de Classe ontslagen sijnde, deselvige kercke soude mogen volgen — soo is goet gevonden, dat dit gravamen wederom in den aenstaenden Synodum bij de Classe van Rotterdam sal mogen utgeschreven werden. Is wijders bij de voorgenoemde Classe gevraecht, of het wel vrijstaet de Acta Synodi te geven in handen van eenige particuliere personen ofte van eenige polytijke collegien utgesondert het collegie der Ed. Groot Mog. Heeren Staten van Hollant ende Westfrieslant, ende dat bij yemanden die daertoe niet en is gelast noch versocht

geworden, ende daerop bij den Synodo geantwoort, dat niemant en sal vermogen de gemelte Acta Synodi aen yemant int particulier, 'tsij dan kerkelijke ofte polytijke personen, mede te deelen, maer dat deselve alleen sullen comen aen de Classen ende aen Hare E. Groot Mog., mitsgaders aen de corresponderende Synoden. Doch in gevalle eenige kercken in andre provintien, met onsen Synodo niet corresponderende, copie van d'een of d'ander acte, daer haer aengelen is, uut onse synodale resolutien soude begeeren, sullen haer deselve hebben te adresseeren aen de gedeputeerden des Synodi om deselve door haer, soo haer E. sulx goet vinden, te becomen, dewelcke daerinne met alle omsichticheyt ende discretie sullen handelen doch sal men niet te min yemanden insonderheyt predicanten ende leden van kerckenraden op haer versouck wel eenige acten uut deselve mogen voorlesen.

Artic. 49.

[*Legerdienst.*] — De Classe van Gorinchem vraecht, aengesien de oeffeninge des godtsdiensts in ons leger, te velde sijnde, seer slecht werdt bevonden, of het niet nodich en sij sorge te dragen dat insonderheyt de Nederlantsche regimenten ende ruyterye met bequame predicanten mochten worden voorsien; ende heeft de Synodus daerop voor antwoord gegeven, dat de sorge in desen sal bevolen sijn dien predicanten die uut de respective provintien in het leger afgesonden werden, ende voorts geresolveert dat den legerdienst voor desen jare sal besorcht ende waergenomen werden bij de Classis van Gouda.

Artic. 50.

[*Ongebondentheyt van schippers, voerluyden etc.*] — Is voorts bij dese gelegentheyt van de Acht. Heeren Commissarisen voorgesteld, hoe men best de voerluyden, schippers ende schuytvoerders, herbergiers ende andre personen van verscheyden gilden in ordre sal houden ende daertoe brengen, dat se oock ter predicatie mochten comen ende behoorlijk onderwesen worden, mitsgaders hare groote ongebondentheyt ende licentie, die dagelijcx hoe langer hoe meer tot blame van onse Christelijke reformatie bij haer begaen wordt, wat getoomt ende ingebonden mochte worden, waerbij oock van den Synodo gevoucht is dat mede tegen het schrickelijck vloucken ende sweeren remedie mochte gevonden worden. Hierover bij den Synodum gedelibereert sijnde, is bij denselven verstaen ende goet gevonden dat de E. gedeputeerden des Synodi daerop aen het E. Hof, ofte andersins daer het behoort, behoorlijke ordre ende reglement sullen soucken.

Artic. 51.

[*Brief ten huysse van Buytendijck gebracht.*] — D. GOSVINUS BUYTENDIJK

heeft den Synodo behandicht seker brief, die 'tsijnen huise gebracht was met dit opschrift: „Den Eerwaerdigen, Welgeleerden, Godsaligen D. GOSVINUS BUYTENDIJK, getrouwe dienaar Christi tot Dordrecht om te bestellen aen den Eerwaerdigen Synodum aldaer vergadert”, welken brief geopent sijnde heeft de Synodus verstaen, dewijl se geene onderteyckeninge en hadde, bij hare E. in geene consideratie te sullen comen, maer dat se als een pasquil sal voorbijgegaen worden.

Artic. 52.

[*Gedeputeerden des Synodi.*] — D. HENRICO ROSAEO ende JOHANNI BOCARDO, die in dit voorleden jaer als deputati Synodi gedient hebbende voor het aenstaende jaer gecontinueert blijven, sijn van nieuw bijgevoucht D. MARTINUS NICOLAI ende PETRUS NIEURODE.

Artic. 53.

[*Gedeputeerden der Correspondentie.*] — Tot onderhouding van de onderlinge gebruyckte correspondentie sullen gaen:

(naer)	}	Gelderlant:	HENRICUS FABRICIUS.
		Noorthollant	{ GEDRON VAN SONNEVELT.
		Utrecht:	{ ABRAHAMUS LEEUWIUS.
		Groningen ende Omlanden:	CORNELIUS VRIAEUS. JULIUS EIZONIUS.

Ende of het gebeurde dat yemant ven de gedeputeerde broederen door sieckte, doot ofte eenige andre ongelegentheyth verhindert wierdt sijne commissie te voltrecken, soo sal alsdan gaen in de plaetse D. FABRICII, D. HENRICUS NOLTHENIUS ende in de plaetse D. ABRAHAMI LEEUWII, D. DIONYSIUS SPRANCKHUYSIUS, in de plaetse D. VRIAEII, PETRUS Vlieggebius ende in de plaetse D. EIZONII, D. JOHANNES SLATIUS.

Artic. 54. °

[*Visitatores Classium.*] — Tot visitatores Classium sijn voor dit jaer vercooren ende genomineert dese navolgende:

Uut den Classe van	}	Dordrecht	THOMAS BODIXIUS.
			JACOBUS POLANUS.
			TIMOTHEUS WJCKENTOORN.
			CORNELIUS SIMONIDES.
			JOHANNES SOPHIANUS.
		PETRUS SOTENS.	
Delf	}	AMBROSIUS JOHANNIS.	
		DIONYSIUS SPRANCKHUYSIUS.	

In den Classe van	}	Leyden	{ HENRICUS FABRICIUS. THEODORUS ALTENA.	
		Gouda	{ JOHANNES LYDIUS. PAULUS MASURIUS.	
		Schielant	{ REINEBUS BERCKELIUS. BENIAMIN RIJSWIJCK.	
		Gorinchem	{ JULIUS EIZONIUS. JOHANNES SPILIAEDUS. PETRUS NEANDER. HENRICUS GEYSTERANUS.	
		Briel	{ JOHANNES FLEURKENIUS. } JACOBUS RIDDERUS. } JOHANNES L'EMPEREUR. } HENRICUS NOLTHENIUS. }	blijven gecontinueert. dese sijn van nieus vercoren.
		Hagae	{ FLORENTIUS MIDDELHOVEN. HUGO BEYERUS.	
		Wourden	{ JACOBUS CRAILINGIUS. JOHAN HENRICUS VINCKIUS. SAMUEL VELITZIUS. JOHANNES GIJSBERTI.	
		Bueren	{ FRANCISCUS WARNERIUS. BARTHOLOMAEUS SCHAETS.	
		Breda	{ JOHANNES LEMNIUS. gecontinueert } CHRISTIANUS LOSECATUS.	

Artic. 55.

[Van nieuw tot den kerckendienst gevordert.] — 't Sedert den laetsten Synodum sijn van nieuw tot den kerckendienst opgenomen ende gevordert:

In den Classe van	}	Dordrecht	{ JOHANNES PLASSIUS. JEREMIAS ECKIUS. ABRAHAMUS CORPUTIUS.	}	tot	Cappel.
		Delf:	JOHANNES SNELLIUS.			Besoyen.
		Leyden:	THEOPHILUS COPIUS.			Gijsennieuwerkerck.
		Rotterdam:	FLORENTIUS JOHANNIS.			Ouwerschie.
		Gorinchem:	ARNOLDUS MENINGIUS.			Rijnsburgh.
		Briel:	JOHANNES PYTHIUS.			Cralingen.
		Wourden:	ISAACUS FALCONARIUS.			Hedichuysen en Herp.
		Bueren:	JOSUA DELA CAVE.			Swartewael.
			Nieweveen.			
			Culemborch.			

Sijn oock uut andre provintien in dese onse provintie ingecomen:

In den Classe van	Dordrecht: Breda, uut het lant van der Goes in Zeelant	JOHANNES NICASIUS HENRICUS MISPELBLOEM	op de Finaert. } tot {	Kaem ende Ginneken.

Artic. 56.

[Geexamineert.] — Praeparatorie sijn geexamineert na het houden van het laetste Synodus:

In den Classe van	Dordrecht: Delf: Leyden Gouda: Rotterdam:	HENRICUS DIBBEZIUS.
		GUILIELMUS HASIUS.
		THEOPHILUS COPIUS, ANTHONIUS FRANCISCI CLARENBURG, JOHANNES HEYDANUS, JOHANNES AMBROSIUS, WILHELMUS PISTORIUS, ANDREAS PRINCIUS, GERARDUS ANTHONIDES, CORNELIUS GAIMANS, JOHANNES KUIVIUS, JOHANNES REET- MAKER, MICHAEL LUPARDUS, FRANCISCUS STRA- TELIIUS, JOHANNES BEELDESNIJDER, JOHANNES LUBBERTI, CORNELIUS VAN DEN BERGH, ELIAS KNUTIUS, JOHANNES HANCKIUS, BARTHOLDUS JOACHIMI, JOHANNES PETRAEUS, CORNELIUS à WERCKEN.
		HENRICUS ROSAEUS.
		GUILIELMUS ABBESTEEG.

Artic. 57.

[Overleden.] — Sijn deser werelt overleden ende in den Heere ontslapen 't zedert het laetste gehouden Synodus:

In den Classe van	Dordrecht Rotterdam: Briel: Haga: Breda:	JOHANNES DIBBEZIUS tot Dordrecht, NICOLAUS RUSCHIUS in de Polder.
		REINEERUS DONTLOCK in Portugael.
		CORNELIUS DAMMAN tot Oostvoorn.
		JACOBUS MEURSIUS tot Loosduynen.
		CHRISTIANUS FALCONARIUS tot Kaem ende Ginneken.

Ende waren 't voorleden jaer vergeten aen te geven JAN AERTSZ. ende JAN HENRICKSZ., gewesene predicanten respective in de Corendijck ende Swarte Wael in de Classe van den Briel. Item WILHELMUS VERHOUVEN, gewesene kerckdienaer in 's Gravenhage.

Artic. 58.

Sijn door D. praesidem hoochlijcken uut den name deser vergaderinge bedanckt de Achtb. heeren Commissarisen van wegen de Ed. ende Groot Mog. Heeren Staten van Hollant ende Westfrieslant op deselve verschenen, van hare bijsittinge ende goede advysen, daer mede sij deselve hebben gedient, ende met een gebeden dat hare Achtb. van het gebesoigneerde aen Hare Ed. Groot Mog. sulcken rapport gelieven te doen ende 'tselfe alsoo te recommanderen, dat de kercken het gewenschte effect daervan mogen sien ende erlangen, 'twelck hare Achtb. belooft hebben. Sijn mede bedanckt de E. broederen gedeputeerden uut de andre provintien ende vruntlijck versocht, dat yder van haer bij de hare respectivelijck wille arbeyden, om in de onderlinge ende den kercken ten hoochsten nodige correspondentie te continueren; sijn eyntlijcken bedanckt de Ed. gedeputeerden deses Synodi, soo voor hare goede advysen, daermede sij deselve hebben gedient, als insonderheyt voor de getrouwe uitvoeringe van alsulcke saken, als haer in den voorgaenden Synodo waren in mandatis gegeven, waervan hare E. mondeling rapport hebben gedaen, ende 'tselfe bij geschrifte gestelt ende geteyckent sijnde den Synodo overgelevert. Sullen oock door D. praesidem ende assessorem bedanckt worden de achtb. Heeren magistraten van Dordrecht voor hare gedienschieden ende mildadigheden aen desen Synodum bewesen, 'twelck daernae oock geschiet is.

Artic. 59.

De naeste Synodus sal nae ordre toecomende jaer — door Godts genade — gehouden worden binden de stadt Delf, ende sullen in den aenvang desselven de propositie doen de Classis van den Briel, ende deselve met de propositie besluyten de Classis van den Hage.

Artic. 60.

Censura morum nae gewoonte gehouden sijnde, in dese Synodus met een propositie gedaen bij D. JULIUM EIZONIUM uut het 1^e deel van den Psalm 134 beslooten, ende nadat sijne W. daerover van D. praeside uut name der vergaderinge bedanckt was, is deselve met dancksegginge ende gebeden tot Godt in sonderlinge goede vrede ende eenicheyt gescheyden op den 16 Julii 1627. Ende was ondertekent

PETRUS NIEURODE,
Synodi praeses.

MARTINUS NICOLAI,
assessor.

H. NOLTHENIUS,
electus Synodi scriba.

*Acta Synodi Provincialis van Suyd-Holland,
gehouden binnen Delff, aengevangen den 18^{en} Julii,
ende geeyndicht den 11^{en} Augusti 1628.*

Nadat D. JOHANNES LEMPEREUR een propositie uyt I Timoth. 4 vers 16 ter inleydinge des Synodi gedaen hadde, so heeft D. PETRUS NIEURODIUS — die welcke in de voorgaende Synode hadde gepresideert — naer ordre ende oude gewoonte dese Eerw. vergaderinge met den gebede aengevangen.

De credentien sijn gelesen ende daeruyt heeft men vernomen, dat dese navolgende broederen tot desen Synodo met behoorlijke credentien sijn afgesonden:

Ut den Classe van Dordrecht:

D. JOHANNES GYSIUS	}	respective dienaren des	H. Evangelii tot	}	Streefkercken
D. GERARDUS VERSTEGEN					Out-Beyerland
D. JACOBUS FOCANUS					Bleskens-graef.

Ende de eerw. welgeleerde ende godsalige D. ABRAHAMUS MUSENHOLIUS, out dienaar des Goddelijcken Woords ende ouderling in de gemeente tot Outbeyerland, die welcke naderhand op sijn versoeck om gewichtige redenen van den Synodo gelicentieert sijnde, is in sijn plaetse bij den kerckenraed van Outbeyerland gesurrogeert ende afgesonden de E. FREDERIC VAN AESWIJN, ouderling aldaer.

Ut den Classe van Delff ende Delffland:

D. HENRICUS ARNOLDI	}	respective	dienaren Jesu Christi tot	}	Delff
D. AMBROSIUS JOHANNIS					Vlaerdingen
D. JOHANNES PELTIUS					Schipluyden.

Ende de E. DOUW RONWOUTSZ. DE VRIES, ouderling in de gemeente tot Delff.

Ut den Classe van Leyden ende Rijnland:

D. HENRICUS FABBITIUS	}	respective bedienaeren des	Godlijcken Woorts tot	}	Leyden
D. JOHAN A LODESTEYN					Soeterwoude
D. AMBROSIUS THEUNEMANS					Warmond.

Ende de E. PAULUS CRAUWOLAER, ouderling der gemeente binnen Leyden.

Uut den Classe van der Gouda:

D. ISAACUS ABBAMA
 D. JACOBUS VAN DE KERCHOVE
 D. NICOLAUS BALBIAEN } respective bedienaren } Berckwoude
 } des Woordts Gods tot } Polsbroeck
 } Bergh Ambaght.
 Ende de E. RUTGER HUGENSZ., baliou van den Lande van Beloy's ende
 ouderling der gemeente binnen Schoonhoven.

Uut den Classe van Rotterdam en Schieland:

D. JACOBUS LEEUWIUS
 D. SAMUEL GRUTERS
 D. JEREMIAS DE STECKE } respective dienaren } Rotterdam
 } der gemeente Christi } Delfhaven
 } tot } Hillegersbergh.
 Ende de E. DOU JOBISZ., burgemeester ende ouderling der gemeente
 tot Schiedam.

Uut den Classe van Gorichem:

D. GIJSBERTUS VOETIUS
 D. PETRUS LOORIUS
 D. JOH. SPILIAEDUS } respective } Heusden
 } predicanten tot } Woudrichem
 } Gorichem.
 Ende de E. SYMON AERTSZ. VAN OUTHUSDEN, ouderling der gemeente
 tot Heusden.

Uut den Classe van Voorn en Putten:

D. JOHANNES LEMPEREUR
 D. JACOBUS FLORIANUS
 D. HENRICUS NOLTHENIUS } respective leeraeren } Briel
 } der Godlijcker } Suydland
 } waerheyt in de } Bommenede.
 Ende de E. PIETER JANSZ. VAN SCHOOR, ouderling in de kercke van
 den Briel.

Uut den Classe van 's Gravenhage:

D. HUGO BEYERUS
 D. ABRAHAMUS LEEUWIUS
 D. ARNOLDUS SWALMIUS } respective } 's-Graven-Hage
 } kerckendienaren in } Rijswijk
 } 's Gravesande.
 Ende de E. MICHEL DE WILM, oud schepen ende ouderling in
 's Graven Hage.

Uut den Classe van Woerden en Over Rijnland:

D. JACOBUS VAN CRALINGEN
 D. SAMUEL VELTIUS
 D. SAMUEL HENRICI } respective herders der } Woerden
 } Cndde Christi tot } Aerlanderveen
 } Lemnyden.
 Ende de E. BRUYN VAN CLEEFF, outburgemeester ende ouderling der
 gemeente tot Woerden.

Uut den Classe van Bueren:

D. PETRUS Vliegberius	}	respective dienaren Christi tot	}	Isselsteyn
D. GIBBO THEODORI				Schoonrewoert
D. HENR. VOGELIUS				Buere Malsen.

Ende de E. AERT VAN TUYL, ouderling in de kercke van Bueren.

Uut den Classe van Breda:

D. ARNOLDUS MARTINI	}	respective bedienaren des H. Evangelii tot	}	Oosterhoudt
D. HENR. MISPELBlOM				Kaen en Ginnekens.

Uut dese broederen sijn naer aenroepinge van des Heeren name vercooren in praesidem D. HENRICUS ARNOLDI, in assessorem D. HENRICUS FABBITIUS, ende in scribam D. JACOBUS VAN CRALINGEN, respective dienaren Jesu Christi tot Delff, Leyden en Woerden, ende is D. JOH. LEMPEREUR van D. praeside uyt den name van dese vergaderinge bedanckt over sijn gedane propositie.

Tot onderhoudinge van de Correspondentie sijn op dese vergaderinge verschenen:

van wegen de Synodo van	}	Gelderland:	D. SEBASTIANUS DAMMANNUS
		Noord-Holland	D. SAMUEL BARTHOLDUS
		Uutrecht:	D. HENRICUS SWALMIUS
		Groeningen en Ommelande:	D. ANDRAEAS SWAVIUS
		respective bedienaren des H. Evangelii binnen Zutphen, Munnickendam, Haerlem, Uutrecht ende Delffziel.	

Sijn oock van wegen de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Holland ende West-Friesland in desen Synodo met behoerlijcke credentie verschenen de hooghgeleerde, wijse ende voorsienige Heeren, de Heer PAULUS VAN ASPEREN, Raed in den Hogen Rade in Holland, ende de Achtb. PIETER ANTHONISZ. VAN DEN HEUVEL, out-burgemeester binnen der stede Delff.

D. HENRICUS ROSAEUS ende D. PETRUS NIEURODIUS, respective dienaren Jesu Christi in 's-Graven-Hage ende tot Rotterdam, sijn oock in dese vergaderinge gecompareert als gedeputeerden des Synodi, niet alleen om dese vergaderinge te dienen met hare goede advysen, maer oock om rapport te doen van 't gene haer in den laestgehouden Synodo te verrichten opgeleydt was.

Artic. 1.

[*Remonstrantie aen de Staten van Hollandt.*] — Also van D. praeside dese vergaderinge wierde aengedient, dat de E. broederen des Classis van der Gouda yetwes dese vergaderinge hadden voor te draegen,

Uut den Classe van der Gouda:

D. ISAACUS ABBAMA }
 D. JACOBUS VAN DE KERCHOVE } respective bedienaren { Berckwoude
 D. NICOLAUS BALBIAEN } des Woordts Gods tot { Polsbroeck
 Bergh Ambaght.
 Ende de E. RUTGER HUGENSZ., baliou van den Lande van Beloys ende
 ouderling der gemeente binnen Schoonhoven.

Uut den Classe van Rotterdam en Schieland:

D. JACOBUS LEEUWIUS }
 D. SAMUEL GRUTERUS } respective dienaren { Rotterdam
 D. JEREMIAS DE STERCKE } der gemeente Christi { Delfhaven
 tot { Hillegersbergh.
 Ende de E. DOU JORISZ., burgemeester ende ouderling der gemeente
 tot Schiedam.

Uut den Classe van Gorichem:

D. GIJSBERTUS VORTIUS }
 D. PETRUS LOORIUS } respective { Heusden
 D. JOH. SPILIAEDUS } predicanten tot { Woudrichem
 Gorichem.
 Ende de E. SYMON AERTSZ. VAN OUTHEUSDEN, ouderling der gemeente
 tot Heusden.

Uut den Classe van Voorn en Putten:

D. JOHANNES LEMPEREUR }
 D. JACOBUS FLORIANUS } respective leeraeren { Briel
 D. HENRICUS NOLTHENIUS } der Godlijcker { Suydland
 waerheyt in de { Bommenede.
 Ende de E. PIETER JANSZ. VAN SCHOOR, ouderling in de kereke van
 den Briel.

Uut den Classe van 's Gravenhage:

D. HUGO BEYERUS }
 D. ABRAHAMUS LEEUWIUS } respective { 's-Graven-Hage
 D. ARNOLDUS SWALMIUS } kerckendienaren in { Rijswijk
 's Gravesande.
 Ende de E. MICHEL DE WILM, oud schepen ende ouderling in
 's Graven Hage.

Uut den Classe van Woerden en Over Rijnland:

D. JACOBUS VAN CRALINGEN }
 D. SAMUEL VELTIUS } respective herders der { Woerden
 D. SAMUEL HENRICI } Cudde Christi tot { Aerlanderveen
 Lemuyden.
 Ende de E. BRUYN VAN CLEEFF, outburgemeester ende ouderling der
 gemeente tot Woerden.

Uut den Classe van Bueren:

D. PETRUS VLIGERIUS	} respective dienaren Christi tot	} Isselsteyn Schoonrewoert Buere Malsen.
D. GIBBO THEODORI		
D. HENR. VOGELIUS		

Ende de E. AERT VAN TUYL, ouderling in de kercke van Bueren.

Uut den Classe van Breda:

D. ARNOLDUS MARTINI	} respective bedienaren des H. Evangelii tot	} Oosterhoudt Kaen en Ginnekens.
D. HENR. MISPELBLOM		

Uut dese broederen sijn naer aenroepinghe van des Heeren name vercooren in praesidem D. HENRICUS ARNOLDI, in assessorem D. HENRICUS FABRITIUS, ende in scribam D. JACOBUS VAN CEALINGEN, respective dienaren Jesu Christi tot Delff, Leyden en Woerden, ende is D. JOH. LEMPEREUR van D. praeside uyt den name van dese vergaderinge bedanckt over sijn gedane propositie.

Tot onderhoudinge van de Correspondentie sijn op dese vergaderinge verschenen:

van wegen de Synodo van	} Gelderland: Noord-Holland Utrecht: Groeningen en Onimelande:	D. SEBASTIANUS DAMMANNUS
		D. SAMUEL BARTHOLDUS
		D. HENRICUS SWALMIUS
		D. ANDRAEAS SWAVIUS
		D. RODOLPHUS ARTOPAEUS

respective bedienaren des H. Evangelii binnen Zutphen, Munnickendam, Haerlem, Utrecht ende Delffziel.

Sijn oock van wegen de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Holland ende West-Friesland in desen Synodo met behoerlijcke credentie verschenen de hooghgeleerde, wijse ende voorsienige Heeren, de Heer PAULUS VAN ASPEREN, Raed in den Hogen Rade in Holland, ende de Achtb. PIETER ANTHONISZ. VAN DEN HEUVEL, out-burgemeester binnen der stede Delff.

D. HENRICUS ROSAEUS ende D. PETRUS NIEURODIUS, respective dienaren Jesu Christi in 's-Graven-Hage ende tot Rotterdam, sijn oock in dese vergaderinge gecompareert als gedeputeerden des Synodi, niet alleen om dese vergaderinge te dienen met hare goede advysen, maer oock om rapport te doen van 't gene haer in den laestgehouden Synodo te verrichten opgeleydt was.

Artic. 1.

[*Remonstrantie aen de Staten van Hollandt.*] — Also van D. praeside dese vergaderinge wierde aengedient, dat de E. broederen des Classis van der Gouda yetwes dese vergaderinge hadden voor te draegen,

Uut den Classe van der Gouda:

D. ISAACUS ABBAMA }
 D. JACOBUS VAN DE KERCHOVE } respective bedienaren { Berckwoude
 D. NICOLAUS BALBIAEN } des Woordts Gods tot { Polsbroeck
 Bergh Ambaght.
 Ende de E. RUTGER HUGENSZ., baliou van den Lande van Beloys ende
 ouderling der gemeente binnen Schoonhoven.

Uut den Classe van Rotterdam en Schieland:

D. JACOBUS LEEUWIUS }
 D. SAMUEL GRUTERUS } respective dienaren { Rotterdam
 D. JEREMIAS DE STERCKE } der gemeente Christi { Delfhaven
 tot { Hillegersbergh.
 Ende de E. DOU JORISZ., burgemeester ende ouderling der gemeente
 tot Schiedam.

Uut den Classe van Gorichem:

D. GIJSBERTUS VOETIUS }
 D. PETRUS LOORIUS } respective { Heusden
 D. JOH. SPILIARDUS } predicanten tot { Woudrichem
 Gorichem.
 Ende de E. SYMON AERTSZ. VAN OUTHEUSDEN, ouderling der gemeente
 tot Heusden.

Uut den Classe van Voorn en Putten:

D. JOHANNES LEMPEREUR }
 D. JACOBUS FLORIANUS } respective leeraeren { Briel
 D. HENRICUS NOLTHENIUS } der Godlijcker { Suydland
 waerheyt in de { Bommene.
 Ende de E. PIETER JANSZ. VAN SCHOOR, ouderling in de kercke van
 den Briel.

Uut den Classe van 's Gravenhage:

D. HUGO BEYERUS }
 D. ABRAHAMUS LEEUWIUS } respective { 's-Graven-Hage
 D. ARNOLDUS SWALMIUS } kerckendienaren in { Rijswijck
 's Gravesande.
 Ende de E. MICHEL DE WILM, oud schepen ende ouderling in
 's Graven Hage.

Uut den Classe van Woerden en Over Rijnland:

D. JACOBUS VAN CRALINGEN }
 D. SAMUEL VELTIUS } respective herders der { Woerden
 D. SAMUEL HENRICI } Cudde Christi tot { Aerlanderveen
 Lemuyden.
 Ende de E. BRUYN VAN CLEEFF, outburgemeester ende ouderling der
 gemeente tot Woerden.

Uut den Classe van Bueren:

D. PETRUS VLIEGERIUS	} } }	respective dienaren Christi tot	} }	Isselsteyn Schoonrewoert Buere Malsen.
D. GIBBO THEODORI				
D. HENR. VOGELIUS				

Ende de E. AERT VAN TUYL, ouderling in de kercke van Bueren.

Uut den Classe van Breda:

D. ARNOLDUS MARTINI	} }	respective bedienaren des H. Evangelii tot	} }	Oosterhoudt Kaen en Ginnekens.
D. HENR. MISPELBLOM				

Uut dese broederen sijn naer aenroepinge van des Heeren name vercooren in praesidem D. HENRICUS ARNOLDI, in assessorem D. HENRICUS FABRITIUS, ende in scribam D. JACOBUS VAN CRALINGEN, respective dienaren Jesu Christi tot Delff, Leyden en Woerden, ende is D. JOH. LEMPEREUB van D. praeside uyt den name van dese vergaderinge bedanckt over sijn gedane propositie.

Tot onderhoudinge van de Correspondentie sijn op dese vergaderinge verschenen:

van wegen de Synodo van	} }	Gelderland:	} }	D. SEBASTIANUS DAMMANNUS
		Noord-Holland		D. SAMUEL BARTHOLDUS
		Uutrecht:		D. HENRICUS SWALMIUS
		Groeningen en Ommelande:		D. ANDRAEAS SWAVIUS
				D. RODOLPHUS ARTOPAEUS

respectie bedienaren des H. Evangelii binnen Zutphen, Munnickendam, Haerlem, Uutrecht ende Delffziel.

Sijn oock van wegen de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Holland ende West-Friesland in desen Synodo met behoorlijcke credentie verschenen de hooghgeleerde, wijse ende voorsienige Heeren, de Heer PAULUS VAN ASPEREN, Raed in den Hogen Rade in Holland, ende de Achtb. PIETER ANTHONISZ. VAN DEN HEUVEL, out-burgemeester binnen der stede Delff.

D. HENRICUS ROSAEUS ende D. PETRUS NIEURODIUS, respective dienaren Jesu Christi in 's-Graven-Hage ende tot Rotterdam, sijn oock in dese vergaderinge gecompareert als gedeputeerden des Synodi, niet alleen om dese vergaderinge te dienen met hare goede advysen, maer oock om rapport te doen van 't gene haer in den laestgehouden Synodo te verrichten ongeleydt was.

Artic. 1.

[*Remonstrantie aen de Staten van Hollandt.*] — Also van D. praeside dese vergaderinge wierde aengedient, dat de E. broederen des Classis van der Gouda yetwes dese vergaderinge hadden voor te draegen,

Ut den Classe van der Gouda:

D. ISAACUS ABBAMA }
 D. JACOBUS VAN DE KERCHOVE } respective bedienaren { Berckwoude
 D. NICOLAUS BALBIAEN } des Woordts Gods tot { Polsbroeck
 Bergh Ambaght.
 Ende de E. RUTGER HUGENSZ., baliou van den Lande van Beloy's ende
 ouderling der gemeente binnen Schoonhoven.

Ut den Classe van Rotterdam en Schieland:

D. JACOBUS LEEUWIUS }
 D. SAMUEL GRUTERUS } respective dienaren { Rotterdam
 D. JEREMIAS DE STERCKE } der gemeente Christi { Delfhaven
 tot { Hillegersbergh.
 Ende de E. DOU JORISZ., burgemeester ende ouderling der gemeente
 tot Schiedam.

Ut den Classe van Gorichem:

D. GIJSBERTUS VOETIUS }
 D. PETRUS LOORIUS } respective { Heusden
 D. JOH. SPILIARDUS } predicanten tot { Woudrichem
 Gorichem.
 Ende de E. SYMON AERTSZ. VAN OUTHEUSDEN, ouderling der gemeente
 tot Heusden.

Ut den Classe van Voorn en Putten:

D. JOHANNES LEMPEREUR }
 D. JACOBUS FLORIANUS } respective leeraeren { Briel
 D. HENRICUS NOLTHENIUS } der Godlijcker { Suydland
 waerheyt in de { Bommenede.
 Ende de E. PIETER JANSZ. VAN SCHOOR, ouderling in de kercke van
 den Briel.

Ut den Classe van 's Gravenhage:

D. HUGO BEYERUS }
 D. ABRAHAMUS LEEUWIUS } respective { 's-Graven-Hage
 D. ARNOLDUS SWALMIUS } kerckendienaren in { Rijswijk
 's Gravesande.
 Ende de E. MICHEL DE WILM, oud schepen ende ouderling in
 's Graven Hage.

Ut den Classe van Woerden en Over Rijnland:

D. JACOBUS VAN CRALINGEN }
 D. SAMUEL VELTIUS } respective herders der { Woerden
 D. SAMUEL HENRICI } Cudde Christi tot { Aerlanderveen
 Lemuyden.
 Ende de E. BRUYN VAN CLEEFF, outburgemeester ende ouderling der
 gemeente tot Woerden.

Uut den Classe van Bueren:

D. PETRUS VLIENERIUS	} respective dienaren Christi tot	} Isselsteyn Schoonrewoert Buere Malsen.
D. GIBBO THEODORI		
D. HENR. VOGELIUS		

Ende de E. AERT VAN TUYL, ouderling in de kercke van Bueren.

Uut den Classe van Breda:

D. ARNOLDUS MARTINI	} respective bedienaren des H. Evangelii tot	} Oosterhoudt Kaen en Ginneken.
D. HENR. MISPELBLOM		

Uut dese broederen sijn naer aenroepinge van des Heeren name vercooren in praesidem D. HENRICUS ARNOLDI, in assessorem D. HENRICUS FABRITIUS, ende in scribam D. JACOBUS VAN CRALINGEN, respective dienaren Jesu Christi tot Delff, Leyden en Woerden, ende is D. JOH. LEMPEREUR van D. praeside uyt den name van dese vergaderinge bedanckt over sijn gedane propositie.

Tot onderhoudinge van de Correspondentie sijn op dese vergaderinge verschenen:

van wegen de Synodo van	} Gelderland: Noord-Holland Uutrecht: Groeningen en Ommelande:	D. SEBASTIANUS DAMMANNUS
		D. SAMUEL BARTHOLDUS
		D. HENRICUS SWALMIUS
		D. ANDRAEAS SWAVIUS
		D. RODOLPHUS ARTOPAEUS

respective bedienaren des H. Evangelii binnen Zutphen, Munnickendam, Haerlem, Uutrecht ende Delffziel.

Sijn oock van wegen de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Holland ende West-Friesland in desen Synodo met behoorlijcke credentie verschenen de hooghgeleerde, wijse ende voorsienige Heeren, de Heer PAULUS VAN ASPEREN, Raed in den Hogen Rade in Holland, ende de Achtb. PIETER ANTHONISZ. VAN DEN HEUVEL, out-burgemeester binnen der stede Delff.

D. HENRICUS ROSAEUS ende D. PETRUS NIEURODIUS, respective dienaren Jesu Christi in 's-Graven-Hage ende tot Rotterdam, sijn oock in dese vergaderinge gecompareert als gedeputeerden des Synodi, niet alleen om dese vergaderinge te dienen met hare goede advysen, maer oock om rapport te doen van 't gene haer in den laestgehouden Synodo te verrichten opgeleydt was.

Artic. 1.

[*Remonstrantie aen de Staten van Hollandt.*] — Also van D. praeside dese vergaderinge wierde aengedient, dat de E. broederen des Classis van der Gouda yetwes dese vergaderinge hadden voor te draegen,

noemt, ende volgens alle de kercken deser provincie, Uwe Ed. Gr. Mog. in bedenckinge geven, wat voordeel dese landen sullen hebben gedaen met so swaerlijcken so menige jaren herwaerts tot den bloede toe, tegen onsen algemenen vijand, den Spangiaert gecontribueert ende gestreden te hebben, wanneer door toelatinge van dese schadelijcke factie — door dewelcke de Sociniaensche, Pelagiaensche ende andere grouwelen meer, de fundamenten der religie omstotende, allenthalven door 't Land werden verspreyt — de ware religie sal werden gesubverteert. Gelijk mede met wat recht enige dwaelgeest, hem opwerpene ende hem aenhang makende diergelijcke vrijheyte sal mogen geweygert werden, wanneer de gemelte Remonstrants gesinde in hare vrijheyte van propheteeren, die sij altijt hebben gepretendeert, niet en werden soveel doenlijk is, tegengestaen, ende tot wat confusie de saeken ten laetsten sullen connen te vervallen, als er alle secten — die vele alrede hare vrijheyte hier te lande hebben — sullen getolereert werden. Ende eyndelijck bij desen ootmoedelijck versoecken, dat Uwe Ed. Gr. Mog. dese swaricheden eenmael so willen behertigen, dat dese seditieuse moetwillicheyde ingebonden mochte werden, ende volgens alle vrome ingesetenen deser provincie van vreesse van meerder swarichedyt, die soo voor de kercken, als voor de Staet ende Regeeringe van 't land — daarmede deselve dagelix gedreyght werden — apparentelijck te verwachten staet, bevrijd werden, dewelcke niet sonder oorsake is, also de ervarentheyde geleert heeft, dat de begeerte van wraecke enige van dese luyden soverre heeft getransporteert, dat se haer niet ontsien en hebben een schrickelijcke ende ongehoorde moordt tegen den persoon van Sijn Princelijcke Excellentie hooghloflijcker memorien, ende veranderingen van de collegien van de Hoge Overheden ende den Staet van den Lande voor te nemen. Ende also de saeken van de Gereformeerde kercken nu soverre sijn vervallen, dat dieselvige in sommige plaetsen *t* moeten duycken ende haer als onder 't cruys erneeren, dagelix gedreyght wesende, dat men haer nyt de publicque kercken wil met geweld stooten; ende

t. Delft, Hillegersbergh,
Soetermeer, Bleywijck.

bovendien noch schrickelijke dreygementen van de oproerige Remonstranten moeten hooren, namelijk als sij 't hoeft sullen boven gecregen hebben, dat sij de Gereformeerde predicanten niet en sullen setten gevangen op Loevesteyn, maer het hoeft afhouden. So verclaert de Synodus voor God Almachtich ende alle de werelt onschuldigh te willen sijn van de onheylen ende bloedstortingen, die apparentelijcken in onse lieve Vaderland te bevreesen staen door versuym van tijdelijcke ende nodige remedien, geresolveert sijnde hare sielen in lijdsaemheyte ende geduldicheyte te besitten ende wijders God Almachtich de uyteomste ende bescherminge van hare goede saeke, door den gebede te beveelen, alhoewel deselve niet en sal nalaten te hopen ende te vertrouwen dat onse goede God de herten van Uwe Ed. Gr. Mog. eenmael sal bewegen om dese Remonstrantie also in bedenckinge te nemen, dat tijdelijcke remedien sullen werden bij de hand genomen, waerdoor de waerheyte der leere bevestight, de beroerten der kercken geweirt, ende 't gemene Vaderland van alle onheylen bevrijd werde. Welck doende etc.

U. Ed. Gr. Mog. onderdanige dienaeren, de bedienaren des Godlijcken Woords ende ouderlingen, van wegen de respectie kercken van Suydholland gecommiteert ende synodallyter vergadert binnen der stede Delft.

Ende was onderteekent

HENRICUS ARNOLDI, *Syn. Praeses.*

JACOBUS VAN CRALINGEN, *Syn. Scriba.*

Artic. 2.

[*Huwelijck ordinantie gereet ende vercregen.*] — Men is gecomen tot het lesen ende resumeeren van de acten des voorgaenden Synodi, in 't voorleden jaer gehouden binnen Dordrecht, ende bij occasie van het lesen van de(n) 2 Artic. hebben de E. gedeputeerden des Synodi gerapporteert — nopende het 1^e lidt, sprekende van de huwelijckse ordinantie — dat deselve nu gereed verkregen ende onder haer berustende was, ende in desen Synodo conde gesien, gelesen ende rijpelyck overwogen werden; 'twelck dese vergaederinge verstaende,

goet gevonden heeft, dat de respective Classen elck een uyt den haren souden deputeeren, om na den middagh hora secunda tsamen te comen ende de voorsz. houwelyckse ordinantie te oversien, om te vernemen off alle de casus matrimoniales, voor desen van de respective Classen den Synodo aengegeven, ende den E. gedeputeerden des Synodi behandicht, daerinne wel gespecificeert waren, ende so noch enige daer waren bij te voegen, 'tselvede aen te wijsen, opdat daerna aen de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten mochte versocht werden, dat met den eersten sodanige ordre mochte werden gestelt, dat de voorsz. houwelycksche ordinantie in practique mochte gebracht werden.

[2. *Bijsschoolen.*] — Belangende het 2^e lid des 2 Art. — handelende van de bijsscholen — hebben de E. gedeputeerden des Synodi verhaelt, dat geen Classen hare E. hebben versocht, om abusen, die in de bijsscholen veeltijds voorvallen, soveel doenlijk sij te helpen remedieeren; verstaet oversulcks de Synodus, dat diegene, die in desen beswaert sijn ofte beswaert mogen werden, sullen volgen de resolutie des laestgehouden Synodi Particularis binnen Dordrecht, die welcke aengeteekent staet Art. 2.

[3. *Latijnse schoolordre in andere provincien te recommanderen.*] — Wat aengaet het 3^e lid des 2 Artic., daer gesproken word dat de Latijnsche schoolordre, door de E. gedeputeerden van de andere Synoden, houdende correspondentie met den Synodo van Suyd-Hollant, aen de Heeren Staten van de respective provincien sal geexhibeert ende gerecommandeert werden; daarvan verstaet dese Synodus uyt de E. gedeputeerden, die tot onderhoudinge van de correspondentie op dese vergaderinge verschenen sijn, dat dieselvige in Noord-Hollant gepractiseert werd, dat in Gelderland goede devoiren gedaen werden, om dat werck te bevorderen. Dat in de provintie van Utrecht de voorsz. schoolordre van de laest gehouden Synodi den respective Classen toegesonden is, om deselve te examineeren ende daerop dan te adviseeren, off sij gesint sijn deselve te willen aennemen, ende dat daarvan in den aenstaenden Synodo openinge sal gedaen ende alsdan vernomen werden, off de respective Classen gesint sijn te bevorderen, dat door de Heeren Staten van die provincie de voorsz. Latijnsche schoolordre in de respective scholen van die provincie mochte ingevoerd ende onderhouden werden.

Artic. 3.

[*Jacobus Roelandus tot de revisie des Nieuwen Testaments.*] — Wat belangt den 3 Artic. des voorgaenden Synodi, daarvan hebben D. Deputati Synodi gerapporteert, van het 1^e lid, daer gehandelt werd van de dimissie D. JACOBI ROLANDI, dat de Achtb. magistraet ende de E. kerckenraed van Amsterdam op 't versoeck der E. broederen a Synodo Nationali ad illam causam gedeputeert, de demissie D. JACOBI ROLANDI

geconsenteert hebben, ende dat D. JACOBUS ROLANDUS sich tot Leyden getransporteert heeft, ende dat sijne E. nevens andere broederen, die tot de translatie des N. Testaments gedeputeert sijn, alrede in 't werck sijn. Nopende het 2^e lidt, daerinne den E. gedeputeerden belast werd, den E. broederen translatores te begroeten, ooc te versoecken dat hare E. in haer werck gelieven voort te gaen, als oock hare E. in dat werck de verlichtinge ende rijke gaven des H. Geests toe te wenschen; daervan hebben de E. gedeputeerden des Synodi gerelateert, dat sij desen haren last voltrocken hebben; ende dat de E. broederen translatores dese Eerw. vergaderinge hebben doen bedancken voor hare sorge, die se heeft over den voortgang van dit werck ende voor haren goeden wensch. Daerbij verhalende, dat de E. broederen translatores Veteris Testamenti desen Synodo deden aenseggen, dat sij benevens de vijff boecken Moses het tweede deel des Ouden Testaments, vervatende Historica, van dit lopende jaer verhoopten af te doen, ende dat se daerinne alreede hadden geabsolveert het boeck Josuae, Judicum, Ruth, het 1^e boeck Samuelis, ende het 1^e boeck Regum. Wat aengaet de E. broederen, die gedeputeert sijn tot de translatie des Nieuwen Testaments, daervan hebben D. deputati verhaelt, dat deselfde — al hoewel vrij wat laeter door seeckere verhinderinge — in 't werk getreden sijn ende daerinne door des Heeren genade sullen diligenteeren. Maer also D.D. FESTUS HOMMIUS, die van den E. Synodo Nationali was gestelt tot een reviseur des Nieuwen Testaments, nu volgens de ordre des Synodi Nationalis voorsz. geworden is translator Novi Testamenti, so is tot een reviseur in de plaetse D. FESTI — door meerderheyt der stemmen deses Synodi daertoe vercooren sijnde — gesuccedeert D. HENRICUS ARNOLDI, dienaer Jesu Christi tot Delft; verstaet oock de Synodus, dat D. GIJSBERTUS VOETIUS, dienaer Christi tot Heusden, hebbende de meeste stemmen daeraen, bij affijvigheyt D. HENRICI ARNOLDI succedeeren sal tot een reviseur versionis Novi Testamenti.

Artic. 4.

[*Druckfouten.*] — Aengaende de verbeteringe van de druckfouten, die in het drucken van de Bijbels ende Testamenten werden begaen — daervan Artic. 4 gesproken werd — hebben de E. gedeputeerden des Synodi te kennen gegeven, dat haere E. belooft is, dat daerinne met den eersten goede ordre sal werden gestelt; waeromme deselfde belast blijven om dese saeke voorts te bevorderen.

Artic. 5.

[*Synodus Nationael.*] — Nopende het verwerven van een Synodum Nationalem — daervan Artic. 6 gehandelt werd — verclaren de gedeputeerden des Synodi weynigh hope daertoe te sijn in dese tijdt. Blijven oversuleks de E. gedeputeerden neffens de Classis van Dordrecht, als Classis synodael, belast om bij gelegentheyt daerop aen te houden.

Artic. 6.

[*Kerckelijcke Historie D. Festi.*]—Belangende de kerckelijcke historie — geroert Artic. 7 — is raedsaem gevonden D.D. FESTUM aen te manen, dat sijne W. in dat werck gelieve voort te gaen ende te diligenteeren, opdat in den aenstaenden Synodo — volgens sijne belofte, in sijn brief aen D. assessorem geschreven, gementioneert — een specimen ende goet deel van dat werck magh gesien werden; ende sullen over-sulcks alle Classen — die tot noch toe in gebreecke gebleven sijn — vermaent werden om met den eersten aen D.D. FESTUM tgene sijne W. in dese saecke tot behulp soude cunnen dienstigh wesen, over te senden. Bij welcke occasie de broederen van den Hage belooft hebben daertoe te sullen arbeyden, dat D. Festo met den eersten moge behandicht werden 'tgene in de Remonstrantsche sake onder haren Classe is voorgevallen. Ende opdat die schriften, dewelcke D.D. Festo van de respectieve Classen geleverd werden, niet verlooren, maer bequamelijcken na deselve mochte vereyscht werden: so vind oock de Synodus geraden dat D. Deputati Synodi van D.D. Festo sullen versoeken een register, in welke gespecificeert sullen sijn de schriften, die hij ontfangen heeft, ende genoteert wat hem van dese ende gene Classe besteld is, welck register sal dienen geteekent te sijn met D.D. Festi eygen hand, ende dan in de synodale kiste sal bewaert werden. Nopende het boeck, daerin opgeteekent sijn de besoiingen van de gedeputeerden des Synodi van Suyd-Hollant ende de E. Commissarissen van Hare Ed. Gr. Mog. gevallen in 't visiteeren van alle de Classen geduerende het Synodum Nationalem ende (dat) nu een wijle tijds onder de handen van den Heere president CROMHOUT berust hadde: daarvan rapporteeren D. Deputati Synodi, dat hetselve wederom terechte gecomen ende in de synodale kiste geleyt is ende bewaert sal werden.

Artic. 7.

[*Verbeteringe der Historie van Meteren.*] — Soveel belangt de verbeteringe van de historie van EMANUEL VAN METEREN — daarvan Artic. 8 gesproken word — daarvan hebben de Ed. gedeputeerden des Synodi verhaelt, dat wel de Ed. Mog. niet en sijn versocht om de gemelte verbeteringe te mogen laeten uytgaen in forma van een Appendix, ende in sulcken formaet. als de Historie EMANUELIS voorsz. laestmael gedrukt is, etc. Ende dat uyt oorsaeck, dat de gelegent-heyd daertoe niet gepresenteert en heeft, ende de sake geen haest en hadde; maer dat sij D.D. FESTUM HOMMIUM, als oock D. BAUDERTIUM ende PIETER BORRE hebben versocht dat hare W. gelieve(n) in het stellen van hare historien oock aen dese verbeteringe te gedencken; ende dat hare W. hebben aengenomen in 't beschrijven van haren Historien daerop te sullen letten. Waerop dese vergaderinge goet gevonden heeft

dese saecke daerbij te laten berusten ende het schrift, dese verbeteringe inhoudende, in de synodale kiste te bewaren.

Artic. 8.

[*Conformiteyt van houwelyksche proclamatiën.*] — Aengaende den 9 Artic., spreekende van de conformiteyt des Utrechtschen Synodi met de onse in 't geven van de houwelyksche proclamatiën, werd gerapporteert, dat D. Deputatus PETRUS NIEURODIUS dese saecke den E. Synodo Ultrajectinae door de E. broederen van Uutrecht gerecommandeert heeft; waerbij D. Deputatus Synodi Ultrajectinae ANDRAEAS SWAVIUS voeghde, dat de gedeputeerden des Synodi van Uutrecht aen de Ed. Mog. Heeren Staten van die provincie wel ernstlyck hebben versocht, dat in 't proclameeren van de houwelyksche geboden in Hare Ed. Mog. provincie conformiteyt mochte gehouden werden met de provincie van Holland, ende dat Hare Ed. Mog. nae versheyden deliberatiën 't selve versoek hebben ingewilght; wel is waer, dat de resolutie genomen sijnde, de practique niet daedelyck daerop gevolght is; edoch de Ed. Mog. versoght sijnde door de gedeputeerden des Synodi, dat die goede resolutie eersdaeghs mochte in 't werck gestelt werden, hebben beloofd met den eersten daerop goede ordre te ramen; sodat nu niet te twijffelen en is, of die saecke sij nu geheel afgedaen.

Artic. 9.

[*Programma Jacobi Howii.*] — Van het 10^e Artic., handelende van het ergerlyck programma bij D. JACOBUM HOVIUM, rector ter Gouda, gestelt, hebben de gedeputeerden des Synodi gerelateert, dat sij die saecke in Octobri laestleden souden ter hand genomen hebben, ten ware dat de sieckte D. ROSARI ende d'absentie D. BOCARDI 't selfde verhindert hadde; ende also sij verstaen hadden, dat wederom enige nieuwe swaricheyt was opgeresen, daer over de Achtb. Magistraet van der Gouda apparentelyck sal dienen begroet ende aengesproken te werden, so hebben sij dese sake daerna uytgesteld.

Artic. 10.

[*Saecke Vossii.*] — Betreffende de saecke D. VOSSII, uytgedruckt Artic. 11, hebben de gedeputeerden des Synodi verclaert, dat D. VOSSIUS belooft heeft, dat hij bij alle gelegenheyt sall betonen, dat hij staet in 't gevoelen der Gereformeerde kercke; waerbij de Synodus goet gevonden heeft dese saecke te laten blijven.

Artic. 11.

[*Synodale schriften.*] — De E. Deputati sullen belast blijven om de synodale schriften bijeen te versamelen, ende in de synodale kiste te leggen volgens het 12 Artic. des voorgaenden Synodi.

Wat aengaet het 2^e lidt, om met den Heere Agent van Sijn Conincklijke Majesteyt van Sweden te spreken van JAN CORNELISZ., gewesen Arminiaens predicant, sich in Sweden onthoudende, dat en is niet nodigh geweest, also de persoon voorsz. uyt Sweden verrocken ende in dese Nederlanden wedergekeert is.

Artic. 12.

[*Lidmaten tot Culenburgh.*] — De gedeputeerden des Synodi, rapport doende op den 18 Artic., nopende de gemiscontenteerde lidmaten tot Culenburgh, hebben verclaert, dat sij neffens de gedeputeerden des Classis van Bueren, met deselvige die men conde becomeen wijd ende breed van hare swaricheden hebben gehandelt, dat sij met vele redenen sijn geinduceert, om haer met D. RAVENSWAY te laten bevredigen — diewelcke tevreden was, door een generale schuldbekentnisse aen wetersijden int gemeen te doen, vrindelijck met dese lidmaten te versoenen — maer dat dieselvige daertoe niet en hebben cunnen bewogen werden, hoeseer oock alle mogelijke middelen daertoe met groter vlijdt aangewendet sijn. De Eerw. Synodus, lettende op de resolutien in voorgaenden Synodo hierover genomen ende rijpelijk overwegende 't gene hierin te considereeren stont, heeft geoordeelt, dat de gemiscontenteerde lidmaten met so een gemene schuldbekeninge hadden behooren tevreden te sijn, ende oversulcks den Deputatis Synodi, nevens die van de Classe van Bueren belast, om bij de eerste gelegentheynt met die lidmaten wederom te handelen ende haer tot enige Christelijke versoeninge door een generale onderlinge schuldbekeninge te bewegen, vertrouwende, dat dieselvige daerinne niet langer in gebreeke en sullen blijven, doch ondertusschen met last, so deselvige haer onversoenelijck souden houden ende geensins op dese wijze tot Christelijke vereniginge en willen verstaen, dat men alsdan tegen deselvige naer bevind der saken kerckelijcken sal procedereen. Ende also men verstaet dat dese lidmaten tot nochtot sijn gestijft geweest door enige predicanten onder desen Synodum gehoorende, sullen de gedeputeerden des Synodi deselvige daerover aensprecken ende in den name des Synodi belasten dese lidmaten te helpen induceeren, om haer dit bovengemelde goetvinden des Synodi te onderwerpen. Wat aengaet het 2^e lidt, daerinne den E. broederen des Classis van Bueren belast werd naerder na de saeke van D.D. DE LA CAVE te vernemen, daarvan hebben de E. broederen voorsz. geopent, geen swaricheydt nopende die sake ergens gevonden te hebben.

Artic. 13.

[*Provisie tegen het drucken van schandaleuse boecken.*] — Belangende het versoek van provisie tegen het drucken van schandaleuse ende

superstitieuse boecken — Artic. 19 — daarvan hebben de gedeputeerden des Synodi verhaelt, dat de Achtb. Heeren daerover aengesproken sijnde, belooft hebben daerop goede ordre te stellen; blijven daeromme de E. gedeputeerden belast, om dese saecke bij de Gecommitteerde Heeren te achtervolgen.

Gelijk mede deselvige — nevens het Classis van Leyden — gelast blijven, om het versoeck van diaconen in de Cage ende tot Woubrugge te mogen hebben bij diegene daer het behoort, te bevorderen overmits tot noch toe niet vruchtbaerlijcks daerinne heeft cunnen gedaen werden.

Artic. 14.

[*Ordre over de bedenckingen van de nootsaeckelijcheyt ende gewichte der vijf Remonstrantsche art.*] — Also D. SEBASTIANUS DAMMANNUS, deputatus Gelriae, noodsakelijken moste vertrecken, is bij de vergaderinge nodigh gevonden het derde gravamen ¹⁾ — slaende op den 20 Artic. des voorgaenden Synodi — bij der hand te nemen, om het advijs van Sijne E. — diewelcke in Synodo Nationali scriba was geweest — daerop te hooren. Ende sijn vooreerst de instructien der respective Classen op 't voorsz. gravamen geopent, medebrenge fiat, dat is dat men op beyde ordre stellen sal. D. praeses (heeft) hierop tot openinge verhaelt, dat de Remonstranten selve in Synodo Nationali bedongen hebben, dat so wel gelet soude werden op de noodsakelijcheyt als op de waerheyte van yegelijck Remonstrants Artickel ende heeft daerna van D. DAMMANNO versoght, dat hij in dese bedenckingen, die over het oordeel des Synodi Nationalis gemoveert werden, de vergaderinge met sijn advijs soude willen dienen; dewelcke enige openinge begeerende, wat het voor bedenckingen waren, is hem van D. praeside aengeseyt, dese onder anderen te wesen, namelijk off in Synodo Nationali alleen van de waerheyte ende niet van de noodsakelijcheyt ende 't gewichte der 5 Remonstrantsche Artic. gehandelt sij; dat is off de Synodus alleen de 5 Remonstrantsche Artic. veroordeelt heeft als dwalingen, die in de Gereformeerde kercke niet en behoren geleert te werden, dan of sij oock geoordeelt heeft, dat se in de gemene lidmaeten niet en sijn te verdraegen. Waerop bij D. DAMMANNUM geantwoord is, dat hij geen memorie en heeft, dat dese quaestie also specialijcken in istis terminis geformeert in Synodo Nationali voorgesteld ofte gedecideert is; maer dat nochtans in 't ver-

---

¹⁾ Het derde gravamen luidt: «Alsoo men bevint dat verscheyden bedenckingen gemoveert werden over de nootsaeckelijckheyt ende gewichte der vijf bekende articulen, waardoor niet alleen predicanten, maer oock de studenten der II. theologie bedwelmt ende verstrickt werden, off in desen Synodo geen ordre dient gestelt om op beyder cours wat naerder te letten ende insonderheyte op de proponenten niet alleen eer se tot den kerckendienst, maer oock, eer se tot het examen preparatorium toegelaeten werden, opdat sulcke bedenckingen intijts mochten affgesneden werden.»

handelen ende oordelen over de 5 Remonstrantsche Artic. daerop oock in 't gemeen gelet ende dese saecke in consideratie gecomen is. Dat hem seer wel indachtich is, dat de Remonstranten selve dat ernstlijck versochten ende dat de Praeses Synodi Nationalis alle de leden des Synodi vermaent hadde, dat se in 't formeeren van hare oordeelen over de 5 Remonstrantsche Artic., souden gedencken aen 't gene de Remonstranten begeert hadden, ende dat se so wel op de noodzakelijcheyt als op de waerheyten wilden letten; verclarende daarvan goede memorie te hebben ende daerbij voegende, dat dit oock sij geschiet ende claerlijcken can gesien werden niet alleen uyt het oordeel des Synodi Nationalis selve, maer oock uyt de Judiciis van de Collegien ende insonderheyten uyt hare conclusien. Ende dat het derhalven seker is dat niet alleen op de waerheyten maer oock op 't gewichte ende de noodzakelijcheyten der 5 Remonstrantsche Artic. in Synodo Nationali gelet ende daarvan geoordeelt is. D. SAMUEL BARTHOLDUS, Deputatus Noord-Hollandiae, die mede ad Synodum Nationalem gedeputeert is geweest, versocht sijnde om oock in dese saecke de vergadering met sijn advijs te dienen, heeft verclaert, 't gene van D. DAMMANNO verhaelt was waerachtich te sijn, ende heeft daerbij tot breder openinge uyt de Acten des Synodi Nationalis aangewesen, dat de Remonstranten so in 't doen van hare protestatie tegens den Synodum Nationalem als in de schriftelijcke uytlegginge hares gevoelens van de 5 Remonstrantsche Artic., selve den Synodo Nationali voorgesteld hebben, dat de tegenwoordige geschillen niet en waren Articulen, die niet veel om 't lijff en hadden, maer van de hoofdstucken der Theologie, die de eere Gods verclaren ende de vlijd der godsalicheyten bevorderen. Dat hij de Contra-Remonstranten waren monstreuse, ende de salicheyten der menschen schadelijcke leeren, die sij begeerden te wederleggen. Dat den volcke ingestampt was, dat de 5 Art. der Remonstranten met den aenleve van dien, het fundament der salicheyten omstieten, ende met het geloove ende de salicheyten niet en conden bestaen etc., ende dat sij also den Synodo Nationali oorsaeke gegeven hebben, om niet alleen van de waerheyten, maer oock van de noodzakelijcheyten ende 't gewichte deser Remonstrantsche Articulen te oordeelen. Ende dat sulcks oock geschiet sij, heeft hij uyt de oordeelen van meest alle de Collegien, ende specialijcken uyt het oordeel der gedeputeerden des Noordhollandschen Synodi claerlijcken betoont; in 't welke uytdruckelijcken geseyt word, dat de leere der Remonstranten in de vijf Articulen, niet alleen valsch, kettersch ende goddeloos is, maer oock de eere Gods lasterlijck, de salicheyten der menschen ten hoogsten schadelijck ende de fundamenten der Christelijcker religie ten hoogsten quetsende, ende dienvolgens van sulcken gewichte, dat se in de Gereformeerde kercke geensins lijdelijck en is.

Insgelijks heeft D. praeses, als mede ad Synodum Nationalem gedeputeert, verclaert sulx alles in Synodo Nationali alsoo geschiet te sijn; ende heeft daerbij uyt het beslyd van het oordeel der gedeputeerden des Suyd-Hollandschen Synodi betoont, dat sij niet alleen de voorsz. 5 Remonstrantsche Artic. voor een halff Pelagiaenschen suerdeessem en Sociniaens oncruyd, 'twelck uyt den acker des Heeren behoorde gewyedet te werden, geoordeelt, maer oock haer tot de conferentie gerefereert hebben, in dewelcke van 't gewichte der 5 Remonstrantsche Artic. verclaert is, dat se sijn strijdende tegen Gods eere, een ander fundament der salicheyt leggen, de salicheyt der menschen in 't onseecker stellen, de menschen van haren vasten troost in leven ende sterven ontblooten, ende het fundament van de ware seeckerheyte der salicheyt tenemalen omstoten ende weghnemen; ende volgens dien oock niet alleen van de valscheyt, maer oock van 't gewichte der 5 Remonstrantsche Artic. geoordeelt hebben. D. GIJSBERTUS VOETIUS, die mede ad Synodum Nationalem gedeputeert is geweest, heeft oock 't narré, rakende de handelingen des Synodi Nationalis, geaprobeert.

De gedeputeerden van de andere corresponderende provincien, hiervan oock gevraeght sijnde, hebben eenpaerlijcken geadviseert, dat sij het daer voor hielden, dat in den Synodo Nationali sowel van de noodzakelicheyt ende 't gewichte, als van de valscheyt der 5 Remonstrantsche Artic. gehandelt ende geoordeelt is.

De vergaderinge dese openinge gehoort hebbende ende lettende op 't gene in Judiciis Collegiorum, Canonibus ende de sententie des Nationalen Synodi claerlijcken uytgedrukt is, heeft deselve verclaert dat sij 't oock daer voor houd ende verstaet, dat de Synodus Nationalis so verre van de noodzakelicheyt ende 't gewichte der 5 Remonstrantsche Artic. geoordeelt heeft, dat na 't oordeel derselve de voorsz. 5 Remonstrantsche Artic. in de Gereformeerde kercke niet tolerabel en sijn ende volgens dien oock in geen lidmaeten, die ten Avondmael willen gaen, behooren geduldte te werden, maer dat men diegene, die uyt de cudde verdwaelt sijn, eerst tot beter verstandt moet brengen.

Om nu ordre te stellen op het 2^e lid des derden gravaminis, verzoekende dat goede ordre tegen die bedenckingen over de noodzakelicheyt ende 't gewichte der 5 Remonstrantsche Artic. mochte gestelt ende deselve also afgesneden werden; daerover hebben D. praeses, assessor ende scriba door last van Hare Ed. Gr. Mog. een project voor haer particulier ontworpen, om het derde, vijfde ¹⁾ ende

---

¹⁾ Het vijfde gravamen luidt: « Off men in desen Synodo niet en soude dienen te vernemen naer de predicanten, die de practijcq van de resolutie des jonghst gehouden Synodi particularis — die nochtans met eenparige stemmen der respectie Classen

negende ¹⁾ gravamen op het gevoeghelijkste af te doen. Waerop gevolgt is, dat Hare Ed. Gr. Mog. dat voorsz. project met noch een ander, daerbij gaende, den Synodo hebben toegesonden ende versocht daerover het advys van dese vergaderinge, waerdoor het 3^e, 5^e ende 9^e gravamen tot de meeste stichtinge soude(n) cunnen afgedaen werden. Waerop de Synodus dese resolutie met eenparige stemmen tot contentement van alle de leden deses Synodi geformeert heeft, namelijk: Also seecker gravamen tot desen Synodum is gebraght, te kennen gevende dat verscheyden bedenckingen over de noodsaekelijcheydt ende 't gewicht der 5 Remonstrantsche Artic. gmoveert werden, versoeckende, dat daertegen ordre gestelt ende also deselvige afgesneden mochte werden, so is 't dat dese vergaderinge, in de vreesse des Heeren overwegende de gewichticheyt van dese saeke, verstaet, dat men in desen sal blijven bij 't gene in Judiciis Theologorum ende daerop gevolghde Canones ende de sententie Synodi Nationalis uytgedrukt is, namelijk dat de 5 Remonstrantsche Artic. in de Gereformeerde kercke niet tolerabel en sijn, als die aen d'een sijde afwijcken van de waarheyd ende aen d'ander sijde anders niet dan schuyhlholen van dwalingen sijn, ende dat de voorsz. articulen, aengemerckt so de Remonstranten deselve in hare gemene schriften verclaert hebben, ende uyt deselve in Synodo Nationali gedecideert sijn, sodanich sijn, dat se in geen lidmaten, die ten H. Avondmael willen comen, behoren geduldet te werden; maer dat men dengenen, die uyt de cudde afgedwaelt sijn, eerst door de claarheyd der waarheyd sal onderwijsen, opdat se tot beter verstand gebraght sijnde, also tot de kercke Gods ende de gemeynschap der Heyligen souden mogen wederkeeren. Gelijk als dien volgende in de voorgaende Particuliere Synoden deser provincie, terstont naer het houden des Nationalen Synodi A^o. 1619, tot Leyden Artic. 78 ende ter Gouda A^o. 1620, Artic. 68, ende noch laestelijck in den particulieren Synodo tot Dordrecht, Artic. 20, dese saeke also verstaen ende geresolveert is. Welcke voornoemde resolutien in de respectieve Classen ende kercken deser provincie tot nocht toe onderhouden ende gevolgt sijn. Gelijk oock

verclaert is, den Woorde Godts conform te sijn ende geensints daertegen te strijden — soo aenknagen dat d'selve voor tyrannischen ende conscientie dwangh uyt krijten, met haere bedenkelijke redenen andere daertegen opmaecken ende alsoo de vijanden der kercke oorsaecke van lasteringe ende verder affwijckinge geven.»

¹⁾ Het negende gravamen luidt: «Alsoo men verstaet dat bij eenige broederen in Suythollant swaricheyt soude gemaect sijn tegen den 20 Art. des laest gehouden Synodi tot Dordrecht, waarvan groote geruchten gestrooyt werden, tot ontrustinge van veele eenvoudige, dat dese saecke met den eersten met alle Christelijcke voorsichticheyt finaelijck ende volcomentlijck moghte geassopieert werden, om meerder swaricheyt te verhoeden, dat oock insonderheyd daerop geleth werde, dat niet lichtelijck op de predickstoelen ende door den druck voor de gantse werelt soodanige differenten gedivulgeert werden.»

de voorsz. 20^e Artic. Synodi particularis van Dordrecht voornoemt, van alle Classen aengenomen, voortaan gevolgt sal werden. Behalven dat bij sommige broeders uyt enige Classen swaricheyt was gmoveert, so over de resolutie desselvigen Artic., die haer dochte dubieus ende twijffelachtich te sijn, als voornemelijcken tegen de geannexeerde clause, waertegen sij enige bedenckingen hadden gestelt, maer dat deselvige broeders ten laesten onder seeckere verclaringe de resolutie desselvigen Artic. oock hebben aengenomen, welcke verclaring de Synodus gehoord ende geexamineert hebbende, is met deselve oock tevreden geweest, ende heeft goet gevonden om alle nieuwe disputen, misverstanden ende andere inconvenienten te verhoeden, dat hiermede alle vordere bedenckingen, die over 't gewichte ende de noodzakelijcheyd der 5 Remonstrantsche Artic. gmoveert sijn ofte souden mogen werden, afgesneden ende voorgecomen sullen wesen, maer dat men blijven sal bij 't gene aengaende de voorsz. noodzakelijcheyd in den laetsten Synodo Nationali gedecideert is. Belastende over sulcks allen Classen ende kerckendienaren haer in de practique van 't aennemen der Remonstrantsche lidmaten na denselven Synodum Nationalem ende de voorgaende verclaringen ende resolutien der particuliere Synoden, denselven Synodo Nationali conform, te gedraegen ende geen vordere bedenckingen desen aengaende te moveeren. Waermede de Synodus verstaet, dat het 3^e, 5^e en 9^e uitgeschreven gravamen sal sijn afgedaen ende geassopieert. De Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Holland ende West-Friesland, dese resolutie gelesen ende wel overwogen hebbende ende vertrouwende dat het tot stichtinge der gemeynthe ende ruste onses vaderlands soude dienen, hebben haer deselve wel laten gevallen, sulcks blijckende bij Hare Ed. Gr. Mog. missive in dato den 5^{en} Augusti, A^o. 1628 als volght:

„Welgeleerde, Godsalige, Vrome, Discrete.

Wij hebben in onse vergaderinge geexamineert ende wel overwogen het concept bij U L. gedeputeerden op gisteren den 4^{en} deses maends Augusti, aen ons overgebraght ende op 't vertrouwen, dat het voorsz. concept sal dienen tot ruste ende vrede in den lande ende in de kercken, ende dat 't selve ende alle vordere saecken daernaer sullen werden gedirigeert, 't voorsz. concept ons laeten wel bevallen, ende dat U L. met hare vordere besoeingen sullen mogen voortgaen, volgende de resolutie, praeses, assessor ende scriba aengeseyt, ende op gisteren aen U L. voorsz. gedeputeerden geitereert ende ons daertoe verlatende.

Hiermede

Welgeleerde, Godsalige, Vrome Discrete, sijt Gode bevolen.
Hage den vijfdien Augusti, Anno 1628.

Ter Ordinantie van de Staten

C. VAN DER WOLFF.”

Artic. 15.

[*Isaacus Wassenburgius.*] — Van de saecke D. ISAACI WASSENBERGII — daervan Artic. 23 — is verhaelt, dat D. Deputati Synodi, benevens de Classis van Woerden ende Over Rhijnland volgens de resolutie des voorgaenden Synodi hebben gearbeydt so tot enige permutatie, als oock tot beroepinge D. WASSENBERGII voorsz., maer dat sulcks niet en heeft willen vallen, ende bij dese occasie hebben D. Deputati oock gerapporteert, dat de kerckenraedt van Bodegraven aen Hare Weerde versocht heeft, ten 1^{en} dat daerop mochte werden geleedt, dat D. WASSENBERGIUS vermaendt wierde daer in loco niet te willen communicereen, also het niet en soude dienen dan tot ontstichtinge der gemeente ende ontrustinge van vele gemoederen aldaer; ten 2^{en} dat de attestatie, die sij D. WASSENBERGIO — volgens het goetvinden des Synodi van Isselsteyn, Artic. 29 — verleent hadden, haer mochte wedergegeven ofte gescheurt werden; te meer omdat D. WASSENBERGIUS oock tot nochtot het renversael — waerinne D. WASSENBERGIUS belooft de voorsz. attestatie, hem van den kerckenraed verleent, niet te sullen misbruycken tot praejudicie van de versoeninge, tot Isselsteyn geraemt, noch oock tot nadeel des kerckenraeds, ofte yemand der gemeente in 't besonder — niet en heeft geteeckent; ten 3^{en} dat sodanige ordre mochte worden geraemt, dat D. WASSENBERGIUS van Bodegraven mochte verhuysen, also sij oordeelden, dat sulcks soude strecken tot de meeste stichtinge. Ende dat D. Deputati ten aensien van het eerste aen D. WASSENBERGIUM hadden geschreven ende hem vriendelijck vermaent, hem niet te willen vervoegen aen den taeffel des Heeren binnen Bodegraven, ondertusschen hem vrij latende het Avondmael des Heeren op andere plaetsen te gebruycken, insonderheyte op die plaetsen, daer hij somtijds den predickdienst waerneemt. Maer wat aengaet de twe andere leden, dat Hare Weerde die hebben laten openstaen tot op desen Synodum. Waerop dan met gemene stemmen goet gevonden is D. WASSENBERGIUM met goede redenen te induceeren, ten 1^{en} tot het teeckenen van het voorsz. renversael, opdat hij also de voorsz. attestatie mochte becomen; ten 2^{en} tot veranderinge van woninge yut die plaetse, overmits de Synodus oordeelt, dat de verhuysinge soude dienen tot de meeste stichtinge ende ruste der gemeente Christi aldaer ende tot meerder profijt ende voordeel D. WASSENBERGII selve; ende om tselve te verrichten sal versocht werden D. SAMUEL BARTHOLDUS, Deputatus Synodi Noord-Hollandiae, waerbij gedeputeert sijn D. JOH. A. LODESTEYN ende D. JACOBUS LEEUWIJUS. Welcke broederen gerelateert hebben ten 1^{en} dat D. WASSENBERGIUS seer wel genegen is om het voorsz. renversael te teeckenen ende de voorsz. attestatie te ontfangen — gelijk hij WASSENBERGIUS voorsz. oock het voorsz. renversael geteeckent ende

daerop de attestatie ontfangen heeft —, ten 2^e dat D. WASSENBERGIUS selve verclaert heeft, bij hemselfen alrede geresolveert te hebben ten langsten tegen Meye eerstcomende van Bodegraven te verhuysen, 't sij dat hij binnen dien tijt tot hier off daer tot den kerckendienst beroepen werd ofte niet, 't welck de Synodus haer heeft laten welgevallen ende verstaet over sulcks, dat D. Deputati Synodi aen d'ene sijde D. WASSENBERGIUM ende aen d'ander sijde den kerckenraed van Bodegraven sullen vermanen, haer broederlijk ende als goede Christenen tegen malcanderen te dragen ende te behertigen 't gene tot stichtinge der gemeente ende onderlinge vrede dient; als oock dat D. Deputati Synodi den kerckenraed voorsz. daertoe sullen soecken te induceeren, dat D. WASSENBERGIUS binnen Bodegraven tot den taeffel des Heeren mach toegelaten werden. Maer so sulcks niet vallen wil, so verstaet de Synodus dat dan D. WASSENBERGIUS met meerder stichtinge op een ander plaetse sal communiceeren ende insonderheyt op die plaetsen, alwaer hij menichmael den predickdienst waerneemt. Wat nu aengaet het versoeck D. WASSENBERGII, versoeckende aen dese vergaderinge, ten 1^{en}, dat hij bij allen Classen magh voor gerecommandeert aengenomen ende gehouden werden; ten 2^{en} dat door de gedeputeerden des Synodi bij de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Holland ende West-Friesland — of hare Gecommitteerde Raaden — continuatie van sijn tractament mochte versoght werden, daerop heeft de Synodus geresolveert, dat alle Classen hem sullen voor gerecommandeert houden, ende bij desen ernstlijcken versocht werden, sijn bevordering so veel doenlijk is te behertigen; als oock dat D. Deputati Synodi sullen gelast sijn om de continuatie van sijn tractament te versoecken.

Artic. 16.

[1. *Houwelijcse ordinantie.*] — Wat aengaet het eerste lid van den 26 Art. des voorgaenden Synodi, spreekende van het bevorderen van een houwelijcse ordinantie, dat is nu afgedaen; alleen dat versocht sal werden, dat noch enige casus matrimoniales mogen daerbij gevoeght werden.

[2. *Prophanatie des Sabbaths; loopen der papen.*] — Het tweede lid, handelende van de profanatie des Sabbaths ende het loopen der Papen ende Jesuiten, dat staet in handen van het Ed. Hoff, 't welck oock goede belofte gedaen heeft, dat met den eersten daerin sal voorzien werden.

[3. *Vergrootinge des halven Classis van Breda.*] — Het derde lid, roerende de vergrootinge des Classis van Breda, staet noch in iisdem terminis, also D. Deputati tot bevordering van dat werck niet en sijn versocht geweest, laet over sulcks de Synodus die saecke berusten.

[4. *Predicanten weduwen onder particuliere Heeren.*] — Over 't vierde lid, versoeckende dat de tractamenten der weduwen van predicanten —

onder particuliere Heeren resorteerende — voor haer mogen becomen werden, en sijn de particuliere Heeren niet aengesproken; want nadien de Heeren Staten over de verbeteringe van het tractament der predicanten weduwen noch geen resolutie genomen hebben, ende dat ten aensien van onse droevige ende seer beswaerde tijden, so soude het oock vruchteloos sijn bij particulieren Heeren dies aengaende vele moeytens aen te wenden.

Artic. 17.

[*Asch te bestellen met een predicant.*] — Ten aensien van het 1° lidt des 28^{en} Artic., 't welck uytdrukt dat D. Deputati ende 't Classis van Buereu bij Sijn Princelijcke Excellentie sullen bearbeyden, dat in den dorpe van Asch een predicant moge gestelt werden; hebben D. Deputati ende 't Classis voorsz. geopent, dat die saecke noch staet in iisdem terminis, ende sullen oversulcks de Eerw. gedeputeerden gelast blijven, om die saeke te bevorderen daer het behoort. Op het tweede lid, specificerende het versoeck, waerdoor versocht soude werden, dat een plaetse tot oeffeninge van den godsdienst tot Ginnekens mochte geordineert werden, is verstaen dat D. Deputati versocht sijnde om aen dat goede werck de hand te willen houden, haer devoir sullen doen. Over het derde lid, handelende van 't molest, 't welck enige luyden in denselven dorpen aengedaen werd, van wegen de coop van seecker huys — tot oeffeninge van den godsdienst gecocht ende bereydt — ende nu door den vijand gedemolieert etc., is geresolveert dat elck lid deses Synodi dese saecke aen sijn Classe respectelijck wel ernstelijck sal recommandeeren; werden oversulcks de respective Classen gebeden, dat sij haer dese saecke willen laten ter herten gaen ende daerop goede ordre in de aenstaenden Classen ramen, dat het werck der barmherticheyt ende mildadicheyt tegen die luyden moge bewesen werden; ende dat 't gene tot solagement van die luyden becomen werd, sal gesonden werden aen D. Deputatum NIEURODIUM; want sodanigh werck dient — insonderheyt onder die verdwaelde ende superstitieuse menschen — tot stichtinge der gemeente, weringe van opspraeck ende laster der vijanden ende verheuginge van vele vrome liefhebbers ende belijders der waerheyt.

Artic. 18.

[*Saecke Johannis Taurini.*] — Volgens de resolutie des Synodi, gehouden tot Dordrecht A^o. 1627 — daervan Art. 34 gesproken werd — is de Classis van Delft ende Delffland, mitsgaders de gecommiteerde van de drye naest gelegene Classen, Rotterdam, Briel ende Hage, binnen Delft vergadert op den 23 Augusti A^o. 1627, op welke D. JOHANNES TAURINUS, predicant in Maesland, alvorens beschreven

ende ontboden sijnde, in plaetse van de resolutie des Synodi na te comen ende te compareeren, om de voorsz. vergaderinge enigh contentement te geven, deselve enen brief heeft gesonden aen de voorsz. vergaderinge, in dato den 22^{en} Augusti 1627, in dewelcke de voorsz. TAURINUS, in plaetse van schuld te bekennen over sijne voorgaende schandelijcke actien, noch continueert om de handelingen ende procedueren des voorsz. Classis, mitsgaders de resolutien des gemelten Synodi te traduceeren, beschuldigen ende te lasteren; behalven dat hij in 't voorsz. schrift verclaert niet van meeninge te sijn, hem in eenige vordere handeling met de voorsz. Classe, ofte de E. Synodo in te laten, begerende dat de voorsz. Classis ofte Synodus hem voortaan ongemolesteert wilden laeten. Alles nergens anders toe tendeerende, dan om te thoonen, dat hij in 't minste niet gesint en is den E. Synodo ende Classe enich contentement door boetveerdicheyt ende bekeeringe te doen, ofte de synodale acte — die bij alle predicanten van Suyd, ende Noord-Holland eenstemmelick is aengenomen — te approbeeren ende te teecken. Ende hoewel de voorsz. vergaderinge, hierover ten hooghsten bedroeft sijnde, des voorsz. TAURINI behoudnisse van herten soeckt ende bearbeyt, nochtans door de resolutie des voorigen Synodi aangemaent ende verplicht is in de sake des voorsz. TAURINI verder te treden, so ist dat de voorsz. vergaderinge, voor oogen hebbende de stichtinge der kerke Christi in de plaetse van Maesland, ende in de vreesse des Heeren lettende op alle 't gene wijders ter materie diende: ende insonderheit dat gebleecken heeft, dat de voorsz. TAURINUS in sijne grove feylen ende mishandelingen alsnoch opiniatreert ende tegens alle goede vermaningen contumaceert, ende in plaetse van boetveerdicheyt te toonen in sijne quade actien alle continueert ende tot erger vervalt, den voorsz. TAURINUM heeft verclaert, gelijk sij verclaert bij desen, van nu aen te wesen gedeporteert ende ontset van den kerckendienst in Maesland; authoriseerende de kercke mits desen tot beroepinge van een ander predicant met approbatie van de respectie magistraet, doch niet sonder voorweeten ende advijs des Classis naer ordre der kercken te mogen treden. Waerbij dese Eerw. Synodus goet vind ten eersten, dat D. Deputati den voorsz. TAURINO noch sullen aenseggen, dat hij hem niet en ondersta ofte aenneme den kerckendienst in enige kercken ofte plaetsen, onder onsen Synodo resorteerende, te bedienen, voor ende aeler hij met den Synodo behoorlijcker wijze sal sijn versoent; ende ten tweden de kercke van Delft te lasten — also de voorsz. TAURINUS tot Delft woont — op TAURINUM acht te nemen, denselven tot boetveerdicheyt te vermaenen, ende bij aldien hij de vermaninge geen gehoor en geeft maer hertneckelijck veracht — 't welc God verhoede — tegen hem naer ordre der kercken te procedeeren.

Artic. 19.

[*Onderteeckeninge der Acte van naerder verbintnisse gepractiseert.*] — Over den 35^{en} Artic. — handelende van de acte van naerder verbintnisse — den respective Classen gevraecht sijnde, off deselve allomme in de respective Classen in 't werck gestelt is ende gepractiseert, heeft men vernomen, dat geen Classen in gebreke en sijn gebleven, uytgenomen dat de broederen van Leyden ende Bueren verhaelt hebben, datter in hare Classen noch een off twee sijn, diewelcke de voorsz. acte niet en hebben geteekent, nochtans daerbij voegende, dat sulcks sonder swaricheyd sijn voortgang sal hebben, daerbij oock belovende dat het eersdaeghs sal voltrocken werden; bij welke occasie de broeders, die tot onderhoudinge van de correspondentie gedeputeert waren, om op den Synodum Noord-Hollandicam te verschijnen, gerelateert hebben, dat van dien Synodo de voorsz. acte voor goet gekent ende aengenomen is. Waerop D. Deputati Synodi Noord-Hollandiae wijders hebben verclaert, dat sij anders niet en weten dan dat die voorsz. acte van de respective Classen, onder haren Synodo gehoorende, geteekent ende geen swaricheyd daerover in enige Classibus gevallen is. D. Deputatus Synodi Ultrajectensis, ANDRAEAS SWAVIUS, heeft oock verhaelt dat de voorsz. acte onder haer is aengenomen, 't welck oock blijktt uyt het rapport D. CORNELII VRYAEL, die op dien Synodum tot onderhoudinge van de correspondentie gedeputeert was.

Artic. 20.

[*Augmentatie van tractement der predicanten onder Sijn Princelijcke Excellentie.*] — Van de houwelijckse ordinantie, profanatie des Sabbaths etc. — daarvan Art. 38 gesproken werd — sal gehandelt werden in de verhandeling van het eerste gravamen. Maer wat aengaet den last, D. Deputatis Synodi gegeven om, van den Classe van Dordrecht daertoe versocht sijnde, bij Sijn Princelijcke Excellentie te versoeken, dat de predicanten van Geertruydenbergh, Wilmstadt, Clundert ende Mede oock mochten genieten sodanige vermeerderinge van tractamenten, als in den jare 1624 den predicanten in de cleyne steden van Hare Ed. Gr. Mog. vergunt is; daarvan hebben D. Deputati geopent, dat sij van den Classe van Dordrecht daertoe niet versocht sijn, ende verclaren de broederen des Classis van Dordrecht, dat sij die saecke laeten berusten.

Artic. 21.

[*Trouwen voor de magistraet.*] — D. Deputati Synodi hebben gerapporteert, dat sij, volgens het eerste lid des 39^{en} Artic. des vorigen Synodi, aen het Ed. Hoff hebben versoght, dat op het trouwen voor de magistraten ende d'abusen daerinne voorvallende, enigh reglement mochte gemaect werden; dat oock het Ed. Hoff belooft daerop met den eersten te sullen letten; mitsgaders dat sij oock achtervolgende

het tweede lid dien casum matrimoniale in de houwelijkse ordinantie geinsereert hebben.

Artic. 22.

[*Geschreven aen de andere provincien int stuck van de opneming der nieuwelingen.*] — De Eerw. gedeputeerden des Synodi hebben haren last — Artic. 42 aengetekent — in welke haer belast was, aen de kercken van die provincien, die met onse Synodo niet en corresponderen, van wegen onse Synodum te schrijven ende te versoeken, dat sij haer in 't opnemen van nieuwelingen, papen, monicken etc. met ons gelieven te conformeeeren, getrouwelijcken voltrocken, ende dese sake de kercken van die provincien ernstlijk gerecommandeert.

Artic. 23.

[*Johannes Paludanus niet bequaem tot den kerckendienst.*] — De Ed. broederen des Classis van Gorichem, denwelcken Artic. 44 belast was met D. JOHANNES PALUDANO, diewelcke een lidt hares Classis geweest is, te handelen ende rijpelijk op sijn saeke te letten, hebben verclaert dat PALUDANUS voorsz. met stichtinge tot den kerckendienst niet en soude kunnen gepromoveert werden, maer dat hij, een goed literator sijnde, bequaemer tot den schooldienst soude wesen.

Artic. 24.

[*Marcus Notheus.*] — Al ist dat de Synodus niet raedsaem en vond — gelijk blijkt Artic. 45 — aen Hare Ed. Gr. Mog. te versoeken dat MARCUS NOTHEUS wat liberaelder mochte getracteert werden, so heeft hij niettemin door behulp der gedeputeerden een vereeringe van Hare Ed. Mog. becomen ende is nu geworden rector binnen der Goes.

Artic. 25.

[*Remonstrantsche vergaderinge in de Classe van Leyden.*] — Op 't versoek ende aanmaninge des Classis van Leyden sullen D. Deputati den Classe van Leyden de hand bieden, om te versoeken dat de Remonstrantsche vergaderinge, die onder haer resort onder den naem van Mennoniten gehouden werd, moge gestuyt ende geweyt werden, volgens den 47 Artic. Synodi Dordracenae Particularis.

Artic. 26.

[*Ordre op den dienst int Leger.*] — Bij occasie van den 49 Artic., alwaer van den legerdienst gesproken werd, is goet gevonden, dat D. Deputati een remonstrantie sullen instellen ende aen de Ed. Hoog Mog. Heeren Staten Generael verthoonen, hoe slecht dat de oeffeninge des godsdienst in ons leger, te velde sijnde, onder de Nederlandsche regimenten bevonden werd, als oock om aen Hare Ed. Hoog Mog. ernstlijk te versoeken, dat daerop goede ordre moge gestelt werden, dat de predicanten, die in de respectieve provincien — volgens de ordre

haren Synodi — den last hebben om den legerdienst waer te nemen, tijdelijk van het optreken mogen verwitticht werden, om haer daertoe bequamelijk te praepareeren, opdat also de godsdienst in 't leger bequamer geoeffent ende door sodanige predicanten — sonder dat se daervoor enigh besonder tractament genieten — magh gevordert werden. Sijn oversulcks D. Deputati gelast, om met behulp van de corresponderende broederen, op 't scheidende van dese vergaderinge dese saeke bij de hand te nemen ende te behertigen; ende voor dit jaer sal den legerdienst waernemen het Classis van Rotterdam.

Artic. 27.

[*Ordre op vloecken ende sweeren.*] — Het Ed. Hoff heeft beloofd behoerlijke ordre te sullen stellen op het vloecken ende sweeren, als oock op de schrickelijke ongebondenheit van voerluyden, schippers, schuytvoerders, herbergiers, etc., daarvan Artic. 50 gehandelt werd. Blijven oversulcks D. Deputati belast, om vorder daerop met ernst aen te houden, opdat wij de gewenschte vrucht van dese belofte mochten sien.

Artic. 28.

[*Moravische Baron.*] — De Synodus gehoort hebbende het versoeck van den Moravischen Baron, versoeckende ten eersten, dat die Classen, diewelcke in 't voorleden jaer — volgeus de recommandatie des Synodi van Isselsteyn — niet en hadden gecontinueert om yet te versorgen tot sijne onderhoudinge, mochten worden versoght om 't selfde noch te praesteeren; ten tweeden, dat alle Classen in haer begonnen mildadigheit ende liberaelheit gelieven te continueeren; ten derden, dat hem uyt den name van dese vergaderinge recommandatie magh vergunt werden, om hem daermede aen verscheyden collegien — als 't collegium van de Admiraliteyt, Bewinthebberen van Oost- ende West-Indiën, etc. — te adresseeren, om aldaer yet tot solagement te becomen; ten vierden, dat hij oock uyt den name des Synodi aen de Ed. Hog. Mog. Heeren Staten Generael magh gerecommandeert werden, om van Hare Ed. Hog. Mog. tot d'ene staet off d'ander geavanceert te werden. Verstaet dese vergaderinge, dat het eerste ende tweede den Classen wel ernstlijk sal gerecommandeert werden, ende dat de Classen tselve de respective kercken op 't hoogste sullen recommandeeren ende haer inscherpen aen d'een sijde den droevigen staet van den Baron voorsz., die welcke om d'Evangelische waerheit wille sijn vaderland, groten staet ende alle sijne goederen verlaeten heeft, ende aen d'ander sijde haren schuldigen plicht tegen diegene, die om der waerheit wille smaedheit ende verdruckinge dragen, haer te bedencken gevende, dat sij met den bedroefden moeten bedroeft sijn ende dat sij aen sodanige elendige

behooren te gedencken als off sijselfe in elende waeren, dat sij sijn leden eens lichaems ende wanneer het ene lid lijdt, dat sij dan alle lijden, ende dat sij oversulcks een cleyn versoeck tot vertroostinge van dit haer bedroefde lidt niet en willen afslaen. Op het derde vint de Synodus goet, dat D. Deputati ten eynde voorsz. hem een brieff van recommandatie sullen verlenen. Ende ten aensien van het vierde meendt de Synodus, dat het best sal wesen, dat D. Deputati bij goede gelegentheynt den Ed. Hog. Mog. Heeren Staten Generael in 't particulier over dese sake sullen begroeten ende deselve haer ernstlick recommandeeren ende versoecken, dat Hare Ed. Hog. Mog. aen het avancement van desen bedroefden persoon gelieven te gedencken.

Artic. 29.

[*Johannes Mylius en Isaacus Genius gerecommandeert.*] — D. JOHANNES MYLIUS ende D. ISAACUS GENIUS — waervan de eerste is geweest inspector Ecclesiarum in de Paltz ende de tweede twe jaren predicant in de Fransche ende Nederlandsche gemeente binnen Ceulen, ende een jaer in de Fransche kercke binnen Aken, beyde genoeghsaem geoeffent sijnde in de Nederlandsche tale, om met stichtinge den predickdienst in dese landen te betreden — sijn van deze vergaderinge voor gerecommandeert aengenomen, ende werden alle Classen ende kercken, onder desen Synodum resortierende, ernstlijck versocht, op de promotie van dese onse verdreven broederen te willen letten.

Artic. 30.

[*Ordre op den droevigen toestant der kercken int landt van Gulich, Berchlant, Paltz.*] — Also men den droevigen staet der gemeente Gods in den lande van Gulich uyt het schrijven D. JOH. KNEFELII; ende de beclaegelijke conditie van het Syon des Heeren in Bergsland uyt den brief D. ABRAHAMI TILENII verstaet, ende daerbij verneemt uyt hetgene Sijn Coninglijke Majesteit van Bohemen dese vergaderinge heeft laten weten, dat het huys des Heeren in den Paltz seer jammerlijck verstoort ende verwoest is, ende dat sommige bedroefde predicanten ende andere vrome Christenen verdreven sijnde, haer onthouden in Switserland, Sevenbergen ende in dese Nederlanden, ende dat sommige noch hier ende daer swerven ende schuylen, ende oversulcks versoght werd, dat men haerder wil gedencken, als off wij selve bedroeft ende in vervolginge waren, ende de wercken der barmherticheit ende der mildadigheit tegens die bedroefde in den lande van Gulich, Berg ende in dese provincien overcomen, niet vergeten. So is bij die occasie het 10^e gravamen ¹⁾ bij der hand

---

¹⁾ Het tiende gravamen luidt: «Alsoo men bevint dat verscheyden verdreven predicanten uyt den Paltz, als in de boven quartieren dagelijks herwaerts comen, ende

genomen, ende om op dat stuck — volgens d'advysen der Classen over 't voorsz. gravamen — goede ordre te stellen, geresolveert ende dese ordre geraemt, dat desen bedroefden toestand aen de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Holland ende West-Friesland sal geremonstreert werden, ende aen Hare Ed. Gr. Mog. versocht yet tot vertroostingende ende onderhoudinge van dese bedroefde personen; ende dat daerbij alle de collegien van diaconen, arm-meesteren, kerckmeesteren, daer sulcks gevoeghlijcken can geschieden, de Cameren van Oost ende West-Indien, particuliere lidmaten ende diegeue daer men yet te verwachten heeft, sullen gebeden werden, dat se tot onderhoudinge van sodanige bedroefde personen hare mildadicheyt willen bewijzen; datter oock ten eynde voorsz. een gemene beurse sal gemaectt werden. Ende opdat dese saecke te beter sijn voortgang mochte hebben, verstaet de Synodus, dat men oock versoecken sal dat de respectieve magistraten bij de diaconen, armmeesteren, kerckmeesteren, gasthuysvaders ende diergelijke godshuysen meer — daer het gevoeghlijck can geschieden — dese saeken willen bevorderen, ende des nood sijnde, tot bevorderinge van dit goede werck, oock voorschrijvens van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten aen de respectieve magistraten versoucken. Ende ten eynde dese last niet en blijve alleen op de kercken van dese provincie, so oordeelt de Synodus dat dese saecke oock aen d'andere Synoden, niet alleen die met de onse correspondeeren, maer oock aen diegene, die met de onse geen correspondentie en houden, als die van Zeeland, Vriesland ende Over-Issel, sal gerecommandeert werden. Opdat oock dit werck bequamelijck mochte gehandhaeft werden, vind de Synodus goet niet alleen datter een lijste van de bedroefde persoonen gemaectt, maer oock een bequame repartitie gestelt werde, opdat elke provincie sijn gedeelte hebbe te versorgen. Doch opdat dit goede werck magh bevljtightt werden, so sullen D. Deputati Synodi — daerbij oock versocht sijnde de E. gedeputeerden des Noord-Hollantschen Synodi — met den eersten dese saecke aen de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten, als oock aen de Cameren van Oost- ende West-Indien recommandeeren, ende den Classen tot bevorderinge van dese saecke, des nood sijnde, aenmaenen. Werden oock de respectieve Classen gelast, om met den aldereersten dit werck te behertigen. Ende 't gene men tot onderhoudinge van die bedroefde personen sal becomen hebben, dat sal men oversenden aen den Classe ende kercke van den Hage, dewelcke — geassisteert met yemand uyt den Classe van Leyden ende Delft, so het nodigh is — op het uytdelen der penningen, die tot

---

noch oogenschijnlijck is, dat men noch meer sal sien volgen off het niet noodich en is, dat in desen Synodo ordre beraemt werde, hoe men voortaan met soodanige predicanten sal handelen, om d'selve naer haeren noot ende gelegentheyte te helpen.»

onderhoudinge van de voorsz. personen becomen werden, ten overstaen van enige van Hare Ed. Gr. Mog. — so het haer gelieft — ordre sullen stellen ende de uytdeelinghe voor dit jaer daarvan doen. Sullen oock deselve gelast sijn, om oock te versorgen de nood van diegene, die noch in den lande van Guligh ende Berg resideeren, volgens de belofte, haer in Synodo Isselstadina gedaen.

Artic. 31.

[*Collegium tot oeffeninge in de leere der waerheyt ende practijcke der godtsalicheyt tot Rotterdam.*] — Dese vergaderinge gehoort hebbende so uyt de exercenten selve, als uyt den Classe ende predicanten van Rotterdam, dat een seecker collegium — sonder voorgaende advijs ende communicatie des kerckenraeds ende des Classis — is aengesteld, in 't welke op den dagh des Heeren nae de oeffeninge van den publicquen godsdienst, enige personen 'tsamen comen ende in haer tsamencomste verhandelen den brief Pauli tot den Romeinen, om den rechten sin uyt te vinden etc. ende daerbij verstaende aen d'ene sijde dat dit voorsz. collegium aen desen Synodo versoect, dat se in dit haer begonnen werck mogen voortgaen, ende so bij haer enige misslagen in de ordre begaen sijn, dat de Synodus daerop goede ordre gelieve te stellen; ende aen d'ander sijde dat de predicanten van Rotterdam ende de Classis over dese saecke aen dese vergaderinge raed vraegen ende versoeken, dat op dese saeke magh werden gelet; heeft daerop goet gevonden de broederen exercenten aen te seggen, dat wel de Synodus haren ijver prijst, maer dat se oock willen gedencken, dat se misslagen so int begin als voortgang van dit werck begaen hebben, ende oversulcks haer vriendelijck te vermanen, dat se in toecomenden tijden voorsichtiger willen wesen, gedenckende dat in het huys des Heeren alles ordentelijck moet toegaen ende gedaen worden; ende daerbij haer aen te seggen, dat men dit werck — 't welck oock de kerckenraad ende Classis also verstaen hadden — soude brengen tot een forma van catechisatie, dewelcke nochtans hoger gaet dan de catechisatie van de jonge jeught. Dat oock, opdat dit werck ordentelijck magh geschieden, bij enige van wegen de kercke ende Classe van Rotterdam, geassisteert met D. Deputatis ANDREA SWAVIO, D. GIJSBERTO VOETIO ende D. HUGONE BEYERO, ordre sal geraemt werden, na welcke de voorsz. catechisatie sijn voortgang hebben sal ende onderhouden werden. Welcke ordre gestelt sijnde, dese Synodus rijpelijck sal overwegen ende haer behagende, arresteeren, ende daarna door den kerckenraad den broederen exercenten bekend gemaect ende behandicht werden. Welcke voorsz. broederen dese volgende ordre geraemt hebben, dewelcke de Synodus naer overlesinge ende overweginge oock geaprobeert heeft, ende luydet als volgt:

Ordre, bij de Synodum van Suyd-Holland, gehouden tot Delft 1628, gestelt op seekere onderwijsinge, die geschieden sal tot Rotterdam aen de lidmaeten, die haer begeeren te oeffenen in de leere der waerheyte ende practique der godsalicheyt.

1. Alle lidmaeten, die haer hiertoe willen begeven, sullen haer aen den kerckenraed aengeven, om bij deselffde toegelaeten te werden.
2. Dese onderwijsinge sal geschieden Sondaeghs na de catechismi predicatie in de kercken-camer.
3. Dese onderwijsinge sal gedaen werden door een van de ordinairis predicanten van Rotterdam bij beurten als praeses.
4. Dese actie sal aengevangen werden met den gebede door praesidem.
5. De onderwijsinge sal geschieden over sodanige materie, als op dien Sondagh uyt den Christelicken Catechisme sal gepredickt wesen.
6. De predicant, die dese onderwijsinge sal dirigeeren, sal volgens 't beleydt van de gedane predicatie d'onderwijsinge instellen.
7. De omvraege sal geschieden over den sin van de leerpointen in de gedane predicatie begrepen, ende bewijs die uyt de H. Schriftuere daerover vereyscht werd.
8. Sul in de discretie des predicants staen enige questien wijders over die materie, die alsdan verhandelt werd, uyt Ursino ende andere theologanten te moveeren naer gelegentheyte des tijds ende capaciteyt dergener, die geoeffent werden.
9. In dese onderwijsinge sal 't niemand geoorlooft wesen tusschen te spreken noch enige vragen voor te stellen, boven hetgene aldaer van D. praeside gedetermineert is. Daerover hij onderwijsinge begeerde, sal sulcks naderhand in 't particulier aen den predicant mogen voorgesteld werden.
10. In de onderwijsinge sal mede gelet werden, hoe 't gene verhandelt is sal dienen tot vordering in den geloove ende versterckinge in de godsalicheyt.
11. Sullen oock de lidmaeten van dit collegie ernstigh vermaent sijn, tusschen tijden d'een met d'ander spreekende, haerselven te wachten van spitsinnige quaestien, daerover enige onlust onder haer mochte ontstaen; naer so sulcks voorcomt, dat sij haer terstont aen den praesidem sullen adresseeren, met welckers uytpraecke sij haer tevreden sullen houden, ofte met de decisie des kerckenraeds, so het de praeses daer sal willen brengen.
12. Dese oeffeninge sal ten hooghsten een ure dueren, ten ware de praeses om redenen geraden vonde de oeffeninge wat langer te extendeeren, binnen welcken tijdt de tegenwoordige gehouden

sullen sijn bij den anderen te blijven sonder te scheyden dan om pregnante redenen met verlof van den praeside.

13. Gelijk de actie met den gebede sal beginnen, also sal deselve met den gebede van den praeside geeyndicht werden.

Artic. 32.

[*Rapport der gedeputeerden op de Correspondentie.*] — De Eerw. broederen die gedeputeert waren om van wegen desen Synodo tot onderhouinge van de onderlinge Correspondentie te verschijnen in de correspondeerende Synoden, te weten D. HENR. ALUTARIUS in Gelderland, D. GEDEON SONNEVELDIUS ende D. ABRAHAMUS LEEUWIUS in Noord-Holland, D. CORNELIUS VRYAEUS tot Utrecht, mitsgaders D. JULIUS EISONIUS in Groeningen ende d'Ommelanden hebben rapport gedaen van 't gene tot voltreckinge van haren last bij haer is verricht, uyt de acten van de respective Synoden voorgelesen hebbende de generale saeken tot dienst ende welstandt onser kercken behoorende. Ende sijn deselve broederen van D. praeside uyt den name van dese vergaderinge bedanckt voor hare moeyten in desen aengewend. Ende also D. GEDEON SONNEVELDIUS uyt de acten des Synodi van Noord-Holland heeft gelesen 't gene aldaer nopende de kerckenordeninge in Oost-Indien ende het versoecken bij de respective Cameren van een kerckelijke vergaderinge over de kerckelijke saecken van Oost-Indien, geresolveert is; so verstaet de Synodus dat de broeders, dewelcke tot onderhouinge van de correspondentie op den Noord-Hollandschen Synodum sullen gaen, van den voorsz. Synodo sullen versoeken een copie van de Oost-Indische kerckenordeninge; ende dat het ten aensien van de kerckelijke vergaderinge sal blijven bij 't gene diesaengaende in voorgaende Synoden bij provi'e gestelt is, ende dat D. Deputati van beyde de Synoden sullen arbeyden bij de respective Cameren, dat een kerckelijke vergaderinge over kerckelijke saeken, in Oost-Indien voorvallende, moge gehouden werden ende aen de broederen van Zeland schrijven dat sij hier aen de goede hand gelieven te houden.

Artic. 33.

[*Correspondentie met Overijssel versocht.*] — De Synodus van Overijssel versoeckt, dat tusschen hare ende onse Synode de onderlinge correspondentie moge begonnen ende gepraetiseert werden. Dese Eerw. vergaderinge oordeelt sulcks noodigh ende dienstigh te wesen ende vind oversulcks geraden, dat D. Deputati Synodi hierover de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Holland ende West-Friesland sullen begroeten ende arbeyden dat met Haerer Ed. Gr. Mog. believen de versochte onderlinge Correspondentie sijn begin ende voortgang hebben mochte.

Artic. 34.

[*Verclaringe Everardi Schulii over den 20 Artic. Synodi Dordracene.*] — Also D. EVERARDUS SCHULIUS, nopende sijne verclaeringe over den 20 Artic. Synodi Particularis Dordracenae, A^o. 1627 hadde geseyt den Synodo contentement te sullen geven, ende tot dien eynde in de vergaderinge verscheenen sijnde, verclaert heeft, dat hij hem volcomentlick, so als enigh predicant dien aengenomen heeft, conformeert met den voorsz. 20^{en} Artic., so heeft dese Eerw. vergaderinge haer daarmede tevreden gehouden ende die verclaringe haer eenstemme-lijcken laeten genoegen.

Artic. 35.

[*Versoeck van de kercke van Waerder om Samuel Pythium.*] — Twe broeders van wegen de kercke tot Waerder — resorteerende onder den Classe van Woerden ende Over-Rhijnland — hebben ingelevert een schriftelic versoeck, versoeckende dispensatie over den 31^{en} Artic. Synodi Brielanae ende consent om D. SAMUELEM PYTHIUM — die daer in loco is geweest een Arminiaens predicant, doch nu met de kercke versoent — te mogen beroepen tot haren ordinairis herder ende leeraer. De Synodus, dit versoeck hoorende, ende rijpelijk overwegende 't gene in consideratie behoorde te comen, heeft haer geconsenteert, om naer ordre der kercken D. PYTHIUM tot haren wachter ende sielsorger te mogen beroepen, also het met D. SAMUELE PYTHIO een ander gelegentheyd heeft, als met die personen, daer den 31^{en} Artic. Synodi Brielanae op siet, nochtans also dat dit consent des Synodi van niemand in consequentie sal getrocken werden. Bij welcke occasie Reverendus D. assessor heeft voorgesteld ten eersten dat de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Holland ende West-Friesland het tractament D. NICOLAI BODEGERI hebben vermindert; ten tweeden dat hij sijnen dienst de kercke Godes offereert, daer na verlangende, dat hij in het huys des Heeren sijn talent mochte aenleggen tot stichtinge des lichaems Jesu Christi; hierbij vraegende off op dese twederley gelegentheyd D. BODEGERI niet en dient gelet, ende ten aensien van het eerste aen Hare Ed. Gr. Mog. versoght vermeerderinge van sijn tractament, ende ten aensien van het twede de respective Classen gebeden, dat sij D. BODEGHERUM voor gerecommandeert willen houden ende op sijne bevorderinge gedencken. Waerop de Synodus antwoord: ja; ende verstaet, dat D. Deputati de voorsz. verbeteringe aen Hare Ed. Gr. Mog. sullen versoecken. Versoekt oock allen Classen dat sij bij goede gelegentheyd aen de promotie D. BODEGHERI willen gedencken.

Artic. 36.

[*Johannes Teysterbaen nieuwling.*] — JOHANNES TEYSTERBAEN, een nieuwe-ling uyt het pascdom overgecomen sijnde, versoeckt aen desen Synodum,

dat sij gelieve sijn propositie te hooren, om daarna tot de publike propositien toegelaeten te werden. De Synodus, dit versoeck in de vreesse des Heeren overwegende ende verstaende, dat hij maer ontrent het voorleden Paesschenfeest tot een lidmaet der gemeente opgenomen ende tot de taeffel des Heeren toegelaeten is, vind niet geraeden sijn propositie te hooren, maer oordeelt dat gevolght sal werden de ordre tegen de nieuwelingen in Synodo Particulari Dordracena Artic. 42 gestelt ende dat hij hem in den Classe van Leyden in 't proponeeren sal oeffenen, opdat daarna sijn saeke à Classe ad Synodum gebraght ende naerder daerop moge gelet werden.

Artic. 37.

[*Commissarissen van het Hoff versoecken naerder informatie op de Remonstrantie daer van Artic. 1 supra.*] — Eenige Heeren Commissarissen van het Ed. Hoff aen dese vergaderinge gesonden, om haer naerder te informeeren op onse remonstrantie — daer van Artic. 1 gesproken werd — haer van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten ter hand gestelt, om haer advijs daerop te hooren; hebben versoght dat haer behoorlijke attestatien ende certificatien van sommige particuliere saeken, in de voorsz. remonstrantie gementioneert, tot naerder openinge mochten toegesonden werden; also het haer te lang soude vallen alhier op de voorsz. remonstrantie haer, bijna in forme van recolement, naerder te informeeren. De vergaderinge, op dit versoeck lettende, heeft goet gevonden haer door de weerde broederen van den Hage te laeten weten, dat de Synodus niet geraden vind dien voorslaght te volghen, also het oogherck van dese vergaderinge ofte yemand van haer in 't besonder, in 't overleveren van de voorsz. remonstrantie niet en is geweest dese of gene te beschuldigen, ende justitie voor yemand in 't besonder te versoecken, maer alleen aen te wijsen in 't gemeen de schade, die de kercke Gods lijdet ende te verwachten heeft door de stouticheyt der Arminianen, ende te versoecken dat hare conventiculen mogen geweirt werden. Als oock het Ed. Hoff aen te seggen, so het haer gelieft naerder ondersoeck van enige saeken te doen, om met beter ende meerder fundament het gemeen, te weten de verboden vergaderingen te weiren, dat de Synodus bereyt is haer de plaetsen bekent te maeken, waer dit off dat sij gepasseert. Heeft oock de Synodus daerbij geresolveert aen de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten niet alleen mondeling maer oock schriftelijck te remonstreeren de maniere van doen, die het Ed. Hoff in desen gebruyckt, verre buyten de meninge ende het oogherck van dese vergaderinge, als oock dat met sodanige handelinghe de goede saeke getreineert werd ende het quaed hoe langer hoe meer incruypt; mitsgaders te versoecken dat Hare Ed. Gr. Mog. op 't gemeen, te weten de openbare vergaderingen der Arminianen gelieven te letten, ende met den eersten goede ordre te stellen, dat die

mogen gestuyt ende geweirt werden; ten welcken eynde D. Deputati geassisteert met D. GERARDO VERSTEGEN ende D. JACOBO LEEUWIO, een remonstrantie sullen instellen, dewelcke daernae gelesen sijnde, van dese vergaderinge is geaprobeert, ende om deselve aen de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten te exhibeeren ende de voorsz. saeke te remonstrereen, sijn gedeputeert D. GIJSBERTUS VOETIUS, D. HENRICUS NOLTHENIUS ende de ouderling van Delft.

Artic. 38.

[*Doleantie eeniger lidmaten tot Rotterdam.*] — Eenige gemiscontenteerde lidmaeten der gemeente Christi binnen Rotterdam doen schriftelijke ende mondelinge doleantie, doleerende ten eersten daerover dat het Classis van Rotterdam den kerckenraed hadde vermaent ende geraeden, dat se in de verkiesinge van ouderlingen ende diaconen wilden letten op vreedsame personen, ende haer als onvreedsame voorbij gaen; ten tweden, dat sij bij die occasie genoeghsaem gebrandmerckt stonden in 't kerckenboeck, also daer geteeckent staet dat de gedeputeerden des Classis versoeken, dat de gemiscontenteerde in de verkiesinge mogen voorbij gegaen werden; ten derden, dat sij noch audere beswaringe hadden, ende dat nopende het verbreecken van de versoeninge in Synodo Isselstadina gemaect; versoekende oversulcks, dat so de acte des Classis uyt het Classisboeck, als de acte des kerckenraeds uyt het kerckenboeck magh geroyeert werden, ende over de andere beswaringen, dat men haer hooren ende de vrede herstellen sal. De Synodus dese doleantien hoorende ende het versoek verstaende, heeft ten eersten ondersoght wat diesaengaende in den Classe gepasseert was, ende uyt het Classisboeck verstaen, dat het Classis goet gevonden heeft alleenlijck de kerckenraed te vermanen, dat se in dese bedroefde ende beswaerde tijden in de verkiesinge van ouderlingen ende diaconen wilden letten op vreedsame personen, sonder te specificereen van dese of gene voorbij te gaen; ten tweden heeft oock de Synodus ondersoght, wat van dese saeke in 't kerckenboeck geteeckent staet ende gepasseert is, ende uyt het kerckenboeck vernomen, dat wel de propositie der gedeputeerden des Classis met sodanige clause van onvreedsame voorbij te gaen, geteeckent ende geschreven was, maer dat de kerckenraed op dit voorstel alleen geresolveert heeft, dat se in de verkiesinge de saeken souden helpen dirigeeren tot de meeste stichtinge ende ruste der gemeente, sonder te specificereen van d'een off d'ander voorbij te gaen, ende uyt de openinge D. NIEUBODI verstaen, alhoewel het voorstel der gedeputeerden des Classis so geteeckent stond, dat de kerckenraed de saeke niettemin so genomen heeft, dat het de meninge des Classis niet geweest en is, dese ofte gene te specificereen, om in de verkiesinge voorbij gegaen te werden. Overmits in de ver-

kiesinge gebleecken heeft, dat verscheyden van de gemiscontenteerde broederen op de nominatie onder 't meerder, enige onder 't minder getal geweest, ende twee uyt deselve vercooren sijn. De vergaderinge, dese openinge gehoort hebbende ende op haer versoeck in desen lettende, heeft goet gevonden, ten eersten, dat de acte des Classis, also die niet en streckt tot ymands beswaringe off blame veel min tot ontstichtinge der gemeente, niet geroyeert sal werden; ende haer aen te seggen, dat het Classis niet geresolveert en heeft, den kerckenraed te vermaenen om dese ofte die in de verkiesinge voorbij te gaen; ten tweden, de Synodus soekende de ruste ende bevredinge der gemiscontenteerde broederen, verstaet niet, dat, volgens het versoeck der gemiscontenteerde, de acte uyt het kerckenboeck geheel sal geroyeert werden, maer dat de propositie ofte het voorstel der gedeputeerden des Classis — so als het in het kerckenboeck geteekent staet — sal gedresseert werden na de resolutie des Classis, niet raedsaem vindende ende dat uyt verscheyden insichten, om te onderzoeken, off het voorstel so geschiet sij ofte niet, off dat de propositie qualijck verstaen ende getekent is. Welverstaende, dat dit dresseeren geschieden sal, aen d'een sijde sonder te praediceeren dengenen die het voorstel gedaen heeft, ende aen d'ander sijde sonder praedice van diegene, die het voorstel te boeck gestelt heeft; mitsgaders dat oock den gemiscontenteerden sal aengeseyt werden, dat de kerckenraed in de verkiesinge geen uytsonderinge van personen gemaect heeft, maer dat verscheyden van deselve gemiscontenteerde op de nominatie geweest sijn. Wel is waer dat de gemiscontenteerde hierop hebben versocht, ten 1^{en} lecture van het voorstel der gedeputeerden des Classis, so als het in het kerckenboeck tot haerder blame — so als sij menen ende voorgeven — geteekent stoudt; ten 2^{en} dat de gehele acte mochte geroyeert werden; ten 3^{en} dat haer een besondere acte — verclarende dat die woorden, die sij oordeelden volgens het voorstel der gedeputeerden des Classis tot haer nadeel in het kerckenboeck te staen, geroyeert sijn — verleendt mochte werden. Maer de vergaderinge dit wederom in de vreesse des Heeren overwegende, vind geensins geraden haer sodanige lecture ende besondere acte te verleenen, overmits sij oordeelt, dat sulcks niet en soude dienen tot ruste ende vrede, maer tot meerder onrust, verwerringe ende verbitteringe; dogh vind raedsaem haer te gunnen lecture ende copie van de acte des kerckenraeds, so als die gedresseert sijnde in het kerckenboeck staet, oordelende sulcks genoeghsaem te sijn tot bewaringe van hare goede naem ende faem, mits conditie dat se souden beloven, sodanige copie niet te sullen misbruycken tot ontrustinge ofte diffamatie van yemand. Wat aengaet haer versoeck om haere andere beswaringen te mogen voorstellen, opdat de Synodus in de verhandeling van dien mochte treden; daerop heeft de Synodus verstaen so uyt de predicanten ende Classe

van Rotterdam, als oock uyt de gemiscontenteerde broederen selve, dat se te vooren in minder vergaderinge als kerckenraed ende Classe, naer ordre der kercken, niet en hadden gedient; ende daeromme geresolveert ende goet gevonden, den requiranten aen te seggen, dat de Synodus daertoe niet en conde comen, maer dat sij die eerst voor minder vergaderinge mosten brengen, om daernae — wanneer se daer niet en conden afgedaen werden — in Synodo verhandelt te werden; dewijle sulcks vereyscht de kerckenordeninge, ende de Heere wil, dat alles in Sijn huys ordentelijk sal gedaen werden. Wel is waer, dat de gemiscontenteerde broederen dit goetvinden des Synodi over dese gehele saeke haer niet en hebben laten welgevallen, ende dat sij versochten, dat uyt elck Classe, onder desen Synodum gehoorende, een mochte gedeputeert werden om haer binnen Rotterdam te laten vinden, ende de saecke finaelijcken af te doen opdat eenmael de gewenschte vrede mochte getroffen werden; maer de Synodus heeft verclaert, dat sij haer met dese resolutie des Synodi behooren tevreden te houden.

Artic. 39.

[*Inspectie der schriften der Nationale Synode van Dordrecht.*] — Also de schriften des Nationalen Synodi in den Hage in een kiste bewaert werden ende bij den Ed. Hog. Mog. Heeren Staten Generael voor desen goet gevonden is, dat men alle dry jaren sal besien, hoe het met die schriften gelegen is, ende nu dry jaren na 't laetste visiteeren verlopen sijn; so vind de Synodus geraden, dat D. Deputati de gedeputeerden van de andere provincieen sullen verschrijven ende gesamentlijcken aen de Ed. Hog. Mog. Heeren Staten Generael ernstelick versoeken, dat se nu wederomme inspectie mogen nemen van die voorsz. schriften om te vernemen of sij niet en vervuylen ende van 't gewormte beschadight werden.

Artic. 42.

[*Kerckelijcke saeken kerckelijck te verhandelen.*] — De Synodus vind geraden yemand te deputeeren, om de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Holland ende West-Friesland te bedancken ende — des nood sijnde — te versoecken, dat in toecomende tijden de kerckelijcke saeken sonder enigh empeschement, kerckelijck mogen verhandelt werden; belovende uyt den name van dese vergaderinge, dat met alle voorsichtigheyt, wanneer een saecke mochte voorcomen, die welcke enige gemeenschap met de polycie schijnt te hebben, daerin sal gegaen, ende sonder enige praejudicie van de polycie, alleen op het kerckelijcke sal gelet worden. Twelck in mandatis gegeven is die broederen, diewelcke gedeputeert sijn om de naerder remonstrantie aen de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten te exhibeeren, ende de

saeke te recommandeeren — daervan Artic. 37 — denwelcken geadjungeert is D. praeses.

Artic. 41.

[*Bedroefde staet der gemeente van Rotterdam.*] — Also de Achtb. magistraet van Rotterdam versoect, dat dese vergaderinge haer den bedroefden staet der gemeente binnen Rotterdam wil laten ter herten gaen ende gedencken aen een bequaem expedient, om den vrede aldaer te herstellen, ende aen desen Synodo voorslaet, dat hiertoe seer dienstigh soude wesen, dat sij enige predicanten mochten hebben, om bij leninge de gemeente aldaer te bedienen, so verstaet de Synodus dat men de leninge de Achtb. magistraet sal toestaen, mits conditie, ten eersten, dat de beroeping van een predicant binnen Rotterdam ende de leeninge 'tsamen ende tegelijck sullen in 't werck gestelt werden; ten tweden, dat de leninge ende beroeping van den kerckenraed gedaen werde met goede correspondentie van de Achtb. magistraet; ten derden, dat men in de leninge sal blijven binnen de palen van Suyd- ende Noord-Holland.

Artic. 42.

[*Gemiscontenteerde broederen te Rotterdam.*] — Is wel gelesen noch een seecker schrift op een nieu van de gemiscontenteerde broederen van Rotterdam aen dese Eerw. vergaderinge behandicht. Doch de Synodus merckende, dat het — behalven enige invectiven ende beschuldigingen tegen dese vergaderinge, diewelcke de Synodus om redenen wille gaerne over 't hooft siet — niet en vervatete, 't welck van haer te vooren niet menichmael geseyt was, vind geraeden, dese saecke te laeten blijven bij 't gene diesaengaende te vooren Artic. 38, geresolveert is.

Artic. 43.

[*Schrijven van den magistraet van Rotterdam.*] — Is oock gelesen een missive van de Achtb. magistraet van Rotterdam aen desen Synodo gesonden. De vergaderinge op den inhoud van dien lettende, heeft raedsaem gevonden de Achtb. magistraet hierop cortelijck te antwoorden, ende vooreerst te doen hare excuse daerover, dat se hare Achtb. niet terstondt op haer versoek hebben in de vergaderinge laten instaan, maer een wijle tijds laeten wachten; als oock ten anderen hare Achtb. te laeten weten, dat de Synodus alrede op haer versoek — voor desen aen dese vergaderinge gedaen — gelet ende goet gevonden heeft de leeninge haer toe te staen, mits conditie dat de leninge met de beroeping van een predicant binnen Rotterdam te gelijk bij de hand genomen werde. Dat oock de leeninge ende beroeping van den kerckenraed gedaen werde met goede corres-

pondentie van de Achtb. magistraet, mitsgaders dat men in de leeninge blijve binnen de palen van Suyd- ende Noord-Holland. Bij welke occasie oock goet gevonden is de kerckenraed te vermanen, dat se hare Achtb. magistraet met alle vrindelicheyten willen bejegenen, ende in die voorverhaelde saecke haer so verre accommodeeren, als enichsins de goede conscientie ende de stichtinge der gemeente lijden can; dat sij oock met den eersten willen tenteeeren, off de kerckenraed en de Achtb. magistraet haer in dit stuck met malcanderen vergelijcken ende accordeeren cunnen. Doch bij aldien de Achtb. magistraet ende kerckenraed malcanderen in dese saeke — 't welck de Heere genadelijck wil verhoeden — niet en condon verstaen; so heeft de Synodus nodigh geacht uyt elcken Classe een te deputeeren, gelijk sij deputeert bij desen uyt den Classe van Dordrecht, D. JACOBUM FOCANUM; Delft, D. AMBROSIUM JOHANNIS; Leyden, D. HENRICUM FABRICIUM; Gouda, D. ISAACUM ABBAMA; Rotterdam, D. SAMUELEM GRUTERUM; Gorichem, D. JOHANNEM SPILJARDUM; Briel, D. JOHAN. LEMPEREUR; Haga, D. HUGONEM BEYERUM; Woerden, D. JACOBUM VAN CRALINGEN; Bueren, D. PETRUM VLIEGERIUM; Breda, D. HENRICUM MISPELBIOM, om so wel van de Achtbare magistraet als oock van de kerckenraed, ende sowel van de kerckenraed, als oock van de Achtb. magistraet verschreven sijnde, haer binnen Rotterdam te laeten vinden, om bij forme van inductie met beyden te handelen, ende daertoe alsdan te arbeiden, dat so tot de leeninge als tot de beroepinghe sodanige personen mogen uytgevonden werden, dewelcke aen beyde sijden smackelijck, ende de Achtb. magistraet ende de kerckenraed aengenaem sijn. Welverstaende onvermindert de resolutie deses Synodi over 't stuck van leninge ende beroepinghe te voren genomen, ende het recht des Classis in de beroepinghe.

Artic. 44.

[*Studenten uut Boheme.*] — Is oock gelesen een brief van enige bedroefde predicanten in Bohemen geschreven, versoekende dat enige studenten hier te lande comende in onse collegien mochten gestelt werden om bequamelijcken in studiis theologicis te mogen voortgaen, etc. Ende verstaet de Synodus, dat dese brief met den Synodo van Noord-Holland sal gecommuniceert werden, ende vind geraden dat men de goede hand hieraen sal houden. Ende om dit dies te bequamer te mogen doen hiertoe oock te versoecken de Synoden van de andere provincien, ende alsdan sodanigen repartitie te maeken datter enige comen ten laste van Suyd-Holland, enige tot last van Noord-Holland, enige tot last van Gelderland; verstaet oock de Synodus, dat men het goetvinden van de Suyd- ende Noord-Hollandsche Synode per deputatos Synodi den bedroefden predicanten voorsz. sal laeten weten.

RESOLUTIEN OP DE GRAVAMINA. ¹⁾

Artic. 45.

[*Oude claghten.*] — Wat aengaet het eerste lid des eersten gravaminis ²⁾, vragende off niet de oude claghten als van 't verwachten van de houwelicse ordinantie, profanatie des sabbaths, ende vermeerderinge der tractamenten van de predicanten ten platten lande, met vele kinderen beswaert, ende der weduwen subsidie, dienen vernient; daerop antwoordt de Synodus ja; ende also de houwelicse ordinantie nu gelesen ende overwogen is ende ondervonden datter noch enige casus matrimoniales dienen bijgevoeght, so sullen D. Deputati die aenteekenen ende alsdan de bevordering van dat werck urgeeren. Maer wat betreft de profanatie des sabbaths, daerover oordeelt de Synodus dat tot weiringe van dien elcke kercke ende Classis bij sijn respectieve magistraet in dit stuck reformatie versoeken sal; sullen oock D. Deputati in mandatis hebben om aen de Ed. Hove te versoeken, dat hetgene over dit stuck gebesoingeert is, tot weiringe van de profanatie des sabbaths, sijn voortgang hebben moge. Ende also goede hope schijnt te wesen tot de vermeerderinge der tractamenten van de predicanten ten platten lande met vele kinderen beswaert, ende het subsidium der weduwen, so sullen D. Deputati gelast sijn, om dit werck te beneerstigen. Over het tweede lid deses gravaminis vragende of het niet nodich en sij, dat tot verwackeringe ende wederoprechtinge der godsalicheyt yetwes, na 't exempel der Nederlandsche kercken in Engeland, van den Synodo geconcipteert ende uyt haren name op alle de predickstoelen afgeleesen werde, etc. Daerop geeft de Synodus tot antwoorde: neen; maer dat alle predicanten sullen vermaent sijn, om in dese bedroefde tijden hare stemmen te verheffen als een basuyne, den volcke hare sonden vercondigende,

¹⁾ De gravamina van dit jaar zijn afzonderlijk gedrukt als « *Gravamina van de Classen van Suyt-Hollant. Om te dienen opt Synode te houden binnen de Stadt Delft, in den Maent Julii... 1628* », in 4°.

²⁾ Het eerste gravamen luidt: « Off niet alle de verscheyden oude claghten dienen vernieuwt, als vant verwachten van de huwelijckse ordonnantie, prophanatie des Sabbats, van de vermeerderinge der tractamenten van de predicanten ten platten lande, met veele kinderen beswaert ende der weduwen subsidie, opdat verscheyden disordren ende inconvenienten eenmael moghten werden geweert. Ende off niet nodich waere dat in dese droevige tijden, tot verwackeringe ende weder oprichtinghe der vervallene godsalicheyt ietwes naer 't exempel der Nederlantse kercken in Engeland van den Synodo geconcipteert ende uyt derselver name op alle de predickstoelen afgeleesen werde, met waerschouwinge aen de gemeenten ende belastingen aen de predicanten, dat hetgeene tegens veele abuysen ende gemeene sonden des lants als woekeren, danssen, misbruycken van Goodes naem, dronckenschap, prophanatie des Sabbaths etc., van tijt tot tijt in verscheyden Synoden wel geresolveert is, in het werck gestelt werde ende met de kerckelijcke discipline gemaintineert.»

tijdelijk ende ontijdelijk aen te houden met straffen, vermaenen ende dreygen.

Artic. 46.

[*Gewesen Remonstrantsche predicanten.*] — Nopende het 1° lidt des tweden gravaminis ¹⁾, voorstellende of men de resolutie Synodi Particularis Dordracenae Artic. 20 — A^o. 1627 — niet en behoort met ernst te practiseeren tegen de gewesen Remonstrante predicanten, verstaet de Synodus dat de gewesen Remonstrantse predicanten, die uyt het land sijn gebannen, civiliter mortui sijn ende voor geexcommuniceerde te houden; maer dat men tegen diegene, die hier in 't lant sijn, die de acte van stilstandt geteeckent hebben ende dies niettegenstaende haer met predicken bemoeyen ofte stijven der Arminiaensche factie, naer ordre der kercken bij trappen sal procedeeeren.

Over het 2° lidt deses gravaminis, versoekende verclaringe over dese woorden: „Exorbitante Remonstrantsche lidmaten” verclaert de Synodus, dat sodanige Remonstrantsche lidmaeten exorbiteeren, diewelcke in 't gevoelen verder gaen dan de vijf Remonstrantsche Artic.; die de leere der waerheyt lasteren, die ouderlingen ende diaconen sijn, die haere huysen daertoe doen, die stijvers ende aenleyders sijn van de verboden conventiculen.

Op het 3^e lidt deses gravaminis, raed vragende, of men niet tegen sodanige Remonstrantsche lidmaten naer ordre der kercken sal procederen, vindt de Synodus geraden dat men sich reguleeren sal na den 36^{en} Artic. Synodi Gorichomensis ende den 20 Artic. Synodi Dordracenae particularis.

Artic. 47.

[*Conniveren der magistraten met de Remonstranten.*] — Op het vierde gravamen ²⁾, vragende of in dese conjuncture van den staet der kercke

¹⁾ Het tweede gravamen luidt: «Alsoo in de laeste gehouden provinciale Synode van Dordrecht Artic. 20 geresolveert is, dat men tegen de exorbitante Remonstrantse litmaten sal procederen bij trappen in Godes Heyligh Woort ende uyt hetselve in de kerckenordre uytgedrukt, off men vooral om dese resolutie des Synodi met ernst te practiseren, niet en behoort datelijck ende van stonden aen te beginnen van de Remonstrantse predicanten, ende off geen naerder interpretatie behoort gedaen te worden van 't woort exorbitante, welcke ende hoedanige litmaten de Synodus daerbij wil verstaen hebben, ende off diegene voor geen exorbitante Remonstranten te houden sijn, die niet alleen de placaten vant lant tegen haere conventiculen maer oock selfs de ordonnantien van hare magistraten moetwillens, jae continuelijck overtreden; ende dien volgens off noch geen tijt en is, ende met Godes Woort overeencomt iets tegens soodanige gemeene Remonstranten, die in desen exorbitant sijn, int gemeen tot censure te stellen, soo wel alst is om de predicanten te censureren, die haer over de practijcque der kerckelijcke ordonnantie graveren ende d'selve overtreden.»

²⁾ Het vierde gravamen luidt: «Off in dese conjuncture van de staet der kercken raetsaem ende geoorlofft is, dat sulcke aensienelijcke litmaten der kercken, die eerst-

raedsaem is, dat alsulcke aensienlijke lidmaeten der gemeente — die tot de magistrature opgetrocken sijn ende in desen hare ampten ende daden notoirlijk so dirigeeren, dat door haer conniveeren de Remonstrantsche conventiculen ende stouticheyt tot schade der kercke vermeert werd — van 't gebruyck des H. Avondmaels sullen afgehouden werden, heeft de Synodus goet gevonden, dat die kercke, daer dese casus voorvalt, vooreerst voorsichteljk sal onderscheyden tusschen 't gene haer ampt raecht, ende tusschen 't gene sij doen als particuliere personen ende met groote voorsichticheyt, door vermaningen met advijs des Classis, met sodanige personen handelen.

Artic. 48.

[*Dimissie van predicanten.*] — Over het seste gravamen ¹⁾, versoekende dat de Synodus naerder ordre stelle op de dimissie eens predicants, uyt een minder tot een meerder kercke wetteljkken beroepen sijnde, verstaet de Synodus, dat men sal blijven bij de kerckenordre van 't jaer 1586, Artic. 8, ende dat de kercken in casu van beswaringe sullen behouden haer vrijheyt van appel.

Artic. 49.

[*Stouticheyt der papisten ende jesuiten.*] — Also het zevende gravamen ²⁾ te kennen geeft, dat het getal van clopgens, een seekere ordre van huysbagijnen, merckelic toeneemt, ende het loopen der jesuiten ende papen, als oock de stouticheyt der papisten — gelijk blijkt uyt de oude clachte, Artic. 13 ende 40 Synodi Dordracenae — dagelijcks ver-

---

mael van de Remonstranten gescheyden sijnde, tot de regeringe der kercke ende magistrature opgetrocken sijn, ende haere ampten ende daden notoirlijk soo dirigeren ende misbruycken, dat door haer conniveren de Remonstrantse conventiculen ende derselver stouticheyt tot schade der kercken vermeerdert ende gevoet wert, in sulcke gemeenten vant gebruyck des H. Avontmaels affgehouden werden, daer veele litmaeten difficulteren met soodanige ten Avontmael te comen.»

¹⁾ Het zesde gravamen luidt: « Off het niet nodich waere, dat de Synodus eenige naerder ordre beraende ende stelde, dat een predicant off predicanten, uyt een mindere kercke tot een meerdere beroepen ende van de Classe ontslagen, d'selve kercke soude moogen volgen. Ende off een kerckenraet, verstaen hebbende het oordeel des Classis over de dimissie van haeren predicant van een ander gemeente beroepen sijnde, ende vernemende dat de Classis oordeelt dat den kerckenraet haeren harder behoort te ontslaen, soodanigh oordeel behoort te volgen, ende hoe de Classis handelen sal met soodanige, dewelcke weygeren haer het oordeel des Classis te onderwerpen ende haer daernaer te reguleren.»

²⁾ Het zevende gravamen luidt: « Alsoo het getal van de klopgens — seekere ordre van huysbagijnen — merckelijck aen verscheyden plaetsen toeneempt, denwelcken oock publijcke plaetsen werden vergunt tot bedroefheyt van veele godtsalige herten, tot ergernisse der swacken, verleydinge der eenvoudigen, vermeederinge van de stouticheyt der papisten ende stijvinge in haere dwalingen, soo wert gevraeght, off niet nodich waere door publijcke autoriteyt daerin te voorsien.»

meerdere; so vind de Synodus geraten, dat die kercken — dewelcke hiermede beswaert sijn — sijnde geassisteert met den Classe, so het de nood vereyscht, haer sullen adresseeren aen hare respective magistraeten, haer de swaricheden verthoonen ende de weiringe van dien versoecken; ende wanneer sodanige devoiren vruchteloos bevonden werden, so sullen oock D. Deputati haer gelast houden, volgens den derthienden ende 40^{en} Art. Synodi Dordracenae.

Artic. 50.

[*Catechisatie.*] — Door openinge van het achtste gravamen ¹⁾ — sprekende van de catechisatie — is verstaen dat de Achtb. magistraet van Rotterdam seker persoon om in 't wees-huys te catechiseeren gestelt hadde. De Synodus op dese saecke lettende, verstaet achtervolgende de Synodum Nationalem laest gehouden binnen Dordrecht, sess. 17, dat niemand tot een kerckelijke catechisatie sonder ordre der kercke en mach gevordert werden, als sijnde puer kerckelijk; maer staet wel toe, dat de Achtb. magistraet van Rotterdam den voornoemden persoon alleen in qualiteyt als adjunct van een schoolmeester, in 'tselve wees-huys de wees-kinderen te catechiseeren heeft mogen stellen, mits dat dieselve nae 't oordeel des kerckenraeds bequaem ende in de leere ende leven suyper bevonden werde ende onder 't opsicht des-selven kerckenraeds in 't voornoemde catechiseeren stae. Aengaende vorder de kerckelijke catechisatie in 'tselve wees-huys, sal dieselve, indien se noodigh geoordeelt sal werden, bij ordre des kerckenraeds waergenomen werden. Verstaet oock de kerckenraed als oock het Classis mitagaders dese Synodus, dat de suspencie ende andere procederen tegen DAVID JACOBSZ. hierover sullen cesseeren.

Artic. 51.

[*Beroepinge door ambachts-heeren.*] — Also de Synodus — ten aensien van het 11^e gravamen ²⁾, hoe men handelen sal met een persoon, die hem wil laten beroepen van een ambachts-heer, tot miscontentement van de kerckenraed — door openinge verstaet, dat nae het uytshrijven

---

¹⁾ Het achtste gravamen luidt: «Off een zieckentrooster sonder voorweten des kerckenraets tegen de resolutie des Classis ende des kerckenraets, die oordelen dat het catechiseren een kerckelijke saecke is, wel vermagh alleen op de last des magistraets aen te nemen de catechisatie in een godtshuys, uyt craghte van de resolutie des Synodi Nationalis Artic. 17, daer alrede de catechisatie voor desen bij de predicanten was aengevangen in het voorsz. godtshuys, ende noch overbodich sij d'selve wederom waer te nemen, maer werden van de magistraet daerinne verboden ende verhindert.»

²⁾ Het elfde gravamen luidt: «Hoe men handelen sal met een persoon, die hem wil laeten tot het predickamt beroepen van een ambaghts heer, hebbende Jus Patronatus, ofte niet, tot miscontentement van den kerckenraet.

van dit gravamen enige veranderinge in hypothesi voorgevallen is; so en vind dese vergaderinge niet geraden, ende dat uyt seekere consideratie, nu dit gravamen in thesi te decideeren. Maer dat het Classis met de E. gedeputeerden des Synodi op den hypothesen sullen letten ende nae voorgaende communicatie van de respective magistraet deselve tot de meeste stichtinge der gemeente verhandelen.

Artic. 52.

[*Classis van Breda.*] — Op het 12^e gravamen ¹⁾, vragende of de Classis van Breda door autoriteyt des Synodi, niet en soude mogen sulcken wet arresteeren, waerdoor de predicanten onder deselve resorteerende, mochten verbonden werden een geruymen tijdt van dry of vier jaren in haren aengenomen dienst te continueeren, niettegenstaende 't recht van mecenaetschap etc., antwoord de Synodus, dat noch Classis, noch oock dese vergaderinge yetwat can off vermogh te statueeren tot praejudicie ofte verminderinge van het recht van mecenaetschap; ende dat ten aensien van 't voorschreven recht geen sodanige verbintnisse en cann off magh geschieden dan met consent ende believen van de Mecenaten.

PARTICULARIA.

Artic. 53.

[*Tractamenten der schoolmeesters.*] — Het Classis van Dordrecht heeft voorgesteld, dat de schoolmeesters in haer quartieren seer sobere tractamenten hebben, ende (die quartieren) oversulcks bequame schoolmeesters moeten missen; ende versoect daeromme, dat de Synodus hierop gelieve te letten. Bij welcke occasie het Classis van Woerden oock verhaelt heeft, wat swaricheyt den schoolmeesters bejegt van wegen het insamelen van het costergelt, 't welck haer tot een schoolloon toegeleydt is. De Synodus hierop acht nemende ende overwegende hoeveel de kercke Gods aen de scholen gelegen is, vind goed dat elck Classis, die deses aengaende enige nood heeft, hare swaricheden sal 'tsamenstellen ende daerna met behulp der gedeputeerden des Synodi aen de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten hare swaricheden remon-

---

¹⁾ Het twaalfde gravamen luidt: «Off de Classis der baronnye van Breda door de autoriteyt des Eerw. Synodi nu aenstaende niet en soude moogen arresteren ende practiseren sulcken voet, dat de predicanten onder d'selve resorterende moghten verplicht ende verbonden werden van eenen ruymen tijt van drie ofte vier jaeren in haer aengenomen diensten te moeten continueeren, niettegenstaende het recht van mecinaetschap off eenigh ander genomen resolutie hietegen strijdende ende dat om de ergernisse van het kostelijcke verplaetsen, die onder den papisten seer groot vallen, te mijden, ende de armoede der kercken, distantie der plaetsen.»

streeren, ten eynde door Hare Ed. Gr. Mog. autoriteyt daerin bequamelijck mochte voorsien werden.

Artic. 54.

[*Schoolboeken.*] — Ende also 't voorsz. Classis heeft aangewesen verscheyden fauten in de schoolboeken, die in de scholen werden geleert, ende versocht dat tot weiringe ende verbeteringe derselver ordre mochte gestelt werden; so vind de Synodus geraden, dat men aen de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten die grove misslagen per Deputatos Synodi sal remonstreeren ende versoeken, dat bequame ordre moge gestelt werden op de boeken, die in alle de duytsche publique ende bij-scholen mochten geleert werden, om sommige uyt de scholen te weiren ende andere in te voeren; ende opdat sulcks dies te bequamer mochte geschieden, so siet het de Synodus voor goet in, dat die van den Classe van Dordrecht, Gouda ende Gorichem haer met malcanderen bespreecken sullen over die boeken, diewelcke aen d'een sijde te weiren ende aen d'ander sijde in te voeren sijn, opdat D. Deputati de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten, des versocht sijnde, dies te bequamer met advijs souden cunnen dienen, waerop een seeker project ten eynde voornoemt van de voorsz. respective Classen ontworpen is, ende D. Deputati sullen 't selve na gelegentheynt minageeren (!).

Artic. 55.

[*Herlesen van de acta Synodi.*] — Het Classis van Delft vraeght off het niet nodigh en sijn, dat alle de acten ende resolutien des Synodi van vooren tot achteren vervolgens op 't scheyden van de vergaderinge herlesen werden. De Synodus antwoordt, dat het behoord ende ooc sal geschieden op 't eynde van de vergaderinge so het de tijdt lijden can. Welverstaende nochtans, dat alsdan geen veranderinge in de acten sal mogen gemaect werden. Maer so het de tijt niet en can lijden, dat het dan genoegh is dat se volgens de oude costuyme eens gelesen ende verbeteret, daerop voor arrest gehouden sijn.

Artic. 56.

[*Een lidtmaet, die de conventiculen der Remonstranten bijwoont.*] — Het Classis van Gouda vraeght hoe sijn sullen handelen met een lidtmaet, die — op een gesonde belijdenisse der waerheynt tot de taeffel des Heeren toegelaten sijnde, ende bij de suyverheynt der waerheynt blijvende — om de huysvrede met haer man te behouden tegen de vermaningen van hare predicanten ende des kerckenraeds opentlijc de verboden conventiculen der Arminianen frequenteert ende vele vrome lidmaten ergernisse daerdoor geeft. De Synodus desen casum in de vreesse des Heeren overwegende, verstaet 1°, dat de

broederen des kerckenraedts ende des Classis haer devoir sullen doen met vermanen, aen d'een sijde dese lidmaet vermaenende, dat se haer man met vriendelijcheyt wil bejegenen, hem bidden ende smeecken, dat hij haer vrij ende onbedwongen tot quytinge ende gerustheyt van hare conscientie haren godsdienst wil laeten gebruycken; ende aen d'ander sijde, haer vermanende, dat se met haer doen niemand een steen des aenstoets behoort te leggen, maer dat sij, het quade verlaetende, het goede behoort na te jaegen, gedenckende, dat sij God bovenal gehoorsaemheyt schuldigh is; 2°. dat oock de predicanten, kerckenraed ende Classis diegene, die door 't voorsz. doen geergert sijn, door goede redenen sullen soeken ter neder te setten; 3°. maer so de voorsz. lidmaet in haer doen blijft continueeren ende also noch swaerder ergernisse geeft, dat alsdan de kercke met advijs des Classis naer ordre der kercke, tot de meeste stichtinge met haer sal handelen.

Artic. 57.

[*Papiste ende Luthersche schoolmeesters.*] — Also in de Latijnsche schole binnen Gouda een papistige ende een Luthersche schoolmeester gebruyckt werd, waervan d'ene voor desen de acte, die de schoolmeesters volgens het goetvinden des Synodi Nationalis gehouden sijn te teecken, geweigert heeft te teecken, ende als doen daerover is gedeporteert geworden, ende nu wederom door autoriteyt van de Achtb. magistraet aldaer in den schooldienst is gestelt; ende de ander tot nochtot de voorsz. acte te teecken gedifficulteert heeft; als oock dat de Achtb. magistraet de sone ¹⁾ HERBOLDI geconsenteert heeft bij school te houden, ende 't Classis van Gouda hierover het advijs des Synodi versoekt, so oordeelt de Synodus dat eerst de kercke ende 't Classis over dese abusen met de personen sal handelen; ende so sij niet vruchtbaerlijcx en cunnen verrichten, alsdan met de Achtb. magistraet ende hierover bij hare Achtb. reformatie versoeken, overmits sodanige abusen strecken tot praedjudicie des Nationalen Synodi als ooc van de gestabilieerde schoolordre, in welke de schoolmeesters oock belast werd de jeught te catechiseeren, waertoe de papisten ende vijanden der waerheyt onbequaem sijn; maer so de devoiren, so van de kercke als van den Classe in desen te doen, mochten vruchteloos uytvallen, so sullen D. Deputati op die abusen bij den kercke ende Classe haer wel informeeren, ende alsdan bij de Achtb. magistraet tot weiringe van die abusen arbeeyden. Ende so sulcks oock sonder profijt geschieden mochte — 'twelck de Heere wil verhoeden — so sullen D. Deputati dese onordentelicheden aen de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten remonstreeren ende verbeteringe van dien versoeken.

¹⁾ Het afschrift leest: « denselven HERBOLDI ».

Artic. 58.

[*Een Arminiaens siekentrooster uytgesonden.*] — Het Classis van den Briel stelt voor, dat de Heren Bewindhebberen van de Oost-Indische Compagnie binnen Rotterdam hebben aengenomen ende uytgesonden tot een siekentrooster een persoon, die ongesondt is in leere, als staende in 't gevoelen der Arminianen; ende quaet van leven, niet alleen sijnde een banquerottier, maer die oock bij schoonen dage binnen den Briel een van de Heeren aldaer met een blooten opsteecker naegeloopen heeft, om hem te beschadigen. Bij welcke occasie verhaelt is geworden, dat menichte van Arminiaensche boeken nae Oost-Indien werden gesonden. De Synodus dit verstaende ende oordelende, dat hierop wel verdiende gelet, heeft goet gevonden, 1°. aen de heeren bewindhebberen te versoeken, dat tot enige kerckelijcke bedieninge geen persoon derwaerts moge gesonden werden, dan diegene die behoorlicke kerckelijcke attestatie vertoone; ende de afsendinge geschiede met kennisse ende goetvinden der kercke, daer de heeren bewindhebberen haer camer hebben; dat se oock geen boeken spreekende van de religie, gelieven derwaerts te senden sonder dat se alvorens van de gedeputeerden des Synodi mochten gevisiteert sijn; ende wat aengaet die voorsz. persoon, dat de heeren bewindhebberen gelieven ordre te stellen, dat die persoon, bij aldien hij noch ongesont in leere ende quaet van leven is, van sijn dienst magh ontset werden; 2°. so de heeren bewindhebberen dit versoeck mochten afslaan — 'twelck wij niet en verhoppen — dat alsdan D. Deputati die abusen sullen remonstreeren aen de Ed. H. M. Heeren Staten Generael ende versoeken, dat door hare autoriteyt daerin mochte voorsien werden; 3°. dat oock D. Deputati uyt den name des Synodi aen de kercken aldaer sullen schrijven, ende haer vermanen geen personen, niet hebbende behoorlijcke kerckelijcke attestatie, tot enige kerckelijcke bedieninge te willen toelaeten, ende insonderheyt acht te nemen op desen voorsz. persoon, ende sodanigh sijnde, als hier verhaelt is, (hem) van sijnen dienst te willen degradeeren; dat se oock wel toesien dat geen Arminiaensche boeken de gemeente aldaer in de handt en comen.

Artic. 59.

[*Landloopers, bedelaers etc.*] — Het Classis van Woerden vraeght off het niet noodigh en sij, bij de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten te versoeken, dat op de landloopers, bedelaers etc. naerder ordre mochte gestelt werden. De Synodus antwoordt dat men sich sal reguleeren na de resolutie Synodi Hagiensis Artic. 53 ende so enige Classis de helpende hand der E. gedeputeerden des Synodi van doen heeft, dat sij D. Deputatos daertoe sullen versoeken.

Artic. 60.

[*D. Wassenburgius.*]—Vraeght oock 't voorsz. Classis off D. WASSENBURGIUS in de classicale vergaderinge sal sitten als membrum ende decisive stemme hebben? Antwoord de Synodus dat D. WASSENBERGIUS in de classicale vergaderinge sal mogen verschijnen ende alleenlijk hebben votum deliberativum, maer geen decisive stemme.

Artic. 61.

[*Catechismus.*] — De Classis van Bueren vraeght, off het niet nodigh en sij te versoeken, dat die catechismus, die gedrukt is met het uytlaeten deser woorden: „Gij en sult niet begeeren uwes naestens huys”, mochte verbeteret werden; waerop de Synodus antwoord, dat D. Deputati aen de Ed. Gr. Mog. Heren Staten sullen versoeken, dat sodanige catechismi ofte ingetrocken ende verboden te vercoopen, ofte behoorlijk mogen verbeteret werden.

Artic. 62.

[*Deputati.*] — D. PETRO NIEURODIO, die in het voorleeden jaer als Deputatus Synodi gedient heeft ende voor 't aenstaende jaer gecontinueert blijft, ende van wegen t' overlijden D. MARTINI NICOLAI alleen is, sijn van nieuw toegevoeght D. HENRICUS ARNOLDI, D. GIJSBERTUS VOETIUS ende D. HUGO BEYERUS.

Artic. 63.

[*Correspondentie.*] — Tot onderhoudinge van de onderlinge correspondentie sullen gaen op den Synodum

van	{	Gelderland:	D. HENRICUS FABRITIUS.
		Noord-Holland	D. ABRAHAMUS LEEUWIUS.
			D. SAMUEL GRUTERUS.
		Utrecht:	D. HUGO BEYERUS.
Groeningen:	D. ISAACUS ABBAMA.		

Ende off het gebeurde dat yemand van de voornoemde gedeputeerde door siekte, doot ofte enige andere ongelegentheit verhindert wierd sijn commissie te voltrecken, so sal alsdan in de plaetse D. FABRITH gaen D. PETRUS LORIUS, in de plaetse D. SAMUELIS GRUTERI, D. GERARDUS VERSTEGUS, in de plaetse D. BEYERI, D. JEREMIAS DE STERCKE, ende in de plaetse D. ISAACI ABBAMA, D. PETRUS VLIEGERIUS. Ende bij aldien de correspondentie met de Over-Isselsche Synodo can verkregen werden, so sullen D. Deputati die voorsz. correspondentie gelieven aen te vangen.

Artic. 64.

[*Visitatores Classium.*] — Tot visitatores Classium zijn voor dit jaer vercooren ende gecontinueert dese navolgende broederen: in de Classe van:

Dordrecht	{ CORNELIUS SIMONIDES, TIMOTHEUS WIJCKENTOORN, GERAARDUS VERSTEGUS, JOSUA SANDERUS, PETRUS SOETENS, JOHANNES VOGELIUS.
Delft:	DIONYSIUS SPRANCHUSIUS, JOHANNES PELTIUS.
Leyden:	D.D. FESTUS HOMMIUS, THEODORUS ALTENA.
Gouda:	JOHANNES BACHUSIUS, ABRAHAMUS SNOECKIUS.
Rotterdam:	BENJAMINUS RIJSWIJCK, SAMUEL GRUTERUS.
Gorichem	{ GIJSBERTUS VOETIUS, JOHANNES HOEWENINGIUS, HENRICUS BOTERPOT, THOMAS DINCLAGEN.
Briel	{ HENRICUS NOLTHENIUS, JOHANNES LEMPEREUR, DAVID THOMASZ., PETRUS PYLIUS.
's-Graven-Haga:	HUGO BEYERUS, SAMUEL EVEBAARDI.
Woerden	{ HENRICUS VINCKIUS, THEODORUS WIJCKENBURGIUS, HENRICUS VOLLENHOVIUS, JOHANNES DE VRIES.
Bueren	{ PETRUS VLIAGERIUS, BARTHOLOMAEUS SCHAEZT, D. JOSUA DE LA CAVA.
Breda:	GERBRANDUS POMERANUS, PETRUS HASAEUS.

Artic. 65.

[*Van nieuw opgenomen.*] — Sedert den laetsten Synodum zijn van nieuw tot den kerckendienst opgenomen ende gevordert in den Classe van:

Dordrecht	{ BARTHOLOMAEUS HULSIUS, om te dienen tot Sillers-Hoeck. HENRICUS DIBBETHIUS, om te dienen op de Polder.
Delft:	HERMANNUS SCHULIUS, om te dienen in Maesland.
Rotterdam:	ROBERTUS JUNIUS, gesonden naer Oost-Indien.
Briel	{ JACOBUS DE MILDE, om te dienen tot Oostvoorn. WILHELMUS ABBESTEG, om te dienen binnen Parijs, in 't huys van den Heere Ambassadeur van de Staten-Generael.
Breda:	PETRUS HASAEUS, om te dienen op de Sundert.

Sijn oock uyt andere provincien in dese onse provincie ingecomen in den Classe van

Dordrecht	}	JOHANNES WESTERBURGH, uyt de provincie van Utrecht	}	beyde om te dienen
		SAMUEL EVERWINUS, uyt de Franse kercke binnen der Gouda		binnen Dordrecht.
Haga	}	LAURENTIUS MODAEUS, uyt de provincie van Utrecht, om te dienen in 's-Gravenhage.		

Artic. 66.

[*Praeparatorie geexamineert.*] — Praeparatorie sijn geexamineert nae het houden des laetsten Synodi in den Classe van

Leyden	}	JACOBUS BLOQUIUS, PETRUS HASAEUS, LEONARDUS FODINAEUS,
		JOHANNES PETUS, JOHANNES DIJCHOVIUS, ISAACUS à MIDDELHOVEN,
		PAULUS BAUDAERUS, HENRICUS BRITMANNUS, ROBERTUS DE JONG,
		MATHIAS CHIMAEER, WILHELMUS HOLTENIUS, FRANCISCUS RIJSBERGIUS, MICHAEL VOSCULIUS.

Bueren: PAULUS SCHELLINGIUS.

Artic. 67.

[*Overleden.*] — Sijn deser werelt overleden ende in den Here ontslaepen sedert het laetste gehouden Synodus:

In den Classe van	}	Dordrecht: DANIEL DEMETRIUS	}	gewesene predicanten respective in	}	Dordrecht.
		Delff: MARTINIUS NICOLAI				Lier.
		Rotterdam: ANDRIANUS JOHANNIS				Isselmonde.
		Briel: PETRUS LEMPEREUR				Hellevoet.
		Haga: JOHANNES LAMOTIUS				's-Graven-Hage.
Bueren: ALARDUS MALSENIUS	Aquoy.					

Artic. 68.

Sijn door D. praesidem uyt den name deser vergaderinge hooghlijcken bedanct de Achtb. heeren commissarissen van wegen de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Holland ende West-Friesland op deselve verschenen, van hare bijsittinge ende goede advysen, daermede sijn deselve hebben gedient, ende met enen gebeden dat hare Achtb. van het gebesoingeerde aen Hare Ed. Gr. Mog. sulcken rapport gelieven te doen, ende 'tselvede also te recommandeeren, dat de kercken het gewenschte effect daarvan mogen sien ende erlangen, 'twelck hare Achtb. belooft hebben. Sijn mede bedanct de E. broederen gedeputeerden uyt de andere provincien ende vriendelijke versocht dat yeder van haer bij de hare respectivelijck wil arbeyden, om in de onder-

linge, ende den kercken ten hooghsten nodige correspondentie te continueeren. Sijn eyndelijck bedanckt de E. gedeputeerde deses Synodi, so voor hare goede advysen, daarmede sij de vergaderinge hebben gediend, als insonderheyt voor de getrouwe uytvoeringe van alsulcke saeken, als haer in den voorgaenden Synodo waren in mandatis gegeven, waervan Hare E. mondeling rapport gedaen ende 'tselfde bij geschrift gestelt ende geteeckent sijnde, den Synodo overgelevert hebben.

Sullen oock door D. praesidem ende assessorem bedanckt werden de Achtb. Heeren magistraeten van Delft voor hare gediensicheyt aen desen Synodum bewesen; 'twelck daerna mede geschiet is.

Artic. 69.

De naeste Synodus sal naer ordre het toecomende jaer door Godes genade gehouden werden binnen der stede Leyden, ende sal in den aenvang desselvigen de propositie gedaen werden bij den Classe van Woerden ende Over-Rhijnland, ende deselve met een propositie besloten werden bij den Classe van Bueren.

Artic. 70.

Censura morum naer gewoonte gehouden sijnde, is dese Synodus met een propositie gedaen bij D. HUGONEM BEYERUM uyt den 133 Psalm besloten; ende nadat sijne W. daerover van D. praeside uyt den name der vergaderinge bedanckt was, is deselve met danckseggingen ende gebeden tot God in sonderlinge goede vrede ende enicheyt gescheyden op den 11^{en} Augusti Anno 1628.

HENRICUS ARNOLDI,
Synodi praeses.

HENRICUS FABRICIUS,
assessor praesidis.

JACOBUS VAN CRALINGEN,
Synodi scriba.

*Acta Synodi Provincialis van Suyt-Hollant,
ghehouden binnen Leyden, aenghevangen den
16^{en} Julii, ende gheyndicht den 28^{en} Julii 1629.*

Naerdatt het gebeth gedaen was van D. HENRICO ARNOLDI, praeside des voorgaenden Synodi, ghehouden binnen Delf, soo heeft D. HENRICUS VINCKIUS met een propositie uut Jeremia 15, 19 de vergaderinghe aengevangen.

Tot het leesen van de credentien ende colligeren van de suffragien in de electie van den praeside, assessore ende scriba sijn gedeputeert D. HENRICUS ARNOLDI ende D. DANIEL GYSIUS.

De credentien sijn gelesen, waeruyt vernomen is dat de naervolgende broederen tot de synodale vergaderinghe sijn affgesonden:

Uyt den Classe van Dordrecht:

D. SAMUEL EVERWIJN	}	respective	}	Dordrecht
D. JOANNES BOCARDUS				Heyndrickenambach.
D. JACOBUS FOCANUS				Bleskensgrave.

Ende de E. CORNELIS ROELANTZ. SCHOUW, ouderlinck tot Dordrecht.

Uyt den Classe van Delf en Delfflandt:

D. ISAACUS JUNIUS	}	respective	}	Delff
D. JOANNES FENACOLIUS				Maessluys
D. AMBROSIUS JOANNIS				Vlaerdinge.

Ende de E. DIRCK JANSSEN ROTTEVEEL, ouderling tot Delff.

Uyt den Classe van Leyden ende Rijnlandt:

D. DANIEL GYSIUS	}	respective	}	Coudekerck
D. AMBROSIUS THEUNEMANS				Warmont
D. BALDEWINUS BANCHEMIUS				Sassenhem.

Ende de E. HUGO COEDIJCK, out-burgemeester ende ouderlijneck tot Leyden.

Uyt den Classe van der Goude:

D. GRARDUS SEVENHUISIUS	}	respective	}	Schoonhoven
D. ABRAHAMUS SNOECKIUS				Stolwijck
D. NICOLAUS BALBIANUS				Bergambacht.

Ende de E. ADRIAEN SEBASTIAENSZ., ouderlinck tot Oudewater.

Uyt den Classe van Schielandt:

D. JACOBUS LEVIUS	} respective predicanten tot	{ Rotterdam Schiedam Sevenhuyse.
D. REGNERUS BERCKELIUS		
D. JOANNES PETREUS		

Ende de E. Heere JACOB DUYN, Dijkgraaf van Schielandt ende ouderlijck tot Rotterdam.

Uyt den Classe van Gorcum:

D. JOANNES SPILIARDUS	} respective predicanten tot	{ Gorcum Werckendam Heycoop
D. JOANNES HOUWENINGIUS		
D. HENRICUS CROLLIUS		

Ende de E. ABRAHAM DE RECK ¹⁾, ouderlijck tot Gorcum.

Uyt den Classe van Voorne ende Putten:

D. WILLM CRIJNSE	} respective predicanten tot	{ Briell Spikenisse Hekelingen.
D. DAVID THOMASSEN		
D. AZARIAS JUSTINI		

Ende de E. JORIS GEBRITSZON, burgemeester ende ouderlinck in den Briell.

Uyt den Classe van den Hage:

D. LAUWERENTIUS MODEUS	} respective predicanten in den	{ Hage 's-Gravesande Wassenaer.
D. ARNOLDUS ZWALMIUS		
D. IJSBRANDUS DE LAET		

Ende de E. MICHIELL DE WILLEM, utschepen ende ouderlinck in de kerck van den Hage.

Uyt den Classe van Woerden:

D. HENRICUS VINCKIUS	} respective predicanten tot	{ Woerden Arlanderveen Sevenhoven.
D. SAMUEL VELTIUS		
D. WILHELMUS RIBBIUS		

Ende de E. WILLEM JANSZ. COREN, ouderlinck tot Woerden.

Uyt den Classe van Bueren:

D. GIBBO THEODORI	} respective predicanten tot	{ Schoonderwoert Culenburch Erichem.
D. JOSUE DE LA CAVE		
D. HENRICUS SWARTENIUS		

Ende de E. STEVEN ADRIAENSEN VAN BUESICUM, ouderlinck tot Iselsteyn.

Uyt den Classe van Breda:

D. CHRISTIANUS LOSECATIUS	} respective predicanten tot	{ Rosendaell Caen ende Ginneken.
D. HENRICUS MISPELBlOM		

¹⁾ Het afschrift leest: « DE REECK ».

Uyt de voorschreven broederen zijn vercoren tot presidem D. ISAACUS JUNIUS, tot assessorem D. DANIEL GISIUS, tot scribam D. JOANNES PETREUS, ende is D. HENRICUS VINCKIUS a preside uut den naem van de vergaderinge over zijne gedaene propositie bedanckt.

Naer omvragen over de credentien is geobserveert dat de credentie van Leyden alleen van de(n) scriba Classis was onderteykent, waervan de broederen van de Classis van Leyden dese reden hebben gegeven, dat praeses Classis de onderteykeninge hadde geweygert, ter oorsaecke dat de kerckenraet van Leyden tot de deputatie ad Synodum, in de classicale vergaderinge gedaen, niet en verstont. De synodale vergaderinge dese reden overwegende, heeft verstaen de gedeputeerde broederen van de Classe van Leyden op haer credentie als leden des Synodi te ontfangen, maer wat aengaet de reden, met dewelcke preses Classis de onderteykeninge hadde geweychert, is goet gevonden deselve reden niet te examineren, ten ware saecke in progressu Synodi daertoe naerder occasie werde gegeven.

Tot onderhoudinghe van de correspondentie zijn op dese vergaderinghe verscheenen met behoorlijke credentie van wegen den Synodo van Gelderlandt D. JOANNES SMETIUS, dienaer des Evangelii tot Nimegen; van Noort-Hollant D. HENRICUS SWALMIUS ende D. JOANNES CLOPPENBURCH, respectie predicanten tot Haerlem ende Amsterdam; van Utrecht D. JOANNES FLEMIN, predicant tot Utrecht; van Overijsel D. PETRUS PLANCIUS, dienaer des Evangelii tot Campen; van Groningen D. RUDOLPHUS OVIINGIUS, predicant tot Groningen.

Sijn oock van weegen de Hoogmogende Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt verschenen met behoorlijke credentie, de hoochgeleerde, wijze ende voorsiennige Heeren, de Heer ROCHUS VAN DEN HONERT, eerste Raet in den Hoogen Raet in Hollandt ende de Heer JACOB VAN BROECKHOVEN, burgemeester tot Leyden.

D. PETRUS NIEUENBOEY, D. HENRICUS ARNOLDI, D. HUGO BEYERUS ende D. GIJSBERTUS VOETIUS, respectie dienaren Christi in Rotterdam, Delf, Hage ende Heusden, zijn in dese vergaderinghe gecompareert als gedeputeerde deses Synodi niet om alleen dese vergaderinge te dienen met haere advisen, maer om oock rapport te doen van de commissien, hen in de laetste voorgaende Synodo opgeleyt.

Den tijt van de bijeencompste is bestemt voormiddach van acht uren tot elf uren, ende naer den middach van dry uren tot ses uren, ende zullen de absenten verbueren de boet van een schelling, ende die te laete commen de boete van een halve schelling, welcke mulcten in een bos tot profijt van den armen sullen versamelt worden, en heeft een yder Classis int bysonder dese mulcte hem gesubmitteert.

Artic. 1.

[*Beroepinghe van D. Lempereur.*] — Is a D. preside de vergaderinge

aengedient, hoe de kercke van den Hage versochte, dat door autoriteyt des Synodi D. LEMPEREUR bij hem uut de kercke van den Briell beroepen, ende op haere beroepinge volcomentlijck gedemitteert, hem in den Hage sonder vertreck soude mogen transporteren, aengesien dat de kercke van den Briel denselven D. LEMPEREUR, ter tijt tot dat haere kercke wederom van een ander predicant mochte weesen versien, ofte ten minsten voor eennighe weecken bij hen socht te behouden. Ende hebben de broeders van den Hage bekent gemaect haere groote last, uyt oorsaeck van de siekten haerer collegen, zoodat zij de presentie van D. LEMPEREUR niet langer connen derven. De broeders van den Briell hierover gehoort zijnde, hebben verclaert, dat sij meenden groote reden te hebben om D. LEMPEREUR soo lange bij hen te houden, doch dat de tijt van de weynige weecken, dewelcke bij hen daertoe was geprefigeert, ten deele was verlopen ende de kercke van den Hage derhalven den gesetten tijt lichtelijck conde uytbeyden, ende betuychden niettemin, indien de kercke van den Hage soude verclaren D. LEMPEREUR niet langer te connen derven, dat zij metten aldereersten hem souden laeten volgen, 'twelck als een volcommen inwillinge van het versoeck der kercke van den Hage is aengenomen.

Artic. 2.

[*Arminiaensche insolentie.*] — Aengaende de doliantie aen de Gr. Mog. Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt gedaen over de onlijdelijcke insolentie der Arminiaensche gesinde, begrepen Artic. 1 des voorgaenden Synodi van Delff, is a D. Deputatis gerapporteert, dat bij hen over deselve doliantie yet was gedaen, doch dat sulx tot geen volcommen effect noch en was gebracht, ende dat twe uyt den haren, namelijk D. HENRICUS SWALMIUS ende D. GIJSBERTUS VOETIUS naer den Hage waeren verreyst om yets dienaengaende te verrichten, hoopende naer deselver haer wedercompste naerder rappoort te zullen doen.

Artic. 3.

[*Huwelijge ordinantie.*] — Wat belangt de huwelijge ordinantie van dewelcke gesproken wort Art. 2, hebben de Deputati des Synodi geopent, dat bij hen in conventu van de gedeputeerde der Synoden daervan openinge was gedaen, doch dat de gedeputeerde van de andere Synoden versocht hadden een wijl tijts daervan te supersederen, ter tijt toe dat 'tselvighe stuck in haere Synoden oock soude wesen overwoogen, ende allsoo een eenparige voet mochte gehouden worden. Ende is a D. Deputatis voorgelesen seecker concept van eennighe bedenckinghe over de defecten van de huwelijge ordinantie, welcke de voorschreven Deputati versochten dat a Synodo mocht worden geexamineert, waerover de vergaderinghe heeft goet gevonden, dat

uyt elcke Classe een soude worden uitgemaect, dewelcke, neffens de gedeputeerde des Synodi, het voornoemde concept sullen siffen ende ventileren, om 'tgene welcke min disputabel is, daeruyt te trecken, ende 'tselfe op den 19 deses maents Julii den Synodo over te leveren, de reste refererende tot het oordeel der Classen, waerbij eennige casus matrimoniales a D. Deputato des Synodi van Overijssell sijn gevoecht, op welke oock gelettet sulle worden.

[*Abuysen der bijscholen.*] — Nopende den wech tot weeringhe van de abuysen der bijscholen in denselven artijckell begrepen, alsoo de Deputati verclaerden, dat zij noch van nyemandt tot hulpe over die saecke waeren versocht, soo oordeelt de Synodus dat ingevalle dat noch yemant in dit stuck beswaert mochte zijn, deselve dien aengewesen wech, uutgedrukt Artic. 2 des Synodi van Dordrecht, mochten ingaen.

[*Latijnsche schoolordre.*] — Wat aengaet de Latijnsche schoolordre, van dewelcke denselven artijckell oock spreekt, is geopent dat in de provintien van Gelderlant, Utrecht ende Groningen geen hoope is dat deselve schoolorder aldaer zoude mogen werden ingevoert, doch aengaende de provincie van Overijssell is a D. Deputato derselver provintie verclaert, dat aldaer noch eennige hoope scheen te zijn en dat bij hem tot bevorderinghe daarvan gediligenteert zoude werden.

Artic. 4.

[*Translatie des Bijbels.*] — Alsoo Art. 3 Synodi Delphensis van de translatie des Bijbels wort mentie gemaect, soo is geresolveert dat Deputati Synodi de translators sullen begroeten ende met alle beleeftheit tot voortgank in hare werck vermanen, met eenen vernemende, hoeverre de translatie is gebracht, waervan in actis notitie zall worden gehouden, opdat alsoo de kercken van het progres eennige kennisse mogen hebben, twelck in volgende Synoden zall worden gecontinueert.

Artic. 5.

[*Druckfauten des Bijbels.*] — Sooveel belangt de ordere over de verbeteringhe der druckfauten des Bijbels, aengeroert Art. 4, hebben de Deputati des Synodi geopent dat bij den Hove van Hollant seeckere ordere was beraempt, dewelcke haer toegeseyt was te zullen emanieren als deselvige van de Grootmogende Heeren Staten van Hollant ende West-Vrieslant zoude zijn geapprobeert ende zullen D. Deputati voorsz. daerop verder aenhouden.

Artic. 6.

[*Synodus Nationaell.*] — Het versoeck van de Synodo Nationaell, Artic. 5 uytgedrukt, is van de gedeputeerde des Synodi uytgesteld omdatter seer weynich hoope ende apperentie was om yet te opti-

neren ende blijven niettemin D. Deputati belast, om nevens de Classis van Dordrecht, wanneer eennige occasie presenteert, in hetselve versoeck aen te houen. Ende alsoo de Nationale Synode niet en kan gehouden worden, tenzij dat de provinciale Synoden in elke provincie worde geobserveert, 'twelck in de provincie van Zeelant niet en geschiet, soo is goet gevonden dat de Deputati des Synodi in Zeelant sullen schrijven, om van den tijt wanneer bij haer een coetus gehouden zall worden, te mogen werden verwitticht, ten eynde deselve Deputati niet alleen de bevordering van de provinciale Synode zullen recommanderen, maer oock daertoe haeren dienst ende hulpe aanbieden.

Artic. 7.

[*Kerckelijcke Historie.*] — Belangende de kerckelijcke historie, waervan dat gesproken wort Art. 6, sullen de Deputati D. D. F^{ESTUM} H^{OMMIUM} daerover noch aensprecken ende behoorlijk rapport doen, ende is bij de broederen van den Hage verclaert, dat bij hen niet en was, 'twelcke D. D. F^{ESTO} H^{OMMIO} soude mogen behandicht worden, waervan in de voorgaende Synode van Delf eennige toezegginge was gedaen.

Artic. 8.

[*Register der schriften bewaert.*] — Aengaende den register, in dewelcke de schriften bij D. D. F^{ESTUM} H^{OMMIUM} van de respective Classen ontfangen, souden werden gespecificeert, is a D. Deputatis vercregen ende in de synodale kiste geleyt, allwaer deselve bewaert worden.

Artic. 9.

[*Vant geven der huwelixge proclamatiën.*] — Sooveel betreft ¹⁾ de conformiteyt des Uterschen Synodi in het geven van de huwelixge proclamatiën is a D. Deputato derselver provintie geopent, dat deselve tot een volcommen effect gebracht was.

Artic. 10.

[*Programma D. Jacobi Hovii.*] — Wat aengaet de handelinge over de programma D. JACOBI HOVII, rectoris Goudani, Art. 9, aengaende dewelcke van de gedeputeerde des Synodi was uitgesteld tot de handelinge van eennige andere swaricheyt binnen der Gouda opgeseren, waerover zij aperentelijck den Achtbare magistraet derselver stede souden moeten aensprecken, welke swaricheyt is utgedruckt Art. 57 desselven Synodi gehouden binnen Delf, hebben D. Deputati des Synodi geopent dat zij uutschrijvinghe van de Classis van der Goude hadden verwacht, twelcke bij henlieden noch niet was becommen.

¹⁾ « Betrefft » is in het HS. uitgevallen.

De broederen van der Goude hebben verclaert de uitschrijvinge daeromme naergelaten te zijn dewijle daer noch eennighe hoope scheen te zijn met eennighe van diè persoonen, in den voorsz. Art. 57 gementionneert, yet vruchtbaers tewege te brengen ende in gevalle ¹⁾ dese hoope tevergeeffs mochte zijn, soo is in de Synodo goet gevonden, dat de predicanten van der Goude neffens de gedeputeerde des Synodi tot weeringe van deselve swaricheden bij het groote collegie van de vroetschappen derselver stede zullen aenhouden, alsoo nochtans dat zij niet selver in persoon haer voor het collegium van de vroetschap sullen sisteeën, maer de heeren burgemeesteren ende eennighe uut de vroetschap aenspreecken, door dewelcke de saecke voor de vroetschap mach werden gebracht, ende zijn deselve Deputati met de predicanten van der Goude gelast om het stuck van het programma D. JACOBI HOVII aff te handelen.

Artic. 11.

[*Comparietie van de professoren opt Synodum.*] — Is a D. preside voorgesteld off het niet noodich en was de D. professoren Theologie te nodigen om in Synodo te compareren alsoo de kerckenordeninghe van den jaere 1578 goet vint dat zulx geschiede, wanneer het Synodus ter plaetse daer de Accademie is gehouden wert, ende heeft de vergaderinghe om goede redenen goet gevonden, den E. professoren voornoemt te begroeten ende met alle beleeftheyt te versoecken om in dese vergaderinge te verschijnen ende de kercken met hare advysen te diennen, in conformité als van de gedeputeerde der corresponderende Synoden geschiet, tot welken versoeck Deputati des Synodi van Suythollandt belast zijn geworden ende zijn op het ²⁾ selve versoeck in de vergaderinge gecompareert de eerwaerdigen, godtsaligen, hooggeleerden doctores ende professores S. S. Theologiae, D. JOANNES POLYANDER, D. ANDREAS RIVETUS, D. ANTONIUS WALLEUS ende D. ANTONIUS THYSIUS.

Artic. 12.

[*Synodale schriften.*] — Nopende het versamelen van de synodale schriften, Art. 11 gestatueert, is bij den gedeputeerden geopent dat bij hen daerin behoorlijke devoor was gedaen, dog dat van geenne synodale schriften en is vernomen, als van eennighe dewelcke onder de schriften van D. BALTHASARO LYDIO s. m. waren berustende, die de voornoemde D. LYDIUS in zijn leven bereyt was ³⁾ aen den gedeputeerden des Synodi te behandigen, doch door zijn overlijden verhindert

¹⁾ Het HS. leest: «in alle gevalle».

²⁾ «Het» is in het HS uitgevallen.

³⁾ «Was» is in het HS. uitgevallen.

sijnde is van zijne erfgenamen belofte gedaen om sulx te presteren, tot welcker bevorderinge de gedeputeerde gelast sullen blijven.

Artic. 13.

[*Schanduluese boecken.*] — Belangende de ordere tegens de schanduluese (!) boecken, begrepen Art. 13, hebben D. Deputati verclaert uut de gecommiteerde heeren verstaen te hebben, dat deselve ordere alreede is beraempt, ende wat aengaet het versoeck van de diaconen in de kercke van de Cage ende Woubrugge, waervan denselvigen Artijckell oock spreeckt, hebben de Deputati geopent, dat hen daervan niets en was voorgecommen, ende is bij de broederen des Classis van Leyden verclaert daeromme D. Deputati niet verschreven te hebben omdat zulx bij de visitatores des Classis ongeraden was gevonden. De vergaderinge, dese saecke in consideratie nemende, heeft gestatueert, dat alle kercken, die geen diakonen en hebben, bij aldien daertoe eennige stoffe ofte occasie is, van diakonen zullen moeten werden versien, waertoe de respective Classen zullen arbeyden ende bijaldien eennige Classen zulx niet en souden connen effectueren, soo is verstaen dat deselve Classen de hulpe van de gedeputeerde des Synodi zullen imployeren, welke gedeputeerde zulx aen de E. Heeren Gecommitteerde Raden zullen remonstreren ende wat belangt de particuliere plaetsen, in den voorsz. Artyckell gespecificceert, is goet gevonden den Achtbare heere commissaris БРОЕСКHOVEN te versoecken, dat het Zijne Achtbaerheit believe de Ed. heere van Warmont daerover te begroeten, ten eynde dat in de voorsz. plaetsen van de Caeghe ende Woubrugge als oock in de plaetse van Warmont diaconen mogen worden gestelt, welck versoeck gedaen zijnde de vergadering verder beraemen zall wat noodigh zal wesen.

Artic. 14.

[*Bevreeedinge* ¹⁾ *der litmaten tot Culenburch.*] — Soo veell aengaet de bevreeedinge van eennige lidmaten der gemeente tot Culenburch, waervan handelt Art. 12, is gerapporteert dat deselve bevreeedinge was getroffen, waervan D. JOSUE DE LA CAVE heeft geopent, dat deselve bevreeedinge vruchtbaer bevonden was.

Artic. 15.

[*Predicant van Franckendaell.*] — OTTO ZAUNSCHLIFERUS, verdreven predicant van Franckendaell, op zijn versoeck binnen gelaten zijnde, heeft verdoont dat zijn begeerte ende verlangen was, om de gaven, die hem van den Heere verleent zijn, tot stichtinge van Godts kercke te mogen gebruycken, versoeckende tot dien eynde van de synodale vergaderinge voor gerecommandeert aengenomen te mogen worden, ende heeft daer benevens zijn testimonia overgelevert, welke testimonia

¹⁾ Het HS. leest hier steeds: « bevorderinge ».

alsoo die met goet contentement zijn aengehoort, soo heeft de vergaderinge zijn versoek ingewillicht ende is bij den corresponderende broederen aengenomen sulx in hare respective Synoden ten hoochsten te recommanderen in welckers conformité alle Classen onder dese Synode resorterende belast is daerop te willen letten ende dese zaecke naer vermogen te bevorderen.

Artic. 16.

[*Isaacus Wassenburgius.*] — Bij occasie van den 15 Art., spreekende van ISAACO WASSENBURGIO, soo heeft deselve WASSENBURGIUS aen de vergaderinge versogt, vooreerst alsoo hij in veele vacante plaetsen niet heeft mogen gehooft worden, niettegenstaende hij in de voorgaende Synodo van Delff voor gerecommandeert was aengenomen, dat bij den Synodum soodanige ordere mochte beraempt worden, dat hij benevens andere gerecommandeerde in vacante plaetsen zijne gaven mochte laten hooren, ofte soo het mogelijk waer voor ander mochte werden geprefereert, ten eynde hij tot het predicamt metten eersten mochte gevordert worden. Ten tweden dat voor hem continuatie van zijn tractament mochte werden versocht ende heeft D. WASSENBURGIUS met eenen verthoont seeckere attestatie, vervatende het schandelijk leven van drie personen, welke hem beschuldicht hadden. De vergaderinge, dit versoek WASSENBURGII overwegende, heeft het laetste teenmaell ingewillicht, den gedeputeerde des Synodi daermede belastende, doch wat het eerste aengaet hebben de gedeputeerde van de respective Classen verclaert zonder hare principalen daerin niet te connen doen, waerom alle particuliere Classen ende kercken nomine Synodi belast ende ernstelijcke gebeden worden D. WASSENBURGIUM zoo veel in haer is voor alle andere te prefereren, opdat denselven WASSENBURGIUS tot den kerckendienst eenmaell wederomme geavanceert zijnde, in zijne droeffnisse, ontstaende uyt de ontblootinge van zijn ampt ende lanckduerige doch ijdele verwachtinge naer zijne bevorderinge, wederom verquickt ende getroost mach worden.

Artic. 17.

[*Van de huwelixge ordinantie ende andersins meer.*] — Over het 16 Art., bestaende uyt 4 leeden, hebben de gedeputeerde des Synodi openinge gedaen, aengaende het eerste lidt dat bij de huwelixge ordinantie noch eennige casus matrimoniales zullen worden gevoecht ende dat dese saecke onderhanden is, refererende tot de onderhandelinghe deses Synodi. Over den 2 Art. des Synodi van Delf, aengaende het tweede lidt van het weeren van de profanatie des Sabbaths ende van het loopen der papen ende jesuiten, van dewelcke bij het Ed. Hoff was toegeseyt dat daerin soude worden voorsien, is geopent datter ordere gestelt was tegen het loopen der papen ende jesuiten, maer dat

tegens de profanatie des Sabbaths ordere beloofd was. Wat belangt het derde lidt van de vergrotinge des Classis van Breda blijft noch in iisdem terminis, dewijle de gedeputeerde des Synodi daervan niet en was voorgekomen; insgelijx blijft in deselve terminis het 4 lidt van de tractamenten van de weduwen onder de particuliere heeren staende.

Artic. 18.

[*Van de kercke van Asch ende Ginneken.*] — Ten aensien van het 2^e lidt Art. 17, belastende dat van den gedeputeerde(n) des Synodi ende des Classis van Buereu worde besocht dat in het dorp van Asch een predicant mach werden gestelt, is openninge gedaen dat zulx geschiet is ende dat D. ISAACUS GENIUS aldaer is bevesticht; wat aengaet het het 2^e ende 3^e lidt, spreekende van de subsidie voor de kercke van Ginneken, dewelcke in een yder Classe soude worden bevordert, is geopent dat D. HENRICUS MISPELBIOM als pastor loci istius sulx ten deele hadde ontfangen, doch datter noch eennige kercken resteerden, dewelcke niet en hadden gecontribueert, waerom de Synodus een yder Classe vermaent om sorge te dragen, dat de kercken, onder haer sorterende, dewelcke haer devoyr nog niet gedaen en hebben, daertoe worden opgeweckt, ende dat zulx metten eersten, sonder eennich dylay, werde gepresteert, alsoo dat den stant van de kercke tot Ginnekens sulxs ten hoogsten is vereysshende.

Artic. 19.

[*Taurinus.*] — Aengaende het 18 Art., handelende van het deportement D. JOANNIS TAURINI, waerin voor eerst den gedeputeerde des Synodi belast was denselven TAURINI (!) aen te seggen dat hij niet en onderstae den kerckendienst in onse Synode te bedienen sonder eerst ende voorall met denselvigen Synodo versoent te zijn ende daer beneven de kercke van Delff om op denselven TAURINUM te letten, hem tot boetveerdicheyt te vermanen, ende tegens hem soo hij onboetveerdich blijft, kerckelijck te procederen. Is geopent ten aensien van de aenspraecke, dewelcke eensdeels den gedeputeerde des Synodi, eensdeels de kercke van Delff was opgeleyt, dat den voorsz. TAURINUS haere aensprake geweygert hadde aentehooren ende dat over sulxs de voornoemde aenspraecke niet was gedaen, waerover de Synodus verstaet dat de aenspraecke zall worden gerenoveert eer tot kerckelijcke proceduren tegens de persooone TAURINI sall worden gecomen ende zall de aenspraecke worden gerenoveert bij soodanige personen, die naer het oordeel des Classis bij TAURINUM aldermeest vermogen, opdat TAURINO alle oorsaecke van exceptie benomen werde, ende wat aengaet het acht nemen van de kercke van Delff over de persoon TAURINI, is geopent dat TAURINUS wel meerder scheen te commen tot het gehoor

des Goddelijcken Woorts als te vooren bij hem was geschiet, doch dat zijn leven niet onberispelijck en was.

Artic. 20.

[*Acte van verbintnisse geteykent.*] — Sooveel belangt de onderteykeninghe van (de) acte van naerder verbintnisse, dewelcke bij eennige int Classis van Leyden ende van Bueren niet en was gedaen, volgens den 19 Art., is geopent dat deselve onderteykeninghe haer volcommen effect nu hadde ende van een yegelijck was gedaen.

Artic. 21.

[*Vermeerderinge van tractament.*] — Noopende het versoeck voor de predicanten van Geertruydenberch, Willemstadt, de Clundert, Art. 20 uytgedrukt, om van Zijne Princelicke Exelentie te mogen hebben vermederinghe (!) van tractament in conformité van de vermederinghe, dewelcke anno 1624 den predicanten van de kleyne steden van Hare Grootmogende vergunt is, hebben de broeders des Classis geopent dat eennige van de voorsz. predicanten alreede waeren geholpen, ende is goet gevonden dat tot de resterende oock behoorlijcke devoor gedaen zall worden.

Artic. 22.

[*Aenneminghe der papen ende munniken.*] — Aengaende het schrijven van de kercken van de provincien, dewelcke met onsen Synodo niet en corresponderen, Art. 22 aengeroert, over het aennemen van nieuwelingen, papen, munneken etc., twelck bij de gedeputeerde des Synodi getrouwelijck is gedaen, is uut het rappoort van de gedeputeerde der corresponderende Synoden verstaen dat deselven Synoden in dit stuck met onse Synode haer conformeren.

Artic. 23.

[*Remonstrantse vergaderinge.*] — Nopende het weeren van de Remonstrantsche vergaderingen, diewelcke onder de Classe van Leyden onder den naem van Mennoniten worden gehouden, hebben de gedeputeerde geopent geen aensoeck daertoe ontfangen te hebben ende blijven over sulx Deputati Synodi ende Deputati des Classis met deselvige saecke belast, mits dat de Deputati Classis den gedeputeerden des Synodi aenschrijven wanneer het noodich zall zijn de saecke bij der hant te nemen.

Artic. 24.

[*Legerdienst.*] — Wat aengaet de bevorderinghe van den legerdienst, Art. 26 aengeroert, hebben de gedeputeerde geopent dat dese saecke als generaele zijnde in conventu van de gedeputeerde der Synoden bij

hen was voorgesteld, allwaer oock goet gevonden was dat een generaell versoeck dienaengaende zoude werden gedaen, ende is op datselve generaell versoeck tot apostill van Ho. Mo. Heeren Staten Generaell becommen, dat de gedeputeerde, dewelcke uyt den name van Hare Ho. Mog. naer het leger souden gaen, daerin voorsien souden soo wanneer deselve gedeputeerde van Hare Ho. Mog. in het leger zoud zijn gecommen, ende is van de Classe van Schielant, denwelcken het leger predicken int voorgaende jaer stont waer te nemen, geopent dat bij hen D. HASIUS alleen op dese apostill naer het leger was affgeveerdicht, ende aldaer tot het waernemen van den legerdienst ontfangen ende aengenomen. Ende is tegelijck bij de Classe van Schielant versocht interpretatie over den voorsz. 26 Art., wanneer haer jaer, om den legerdienst waer te nemen, zoude geexpireert zijn, waerover is verstaen dat den tijt van den legerdienst duert van de eenne Synode tot de andere toe, soodat met het expireeren deses Synodi het Classis van Schielant van den legerdienst is ontslagen ende dat bij den Classis van Gorcum als van welck in dit loopende jaer den legerdienst bewaert ¹⁾ zal werden, ordere daerover zal worden gestelt.

Artic. 25.

[*Ordere over het sweeren.*] — Aengaende de ordere over het sweeren ende schrickelijke ongebondentheyte van voerluyden, schippers etc. van dewelcke gehandelt wort Art. 27, is van de gedeputeerde verclaert dat bij hen daerin alle devoor gedaen was, doch dat tot nochtot niet anders dan beloften hadden connen vercregen werden; blijven oversulx de Deputati belast om in dit stuck verder aen te houden.

Artic. 26.

[*D. Jacobus Milius.*] — Van D. JACOBO MILIO ende D. ISAACO GENIO, dewelcke volgens den 23 Art. naerdats se bequaem waeren bevonden om in de Nederlantsche tale het predickamt met stichtinge te bediennen, van den Synodo voor gerecommandeert waeren aengenomen, is geopent dat heyde de voornoemde broederen tot den kerckendienst waren gevordert, waermede de voorschreven acte volcomentlijck is voldaan.

Artic. 27.

[*Onderhoudinghe van de verdrevene practicanten.*] — Aengaende den 30 Art., daertoe ingestelt dat de bedroeffde predicanten van den Opper ende Nederpalts, mitsgaders van Gulick (ende) Berchlandt, in haren noot zouden worden bedacht ende het werck der mildadicheyte tegen

---

¹⁾ « Bewaert » ontbreekt in het HS., is overgenomen uit het afschrift.

hen niet en soude werden vergeten, waerover dat oock volgens de advysen der Classen over het thiende gravamen, twelck daerop slaet, ordre is gestelt, hebben de gedeputeerde gerapporteert, dat bij hen alle devoyr waeren gedaen om volgens de ordere in den voorsz. artijckell gestelt, yetwes tot solagement van de bedroeffde predicanten voornoemt bijeen te brengen, doch dat haere devoiren vruchtloos waren geweest, uytgesondert van eennige kercken weynich becommen was, met eennen openende datter geen hoope en was dat van de E. Mog. Heeren Staten van Hollant ende Westvrieslant een publijcke collecte zoude werden geconsenteert, dewijle dat Haere Groot Mog. verstonden dat door het oprichten van soodanige een buerse tot onderhout van diegeene, die herwaerts sullen comen, alle predicanten, die noch in de Palts, Gulick ende Berchlandt sijn, herwaerts zullen worden gelockt, dewelcke andersins souden mogen achterblijven, soodat alsoo dese landen den last van sooveel personen niet en zoude(n) connen dragen; ende gelijk de gedeputeerde onses Synodi hebben verthoont dese saecke in conventu van de gedeputeerde der Synoden geopent ende gerecommandeert te hebben, soo hebben de gedeputeerde van de corresponderende Synoden verclaert, dat bij hen all voor desen op dit stuck gelettet was, soo verre dat bij hen eennige somme daertoe versamelt ende naer de voornoemde plaetsen, namelijk de Palts, Gulick ende Berchlant gesonden was, ende alsoo dit begonnen werck van mildadicheyt daermede niet en behoort te cessen, soo verstaet de vergaderinge dat de gedeputeerde des Synodi van Suythollant in dit werck zullen aenhouden, naer hetwelcke de gedeputeerde van de corresponderende Synoden oock worden gebeden om dit werck bij den haren te recommanderen ende in haere mildadicheyt voort te gaen, twelck opdat zoude mogen gedaen worden op een bequame voet, soo ist dat de vergaderinge, gehoort hebbende seeckere voorslach der gedeputeerde ende daerin wellgefallen nemende, heeft goet gevonden, vooreerst dat uyt eennige particuliere lieden seeckere somme gelts tot onderstant van de voornoemde bedroeffde predicanten zall worden versamelt ende dat deselvige somme naer de Palts, Gulick ende Berchlant voorsz. zall worden gesonden, allwaer 'tselvige met discretie zall worden uitgedeelt met expresse verthooninge datter geen hoope en is om in dese landen onderhouden ende gevordert te worden, ingevalle diegeenne, welke noch in die landen van de Palts, Gulick ende Berchlant wonachtig sijn, haer herwaerts quamen te transporteren, opdat hare compste, dewelcke andersins te verwachten staet, voorgecomen werde; ten tweden datter notitie zall worden gehouden van degeennen ¹⁾, aen dewelcke de voorsz. penningen gedistribueert zullen worden, welke notitie oock tot kennisse der Classen ende kercken zall worden gebracht,

---

¹⁾ Het HS. leest: « vande den geennen ».

ende met eennen aen de ¹⁾ corresponderende Synoden overgesonden, gelijk van deselve oock haere notitien aen onse Synode overgesonden zullen werden.

Artic. 28.

[*Van de oversettinge des Bijbels.*] — Alsoo int voorgaende 4 Artijckel den gedeputeerden in laste was gegeven om de E. broederen, welcke met de translatie des Bijbels besich zijn, te begroeten, met alle beleeftheit den voortganck in sodanich werck te recommanderen ende met eennen te vernemen hoeverre de translatie bij Haer E. gebracht was, soo hebben de gedeputeerde voornoemt geopent, dat bij hen aengaende de translatie des Ouden Testaments D. BUCERUS alleen, alsoo de andere translatores des Ouden Testaments van huys waeren, was aengesproken, ende dat D. BUCERUS aen hen gedeputeerde hadde geclaecht over de suspicie van naerlaticheyt, dewelcke bij eennige den translatores werde naergehouden, alsoff deselve in haer werck niet naer behooren en diligenteerden, betuygende integendeel dat sulx tegen alle reden van hen zoude worden gesuspecteert, alsoo zij daerinne haere conscientie voor den Heere hadden gequeten. Dat oock verder denselven D. BUCERUS aen hen gedeputeerde heeft verтоont, dat de translatores van het Oude Testament met gemeene handt de translatie gebracht hadden tot aen het boeck Job, alhoewel oock eennige van de translatoren in het particulier oock het boeck Job ende eennige Psalmen geabsolveert hadden, dat oock achtien (!) exemplaren van de vijf boecken Moysis waren gedrukt, omdat in het drucken minder costen ende perijckels was als in het uutschrijven, welke 18 exemplaren dienen om deselve aen de revisuers van de translatie, volgens de resolutie des Nationalen Synodi van Dordrecht toe te senden, twelck oock van de historische boecken, die nu geabsolveert waeren, gedaen zoude worden. Ende was deselve D. BUCERUS bereyt ²⁾ om op het believen van zynne E. collegen een exempelaer van de vijf boecken Moysis in de synodale vergaderinge te laten vertonen. Ende wat aengaet de translatie des Nieuwen Testaments is van den gedeputeerden geopent, dat bij hen nyemandt van de translatours daerover was aengesproocken, dewijle sulxs bij hen onnodich was geachtet, uyt oorsaecke dat D.D. WALLAEUS, die mede een van de translatoren is, in dese vergaderinge mede compareert ende van hem aldaer geopent konde worde(n). Ende is hij dese occasie van D.D. WALLAEO geopent, dat de translatie van het Nieuwe Testament anderhalf jaer naer de translatie des Ouden Testaments was aengevangen, waeromme de progressus van de translatoren des Nieuwen

¹⁾ Het HS. leest: « anderen ».

²⁾ In het HS. is « bereyt » uitgevallen.

Testaments soo groot niet en conde wesen, te meer dewijle deselve met notis marginalibus besich waeren, doch dat deselve translatoren des Nieuwen Testaments tegens allen suspicie van naerlaticheyt haere conscientien queten, soodat haere E. de translatie des Nieuwen Testaments mitsgaders de translatie van de apocryphe ¹⁾ boecken, dewelcke hen bevolen was, hoopten te volbrengen te gelijk met de translatie des Ouden Testaments, ende hadden alreede volbracht het Evangelium Mathei, het Evangelium Marci ende een merckelijck gedeelte int Evangelium Lucae; hoopten oock dat in desen jaere de vier evangelisten den kercken zouden toegesonden worden.

Artic. 29.

[*Van de kerckelijke historie.*] — Is oock van den gedeputeerden openinge gedaen, dat D.D. FÆSTUS HOMMIUS bij hen was aengesprocken ende hadden uyt denselven verstaen, dat het stellen van de kerckelijke historie was aengevangen, van dewelcke hen gedeputeerden eennige beschreven bladen waeren getoont. Ende hadde de voorsz. D.D. FÆSTUS HOMMIUS oock verclaert niet te zullen beschrijven alle particuliere ende personele dingen, maer alleen generalia voornemelijk hoe de droevige verschillen in Godes kercke waeren opgeresen, wat procedueren in deselve waeren gepleecht ende hoe deselve verschillen ten lesten waeren geslist; waerbij a D.D. FÆSTO HOMMIO werde geclaecht over het achterblijven van de acten, dewelcke uut de respective Classen hem zoude(n) werden toegesonden, soodat soodanige Classen, van dewelcke hij yet bijsonders was verwachtende, namelijk die van Amsterdam ende Alcemaer, hem geschreven hadden niet te hebben, 'twelcke zij souden mogen oversenden.

Artic. 30.

[*Caspar Baron, cassier van de lombaert.*] — In de vergaderinge is binnen gestaen eennen CASPAR BARON, cassier van de lombaert binnen Dordrecht, ende heeft geclaecht dat zijn huysvrouwe in de kercke van Dordrecht vant H. Avontmaell Christi werde affgehouden, niettegenstaende deselve zijn huysvrouwe over eennige jaren met kerckelijke attestatie van Dordrecht naer Vrieslant was getrocken, ende vandaer onlanx tot Dordrecht met gelijke attestatie was wedergekeert, ende alsoo de maniere van zijn leven de oorsaecke was, waeromme de kercke van Dordrecht in de aenneminghe van zijn huysvrouwe difficulteerde, soo heeft denselven CASPAR BARON geopent, dat in andere kercken van Hollandt personen, die met lombaert houden hen generen, tot het Avontmaell Christi worden toegelaten, dat bij hem minder profijt werde gedaen als bij andere lombaerden, niettegenstaende de sware

¹⁾ Het HS. heeft: « apocarische ».

lasten, dewelcke hij te dragen hadde. De vergaderinge, zulk in de vreesse des Heeren overwegende ende lettende soo op de onbehoorlijke practijcke van het lombaert houden als op hetgeenne, welcke in de Nationale Synodo, gehouden tot Middelburch Anno 1581 quest. 100 ende in de Synodo van Iselsteyn, Art. 50, was gestatueert, heeft geoordeelt dat de huysvrouw van den voornoemden CASPAER BARON tot het Avontmaell Christi niet en mochte toegelaten worden, ten waere saecke bij haer worde verclaert een misnoegen te hebben in de handelinghe haeres mans ende van herte te hoopen, dat hem Godt in een ander vocatie zall stellen, om hem daerin eerlijck te generen.

Artic. 31.

[*Oostindische kercken ordeninghe.*] — Wat belangt den 32 artijck. nopende het eerste lidt is van den gedeputeerden verthoont, dat de copie van de Oostindische kerckenordeninge bij hen becommen was, maer wat aengaet het tweede lidt, spreekende vant oprechten der kerckelijcke vergaderinge, waerin soodanige kerckelijcke saecken, dewelcke in Oostindien souden mogen voorvallen, affgehandelt zullen worden, is geopent dat zulk well gediligenteert, maer noch niet voltrocken was, waeromme de gedeputeerde belast blijven in dit stuck verder aen te houden.

Artic. 32.

[*Correspondentie met Overijsell.*] — Aengaende de correspondentie met Overijsell hebben de gedeputeerde verthoont dat zij bij de Groot Mog. Heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslant consent daertoe hadden vercregen ende volgens dien een uyt den haeren op den Synodum van Overijsell hadden gesonden, doch naerdien de Apostille van Haer Groot Mog. in sodanige forme was ingestelt, dat het consent alleen voor dit jaer wort gegeven sonder in consequentie zulk te trecken, soo sijn D. Deputati belast om te procureren, dat de aengevangen correspondentie tusschen desen Synodum ende den Synodum van Overijsell haeren voortganck mach hebben.

Artic. 33.

[*Beroepinghe D. Samuelis Pythii. D. Bodicherus.*] — Van de beroepinghe D. SAMUELIS PYTHII, dewelcke int eerste lidt van den 35 artijckell wort vervat, is van den Classe van Woerden gerapporteert, dat deselve beroepinghe is voltrocken, maer wat aengaet het 2 lidt, handelende van D. BODICHERO, is van den gedeputeerden geopent dat de vermeerderinge van het traktament bij hen niet alleen versocht, maer oock bekomen was ende alsoo denselven D. BODICHERUS volgens de recommandatie des voorgaende Synodi tot Delft aen allen Classen gedaen, tot den kerckendienst noch niet en was gevordert, soo worden alle Classen op een nieu versocht om met de eerste gelegentheynt zijner

te gedencken, ende naer vermogen te besorgen, dat hij volgens zijn Christelijck versoeck tot den dienst van Godts kercke mach werden geinploieert (!). Ende heeft de faculteyt van de theologie met eennen verthoont de bequaemheyte ende stichtelijck leven van denselven D. ВОДИЦКРО, ten eynde de Classen over zijne promotie te erenstiger mochten vigileren.

Artic. 34.

[*Dolerende lidmaten tot Rotterdam.*] — In de vergaderinge zijn ingestaen eennige dolerende lidmaten van de kercke tot Rotterdam, dewelcke verthoont hebben seeckere procedueren tegen hen ¹⁾ bij den kerckenraet van Rotterdam gebruyckt, met eennen openende dat zij haere saecke voor het Classis van Schielandt hadden gebracht, doch dat deselve aldaer tot haeren contentement niet en was geindiceert. De synodale vergaderinge, haere clachten mitsgaders de defensie beyde des kerckenraets ende des Classis hebbende verstaen, heeft goet gevonden naerdat niet alleene de voornoemde broederen des kerckenraets maer oock des Classis waeren uytgestaen, dat over dese saecke voorall den wech van accommodatie soude worden getenteert, 't welck geschieden soude door eennige, welcke ad istam caussam specialijcken souden worden gedeputeert ende daertoe versocht zijnde een uyt de correspondenten, een uyt de professoren theologie, een uyt de gedeputeerden des Synodi van Suythollandt, dewelcke daertoe uyt de respective collegen hebben geeligeert D. JOANNEM CLOPPENBURCH, D.D. WALLAEUM, D. GIJSBERTUM VOETIUM, heeft het Synodus neffens deselve gecommiteert, D. JOANNEM BOCARDUM, D. NICOLAUM BALBIANUM, D. ARNOLDUM ZWALMIUM, welcke gedeputeerde — naerdat de gedeputeerde des Classis van Schielandt op haer versouck haerenthalve verclaert hadde(n), dat se tegens de vernoemde dolerende broederen niet verder en zouden procederen ende oock vertrouwen dat bij andere leeden des Classis niet gepretendeert en zoude werden, ingevalle een voet van accommodatie tusschen den kerckenraet ende de dolerende broederen soude worden gevonden — in dat stuck hebben getreden ende ten lesten gerapporteert wat bij haere E. in desen was gebesoygeert (!), overleverende bij forme van interpretatie ende ampliatio van het 31 Artijckell Synodi Delphensis een project naer dewelcke de exertien (!) in volgende tijden souden connen gereguleert worden ende gehouden in goede vrede ende luyt aldus:

„Alsoo seeckere misverstanden ontstaen waeren over de interpretatie ende practijcke van den 32 Artijckell Synodi Delphensis, heeft dese tegenwoordige Synodus, om voor het toecommende alle swaricheden, die daeruyt zoude(n) mogen ontstaen, voor te commen, goet gevonden

¹⁾ Het HS. leest: « hem ».

den boven gemelden Artijckell in volgende manieren te verclaren ende te amplieren ende zullen hiermede cesserer alle voorige kerckelijke procedueren in de kercke ende Classe van Rotterdam ter oorsaeck van dien gevallen.

[*Articulen van de Exercenten tot Rotterdam.*] — 1. De Christenen zijn niet alleen gehouden Godts Woort te hooren, te lesen ende bij haerselven te overdencken, maer hebben oock de vrijheynt om daarvan met malcanderen te spreekken ende te confereren tot onderlinghe onderrechtinge, vertroostinghe ende vermaninge, doch met conditie dat zulx niet en geschiede op tijden tot den publijcken godsdienst ofte catechisatien verordeneert.

2. Wanneer nu sulcke conferentien ende oeffeningen aengestelt werden bij personen van verscheyden huysgesinnen tot eennich merckelijck getall, zullen de excercenten gehouden zijn haere namen ende oeffeningen den kerckenraet bekent te maken, opdat den kerckenraet daerover behoude haere behoorlijcke opsicht.

3. De opsicht des kerckenraets zall hierin bestaen, dat den kerckenraet zal vermogen, soo dickmaell als zij het goet vinden zall, yemandt te committeren om deselve oeffeninge bij te woonen ofte in deselvige te presideren, doch wanneer de kerckenraet onnodich soude achten ofte haer ongelegen zoude zijn yemant derwaerts te committeren, zullen de excercenten bij gebeurte een uyt den haeren laten het woort voeren tot directie van de oeffeninge, ende zullen in zulck een geval tot den kerckenraet ofte een van de kerckendienaren moeten gebracht worden de differenten ofte verschillen, daerinne de excercenten malcanderen niet en zouden connen verstaen, ende zullen haer de excercenten het advijs des kerckendienaers ofte immers het oordeel des kerckenraets gehouden zijn te onderwerpen.

4. De excercenten zullen niet vermogen tot dese haere exercitien in meerdere getale te verschijnnen dan 9 ofte 10 ende geene andere dan lidtmaten van de Gereformeerde gemeente, ten waere den kerckenraet op haer versoeck sulx anders consenteerden.

5. De exercenten en zullen niet vermogen tot behulp van haere exercitien te gebruycken andere authueren dan bij de Gereformeerde kercke alomme bekent ende aengenomen zijn voor rechtsinnige gesonde leeraeren, ende zullen haer wachten van ijdele vragen ende spitsvindige dispuytten, die eennige ontstichtinge zouden veroorsaecken, maer alles handelen met Christelijcke sedicheyt ende nedericheyt in alle cortheyt, sonder haer in te laten in lange deductien bij forme van propositien ofte predicatien.

6. Sullen dese poyneten van ordere door den kerckenraden aen alle degeenne, die haer tot zulcke oeffeninghe willen begeven, bekent gemaect worden om bij deselve exercenten aengenomen ende onderteyckent te worden."

De Synodus op alles rijpelijck geleedt hebbende heeft niet connen

goetvinden in thesi over 'tselvige project te oordelen, maer lettende op den tegenwoordigen staet van Rotterdam, heeft verstaen dat dien voet bij de gedeputeerde ad istam causam beraempt in de tegenwoordige gelegentheynt van de kercke tot Rotterdam sall plaetse hebben, ende bij andere kercken in gelijke gelegentheynt ende conjuncture van tijden zall mogen gevolcht worden, waermede de saecke tusschen den kercken-raet ende de dolerende broederen tot Rotterdam is affgehandelt ende zall denselven dolerende broederen copye vant voorsz. project behandicht werden, 'twelcke door de gedeputeerde ad istam causam terstont naer het Synodum zall werden gedaen.

Artic. 35.

[*Joannes Teysterban.*] — Aengaende den 36 Art. hebben de broederen van het Classis van Leyden geopent, dat JOANNES TIJSTERBAN volgens de resolutie des Synodi, aldaer utgedruyckt, voor haeren Classi hem hadde gepresenteert ende versocht om zijn gaven te laten hooren ende alsoo tot het publijck prediken toegelaten te mogen worden. Dat oock denselven TEYSTERBAN voor de gedeputeerde van haer Classis een propositie hadde gedaen, doch dat in hem een vreemde maniere van predicken was vernomen, sulx dat hem belast werde onder d'eenne ofte d'ander predicant van haer Classis te exerceren, ten eynde hij de maniere van predicken, die hier te lande gebruyckelijck is, hem soude mogen gewinnen, maer dat hij desniettegenstaende sedert dien tijt niet hadde versocht te mogen proponeren, nochte hem ergens — sooveel de broederen des Classis van Leyden bekennt was — hadde geexerceert, waeromme deselve broederen des Classis belast blijven om op dit stuck verder te letten ende sooveel mogelijk is het ooge op hem te houden.

Artic. 36.

[*Moravische Baron.*] — Alsoo in den 38 Artijckell op het versoeck van den Moravischen baron gearresteert wort, dat aengaende de 2 eerste leden van zijn versoeck den Classen erenstelijck werde gerecommandeert ende door den Classen aen de respectieve kercken, dat die kercken welcke 't voorgaende jaer volgens de resolutie des Synodi van Iselsteyn tot zijn subsidie niet en hadden gecontribueert zulxs mochten peresteren, ende dat alle kercken ende Classen in hare begonnen mildadicheynt mogen continueren. Ende aengaende de twe laetste leeden, dat de gedeputeerde denselven baron brieff van recommandatie zullen verleenen, waermede hij hem in eennige collegien soude mogen adresseren om eennige solagement van hen te mogen becommen, dat oock de gedeputeerde bij gelegentheynt de Hooch Mog. Heeren Staten Generael over de persooene van den voorsz. baron zullen begroeten ende zijne persooene recommanderen om tot de eenn ofte de andere staet gevordert te mogen worden. Soo is van de gedeputeerde des Synodi over de twee

laetste leeden, die hen alleenlijk aengingen, geopent, dat zij hem dien brief van recommandatie, om hem aen eennige collegien te adresseren, hadden behandicht, dat zij oock zijn persoon bij occasie aen de Ho. Mo. Heeren Staten Generael hadden gerecommandeert, ende (hij) daerop van Hare Ho. Mog. voor gerecommandeert was aengenomen. Aengaende de twe eerste leeden, die de Classen alleen concerneren, is van eennige Classen geen hoope gegeven, doch van andere goede genegentheyt daertoe betoont, ende hebben meest alle de Classen aengenomen dese saecke bij den haeren erenstelijk te recommanderen.

[*Baron Rupa ende Wolfgangus Baccherus.*] — Ende is bij dese occasie oock voorgesteld van den baron VAN RUPA, van eennen, dewelcke geweest was consiliarius ende secretaris van den Coninck van Bohemen, van WOLGANGO BACCHERO, geweest predicant ende inspector in de Palts, dewelcke hier te lande in groote aermoede saten, van dewelcke is geresolveert aengaende D. WOLGANGUM BACCHERUM, dat hem uyt die penningen, dewelcke tot subsidie van verdreven predicanten zijn gecontributeert ende onder de broederen van den Hage berusten, vijff gulden ¹⁾ ter weecke zullen worden uytgereyckt; wat de twe andere aengaet zall aen de respective Classen gerecommandeert worden, dat bij yder kercke twe stuyvers ter weecke zoude gelieven op te leggen, welke penningen tot solaes van de twe voorsz. personen zullen ge-employeert worden.

Artic. 37.

[*Schriften Synodi.*] — Aengaende het visiteren van de schriften des Nationalen Synodi, dewelcke in den Hage in een kist bewaert worden, waervan gesproken wordt Art. 39, is geopent dat zulx geschiet is ende dat deselve schriften noch well geconditioneert zijn bevonden.

Artic. 38.

[*Van kerckelijke saecken.*] — Wat belangt den 40 Artijckell, begrijpende den last om aen de Groot Mog. Staten van Hollant ende West-Vrieslant te versoeken, dat in volgende tijden kerckelijke saecken kerckelijk mogen worden gehandelt, is geopent van de gedeputeerde ad istam caussam dat zij den heere raetpensionaris DUYCK daerover hadden aengesproken doch dat sulx bij hem onge-raden was gevonden.

Artic. 39.

[*Heeren van Rotterdam haer versoeck.*] — Sijn in de vergaderinghe verscheenen de gedeputeerde van de Achtbare Heeren burgemeesteren tot Rotterdam, den heer NICOLAES PUYCK, regerende burgemeester, JACOB GOCH ²⁾, raet ende vroetschap tot Rotterdam ende GERRAERT

¹⁾ Het HS. leest: « gul ».

²⁾ Het afschrift leest: « JACOB VAN GOCH ».

BERCKELL, oudt burgemeester ende hebben twee ¹⁾ dingen versocht, alsoo tusschen de Achtbare heeren burgemeesteren ende kerckenraet verschil is over het stuck van de correspondentie in de beroepinge, dat door autoriteyt des Synodi de beroepinge van haeren vijffden predicant mochte worden bevordert ende dat zulx mochte vallen op de persone van D. LIVINO BEEKMANN, mede begrepen in de nominatie van de kerckenraet gedaen. 2. Dat de stad van Rotterdam eennige predicanten bij leeninge mach becomen, dewelcke hare quartieren zouden mogen hebben om in deselve de Arminiaensche gesinde in haere huysen te besoecken ende tot de kercke te locken, waertoe bij haere Achtbaerheyt is voorgesteld D. RUDOLPHUS PETRI, D. JOANNES BOCARDUS, D. DYONISIUS SPRANCKHUSIUS, D. GIJSBERTUS VOETIUS, D. LAURENTIUS MODEUS. De broeders des kerckenraets, gevraecht zijnde, hebben ver-toont geen last te hebben van haere principalen om eennige openninge te doen, doch houden hen gewillich, om voor haer particulier openninge te doen soo zulx van nooden soude mogen zijn ende alsoo Art. 41 des voorgaende Synodi tot Delft ordere was gestelt van eennige predicanten, dewelcke bij leeninge voor een tijt lanck haer dienst tot Rotterdam souden laten gebruycken, soo heeft de kerckenraet reden gegeven, waeromme dat de resolutie tot geen effect noch en was gecommen, te weten, dat zij tot soodanigen voet van leeninge als in de voorsz. acte is gearresteert, niet en hadden connen comen, mits dat de Achtbare heren van Rotterdam denselven voet niet en wilden volgen. De synodale vergaderinge heeft goet gevonden, dat stante Synodo eennige zullen worden gecommiteert, dewelcke haer tot Rotterdam zullen transporteren ende door middel van inductie tusschen de Achtb. heeren ende den kerckenraet aldaer het stuck van de beroepinge van haeren vijffden predicant ende het stuck van leeninge zullen soecken te voltrecken. Ende naerdats daertoe versocht was een uyt de E. correspondenten, een uyt de E. professoren theologiae ende een uyt de gedeputeerde des Synodi van Suythollandt, dewelcke uut den haeren hebben geelingeert D. JOANNEM CLOPPENBURCH, D.D. JOANNEM POLYANDRUM, D. HENRICUM ARNOLDI, sijn neffens deselve gecommiteert D. JOANNES BOCARDUS, D. ARNOLDUS ZWALMIUS, welke naer haere wedercompste hebben gerapporteert, dat haere E. eerst voor den kerckenraet ende daernaer voor den Achtb. magistraet haer ²⁾ hebben laten vinden, ende voor beyde haere commissie bekent gemaect. Ende wat aengaet den kerckenraet is van Haere E. geopent, dat zij den kerckenraet geheel accomodabell hadden gevonden, ende aengaende den Achtbaren magistraet hebben bevonden, dat de oorsaecke van alle onruste was,

---

¹⁾ Het HS. leest: « te ».

²⁾ « Haer » ontbreekt in het HS.

dat over den voet van correspondentie in het beroepen van een predicant verschil was tusschen den Achtbaren magistraet ende den E. kerckenraet, sulxs dat bij denselven magistraet eennige poyncten waeren gestatueert, dewelcke het recht der kercken prejudiciabell waeren, soodat de oorsaecke wech genomen zijnde de gantsche saecke bij avontuere lichtelijcken zoude volgen. De Synodus heeft goet gevonden, dat zulx zall geschieden door denselven gedeputeerden ad istam causam, dewelcke tot dien eynde terstont naer het Synodum tot Rotterdam haer zullen transporteren, uytgesondert dat D. JOANNES CLOPPENBURG op zijne instantelijck versoeck is geexcuseert ende neffens deselve gedeputeerde zijn gevoecht D. GIJSBERTUS VOETIUS ende D. REGNERUS BERCKELIUS. Ende alsoo de Achtb. Heeren van Rotterdam naderhandt wederomm voor de synodale vergaderinghe zijn verscheenen, iterativelick ¹⁾ haere voorgaende versoeck voorestellende, soo is hen dese resolutie bekent gemaect, waerover de voorsz. Heeren van Rotterdam eerst well hebben begeert dat coram Synodo noch yet mochte worden gedaen, doch hebben naderhant bemerkd dat het stuck aldaer niet en conde affgehandelt worden ende oversulx toegestaen, dat de voorsz. commissie zijn voortganck mochte hebben, haerenthalven presenterende ²⁾ dat Hare Acht. in het stuck van de correspondentie in de beroepinghe van een predicant ende in het stuck van leeninge onder den gedeputeerden ad istam causam haer teenmael submitteerden, ende is oversulx goet gevonden dat deselve gedeputeerde ad istam causam met ordinare synodale macht in dat stuck zullen treden, ende alsoo 't selve soecken aff te handelen, mits dat deselve gedeputeerde gehouden zullen zijn van haer doen den Synodo rekenschap te geven.

Artic. 40.

[*Boheemsche studenten.*] — Aengaende den 44 Art., betreffende het onderhouden van eennige Boheemsche studenten, hebben de gedeputeerde geopent haer dyvoor in dien deele aengewent, doch dat se noch niet geobtineert en hadden, waerom de gedeputeerde noch daarmede gelast blijven, en zullen de respective Classen, onder desen Synodum behoorende, naer vermogen besorgen dat uyt yder int bysonder yet tot onderhout van deselve Boheemsche studenten zoude worden gecontribueert, alsoo nu alrede vier van deselve in dese landen gecommen waren.

Artic. 41.

[*Van de profanatie des sabbaths ende vermederinge (!) van tractament.*] — Aengaende den 45 Art. is geopent aengaende de profanatie des

¹⁾ Het HS. leest: «itarivelijcken».

²⁾ Het HS. leest: «presenteerden».

Sabbaths, dat daertegens ordere was beraempt ende wat belangt de vermederinge (!) der tractamenten voor de predicanten, die met veel kinderen beswaert zijn ende de weduwen der predicanten, dat de gedeputeerde daerover wel menichmaell hadden aengehouden, doch altijd tot antwoord ontfangen, dat soodanich versoeck ten aensien van den staet des lants nu ongeraden was ende daeromme naer betere gelegentheynt moeste verwacht worden: worden oversulx de gedeputeerde belast om bij occasie daerop aen te houden.

Artic. 42.

[*Loopen der papen ende Jesuiten.*] — Aengaende den 49 Artijckell, handelende van het loopen der papen ende jesuiten, mitsgaders van het getall der copies ofte huysbagijnen, dewelcke dagelix vermenichvuldigen ende waervan goet gevonden was dat een yegelijcke kercke sulx aen zijn respective magistraet zoude remonstreeren, is verstaen dat de particuliere remonstrancien well zijn gedaen, doch tot geennen effect, 't sij door de naerlaticheynt der officieren ofte andersins, sulx dat de voorsz. swaricheden niet affnemen, maer dagelix meer ende meer aenwassen, waervan in Synodo veel ende verscheyden documenten zijn verdoont, ende alsoo dit quaet niet eennige leeden alleen, maer het gantsche licham deser landen treft, soo is gestatueert dat staende desen Synodo dit stuck aen de Groot. Mog. Heeren Staeten van Hollant ende West-Vrieslant door de gedeputeerde ad istam causam mondelijck werde geremonstreert ende met alle redenen van inductie werde versocht, dat Haere Groot Mog. gelieve om op dit stuck, waeruyt anders de ruyne niet alleene van de kercken, maer oock van de regeringe deser landen is te vreesen, erenstelijck te letten ¹⁾ dat tegens het incommen der papen in dese landen werde versien, ende dat principaelijck int veroveren van eennige plaetsen werde besorcht, dat in deselve geen papen, munniken etc. blijven, omdat se alsoo vrijheynt hebben zouden om vandaer in dese landen te comen ende hare afgodische superstition onder ons voort te planten. Ende zijn hiertoe versocht D. PETRUS PLANCIUS, gedeputeerde van den Synodo van Overijssell, ende D. HUGO BEYERUS, gedeputeerde des Synodi van Suythollant, neffens dewelcke zijn gecommiteert de Classen van der Goude, Gorcum ende Woerden, dewelcke uut haere respective Classen hebben geeligeert D. JOANNEM SPILIARDUM, HENRICUM VINKIUM ende ADRIAEN SEBASTIAENSZ., welcke naer haere wedercompste, hebben gerapporteert, dat bij haer E. de saecke (eerst) int particulier ende daernaer voor het Collegie van de Groot Mog. Heeren Staten van Hollant ende West-Vrieslant was voorgesteld, gededuceert ende gerecommandeert, ende naderhant naer antwoord hebben verwacht, doch

¹⁾ Het HS. leest: «letten staet».

dat om eennige incidenten dese saecke in de naeste vergaderinge noch niet en hadde gedient, ende hadden niettemin toeseegginge dat op die saecke gelett ende ernstlick daerinne versien soude worden; ende soude de vergaederinge ¹⁾ met een missive worde(n) verwitticht van de resolutie van Hare Groot Mog. indien deselvige in de naestvolgende vergaderinge genomen zoude worden, ofte zoo niet dat de gedeputeerde des Synodi volcommen bericht zoude worden gedaen, waeromme de gedeputeerde belast zijn om metten eersten op dese saecke te insisteren.

Artic. 43.

[*Tractament der Schoolmeesteren.*] — Over den 53 Artijckell nopende de tractamenten der schoolmeesteren, hebben de gedeputeerde geopent, dat die van Dordrecht alleen een lijst van de tractamenten der schoolmeesteren hadden overgesonden, ende van geen Classen yet anders hadden gecregen, waeromme bij hen gedeputeerde eennige particuliere heeren hierover zijn aengesproken, dewelcke verclaert hebben, dat de gelegentheyt deses tijts niet toe en liet dat soodanich versoeck nu zoude gedaen worden; ende aengaende het insamelen van het costergelt is daerover ordere gecregen, maer en connen dies niettegenstaende de respectieve officieren van die plaetsen niet bewoogen worden om ²⁾ sodanighe resolutie te achtervolgen.

Artic. 44.

[*Fauten in de schoolboecken.*] — Wat belangt den 54 Artijckell van de fouten in de schoolboecken, hebben de gedeputeerde geopent geen gelegentheyt gehad te hebben om zulx te remonstreren, alsoo de Gr. Mog. Heeren Staten van Hollant ende Westvrieslant met hoochwaardige saecken geoccupeert waeren.

Artic. 45.

[*Sieckentrooster in Oostindien.*] — Aengaende den 58 Arti., spreekende van seeckeren sieckentrooster, dewelcke ongesont in leere ende leven zijnde, van de bewinthebberen van de Oostindische Compagnie was aengenomen, is van de gedeputeerde geopent dat daerin was voorsien ende dat oock de Oostindische Compagnie hadde aengenomen om voortaan daerop te letten ende hebben de gedeputeerden de kercke van Oostindien voor den voorsz. persoon gewaerschout ende versocht, dat nyemant aldaer zonder behoorlijke attestatie zoude worden ontfangen.

---

¹⁾ De woorden: «noch niet en hadde gedient . . . soude de vergaederinge» zijn in het HS. uitgevallen.

²⁾ Het HS. leest: «om in».

Artic. 46.

[*Lantloopers.*] — Over den 59 Art., spreekende van de lantloopers, hebben de gedeputeerde geopent dat geen clachten voor hen gekomen waeren.

Artic. 47.

[*Defect in de Catechismus.*] — Ende wat belangt den 61 Art., van seecker deffect in eennige gedruckte catechismen spreekende, is van den gedeputeerden des Synodi geopent, dat dewijle de exempelaren desselven catechismi meestall gestribueert (!) waeren, derhalven het opsoecken der exempelaren onmogelijk was, ende oock opspraeck soude veroorsaeken, waeromme haere E. in dit stuck niet verder en hadden getreden.

Artic. 48.

[*Deputati op de Correspondentie, haer rappoort.*] — Sijn in de vergaderinge verscheenen de E. broederen, die gedeputeert waren uut de naem deser Synodi tot onderhoudinge van de correspondentie in de corresponderende Synoden, te weeten D. HENRICUS NOLTHENIUS in Gelderlandt, D. ABRAHAMUS LEWIUS in Noorthollant, D. HUGO BEYERUS in Utrecht, D. PETRUS NIEWENROY tot Overijsell ende D. ISAACUS ABBAMA tot Groningen, dewelcke rappoort hebben gedaen van tgene tot voltreckinge van haeren last bij haer is uutgericht ende zijn a D. preside nomine Synodi over de moyten, bij hen aengenomen, bedanckt geworden.

Artic. 49.

[*Sieckentrooster op de schepen.*] — Bij occasie van dese rapporten is in consideratie gecommen Art. 36 des Synodi van Overijsell, ordoneerende het gebruyck van sieckentroosters op de oorlochscheepen, ende is goet gevonden dat sulx bij den gedeputeerde aen de collegien van de Admiraliteyten worde versocht ende dat daerin gevolcht worde den treyn, welcke in de Oostindische Compagnie wort gehouden, namelijk dat de bequaemheyt van soodanige personen moet blijken voor de predicanten der plaetse, van dewelcke het oorlochschip is affvarende.

RESOLUTIEN OP DE GRAVAMINA ¹⁾).

Artic. 50.

[*Ontslaan der predicanten.*] — Aengaende het 1 gravamen, voorstellende hoe een predicant van een mindere kerk tot een meerdere beroepen zijnde, wanneer zijn kercke hem niet en will ontslaen,

¹⁾ In geen der afschriften worden de gravamina gevonden.

ofte ten minste de saecke soeckt te treyneren, de kercke van dewelcke hij is beroepen sall worden toegevoecht, heeft de Synodus verstaen dat zulx in Synodo Delphensi is affgehandelt.

Artic. 51.

[*Interpretatie des 8 Artikels.*] — Sooveell belangt het tweede gravamen, vragende naer de interpretatie des 8 Artijckels van de Synodus Nationaell 1586, wort insgelijx verclaert dat zulx met denselven Artijckell Synodi Delphensis gedeciteert is.

Artic. 52.

[*Acte van correspondentie.*] — Over het 3 gravamen, concernerende de acten van de corresponderende Synoden, is geresolveert dat den ouden voet, die tot nochtue gebruyckelijck geweest is, daerin zall werden gevolcht.

Artic. 53.

[*Naermiddachs predicatie.*] — Wat aengaet het 4 gravamen, concernerende het naermiddachtspredicken, is geresolveert dat een yegelijck predicant de namiddachsche predicatie op den Sondach gehouden is waer te nemen, ende dat om sulx tot een effect te brengen, de visitatores Classis inspectie zullen nemen in de kercken, allwaer de naermiddachsche predicatien niet gedaen en worden, om de oorsaecke daarvan te verstaen ende deselve aen de Classen te rapporteren, welke Classen daerover naer gelegenheyt zullen oordelen. Ende dewijle het defect van de toehoorders de voornaempste oorsaeck is van het naerlaten der naermiddachsche predicatien ende dit defect daeruit ontstaet, dat op de profanatie van den sabbath, dewelcke op den naermiddach geschiet, teennemaell geconiveert wert, soo heeft de Synodus goet gevonden, dat aengaende het eerste de visitatores Classis inspectie nemende, gelijk als voorseyt is, den kerckenraet ende notabele lidmaten zullen aenspreecken ende deselve tot het frequenteren niet alleene van de voormiddachsche, maer oock van de naermiddachsche predicatie erenstelijck zullen vermanen, opdat alsoo het defect van de toehoorders de naermiddachsche predicatie niet en verhindere; aengaende het twede, dat de gedeputeerde in haere doliantie over de profinatie (!) des sabbaths dese reden oock zullen urgeren, dat deselve profanatie tot naerlatinge van den publijcken godtsdienst oorsaeck geeft.

Artic. 54.

[*Doliantie over de insolentie der Arminianen.*] — Alsoo het rappoort over den 1 Artijckell Synodi Delphensis in het voorgaende is uutgesteld, soo ist dat de gedeputeerde aengaende het 1 lidt vervatende

het doleren over de insolentie van de Arminiaensche gesinde hebben geopent dat bij hen alle behoorlijke dyvoor (!) waeren gedaen; onder ¹⁾ andere mentionerende van de remonstrantie, die bij haere E. in druck was uitgegeven ²⁾, ende alsoo in deselve remonstrantie gesproocken wert van seeckere consulten in casibus conscientiae gegeven, soo hebben de gedeputeerde oock geopent, hoe dese gantsche saecke sich heeft toegedragen, met eennen verhalende dat haere E. bij occasie van eennighe proceduyren bij de Achtb. Heeren van Amsterdam uut oorsaecke van dese consulten gevallen, voor de Gr. Mog. Heeren Staten van Hollant ende West-Vrieslant hadden gepresenteert die maniere ende inhoudt van deselve consulten voor alle Gereformeerde kercken ende Accademien als schriftmatich te bewaeren. De Synodus heeft goet gevonden, dat in het doleren over de stouticheyt van de Arminiaensch gesinde zall worden gecontinueert. Dat oock de predi-canten van de steden aen hare respective magistraet zulx zullen recommanderen ende bovendien, dat de corresponderende broederen sullen worden versocht om sulx aen haere respective Staten van haere provintien te remonstreren, ten eynde dat alsoo oock van de Hooch Mog. Heeren Staten Generaell eennige hulpe verwacht mach worden; ende aengaende de proceduyren, bij de Acht. Heeren van Amsterdam ter oorsaecke van de voorsz. consulten gepleegt, alsoo D. JOANNES CLOPPENBURGIUS in deselve procedueren grootelix wort geintresseert, heeft de Synodus goet gevonden, dat degeenne dewelcke op het Synodum van Noorthollandt op de correspondentie uut den naem van onse Synodo zullen verschijnen, last zullen hebben om aen den voorsz. Synodum van Noorthollandt te recommanderen, dat op de restitutie D. CLOPPENBURGH mach worden gelet ende daertoe het haere te contribuieren, alsoo de vergaderinghe het doen der gedeputeerde hem laet wellgefallen.

PARTICULARIA.

Artic. 55.

[*Boete over de fraudatie gevallen.*] — Is voorgesteld van de Classe van den Briell, dat naerdien de Groot Mog. Heeren Staten van Hollant ende West-Vrieslant verclaert hebben ³⁾ dat het derde paert

¹⁾ Het HS. leest: «ende».

²⁾ «*Remonstrantie aen de ... Staeten van Hollandt ... Vande Gedeputeerden der Zuydt- ende Noordt-Hollandtsche Synoden overghelevert den 28 Febr. 1629. Waer by versocht wordt naerdere vaststellinghe vande Gereformeerde Religie tegens de Factie der Remonstranten. Midtgaders Consultatie in cas van conscientie ghegeven over het stuck van den schutterlijcken eedt, door de E.E. Professoren der Theologie tot Leyden, ende de Gedeputeerden van beyde de Synoden*» enz. Haerlem, 1629... in 4°.

³⁾ «Verclaert hebben» is in het HS. uitgevallen.

van de boeten ter oorsaecke van de fraudatie der gemene lants middelen den armen competerende, aen de collegien van diaconen ende huys-armmeesters moet worden utgekeert, hoe een kercke haer dragen zall tegens soodanich een officier, dewelcke lidmaet van de Gereformeerde kercke zijnde, zulx weygart naer te comen. De Synodus antwoordt, dat de weygeringe van de officieren in het gemeen den Ed. Mog. Heeren Gecommitteerde Raden door de gedeputeerde zall worden geremonstreert, om renovatie van soodanigen last bij Haere E. Mog. te vercrijgen, welcke gedaen zijnde zal de kercke tegen soodanich officier, indien hij bij zijn weygeringe persisteert, kerckelijck mogen handelen.

Artic. 56.

[*Boeten over eennige andere saecken.*] — Vraecht oock 'tselvige Classis van den Briell, alsoo uut cracht van de polletijcke ordinantien den armen competeert een derde paert van de boeten, niet alleen uut de fraudatien van de gemeene lants middelen, maer oock uut andere oorsaecken ontstaende, off oock daerover niet en behoort sorge gedragen te worden, waerover verstaen is dat zulx aen den Hove van Hollandt door den gedeputeerde zall worden verthoont, ten eynde door denselve Hove de officieren, dewelcke weigerich zijn om het derde paert den armen uut te keeren, daertoe geconstringeert mogen werden.

Artic. 57.

[*Resolutie over de gevallen boeten.*] — Ende alsoo de armen menichmaell haer derde paert wort onthouden eensdeels uut oorsaecke, dat de officieren pretenderen niet gehouden te zijn zulx te versorgen, maer dat de armmeesters zelfs moeten sorge dragen, eensdeels oock dat de compositien tot prejuditie der armen werden gedaen, in dier voegen dat de compositien gedaen zijnde twe deelen worden ontfangen, ende het resterende derde paert den armen toecommende, wort quyt gescholden. Soo zijn de gedeputeerde belast om beyde aen de Gecommitteerde Raden te remonstreren ende te versoecken over het eerste, dat de officieren belast worden den armen haer derde paert te procureren, dewijle niet stichtelijck en is voor de kercke, dat armmeesters in actie tegens de delinquanten ofte in compositie haer zouden bemoyen. Over het tweede dat de armen het gerechte derde paert van penningen, dewelcke ontfangen werden, mach worden toeghewesen.

Artic. 58.

[*Boete over den 30 ende 40 penninck.*] — Is bij die occasie oock voorgesteld, off niet de controlluer van den 30 ende 40 penninck insgelijx behoort aen den armen uut te keeren het derde paert van

de boeten, dewelcke bij hem int causeren van de verswegen 30 ende 40 penningen genoten worden. De Synodus vint goet, dat de gedeputeerde aen de Ed. Mog. Gecommitteerde Raden interpretatie zullen versoecken, off den voorsz. controlluer daertoe niet gehouden en is.

Artic. 59.

[*Vrage bij de Classis van Woerden.*] — De Classis van Woerden vraecht, off een vrou (dewelcke), in ondertrou sittende, eennige kinderen met haeren man voor de solemnisatie des huwelix heeft geprocureert, ende naerderhand ter oorsaek dat zij voor den paep niet en wilde trouwen, verlaten is van haeren man, tot het Avontmaell Christi mach worden toegelaten. De Synodus aentwoort, dat zij naer voorgaende boetveerdicheyt, indien het met stichtinge van de kercke mach geschieden, toegelaten zall worden.

Artic. 60.

[*Vrage bij de Classis van Bueren.*] — Van de Classe van Bueren is voorgesteld, wat men doen zall, alsoo volgens de ordere van de provincie van Utrecht geen andere in de provincie tot den kerckendienst mogen worden gevordert, als dewelcke alumni van deselve ofte ten minsten ingeboorne zijn, waerover a Deputato ¹⁾ van den Synodo van Utrecht is geopent, dat haere ordere andere niet en excludeert, maer alleen daertoe dient, dat op haere eygene alumnos ende ingebooren worde gelettet. Ende heeft de Synodus goet gevonden dengeenen, dewelcke ²⁾ van desen Synodo tot het houden van de correspondentie op den Synodum van Utrecht zall worden gedeputeert, in last te geven om hierover informatie te nemen ende te gelijcke de behoorlijke gemeenschap, dewelcke in desen deele vereyst wordt, te recommanderen.

Artic. 61.

[*Arminiaensche insolentie tot Bueren.*] — Is oock van denselve Classe voorgesteld off niet aen Zijn Princelijcke Excellentie over de insolentie der Arminiaens gesinde in het graeffschap van Bueren behoort gedoleert te worden, waervan de Synodus verstaet ja!, ende dat zulx den gedeputeerde neffens de Classi van Bueren belast zall blijven.

Artic. 62.

[*Bueren. Weduwen tractamenten.*] — Wort oock gevraecht van denselve Classe, off op het versoek nopende de augmentatie van het tractament der weduwen niet en dient gelet ende off in dien deele

---

¹⁾ Het HS. leest: «Deputo».

²⁾ In het HS. is «dewelcke» uitgevallen.

voor dengeenen, dewelcke onder het gebied van Zijn Princelijcke Excellentie staen, geen sorge behoort gedragen te worden. De Synodus verstaet dat zulx zal geschieden.

Artic. 63 (moet zijn 64).

[*Breda.*] — Het Classis van Breda vraecht off een vrouwe, dewelcke van haeren voorgaenden man trouwelooslijk is verlaten, soodat de(n)selve(n) haeren voorgaenden (man) van echtbrueck is geconvinceert, ende den paep van Herloo te dier oorsaecke haer quoad thorum heeft gescheyden, ende nu ongetrouwt bij een ander man sidt, bij denwelcken zij een kint heeft geprocreert, met denselven man op haer versoeck in de Gereformeerde kercke mach trouwen, dewijle deselve personen beloven in de Gereformeerde religie te leven ende daerin te volherden; de Synodus verstaet dat de kercke sulx niet bij de handt en zal nemen, maer dat de voornoemde personen aen den politijcken magistraet werden gewesen.

Artic. 64 (moet zijn 63).

[*Bueren. Tractament der Schoolmeesteren.*] — Ingelijcx heeft 'tselve Classis van Bueren geclaecht dat veele van haere schoolmeesters van haer tractament niet en konden leven ter oorsaecke, dat de schouten de profiten van de costerien aen haer trecken, waerover de Synodus heeft goet gevonden, dat de gedeputeerden de Classis van Bueren daerin de hant zullen bieden, waertoe hetselve Classis den gedeputeerden zal overleveren een register van die plaetsen, in dewelcke de costerye van de schouten aen haer getrocken wort, mitgaders hoeveel tractaments de schoolmeesters in deselve plaetsen genieten.

Artic. 65.

[*Breda.*] — Het Classis van Breda heeft voorgesteld, off men niet en behoort toe te sien, dat in de stede van 's-Hertogenbosch ende in de dorpen, daeronder sorterende, de paepsche affgoderie geen plaetsen houde in gevalle het Gode zoude gelieven ons met de victorie van die stadt te begenadigen, ende is daerover geresolveert, vooreerst dat de gedeputeerde aen de Groot Mog. Staten van Hollandt ende West-Vrieslant versoecken dat het Haere Groot Mog. gelieve aen haere gedeputeerde in het leger te schrijven ende zulx te recommanderen; daernaer dat aen dengeenen, dewelcke uyt den name des Synodi van Suythollant den legerdienst bewaert, zal worden geschreven om hierover te vigileeren ende dat D. GIJSBERTUS VOETIUS ter gelegener tijt int leger hem zal transporteren om beneffens den voornoemden bedienaer ¹⁾ van het legerpredicken met alle voorsichticheyt dese

¹⁾ In het HS. is « bedienaer » uitgevallen.

saecke te bevorderen ende zijn de correspondenten versocht om in desen deele gelijcke sorg te dragen.

Artic. 66.

[*Dordrecht.*] — Van het Classis van Dordrecht is voorgesteld, off niet dient versocht dat over de combinatien eennige augmentatie van tractament mach worden becommen, gelijk het generæll tractament der predicanten is geaugmenteert. De Synodus vint goet dat voor desen tijt ¹⁾ zulx noch worde ingesien.

Artic. 67.

[*Delft.*] — Het Classis van Delft heeft gevraecht, off niet alle Classen behooren den synodalen Classi te rescriberen, wanneer hen van denselven synodalen Classe de tijt van het Synodus wort aengeschreven, ende de gravamina, die de respectiven Classen hebben, hen worden affgevordert, 't sij dat deselve Classen eennige gravamina hebben ofte niet. De Synodus vint goet dat zulx geschiede.

Artic. 68.

[*Gorinchum.*] — Het Classis van Gorcum heeft den Synodo voorgedragen eennige Artijckulen aengaende het lombaert houden, ende heeft over deselve Artijckulen advijs versocht; de Synodus zulx in consideratie nemende heeft goet gevonden de E. professoren van de H. Theologie te versoecken, dat het haere E. gelieve het stuck de usura in eennighe thesibus voor te stellen, dewelcke over de swaricheyt hieruyt ontstaende tot advijs zullen mogen dienen.

Artic. 69.

[*Schielandt.*] — Van de Classe van Schielandt is voorgesteld, alsoo in de plaetse van Bleyswijck de dansspelen ²⁾ meer ende meer aenwassen ende de rethorijckerscamer op een nieu wort opgerecht van de meeste favoriten van SLATIO, gewesen Arminiaensche predicant aldaer, off niet particulier daerin dient voorsien. De Synodus verstaet ja!, ende dat zulx van den gedeputeerden des Synodi ende des Classis tegelijke aen de Achtbare heren van Rotterdam, als ambachtsheeren van Bleyswijck zijnde zall werden geremonsteert, ende dewijle dese clachte generæll is ende den meesten dorpen onder desen Synodum sorterende aengaet, dat daerover oock bij den gedeputeerde een generæle clachte gedaen zall worden.

Artic. 70.

[*Schielandt.*] — Is oock van denselve Classe voorgesteld seeckere

¹⁾ Het HS. leest: « tijt dat ».

²⁾ Het HS. leest: « danspelen ».

clachte van D. WELHORCK, doctore medicine tot Schiedam tegen D. EVERARDUM SCHULIUM, predicant aldaer, daerinne bestaende, dat D. SCHULIUS de practijcke van de medicinae tot zijnnen naerdeel, ende tegen de ordere des Nationale Synodi van den jaer 1586 exerceerde, welke clachte het Classis tot het Synodum heeft gerefereert. De Synodus verstaet dat de questie off een predicant praxin medicinae mach oeffenen niet in thesi maer in hypothesi alleen voor hare vergaderinghe in consideratie mach commen ende dat de respectie kercken ende Classen in hypothesi zullen Sorge dragen, dat de practijcke der medicijnen van geen kerckendienaren met ontstichtinghe der gemeente geexerceert worde.

Artic. 71.

[*Huwelixer Ordinantie.*] — Alsoo in den voorgaenden 3 Artijckell deses Synodi geresolveert was, dat de bedenckingen over de defecten van de huwelixer ordinantie zouden werden geventileert, om het geenne, 'twelck min disputabell is voor desen Synodum te brengen, ende het reste tot het oordeel der Classen te refereren, soo heeft D. preses voorgesteld off het niet dienstiger en zoude zijn, dat de voorsz. bedenckingen in het geheel tot de Classen zouden worden geremitteert om deselve te examineren ende haere advysen Deputatis Synodi binnen 3 maenden toe te senden. De synodale vergaderinge verstaet dat zulx zall geschieden.

Artic. 72.

[*Versoeck van D. Deputato Geldriae ende D. Deputato Transisulaniae.*] — D. SMERIUS, Deputatus des Synodi van Gelderlant heeft geopent van zijne principale last te hebben, om aen dese vergaderinge te versoecken dat in het stellen van de kerckelijcke historie noopende de Arminiaensche factie, soodanige acten, dewelcke int Vorstendom van Gelderlant gepasseert zijn, voorbij gegaen mogen worden, ende is oock 'tselvige a D. Deputato Transisulaniae versocht geworden.

Artic. 73.

[*Testimonia studiosorum.*] — De E. professoren der H. theologiae hebben voorgesteld dat dewijle de testimonia dewelcke bij haer E. aen de studenten der theologiae simpelijck van haer deportement werden gegeven, daernaer van deselvige gebruyckt ¹⁾ werden om elders het preparatorium examen ²⁾ te versoecken, waerdoor haere studia, eer dat se genoechaem fundament geleyt hebben, worden affbroocken, daeromme haere E. goet gevonden hebben in haere

¹⁾ Het HS. leest: «gebruyck».

²⁾ Het HS. leest: «examamen».

testimoniis, dewelcke tot het preparatorium examen gegeven zullen worden, zulx expresselijck te insereren ende verstaet de Synodus dat de Classen daerop behoorlijk zullen letten.

Artic. 74.

[*Correspondentie met de professoren tot Leyden, gestelt opt goetvinden van de Classen.*] — De vergaderinge is voorgedragen den voet van correspondentie, dewelcke tusschen de E. professoren der H. theologiae ende desen Synodum zall werden gehouden ende is goet gevonden, dat de Artijculen tot dien eynde ingestelt van de respective Classen zullen worden geexamineert, dewelcke haere advysen dienaengaende aen de gedeputeerde des Synodi binnen drie maenden zullen oversenden, ende luydet het concept aldus:

[*Articulen van Correspondentie der professoren S. S. Th. met den Synodo van Suytholland.*] — Modus autem quo id cum minimo incommodo et maximo fructu fieri posse censemus, salvo meliore judicio sic a nobis proponitur.

1. Ut ex facultate theologica saltem duo professores theologiae, qui mutuis consiliis se juvare possint, singulis Synodis particularibus intersint, et is locus a Synodo eis assignetur, qui ipsorum vocationi conveniat.

2. Etsi in Synodis Nationalibus eodem plane quo caeteri pastores suffragiorum jure professores compareant, et Synodus Nationalis Dordracena prima Art. 52 expresse statuerit, ut quando Synodus eo loco congregatur, ubi accademia est, omnes theologiae professores ad eam vocentur, et unus ex iis omnium nomine suffragium ferat, nos tamen libenter arbitrio Synodorum huius provinciae permittimus, an nos in Synodis illis comparere malint eo jure et modo, quo deputati aliarum Synodorum eis intersunt.

3. Nempe ita ut nec praesidum nec assessorum nec scribarum munere fungantur et quando de regimine ecclesiastico aut vocatione pastorum in hypothesi, item de disciplinae ad certas personas applicatione agitur, deliberativi tantum suffragii jus obtineant. Quando vero de doctrina aut eius explicatione sermo est, aut de disciplinae forma in genere, eodem quo caeteri pastores jure suffragium ferant, quia puritatis doctrinae conservatio eis peculiariter commendatur Art. 13 Synodi Middelb. et Art. 16 Synodi Hagiensis.

4. Quo autem professores maturiora judicia in Synodum adferre possint omnino consultum existimamus, ut gravamina ecclesiarum ante Synodi celebrationem ad ipsorum quoque coetum transmittantur, ut vicissim si quid (forte) professoribus occurrat ¹⁾, quod in accademiae aut

---

¹⁾ Het HS. leest: « concurrat ».

ecclesiarum bonum ecclesiis communicandum esse judicabunt ipsis quoque integrum sit, illud ad Synodorum deputatos transmittere ut id deinde una cum reliquis gravaminibus ipsis etiam Classibus ad futuram Synodum praeparatoriis aut saltem Synodo communicetur.

5. Denique ut potestas seu autoritas nulla a Synodo in facultatem nostram usurpetur, quae minuat auctoritatem illustrium D.D. Ordinum huius provinciae, aut inspectionem nobilissimorum dominorum curatorum in eandem facultatem, cum de eorum jure cedere nobis non liceat, nec etiam quae praedicit auctoritati atque libertati, quae omnibus academiis reformatis a piis principibus et magistratibus semper fuit concessa. In aliis autem in quibus professor theologiae accusari posset *ερεπδοξίας*, aut justa esset suspicio, adversus receptas formulas et judicia Synodorum Nationalium, postquam communi consilio tam Deputatorum Synodi, quam collegarum professorum dirimi non potuerit controversia, quod primum hac via tentandum erit, Synodo liberum erit cum tali professori agere, et citatum legitime ¹⁾ ad doctrinae suae explicationem adigere, in qua si non satisfaceret Synodo et collegis, posset Synodus in eum censuram ecclesiasticam exercere, et adversus pertinacem implorare Illust. D.D. Ordinum et curatorum academiae auctoritatem, ut in tempore coercitus non possit ecclesias turbare et academiā corrumpere.

Artic. 75.

[*Brieff uut den Overpalts.*] — Van D. preside is voorgelesen seeckeren brieff, commende uyt den Opperpalts van de verdrevene predicanten hen aldaer onthoudende, dewelcke de vergaderinge bedancken van haer mildadicheyt voor desen aen hen bewesen ende met eennen haeren extremen noot, waerin zij waeren vertoonden, versoeckende om noch eenmaell de mildadige hant van de kercken deser provincie te mogen gevoelen. De vergaderinge refereert dit versoeck tot den voorgaende 27 Art. deses Synodi, alwaer hiervan gehandelt wort, doch is daerenboven goet gevonden dat door de gedeputeerde des Synodi werde versocht dat een publijcke collecte in de kercken van dese provincie voor de voornoemde verdrevene predicanten mach worden gedaen, 't welcke soo het te vergeeffs is, sal het expedient in denselven Artijckell aangeweesen stant grijpen.

Artic. 76.

[*Visitatores Classium.*] — Tot visitatores Classium zijn voor dit jaer gestelt in de Classe van

¹⁾ Het HS. leest: «*ligitime*».

Dordrecht:	{	GERARDUS VERSTEGIUS, JOSUA SANDERUS, PETRUS SOETENS, JOANNES BOCARDUS, ERASMUS PALU- DANUS, PETRUS PORTENUS.
Delft:		ISAACUS JUNIUS, JOANNES PELTIUS.
Leyden:		FESTUS HOMMIUS, CORNELIUS TETRODE.
Gouda:		FREDERICUS ABBEMA, HENRICUS FABRICIUS.
Schielandt:		SAMUEL GRUTERUS, JOANNES PETREUS.
Gorcum:	{	TIMANNUS DE HEER, HENRICUS CROLLIUS, FRAN- CISCUS NICOLAI, JOANNES WIKENTOOREN.
Briell:	{	PETRUS PILIUS, WILLEM CRIJNSZ, DAVID THOMASZ., JAN DE COURT.
Hage:		LAUWERENTIUS MODEUS, SAMUELL EVERARDI.
Woerden:	{	THEODORUS WIJCKENBURG, JACOBUS CRALINGIUS, SAMUELL VELTIUS, ADRIANUS JOANNIS.
Bueren:	{	JOSUA DE LA CAVE, FRANCISCUS WERNERIUS, JONAS TIMMERMAN.
Breda:	{	GERBRANDUS POMERANUS } dewelcke om reden PETRUS HASEUS } zijn gecontinueert.

Artic. 77.

[*Predicanten in dit jaer opgenomen tot den dienst der kercken.*] — Sijn sedert den voorgaenden Synodum tot den kerckendienst opgenomen ende gevordert in de Classe van Dordrecht: NICOLAUS CRUYCIUS, tot Dordrecht beroepen van Bleyswijck; in de Classe van Delft: JOANNES GODEFRIDI, beroepen in de Lier; in de Classe van Leyden: DANIELL GYSIUS tot Koukerck; in de Classe van Schielandt: SAMUELL CABELIAU tot Iselmond, JACOBUS LYBAERT tot Bleyswijck; in de Classe van Gorcum: JOANNES MILIUS tot Meuwen, JOANNES VOGELSANCK tot Vyanen ende het legher¹⁾ quaertyer van de Here van²⁾ Brederoede, PETRUS STRIJTHAGEN, hoochduytsche predicant onder het Duytsche regiment van Zijne Genade graeff WILLEM VAN NASSAU, goevernuer tot Heusden, beroepen met advijs ende directie van de broederen tot Heusden; in den Classe van den Briell: JOANNES MEFAUT tot Recangie ende ADAM HERTOOGH op de Stadt beroepen van Sunderdorp; in de Classe van den Hage: HENRICUS ROSEUS tot Wateringe; in de Classe van Woerden: SAMUEL PYTHIUS tot Waerder, JOANNES FANCKIUS³⁾ tot Langerae; in

¹⁾ « Legher » ontbreekt in het HS.

²⁾ « De Here van » ontbreekt in het HS.

³⁾ Het afschrift leest: « HANCKIUS ».

de Classe van Bueren: ISAACUS GENIUS tot Asch gecommen van Cuelen, ADRIANUS DE MAN tot Everdingen; in den Classe van Breda: JOANNES LEWIUS tot (ter) Heyden.

Artic. 78.

[*Westindische dienst, Wilhelmus Pystorius.*] — WILHELMUS PYSTORIUS, Westindische predicant, is bij den gedeputeerde des Synodi ten overstaen van eennige leden des Synodi geexamineert ende zall de kercke van Rotterdam hem verder in den dienst bevestigen.

Artic. 79.

[*Praeparatorie geexamineert.*] — Praeparatorie zijn geexamineert naer het houden des laetsten Synodi in den Classe van

Delft	}	LAMBERTUS SCHAPENBERGIUS, LEONARDUS HARLEUS, ... MARVAEUS ¹⁾).
Leyden		}
Gouda:	THEODORUS TEXELIUS, JOANNES EDINGIUS.	
Schielandt:	NICOLAUS DUYN.	
Briell:	JOANNES FLORIANUS.	
Hage:	HENRICUS ROSEUS ⁶⁾ .	
Bueren:	EMUNDUS BELLICHIUS.	

Artic. 80.

[*Overleden praedicanten.*] — Sijn dese warelt overleeden in de Classe van Dordrecht: BALTHASER LYDIUS tot Dordrecht; in de Classe van Leyden: JOANNES LODESTEYN tot Soeterwoude; in de Classe van Gorcum: ABRAHAMUS ADRIANI tot Arckell.

¹⁾ HS. en afschrift missen den voornaam.

²⁾ Het afschrift leest: « PENIUS ».

³⁾ Het afschrift leest: « HATART ».

⁴⁾ Het afschrift leest: « ÜBELMANNUS ».

⁵⁾ Het afschrift leest: « LOSIERIUS ».

⁶⁾ Het afschrift leest: « HENRICUS GREGORII ».

Artic. 81.

[*Deputati Synodi.*] — Tot Deputatos Synodi zijn vercooren neffens D. HUGONEM BEYERUM ende D. GIJSBERTUM VOETIUM, deweleke gecontinuert blijven: D. ISAACUS JUNIUS, D. HENRICUS FABRICIUS.

Artic. 82.

[*Correspondentie.*] — Tot onderhoudinge van de onderlinghe correspondentie zullen gaen op de Synodum van Gelderland: D. JOANNES SPILIAEDUS; Noorthollant: benevens D. SAMUELEM GRUTERUM, D. SAMUEL EVERWIJN; Utrecht: D. JACOBUS LEWIUS; Overijsell: D. HENRICUS VINKIUS; Groningen: D. GIBBO THEODORI, ende off yemandt van de broederen merckelijck worde verhindert, zoo zal gaen in plaetse van D. SPILIAEDI: D. DANIEL GYSIUS; in plaetse D. EVERWINI: D. GERARDUS SEVENHUSIUS; in plaetse D. LEWII: D. LAUWERENTIUS MODAEUS; in plaetse D. VINGKII: D. JOANNES BOCARDUS; in plaetse D. GIBBONIS: D. JOSUA DE LA CAVE.

Artic. 83.

[*Bedanckinge gedaen.*] — Sijn door den presidem bedanckt uut de naem van de vergaderinge de Achtb. heer(en) commissarissen van wegen de Gr. Mog. Heeren Staten van Holland ende West-Vrieslandt op deselve verscheenen van wegen haere bisittinghe ende goede advysen ende met eennen gebeden, dat haere Achtbaerheden gelieve(n) aen Haere Groot Mog. van het gebesoigeerde soodanighe rapport te doen ende hetselvighe alsoo te recommanderen, dat de kercken het gewenste effect daarvan mogen sien, 'twelcke haere Achtbaar. belooft hebben te doen. Sijn mede bedanckt de E. broederen de gedeputeerde uyt andere provincien ende vriendelijck versocht om in de onderlinge ende de kercken ten hoochsten noodige correspondentie te continueren. Ingelijx de E. professoren der H. theologiae zijn bedanckt over haere presentie ende goede advysen met betuyginge van de begeerte des Synodi dat de correspondentie tusschen haer ende den Synodum voortaan mach worden onderhouden. Ende zijn eyntelijck bedanckt de E. Deputati des Synodi, soo voor haere goede advysen als voor de getrouwe uitvoeringhe van tgene, welke haer in den voorgaende Synodo in last was gegeven, waarvan Haere E. mondelijcke rappoort hadden gedaen ende sulx schriftelijck geteyckent zijnde den Synodo hebben overgelevert; zullen oock de Achtb. heeren magistraeten van Leyden bedanckt worden door D. praesidem ende D. assessorem over haere gediensicheyt aen den Synodum bewesen, 'twelcke daernaer geschiet is.

Artic. 84.

[*Naestcomende Synodus.*] — De naeste Synodus sall naer ordere in

het toecomende jaer gehouden worden in de Classe van der Goude, ende zall in den aenvanck een propositie werden gedaen bij die van Breda, ende zall deselve Synodus beslooten worden van de Classis van Dordrecht.

Artic. 85.

[*Censura morum, propositie, dancksegginge gedaen ende gescheyden.*] — Censura morum naer gewoonte gedaen zijnde is de vergaderinghe van D. JOSUA DE LA CAVE met een propositie uyt Psalm 122 vers 3 etc. geeyndicht ende naerdatt zijne E. a D. preside uyt de naem van de vergaderinge bedanckt was, is deselve met dancksegginge tot Godt in goede eennicheyt ende vrede gescheyden op den 28 Julii A^o. 1629 ¹⁾.

---

¹⁾ De onderteekening ontbreekt in het HS.

*Acta Synodi Provincialis van Zuyt-Hollant,
gehouden tot Schoonhoven, beginnende den 10^{en}
Septembris en geeyndicht den 9^{en} Octobris A^o. 1630.*

In den beginne van die eerste sessie heeft D. CHRISTIANUS LOSECIATUUS, bedienaer des H. Evangelii tot Rosendael, een predicatie gedaen uyt Joan. 4 vers 35, 36 etc. ende is van den Synodo van wegen sijne goede vermaninghe bedanckt geworden.

Vorders om die credentien van de respective Classen te lesen ende die suffragia te colligeren, dienende tot electie van praeside, assessore ende scriba, hebben gebesoingeert D. ISAAOUS JUNIUS, D. DANIEL GYSIUS ende D. JOANNES PETRAEUS, praeses, assessor ende scriba respective van de voorgaende Synodo tot Leyden gehouden.

Die credentien sijn ghelesen ende is bevonden dat die navolgende broederen tot dese synodale vergaderinghe sijn affgesonden.

Uut den Classe van Dordrecht:

SAMUEL EVERWIJN	}	respective predicanten tot	}	Dordrecht
CORNELIUS SYMONIDES				Niervaert
GERARDUS VERSTEGIUS				Oudebeyerlandt.
GILLIS PIETERSEN Boodonck, ouderling tot Dordrecht.				

Uut die Classe van Delff:

HENRICUS ARNOLDI	}	respective predicanten tot	}	Delff
JOHANNES FENANCOLIUS				Maesluys
JOANNES GEORGII				Soetermeer.
MICHIEL BAELDEN, ouderling tot Delff.				

Uut die Classe van Leyden:

HENRICUS FABRICIUS	}	respective predicanten tot	}	Leyden
DANIEL GYSIUS				Condekerck
CORNELIS MATHIJSSEN				Boscoop.
CLENICUS VAN BAERSDORP, ouderling tot Leyden.				

Uut den Classe van Gouda:

GERHARDUS SEVENHUSEN	}	respective predicanten tot	}	Schoonhoven
BARTHOLOMEUS NICOLAI				Gouda
ARNOLDUS HELLIUS				Jaersfeldt.
JOHAN SAS, ouderling tot Gouda.				

Uut den Classe van Schielandt:

PETRUS NYENRODE	} respective predicanten tot	} Rotterdam Delfshaven Sevenhusen.
SAMUEL GRUTERUS		
JOHANNES PETRAEUS		
ADRIAEN DIERCSEN HOECHMOET, ouderling tot Schiedam.		

Uut den Classe van Gorinchem:

LUDERUS VOGELSANG	} respective predicanten tot	} Vianen Gorinchem Heycop.
HENRICUS VELTHUSEN		
HENRICUS CROLIUS		
JAN DE WIT, ouderling tot Worcum.		

Uut die Classe van den Briel:

HENRICUS NOLTHENIUS	} respective predicanten tot	} Bommenede Spijckenesse Piershille.
DAVID THOMASSEN		
REYNERUS VERVOORN		
GERRIT GERRITSEN VAN DER MAST, ouderling in den Briell.		

Uut het Classe van den Haghe:

HENRICUS ROSAEUS	} respective predicanten tot	} 's-Gravenhaghe Wassenaer Voorburch.
ISBRANDUS DE LAET		
GERARDUS LEUWIUS		
ROCHUS VAN NIEULANDT, ouderling in den Hage.		

Uut den Classe van Woerden:

HENRICUS VINCKIUS	} respective predicanten tot	} Woerden Nieucoop Rijnsaterwou.
HENRICUS VOLLENHOVIUS		
ADRIANUS JOAN. DORP		
WILM JACOBSEN WESTVEEN, ouderling tot Woerden.		

Uut den Classe van Buyren:

JOSUA DE LA CAVE	} respective predicanten tot	} Culenborch Iselsteyn Beusichem.
PETRUS VLIGERIUS		
FRANCISCUS WARNERI		
EVEBARDUS PITHOUW, ouderling tot Culenborch.		

Uut het Classe van Breda:

GUALTERUS POMERANUS	} respective predicanten in	} Leur Rosendael.
CHRISTIANUS LOSECATIUS		

Uut die voornoemde broederen sijn met die meeste stemmen vercoren tot praesidem HENR. FABRICIUS, tot assessorem GERHARDUS SEVENHUSIUS, tot scribam SAMUEL GRUTERUS.

Om die onderlinghe correspondentie te onderhouden sijn met behoorlijke credentien gecompareert van wegen den Synodo van Gelderlandt: D. BERTRAMUS à LAER, dienaer Jesu Christi binnen Tyell; van wegen die Synodo van Noorthollandt: D. SAMUEL BARTHOLDI, dienaer Christi tot Monnickendam; van wegen den Synodo van Utrecht: GODOFREDUS PAUW, predikandt tot Bunschoten; van wegen den Synodo van Overijssel: D. JACOB REVIUS, predikandt tot Deventer; van wegen den Synodo van Groeningen: JOHAN. SCHONENBERGIUS, predikandt tot Gernewert.

Sijn met behoorlijke credentien van wegen die Gr. Mog. Heeren Staeten van Hollandt ende Westvrieslandt verschenen die hoogheleerde, wijze ende voorsienighe heeren, die heere Mr. FRANCHOYS FAGELL, Raedt ordinaris in den Hoge Rade, ende die E. RUTGER HUGENSSSEN ¹⁾, Baljou van Schoonhoven ende den lande van Beloys.

In die vergaderinghe sijn oock gecompareert die gedeputeerden des Zuyt-Hollandtschen Synodi, HUGO BEYERUS, GISBERTUS VORTIUS, ISAAACUS JUNIUS ende HENRICUS FABRICIUS om rapport te doen van haere commissien en verder den E. Synode met raedt ende advijs te dienen.

Den tijdt van die bijeencomste is ghestelt des voormiddaechs van acht tot elf uyren toe ende des naemiddaechs van dryen tot ses uyren toe; die absenten sullen verbeuren die boeyte van een schelling ende die sero venientes drie stuyvers, alles tot profijt van den armen.

Artic. 1.

[*Bijscholen.*] — Sijn verders ghelesen de Acta des particulieren Synodi in den voorgaenden jaere tot Leyden ghehouden, ende hebben de gedeputeerden des Synodi over het 2^e lidt van den 3^{en} Art., aengaende het weyren der bijscholen, geopent dat bij hun niemandt enighe hulpe versocht hadt.

Artic. 2.

[*Translatie des Bijbels.*] — Wat belangt die translatie des Bijbels, hebben die gedeputeerden gerapporteert, dat die translatie des Ouden Testaments communi opera was gebracht tot die Proverbia Salomonis, van welke oock een merckelijke gedeelte was affgehandelt, alhoewel enighe haren particulieren arbeydt noch vorder hadden gebracht. Ende aengaende die translatie des N. Testaments, dat die vier Evangelisten geabsolveert waeren, ende dat sij meynden ghereet te wesen om met die translatie des O. Testaments haere oversettinghe

¹⁾ Het afschrift heeft: « HUYGENSZ. ».

int licht te brengen, ende is vorders goed gevonden dat annuatum die gedeputeerden die voorsz. translatores tegen den aenstaende(n) Synodum sullen aansprecken, omme te vernemen hoe verre die translatie voltrocken is.

Artic. 3.

[*Druckfouten des Bijbels.*] — Over den vijfden Artic., handeleude van het verbeteren der druckfouten des Bijbels, hebben die gedeputeerden die vergaderinghe aengedient, daerop bij verscheyde occasien gediligenteert te hebben, soodat se van den E. Hove van Hollandt grote beloften hadden becomen. dat tegen die voornoemde druckfouten ordre soude werden gestelt, maer dat die ordre om verscheyde incidenten noch niet en was geemaneert, waerom die gedeputeerden noch belast blijven, om daerop aen te houden.

Artic. 4.

[*Synodus Nationael.*] — Aengaende den sesten Art. is verclaert bij die gedeputeerden over het 1^e lidt van het versoek des Nationalen Synodi, dat daertoe noch gheen bequame ghelegentheydt en was gevonden, soodat die last noch in die terminis blijft; wat belangt het 2^e lidt van die handelinghe met den Coetu van Zeelandt was bij die voorgemelte gedeputeerden gerenvoyeert tot den tegenwoordighen Synodum, alsoo d'selve Coetus hadde goet gevonden tot weyninghe van die kerckelijke swaricheden, d'welcke daechelijx seer aenwassen, haere hulpe ons aen te bieden.

Artic. 5.

[*Kerckelijke Historie.*] — Wat belangt den 7^{en} Art. van die kerckelijke historie is geresolveert, dat D. D. F^{ESTO} HOMMIO sal werden affgevraecht off sijn E. niet mogelijk soude sijn, uyt die stucken, d'welcke sijn E. alrede hadde, die voornoemde kerckelijke historien te voltrecken, ende soo niet, dat dan die stucken, bij die respective Classen sijne E. toegesonden, wederom geeycht werden, ende in die synodale kiste bewaert, opdat die Synodus daernae dispiciere wat hierinne varder nodich sal wesen te doen. Ende sullen die gedeputeerden des Classis van Leyden toecomende Sonnidach een brieff des Synodi over die saecken D. D. F^{ESTO} behandighen ende versoeken dat sijn E. gelieve den Synodo daerop te rescriberen. Is daernae behandicht den E. Synodo die missive D. D. F^{ESTI} HOMMII, te kennen gevende, dat sijne E. in die kerckelijke historien weynich heeft connen voortgaen bij foute van die autentijcke stucken, evenwel dat sijn E. opt believen des Synodi sal roeyen met die riemen die hij heeft, ende die kercke gaern dien dienst wil doen onder andere occupatien.

Is daerop van den E. Synodo geresolveert dat D. D. **FESTUS HOMMIUS** sal gelieven voort te gaen ende die aengevanghene kerckelijcke historie voltrecken, soo haest als het moghelijk sal wesen, overmidts dit een stuck is daernae die Gereformeerde kercken gehaeckt ende lange nae verwacht hebben.

Artic. 6.

[*Programma Jac. Hovii.*] — Over den 10 Artijc., belangende het programma **Jac. Hovii**, is goet gevonden hetselve te laeten berusten, alsoo d'selve **Hovius** voor sooveel sijn persoon aengaet in die voorgaende Synodo van Dordrecht, Artic. 10, die kercke heeft voldaan, ende derhalven dat stuck niet hem, maer die Achtb. magistraet van der Gouda is raeckende, doch dat die kercke van der Gouda sal diligenteren, dat datselve programma niet wederom in gebruyck en come. Ende aengaende het caticheseren van die schoolmeesteren ende die onderteeckeninghe van die formulieren van enicheydt, hebben die broederen van der Goude verclaert, dat sulx niet en is gheschiet, maer dat alle die schoolmeesters naerstich sijn int caticheseren van de jonghe jeucht, ende dat haere kercke daerbij gheen schade en lijdt. Is vorders geresolveert, dat men die saecke daerbij sal laten rusten, midts conditie dat die kercke van der Goude voorts aenhoude op die onderteeckeninghe voorsz. ende toesie dat voortaan goede ordre in haere scholen gehouden worde.

Artic. 7.

[*Prophanatie des Sabbaths; lopen der papen.*] — Wat aengaet den 17^{en} Artic. is over het 2^e lidt, spreekende van die prophanatie des sabbaths ende van het lopen der papen ende jesuiten, van die gedeputeerden des Synodi gerapporteert, dat bij hun die onheylen, die de kercke daeruyt te vresen heeft, midtsgaders die defecten van het placcaet tegen het lopen der papen ende jesuiten geemaneert, den Ed. Gr. Mog. Heeren Staeten van Hollandt ende Westvrieslandt waeren aengewesen, ende hadden goede hope ontvangen, dat tegen dese exorbitantien metten eersten goede ordre beraemt soude werden, waerop die gedeputeerden vorders sullen aenhouden.

Artic. 8.

[*Joh. Taurinus.*] — Deur 't olesen van den 19 Art., daerinnen mentie werdt ghemaect van **JOHAN. TAURINO**, ghewesen predikandt in Maeslandt, is gerefereert dat sijn saecken staen verre in andere terminis als tevoren, dat hij in druck uytgegeven heeft seecker boexken geintituleert het 2^e deel over die historie van de Samari-taensche vrouwe, daerin hij die leere van de Gereformeerde kercke iut stuck van die bekeeringhe ende volstandicheydt der heyligen

mitsgaders die Gereformeerde leeraers traduceert ende bespot, daerentegen sooveel hij kan verschoont die van de Arminiaensche factie. Die E. Synodus, sulx met droeffheydt verstaende, heeft geresolveert: Eerstelijck dat die kercke ende die Classis van Delft denselven TAURINUM over dit sijn schandaleus schrijven ende ander verloop sullen aansprecken, hem vermanende dat hij van dit alles behoorlijke satisfactie doe, ende indien hij pertinaceert, dat se tegen hem kerckelijcker wijze sullen beginnen te procederen; ten anderen dat die gedeputeerden des Synodi het droevich verval TAURINI aen die Ed. Gr. Mog. Heeren Staeten sullen remonstreren, versoekkende dat sijn voorgemelde scandaleus boexken, waermede enighe Remonstranten haere jonghe kinderen in de ¹⁾ schole senden, moghe werden ingetrocken, oock dat hem verboden werde, naemaels enighe andere, raekkende kerckelijke materien, uyt te geven dan die alvorens bij den Classe van Delft sullen wesen ghevisiteert ende geaprobeert; ende indien hij die Remonstrantsche cours, welcke hij nu wederom geset heeft, blijft houden, dat hem werde geinjungeert te teyckenen die acte van stilstandt, ten eynde dat die kercke niet verders door hem en werde geturbeert.

Artic. 9.

[*Remonstrantsche vergaderinghe te Leyden.*] — Den 23^{en} Art., van die Remonstrantsche vergaderinghe, diewelcke in den Classe van Leyden onder den naem van Mennoniten gehouden werdt, blijft in iisdem terminis.

Artic. 10.

[*Legerdienst.*] — Nopende den legerdienst, waervan handelt Art. 24, sal dit jaer daerin volgen die Classis van den Briell, d'welcke daerover in haere eerstcomende Classe ordre sal stellen.

Artic. 11.

[*Sweeren etc.*] — Over den 25^{en} Art., handelende van het sweeren ende andere ongebondentheden, hebben die gedeputeerden ingebracht, dat bij hen een request was overgelevert aen Haere Ed. Gr. Mog. maer noch gheen apostille becomen, ende werde(n) die gedeputeerden belast, verder daerna te vernemen. Ende soo het request bij avonturen verloren mochte sijn, op een nieu haer versoeck te remonstreren.

Artic. 12.

[*Kerckelijcke saecken in Oost-Indien.*] — Met het aenhouden om te mogen hebben een kerckelijcke vergaderinghe over die kerckelijke

¹⁾ « In de » is in het HS. uitgevallen.

saecken, die in Oost-Indien souden mogen voorvallen, om haer met goeden raedt ende advijs te dienen, waarvan handelt Art. 31, blijven die gedeputeerden belast als voren.

Artic. 13.

[*Correspondentie met Utrecht en Overijssel.*] — Is oock rapport gedaen van die E. gedeputeerden des Synodi over den 32 Art., alwaer ghesproocken wordt van die correspondentie van den E. Synodo van Overijssel ende Utrecht, om d'selve van Haere Ed. Gr. Mog. te versoecken, dat Haer Ed. Gr. Mog. daerinne hebben geconsenteert, maer alleenlijk voor dit jaer, sonder in consequentie te trecken. Is goet gevonden dat die gedeputeerden des Synodi wederomme sullen aenhouden, ten eynde dat die correspondentie met den E. Synodo van Overijssel ende Utrecht gelijk als met andere provincien mach geobtineert werden.

Artic. 14.

[*Bodecherus.*] — Over den 34^{en} Art., raeckende die persoon D. BODECHERI, alsoo van hem getuycht werdt, dat hij een godtsalich ende geleert man is ende tot nochtot tot den kerckendienst niet gevordert, werden alle Classen ernstelijk vermaent, hem voor gerecommandeert te houden ende met alle mogelijke middelen tot den voorsz. dienst te vorderen.

Artic. 15.

[*Joh. Teysterbandt.*] — Belangende JOH. TEYSTERBANDT, daarvan Art. 35 werdt gesproocken, heeft die Classis van Leyden ingebracht, dat hij sich noydt aen haeren Classe hadde geadresseert, maer was enen geruymen tijt nyt die stadt van Leyden vertrocken, sonder te weten waer hij nu tegenwoordich woonachtich was, ende is den Classe van Leyden serieuselijk belast, naer sijn progres in studiis ende gelegentheyt te vernemen.

Artic. 16.

[*Moravische Baron.*] — Op den 36^{en} Art. is gerelateert dat die Moravische Baron met sijn familie naer Engelandt vertrocken ende die baron DE RUPA ghestorven was, ende verders continuatie versocht voor D.D. LUITZ, secretaris etc. Is sulx van die E. vergaderinghe ingewillicht ende aengaende WOLFANGUM (!) BACHERUM sal bij die van Gelderlandt ende Noort-Hollandt voldaan worden, ende vorders wat desen Synodum belangt, sullen die penninghen, die noch resteren, aen d'andere die in die plaetse BACHERI sal gesurrogeert sijn, besteedt werden.

Artic. 17.

[*Georgius Pruscensius.*] — Alsoo oock bij dese gelegentheydt versocht wordt alimentatie voor *GEORGIO PRUSCENSIO*, die de vergaderinghe enen brieff toegesonden heeft, met een boexken vervatende Hebreusche notas in enighe capittelen Geneseos, als een proeve bij hem ghemaect over 't gantsche Oude Testament, versoeckende met approbatie des Synodi 'tselffde boexken int licht te brengen. Is raedtsaem gevonden 'tselffde door *D. HENRICUM ARNOLDI*, *D. VOETIUM*, *D. LUDERUM*, ende die *E. MICHEL BAELDEN* te laten visiteren ende nae gedaene rapport ordre op sijn boecksken ende alimentatie te stellen. Is eyntelijck door die voorsz. gedeputeerden naemaels rapport gedaen aen den Synodo, ende is den broederen van Delft opgeleydt dat sij met hem sullen handelen nae discretie.

Artic. 18.

[*Rotterdam.*] — Op den 39^{en} Art. Synodi Leydensis, spreekende van die saecke van Rotterdam, hebben die gedeputeerden des Synodi ad illam caussam rapport gedaen aen dese vergaderinghe, welke rapporten die *E. Synodus* int lanck ende breedt aengehoort hebbende, heeft goet gevonden om onderscheydelijcke proceduren voorbij te gaen, haere *E.* door den praesidem voor haren arbeydt ende finale affhandelinghe der saecken te bedancken, ende aloo die swaricheden der kercke van Rotterdam noch niet en waren gelist, maer bij onderscheydelijcke appellatien aen dese vergaderinghe gebracht, heeft die *E. Synodus* haer openinghe laten doen, wat in den Classe van Schielandt dese questie aengaende voorgevallen was, ende naer lange lecture van alle hetghene sich tusschen *D. NYENRODE* cum suis ter eenre, ende *D. ALUTARIUM* cum suis ter andere in denselven Classe toegedragen hadde, wat appellatien al bij *D. ALUTARIUM* tot desen Synodum geinstitueert waeren, hebben die gedeputeerden van die voornoemde Classe eyntelijck verhaelt hoe dat hare Classis, op 't versoeck van die gedeputeerden des Synodi vergadert sijnde, haerluyden voorgelesen is seeckere acte van suspensie met een lange deductie van redenen bij die Achtbaere Heeren vroetscappen geinstitueert op die persoon van *D. NYENRODE*, *LEUWIO* ende vier ouderlinge(n), bij welke sij ghelast werden haer te onthouden van 't predicken ende alle kerckelijcke diensten, ter tijt toe sijlieden aen die vroetscappen contentement souden gegeven hebben, ende wel op die persoon van *D. ALUTARIO* ende *RINSWIJCK*, tot dat die classicale vergaderinghe geoordeelt soude hebben, dat haer *E.* beyder diensten tot rust ende stichtinghe der kercke soude cunnen dienen; Haere Achtb. in desen laetsten haer gedragende aen het goetvinden des Classis voornoemt, gelijk sulx breder in d'acte van suspensie te sien is. Die Classis, over dese suspensie bedroeft sijnde, hadde met advijs van die gede-

puteerden des Synodi verclaert ende d'Achtb. heeren magistraeten ende vroetscappen mondeling ende schriftelijk bekendt gemaect, dat sijlyden, voorbijgaende die reden in suspensie geallegeert, d'selve laten staen ter judicature van desen Synodo, maer lettende op die forma niet anders oordelen en conden, dan dat dese suspensie van Haere Achtb. indebite gheschiet was, als sijnde d'selve gedaen sonder voorgaende kerckelijke judicature. sonder dat d'selve personen oock door enighe wettelijke vierschaere criminelijck veroordeelt ende inhabijl verclaert waren ende versocht dat d'selve suspensie, als indebite gheschiet sijnde, mochte affgedaen werden, hetwelcke die Achtb. vroetscappen te doen geweygert hebben, werde derhalven desen Synodo in bedencken gegeven, waervoor dese suspensie te houden sij.

Die Synodus, op alles in die vrese des Heeren lettende, oock latende staen die redenen in die acte van suspensie geexprimeert, d'welcke in dese vergaderinghe naderhandt geexamineert ende daerop gedisponeert sal worden nae behoiren, heeft geoordeelt dat het Classis van Schielandt met die gedeputeerden des Synodi in desen allen wel hebben gedaen, ende verstaen, alsoo dit een pure kerckelijke saecke is, dat die Achtb. magistraet niet en is gequalificeert sulcke suspensie van kerckelijke personen bij der handt te nemen, maer dat hetselve van Gode nae sijn Woordt aen sijn kercke is gegeven, ende regelrecht strijdt tegens die Nederlandtsche confessie onses gelooffs ende expresse resolutien der Ed. Gr. Mog. Heeren Staeten etc. in den jaere 1579 en 1591 geemaneert.

Voorts heeft die Synodus om te comen ter saecke ten principale die broederen predicanten van Rotterdam ter wedersijde ernstelijcken vermaent, dat se alle dingen ter saecke dienende wilden gereet maecken ende haer ter ghestelder tijdt voor dese vergaderinghe laeten vinden. Is oock goet gevonden die Achtb. magistraeten van Rotterdam door D. BEYREUM ende D. JUNIUM, deputatos Synodi, te begroeten, dat se gelieven haere gecommiteerden op desen Synodum te senden ofte haerselven dese vergaderinghe te submitteren, soewel nopende die suspensie der predicanten ende ouderlinghen bij haere Achtb. gedaen, als andere saecken daeraen dependerende.

Welcke gedeputeerden weder gekeert sijnde, hebben gerapporteert, dat sij hebbende gheen ghelegentheydt connen vinden met die Achtb. heeren vroetscappen te spreekken, haere last schriftelijk aen die E. burgemeesteren op derselver ernstelijck versoek hadden overgelevert, ende voor antwoordt becomen, dat Haer Achtb. met een missive den E. Synodo van haer resolutien bij den eersten souden berichten, gelijk Haere Achtb. hebben gedaen bij missive onder date den 17 Septembris 1630, in welcke haere E. E. verclaren dat sij goet gevonden hadden hare resolutie ten principale voor als noch te

surcheren ¹⁾, ondertusschen serieuselijcken versoeckende, gemerckt de rapporten der gedeputeerden ad caussam Rotterodamensem nu wierden gedaen, ende Haere Achtb. oordeelden dat het schadelijcke vier van onenicheydt in haere kercke ten principalen was ontstaen ende vermeerdert 'tsedert die laetste Synodus tot Leyden, sijnde die oorsaeck daervan die verhinderighe van den voortgang van de besoinges der gedeputeerden voornoemt, dat dese vergaderinghe serieuze kennisse gelieve te nemen van die redenen, waeromme die gedeputeerden des Synodi van Leyden tot die Rotterdamsche saecke bij publicque acte verclaert hebben, in conscientie op het hoochste bedroeft te sijn, over hetghene haer in den kerckenraed tot Rotterdam is voorgecomen, als vindende nae haer oordeel die saecke soo verweeret ²⁾ ende voor haer ongeneselijck etc.; versoeckende Haere Achtb. met enen dat dese Synodus, die oorsaecke ende autheurs van dese beroerten uytgevonden hebbende, met d'selve sulx wil handelen als sij in conscientie op grondt van Godes H. Woordt sullen vinden te behoiren.

De Synodus over dese missive de gedeputeerden ad caussam Rotterodamensem gevraecht hebbende, hebben deselve geopent door D. BOCARDUM, dat sijlyuden wel bekenden bedroeft gheweest te sijn over hetghene bij d'een en d'ander in haere besoignes was voorgevallen, maer dewijl die saecke(n) ten fine haer effect hadden vercregen ende in vrientscap affgedaen waeren, soo en conden sijlyuden niet verstaen dat die Achtb. magistraet haere suspensie ende missive voorsz. op die acte, Haere Achtb. van de gemelte gedeputeerden verleent, met reden fonderen mochten, welcke verclaringhe die Synodus met advijs van de Achtb. heeren commissarissen gefondeert heeft gevonden, ende sijn tenselven fine gedeputeert D. BOCARDUS, D. BEYERUS, ende D. JUNIUS om die Achtb. heeren magistraten van Rotterdam van dese meyninge deses Synodi te onderrichten, alsoock dat die vergaderinghe in die vrese Gods op alles rijpelijk sal letten, versoeckende met enen als voren dat die Achtb. Magistraet dese saecke den Synodo wilde submitteren.

Welcke gedeputeerden wederghekeert sijnde hebben gerapporteert dat se haere commissie niet bij die E. E. heeren vroetscappen hadden cunnen uytvoeren, maer den E. burgemeester PURCK int particulier hadden aengesproocken, d'welcke seyde, dat alsoo daer vele heeren van huys waeren, die vroetscap voor aenstaende Maenendach niet en conde gheleydt worden, wilde sijn E. wel die wet vergaderen, maer meynde dat die gedeputeerden voornoemt van d'selve gheen ander antwoordt en souden cunnen becomen, als sij alrede becomen hadden. Die E. gedeputeerden sijn E. hierop geantwoordt hebbende, dat het

¹⁾ Het afschrift leest: «sourseren».

²⁾ Het afschrift leest: «verwert».

Synodus op het scheidende was ende te lang soude vallen dien tijdt aff te wachten, hadden haere commissie aen sijn E. bekendt gemaect, waerop die heere burgemeester Puyck haer geantwoordt hadde, wel te kunnen verstaen, dat die heeren vroetscappen die suspensie niet en mochten fonderen op die acte der gedeputeerden ad caussam, maer dat se haer fondeerden 1^{en} op die notulen, 2^{en} op die onordentelijckheydt int houden vant Avondtmael, 3^{en} op die verkiesinghe van die ouderlingen ende diakenen.

Hierop heeft die Synodus goet gevonden dat deselve gedeputeerden op aenstaende Manendach wederom bij die Achtb. heeren vroetscappen sullen verschijnen ende haere commissie uytvoeren; d'welcke wedergekeert sijnde, hebben beneffens den E. heere commissaris aen den Synodum ingebracht, dat die Achtb. heeren vroetscappen haere gedeputeerden souden senden, om met den E. Synodo te handelen.

Sijn dienvolgende in dese vergaderinghe gecompareert die E.E. heeren JOOST COLSTER, burgemeester, JACOB ANDRIESZ. VAN GOCH ende GERAERDT BERCKEL, raetspersonen, overleverende credentie van desen inhoudt, dat haere E.E. gecommiteert waeren om dese vergaderinghe voor te dragen die resolutie ende goede meyninghe der Achtb. heeren vroetscap op de(n) 23^{en} Septembris binnen Rotterdam genomen, ende seyden daerbij mondeling dat sij gecomen waeren om aen te hooren, wat die vergaderinghe Haere Achtb. hadde voor te stellen, ende daerna bekent te maeken die ¹⁾ resolutie van hare principalen. Ende alsoo Haere Achtb. versochten mede present te wesen over die debatten der predicanten van Rotterdam, voornamentlijck als men handelen soude van die bedieninghe des Avondtmaels ende verkiesinghe des kerckenraedts, is goet gevonden dat men in die poincten niet treden en sal tot finale decisie sonder haere E.E., indien se present sullen sijn, eerst te hooren; waermede Haere Achtb. haer hebben gecontenteert gehouden, sijnde d'selve mede van die vergaderinghe ghebeden patientie te nemen tot dat die principaelste capita ondersocht souden wesen, om dan met haer E. in naerder communicatie te comen over die saecke van suspensie.

Ondertusschen sijn ten dele tevoren ende nu volgens verhandelt die questien in die kercke van Rotterdam ontstaen, ende naedat die predicanten aldaer aen wederseyde enighe dagen lang int lange ende brede gehoort sijn, ende alle haere clagten, verantwoordinghen ende documenten ingebracht hadden, heeft de Synodus goet gevonden, uyt alle dese handelinghen die principaelste capita, die van enighe gewichte schenen te sijn, te extraheren, dieselvighe te examineren ende daerover te decideren als namentlijck:

¹⁾ Het HS. leest: «ende die».

1. Van seeckere predicatien bij D. NYENRODIUM ende D. ALUTARIUM gedaen, ende die proceduren des kerckenraedts dieshalven tegen D. ALUTARIUM gepleecht.

2. Van dat D. RIJSWIJCK ende D. ALUTARIUS hun vant Avondtmael des Heeren geabsenteert hadden.

3. Vant overleveren van seeckere notulen aen enighe leden van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staeten etc.

4. Van die verkiesinghe des kerckenraedts.

5. Van den voet van correspondentie.

6. Het ondersoek van de autheurs, die de vrede der kercke tot Rotterdam 'tsedert die laetste versoeninghe gebroken hebben.

Opt eerste, alsoo gebleken heeft dat D. NYENRODE, besluytende den derden Art. van die vijff Remonstrantsche Articulen, thetice schijnt D. ALUTARIUM geraeckt ¹⁾ te hebben, waerop D. ALUTARIUS, besluytende die derde bede, wat breedt gegaen is in hem te verantwoorden, sulx dat dese manier van predicken niet sonder aenstoot der goede gemeynte geschiet is, soo oordeelt die Synodus dat sij in desen wel beyde schuldt hebben, maer D. ALUTARIUS de meeste; ende wat aengaet die procedure des kerckenraedts tegen D. ALUTARIUM van wegen dese predicatie aengewendt, verstaet deselve vergaderinghe dat die kerckenraedt wel reden heeft gehadt om sulcken cours van predicken te stuyten ende ordre te stellen, wie voor ofte nae openinghe soude doen, maer dat se al te praecipitant ende te hardt met D. ALUTARIO geprocedeert hebben.

Op het tweede van dat ALUTARIUS ende RIJSWIJCK sich vant Nachtmael des Heeren geabsenteert hadden, hetwelcke geseydt werdt aenstoot gegeven te hebben, te meer, dewijl D. ALUTARIUS van den predickstoel affgecondicht hadde die oorsaecke waerom hij die visite naegelaten hadde, verstaet die Synodus dat se het gemoet van D. RIJSWIJCK ende ALUTARIO vrijlaeten, maer dat die redenen bij haer geallegeert, niet suffisant en waeren, alsoock dat D. ALUTARIUS onvoorsichtich hadde gedaen, vercondigende van den predickstoel d'oorsaecke waerom hij gheen visite gedaen en hadde ende bij dese occasie omgevraecht sijnde off D. NYENRODIUS ende LEEUWIUS wel gedaen hadden, dat sijlieden — die saecken soo verdeelt onder haer ende haere collegen staende — tot den Avondtmael gegaen waeren, verclaert die Synodus dat se die conscientie D. NYENRODII ende LEEUWII oock in desen niet en wil oordelen, maer siende dese verdeeltheden, dat se in die gemeynte bekendt waeren, oordeelt die vergaderinghe stichtelijcker gheweest te sijn dat se haer eerst onderlinghe hadden verdragen eer sij ten H. Avondtmael gegaen waeren.

Op het derde, handelende van seeckere notulen, d'welcke NYENRODIUS,

---

¹⁾ Het afschrift heeft: «genoteert».

LÆUWIUS ende enighe van den kerckenraedt tot hare defensie in handen van enighe leden der E. Gr. Mog. Heeren Staeten gegeven hadden, waertegen van D. ALUTARIO ende RIJSWIJCK ingebracht was dat D. NYENRODE cum suis int stellen van dese notulen met onrecht die naem van die kerckenraedt ghebruyckten, ende daermede 't recht der kercke aen die politycque Overicheydt gebracht hadden, latende die materie van die notulen tot verantwoordinghe van andere, heeft die Synodus geoordeelt: Opt eerste lidt dat D. NYENRODE cum suis int stellen van dese notulen met recht die name van den kerckenraedt heeft mogen gebruycken, alsoo het meerendeel des kerckenraedts haer aen den inhoudt van dese notulen gedragen. Op het tweede lidt, dat mede het recht der kercke niet aen die politijcque heeren gebracht sij, te meer dewijl D. NYENRODE cum suis haer in die notulen selfs op den Synodum beroepen. Ende nopende die notulen selfs siet die vergaderinghe gheen swaricheydt daerinne, ende verstaet dat sijlyuden vermocht hebben tot haere nodighe verantwoordinghe deselve over te leveren aen die leden van Haere Ed. Gr. Mog.

Op het vierde sprekende van het verkiesen des kerckenraedts etc. Alsoo in dese vergaderinghe gebleken heeft, dat die kerckenraedt op behoorlijke tijdt, plaetse ende ordre ghetreden was tot nominatie ende electie van nieuwe ouderlinghen ende diakenen, waertegen hen D. ALUTARIUS ende RIJSWIJCK met twee ouderlinghen stelden, protesterende ende appellerende ad Classsem, de magistraet oock uytstel van dese verkiesinghe versocht ende belast hadde, sonder dat op die genomineerde personen yedtwes ingebracht wierde, waeromme sij tot het ouderlingscap ende diakenscap onbequaem waeren, ende dat oversulx die E. Classis van Schielandt die oppositie ongefondeert geoordeelt hadde, verstaende met deselve verkiesinge, voorstellinghe ende bevestiginghe der voornoemde ouderlinghen ende diakenen voort te mogen gaen, soo heeft dese Synodus — in der vrese Godes op alles, 't welck ter saecke diende, lettende ende voornamentlijk dat in die nominatie twintich personen tegen vier in die kerckenraedt de gewoonelijcke ordre volchde ende die Achtb. magistraet oock gheen suffisante redenen van surchantie ingebracht en hadde — geoordeelt dat die kerckenraedt in dese nominatie ende electie van ouderlingen ende diakenen wel hebben geprocedeert ende approbeert het oordeel des Classis in dese saecke gegeven.

Op het vijfde om in toecomende enen vasten voet van correspondentie te stellen in beroepinghe van predicanten tusschen die E. magistraet ende kercke van Rotterdam, verstaet die Synodus dat men sal blijven bij den 6^{en} Art. Synodi Leydensis A^o. 1629. Ende ingevalle — 'twelck Godt verhoede — tusschen die E. magistraet ende kerckenraedt van Rotterdam omtrent dese correspondentie tusschen dese ende den naestvolgenden Synodum quaestie ontstaen

mochte, die door inductie des Classis ende der gedeputeerden des Synodi niet tot contentement van wedersijde soude cunnen beslicht worden, dat alsdan dese saecke in staete sal ghelaeten ende aen den aenstaenden Synodum gebracht worden, vermanende met enen den kerckenraedt van Rotterdam haer met die E. magistraet, dese correspondentie aengaende, sooverre te accommoderen als sij sonder praeyudicie vant recht der kercke int beroepen der predikanten enichsins sullen cunnen ende moghen ¹⁾).

Op het seste, voorstellende ende vragende bij wien gecauseert was dat die besoignes der gedeputeerden ad caussam Rotterodamensem gestuyt, ende die beroepinghe D. BEECKMANNI ende die leeninghe der predikanten in den kerkendienst tot Rotterdam uytgesteld sij gheworden, op welke stuytinghe ende uytstel die E. magistraeten alle onrust in haere kercke t'sedert die laetste reconciliatie fonderen, gelijk sulx blijkt uyt haer E. missive aen dese vergaderinghe overgelevert, ende uyt die mondelinghe propositie bij haere Achtb. gecommiteerden gedaen, heeft die Synodus wel ghewenscht dese saecke in de tegenwoordicheydt van de voornoemde gecommiteerde heeren te verhandelen, maer alsoo dieselve niet langer en conden blijven, ende die tijdt gheen vorder uytstel en wilde lijden, is die vergaderinghe getreden tot ondersoek ende examinatie deser saecke, ende heeft eyntelijck verstaen, dat D. NYENRODE cum suis een goede meyninghe gehadt heeft, om enen vasten voet van correspondentie te moghen verkrijgen, ende int difficulteren van den provisionelen voet van correspondentie hun lieden door die gedeputeerden ad caussam voorsz. (voorgheschreven), als oock in die saecke D. EVEVALERII, d'welcke noch niet affgedaen sijnde, lichtelijck die kercke in nieuwe swaricheydt met die Achtb. magistraet soude gheleydt hebben, dies niettegenstaende, nadien die gedeputeerden ad illam caussam met synodale macht gecomen waeren, soo verstaet die Synodus, dat sijlieden haer hadden behoiren te onderwerpen, siet evenwel nochtans niet dat dese weygeringhe NYENRODII cum suis van sulcken ghewichte sij, dat men daerom yemandt van sijnen dienst soude suspenderen, te meer, dewijl dit gheschil tusschen die gedeputeerden voornoemt ende D. NYENRODIUM cum suis alrede in Majo lestleden int vrientlijck vergeleken ende met onderlinghe handtastinghe affgedaen was, waerbij dese vergaderinghe verstaet dat men 't behoirt te laeten berusten.

Naer examinatie ende decisie van dese voornoemde capita heeft die vergaderinghe goet gevonden te ondersoecken ende te determineren, van wat ghewichte die misusen omtrent d'selve capita bij yedereen begaen, te achten waeren nopende haere eere ende diensten in die kercke van Rotterdam, ende heeft bevonden ende geoordeelt, dat die

---

¹⁾ Het afschrift leest: «moghen», het HS. «vermengen».

saecke in haer selfs ingesien sijnde, niet en meriteren noch deportement, noch suspensie, noch verplaetsinghe van d'een off d'ander der predikanten. Verstaet vorders die vergaderinghe, ten eynde sij in toecomende met stichtinghe haere diensten in die voorsz. kercke van Rotterdam betreden moghen, voor eerst dat die predikanten in tegenwoordicheydt van dese vergaderinghe op den voet ende maniere bij denselven Synodo voorgesteld onderling sullen reconcilieren. Ten tweeden, dat d'selve reconciliatie bij den kerckenraedt oock sal gheschieden. Ten derden, dat men die kerckenraedt goede, vaste bepalinghe uyt authoritydt van dese Synodo voorschrijven sal, om niet wederom in dissensie ende confusie te vervallen. Ende indien sulx wederom soude ghebeuren, die gemeynte van alsulke — die daer schuldt aen te hebben sullen bevonden worden — te verlossen ende te bevrijden. Ten vierden, dat men oock bij die Achtb. magistraeten beleeffdelijcken aenhouden sal, ten eynde deselve ghelieve ten besten te duyden, indien haere Achtb. sich int een off 't ander geoffenseert mochten houden, ende sien op die goede meyninghe der predikanten ende ouderlinghen, die sij — soo int weygeren van den provisionelen voet van correspondentie, haer voor desen bij die gedeputeerden ad caussam voorgesteld, als oock int stellen ende overleveren van de voorsz. notulen — alhier voor die vergaderinghe heylichlijcken verclaert hebben; bij welcke verclaringhe notoir blijktt, dat sijlieden gheen intentie ghehadt en hebben van haere Achtb. te injurieren, ghelijck haere Achtb. schijnen opgenomen te hebben.

Ende wat vooreerst die versoeninghe ende ronde bekentenisse der broederen predikanten aengaet, is d'selve door Gods genade in dese vergaderinghe tot contentement van allen getroffen ende geeffectueert, midts gevende aen D. ALUTARIUM sodanighe acte, als hem nodich was tot conservatie van sijn eer ende dienst. Wat ten tweeden die reconciliatie des kerckenraedts aengaet, sal d'selvighe eerstdaechs tot Rotterdam geschieden, mits haer voorhoudende 't ghene daerinne d'een off d'ander, nopende die voorgaende capita, bevonden is schuldich te sijn. Ende sijn om dit uyt te rechten gecommiteert ordinarii Synodi deputati. Betreffende ten derden den voet van bepalinghe in toecomende is goet gevonden vooreerst, dat men volgende die voorgaende acten synodael, die vier predikanten, versocht sijnde bij leeninghe tot Rotterdam te dienen, bewilligen sal sulcken dienst aen te nemen, ende met die ordinaire predikanten alles te contri-bueren, 'tgene tot bevorderinghe ende bevestinghe van die ruste ende vrede der kercke vorder sal bevonden werden van noden te sijn. Ten anderen dat van nu aen in dese vergaderinghe geresolveert is, dat indien die broederen van Rotterdam in onenicheden nae desen souden comen te vervallen tot ontstichtinghe der gemeynte, dat die autheurs van dien datelijck verplaetst sullen worden. Ten derden dat

om dit uyt te voeren die gedeputeerden des Synodi, die Classis van Schielandt ende noch twee naest gesetene Classen, Delff ende Gouda, vier uyt elcken Classe selfs te deputeren, neffens die predikanten bij leeninghe, indien sij in loco sijn, van dese vergaderinghe geauthoriseert worden, haer van alles wel te informeren, ende dadelijck doen delogeren sodanighe predikanten ende suspenderen sulcke ouderlingen, die sij sullen vinden die belooffde ruste ende vrede gebroken te hebben, sonder deur appel van den effecte van dien verhindert te worden. Sullen oock vermogen, indien het die nodighe stichtinghe vereyssen sal, die predicanten alle vier te doen verplaetsen. Belangende ten vierden die intercessie bij den Achtb. magistraet heeft die Synodus d'selve oock serieuselijck — door besendinghe van vier leden der vergaderinghe, D. BEYERUM, D. JUNIUM, die E.E. heeren CLEMENS VAN BAERSDORP, oudt burgemeester van Leyden ende JOHAN SAZ, oudt scepen ende raedt van der Goude — bij die handt ghenomen, d'welcke haer nae Rotterdam vervoecht ende aen die Achtb. heeren vroetscappen haeren last, nopende die reconciliatie met haere E.E. geopent hebbende, sijn terug geghekeert ende hebben tot antwoordt gebracht, dat sij niet van die E.E. heeren vroetscappen, maer van enighe heeren burgemeesteren dit bescheydt ontfangen hadden, dat die E.E. heeren vroetscappen haere gecommiteerden souden senden, d'welcke den Synodo van haere meyninghe onderrechten souden. Welcke heeren gecommiteerde ¹⁾ verschenen sijn(de), vijf int getael, die E. heere borgemeester JOOST VAN COLSTER, JACOB VAN GOCH, GERARDT BERCKEL, CHRISTOFFEL VAN SCHIE ende HUGO DU BOYS, hebben haer E.E. in plaetse van haer te voegen nae die goede meyninghe des Synodi, mondeling ende schriftelijck voorgedragen, vooreerst dat haere E.E. verstonden dat D. ALUTARIUS ende RIJSWIJCK nu versoent sijnde gerestitueert souden werden, ten waere men reden uyt Godes H. Woordt ter contrarie hadde. Ten anderen dat Haere Achtb. nopende D. NYENRODE, LEUWIUS ende die vier ouderlinghen bleven bij haere resolutie van den 7^{en} Augusti tot dat Haere Achtb. contentement soude sijn gegeven. Ten derden nemen voor goet dat voorts gearbeydt worde op die reconciliatie des kerckenraedts ende der gemeynte deur den gedeputeerden des Synodi, reserverende Haere Achtb. 'tgene die politijc raeckt. Ten vierde vertrouwen Haere Achtb. dat dese vergaderinghe omtrent die electie des kerckenraedts niet en sal disponeren, sonder alvooren haer E.E. daerover te hooren, sijnde haer E.E. bereydt haere consideratien daerover te openen, d'welcke mede schriftelijck ingebracht sijn. Ten vijffden accorderen Haere Achtb. die predikanten bij leeninghe. Ten sesten versoecken Haere Achtb. naerder interpretatie van den 39 Artijc. Synodi Leydensis A^o. 1629, bij welke

---

¹⁾ Het HS. leest: « heeren gecommiteerde heeren ».

haer E.E. meynen gepraejudiceert te sijn, dewijl daerinne niet uytgedruckt en is, 'tgeen D. praeses ende enighe heeren ende broederen gedeputeerden in de vertreckcaemer met Haere Achtb. verhandelt, ende aen Haere Achtb. belooft hadden, van dat men Haere Achtb. int point van die correspondentie niet minder toestaen en soude als magistraten van nabuyrige steden, ende bij naemen van Delff toegestaen worde.

Die Synodus heeft Haer Achtb. geantwoordt, opt eerste: dat D. ALUTARIUS ende RIJSWIJCK sonder mede toelatinghe van D. NYENRODIO ende LEUWIO buyten perijckel van scheuringhe tot den predickstoel ende enighe kerckelijcke diensten in die gemeynte niet en mochten toegelaten werden, tot welcken eynde oock D. scriba belast is aen D. ALUTARIUM ende RIJSWIJCK te scrijven, haer van den predickstoel te onthouden tot die uydracht van dese saecke, hetwelcke oock gedaen is.

Op het tweede nopende die satisfactie ende contentement, hetwelcke Haere Achtb. eyschten van D. NYENRODIO ende LEUWIO ende vier ouderlinghen, bij haer E.E. soo sij seggen, gesuspendeert, heeft die Synodus grote instantien gedaen, van te mogen weten waerover eygentlijk, ende wat satisfactie Haere Achtb. begeerden, belovende, bij soverre die gefondeert was, Haere Achtb. te sullen laeten toecomen, ofte andersints met goede bondighe redenen contentement geven; maer hebben Haere Achtb. elcke reyse geantwoordt gheen last te hebben van haere principalen, niettegenstaende die Synodus al van den beginne aen sulx versocht ende vruntlijk gebeden hadde, haere E.E. wilden ¹⁾ haer desen allen aengaende ofte submitteren, ofte volmachtighe senden om met d'selve te handelen,

Op het derde versocht die Synodus te weten, wat het politijcke was in dese kerckelijcke saecke, maer hadden die E. E. heeren gecommiteerden desen aengaende oock ghenen last.

Opt vierde heeft die vergaderinghe geexamineert die consideratien bij die E. E. heeren bijgebracht, om te bewijzen dat men met die bevestinghe van den nieuwen kerckenraedt niet en behoort te procederen, welcke consideratien van cleynen ghewichte bevonden sijnde, verstaet die vergaderinghe, dat se gheen swaricheyt daerinne en maecke, om toe te laeten dat die voorsz. kerckenraedt bevesticht werde, midts conditie dat men vertoeve tot dat die deputati aldaer in loco sullen sijn gheweest.

Op het vijfde nopende die leeninghe ende reconciliatie staet die Synodus mede toe.

Op het seste, belangende den 39^{en} Artijc. Synodi Leydensis verstaet die vergaderinghe wel, wat van haer E.E. die(n)aengaende ingebracht

¹⁾ In het HS. is « wilden » uitgevallen.

werdt, maer alsoo die dinghen voorleden jaer in plenâ Synodo niet geresolveert en sijn, can dese vergaderinghe sonder confusie te veroorsaecken, daerinne niet doen, maer meyndt dat haer E.E. sich desen aengaende met die notulen dier heeren ende broederen vergevoegen cunnen, die bij die actie sijn gheweest; heeft oversulx alles die vergaderinghe aen de die E.E. heeren gecommiteerden van den Achtb. magistraet van Rotterdam met alle ernst aengehouden ende seer instantelijck gebeden, dat haer E.E. het goede voornemen ende Christelijck beslydts deses Synodi, daerhenen gedirigeert, dat die predikanten alle vier haeren dienst veylich betreden mogen, bij die Achtb. heeren vroetscappen gelieven te recommanderen, alsmede, dat haer E.E. dese vergaderinghe gelieve(n) te doen verstaen wat satisfactie sij van die 2 voorsz. predikanten ende vier ouderlinghen eyschen, ende desen Synodo van haer gebesoigneerde tegen Dynsdaech aenstaende, sijnde den 8^{en} Octobris, tijtelijck off door gecommiteerden off door missive te verwittigen, hetwelcke haere E.E. aengenomen hebben te doen, maer hielden haer ondertusschen misnoecht, dat die vergaderinghe getreden was tot decisie van saecken, voornementlijck over het stuck van suspensie bij Haere Achtb. gedaen, tot haren nadeel sonder dat men haer, gelijk beloofd was, ghehoort hadde. Waerop die vergaderinghe geantwoordt heeft, dat se Haere Achtb. al onderscheydelijcke malen gebeden hadden in te brengen wat deselve souden mogen hebben, maer dat haere E.E. elcke reyse geantwoordt hadden ghenen last te hebben tot dat enighe andere saecken voorgaen waeren, die Synodus dan, in absentie van Haere Achtb. niet cunnende ledich sitten, hebben moeten voortvaeren om te oordeelen uyt die openinghe, die sij alrede in die materie overvloedich verstaen hadden, presenterende die vergaderinghe voor als noch, indien Haere Achtb. yedts hadden dienende tot materie benevens 'tgene alrede ingebracht was, dat die vergaderinghe 'tselve in acht wilde nemen ende sijn ghewicht laeten hebben, cunnende noch van resolutie veranderen, maer haere E.E. antwoorden nu ghenen last te hebben, ende sijn alsoo uyt die vergaderinghe ghescheyden.

Op Dynsdach den 8^{en} Octobris sijn wederomme van wegen die Achtb. heeren vroetscappen voorsz. in dese vergaderinghe verschenen de Achtb. heeren JOOST COLSTER, borgemeester, JACOB VAN GOCH, GERARDT VAN BERCKEL, CHRISTOFFEL VAN SCHIE ende HUGO DU BOYS, scepenen ende raedtspersonen tot Rotterdam, ende hebben overgelevert seeckere pointen in geschrifte, versoeckende dat d'selve bij dese vergaderinghe in consideratie mochten comen ende haere E.E. daerop antwoordt gegeven werden.

Die Synodus, dit scrift overwegende ende bevindende daerinne principelijck vijf pointen gestelt te sijn, heeft over yeder point geresolveert als volcht:

Opt eerste, waerinne haer E.E. poseren dat die notulen bij D. NYENBODE cum suis aen enighe leden van de Ed. Gr. Mog. heeren Staeten overgelevert een calumnieuse acte sij, 't enemael met die aencleven van dien politijcq, ende consequentelijk niet ghehorende tot dese vergaderinghe etc., oordeelt die Synodus met eenparighe stemmen, dat se blijft bij die voorgaende resolutie, houdende dat de saecke kerckelijck is ende wettelijk aen dese vergaderinghe gedevolveert, soo nochtans Haere Achtb. yedts politijcks daerinne sien, dat die Synodus niet sien en can, dat se actie mogen institueren soo 't Haere Achtb. gelieft, ingevalle alst al politijck waere — des neen — dat Haere Achtb. aldan een politijcke ende gheen kerckelijcke straffe behoorde te stellen, ghelijck in dese suspensie gheschiet is.

Op het tweede in 'twelcke Haere Achtb. reden bij brengen, waeromme deselve niet raedt:saem cunnen vinden dat die predikanten alle vier wederom in haeren dienst souden herstelt worden etc., oordeelt die Synodus desgelijx met eenparighe stemmen datter desen aengaende gheen reden bij haer Achtb. bijgebracht sijn, waerom sij soude wijcken van haer voorgaende resolutie, bij d'welcke verstaen wordt dat die suspensie van die vier predikanten van Rotterdam ende die vier ouderlinghe(n) aldaer nul ende van gheender waerden en is; ende derhalven dat alle die vier predikanten, mitsgaders die ouderlinghen voorsz. in haere diensten sullen continueren.

Op het derde, waerinne Haere Achtb. reden voorstellen, waeromme D. ALUTARIUS ende RIJSWIJCK alleen bij dese vergaderinghe souden in haere diensten geadmitteert worden etc., heeft die vergaderinghe met eenparighe stemmen geresolveert dat indien die Achtb. magistraet D. NYENBODIUM ende LEUWIUM soude comen te beletten in haere godtlijke beroepinghe tegen 't oordeel deses Synodi, sij door dese bijgebrachte redenen van Haere Achtb. niet en kan beweecht worden om D. ALUTARIUS ende RIJSWIJCK alleen tot die bedieninghe van de kercke tot Rotterdam toe te laeten, sonder evidente scheuringhe ende merckelijcke confusie te bevorderen, tegen die sententie des Apostels Pauli 1 Corinth. 14^{en} vers ... ¹⁾, hetwelcke die vergaderinghe gheensins en betaemt.

Op het vierde point nopende die bevestinghe van den nieuwen kerckenraedt etc. heeft die Synodus al van te voren geoordeelt dat die bevestinghe geschieden sal met ordre daertoe gegeven.

Op het vijfde, aengaende die vordere reconciliatie des kerckenraedts ende gemeynte, als oock die leeninghe van predikanten, welcke die kercke van Rotterdam volgens die resolutie des voorgaenden Synodi voor een tijdt lanck souden bedienen etc. heeft het Synodus oock ordre gestelt dat sulx metten eersten sal gheschieden.

---

¹⁾ Het vers is niet ingevuld.

Den 9^{en} Octobris op het scheidende van Synodo hebben die gedeputeerden van die Achtb. magistraet van Rotterdam wederom in die vergaderinghe overgegeven een seker schrift, bij die Achtb. heeren gedeputeerden gestelt, hetwelcke in den Synodo voorgelesen sijnde, is bevonden — voor sooveel als het haer raecht — dat die saecken op twee poincten aencomen, daerop die Synodus goet gevonden heeft rondelijck te antwoorden.

Opt eerste poinct, rakende den derden Art. die de gedeputeerden des Synodi in haere instructie medegegeven ende aen die Achtb. heeren op haer ernstelijck versoeck overgegeven was, vragende off d'selve was voldaan? etc., is geantwoordt dat se voldaan is, ende vorders door die gedeputeerden des Synodi van Suyt-Hollandt sal voltrocken worden deur onderlinghe reconciliatie, soo bij die Achtb. magistraeten als oock bij den kerckenraedt aldaer, doende alles met intercessie ende goede inductie wat doenlijck is, blijvende ondertusschen bij die resolutien bij desen Synodo daerin genomen.

Op het tweede, off die predikanten, in sulcken combustie ende verbitteringhe blijvende, souden stichtelijck aldaer den kerckendienst cunnen bedienen etc. als in actis breder te sien is, is van de vergaderinghe geantwoordt, dat die verbitteringhe door reconciliatie tusschen die vier predikanten wechgenomen is ende vertrouwende dat sulx niet meer en sal ontstaen, ende indien dat sulx wederom soude mogen oprijzen, dat Godt verhoede, dat ordre daerop in desen Synodo alrede is ghestelt ¹⁾).

Artic. 19.

[*Boheemsche studenten.*] — Aengaende de Boheemsche studenten, Art. 40, hebben die gedeputeerden des Synodi tevergeeffs bij Haere Ed. Gr. Mog. om onderhoudt aengehouden, dienvolgende sijn die studenten voorsz. gerepartieert ende gebracht tot last van de kercken.

---

¹⁾ Over de Synode van 1630 is door den Raadsheer FAGEL, die haar als commissaris-politiek bijwoonde, den 16^{den} Januari 1631 een zeer lijvig en belangrijk rapport uitgebracht aan de Staten van Holland, welk rapport in den namiddag van den volgende dag gelezen werd. In de *Resoluties* der Staten wordt er slechts met enkele woorden melding van gemaakt. Het rapport is echter afzonderlijk gedrukt als: « *Verbael van 't Verhandelde over de Gravamina, Kerckelijcke swaricheden tot Rotterdam, Oudewater etc. In de Zuydt-Hollandtsche Synode ghehouden binnen Schoonhoven . . . 1630. Inghestelt ende overghelevert aen de . . . Staten van Hollandt . . . door . . . Fransoys Fagel . . .* » Ghedrukt . . . 1631 in 4°. FAGEL noemt de hem toegezonden en hier afgedrukte *Acta* onnauwkeurig en onvolledig. Zijn *Verbael* is als aanvulling voor de kennis van het voorgevallene in deze zeer belangrijke Synode van groote waarde, ook omdat men er als bijlagen een aantal gewisselde stukken vindt afgedrukt, welke in de *Acta* niet zijn opgenomen.

Artic. 20.

[*Prophanatie des Sabbaths. Verbeteringhe van tractamenten.*] — Betreffende het eerste lidt van den 41^{en} Art. aengaende die prophanatie des Sabbaths, is voor desen openinghe daervan gedaen. Opt tweede lidt hebben die gedeputeerden des Synodi een ernstich request overgegeven aen Haere Ed. Groot Mog., versoeckende verbeteringhe van gagie der beswaerde predikanten ende haere naegelaten weduwen, maer hebben gheen apostille connen becomen, oversulx worden belast alsvoren aen te houden om beter effect te verkrijgen, dat men het ene voor, het ander nae versoecke, beginnende van die weduwen, ende dat alle die predikanten van die steden vermaent werden haere magistraten tegen den eersten Martii toecomende hiervan aen te spreeken, ende het versoeck der gedeputeerden in desen aen Haere Achtb. te recommanderen.

Artic. 21.

[*Papen ende Jesuiten.*] — Op den 42^{en} Art. hebben die gedeputeerden gedaen alle instantien ende hebben Haere Ed. Gr. Mog. beloofd daerop te letten int placcaet, dat daertoe alrede beraemt is ende blijven die gedeputeerden des Synodi belast daerop vorder te insteren.

Artic. 22.

[*Gagie der schoolmeesteren.*] — Aengaende die sobere gagie der schoolmeesteren ten platten lande, ende het costergelt, daervan mentie gemaect wordt Art. 43, is goet gevonden, dat, nadien dat op d'ordinantie van Haere Ed. Gr. Mog. in desen iterativelijcken gegeven gheen effect daerop gevolcht is, dat elcke kercke, die gebreck heeft, aen haere respective magistraeten, ofte aen hoger vergaderinghe dolere met hulpe des Classis ende indien nodich is, sullen die gedeputeerden des Synodi op haer versoeck die behulpelijcke handt bieden.

Artic. 23.

[*Sieckentroosters op die oorlochsscepen.*] — Nopende den 49^{en} Art., nopende die siecken-troosters op die oorlochsscepen, is gelesen die requeste aen die Ed. Mog. heeren admiraliteyten van Rotterdam overgelevert ende d'Apostille daerop, dat bij die Artijckel-brieff, raeckende den oorloch te water, soo goede sorge gedragen was, om 't varende volck in behoirlijke tucht ende in die vrese Gods te onderhouden, ende dat oock Haere Ed. Mog. die landen met desen last niet en vermochten te beswaren. Is geresolveert dat die gedeputeerden des Synodi den Artijckel-brieff sullen soecken te becomen, ende nae bevindinghe van saecken nae haere discretie sullen handelen, om soo het van node soude wesen, 't sij aen die Ed. Mog. heeren

admiraliteyten ofte aen die Ed. Hoog Mog. heeren Staeten-Generael verder daerop aen te houden.

Artic. 24.

[*Portie der armen van boeten.*] — Op den 55^{en}, 56 en 57^{en} Art. aengaende die portie der armen van fraudatie boeyten ofte andersints competerende ende over die interpretatie van d'acte bij Haere Ed. Gr. Mog. gegeven, waervan mentie wordt gemaect Art. 58, hebben die gedeputeerden des Synodi verclaert, dat sij tot sulx een request hebben gepresenteert, doch daerop noch gheen apostille was becomen, maer dat Haere Ed. Mog. hebben getoont dat sij gheneycht waren, om die armen te helpen, dienvolgende vindt die Synodus geraden, dat de gedeputeerden des Synodi ernstelijck sullen diligenteren, om een favorabel apostille te becomen.

Artic. 25.

[*Woecker.*] — Op occasie van den 68 Artic. heeft die Synodus dese ordre gestelt, dat die gedeputeerden des Synodi aen die theologische faculteydt sullen versoecken 'tgene d'selve faculteyt aengaende den woecker aengenomen hadde te praesteren.

Artic. 26.

[*Rhetorijckcaemer te Bleiswijck.*] — Wat belangt den 69^{en} Art., handelende van die rhetorijckcaemers, d'welcke meest op alle plaetsen werden ghehouden, doch voornementlijck tot Bleiswijck, alwaer die meeste favoriten van SLATIO, ghewesene Arminiaensen predikandt, sodanigen caemer oprechten, hebben die gedeputeerden betuycht, dat se van die gedeputeerden des Classis van Schieland, d'welcke neffens haer E. op die rhetorijckerscaemer te letten stondt, daertoe niet en waeren bescreven, 'twelck als die gedeputeerden des Classis voornoemt, door verscheyde handelinghe tot Rotterdam voorgevallen, hadden geexcuseert, als oock mede, dat die swaricheydt wat scheen te cessen, so ist dat nadien d'selve wederom opbersten, die saecken in d'selve terminis werden gelaten.

Artic. 27.

[*Casus matrimoniales.*] — Aengaende die casus matrimoniales daervan mentie wordt gemaect in den 3^{en} ende in den 71^{en} Art., hebben die voorsz. gedeputeerden des Synodi verclaert, dat se alle die Classen, nae het houden des Synodi aengemaent hebben, om haere bedenckinghe over te senden en hebben niet alle, maer een goet deel, doch wat spade deselve overgesonden. Ende is goet gevonden, die Classes, die noch niet ingebracht en hebben, te vermaenen, dat hetghene sij in die houwelijcksche ordinantie aengemerckt hebben, nae d'eerste

classicale vergaderinghe aen die gedeputeerden des Synodi te behandigen, ende indien sij niet en hebben, sulx den E. gedeputeerden des Synodi te laeten weten; werden oock die gedeputeerden des Synodi ghelast uyt hetghene dat haer van die respective Classen overgesonden sal werden, enighe nodighe aenmerckinge te stellen, ende deselve aen den Ed. Hove van Justitie over te leveren met correspondentie van die gedeputeerden des Synodi van Noort-Hollandt.

Artic. 28.

[*Correspondentie van de professores theologiae.*] — Op die correspondentie van de E. E. professores S. S. theologiae in die academie tot Leyden ende haere E. comparitie in die synodale vergaderinghe van Suydt-Hollandt, die jaerlijx nae ouder ghewoonte ghehouden wordt, is verstaen, dat die Synodus als noch, om redenen, haer daertoe bewegende, niet en can condescenderen in die comparitie voornoemt, maer vindt geraeden volgens den 9^{en} Art. Synodi Brielanae 'tselve te laeten berusten, dies te meer, doordien Art. 9 Synodi Hagiensis A^o. 1624 werdt gerefereert ad Synodum Nationalem.

Artic. 29.

[*Collecte voor die predikanten in die Paltz.*] — Alsoo Art. 75 geresolveert was, dat men een collecte voor die arme predikanten in die Paltz aen Haere Ed. Gr. Mog, soude versoecken, is bij die E. gedeputeerden ingebracht, dat sij sulx met requeste hadden versocht, maer affgeslaegen waeren ende dat Haere Ed. Gr. Mog. daerbij gedaen hadden, dat elck een bij sijn respective magistraeten soude intercederen ten behoeve van die voornoemde predikanten. Ende alsoo omgevraecht was, wat een yeder predikant bij die sijne geobtineert hadde, ende bevonden weynich ingecomen te sijn, is goet gevonden dat een yeder bij de sijne verder aenhoude alsvoren, doch dat d'selvighe penningen niet sullen gedistribueert werden, dan op die naerder aenclachte van die van den Paltz. Ondertusschen dat men vant overschot — indien der enich bevonden werdt — die predikanten int Berchslandt gedencke, alsoo haer voor desen enighe toesegginghe gedaen was ende wederom nieuwe clachten gekomen waeren.

Artic. 30.

[*Isaacus Wassenburgius.*] — ISAACUS WASSENBURGIUS, ghewesen predikant tot Bodegraven, heeft aen die vergaderinghe versocht continuatie van den 16^{en} Art. Synodi Leydensis, streckende tot sijne vorderinghe tot den H. kerckendienst ende recommendatie om sijne gagie aen (!) de Ed. Mog. heeren Gecommitteerde Rhaden te becomen; die Synodus hierop gelet hebbende heeft die gedeputeerden des Synodi belast op alle hetghene die saecke WASSENBURGH aengaet

rijpelijk te letten, ende nae haere discretie ende bevindinghe van saecken daerinne te handelen.

RESOLUTIE OP DIE GRAVAMINA. ¹⁾

Artic. 31.

[*Synodus Provincialis.*] — Dit gravamen ²⁾ heeft twee leden ³⁾, op het eerste te weten dat die Synodus provincialis haeren voortganck hebben mochte ⁴⁾ etc. is geandwoordt fiat, ende dat men den inhoudt van dien sal tenteren durante Synodo met een request aen Haere Ed. Groot Mog., alsoo nochtans dat bij aldien de gedeputeerden vernemen datter cleyne ofte weynighe hope daertoe is, dat se 'telve sullen inhouden ende uytstellen tot dien tijdt toe dat beyde die Synoden van Suydt ende Noort-Hollandt ghehouden sijn, ofte tot een beter gelegentheydt indien het die noodt sal vereyschen. Op het tweede lidt dat men uyt elcken Classe soude senden etc. is goet gevonden dat men sal blijven bij 't oude gebruyck.

Artic. 32.

[*Remonstrantsche factie.*] — Op het tweede gravamen ⁵⁾ handelende

---

¹⁾ Ook voor deze Synode ontbreken de gravamina in handschrift. Toch zijn ze bewaard gebleven, daar JOH. WTENBOGAERT ze, anonym, heeft uitgegeven als: «*Gravamina Classium. Behoorende ad Synodum te houden binnen Schoonhoven, den 23 Julij 1630. Met Aenmerckingen op deselve. Int Jaer 1630,*» in 4°. Daaruit zijn ze hier zonder de aanmerkingen overgenomen. Zie vooral ook de aantekening aan het slot van Art. 18.

²⁾ Het eerste gravamen luidt: «Oft men niet en dient in den aenvanck des Synodi bij de Gr. Mog. Heeren Staten aen te houden, dat de Synodus Provincialis haren voortganck soude moghen hebben, ende tot dien eynde bij hare Groot Moghende tijdt ende plaetsche tot het houden van dien beraemt werde durante Synodo, ende so het immers geen effect soude connen sorteren, of niet dienstich ware, dat uyt elke Classe, resortierende onder onsen Synodo, een predicant ghecommitteert werde, omme den Noordt-Hollantschen Synodo te assisteren, over de kerckelicke swaricheden te helpen advisereren ende delibereren, sulx tot de meeste stichtinghe noodich ende dienstich sal bevonden worden.»

³⁾ Het afschrift leest: «Op 't eerste gravamen, twelck heeft twee leden.»

⁴⁾ «Hebben mochte» is aangevuld uit het afschrift.

⁵⁾ Het tweede gravamen: «Dewijle de Remonstrantsche factie allenthalven, maer meest in dese provincie, voornementlick in steden ende plaetsen, alwaer de kercken van te vooren noyt daerdoor ghequelt en sijn gheweest, soo langhs soo meer doorbreeckt, ende voor aller menschen ooghen, teghen 't eewighe Edict ende Placcaten van de Hooghe Overheijt, inghevoert ende ghefavoriseert wordt, met publijck te predicken, huysen tot dienst van hare Secte timmeren, ende met groote menichte in deselve hare opentlijke vergaderinghen op ghesette tijden te houden, ende dit alles tot groote droeffenisse ende onruste der goeder Ghemeente, tot nadeel, smaet ende verachtinghe der ware Ghereformeerde Religie, welcker luyster, respect ende prero-

van die Remonstrantsche factie etc., is geresolveert dat het in aller manieren gheschiede, gelijk sulx in het gravamen vervaet ende begrepen is, ende aengaende die middelen om dat te effectueren sijn gedeputeert D. HENRICUS ARNOLDI ende D. HENRICUS ROSAEUS, respectie dienaren des H. Evangelii tot Delff ende 's-Graven-Haghe, om met die gedeputeerden van andere Synoden, dewelcke tot denselven eynde gedeputeert ende alhier gearriveert sijn, dese saecke te communiceren ende te vernemen hoedanich haeren last sij, midtgaeders om een ernstighe remonstrantie — dit stuck aengaende — aen Haere Ed. Gr. Mog. in te stellen, dewelcke alvoren van desen Synodus sal geexamineert worden; hebben daerna die voorsz. gedeputeerden in volle vergaderinghe rapport gedaen van haere besoignes ende overgelevert een seeckere remonstrantie, d'welcke in den Synode gelesen sijnde, eenstemmelijck is geaprobeert, ende goet gevonden dat se aen die Ed. Gr. Mog. Heeren Staeten van Hollandt ende West-Vrieslandt soude overgelevert werden ¹⁾.

Artic. 33.

[*Moyenneurschap.*] — Op het derde gravamen ²⁾, spreekende van de moyenneurschappen ³⁾ etc., heeft die Achtb. heere commissaris verclaert, dat sijn Achtb. sich beswaert vindt, om dat gravamen soo te laeten passeren sonder alvoren onderricht te sijn, wat verstaen werde

---

gative hierdoor ten grooten deel ghegheven wort aen soodanighe verboden conventiculen, die ghelijck se van alle de publijcke kercken deser landen ghehouden worden voor een Secte, alsoo van de Hooghe Overheyte voor een schadelicke factie verclaert sijn, ende hier over meer-maels aen de Groot-moghende Heeren van Hollandt is ghedoleert, wordt ghevraecht, of het niet hooghnoedich en is, dat soodanighe doleantie met meerder ernst hervatet, ende in acht ghenomen werde de ghetrouwe aenmaninghe van de kercke in Zeelant. ende den goeden voorganck des Synodi van Overijssel, aen de gedeputeerde van alle de Synoden der respectie provincien door die van Zeelandt ghedaen, ende dat voorts op bequame middelen ghedacht werde, om sulcx voor te comen ende daervan bevrijdt te worden.»

¹⁾ In dit jaar werden zoowel aan de Staten-Generaal als aan de Staten van Holland remonstranties ingediend. Uit het slot van het artikel schijnt te blijken, dat hier de laatste bedoeld is. Beide sijn gedrukt.

²⁾ Het derde gravamen: «Alsoo men weet. dat tot beslissinghe der kerckelicke swaricheden voorgheslaghen worden Moyenneurschappen, bestaende uyt politicque Heeren ende kerckelijcke personen off professoren der ii. Theologie, bij de Hooghe Overheyden te evoceren, of niet noodich ware, dat aen hare Groot Moghende beleefdelijck wierde geremonstreert, dat door sulcke Moyenneurschappen de ghemeene saecke der kercke, bestaende in Kerckenraden, Classen ende Synoden, ghetracht wert te inverteren, met eenen oock te versoeken, dat in toecomende tijden gheen kerckelicke personen teghens de plicht, met dewelcke sij aen de Kerckelicke Regeringhe verbonden sijn, souden beswaert worden.»

³⁾ Het H.S. heeft: «Het Moyeneuscap.»

door die woorden: „die gemeyne saecken der kercken”; heeft oock sijne Achtb. ter occasie van dit gravamen uyt die acte van commissie, gegeven bij die Ed. Gr. Mog. heeren Staeten, voorgesteld off niet seer dienstich voor die kercke ende tot gerusticheydt van die ghemeynte Christi, ende weydinghe van alle schandael ende ergernisse wesen soude, denghenen, die bij d'selvighe vergaderinghe voor den aenstaenden jaer als gedeputeerden des Synodi sullen werden ghelast, te authoriseren om des noodts wesende bij inductie ende intercessie, maer beyde tot beslissinghe van alle differenten ende onenicheden, die in die kercken souden moghen comen te ontstaen, soo tijtelijck te weyren ende ter neder te leggen als het mogelijk sal wesen, om alsoo voor te comen dat die saecken tot gheen ergelijck verloop en comen uyt te vallen. Ende is sijn Achtb. geantwoordt: Op het eerste, dat door die ghemeyne saecken der kercken werden verstaen die saecken, die 't recht, regeringhe ende ordre der kercken van dese provincie van Hollandt ende West-Vrieslandt raecken.

Op het tweede, dat dese saecke verre siet, te meer dewijl bij die Classis synodael tot onderrichtinghe voorgelesen is die resolutie van die Ed. Gr. Mog. heeren Staeten van Hollandt ende West-Vrieslandt onder dato den 15 Junii A^o. 1630, vermeldende dat die E.E. heeren commissarissen commissie sal gegeven werden in communi forma, sonder van yemandt enighe andere instructie te mogen ontfanghen, ghelijck uyt die cotype achter desen Artijc. gestelt te sien is. Ende dat die Synodus sulx niet raedtsaem en vindt, niet alleen omdat het periculeus is ende regelrecht strijdt tegen die practijcke van die gewoonelijcke ordre, ende tegens die resolutien, ghenomen in die Synoden van Gorinchem A^o. 1622, Art. 41, ende van den Briell Art. 44, A^o. 1623, maer oock omdat die Synodus tegenwoordich daertoe ¹⁾ niet en is ghelastet, ende eerst aen de Classen als haere committenten soude moeten uytgescreven werden, 'twelck aen die Ed. Gr. Mog. sal worden geremonstreert, ende versocht, dat Haere Ed. Gr. Mog. sulx ten goeden gelieven te nemen. Betreffende het gravamen selfs is van allen hoochnodich geoordeelt ende sal sulcke remonstrantie, als het gravamen voorslaet, aen Haere Ed. Gr. Mog. overgelevert werden. Ende vermaent voorts die Synodus alle predikanten, dat se haer tot alsulcke moyenneurscappen sonder mede voorgaende kerckelijcke commissie niet en laeten gebruycken op peyne van censure, ende soo enighe dies niettegenstaende haer daertoe laeten gebruycken, soo werden alle kerckenraden ende Classen belast, om d'selfde niet te ontfangen. Die correspondenten

---

¹⁾ «Daertoe» is overgenomen uit het afschrift.

oock gevraecht sijnde van haer advijs over dese eenparighe resolutie des Synodi, hebben d'selve eendrachtelijk toegestaen.

Extract uyt die resolutien van de Ed. Gr. Mog. heeren Staeten van Hollandt ende West-Vrieslandt, Saterdag den 15 Junii A°. 1630.

Op die requeste van den Classe synodael Leyden ende Neder-Rhijnlandt is verstaen ende gheresolveert dat op den 23^{en} Julii naestcomende ghehouden sal werden die Synodus van Suyt-Hollandt binnen der stede Schoonhoven ende sijn om die voorsz. Synodo van wegen die regeringhe te assisteren bij Haere Ed. Gr. Mog. gecommitteert Mr. FRANCOYS FAGEL, Raedtsheer in den Hogen Raedt ende een uyt die borgemeesteren der voorsz. stede Schoonhoven, die d'selve sullen gelieven te deputeren, met dien verstande dat die voorsz. commissarissen derwaerts sullen gaen met commissie in communi forma, sonder van yemandt anders enighe andere instructie te mogen ontfangen.

Artic. 34.

[*Opschortinghe ende afsettinghe der Dienaren.*] — Op het vierde gravamen ¹⁾, die respective Classen bemerckende dit gravamen thetice

---

¹⁾ Het vierde gravamen: «Alsoo Articulo 72 van de kerckelicke ordeninghe des jaers 1586, besloten is, dat d'opschortinghe eens dienaers van sijnen dienst staet bij den kercken-raedt, ende de totale afsettinghe in 't oordeel des Classis, ende oock al te voren seer voorsichtelick bij de Edele Grootmoghende Heeren Staten van Hollandt ende S. Excellentie WILHELM Hooghl. Memorie, met expresse resolutie ende brieven, ghecaveert is, dat in desen gheen veranderinghe soude inghevoert werden, als nadeelich den welstandt der kercke, soo werdt ghevraeght, hoe dat haer de kercken-raedt ende Classis draghen sal, soo wanneer de particuliere magistraten, sonder advis des kercken-raedts ende des Classis, hare predicanten wettelijck onder d'Autoriteyt van de Hooghe Overheydt in sijnen dienst beroepen ende bevesticht sijnde, als een onlijdelick ende onnut Burgher, van sijnen dienst opschorten ende afsetten, jae oock de plaetselicke bij-wooninghe in de Stadt, of daer hij tot noch toe ghestaen heeft, ontsegghen, ende hem alsoo sijner Ghemeynte onttrecken, die hem beminde, ende aen dewelcke hij met diere belofte verbonden was, niet sonder groote verstooringe ende droeffenis van deselve sijne Gemeynthe, alleen onder pretext dat sijne predicatien naer eenighe seditie ende oproer souden ghesmaect hebben, ende tot vilipendie der Overheden sijn gedirigeert gheweest; sonder dat nochtans de seditie in hem ghebleecken, noch door formele aenclachte aen den competenten rechter van sijne predicatien ghebracht, noch oock eenighe kerckelicke, noch oock desselffs judiciele judicature ende oordeel al voren over hem ghegaen was; ende alsoo met soodanighe handlinghe het Recht, Regeeringhe ende Judicature der kercken haer van God ghegheven, wechghenomen ende omgestoten wort, of het niet hoochnoodich is, nomine Synodi, de Edele Gr. Mog. Heeren Staten te versoecken, dat het Recht der Kercken int gemeen gerepareert ende herstellt, ende de geinteresseerde in 't particulier gerevoceert mogen werden.»

uytgegeven te sijn, ten eynde bij occasie van 'tselvede aen die Ed. Gr. Mog. heeren Staeten van Hollandt ende West-Vrieslandt soude mogen versocht worden maintainue van 't recht, regeringhe ende judicature der kercken deses landts, voornamentlijk omtrent het point van suspensie ofte deportement der predikanten, welck recht haer van Gode gegeven ende van die hoghe overicheydt door gestadighe practijcke ende onderscheydelijcke resolutien voornementlijk in den jaere 1579 ende 191 ende 1624 gestabilieert ende bevesticht, hebben door naerder openinghe van tselvige gravamen, in dese vergaderinghe gegeven sijnde, bevonden dit den rechten sin van 't selvige gravamen gheweest te sijn.

Vooreerst indien het gebeurde dat een subalterne magistraet van een stadt ofte dorp haeren predikant, staende ter goeder naem ende faem, ende wettelijk onder die auctoriteyt ende maintainue van de souveraine hoghe overicheydt des landts in sijnen dienst beroepen ende bevesticht sijnde, sonder voorgaende advijs des kercken-raedts ende Classis, als een onlijdelijcke ende onnutten borger met een briefken quam die stadt ofte heerlijkheydt uyt te setten ende alsoo sijnes dienst quame te ontslaen ende sijner gemeynthe te on(t)trecken, niet sonder grote verstoringhe van d'selve sijne ghemeynthe, alleen ter oorsaek gesustineert werde, dat enighe sijner predicatien nae enighe seditie souden ghesmaect hebben, ende tot vilipendie van sijne Achtb. magistraet ofte hoghe overicheydt sijn gedirigeert gheweest¹⁾ sonder dat nochtans enighe notoire seditie ofte enorme vilipendie in sijne predicatien als in actu publico gebleken, noch bij den kercken-raedt ende gemeynthe geremarkeert, veel min geoordeelt, noch oock van sulck een crimen seditiois behoorlijk geconvinceert ende van die crimineele vierschaer dies aengaende gecondemneert soude sijn gheweest. Off men niet verstaet dat door sulcke proceduren het recht, regeringhe ende judicature der kercken wechgenomen ende ommeghestoten soude werden. Ten anderen indien jae: off het in sulcken gevalle niet hoochnodich en soude sijn, soo haest men bericht wierde dat sulcke casus in Hollandt soude mogen voorvallen, dat van wegen dese Synodus enighe gedeputeert wierden, die in de naeme van dese vergaderinghe met goede correspondentie van die Synodo van Noort-Hollandt — ten waer die saecke al voren bij accommodatie tusschen die Achtb. magistraet ende de kercken-raedt, daer sulx voorvallen soude, met behoudnisse vant recht der kercke deses landts affgedaen wierde — aen Haere Ed. Gr. Mog. beleeffdelijck versoecken souden, dat het verswackte recht der kercke in desen gerepareert ende herstelt ende die geinteresseerde contentemendt mochte gegeven werden.

---

¹⁾ Niet onwaarschijnlijk heeft de Synode hier het oog op hetgeen te Amsterdam met den predikant Smour gebeurd was.

Welcke gravamen in voegen als verhaelt verclaert sijnde, hebben die gesamentlijke Classen met advijs ende toestemminghe van alle die gedeputeerden ad correspondentiam geoordeelt ende verstaen: Indien een hypothesis in Hollandt off West-Vrieslandt sich vertonen soude op desen voorgaenden thesin slaende, dat daer door het recht, regeringhe ende judicature der kercke wechgenomen ende ommegeestoten werdt, ende dat in sulcken gevalle die gedeputeerden deses Synodi midts desen wel expresselijck ende ernstelijck werden belast, sulckes daer het gebeuren mochte ofte bevonden werden gebeurt te sijn, naedat sij haer in den Classe vervoecht ende informatie ghenomen sullen hebben, nevens die gedeputeerden van Noort-Hollandt, indien haere Synodus sich in desen conformeren sal, aen die Ed. Gr. Mog. heeren Staeten beleeffdelijcken te remonstreren, ende met ernst ghestadich aenhouden, dat het gebroken recht der kercke in desen herstelt ende den geintresseerden contentement soude moghen ghegeven worden.

Artic. 35.

[*Schorring ofte afsettinghe door den magistraet.*] — Op het vijfde gravamen ¹⁾, vragende hoe hem een dienaar sal dragen, wanneer hij sonder oordeel des kerckenraedts ende Classis bij subalterne magistraeten wordt opgeschort off gedeporteert, is van den Ed. Synodo eendrachtelijck geoordeelt ende van alle die correspondenten geadviseert, dat dit een point is van conscientie ende dat een predikant verbonden sijnde aen sijn gemeynte ende door gheen voorgaende gerechtelijcke judicature int criminele, noch oock kerckelijcke censure int kerckelijcke overwonnen ende gedeporteert sijnde, sijne gemeynte niet en mach te verlaeten sonder advijs des kercken-raedts, daer hij onder resorteert, ende oock des Classis indien het mogelijk is, vastelijck vertrouwende, dat de kercken-raedt ofte oock die Classis in sulcken gevalle den predikant anders niet en sullen raeden, dan 'tghene tot nodighe stichtinghe der gemeynte ende ruste der republike sal dienen; dat oock d'selve predikant sich in sulcken casus met adsistentie des kercken-raedts, Classis ende der gedeputeerden des Synodi desnoods sijnde sal hebben 't adresseren aen die laege ende hoghe overicheydt nae een yeders competentie, ende versoecken herstellinghe ende maintenue in sijnen dienst, welcke, indien hij — 'twelck Godt ver-

¹⁾ Het vijfde gravamen: « Alsoo Articulis 9 ende 12 der kercken-oringhe des jaers 1586 gheseydt word, dat een dienaar niet en sal moghen sijnen dienst verlaten, sonder advis des kerckenraedts, ende dat de kerckenraet geene verlatinge eens dienaers mach toestemmen sonder oordeel ende kennisse des Classis, wordt gevraecht, hoe een dienaar hem dragen sal, dewelcke, sonder oordeel des kerckenraedts ende Classis, bij de particuliere magistraten, van zijnen dienst wordt opgheschorst off ghedeporteert, ofte oock selfs politijcque bijwooninghe bij sijne kercke wordt verboden, waer mede het beyde voorsz. inderdaet geéverteert word.»

hoede — niet en sal cunnen verkrijgen, sal alsdan in gedult sijne siele besitten. Eyntelijck is oock bij dese occasie goet gevonden dat men aen Haere Ed. Gr. Mog. provisie ende aenscrijvens versoecken sal aen alle subalterne magistraten in steden ende ten platten lande, dat se die predikanten in haere diensten ongemolesteert willen laeten continueren tot dat se door judiciele judicature int wereltlijke, off kerckelijke censure int kerckelijke inhabijl sullen verclaert sijn in conformité van die oude ordinantien Haerder Ed. Gr. Mog. in den jaere 1579 ende 1591 geemaneert.

Artic. 36.

[*Correspondentie met den magistraet.*] — Op het seste gravamen ¹⁾, handelende van die bisittinge van enighe magistraets-personen in den kerckenraedt, oordeelt die Synodus met eenparige stemmen ende gemeyn advijs der corresponderende broederen, dewijl die kercken deser provincie, uytgenomen weynighe particuliere, vant begin der Reformatie aff tot dit lopende jaer toe met bijsittinghe der respective magistraten van de plaatsen onbeswaert sijn gebleven, ende d'invoeringhe van d'selve bijsittinghe in desen tijt voornementlijk niet dan tot merckelijke onrust ende schadelijcken gevolge uytvallen can, ten ware alvoren diesaengaende met die Ed. Gr. Mog. heeren Staeten overeengekomen was van enen vasten voet der kerckenordeninghe, nae d'welcke sich door ordentlijke invoeringhe alle ende een yeder kercke hadde te reguleren, dat die kercken-raedt, welcke dese bij-

¹⁾ Het zesde gravamen: « Alsoo de kerckenordeninge Staets-wijse noch niet gheprobeert ende ghearresteert, onder anderen, de bijsittinge van eenighe magistraets-personen in den kercken-raedt alleen toelaet, maer ter contrarie de Ed. Moog. Heeren Staten 1579 ende 1624 goet gevonden ende gheordineert hebben, dat yeder Classis ende kercke bij haer ghebruyck in de regeeringe der kercken sal blijven ter tijdt toe de kerckelicke ordre geauthoriseert zij, ghelijck sonderlingh uyt hetghene, 'twelck in de saecke van Coolhaes doenmaels bij de Ed. Moog. Heeren Staten van Hollandt ghestatueert is, blijkt, als hare Mog. bij expresse missive allen steden ende officieren aengeschreven hebben, gheene veranderinge in 't kerckelick toe te laten, maer alles te laten bij voorighe ordinantie ende ghebruyck; selfs in specie, in 't aennemen ende aff-setten van predicanten; van welcke resolutie de Prince van Orangien hoochl. mem. verwitticht zijnde, heeft de Heeren Staten bij sijn brieff van den 6 Junij grootelick daer over ghepresen ende bedanckt, vermanende deselvighe te willen in de stadt van Leyden in de saecke van Coolhaes met alle diligentie effectueren, ende met brieven de magistraet van Leyden vermaent, deselve resolutie te willen obediëren: soo wordt ghevraecht, wanneer een particuliere magistraet, sonder dese authorisatie verwacht te hebben, begeert met autoriteyt sessie te nemen in den kerckenraedt, off dan de kerckenraedt in sulcken gheval niet en soude vermogen dusdanige bijsittinghe beleefdelick te refuseeren, ende off oock over sulcks niet noodich en zij nomine hujus Synodi, aen de Ed. Heeren Staten van Hollandt te versoecken, dat Hare Ed. Mog. ghelieve alle particuliere magistraten te verbieden sulcke innovatie, tot onrust der kercke, aen te rechten.»

sittinghe der commissarissen des magistraets gevercht werdt, haer beleeffdelijck sal excuseren ter tijt toe, dat bij Haer Ed. Gr. Mog. een vasten voet van kercken-ordre, met advijs der gemeyne kercken van Hollandt sal in treyn gebracht sijn.

Sal oock desen aengaende durante Synodo aen Haere Ed. Gr. Mog. onderdanichlijck versocht ende gebeden worden, dat Haere Ed. Gr. Mog. gelieven alle particuliere magistraten van steden ende dorpen te ordineren, die kercken bij haer oude gebruyck te laeten, ende met sulcke nieuwigheden, die gemeynlijck periculus sijn, niet te beswaeren.

Artic. 37.

[*Eedt der Overicheden.*] — Aengaende het sevende gravamen ¹⁾, spreekende van den eedt der Overicheden etc., oordeelt die Synodus, verstaende die omstandigheden ende gelegentheden des tijt, dat sulx niet raedtsaem en is ende dienvolgende plat affgeslagen werdt.

Artic. 38.

[*Ledematen die den welstandt der kercke tegengaen.*] — Belangende het ach(t)ste gravamen ²⁾ van die ledematen der kercke, die den welstandt der kercke op verscheyde manieren tegengaen etc. is geresolveert, dat alsoo hier gheen hypothesis voorgesteld en is, dat die thesis in Godes H. Wordt ende kercken-orderinghe gedecideert sijnde, vast staet ende daeromme, soo wanneer het blijcken sal datter sulcke personen sijn, dat men haer sal aansprecken ende vermanen, ende volgen daerinne die behoorlijcke ende gewoonlijcke ordre, midts conditie dat men in hypothesi voorsichtelijcken handele.

Artic. 39.

[*Dulden der vijf Articulen der Remonstranten.*] — Op het negende gravamen ³⁾ vermeldende van die predikanten, die de vijf Articulen

¹⁾ Het zevende gravamen: «Off niet noodich en zij. dat de gedeputeerde deses Synodi aen de Gr. Mog. H.H. Staten instantelijcken versoecken. dat de hooge ende lage Overheyden de maintainue van de publijcke religie, in dese landen aenghenomen, ende in den Synodo Nationael, lest ghehouden tot Dordrecht, gearresteert, met eede behoort te bevestighen, om alle misverstanden ende diffidentie wech te nemen ende voor te comen.»

²⁾ Het achtste gravamen: «Dewijle daer veele personen, ledematen der kercke, gevonden worden, dewelcke den welstandt der kercke op verscheydene manieren tegengaen, is de vrage, off de respectieve kercken, daer soodanighe personen mochten ghevonden werden, niet behooren vermaent te werden van haere schuldighe plicht, om soodanige personen nae den Woorde Gods over hare mishandelingen te vermanen, ende indien sij hartneckich mochten blijven, om teghen deselve, nae behoorlijcke trappen der kerckelijcke discipline, te procederen.»

³⁾ Het negende gravamen: «Gemerckt geruchten loopen, datter predicanten sijn, die de Remonstranten, blijvende in 't ghevoelen van de 5 artijckelen, oordeelen

der Remonstranten achten duldich te sijn etc.; is goet gevonden om te vragen, off in enighe Classen onder desen Synodo resor-terende sodanige predikanten te vinden waeren, ende nae omvraginge aen alle Classes, alsoo niemandt geopenbaert ende aangewesen werde, ende dat men blote geruchten niet lichtvaerdichlijk moet geloven, heeft die Ed. Synodus geresolveert dese saecke hier bij te laeten; niettemin werden alle Classes serieuselijcken vermaent, naer-stelrijk daerop te letten, indien naemaels enighe mogten gevonden werden.

Artic. 40.

[*Kerckelijcke bedieninghe.*] — Nopende het thiende gravamen¹⁾, spreekende van kerckelijcke personen, off sij die kerckelijcke bedie-ninghe mogen aennemen alleen opt senden der overicheden etc., wordt geantwoordt dat dit gravamen twee leden heeft. Op het eerste lidt is gheresolveert neen, namentlijk dat kerckelijcke personen niet en mogen aennemen die bedieninghe van een kercke alleen op 't senden van die overicheden sonder kerckelijcke commissie. Op het twede, dat die Synodus daerinne ordre stelle; doch aengesien dit gravamen int particulier sach op 's Hertogen-Bosch, is die gedeputeerde des Synodi gelast openinghe daarvan te doen, ende hebben die E. gedeputeerden des Synodi int lanck ende breedt verhaelt die gelegentheyt van die saecke ende is eyntelijck geresolveert: Eerstelijck dat men die E. gedeputeerden des Synodi grotelijx bedancke van haere trouwe naersticheydt ende devoiren hierinne gedaen; ende aengaende die van 's Hertogen-Bosch, nadien sij niet tegenwoordich waeren, is goet gevonden die saecke alsoo te laten passeren. Ten anderen dat men ordre sal stellen in het toecomende namelijk in cas van veroveringhe van steden, indien Godt die genade soude gelieven te doen, dat die sendinghe der predikanten aldaer niet en sal gheschieden door enighe particuliere Classen, veel weyniger door enighe particuliere kercken; maer van den Synodo van die provincie, onder d'welcke die veroverde plaetse soude moghen behoiren, ofte indien die plaetse onder gheen provincie en behoirt, dat alsdan die sendinghe door den gedeputeerden van alle Synoden der Geunieerde Provincien sal gheschieden off immers door die naest ghesetene.

duldich te sijn, ende dat men deselve tot de gemeenschap onser kercken behoort aen te nemen. Off de respective Classen niet behoort belast te werden, seer nauw daerop te inquireren, ten eynde dat sij al sulcke aen de ghedeputeerde deses Synodi mogen bekendt maecken, om met haer advis teghen deselve kerckelick te procederen.»

¹⁾ Het tiende gravamen: « Off wel kerckelijcke personen bedieninghe van eenige kercke moghen aennemen — of aenvaerden — op het senden alleen van de Over-heeren, sonder commissie van de kercke, Classe, Synode, of hare gedeputeerde, ende of niet 't Synodus op alle onordentelicheden, deur die gelegtheden voorvallende, dient te letten, ende deselve naer goede ordre te reformeren »

Artic. 41.

[*'s Hertogen-bosch.*] — Ende is bij d'selvige occasie oock gevraecht alsoo die stadt ende meyerie van 's Hertogen-Bosch in 't stuck van die kerckelijcke ordre onder gheen van die Verenichde Provinciën is gherekendt, onder wien d'selve stadt ende meyerie van 's-Hertogen-Bosch sal resorteren. Waerop goet gevonden is, dat aen de Ed. Hog. Mog. Heeren Staeten-Generael, onder d'welcke die stadt ende meyerie van den Bosch sal resorteren, versocht werde, dat Haere Ed. Hog. Mog. gelieven daerop te disponeren, ende sal soodanich versoeck geschieden door de gedeputeerden deses Synodi, d'welcke nu tegenwoordich in den Haghe sijn, welke gedeputeerden door een missive van desen Synodo daertoe sullen aangemaendt werden.

Artic. 42.

[*Kerckenraedt en magistraet.*] — Op het elffde gravamen¹⁾, luydende aldus: off predikanten ende ouderlingen gehouden sijn van haere advisen ende stemmen satisfactie te doen aen die magistraet etc.; is geoordeelt, dat naedien dit gravamen niet en siet op resolutien, formelijck van een kerckelijcke collegie genomen, maer op particuliere advisen van d'een off van d'ander, dat predikanten ende ouderlingen niet en sijn gehouden satisfactie te doen aen den magistraet van hare advisen, in die kercken-raedt gegeven in saecken die puyr kerckelijck sijn.

Artic. 43.

[*Gedeputeerden des Synodi.*] — Aengaende het twaelffde gravamen²⁾, hoe verre sich verstreckt die ordinaire macht van die gedeputeerden des Synodi ad particulares caussas, off sij etc., is geantwoordt in thesi dat sulx niet en behoort te gheschieden.

Artic. 44.

[*Doopen der Remonstranten.*] — Op het derthiende gravamen³⁾ van de Remonstranten, die bejaerde ongedoopte personen, sonder onder-

---

¹⁾ Het elfde gravamen: « Of de predicanten ende ouderlingen gehouden sijn, openinge te geven, ende satisfactie te doen aen de magistraet, van haer advisen ende stemmen, die sij in den kerckenraet geven, in saken, die puer kerckelijck sijn.

²⁾ Het twaelfde gravamen: « Of d'ordinaire macht van de gedeputeerde deses Synodi ad causas particulares so verre strect, dat sij vermogen, saken, die tot de Classen behooren ende daer niet verhandelt en sijn, af te doen, sonder daerin de Classis te hooren of erkennen »

³⁾ Het dertiende gravamen: « Also de Remonstranten. bejaerde, ongedoopte personen, van Mennonitische ouders geboren, die haer met gedoopte personen ten houwelick willen begeven, in hare conventiculen, sonder eenich ondersoec in de Religie doopen, ende also teweghe brenghen, dat deselve onse kercke, alwaer sij voor haren doop

soeck in die relligie (!) dopen etc., is raedtsaem gevonden, dat het onder anderen mede als een reden sal gestelt werden, wanneer die gedeputeerden des Synodi aen Haere Ed. Gr. Mog. requeste souden mogen overleveren, dat die vergaderinghe der Remonstranten mochten geweyrt werden: ende sullen die gedeputeerden indien die ghelegentheydt voorvalt, dese reden ter herten nemen ende allegeren.

Artic. 45.

[*Prophanatie des Sabbaths etc.*] — Op het veerthiende gravamen ¹⁾, sprekende van die prophanatie des sabbaths ende insolentie der papisten etc., vindt die Ed. Synodus hoochnodich, ende is tot dien eynde geresolveert, dat elcke Classis binnen veerthien dagen off drye weecken aen die gedeputeerden des Synodi sal oversenden sulcke casus ende insolentien als in haere Classe voorgevallen sijn, ende dat daerna die gedeputeerden des Synodi gesamentlijk met die gedeputeerden van Noort-Hollandt dit alles aen Haere Ed. Gr. Mog. remonstreren ende versoecken dat die placcaten desen aengaende mogen geresumeert ende geamplieert werden.

Artic. 46.

[*Lombaerden.*] — Nopende het vijftiende gravamen ²⁾, off men sulcke lombarden die soo weynich genieten tot die gemeynscap des H. Avontmaels toelaten mach etc., is geantwoordt, dat nadien in die voorgaende Synoden, soo nationale als particuliere, geresolveert is

---

eerst onderwesen werden in de articulen des Christelicken Gheloofs, mijden ende voorbij gaen, tot merckelijke afbreuck ende ontstichtinghe van dien; wort ghevraecht, of 't selve niet in acht genomen, ende aen de E. E. Heeren Staten behoort geremonstreert te worden.»

¹⁾ Het veertiende gravamen: «Nadien de profanatie van den Sabbath, ende insolentie van de papisten, ende andere abuysen, so langs so meer toenemen, onaengesien de veelvoudige Remonstrantien der kercken ende placcaten daer tegens gemaect, of niet eenich naerder middel tot weeringhe van dien soude werden geremonstreert.»

²⁾ Het vijftiende gravamen: «Aengesien dat alle resolutien, die voor desen in eenighen Synoden, als oock laest in den Synode particulier tot Leyden, over de voorgevallen casus in de kercke van Dordrecht, genomen, over het stuck van lombarden, int generael genomen sijn over alle lombarden, sonder eenich onderscheyt te maken tusschen dieghene, die groote of cleyne interest van hare verschooten penningen genieten, ende het nochtans seker ende genoeg bekend is, dat d'een lombardt wel een derde part minder geniet als de andere, ja, dat eenige, alle ongelden afgetrocken hebbende, niet vele meer en genieten dan acht ten hondert, hetwelcke nochtans een geoorloofde interest is voor cooplieden, winckelaers etc. Wordt gevraecht, of niet geoorloft soude sijn, sulcke lombardiens, die so weynich genieten voor hare penningen, ende die daerbij vroom, godsalich ende onstraffelick van leven, ende gesont in den ghelooove sijn, tot de ghemeenschap des H. Avontmaels toe te laten, wanneer hij of yemant van den haren, met gelijcke geloof ende godsalicheyt verciert sijnde, hetselve soude versoecken.»

dat noch die lombarden, noch haere knechten, die sij daertoe gebuycken ten Avondtmael des Heeren sullen toegelaten werden, ende nadien die E. Synodus 't selve niet en can breecken, soo vindt se geraeden, dat men den ouden voet hierinne sal volgen, ende dat alle kercken werden vermaendt, haer selven hiernae te reguleren ende die ghewoonlijcker ordre te volgen.

Artic. 47.

[*Correspondentie met Utrecht.*] — D. LUDERUS VOGELSANG, dienaer Jesu Christi in sijne gemeynthe tot Vianen, is van den E. Synodo gedeputeert, om in haeren naeme volgens d'ordre van correspondentie op den E. Synodum, die tot Utrecht den 24 Septembris, stylo novo, ghehouden sal werden, te verschijnen ende die E. vergaderinghe met raedt ende advijs te assisteren ten (welcken) eynde sijn E. behoirlijke credentie sal mede ghegeven werden.

Artic. 48.

[*Brief uit Batavia.*] — Is in die vergaderinghe behandicht enen seeckeren brief van die gemeynthe Jesu Christi tot Batavia in Oost-Indien den 23^{en} November A^o. 1629, in d'welcke versocht werdt advijs aengaende die oplegginghe der handen aen die heydensche kinderen. Ten tweden, dat een vaste ordre int senden van kerckelijke persoonen ghestelt werde, datter ghene sonder authorisatie van die kercke hier te lande te hebben tot die bedieninghe des Godtlijcken Woordts toegelaten werden. Ten derden dat haer jaerlijxs die acta des Synodi overgesonden ende behandicht mochten worden. Hierop is geantwoordt dat het eerste in Synodo Noorthollandica int voorleden jaer is voldaan, waermede sich dese Synodus conformeert; het tweede werdt gerefereert aen die kercken-raedt van Oost-Indien, als d'selve, volgende die voorgaende resolutie in desen ghenomen, met authorisatie van Haere Ed. Gr. Mog. sal verkregen sijn. Aengaende het derde dat hetghene 'twelck in onse synodale acten substantieel is ende geoordeelt sal werden haer te cunnen dienen, door die gedeputeerden des Synodi, die daer jaerlijx op sullen letten, haer toegesonden sal werden.

Artic. 49.

[*Beroep te 's Hertogenbosch.*] — Is ghelesen seeckere acte van de Ed. Hog. Mog. heeren Staeten Generael, ordonnerende dat het beroep bij die kercke van 's Hertogen-Bosch op D. SCHULIUM ¹⁾ gedaen, sijn voortgang hebbe niettegenstaende dat enighe gravamina daertegen in Synodo wierden ingebracht, ende versoeckende aen die Ed. Mog.

¹⁾ Het afschrift leest: «SCHULIUM».

Gecommitteerde Rhaeden van Hollandt ende West-Vrieslandt, om te beletten dat in den Synodo gheen gravamina ingebracht, veel weyniger geventileert werden, die bij reflexie den Staet van die landen soude(n) moghen raecken. Bij welcke occasie bij den Classe van Schielandt is geopent, hoe die saecke in die beroepinghe D. SCHULII haer hadde toegedragen, namentlijk dat sijn dimissie bij die E. kercken-raedt ende de Achth. magistraet van Schiedam — sijnde het gravamen van een ander Classe uytgescreven — becomen sijnde, ghelijcke dimissie van den Classe was versocht, doch alsoo D. SCHULIUS in het versoecken van sijn dimissie voorstelde, dat hij tot het volgen van die beroepinghe van 's Hertogen-Bosch ghenegen was, indien die Classis sijn beroep stichtelijck ende wettelijck soude oordelen, soo heeft die gemelte Classis haer daerover gegraveert bevonden, te meer nadien een seecker gravamen diesaengaende was uytgescreven, waeromme oock d'selve Classis van Schielandt dese saecke aen den E. Synodum hadde gerefereert. Hierop heeft die synodale vergaderinghe geresolveert ende goet gevonden die beroepinghe D. SCHULII te laeten rusten, ende Haere Ed. Hog. Mog. door die gedeputeerden des Synodi te berichten, dat die meyninghe van die Synodus ende van die Classe in die uyt-schrijvinghe van die gravamina niet en is gheweest om yedt tot haer te trecken 'twelck bij reflexie den staet van die landen soude mogen raecken.

Artic. 50.

[*Synodale scriften.*] — Aengaende die synodale scriften onder D. BALTHASARO LYDIO P. M., berustende, heeft die kercke van Dordrecht aengenomen, daerop te letten en d'selve stucken aen die gedeputeerden des Synodi over te senden.

Artic. 51.

[*Rapport der gedeputeerden naar de corresponderende Synoden.*] — De gedeputeerden des Synodi om correspondentie te houden met die corresponderende Synoden, namentlijk D. JOANNES SPILIAARDUS, gedeputeert tot den Synodum van Gelderlandt, GERHARDUS SEVENHUSIUS, SAMUEL GRUTERUS tot den Synodum van Noort-Holland, JACOBUS LEUWIUS tot den Synodum van Utrecht, HENRICUS VINCKIUS tot den Synodum van Overijssel ende GIBBO THEODORI tot den Synodum van Groeninghen, hebben rapport gedaen van haere commissien, ende sijn daerover van den praeside uyt die name van die vergaedinghe bedanckt geworden.

Artic. 52.

[*Uit andere Synoden.*] — Naer omvragen van die gedaene rapporten is aengemerckt, ten eersten dat die Synodus van Gelderlandt versocht heeft, copye van het request, 'twelck bij die gedeputeerden deses Synodi aen die Ed. Gr. Mog. heeren Staeten van Hollandt ende

West-Vrieslandt overgelevert is aengaende die crijtende sonden, waerover D. D. SPRANCKHUSIUS heeft aengenomen D. HENRICUM ARNOLDI aen te maenen dat sijn E. gelieve die cotype aen die voorsz. Synodo van Gelderlandt te behandigen. Ten tweden, dat in den Synodo van Noort-Hollandt Art. 20 is geresolveert dat gheen kinderen in die papistische scholen soo buyten als binnens landts werden gesonden; dat oock weeskinderen van Gereformeerde ouderen niet en vervallen onder voochdije van papisten, waerover is geoordeelt dat die gedeputeerden des Synodi van Suydt-Hollandt met die gedeputeerden des Synodi van Noort-Hollandt gesamentlijk sullen versoecken aen Haere Ed. Gr. Mog. effect van dese twee dinghen, ende voornementlijk dat men die weeskinderen van Gereformeerde ouderen — latende die voochdije als politijck int gheheel — niet late opvoeden bij papisten ende andere sectarissen. Ende dat Haere Ed. Gr. Mog. bij gelegentheydt goede ordre daerop gelieven te stellen. Ondertusschen indien die Ed. Gr. Mog. heeren Staeten van de voorsz. gedeputeerden advijs souden mogen begeeren, dat d'selve gedeputeerden Haere Ed. Gr. Mog. daerinne sullen mogen dienen.

Artic. 53.

[*Bijwonen der vergaderinghen.*] — Is oock goet gevonden ende eenstemmelyck geresolveert, dat voortaan die predikanten ende ouderlinghen, die tot den Synodum sullen werden affgesonden, die vergaderinghe sullen bijwonen van den beginne tot den eynde toe, sonder dat door enige veranderinghe andere gedeputeerden in haere plaetsen sullen mogen gesurrogeert werden.

Artic. 54.

[*Brief van die kercken van Switserlandt.*] — Op den brief van die kercken van Switserlandt ende Geneven ¹⁾ in die vergaderinghe voorgelesen, vervatende haere sorghe over die Gereformeerde kercken in die Verenichde Nederlandsche provincien, dat die leere in Synodo Nationali van Dordrecht geconfirmeert in deselve ongeschendt mach werden bewaert tegen die incruypende Remonstranten ende haere dwalinghe, over welke alle moderatie met d'selve bij Haere E.

¹⁾ Een afschrift van dezen brief wordt gevonden in het exemplaar der Acta der Zuid-Hollandsche Synode, in het bezit van het Prov. Kerkbestuur van Utrecht, achter de Acta der Synode van 1630. De latijnsche tekst is gedrukt bij «Aitzema, *Saken van Staet en Oorlogh*,» I, 1023, en in Hollandsche vertaling uitgegeven als: «*Missive van de Leeraers ende Professoren der Ghereformeerde Kercken. Academien, ende Hooghe Scholen der vier Steden... Zurich, Bern, Basel ende Schafhuysen: Mitsgaders bij die van Geneven, gheschreven aen de... Professoren der H. Theologie tot Leyden. Waer in deselve over de nieuwe Procedures van de Remonstrantse Factie, haer met groote droefheydt beclaghen, etc.*»... Ghedrukt... 1630 in 4°.

pernicieus geoordeelt wordt, gelijk breder te sien is in den brief van dewelcke alle Classen copye is vergunt. Is geresolveert haere E. te bedancken voor haere grote sorghe, die sij voor die kercken deser landen draegen, ende dat die gedeputeerden van die Synoden van Suydt ende Noort-Hollandt sulx haere Ed. sullen aenscrijven ende bekendt maecten.

PARTICULARIA.

Artic. 55.

[*Schandaleuse boecken ende pasquillen.*] — Alsoo vele schandaleuse boecken ende pasquillen niet alleen tot argernisse van die jonghe jeucht, maer oock tot bedroeffnisse van vele vromen, in druck uytgegeven worden ende het hele landt doorlopen, is gevraecht off het niet nodich en waere aen Haere Ed. Gr. Mog. te versoecken, dat dit alles mochte geremedieert ende gebetert worden. Is geantwoordt, dat, nadien van Haere Ed. Gr. Mog. een placacet tegen dese abusen is geemaneert ende dat selve gheen effect en sorteert, dat die gedeputeerden des Synodi aen Haere Ed. Gr. Mog. onderdanichlijk sullen versoecken, dat het gemaecte placacet in desen ghereformeert ende geamplieert werde, ende dat een naerder knoop nae die wijsheydt ende discretie van Haere Ed. Gr. Mog. werde geleydt om dit quaet voor te comen. Sullen oock die gedeputeerden des Synodi — indien Haer Ed. Gr. Mog. sulx versoecken — d'selve met advijs mogen dienen, ende voornementlijk daerop letten, dat die boeckendruckers, midtsgaders haere knechten, beedicht ofte geconstringeert werden, gheen boecken te drucken dan die welcke gevisiteert ende geaprobeert sijn.

Artic. 56.

[*Mededeeling van acten van kerckelijke vergaderinghen.*] — Is oock den E. Synodo bekendt ghemaect, dat d' acten, resolutien ende advisen van kerckelijke collegien, als daer sijn Synoden, Classen ende kercken-raeden werden geelimineert aen andere, die buyten die vergaderinghe sijn, dickwils oock mede aen die vijanden der waarheydt, gelijk sulx gebleken heeft uyt het drucken van die gravamina deses Synodi¹⁾. Ende is hierop geresolveert dat sulx niet en behoort te gheschieden, ende werden alle die leden deses Synodi vermaent ende belast gheen acten, resolutien ofte advisen van kerckelijke collegien uyt te brengen, tot nadeel van de vergaderinghe, midtsgaders leere ende ordre der Gereformeerde kercken, ende soo yemandt daeraen schuldich bevonden werde, sal 't collegie, onder d'welcke hij resorteert, hem censureren; eerstelijck hem gheen sessie geven int kerckelijke

---

¹⁾ Zie de noot bij Art. 31.

collegie voor enen seeckeren tijdt, staende tot discretie van die vergaderinghe, ende soo hij vorder pertinaceert, sal met ordre voor een tijdt gesuspendeert werden, niet alleen van sijnen dienst, maer oock — 't welck aen Haere Ed. Gr. Mog. versocht sal werden — van 't beneficie, dat hij door den dienst is genietende.

Artic. 57.

[*Protest van Rotterdamsche lidtmaeten.*] — Sijn ingestaen GILLIS HENDRICKSEN ende CHRISTIAEN VAN DER HEYDE, lidtmaeten der kercke Jesu Christi tot Rotterdam, inleverende seeckere missive aen dese vergaderinghe ghescreven van wegen seecker ghetal van lidtmaeten der voorsz. kercke, inhoudende seeckere protest van haer gedaen tegen die verkiesinghe des nieuwen kercken-raedts tot Rotterdam etc., gelijk breder in die missive te sien is, doch aengesien d'selve bij niemandt was onderteyckent, ende die Synodus niet en is gewoon ongetekende brieven aen te nemen ende t'ontfangen, soo is goet gevonden, indien die tegenwoordighe gedeputeerden voorsz. willen instaeen voor alle d'andere ende in haeren naem den voorsz. brieff onderteekenen, dat se sal aenghenomen werden, hetwelcke bij haer gedaen is, haerselven vast makende voor omtrent tusschen die sestich ende seventich lidtmaeten.

Artic. 58.

[*Remonstrantie aen de Staten.*] — Alsoo D. HENRICUS ROSAEUS ende D. HENRICUS ARNOLDI ghelast waeren een remonstrantie uyt die naem van dese vergaderinghe te praesenteren aen Hare Ed. Gr. Mog., versoekende dat Haere Ed. Gr. Mog. wilden gelieven alle goede devoir te contribuieren, ten eynde het goede voornemen van die gemeyne kercken deser geunieerde Nederlanden, dienende tot weyringhe van die seer schadelijcke inbreuck der Remonstrantsche secte ende factie ende andere onheylen der kercken int gemeyn, bij die Ed. Hog. Mog. heeren Staeten Generael soude mogen gevordert worden, ende met enen goet gevonden was dat dese gecommiteerde broederen sich ten fine voorsz. bij die gedeputeerden der Synoden van die respective provincien vervoegen ende in die naeme van dese vergaderinghe met goede advysen bijwonen souden, ende d'selve nu gerapporteert hebben, dat sij die remonstrantie voorsz. aen Haere Ed. Gr. Mog. overgelevert hebbende, door 't haestich scheidt van Haere Ed. Gr. Mog. gheen finale resolutie en hadden connen becomen; soo verstaet ende oordeelt dese Synodus hoochnodich te sijn, dat die voorsz. haere gedeputeerden in die naem deser vergaderinghe in die communicatie met die E. broederen gedeputeerden der andere Synoden continuieren sullen. ende ter naester vergaderinghe van Haer Ed. Gr. Mog. ende sulx haer die occasie praesenteren sal, om die voorsz. resolutien serieuselijcken aenhouden, ende antwoordt verkregen hebbende

voorts te doen 'tgene tot bevorderinghe van 't gemeyne beste der kercken sal bevonden werden te behoiren.

Artic. 59.

[*Onruste te Oudewater.*] — ADRIAEN BASTIAENSSSEN met enige leden van den ouden kercken-raedt van Oudewaeter sijn voor die vergaderinghe verschenen ende hebben geklaecht over die predikanten van Oudewaeter, dat sijn den voorsz. ADRIAEN BASTIAENSSSEN van sijn onderlingscap gesurcheert ende van het H. Avondmael des Heeren affgehouden hadden. Ende over den Classe van der Goude, dat sijn in die alteratie enen nieuwen kerckenraedt verkoren hadden tegen die ordre der Gereformeerde kercken, versoeckende, dat — volgens het protest voor desen bij haer daertegen gedaen — die Ed. Synodus daervan gelieve te oordelen. Sijn oock den E. Synodo ter handen ghestelt twe missiven van die Achtb. heeren borgemeesteren van Oudewaeter, ernstelijck op den Synodum begeerende, dat se op d'onruste in die gemeynte van Oudewaeter, deur die voorsz. handelinghe ontstaen, sal gelieven te letten, ende d'selve ternederleggen, ofte andersints dat Haere Achtb. souden genootsaeckt werden bij andere middelen daerinne te voorsien.

Die Ed. Synodus dit alles ter herten nemende, naedat se deur seeckere gedeputeerden ad illam caussam rapport ende volcomen openinghe van saecken hadde gehadt, ende die E. broederen aen wedersijden ten vollen hadden gehoort, is bij denselven Synodo in die vrese des Heeren geoordeelt, dat het beste ende raedtsaemste is, dit alles met onderlinghe lieffde ende accommodatie aff te doen ende te beslichten, n(amelijck) dat ADRIAEN BASTIAENSSSEN voorsz. wederom sal gestelt worden in die bedieninghe van sijn onderlingscap ende ten Avondmael des Heeren toegelaten; vorders aengaende den nieuwen kercken-raedt, dat d'selve sal blijven tot den aenstaenden ordinairen tijdt der verkiesinghe, in die kercke tot Oudewaeter gebruyckelijck, ende denselven tijdt gecomen sijnde, dat die oude ende nieuwe kercken-raedt gesamentlijck voor dese reyse, sonder naemaels in consequentie te trecken, die verkiesinghe sullen doen ende dat in vriendtschap en lieffde, soodat d'een den anderen in weerwille niemandt tegen sijn danck sal mogen opdringhen, maer met goede inductie malcanderen soecken tegemoet te gaen. Ende om sulx best te effectueren sullen de Deputati Synodi desnoodts sijnde op den ordinairen tijdt der verkiesinghe, verwitticht sijnde, haer tot Oudewaeter laeten vinden, om met haer advijs ende goede inductie alles tot vrede te helpen dirigeren; midts conditie dat die Deputati Synodi verhindert sijnde, om haere diensten waer te nemen, op den tweden Paeschdach die kercken-raedt voorsz. die discretie sal gebruycken, dat se dien tijdt soo lange sal ver-trecken, totdat die Deputati Synodi sullen cunnen tegenwoordich sijn.

Ende voorts dat die broederen aen wedersijden met elckanderen sullen reconcilieren, latende voorts int vier der lieffde alle vordere querellen doot ende begraven, ende wanneer sij wederom tot Oudewaeter sullen gecomen sijn, die goede gemeynte aldaer tot vrede vermaenen, 't welck aen wedersijden die broederen voorgehouden sijnde, hebben sulx danckelijck aengenomen, ende sijn met handtastinghe met elckanderen gereconcilieert ende verenicht, aennemende 't ghene die Synodus in desen besloten hadde.

Is oock daerenboven geresolveert dat die gedeputeerden des Synodi haer metten aldereersten sullen laeten vinden tot Oudewaeter om niet alleen den kercken-raedt ende goede gemeynte, indien het mogelijk is, tevreden te stellen, ende dese reconciliatie door een acte — indien het nodich sal bevonden worden — van den predickstoel te vercondigen, maer oock die Achtb. heeren magistraeten tot Oudewaeter aen te sprecken, ende door goede inductie Haere Achtb. daertoe soecken te brengen, dat se hierinne gelieven te condescenderen ende Christelijck met elckanderen verenighen, ende dit alles voor soo veel het kerkelijck is, latende voorts tgene dat politijck is aen wedersijde in sijn waerde.

Artic. 60.

[*Synodus van Noort-Hollandt.*] — SAMUEL BARTHOLDI, deputatus Synodi Noorthollandiae heeft die Ed. vergaderinghe bekendt gemaect, dat die Synodus van Noort-Hollandt sal gehouden worden tot Enchuysen op den 24^{en} Septembris naestcomende, ende versocht dat die E. Synodus twee gedeputeerden uyt het midden van haer soude gelieven te deputeren ad correspondentiam; ende sijn daertoe vercoren met die meeste stemmen D. GERHARDUS SEVENHUSIUS ende D. DANIEL GYSIUS respectieve predikanten tot Schoonhoven ende Coudekerck ende bij gebreck van d'een of d'ander D. SPRANCKHUSIUS.

Artic. 61.

[*Verdreven predikanten uyt den Paltz.*] — Alsoo JACOBUS GEBBERSHAGEN ende MATHAEUS LUDOVICUS, verdreven predikanten uyt den Paltz aen die vergaderinghe te kennen gegeven hadden haeren hoochdringenden noodt, is raedtsaem gevonden dat uyt die resterende penningen des Synodi — indien d'selve soo verre mogen strecken — den voorsz. JACOBO GEBBERSHAGEN ende MATHAEO LUDOVICO enich onderhoudt sal gegeven worden, staende tot discretie derghenen, die daertoe gestelt sijn.

Artic. 62.

[*Joh. Cornelius de Loor.*] — JOH. CORNELIUS DE LOOR, eertijds predikant tot Franckendael, tot noch toe gheweest sijnde bij sijn vrunden te

Zedain ¹⁾). heeft sich geadresseert aen desen Synodum met voorscrijven van den Synodo tot Utrecht, die sijne attestatien soo van Franckendael als van Zedain gesien hadden. ende versocht, nadien hij nu redelijck goet duitsch sprack, dat hij voor gerecommandeert mochte aengenomen worden, om wederom tot den kerckendienst te geraecken. Is goet gevonden dat een yegelijck sijn naem sal opteeckenen, ende dat alle Classen vrientlijck versocht ende gebeden worden hem voor gerecommandeert te houden.

Artic. 63.

[*Rapport van Rosaeus.*] — D. ROSAETS, uyt 's-Graven-Haghe wedergekeert sijnde, heeft aen dese vergaderinghe gerapporteert, hoe dat sijn E. neffens D. HENRICUM ARNOLDI van dese vergaderinghe gedeputeert sijnde, om in communicatie te treden met die E. gedeputeerden der Synoden van die Geunieerde Provincien, sijlieden achtervolgende haeren last sulx gedaen hebben. Ende dat die gedeputeerden voorsz. neffens haer, bemerkende dat die Ed. Gr. Mog. heeren Staeten van Hollandt ende West-Vrieslandt noch niet geresolveert en hadden over 't versoeck van dese vergaderinghe, gesamentlijck ten besten van die kercken deser landen raedtsaem geacht hebben, in aller name den tegenwoordigen standt der kercken int generael te remonstreren, verwachtende ondertusschen die resolutie van die Ed. Gr. Mog. heeren Staeten van Hollandt ende Westvrieslandt, om dan in 't particulier yedts naerder, nopende dese provincie te doen, welke rapport ende doen haer dese Sijnodus wel heeft laten bevallen, bedanckende haer E. van den arbeydt, ende versoeckende dat haer E. gelijck oock te voren geordineert is, in dese goede stichtelijcke communicatie met die voorsz. E. gedeputeerden willen continueren.

Artic. 64.

[*Subsidie voor verdreven predikanten in Duitschland.*] — Die broederen van den Hage ende van Leyden voor desen gedeputeert sijnde om die penningen, die bij die respective Classen van Suyt-Hollandt gecontributeert waeren tot subsidie van die verdrevene predikanten uyt Hooch Duytschlandt, hebben versocht haere rekeninghe te moghen doen, ende nadien raedtsaem gevonden was dat D. praeses, assessor ende scriba, daerop souden letten, ende aen die vergaderinghe die gelegentheydt daervan rapporteren, ten eynde op die overschietende penninghen ordre mochte ghestelt worden, is van haer ingebracht dat daer noch seekere penningen overschieten namentlijck bij:

---

¹⁾ Het afschrift leest: « Sedan ».

D. MODAËUM in den Hage	339	14	0
D. BEYERUM	130	16	0
D. FABRITIUM	90	0	0
Rotterdam	182	0	0
Briell	50	0	0
Gorinchem	240	0	0
Gouda	70	0	0
Buyren	150	0	0
	1252	20	0

Waerop die E. Synodus voorts ordre gestelt heeft dat uytgegeven sal worden aen:

D. BRUSSCHENSIO ¹⁾ . . . 141— 0—0 uyt handen van D. MODAËO;
 D. LUITZ . . . . . 90— 0—0 van D. FABRITIO;
 D. MATHAËO LUDOVICO . . 130—16—0 van D. BEYERO;
 D. JACOBO GIBBERSHAGEN . 150— 0—0 van die van Buyren over te
 maecten aen D. HENRICUM FABRITIUM tot Leyden.

Aen ANTHONIO UBELMANNO 140— 0—0 uyt handen van D. FABRITIO.

Aen de Bergsche kercken die resterende seshondert gulden en 14 stuyvers, welke aen D. FABRITIUM overgesonden, ende van hem aen d'elve kercken overgemaect sullen werden, ende is hiermede die rekeninghe voldaan.

Artic. 65.

[*Boekje van Constantinus.*] — Die Classis van den Hage heeft den Synodo bekendt gemaect dat CONSTANTINUS, ghewesen predikant in Oost-Indien, een boecksken, vervatende seeckere rijmen over den Bijbel, op die name van die Classe van den Hage, alsoff sij 'tselfe souden hebben geapprobeert, hadde uytgegeven, verclarende daerentegen dat die Classis voorsz. sulx voor desen geweygert hadde, versoekende dat hiervan memorie mochte gehouden werden, ende is goet gevonden dat dit in actis sal geinsereert werden.

Artic. 66.

[*Oneerlijke huysen te Schoonderloo.*] — Op het weyren van die oneerlijke huysen tot Schoonderloo, is geresolveert, dat nae voorgaende communicatie met den E. heere dijckgraeff, indien die saecke door hem niet gheweyrt kan worden, dat die gedeputeerden des Synodi aengemaent sijnde van den Classe van Schielandt, sulx aen het Ed. Hoff sullen remonstreren.

Artic. 67.

[*Reconciliatie van een Remonstrantsch predikant.*] — Die Classis van

¹⁾ Het afschrift leest: «GEORGIUM PRUISCHENCCIUM».

Buyren heeft den Synodo voorgehouden dat een seecker Remonstrants predikant ¹⁾ versocht hadde. hem met die Gereformeerde kerkte deser lande(n) te versoenen: ende dat sij hem tot dien eynde voorgedragen hadden die acten van die voorleden Synoden om hem daerna te reguleren; waertegen hij met een seeckere acte, deur den gedeputeerden des Classis voorsz. aen den Synodum overgegeven, geexcipieert hadde ende gevraecht, off het niet genoeg en was tot reconciliatie van een Remonstrants predikant, dat hij voor den kercken-raedt ter plaetse, daer hij woont, schultbekenisse soude doen, sonder openbaere publicatie van die predickstoel ter plaetse daer hij gewoont heeft etc. Ten anderen dat hij getekent hebbende die formulieren van enicheydt, de novo gheen examen theologicum onderworpen soude sijn, ende op sodanighe reconciliatie acte van vocabiliteyt soude mogen becomen. Heeft daerop die Synodus geresolveert. Eerstelijck, dat die Classis van Buyren naerstelijck sal letten op die saecken, welke voor desen over die voorsz. persoon gevallen sijn, ende inquireren aen de Classe van Zutphen, hoe hij van sijnen dienst aldaer gelicentieert is, ende wat redenen daervan sijn gheweest, daerenboven dat men hem nae Utrecht sal versenden, om met die broederen aldaer te versoenen. Op het tweede dat men die acten in die voorgaende Synoden gestelt ende met naemen den 29^{en} Artijckel Synodi Hagiensis A^o. 1624 sal volgen, doch indien hij alleen ten Avondtmael des Heeren wil toegelaten sijn, dat sulx sal geschieden connen naer ordre van de Gereformeerde kercken.

Artic. 68.

[*Gecombineerde kercken.*] — Is voorgesteld van den Classe van Dordrecht dat die tractamenten van die predikanten, die gecombineerde kercken bedienen, mochten vermeerdert worden, doordien die oncosten dickwils sooveel ofte meer belopen als die ordinaire gaigie importeert; waerop goet gevonden is dat die gedeputeerden des Synodi bij alle gelegentheydt hierop sullen letten, maer dat men eerst ende vooral voor die weduwen der predikanten sal aen Haere Ed. Gr. Mog. versoecken.

Artic. 69.

[*Rotterdam.*] — Is oock mede geoordeelt indien die Achtb. magistraet van Rotterdam die vier predikanten van Rotterdam, ofte enighe van d'selve quame met geweld te weyren van haere kerckelijcke bedieninghe, dat die gedeputeerde(n) des Synodi aen Haere Ed. Gr. Mog. sullen versoecken, dat Haere Ed. Gr. Mog. gelieven, volgende die resolutien voor desen bij Haere Ed. Gr. Mog. A^o. 1579 ende 1591 genomen, die kerkte bij haere wettelijcke recht te behouden ende te manteneren.

¹⁾ Uit art. 44 der volgende Synode blijkt dat bedoeld is JOH. LUCAS.

Artic. 70.

[*Visitatores Classium.*] — Tot visitatores Classium sijn voor dit lopende jaer ghestelt in den Classe van:

Dordrecht:	{	JOH. BOCARDUS, ERASMUS PALUDANUS, GOSUINUS BUYTENDIJK, TOMAS BAUDIXIUS, PETRUS PORTEN- GIUS, JEREMIAS HECKIUS.
Delff:		ISAACUS JUNIUS, JOHANNES FENACOLIUS.
Leyden:		CORNELIUS TETHRODE, HENRICUS FABRICIUS.
Gouda:		ISAACUS ABBAMA, NICOLAUS BALBIAEN.
Schielandt:		JOHANNES PETRAEUS, HIEREMIAS DE STERCKE.
Gorinchem:	{	EVERHARDUS KIEFF, THEODORUS GISBERTI, JOH. MYLIUS, ABRAHAMUS GENIUS.
Briell:	{	WILM QUIRIJNSSEN, JOH. DE COURT, PETRUS MON- TANUS, JEREMIAS HENNEKAERT.
Hage:		LAURENTIUS MODAEUS, ISBRANDUS DE LAET.
Woerden:	{	JACOBUS CRALINGIUS, SAMUEL HENDRICKSZ. VOSSEL, SAMUEL AMANDI, WILHELMUS RIBBIUS.
Buyren:		FRANCISCUS WARNERII, JONAS TIMMERMAN.
Breda:	{	GUALTERUS POMERANUS A SCHAEGEN, ARNOLDUS MARTINI.

Artic. 71.

[*Beroepen predikanten.*] — Tot predikanten sijn beroepen in den Classe van:

Dordrecht:		PETRUS WASSENBURGIUS binnen Dordrecht.
Leyden:	{	JOAN. PAULI HARDENBERGIUS binnen Leyden, MATHIAS CHIMAEK tot Soeterwoude.
Rotterdam:	{	JOAN. FLORIANUS tot Bleyswijck, LEVINUS BEECKMAN tot Rotterdam.
Briel:	{	JOH. CLOPPENBURGUS ¹⁾ , JOH. A PANDEGHEM ²⁾ .
Hage:	{	JOH. L'EMPEREUR in den Hage, FRANCISCUS STRASELIUS tot Scheveninghen.

¹⁾ Het afschrift heeft hierbij: « in den Briel ».

²⁾ Het afschrift leest nog: « in Dirckslandt ».

Artic. 72.

[*Geexamineert.*] — Praeparatorie sijn geexamineert om tot den kerken- dienst beroepen te mogen worden, 't sedert het houden des laetsten Synodi, ghehouden tot Leyden, in den Classe van:

Leyden:	{ SAMUEL CAMINIUS, ALEXANDER GROTSSEN, CAROLUS GROTSSEN, ISAACUS LYDIUS, JOH. WASSENARIUS, JACOBUS SCEPPERUS, VICTOR SWALMIUS, RUDOLPHUS BUYERMANNUS, GERHARDUS PASSABANDT, WILHELMUS SCHELDINUS, JOANNES TIMMERMAN.
Gouda:	VOLCARDUS CLOCK.
Gorinchem:	{ PETRUS ABLEBOETIUS, JOHANNES CUPERUS, JOHANNES HOENINGIUS ¹⁾ , HERMANNUS CRANIUS ²⁾ .
Briell:	PETRUS MAGERUS.
Haga:	CORNELIUS LETTINGIUS.

Artic. 73.

[*Overleden.*] — Sijn in dit voorleden jaer in den Heere ontslaepen in den Classe van:

Leyden:	{ BALDUWINUS HAMEUS, predikandt tot Woubrugge, CAROLUS AGRICOLA tot Reynsburg.
Gouda:	JOANNES TAIUS, predikandt in de Nieupoordt.
Rotterdam:	JACOBUS LIBAR ³⁾ , predikandt tot Bleyswijck.
Gorinchem:	{ JOH. HOENINGIUS ⁴⁾ , predikandt tot Werckendam. MATHIAS HAGIUS, predikandt tot Heuckelom.
Briell:	{ JAN SYMONSSEN VAN DEN BERCH, predikandt in Dirckslandt. PETRUS PLACCARDUS, predikandt in den Briell. ESAIAS REBUFFUS, predikandt in Briels Nieulandt.

Artic. 74.

[*Deputati Synodi.*] — Tot deputatos Synodi Suyt-Hollandiae sijn verkoren neffens D. JUNIUM ende D. FABRITIUM, D. GERHARDUS SEVENHUSIUS ende D. SAMUEL GEUTERUS.

Artic. 75.

[*Correspondentie.*] — Om die onderlinghe correspondentie te onder-

¹⁾ Het afschrift leest: « HOUWENING ».

²⁾ Het afschrift leest: « CRALIUS ».

³⁾ Het afschrift leest: « LIEBAERT ».

⁴⁾ Het afschrift leest: « HOUWENINGIUS ».

houden sijn gedeputeert op den Synodum van Gelderlandt D. D. DE LA CAVE, Noort-Hollandt D. DANIEL GYSIUS, D. SPRANCKHUSIUS, Utrecht D. LUDERUS VOGELSANG, Overissel D. ARNOLDUS HELLIUS, Groeningen D. JOH. PETRAEUS. Ende indien yemandt van die broederen verhindert werdt om niet te cunnen gaen soo is in den plaetse van D. JOSUA DE LA CAVE, D. HENRICUS FABRITIUS, in die plaetse D. HELLIJ, D. HENRICUS ROSAEUS, in die plaetse D. JOH. PETRAEI, D. D. DE LA CAVE gesurrogeert.

Artic. 76.

Sijn uyt die naeme deser vergaderinghe bedanckt die Achtb. heeren commissarissen van wegen haere goede bijwoninghe, advisen ende directie, ende met een gebeden dat Haere Achtb. gelieven aen Haere Ed. Gr. Mog. 't gebesoigneerde favorabel te recommanderen, opdat die kercken 't gewenschte effect daarvan mochten sien. Sijn oock mede bedanckt die E. broederen uyt d'andere provincien ad correspondentiam, ende vruntlijck versocht, om in dese nodighe correspondentie te volharden, desgelijx die E. deputati Synodi van Suydt-Hollandt voor haer getrouwe diensten, den E. Synodo int uytvoeren van haere opgeleyde commissien int voorleden jaer gedaen. Eyntelijck die Achtb. heeren magistraeten van Schoonhoven sullen bedanckt werden over haere gedienssticheydt, gerijff ende vruntscap den Synodo bewesen, 't welck daernaer door D. praesidem, D. assessorem ende scribam gedaen is.

Artic. 77.

Die naest-volgende Synodus sal gehouden werden in den Classe van Rotterdam, binnen der stede Schiedam ende sal in den aenvanck des Synodi een predicatie werden gedaen door een uyt den Classe van Delff, ende desgelijx besloten werden met een predicatie door een uyt den Classe van Leyden.

Artic. 78.

Censura morum nae ouder gewoonte gehouden sijnde is gheen propositie gedaen deurdien D. EVERWINUS door sieckte verhindert was geweest ende is eyntelijck dese synodale vergaderinghe met dancksegginghe tot Godt den Heere in goede enicheydt ende vrede ghescheyden op den 9^{en} Octobris A^o 1630.

HENRICUS FABRITIUS,
Synodi praeses.
 GERHARDUS SEVENHUSEN,
assessor.
 SAMUEL GRUTERUS,
Synodi scriba.

*Acta Synodi Particularis Suyt-Hollandiae,
gehouden binnen der stede Schiedam, ange-
vangen den 22 Juli, A^o. 1631 end geein-
dicht den 22 Octobris.*

Na de oude manyre is de synodale vergaderinge angevangen met een propositie, welcke gedaen is bij een van de broederen van de Classe van Delff, D. H. ARNOLDI, uyt den brieff tot ¹⁾ den Rom. cap. 14, v. 19, en is daerover door den praesidem bedanckt.

Na gedane propositie zo heeft D. HEN. FABRICIUS als praeses des voorgaenden Synodi, geassisteert met D. GERH. SEVENHUSIO ende D. SAMUELE GRUTERO, assessore en scriba des voorgaenden Synodi, de synodale vergaderinge wijders angevangen met een gebedt tot Godt, dewelcke — nadat de credentien van de respective Classen afgevordert en gelesen waren — wijders zijn geprocedeert en getreden tot de electie van andere directeuren des Synodi voor dien tijt en zijn wijders vercoren met meerderhey van stemmen tot praesidem D. HENR. ARNOLDI, tot assessorem D. HENR. FABRICIUS, tot scribam D. JOH. PELTIUS, respective bedienaren des H. Evangelii tot Delff, Leyden en Schiedam.

De broederen met behoorlicke credentien op desen Synodum verschenen, zijn dese uyt den Classe van:

Dordrecht:	{	JOH. SELOSSA JOH. BOCARDUS GERHARDUS VERSTEGEN	}	respective dienaeren Jesu Christi tot	{	Wilmstadt Dubbeldam. Oudtbeyerlandt.
------------	---	--	---	---	---	--

Ende de E. GILLIS PANDELAER, ouderling in Outbeyerlandt.

Delff:	{	HENRICUS ARNOLDI HENRICUS PROELIUS JOHAN GEORGI ²⁾	}	respective dienaeren Christi tot	{	Delff Pijnaker Soutermeer.
--------	---	---	---	--	---	----------------------------------

Ende de E. JOHAN JACOBSZ. TYRINGS ³⁾, ouderling tot Delff.

Leyden:	{	HENDRICUS FABRICIUS CORN. TETRODE PETR. STERMOND	}	respective dienaeren Christi tot	{	Leyden Hogemade Haserswoude.
---------	---	--	---	--	---	------------------------------------

Ende de E. ANDRIES CLOUCK, ouderling en veertich tot Leyden.

¹⁾ « Den brieff tot » overgenomen uit het afschrift.

²⁾ Het afschrift leest: « GEORGH ».

³⁾ Het afschrift leest: « THIERENS ».

Gouda: { ANTIPAS VAN DEN BORRE } respective { Gouda
 { RUTGERUS CLOCK } dienaeren { Niewerkerck
 { ARNOLD HELLIUS } Christi tot { Jaersveldt.
 Ende de E. JACOB SYBEANTSZ. WALHOVEN, ouderling ende oudt borge-
 meester tot Schoonhoven.

Rotterdam: { SAMUEL GEUTERUS } respective { Delfshaven
 { CORNELIUS PELANUS } dienaeren { Chaerlois
 { JOH. PELTIUS } Christi tot { Schiedam.
 Ende de E. SEBASTIAEN BOLLEMAN, ouderling en oudt borgemeester
 der stadt Schiedam.

Gorinchem: { HENE. BOTERPODT } respective { Noordeloos
 { JOH. SLATIUS } dienaeren { Heusden
 { JOH. VELTHUSIUS } Christi tot { Gorinchem.
 Ende de E. ¹⁾ JACOB VERVOREN, ouderling tot Gorinchem.

Briel: { WILHELM QUYRIJNSZ } respective { Briel
 { REYNERUS VERVOREN } dienaeren { Piershill
 { JACOBUS RIDDERUS } Christi ind { Middelharnis.
 Ende de E. JACOB VAN DER GOES, ouderling en oudt borgemeester
 in den Briell.

Haga: { CORNELIUS VERIAEUS } respective { Hage
 { GERHARD. LEEUWIUS } dienaeren { Voorburch
 { SAMUEL EVERHARDI } Christi in den { Monster.
 Ende de E. JOOST GULDEMONDT, ouderling in den Hage.

Wourden: { JACOBUS CRALINGIUS } respective { Wourden
 { HEND. VOLLENHOVIUS } dienaeren { Nieucoop
 { ISAACUS VALCKENARIUS } Christi tot { Nieuwerveen.
 Ende de E. GERRIDT GIJSBRECHTSZ. VERGEE, ouderling en oudt borge-
 meester tot Wourden.

Buren: { PETRUS VLIGERIUS } respective { IJsselsteyn
 { GIBBO THEODORI } dienaeren { Schoonderwourdt
 { JUSTUS à VELDE } Christi tot { Syderveldt.
 Ende de E. ALBRECHT CLAESSINCK, ouderling tot Buren.

Breda: { GIBALTERUS POMERANUS } respective { Leur
 { PETRUS HASAEUS } dienaeren { Sundert.
 Christi tot

¹⁾ « E. » is in het HS. uitgevallen.

Sijn mede ter vergaderinge verschenen de E. broederen, de gedeputeerden tot de correspondentien van andere provinciën met hare respective credentien uyt de provincie van Gelderlandt: D. GELLIUS DE BOUMA; Noorthollandt: D. SAMUEL BARTHOLDUS en ABRAHAMUS à DORESLAER; Utrecht: D. BERNHARDUS BUSHOVIUS; Overijssel: D. NICOLAUS DE LA PLANCE; Groeningen: D. CHRISTOPHORUS UCHEMANNUS, respective dienaren Christi tot Zuthphen, Monickendam, Enckhusen, Utrecht, Campen en Groeningen.

Syn mede op dese vergaderinge verschenen de E. gedeputeerden des Suyt-Hollantschen Synodi: D^{us}. HEN. FABBITIUS, D. SAM. GRUTERUS, GERH. SEVENHUSIUS, ISAACUS JUNIUS, respective dienaren Christi tot Leyden, Delfshaven, Schoonhoven, Delff.

Alsoo de Achtb. Heer Commissaris van wegen Haer Ed. Groot. Mog. noch niet en was ter vergaderinge des Synodi verschenen, is goet gevonden 2 personen uyt het midden des Synodi te deputeren om Sijn Achtb. in den Hage te gaen begroeten ende met ene te onderstaen, wat de oorsake van Zijne Achtb. absentie mochte wesen, ten eynde de synodale vergaderinge hijrdoor niet getardeert mochte werden maer zijnen behoorlickeren voortganck erlangen, waertoe gedeputeert zijn D. SEVENHUSIUS en D. GRUTERUS, Synodi Suyt-Hollandiae Deputati.

D^{us}. SEVENHUSIUS en D. GRUTERUS, in den Hage geweest zijnde ter oorsaken boven verhaelt, hebben de vergaderinge gerapporteert dat zij den Achtb. heer commissaris gesproken hadde(n), dewelcke dese vergaderinge van wegen haer besendinge heeft bedanckt, gevende reden zijner absentie, dat Zijn Achtb. noch geen credentie hadde gegregen, doch dat Sijn Achtb. was angedient, dat hij op morgen voormiddach zijn credentie zoude ontfangen en die ontfangen hebbende, hem dadelick tot de vergaderinge soude vervougen, hopende tijdelick daer te zijn, zo het enichsins doenlijk was, welke rapport de vergaderinge gehoord hebbende, heeft goet gevonden niet wijders in enige saken te treden, maer alles te laten tot de compste van Zijn Achtb.

Is insgelijx met credentien verschenen ter vergaderinge de Achtb. Here commissaris van Haer Eed. Groodt Mog. tot desen Synodum gedeputeert, Mr. ANDRIES DE WITTH, Raad Ordinaris van den Hove Provinciael, mitsgaders de Achtb. Heer ADRIAEN DIRXZ. HOOCMOET thesaurier deser stede Schiedam, bij de vroetschappen derselver stede daertoe gedeputeert, dewelcke van den Synodo zeer danckelicken zijn ontfangen en aldaer haer sessie genomen hebben.

Artic. 1.

[*Correspondentie met Friesland.*] — Also de synodale vergaderinge haeren vollen anvang nu begost te nemen, so is ten selvigen stonde door expresse missive, geschreven door D. ADAMUM WESTERMANNUM,

bedienaer des H. Evangelii tot Worcum in Vrieslandt, de correspondenti(e) uyt den name ende met de provinci(e) van Vrieslandt versocht met dese provinci(e), welcken brieff end versouck bij den Synodum gehoort zijnde, is goet gevonden dat deselvige versochte correspondenti(e) bij de hoge Overheden door de gedeputeerde des Synodi ter eerster gelegtheden zoude mogen versocht werden. Ende is tot desen eynde van de E. E. broederen gedeputeerden van Noorthollandt, ter correspondentie verschenen, den Synodo bekendt gemaect, hoe dat zij alrede consentd van de Ed. Gr. Mog. Gecommitteerde Raden hadden vercregen voor dit jaer, en dat een uyt den Noorthollantschen Synode al ter correspondenti(e) in Vrieslandt ware geweest. Ende dat de Synodus van Noorthollant nu in Augusto toecomende verwachte een ter correspondentie op haren Synode uyt Vrieslandt, waertoe zij verstonden gecommitteert te zijn D. PHILIPPUM DANIELIS ELSENIUM en zal dese Synodus haer meninge door den gedeputeerden des Synodi an de kercken van Vrieslant bekendt maken.

Artic. 2.

[*Predikanten in Braband.*] — Also enige broederen van Breda. Altena, Heusden ende de districtie (!) van dien, die Langestraet, bij occasie dat enige papen uyt de Meyerie van den Bosch waren in apprehensi(e) genomen door Zijn Princelijcke Excellentie, den Synodo hebben bekendt gemaect, dat hun geboden was door ordre van den Hoochschoudt van den Bosch, als van goederhandt daertoe versocht zijnde, te delogeren van hare kercke voor enen tijdt ter naester stede, so hebben de geïnteresseerde broederen, zo uyt haer als haere medebroederen name versocht dat door requeste nomine Synodi an Haer Ed. Hooch Mog. met communicati(e) van Zijn Princelijcke Excellentie soude mogen werden versocht, dat sodanige goede order soude mogen werden beraemt ende gestelt, door dewelcke de broederen tot hare respective kercken wederom ingelaten soudon mogen werden. Is goet gevonden dat een requeste bij de geïnteresseerde broederen soude ingestelt werden, 'twelck nomine Synodi in handen van de Gecommitteerde ter Generaliteyt van wegen de Heren Staten van Hollandt soude mogen werden geleverdt, ten eynde datselve request door Haer Ed. Gr. Mog. handen zoude mogen an de Hooch Mog. heren Staten Generael met communicati van Zijn Vorstelijcke Genade overgeleverdt werden, opdat also de E. broederen yeder een tot haer kercke zoude mogen geholpen werden.

Artic. 3.

[*Translatie des Bijbels.*] — Op den 2^{en} Art. des voorleden Synodi is van den broederen den gedeputeerden des Synodi gerapporteert, hoe dat in de translatie des Bibels zo verre was geprocedeert, dat D.

translatores Veteris Testamenti alrede zo verre waren gecomen, dat zij de drie eerste propheten alrede hadden gerepartieert, dat Jobus alrede was gedrukt voor de revisores, dat men nu met den druck van de Psalmen besich was. Ende dat de translatores Novi Testamenti waren gecomen tot het derde capittel des eersten brieff Pauli tot den Corinthen, waerover goet gevonden is dat de E. broederen translatores nomine Synodi door den gedeputeerde Synodi zullen werden begroet en tot voltrekkinge van dit loffelicke werck aengemaent ende versocht werden.

Artic. 4.

[*Druckfouten van den Bijbel.*] — Op den 3^{en} Art. des voorleden Synodi, nopende de druckfouten des Bibels hebben de gedeputeerden des Synodi bekendt gemaect, hoe dat zij zulx an den Ed. Hove hadden geremonstreert, ende tot antwoordt hadden vercregen, dat het Ed. Hoff door absentie van den Raetsheer VAN DEN HONAEERT was in dat werck verhindert, doch dat zij verhoopten met den eersten tot dat werck te treden, met ene voorslaende dat, also de Bibels onder vele handen ende verre alrede waren verstroyt, oock qualick waren te becomen, dat ditzelve zo wel niet en soude cunnen geschieden, doch dat zij wel wenschten wat naerder openinge te hebben van alsulcke druckfouten, waerover de correctie mochte van noden zijn, met anwijssinge van de Bibels ende waer, wanneer en van wien dat zij gedrukt mochten zijn, is goet gevonden dat zo wanneer D. Deputati Synodi dese druckfouten van de respective Classen mochten hebben ontfangen, dat zij die den E. Hove sullen ter handt bestellen, ende dit werck bevorderen.

Artic. 5.

[*Synodus Nationalis.*] — Nopende het eerste lidt van den 4^{en} Artic., angaende het versoucken des Synodi Nationalis, is goet gevonden dat dese sake tot naerder gelegentheydt uytgesteld werde: wat het tweede lidt angaet, dat is in dese vergaderinge afgedaen.

Artic. 6.

[*Kercklicke historien.*] — Op den 5^{en} Art., nopende de kercklicke historien D. D. FESTI HOMMI is verhaelt, dat noch niet veel in dit werck en was gedaen en dat D. D. FESTUS HOMMIUS daerinne niet wijders en was getreden bij gebreke van de geschriften der Classen, die hem niet toegesonden en waren, ten anderen bij occasie van de translatie ¹⁾ des N. Testaments, waertoe D. D. FESTUS HOMMIUS mede werde gebruyckt; is goet gevonden dat D. Deputati Synodi de

¹⁾ Het HS. leest: «transati».

schriften onder hen¹⁾ berustende eens zullen visiteren ende zien, ofter oock wel bequaeme stoffe soude mogen sijn tot voltreckinge van dit werck ende dat de E. gedeputeerden ter naester vergaderinge den Synodo zullen rapport doen hiervan; middelerwijlen dat D. FÆSTUS zal mogen voortvaren so veel hij kan.

Artic. 7.

[*Prophanatie des Sabbaths.*] — Op den 7^{en} Art., handelende van de profanatie der sabbathen etc., is daerinne zo gehandelt, als hijrboven Art. 4 te zien is (blijven daerom de gedeputeerden alsnoch belast, om in desen serieuselicken aen te houden).

Artic. 8.

[*Joh. Taurinus.*] — Nopende het uytgeven des bouxkens ende het comportement JOH. TAURINI, is bij den E. broederen van Delff den Synodo bekend gemaect, dat de bouxkens TAURINI alrede so verre waren verstroyt, dat zij niet wel ingetrocken konden werden, en dat zijn leven zodanich was, dat hij niet wel meriteerde om angesproken te werden, alzo hij hem selven bij cleyn en bij groot en een yder man in grote cleynachtige hadde gebracht. Is goet gevonden wat zijn bouxkens belangt, dit te laten staen op zijn beloop. Ende wat zijn leven angaet, dat te laten staen ter discretie van de kercke en Classe van Delff, mits dat hij werde vermaent in toecomende tijden hem van het uytgeven sodaniger bouxkens te wachten, en dat hij wat naestiger mochte te kercke comen en hem beter anstellen in zijn manyre van leven, als hij tot die tijt toe hadde gedaen.

Artic. 9.

[*Legerdienst.*] — Nopende den legerdienst, waervan Art. 10, is bij den broederen van den Briel gerapporteert, dat D. ASARIAS JUSTINI PRUTEVINCK daertoe niet alleen alrede van haer gedeputeert en was, maer oock denzelve dienst alrede waernam. Ende dat vorders voor dit jaer, beginnende met desen Synodo, order mochte gestelt werden bij den broederen van den Hage, dat daer een uyt haeren Classe daertoe geordineert ende afgesonden werde terstont naer het houden deses Synodi, hetwelck de E. broederen van den Hage angenommen hebben.

Artic. 10.

[*Sweren.*] — Nopende het sweren etc. is bij de gedeputeerden des Synodi gerapporteert hetselve dat Art. 4 en 7 ingestelt is; weshalven die E. gedeputeerden alsnoch belast blijven omme daerinne te vigileren en an te houden.

¹⁾ Het HS. leest: « hem ».

Artic. 11.

[*Oostindische vergaderinge.*] — Angaende het versouck van de Oostindische vergaderinge, waervan Art. 12, is bij den gedeputeerden des Synodi gerapporteert, dat die Seventhynen sulx an haer cameran souden andienen, maer was hijrvan noch geen antwoord an de E. gedeputeerden gecomen: weshalven goet gevonden is dat D. Deputati alsnoch hijrmede belast blijven; ende dat wanneer D. Deputati Noort-Hollandiae zouden mogen gelast werden van den haren nevens de E. gedeputeerden van Suyt-Hollandt, dat zij dan tesamen instantien zullen doen an de Seventhynen om dat te becomen, wanneer deselve vergadert zullen zijn.

Artic. 12.

[*Correspondentie met Utrecht en Overijssel.*] — Nopende de correspondentie van Utrecht en Overijssel, waervan Art. 13, om dezelve an Haer E. Gr. Mog. te versoucken hebben D. Deputati Synodi gerapporteert, dat dezelve weder voor dit jaer was vercregen, en dat ditselve versouck weder toecomende jaer zal moeten aen Haer E. Gr. Mog. vernieuwt werden; blijven oversulx D. Deputati Synodi alsnoch daermede belast.

Artic. 13.

[*Bodecherus.*] — Nopende de bevordering D. BODECHERI tot den kerckendienst, waervan Art. 14, blijven alle kercken en Classen alsnoch daermede belast ende versocht, dat zij denzelvigen in goede recommandatie willen houden.

Artic. 14.

[*Teisterbant.*] — Nopende den persoon van TEISTERBANT, waervan Art. 15, zijn studie en vertreck, waerna te vernemen den broederen van Leyden was opgeleyt, is bij denselvigen broederen gerapporteert, dat hij was vertrocken na Catwijck op den Rhijn, en dat de kerckenraet van Catwijck gevraecht zijnde na zijn persoon, hadden betoont niets te goeden vergenogen over zijne bijwoninge bij haer, ende wel wenschten ende voor liever insagen, dat hij tot Leyden bij zijn studien mochte blijven, en aldaer wonen; is goet gevonden dese gehele sake ter discretie van de kercke en Classe van Leyden te laten staen en bevolen wesen.

Artic. 15.

[*Verdrevenen uit den Paltz.*] — Is den Synodo bekend gemaect, dat de secretaris LUTS nu gestorven was. Wat de zake D. BACHERI angaet is goet gevonden — opdat hij niet tot armoede zoude vervallen — dat op zijn zake als hijrna de rekeninge zall werden gedaen, zal

werden gelet; en wat angaet het onderhoudt D. PRUSCHENKII, wert hetzelfde alsvoren met de zake BACHERI is geschiet, gearresteert.

Artic. 16.

[*Bouxken Pruschenkii.*] — Nopende het bouxken D. PRUSCHENKII wert bij den Synodum verstaen dat de E. broederen des Classis van Delff datzelve onder haer zullen visiteren.

Artic. 17.

[*Boheemsche studenten.*] — Wat die 2 Boheemsche studenten met haer onderhoudt angaet, is de vergaderinge bekent gemaect dat de ene alrede tot een goede gelegentheynt was geavanceert; wat die tweede belangt, also dezelvige versouckt op dezelvige repartitie te mogen blijven, daer hij opstaet, is zulx bij den Synodum voor goet ingesien, en is tot zijn wijder alimentati verstaen en heeft yder Classis angenomen de sake bij den haren favorabel voor te dragen, verhopende dit versouck bij yder Classis te brengen tot 20 gulden.

Artic. 18.

[*Rapport van den correspondent naer Utrecht.*] — D. LUDERUS VOGEL-SANG, gedeputeert ter correspondentien van Utrecht, heeft rapport gedaen an de vergaderinge en uyt de synodale resolutien van den lande van Utrecht dit den Synodo voorgedragen.

Uyt Art. 4 sessio 7, oft in een vacerende kerck een van buyten de provincie zoude mogen prediken buyten weten der gedeputeerdeu; is verstaen dat in de kercken ten platten landen zulx niet en zal geschieden, also daer geen leraeren meer zijn, maer in de steden van de landen van Utrecht, also daer meer leraeren zijn, dat de respectieve steden haer in desen zullen dragen na de gewoonlicke order.

Uyt den Art. 5 sessio 7, oft het niet goet en ware een generale indicem ofte repertorium te maken van alle synodale zaken? wert geantwoort: ja.

Uyt Art. 8 sessio 7, hoe de Engels predicant van het garnisoen tot Aemersvoort hem sal draghen ¹⁾ in end over 't versouck van den grave van Oxfort. 1°. dat hij de gewoonlicke gebeden in Engelandt hij oock soude doen; 2°. van den grave het Sacrament al knielende te geven; is geantwoort dat denselvigen predicant in alle beyden zal blijven bij de gewoonlicke order der kercken alhijr te lande.

Uyt Art. 9 sessio 7, dat men tot verhoedinge van alle swaricheden, die daer voorvallen met de Englesche kercken, zal an Haer Ed. Mog. versoucken dat enige best bequaemste ende van de meest apparente personen mochten naer Engelandt gesonden werden, die de sprake

¹⁾ «Hem sal draghen» ontbreekt in 't HS.

aldaer mochten leren en so daarmede de kercken deser landen ten dienste namaels staen.

Artic. 19.

[*Rapport van den correspondent naer Overijssel.*] — Heeft mede D. ARNOLDUS HELLIUS, gedeputeert ter correspondentie van Overijssel, rapport gedaen, de vergaderinge bekent makende tgene volcht:

1°. Namentlick dat tot Bloxijl door publyque autoriteyt van Haer Eed. Hooch Mog. van dezelve provincie die Menonitische vergaderinge — die daer noyt publiick was geschiet — verboden en belet waren, ordonerende de plaetse te vercopen, die tot hare vergaderinge was geappropriert, binnen den tijt van een maent, of bij faute van dien, dat door publyque autoriteyt hare timmeringe, bancken en stoelen afgebroken en uytgeworpen zouden werden.

2°. Of de professores S. S. theologiae haer zullen de kercklike regeringe annemen en daarmede haer bemoyen? Wert geantwoort: neen, tenzij dat zij daer kercklick toe gedeputeert zijn.

3°. Tot weringe van de Arminiaensche vergaderinge is goet gevonden, dat alle de provincien daerinne mochten elcander die handt bieden en dat alle de provincien 't hare daertoe gaerne praesenteerden te contribuieren en dat niet quaet ware, de sake wel gepraepareert zijnde in de respective provincien bij Haer Eed. Mog., dan als D. Deputati der provincien mochten bijeencomen, (zij) verschreven werden om in deselve tot weringe van de seer schadelicke factie soveel te doen als immers mogelick zoude zijn.

Artic. 20.

[*Weduwen der predicanten.*] — Wat belangt de weduwen der leraren van Godes Woordt met swaren last beswaert ende het versouken van hare augmentatie hares tractaments bij Haer Eed. Groot Mog., waer van Art. 20, is bij den gedeputeerden des Synodi gerapporteert, dat in dese zake noch zo heel veel niet en was gedaen door oorsake dat dit stuck niets te wel en was gerecommandeert bij de respective steden en leden der vergaderinge van Haer Eed. Groot Mog. en daarom was gesteuyt, doch dat naerderhandt uyt den naem des Synodi en des Noort-Hollandsche Synodi een requeste was overgelevert, tot welckers goet succes Haer Eed. Groot Mog. den gedeputeerden goede hope hadden gegeven. Is goet gevonden dat tot effect van dit goede en nodich werck — gedurende desen Synodo — bij Haer Eed. Groot Mog. sullen aenhouden de broederen van Dordrecht, Gorinchem end Hage.

Artic. 21.

[*Lopen der papen.*] — Nopende het lopen der papen, jesuiten, waer van Art. 21, is bij den gedeputeerden des Synodi gerapporteert 'tselve,

dat Art. 4 en 7 hijrvoren is gestelt; blijven dienshalven de broederen gedeputeerden alsnoch belast.

Artic. 22.

[*Schoolmeesters ten platten lande.*] — Nopende die schoolmeesters ten platten lande, mitsgaders hare sobere gagie, waervan Art. 22, om in desen enige vermeerderinge te versoucken aen Haer Eed. Groot Mog., hebben de gedeputeerden des Synodi gerapporteert, dat zij in desen noyt en waren gemoyt noch versocht; blijven darom noch deselve versocht zijnde alsnoch belast.

Artic. 23.

[*Siecketroosters op de oorlogschepen.*] — Nopende die siecketroosters op de schepe(n) van oorloge ter see, waervan Art. 23, is ingebracht van den gedeputeerden des Synodi, dat zij in desen hadden gevigileert, doch dat zij waren gewesen tot den Artikelbrief, over dat stuck geemaneert 1629, vervatende den 1 Art. dat alle morgen 't gebet zal werden gedaen; de 2 Art. dat alle degene, die met clappen oft andersins het lesen oft bidden zoude(n) mogen turberen, dat die daerover soude(n) werden gestraft, maer dat in den Artikelbrief niet expresselick stondt door wien zulx zoude geschieden. Is daerom bij den Synodum goet gevonden dat de gedeputeerden des Synodi dese sake zullen bevorderen bij al zulcke collegien, als zij zullen te rade vinden, hetzij dat daertoe extraordinare personen souden mogen gegaert werden, hetzij dat de schrijvers van de schepen, die daertoe bequaem mochten zijn, daertoe mochten gebruyckt werden.

Artic. 24.

[*Boeten voor de armen.*] — Wat de boeten van de fraudatien der armen angaet, waervan Art. 24, is bij den gedeputeerden des Synodi gerapporteert, zulx bij haer geremonstreert te zijn an Haer Eed. Groot Mog., maer dat tot nochtie geen apostille daerop was gevolcht; blijven darom de gedeputeerden des Synodi alsnoch belast.

Artic. 25.

[*Woeker.*] — Soveel angaet de wouckery, waervan Art. 25, om hijrover de professoren te versoucken dat hijrover bij haer E.E. ijts mochte werden gestelt, hebben de gedeputeerden des Synodi gerapporteert, dat de heren professoren sedert den Synodum van Leyden aen dit stuck niet en hadden gedacht, noch collegialiter daerover met elcander hadden gesproken, doch zo het Synodus sulx zoude nodich of dienstich achten, dat zij daerover wel eens vergaderen en met den anderen spreken zouden om te zien wat zij

in desen zouden doen. Is goet gevonden door den gedeputeerden des Synodi diezelvige daertoe te versoucken.

Artic. 26.

[*Rhetorykerscamer tot Bleiswijk.*] — Nopende de rhetorykerscamers tot Bleyswijk, waervan Art. 26, heeft de Achtb. heer commissaris van Haer Eed. Groot Mog. de vergaderinge hijrover openinge gedaen, dat na zijn best onthoudt daerin was voorsien bij den Hove en dat de here baljou was belast de camers met haer spelen te verbieden en te beletten, niet denckende oock, dat de rhetorykers de laeste kermis gespeelt hadden.

Artic. 27.

[*Casus matrimoniales.*] — So veel belangt de casus matrimoniales, waervan Art. 27, is bij den gedeputeerden des Synodi gerapporteert, dat de Classen alle haer bedenkingen noch niet en hadden opgesonden; is goet gevonden dat die¹⁾ noch in gebreke mochten zijn gebleven datselve te vervorderen en haer toe te senden²⁾. Insonderheydt dat men wachten zoude tot het houden des Synodi van Noort-Hollandt, in dewelcke wert verhoopt, dat alsdan diegene, die tot nochtie mochten gebleven zijn in gebreke, aldaer oock mochten gereet zijn; dewelcke casus alsdan gereet zijnde de gedeputeerden van beyde de Synoden, Suyt en Noort-Hollandt, zullen tsamen comen om die te visiteren, en daeruyt ijts bijeen te stellen en zo uyt de naem van beyde de Synoden dat an den Eed. Hove over te leveren, ten eynde bij het Eed. Hoff daerin mochte werden gedisponeert naer behoren. Ende is bij occasi(e) van dit voor verhaelde mede goet gevonden ad notam te nemen, wanneer de gedeputeerden van (de) Suyt en Noort-Hollantsche Synoden mochten gereet zijn, dat zij alsdan mogen een dach beramen in dewelcke niet alleen zij, maer oock de gedeputeerde van de andere corresponderende provincien zouden mogen bijeen comen, alwaer datselve schrift met haer gecommuniceert soude werden, om te zien ten minsten hoe na de kercken van die provincien elcanderen mochten comen in dit stuck.

Artic. 28.

[*Collecte voor den Paltz.*] — Angaende de collecten van den Phalts, waervan Art. 29, wert open gelaten tot op het laetste wanneer men van de collecte en rekeninge van de ander personen boven verhaelt zal spreken.

¹⁾ Het HS. leest: « de ».

²⁾ Blijkbaar is hier iets uitgevallen, maar ook het gecollationeerde afschrift heeft dezelfde lezing.

Artic. 29.

[*Wassenburgius.*] — Nopende de sake Wassenburgi(i), waervan Art. 30, versouckende dat den 16 Art. Synodi Leidensis soude mogen over zijn perzoon effect zorteren, hebben Deputati Synodi bekent gemaect dat zij alrede al zijn gagi(e) hadden vercregen; nopende zijn bevordering tot den dienst, dat dat der kercken en der Classen werck was, ende haer desen angaende niet wijders hadden bemoyt, en van enige kercke ofte Classe gemoyt zijnde, zulx zouden hebben gedaen als zij verstaen zouden (hebben) te behoren. De Synodus, hijrop en alles wat ter materi(e) dient end bijgebracht is lettende, heeft goet gevonden, dat de kercken D. ISAACUM Wassenburgium sullen zoucken te bevorderen ter plaetsen, alwaer zulx met goede stichtinge soude cunnen geschieden, waerover D. Wassenburgius, naerderhandt ingestaen zijnde, heeft versocht dat dese resoluti(e) wat geamplieert zoude mogen werden, dat de kercken en Classen zijn bevordringe wilden zoucken ende hem voor gerecommandeert houden, als het met stichtinge conde geschieden, welck versouck hem ten laetsten van den Synodo is toegestaen.

Artic. 30.

[*Remonstrantsche vergaderingen.*] — Om te versoucken an Haer E. Groot Mog. het weren der Remonstrantsche vergaderinge, waervan Art. 32, waertoe waren gecommiteert Hendricus Arnoldi ende Hendricus Rosakus, is van D^o. Hendr. Arnoldi, praeside de(r) vergaderinge voorgedragen, hoe dat zij tsamen an de Eed. Groot Mog. Heren Staten van Hollandt met requeste hadden versocht enich voorschrijvens an de Hog. Mog. Heren Staten Generael, om dies te beter te cunnen becomen een goet effect van dese sake; doch dat hetselve request bij seker incident was terugge gebleven, en dat zij evenwel naderhant noch een ander request hadden overgelevert uyt den naem van de gemene provincien an Hare Eed. Hooch Mog., maer tot nocht toe geen apostil en hadden gecregen, doch dat de leden van Haer Hooch Mog. hadden angenommen, ydereen bij zijn principalen, de sake te recommanderen; om welcke sake serieuselick te bevorderen neffens den anderen gedeputeerden der respectie provincien gecontinueert zijn door dese Synode de gedeputeerden voorschreven.

Artic. 31.

[*H. Alutarius en B. Rijswijck.*] — D^l. Hendricus Alutarius en Benjaminus Rijswijck hebben door D. praesidem de vergaderinge laten andienen, dat zij wat hadden in te brengen en voor te stellen tegen den Classen van Schielandt, versouckende daerop gehoort en tijt gestelt te werden, op dewelck zulx bequamelick zoude cunnen geschieden, en dat de Classis van Schielandt zoude mogen gereet zijn.

De synodale vergaderinge, de personen voorschreven horende, heeft goet gevonden dat de personen voorschreven zullen toegelaten en gehoret werden op hetgene zij tegen den Classem hebben in te brengen, mits dat men wel lette op hetgene zij zullen voorstellen, of het oock behoorlick tot desen Synodum werde gebracht en in cas van appell hij ontfancklick zij oft niet, ende dat zij mettertijt dadelick voor den Synodo alle de summaria en poinckten van beschuldigingen zullen voorstellen int corte, opdat deselvige bij den Synodum geventileert mogen werden of zij daertoe behoren en so ja, dat den Classis van Schielandt mach tijt gestelt werden, tegens dewelcke zij met hare defensien voor dese vergaderinge zullen moeten gereet zijn. Hebben dienvolgende D. ALUTARIUS en RIJSWIJCK binnen geroepen zijnde de vergaderinge voorgedragen:

1°. Dat de Classis van Schielandt bij occasi(e) van haer versochte dimissie van den kerkendienst haer so behoorlick niet en hadde gedragen tegens haer beyden, als zij wel hadden gewenscht, maer in dat doen des Classis, twelck op den 28 en 29 April op Delfshaven was gehouden, waren gemiscontenteert, warom zij haer tot desen Synodum keerden bij forme van appell, gelijk zij oock in dien tijt daervan geappelleert hadden.

2°. Dat zij haer beswaert vonden over het uytgeven des boukens D. NIURDII ¹⁾, 'twelck zij oock in dien tijt den Classe hadden vertoont, doch daerop niet hadden willen letten en dat daerom ditselvige alhijr overwogen behoort te werden.

3°. Dat zij met haer 2 voor den Classe mede op dien tijt openinge van de diaconi(e) ende den stant derselviger hadden gedaen, doch dat de Classis daerop niet en heeft begeren te letten; warom zij dit stuck tot den Synodum hadden moeten brengen.

4°. Dat de Classis van Schielandt haer niet genouchsaem de handt geboden hadde tot maintenuue van het recht der kercken.

Van welcke 4 poynekten zij verstonden, dat zij van het eerste en van het derde tot desen Synodum hadden geappelleert en darom daertoe behoorde(n); nopende het twiede en laetste van naturen daertoe mosten gebracht werden. Het Synodus 't voorstel deser 2 personen gehoort hebbende ende wat naerder overwogen, heeft verclaert dat die 2 eerste poynekten alleen in desen Synodo behoren en zullen verhandelt werden, maer de 2 laetsten gerejecteert werden en wanneer zulcke zaken zullen voorvallen, waerinne de Classis van Schielandt zoude hebben finalick geoordelt, dat zij alsdan zullen uytstaen, en dat sowel dese 2 personen als oock de Classis van Schieland haer zullen gereet houden tegen Vrijdach toecomende om alsdan in die sake te treden voor dese vergaderinge.

---

¹⁾ Zie de aantekening bij Art. 70 § 22.

Artic. 32.

[*Suspensie van een predicant door den magistraet.*] — Angaende den 34 Art., dat een subalterne magistraet zonder kercklick oft wereltlick voorgaende oordel zoude opschorten een predicant van zijn dienst, is van den gedeputeerden des Synodi gerapporteert, dat zij daertegens voorschrijvens hadden gesocht te versoucken van Haer Eed. Groot Mog. an de respective subalterne magistraten, doch dat hetzelvige request bij sekere occasi(e) was blijven leggen, 'twelck daerna als Haer Eed. Groot Mog. vergadert waren, neffens het rapport van den heere commissaris en raetsheer FAGEL, ter vergaderinge zoude gelesen werden, twelck oock zo is geschiedt. Daerop de gedeputeerden een goede apostil hebben versocht, doch tot nochtot niet vercregen, is darom goet gevonden, dat deselvige remonstrantie der gedeputeerden des Synodi copielik van woordt tot woordt so wederom an Haer Eed. Gr. Mog. zal overgelevert werden, alleen dat daer een cleyn requeste werde geannexeert, opdat de kercken bij haer angevangen lofflicke regeringe en wel gestabilieerde ordre en 't recht der kercken mochten geconserveert en gemainteneert werden door last van Haer Eed. Gr. Mog. tegen sulcke subalterne magistraten, waerover de gedeputeerden van Noort-Hollandt den Synodo hebben te verstaen gegeven, dat zij gelastet waren insgelijcken op 2 leden deses requestes voren gemelt, haer selven neffens de gedeputeerden van Suyt-Hollandt te vervougen om dat te versoucken an Haer Eed. Gr. Mog., warom de gedeputeerden deses Synodi alsnoch gelastet werden om hetzelvige te helpen effectueren.

Artic. 33.

[*'s-Hertogenbosch.*] — Bij occasie van het olesen des 40 Art. des voorleden Synodi is in de vergaderinge voorgeslagen of het niet zeer goet en ware, dat de kercke van 's-Hertogenbosch gereduceert werde door Haer Eed. Hooch Mog. onder d'een of d'ander Synode oft Classe, tenminsten dat zulx bij provisi(e) mochte geschieden, tot der tijt toe dat daer volcomen order mocht werden gestelt, is geantwoort en besloten bij de vergaderinge ten hoogsten nodich te zijn, dat met requeste an Haer Eed. Hooch Mog. sulx werde versocht en daerop naerstich angehouden, ende opdat in desen eenpaerlick met goede correspondenti(e) van onse andere goede naburige provincien soude mogen gehandelt werden, zo werden versocht de gedeputeerden van de corresponderende provincien, wanneer dit versouck zal angevangen werden, en zij daertoe van de gedeputeerden van Suyt-Hollandt zullen zijn ontboden, of personeelick haer in den Hage te willen ¹⁾ laten vinden, of door brieven haer goede intentie an de gedeputeerden onses Synodi te notificeren, ten eynde dit werck moge voltrocken werden.

¹⁾ Het HS. leest: « moeten laten vinden ».

Artic. 34.

[*Doopen der Remonstranten.*] — Also Art. 44 over den Remonstranten wert geclaecht, dat zij enige bejaerde ongedoopte personen sonder enige voorgaende consessi(e) of onderwijsinge tot den doop zouden toelaten, wert gelast de Classis van Delft en Schieland, alwaer dit zoude geschiet zijn, dat zij naerstlick inqueste zullen doen over dit stuck, en so sulx mochte bevonden werden den gedeputeerden des Synodi te kenne(n) geven, om dan ter behoorliker plaetse te remonstreren.

Artic. 35.

[*Prophanatie des Sabbats.*] — Nopende de profanatie des Sabbats, waervan Art. 45, en de insolentie der papisten etc. en het versoucken aen Haer Eed. Gr. Mog. tegens de abusen, wert alles gerefereert tot den 4 Art. hijrvoren, dewijle het hijrmede in eisdem terminis staet als daer is gementioneert, waermede dan de gedeputeerden des Synodi alsnoch belast blijven.

Artic. 36.

[*Extract der Acten aen de kerck van Batavia.*] — Op den 48 Art. worden mits desen de gedeputeerden des Synodi belastet te gedencken, dat zij alle jare den kercken van Batavia willen toesenden 'tgene hijr onder ons in de synodale resolutien ende acten soude mogen zijn gearresteert, nopende hetgene dat in de ordre der kercken substantieel zoude mogen zijn, opdat zij, zo het haer dienstich zoude mogen zijn, haer daerna mochten dragen.

Artic. 37.

[*Schriften Becii en Lydii.*] — Nopende den 50 Art. hebben de E. broederen van de Classe van Dordrecht, op den Synodum gedeputeert en verschenen, vele end verscheyden schriften uyt de monumenten (!) en papyren D. Bæon en D. Lidii sal. tot den Synodum gebracht, dewelcke bij alle de ander synodale schriften zullen geleyt werden.

Artic. 38.

[*Senden van Gereformeerde kinderen naer paepsche scholen.*] — Nopende den 52 Art., handelende daarvan dat men geen kinderen buyten 's lants, noch weeskinderen van Gereformeerde ouderen in de paepsche scholen zoude mogen senden, om in den suyrdesem des paeusdoms (!) onderwesen te werden, om hetwelck te weren sulx versocht zoude werden an den E. Hove door den gedeputeerde des Synodi; is gerapporteert sulx geschiet te zijn, doch noch geen antwoord daerop becomen te zijn en indijn de Gr. Mog. heren Staten

ondertussen van de gedeputeerden des Synodi advijs hijrover souden begeren, zullen de gedeputeerde voorschreven met advijs Haer Eed. Gr. Mog. hijrin mogen dienen, blijven darom de gedeputeerden alsnoch hijrmede belast.

Artic. 39.

[*Pasquillen en fameuse libellen.*] — Nopende den 55 Art. opdat de bouckdruckers mitsgaders haer knechten int drucken van pasquillen en fameuse libellen en zulx meer zoude mogen werden gesteuynet, waerover goet gevonden was an Haer Eed. Gr. Mog. te versoucken dat de oude placcaten hijrtogens souden mogen geresumeert werden ende geamplieert, is tot antwoord ingebracht dat het hijr oock zo mede gelegen is als Art. 4 staet; blijven daromme de Deputati Synodi alsnoch belast.

Artic. 40.

[*Mededeelen van kerckelijcke acten en resolutien.*] — Nopende het elimineren van acten, woorden en resolutien van enige kercklike vergaderinge, waervan Art. 56, als kerckenraet, Classen en Synoden, 'twelck in alle manyren niet en hoort te geschieden, is bij occasi(e) van dit Art. bij den broederen van Schielandt sodanigen casus verhaelt, noch laetst in de uytchrijvinge van de gravamina gepleecht te zijn. Is goet gevonden onder de synodale Classe van der Goude en insonderheyt aen D. LINDUM, die ¹⁾ scribe Classis is geweest doen ter tijt en op Dinxdach hijr verwacht werdt, wat naerder inqueste te doen, om zulx zoveel doenlick is te weren.

Artic. 41.

[*Legerdienst.*] — Also door veelvoudige incidenten het verblijven ²⁾ des Synodi langer uitgevallen is, als wel was vermeynt, dat oock enige inconvenienten zomwijlen comen voor te vallen bij de veranderinge der predicanten, die tot den legerdienst gebruyckt en 's jaerlix gecommiteert werden, conform den 24 Art. Synodi Leydensis, so ist om in desen te voorcomen dat de Synodus bij forme van naerder verclaringe en ampliati(e) goet gevonden heeft, dat nu voortaan den legerdienst met den anvang des jaers tot het eynde van dien zal continueren en eyndigen en dat alsdan een ander gecommiteert zal werden in Synodo tege(n)s het uytgaende jaer, twelck voor desen anstaende jaer zal doen een uyt den Classe van den Hage conform den 9 Art. hijrvoren gestelt.

---

¹⁾ Het HS heeft: « de ».

²⁾ Het HS. en afschrift lezen: « en het verblijven ».

Artic. 42.

[*Onlusten te Oudewater.*] — ADRIAEN SEBASTIAENSZ. CUM SUIS — WAERVAN Art. 59 — voor desen Synodo verschenen zijnde, heeft sich ten alderhoogsten beclaecht en beswaert vertoont over hetgene na het houden des Synodi van Schoonhoven tussen hem ende de predicanten van Oudewater was voorgevallen, den Synodo dese 3 dingen bekend makende:

1°. Dat het hoofd van de acte des Synodi voorschreven, handelende van zijne zake, mochte gedresseert ende verandert werden, also na zijn seggen de acte met het gepasseerde niet overeen quam.

2°. Dat de verkiesinge des kerckenraets mochte hervattet en verandert werden, dewijl hij daer niet bij was geweest.

3°. Dat de gedeputeerden des Synodi de acte hadden geconcipteert, die in de kercke tot Oudewater soude afgelesen werden, waerin hij versocht dat de autheurs van de onrust tot Oudewater souden in de acte uytgedrukt end enige schultbekenninge derselver personen in actis geïnserieert en sulx de gemeynthe bekend gemaect werden.

Waertegen D. JOHANNES LYDIUS en D. ABBEMA, beyde predicanten tot Oudewater, gehoort zijnde, haer ten hoogsten hebben beclaecht over het doen van den voorschreven ADRIAEN SEBASTIAENSZ., insonderheyt dat hij hem hadde gaen roemen een ander acte te hebben, de synodale acte contrarierende, bij dewelcke hij meynde ten vollen gejustificeert te zijn, welke acte hij door de gansche stadt voorschreven gestroyt en bij verscheyden personen getoont hebbende, grote onruste in de goede gemeynthe aldaer hadde veroorsaect, sulx oock dat de E. borge-mesteren derselviger stede dit vernomen hebbende, daerin hadden moeten versien met goede informatie te nemen, wat van dese sake zoude mogen wesen, waer bijgekomen is, dat de gedeputeerden des Synodi hebben gerelateert, wat al devoiren en goede instantien, wat nauwe en pertinente inqueste zij hadden gedaen op alles, ja, dat zij oock een acte tot bevredinge der parthien en geruststellinge der gemeynthe hadden ingestelt, dewelck(e) van den predickstoel zoude afgelesen werden, doch dat sulx alles was tevergeefs geweest, dewijle ADRIAEN SEBASTIAENSZ. hem daermede niet hadde willen laten vergenougen.

Op welke voorstell beyder deser parthien bij de vergaderinge in de vrese des Heren gelet zijnde, is bij den Synodum verstaen, dat bij een forme van naerder verclaringe 't hooft des Art. in deser vougen verstaen werdt: Dat wel niet eygentlick de predicanten van Oudewater, maer de predicanten des Classis, waervan zij een lidt of leden waren, daermede verstaen en gemeynt werden, tusschen tijde dat de gehele acte zal blijven in zijn geheel. Ten anderen dat de kerckenraet, die vercoren is, zal blijven, overmits deselve is geschiedt met kennis end ordre der gedeputeerde des Synodi, en hij oock tot het overstaen derselviger verkiesinge was versocht, maer

zelfs hadde geweygert te comen en zijn keurstemme daerinne te hebben.

Ten derden dat de acte bij den gedeputeerden geconcipieert zo zall blijven en afgelesen werden tot bevredinge der gemeynthe.

Ten vijfden dat beyde de parthyen, in de tegenwoordicheyt des Synodi, haer met dese uytprake zullen houden vergenoucht en met elcander broederlick versounen. En dat ADRIAEN SEBASTIAENSZ. uyt den naem des Synodi zal vermaent werden, als een oudt ouderling in kercklike zaken wel ervaren, onvoorsichtich te hebben gedaen, dat hij over niuwe incidenten na den voorgaenden Synodum voorgevallen, voorbijgaende alle kercklike vergaderinge, hem geadresseert heeft an enige politiquen, om zijn clachten zo ter eerster instanti(e) door de handen van zodanige te doen devolveren an Haer Eed. Gr. Mog. Ten anderen dat hij qualick hadde gedaen, weygerende als ouderling zijne stemme te geven in de verkiesinge van den nieuwen kerckenraet niet-tegenstaende het versouck en ernstige vermaninge daertoe. Ten derden, dat (hij) de acte, die hij hadde uytgestroyt ende misbruyckt als contrarierende de acte des Synodi na zijn meninge, zoude intrecken en den Synodo behandigen. Ten laetsten, dat hij seer qualick doet hem selven absenterende van de predicatie, kercke en Avontmael des Heren tot Oudewater tot anstoot en ergernisse van velen.

An de andersijde dat de predicanten hen ¹⁾ voortaan zullen abstinieren en onthouden van haer selven te purgeren ende te verontschuldigen bij dese oft bij die, en insonderheyt in hare predicatien alsoft zij niet onordentlix hadden gedaen, gelijk haer naergehouden wert zulx gedaen te hebben. Ten anderen, dat de leraers aldaer haer sullen vermaent houden van ADRIAEN SEBASTIAENSZ. met den zijnen eerliken te spreken, en haer met alle Christelike liefde te bejegenen, gelijk hij en de zijne aen zijn zijde zulx mede zullen doen tegens haer leraers. Ende zijn dese poynekten ten laetsten beyde de parthien voorgelesen, ten eynde hijrover elck zijn schult bekennende met elcander zouden mogen voor den Synodo versounen, waertoe D. LYDIUS en ABBAMA haer willich hebben betoont, mits dat enige mochten werden gedeputeert na Oudewater, die die totale reconciliati(e) tussen den kerckenraet en ADRIAEN SEBASTIAENSZ. mitsgaders de E. magistraet tegens hem mochten voltrecken; also over 14 dagen het Avontmael des Heren zoude gehouden werden. Maer ADRIAEN SEBASTIAENSZ. cum suis hebben met desen voerslach des Synodi en haer goede intenti(e) geen contentement genomen, haer misnougen in desen daertegen vertonende; tuschen tijden wel mogen lijden van haer zijde, dat oock enige mochten werden gedeputeert tot Oudewater, om te zien waertoe zij de zake zouden kunnen brengen, dat zij haer als Christenen wilden dragen, maer dat zij vooral met de acte niet tevreeden waren.

¹⁾ Het HS. leest: « hem ».

Waerop de Synodus acht nemende en niet meer als de vrede der kercken behertigende goet gevonden heeft derwaerts af te senden D. GELLIUM DE BOUMA, Deputatum uyt Gelderland, D. ISACUM JUNIUM Deputatum uyt Suyt-Hollant en D. PETRUM VLIGERIUM, predicant tot Yselsteyn, ten eynde dat de zake bij een goede reconciliati(e) mocht afgedaen werden. Welcke broederen voorschreven wedergekeert zijnde hebben den Synodo bekend gemaect, dat zij seer vele inductien en reden hadden gebruyckt, ja alle instantien gedaen om ADRIAEN SEBASTIAENSZ. cum suis tevreden te stellen, mitsgaders alle onlusten tu(s)schen den kerckenraet, leraers en ADRIAEN SEBASTIAENSZ. wech te nemen, doch dat zij het seer so hadden gelaten als zij het hadden gevonden, en dat ADRIAEN SEBASTIAENSZ. vast bleeff bij 'tgene hijvoren van hem is versocht, waerop de Synodus, lettende dat ADRIAEN SEBASTIAENSZ. nergens na en begeerde te luysteren, eyntlick de vergaderinge alles wat voor ende na ingebracht en gehoord was, overwogen hebbende in de vrese des Heren, heeft geoordeelt dat de verkiesinge des kerckenraets debite en wettlick was geschiedt, ende dat daarom de ledematen derselver kercke deselve daervoor behoren te erkennen. Ten anderen dat de Synodus verstaet, dat op alles wat onordentlick soude mogen zijn geschiet, so ontrent het houden des Avontmaels als de verkiesinge des kerckenraets, dat daerop wel rijpelijk bij den Synodum tot Schoonhoven was gelettet, dat alle beschuldningen ter wetersijde wel waren geexamineert, en dat voor den Synodum elx nopende zijn censure en straffe zulx hadde gedragen, so hij hadde verdient, waeran dat yder een der gemeynthe hem hadde behoren te gedragen, en voor alsnoch vergenoucht te houden, en daerin yder een elcanderen, int gene hij meent geledeert en geergert te zijn, zowel in tgene voor als na den Synodum tot Schoonhoven zoude zijn gepasseert, naer den aert der liefde wilde en behoorde te vergeven en vergeten, sonder immermeer daeran te gedencken. Aen welke resoluti(e) de Synodus alsnoch hem gedraecht en zal deselve de gemeynthe van den predickstoel genotificeert en bekend gemaect werden door PETRUM VLIGERIUM op Sondach toecomende. Van welke commissi(e) wedergekeert zijnde, den Synodo heeft gerapporteert, hoe dat hij wel alles hadde soncken te brengen tot vrede, doch dat ADRIAEN SEBASTIAENSZ. voor dien tijt daertoe noch niet en conde verstaen, hoewel hij hem vrij wat gesegliker anstelde als voren, annemende het volck te vermanen om niet buyten, maer binnen Oudewater ter predicatie te gaen en te contribuieren an zijn zijde wat tot vrede zoude behoren, verclarende noyt geweygert te hebben ceurstemmen te geven over de verkiesinge, ten anderen versouckende copie van de afgelesen acte van den predickstoel aldaer, vresende dat daer noch een naerder acte en resoluti(e) des Synodi soude volgen over dese sake; waertoe niettegenstaende

D^{us}. VLIGERIUS hem contentement heeft soucken te doen, hij zulk zo wel niet en heeft angenomen, verscheyden malen zich beroupende op zijne medebroederen in desen, sonder welcke hij niet anders conde seggen of antwoorden. Waerover de Synodus geordelt heft warachtich te zijn, nopende het eerste poynt, dat hij van de gedeputeerden des Synodi angesproken zijnde geweygert heft zijn keurstemme te geven, conform de confessie der gedeputeerden in desen. Ende wat het twiede angaet, dat hem copie van de afgelesen acte, des versocht zijnde, zal werden vergunt. Wat het derde angaet dat daer geen naerder resoluti(e) zal volgen van den Synodo, maer alles bij hetgene was gedaen zoude gelaten werden. Ende also uyt het rapport D. VLIGERII blijckelick was, dat de sake nu met ADRIAEN SEBASTIAENSZ. wat beter tot de vrede sich schickte, is goet gevonden, om deselve gemiscontenteerde broederen te geven goet contentement, dat derwaerts haer zullen vervougen met de eerste gelegentheyt D. VLIGERIUS en JOH. GEORGI, om deselve conform de resoluti(e) des Synodi op haere bovengestelde grieven satisfactie te doen, tot gerustheyt der kercke tot Oudewater en bevredinge der altereerde gemoederen. Is middelertijt voor de Synode tot Schiedam vergadert JOH. LYDIUS met behoorlike credenti(e) van den Achtb. magistraet en kerckenraet tot Oudewater, mondeling en schriftelick den Synodo bekent makende de nieuwe moyte ontstaen in de kercke voorschreven uyt seker verbael ¹⁾ in druck uytgegeven, versouckende dat in desen zuleke ordre bij den Synodum soude mogen werden beraemt, dat de nieuwe ontstane swaricheyt mocht geremedieert werden, concluderende en versouckende dese 4 dingen: 1°. de intreckinge desselven verbaels; 2°. dat de novo een acte affgelesen mochte werden om de gemeyntheit tevreden te stellen over dit verbael; 3°. dat de copie van de acte bij D. VLIGERIUM afgelesen haer soude mogen gegeven werden; 4°. dat de Synodus soude gelieven te lasten den Achtb. magistraet tot Oudewater, dat die ADRIAEN SEBASTIAENSZ. mochte lasten zijne acte, daermede hij omliep, over te leveren in haer handen ²⁾. De Synodus, dit alles hebbende angehooft en in de vrese des Heren overwogen, heft geresolveert als volcht: op het 1ste dat nu alrede bij den Synodum was ordre gestelt, gelijk hijronder volcht, om bij Haer Eed. Mog. Gecommitteerde Raden te versoucken, dat overal dit verbael soude mogen ingetrocken werden en verboden, als zijnde zonder naem des autheurs en laste der overichheden of der kercken uytgegeven, breder sulx blyckende bij de resolutien des Synodi genomen en hijr geinsereert. Is de vergaderinge bekent gemaect bij dese occasye dat tot mercklick

¹⁾ Hiermede moet bedoeld zijn hetzelfde «Verbael» als even later genoemd wordt.

²⁾ Het HS. leest: «dat de ADRIAEN SEBASTIAENSZ. zijne acte mochte 't laste daermede hij omliep, te leveren in haer handen».

nadeel en verachttinge des voorleden Synodi tot Schoonhoven en enige leden van dien in publiquen druck uytgegeven is en oentlick in de steden van Hollant vercocht werdt het verbael¹⁾ nopende de acten des voorleden Synodi bij de Achtb. heer commissaris FRANCOIS FAGEL, raetsheer in den Hoogen Rade aen de Eed. Gr. M. heren Staten van Hollant en Westvrieslant van desen overgelevert sonder daerbij te vougen de replique bij praesidem, assessorem en scribam tot verantwoordinge desselven Synodi aen Haer Eed. Gr. Mog. geexhybeert, sonder oock uyt te drucken de resolutien van Haer Eed. Gr. Mog. over deselve verschillen genomen, waervan den Synodo oock een exemplaar deses angaende is verthoont, waerover de Synodus haer bedroeft en becommert vindende, goet gevonden heeft zulx alles an de Eed. Mog. heren Gecommitteerde Raden beleefdlick te vertonen en eerbiedichlick te versoucken, dat Haer Eed. Mog. sulcken ongebonden licentie van drucken gelieven door behoorlike middelen voor te comen en dese gedruckte en gestroyde exemplaren van het voornoemt verbael bij publicatie te doen intrecken ende voor pasquillen te verclaren, opdat de geinteresseerde in desen niet genootsaecht en werden, waervan zij liever om mercklike reden ontslagen zijn wilden, hare replijck neffens de verclaringe van den twieden commissaris end die resolutie van Haer Eed. Gr. Mog. ende wat voorts an de materie dependeert tot nodige verantwoordinge van de voornomde Synodus oock door den druck gemeen te maken. End zal dese remonstrantie en request van den gedeputeerden des Synodi ingestelt ende aen Haer Eed. Mog. bij den aldereersten overgelevert werden. Twelck oock geschiet zijnde Haer Eed. Mog. desen angaende haer niet wel vergenoucht hebben gehouden, tot apostil den gedeputeerden voorschreven gevende dat Haer Eed. Mog. an alle officieren der steden souden schrijven, door welcke deselvige gelast souden werden die bouxkens te verbieden, end bij alle druckers oft bouckvercopers op te soucken en in te trecken waerbij dese zake is gebleven. Opt twiede dat een nieuwe acte als hijrna volcht gestelt end in de gemeynte tot Oudewater afgelesen zal werden tot bevredinge van de ontruste gemoederen over 't voorschreven verbael, waerin gementioneert zullen werden de resolutie der Synoden zo tot Schoonhoven als tot Schiedam gehouden, bij dewelcke resolutien de Synodus alsnoch blijft en de kerecke van Oudewater alsnoch vermaent haer an deselvige te houden sonder enichsins acht te nemen op het voorschreven verbael, dies te meer also bij Haer Eed. Gr. Mog. over de rapporten ter wetersijden geschiet verstaen is, dat deselve tot nymants praëjudici(e) oft nadeel soude misduydet werden. Opt 3de is verstaen dat den broederen copie van de acte, bij D. VLIETRIJUM afgelesen, zal gegeven werden. Wat het

¹⁾ Vergelijk de aantekening bij Art. 18 der voorgaande Synode, blz. 344.

4de belangt vindt de Synodus niet goet daerin te treden of dien last op haer te nemen, maer so de Acbtb. magistraet verneempt dat door die voorseyde acte de goede gemeeynte tot Oudewater ontrustet wert, vertrouwt de Synodus, dat haer Achtb. sulcke ordre daerin zullen beramen, waerdoor sodanige ongerusticheyt wel zall cunnen wechgenomen werden.

ACTE TOT OUDEWATER AFGELESEN. — Also den Synodo, voor tegenwoordich net tot Schiedam vergadert, is bekent gemaect dat de goede gemeeynte tot Oudewater seer ontstelt en ontrust is gemaect door seker bouwen, geintituleert: Verbael etc. uytgegeven zonder kennis des autheurs of approba(tie) en goetvinden van enige overicheden off kercken, so ist dat bij desen uyt den naem des Synodi voorschreven alle en een yder, die in desen mochten ontrust zijn, werden vermaent haer an datselve verbael int minste niet te willen stoten, alsof hetzelfde enige der synodale en kercklike handelingen soude praediciëren, dewijl hetselve buyten stijl en ordre uytgegeven is. Warom de E. Synodus de goede gemeeynte tot Oudewater wil vermaent houden zich in alles te willen houden oft gedragen an de resolutien over dit stuck genomen, so in den Synodo tot Schoonhoven, als nu laetst mede tot Schiedam, dies te meer, also bij de Eed. Gr. Mog. heren Staten van Hollant en Westvrieslant verstaen is, dat de rapporten, nopende het voorschreven verbael en die verantwoordinge daertegens gedaen tot nymants laste soude misduydet werden, yder een blijvende ter goeder naem en faem. End darom dese gemeeynte van hetgeen voorschreven is gelieve te nemen contentement en haer gerust houden.

Over welcke rapporten D. LYDII mitsgaders het aflesen der acte en resolutie des Synodi namaels ADRIAEN SEBASTIAENSZ. bij den Synodo weder querelerende, hem tot antwoord is gegeven dat hij hemzelven in desen allen wilde gerust houden met hetgene in vorige actis in zijn zake was geconcludeert; dat oock de Synodus in desen oock niet meer conde doen, te meer dewijl in het laest in den Synodo niet is geproponeert, dat hem nadelich was, daarom bij het aflesen van de laetste acte oock wilde laten berusten, waerop ADRIAEN SEBASTIAENSZ. oock na huys is vertrocken.

Artic. 43.

[*Schoenderlo.*] — Nopende de sake van Schoenderlo, waerover voor desen is geclaecht, heeft de Classis van Schielandt zulx hijrvan getuycht dat zij in desen waren besich geweest, doch door seker incident niet ten vollen ware afgedaen.

Artic. 44.

[*Joh. Lucae.*] — Nopende de sake JOH. LUCÆ, voor desen gewesen Remonstrants predicant, mitsgaders sijne versochte versouninge, twelek bij den broederen van Buren in den Synodo was voorgesteld, daervan handelt Artic. 67, is goet gevonden, also mercklike grove stucken zijn lere en leven angaende van denselvigen bekent en geconfesseert waren, waerin hij hem selven seer lelick hadde gedragen, waerover hij oock bij den E. Classis van Zutphen gedeporteert en inhabijl verclaert was tot den kerckendienst, so ist dat bij de vergaderinge besloten is bij aldien dat JOH. LUCÆ alleen zoude versoucken om tot een lidtmaet der kercken angenommen te werden, en op dien voet sijne versouninge soude begeren, dat de kercke van Ysselsteyn of de Classe van Buren nauwe zal letten op zijn manyre van leven, en zo hij hem daerinne, een mercklike tijt beproeft zijnde, zo mocht comen te dragen, dat hij mercklike tekenen van bekering mocht tonen, dat alsdan de kerck en Classis voorschreven dien persoon zal zoucken an de handt te houden en ten rechten wege te brengen, mits voor zijne versouninge met de kercke hij hem praesentere an den Classe van Zutphen en den Synodo van Utrecht, om deselve satisfacti(e) te geven, en dat daerna met kennis des Synodi daerinne wijders werde gehandelt, en so tot een lidt der kercken angenommen werde. Edoch (indien) zijn versouck zoude mogen strecken na de gedane versouninge namaels tot den kerckendienst gevordert te mogen werden, zo zal in desen niet licht geprocedeert werden, maer een langen tijt van beproevinge¹⁾ hem werden geordineert, om te verstaen wat elke reyse daerin soude orbaer zijn gedaen te werden, en of hij oock sodanich contentement in lere en leven geve als wel behoort, doch dat voor deze tijt hem alle hope werde afgesneden van tot den H. kerckendienst gevordert te cunnen werden 't sij hijr oft in de kercken van Oosten West-Indien.

Artic. 45.

[*Weduwen der predicanten.*] — Wat angaet de weduwen der afgestorven kerckendienaren, om voor haer augmentati(e) te versoucken, waervan Art. 20 wert gementioneert, hebben de E. broederen JOH. SELOSSA, JOH. VELTHUSIUS, SAM. EVERHARDI in den Hage geweest en de sake an enige leden van Haer Eed. Gr. Mog. op het ernstichste gerecommandeert, dewelcke uyt den Hage wedergekeert zijnde, hebben gerapporteert, dat het versouck stont in seer goede terminis, niet twijfelende oft het soude nu tot contentement der weduwen afgedaen werden, alleen dat maer het getall der weduwen met den eersten Haer Eed. Gr. Mog. bekent gemaect werde; wat de middelen

---

¹⁾ Het HS. leest: «beproevinge».

belangen, tot de augmentati(e) van noden zijnde, dat Haer Gr. Mog. daerin sulcken zorgen souden stellen, dat de vergaderinge daerin contentement soude nemen, allēen dat Haer Gr. Mog. geerne het advijs van de Eed. Mog. Gecommitteerde Raden, insonderheyt over het fournissement der penningen hīrtoe requireerden, conform de rapporten hījrover in Synodo gedaen door D. VERSTEGIUM, D. SLATIUM en namaels door D. HENRICUM ARNOLDI en GERH. LEEUWIUM, tot het anhouden in desen gedeputeert. En also dit noch zo heel niet en is voltrocken, zo zullen de gedeputeerden des Synodi hījrover bij Haere Eed. Gr. Mog. serieuselicken anhouden.

Artic. 46.

[*Rotterdam.*] — Nopende den 69 Art. indien de Achtb. Magistraet van Rotterdam met gewelt soude mogen weren de predicanten aldaer van hare diensten, dat daertegen mayntenuē der kerckendienaren soude versocht werden bij Haere Eed. Gr. Mog., is van den gedeputeerden des Synodi geantwoordt, dat zij van haer besoygnies rekeningē zullen doen als den 18 Art. des voorleden Synodi zal verhandelt werden, de zake van Rotterdam betreffende.

Artic. 47.

[*Rotterdam.*] — Bij occasie van het stellen des 18 Art. Synodi Schoonhoviaanae en des oplesens van den 43 Art. is bij D. praesidem enige swaricheyt gemaect, menende dat de woorden van den Art. grotelīx lagen tot beswaerenisse der gedeputeerden ad causam Rotterodamensem, mitsgaders hare besoygnies in desen, versouckende daromme redres van dījn Art. tot haerder ontlastinge, des te meer also desen Art. van D. NIENRODIO in zījn boucken was verclaert tot nadeel van deselve gedeputeerden, so sīj seyden. Die vergaderinge op alles wat wījt en breet en na lange debatten hījrover is verhaelt te wedsījden gelett hebbende, heeft eyntlickē verstaen, dat de acte van den 18 Artic. geensins tot beswaernisse oft nadeel van d'eēn oft d'ander parthye diende, noch met zulcken intenti(e) niet en was gestelt, en dat D. NIENRODIUS, eer men vorder hījrinne soude gaen, eerst moste werden gehoordt. Edoch de broederen gedeputeerden, verstaen hebbende de goede intenti(e) en verclaringe des Synodi, hebben met de verclaringe namaels contentement genomen.

Artic. 48.

[*P. Nienrodus naer Alcaer beroepen.*] — Sījn mede voor de vergaderinge verschenen de E.E. gedeputeerden uyt de Achtb. magistraet en kerckenraet van Alcaer, ADRIAEN DIRKX DE JONG, outborgemester; PIETER WIERTZ VAN HARINGKASPEL, vroetschap derselviger stede;

D. WILHELMUS SOMERUS, dienaer Jesu Christi aldaer; PITTER CORNELIJSZ. CROMHOUT, ouderling en JOHAN JACOBSZ. SCHOUTET, diacon, welke gedeputeerden de vergaderinge met een lange diducti(e) en vele reden hebben bekent gemaect, hoe dat zij uyt den name haerder gemeynthe sekere beroupinge op den persoon D. NIJENRODII hadden gedaen, die welke bij den kerckenraet van Rotterdam en bij den Classe daerna afgeslagen was, wienshalven zij genootsaecht waren van den kerckenraets en des Classis oordel — als daermede niet gecontenteert zijnde — te appelleren tot desen Synodum. versouckende op alle manyren an de vergaderinge, dat immers in dit stuck zoo mochte werden geprocedeert, dat de gedane beroupinge op D. NIJENRODIUM zijnen voortgang mochte erlangen, tot rust der kercke tot Rotterdam ende tot contentement van de kercke tot Alcaer, waerover de gedeputeerden voorschreven oock de beroupinge selfs den Synodo hebben gepraesenteert bij den kerckenraet van Alcaer ingestelt ende van den Achtb. magistraet en van den Classe van Alcaer geaprobeert; welke voorstel en versouck der gedeputeerden voorschreven bij de vergaderinge gehoort zijnde, is denzelvigen tot antwoord gegeven dat de E. Synodus op alles naerstich soude letten, sowel an de ene zijde op den staet van de kercke van Alcaer, als wel insonderheyt op de stichtinge en 't welvaren van de kercke tot Rotterdam en zo daerin voortgaen als zij best zoude oordelen te behoren.

Ende also den 18 Art. des voorleden Synodi sonder denselvigen te lesen opengelaten was, ter tijt toe, dat men van de sake en beroupinge D. NIJENRODII soude spreken, so is bij occasie van het gedaen beroupinge van die van Alcaer op D. NIJENRODIUM denselvigen 18 Artic. opgelesen; op welke pointen desselvigen Art. van stuck tot stuck van den E. gedeputeerden des Synodi wijtlopich is geopent en gerapporteert, dat zij op alles goede zorge hadden gedragen, dat doch de Synodus het effect van dienzelvigen Art. soude mogen erlangen, doch te vergeefs. Aen welke besoignien en moyten de vergaderinge goet contentement heft genomen en den E. gedeputeerden van het rapport bedanckt.

Die synodale vergaderinge op alles wat voorgesteld was wel lettende en niets meer ter herten nemende als de rust en stichtinge der kercken, mitsgaders de restauratie van den bedroufdend standt der gemeynthe tot Rotterdam, heeft eyntliken in den name des Heren angevangen te spreken van dit gehele stuck, mitsgaders de beroupinge D. NIJENRODII en opdat in desen niet alleen ordentlick, maer oock met vrucht zoude mogen geprocedeert werden, so is voorgeslagen also den 69 Art. des voorleden Synodi vermeldet: bij aldien de Achtb. magistraet van Rotterdam in het oordel des Synodi, Art. 18 uytgedruet, niet wilde acquiesceren, maer den predicanten tot Rotterdam met geweld wilde weren van den predickstoel, dat alsdan de gedeputeerden des Synodi

over dit stuck zouden clagen aen ¹⁾ Haer Eed. Groot Mog. of nu dan niet nodich oft voor aleerst dienstich ware nomine Synodi een clare en bondige remonstrantie in te stellen aen Haer Eed. Gr. Mog., aenwijsende de onbehoorlicke proceduren met dewelcke dat tegens den predicanten en kerckenraet van Rotterdam in verscheyden handelingen bij verscheyden tijden was gegaen, streckende dit alles niet alleen tot vercreuckinge van het recht der kercken, maer tot totale wechneming van de wel gestabilieerde en gepractiseerde ordre der kercke voorschreven, mitsgaders tot vercleyninge der Synoden en verscheyden synodale en kercklike resolutien. Waerinne de E. Synodus verstaet door dusdanige voet van procederen, bij haer Achtb. ingegaen, de kercke het grootste ongelijk angedaen te werden en waerover dat dese Synodus genootsaect wert te suchten tot Godt in droefheyth hares gemoets en ziele, ten eynde dat doch in toecomende tijden — so men immers nu door de ongelegentheyth des tijts en der voorschreven harde proceduren wat soude moeten wijcken in desen — sulx niet meer mochte getenteert werden van enige subalterne magistraten of anderen als nu aldaer was gepleecht tot mercklicke onlust en onrust der kercke en infracti(e) van alle goede ordre.

Ten anderen, dat in het verhandelen deser saken naerstichlick werde gelett bij den Synodum op het stuck der dimissi(e) D. ALUTARIJ en RIJSWIJCI. Ten derden dat alvoor men wijders in de dimissi(e) D. NIJWENRODII handelt, dat alles an de magistraet tot Rotterdam so mochte gedirigeert werden, dat op het voorsien derselviger kercke met andere dienaren op den voet van correspondenti(e) sodanige ordre mochte werden gestelt en in de handen van desen Eerwaerd. Synodo gegeven — indijn dat het geviel dat de tegenwoordige leraren verplaetst oft elders quamen beroupen te werden — over het stuck der kercke tot Rotterdam, mitsgaders het redres tot bevestinge des kerckenraets, dat namaels daerdoor de kercke voorschreven niet tot schade, ongemack, of niuwe moyten quame te vervallen, maer dat eenmael deselvige kercke uyt alle hare moyten en swaricheden tot ruste en vrede gebracht mochte werden, 'twelck alle dese Synodus haer heeft wel laten gevallen. Waerop wijders is gevolcht dat dese Synodus goet gevonden heeft alvoren D. NIJWENRODIUM te horen, mitsgaders den kerckenraet tot Rotterdam, en daerna bij gelegentheyth te letten op hetgene post Synodum soude mogen tot D. NIJWENRODII last zijn uytgegeven, 't zij bij hem oft bij anderen en daerop te antwoorden.

Welcke D. NIJWENRODIUS binnengestaen en hem van D. praeside afgevraecht zijnde, hoe hij zich selven tot dese beroupinge van Alcmæer mochte geroert vinden, zo ten ansien de kercke daervan, en ten ansien de kercke daertoe hij beropen werd, heeft voor de vergaderinge

---

¹⁾ Het HS. leest: «aen den».

verclaert, hoe dat hij de beroeping in allen manyren voor wettich erkende en dat hij ter weder zijden praegnante reden daerin sach, dewelcke zijn gemoet zeer druckten, warom hij tot contentement zijns gemoets, aleeer hij op de beroeping selfs een ronde antwoord conde geven, dese navolgende grieven den Synodo bekent maeckte, opdat de E. Synodus daerin hem wat voldoen mochte, vooreerst of de saken der kercken hij te lande so desperaet stonden, dat daer geen apparenti(e) van de restitutie zijns persoons in zijnen dienst zoude wesen, en of zulx met geen goede stichtinge conde geschieden, fonderende hetselve op den 61 Art. Synodi Schoonhovianae, warom hij twijvelmoedich zijnde hijrover dit den Synodo in bedencken gaff.

Ten anderen dat niet dan al te notoir was, hoe dat de Achtb. magistraet tot Rotterdam als noch bleven opiniatrereren in het tegenstaen van het recht der kercke ende goede regeringe in de gemeynthe, item over de bevestinge des vercoren kerckenraets, dat hij oock grotelich vreesde, dat over het stuck van correspondenti(e) en beroupinge van andere dienaren in de kercke het seltsaem met de E. magistraet wilde afflopen en dat darom alvorens wel (daer)op mochte bij den Synodum voorsien en gelettet werden, dat de kerck onder het beleyt deses Synodi met goede leraers werde versocht.

Ten derden, dat de Synodus wel wilde overwegen of het all raetsam zoude zijn om enige weynige dolianten en parthien D. NIJENRODII te contenteren, de andere leden der kercke, die veel honderden zijn, te offenseren en te bedroeven door het dimitteren van zijn persoon tot de kercke van Alckmaer en darom goet waer dese reden wat naerder te overwegen.

Ten vijfden of D. NIJENRODII gaen tot Alckmaer al stichtelick zoude cunnen zijn ten ansien van de kercke, van dewelcke hij nu beroepen wierd, insonderheyt daer zijn persoon so wert ten toon gestelt van D. ALUTARIO en D. RIJSWIJCK in hare bouwkens, aen welke fauten zo hij mochte schuldich zijn, hij in alle gevalle zulcken dienst niet waerdich en conde sijn, warom hij deselve blame, tot zijnen last in druck uytgegeven, versochte van den Synodo geexamineert te werden. Op welke reden en grieven, so wanneer die E. Synodus zoude D. NIJENRODII gelieven een naeckte verclaringe te geven, hij alsdan met meerder gerustheyt zijns gemoets over 't stuck der beroupinge sich zoude cunnen verclaren.

Sijn mede binnen gestaen de E. broederen des kerckenraets van Rotterdam LEVINUS BECKMANNUS, DOMINICUS BOUWENS, REYNIJSE VAN DRIEL, DANIEL ROMBOUTS ende GWILIAEM HERMANS, diacon, gevende voor den Synodo reden, warom zij D. NIJENRODII niet hadden cunnen dimitteren.

Vooreerst omdat D. NIJENRODII goddelick en wettelick was beroupen en noch in de laetste Synodo van Schoonhoven goet gevonden was, dat D. NIJENRODII in zijnen dienst zoude continueren; en also

de kerckenraet van Rotterdam alsnoch niet culpabel in leer oft leven in hem vondt, hem geenssins conde dimitteren noch oock in haer vermogen was zulx te doen.

Ten anderen, dat de kerckenraet al over lange tijd geoordeelt hadde in haere vergaderinge, dat D. NIJENRODIUS met stichtinge niet conde noch mochte verplaetst werden, en dat het grootste deel der gansche gemeynte aldaer so op D. NIJENRODII persoon anhiel en gesint was, dat sonder grote ontstichtinge, confusi(e), ja ondanck der gemeynte de dimissi(e) niet en zoude geschieden, warom zij oock zelve over de dimissi(e) difficulteerden.

Is mede tenselvigen dage de Classis van Schielandt over dit stuck gehoord, also de gedeputeerden van Alcmaer van den Classe op desen Synodum geappelleert hadden, welke heeft verclaert dat deselve reden, die nu voren van de kerckenraet sijn verhaelt en geposeert, mede bij den Classem in considerati(e) waren gecomen, waerover D. NIJENRODIUS gehoord zijnde hemzelve wel geseglick anstelde in dit beroup, mits dat zijn ontslaginge met rust ende stichtinge, so van zijn kercke als Classe, conde geschieden en zo dat niet practicabel was, dat hij gesint was zijn kercke bij te blijven en soet en zuyr met deselve uyt te staen. Ende also die E. kerckenraet voor den Classe om redenen verhaelt D. NIJENRODIUM, haer getrouwe predicant, niet conde noch wilde dimitteren, dat de E. Classis oock voor dien tijd tot zijn dimissie niet en conde verstaen, warom die ¹⁾ van Alckmaer op desen Synodum hadden geappelleert. Dewijl nu de kercke van Alcmaer grote instantie doet op den persoon D. NIJENRODII en de Synodus daerover zo D. NIJENRODIUM, zo de kerckenraet, zo den Classem, mitsgaders hare redenen gehoord heft, so heeft het Synodus verstaen, alvorens zij trede tot finale afhandeling oft sententie in desen, dat enige gedeputeerden zullen werden vercoren, die haer an de Achtb. magistraet van Rotterdam zullen vervougen om uyt Haer Achtb. te verstaen oft Haer Achtb. haer soude cunnen submitteren, indijn de Synodus quame te oordelen de reden van de kercke van Rotterdam int behouden D. NIJENRODII praegnanter te zijn als de reden van Alcmaer int versoucken; ende D. NIJENRODIUS den Synodo conde contentement geven over 'tgene (t'zedert) den laetsten Synodo was voorgevallen, dat deselve NIJENRODIUS mits voorgaende reconciliati(e) sijn dienst zonder belettinge van Haer Achtb. soude mogen betreden.

Ten anderen, dat men de Achtb. magistraet afvraege, waervoor dat zij D. ALUTARIUM en RIJSWIJCK, mitsgaders haer dimissi(e), die zij van den Classe versocht hebben, en haer toegestaen is, nemen en houden.

Ten derden, also D. NIJENRODIUS om zijn voorgestelde grieven ende de E. kerckenraet van Rotterdam, om haer gegevene redenen niet

¹⁾ Het HS. leest: « de ».

so tot de dimissie en condon verstaen, so is raetsaem gevonden alvorens te versoucken, dat Haer Achtb. gelieven den Synodo en kercke te geven goet contentement opdat bij quiteringe der predicanten, oft enige derselve van hare kercke, deselve kercke wederom met godtsalige leraers onder het beleyt des Synodi oft haer gedeputeerden soude mogen voorsien werden, en dat voor dese ene reyse, sonder dat in consequenti(e) te trecken, tot beroupinge van andere leraren mochte bij de kercke en den gedeputeerden onverhindert geprocedeert werden. Mitsgaders op enen vasten voet van correspondentie voor het toecomende wel te letten tot de minste praedjudici(e) der kercken en tot de minste verswackinge van 't recht en ordre in desen gebruycklick, met enen anhoudende, dat doch den niuwen kerckenraet tot haer vercoren dienst zoude mogen bevesticht werden en onverhindert toegelaten. Over welcke poincten alle de gedeputeerden ad hanc causam met Haere Achtb. zullen handelen, om daerna an den Synodum van alles goet rapport te doen en dat alsdan hijrinne zo mach werden geprocedeert, dat de ruste der kercke van Rotterdam herstelt en alles in goede order gebracht mach werden, en zijn tot dit swaer werck te verrichten gecommitteert van den Synodo D. SAMUEL BARTHOLDI, D. GERHARDUS SEVENHUSIUS, D. JOH. BOCARDUS, dewelcke tenselvigen dage met credenti(e) en instructi(e) derwaerts verweist ¹⁾ zijn.

Artic. 49.

[*Michael de Monserratte.*] — Is mede tenselven dage voor de vergaderinge verschenen MICHAEL DE MONSSERRATTE, zijnde van geboorte uyt Hispanien, 't paeusdom hebbende verlaten en onse ware Christelicke religie angenomen, versouckende van de respectieve Classen en kercken, dat hij voor den tijt van een jaer enige onderhoudt soude mogen trecken tot alimentatie van zijn en zijn huysvrouw en zijn kinderen. Bij occasie van welcken versouck den Synodo mede bekent gemaect is bij requeste noch een ander versouck uyt den naem van ISAACO PALACIO ²⁾, sone van JOSEPH DE PALACE, agent van den coninck van Barbaryen bij Haere Hooch Mog., dewelcke uyt het Jodendoom zich tot de kercke des Heren hijr te lande hadde begeben, warover hij in

¹⁾ Het HS. leest: « vereyscht ».

²⁾ Niet-Christelijke vorsten lieten zich bij de Republiek nog al eens vertegenwoordigen door Joden Zoo speelde in de eerste helft der zeventiende eeuw de familie PALLACHE hier een zekere rol als agenten van Marokko. In 1616 werd de eerste agent van dien naam, SAMUEL, in den Haag met groote praal begraven. Hij werd opgevolgd door zijn broer JOZEF, den vader van den in den tekst genoemden ISAAK, die te Leiden gestudeerd heeft en nog herhaaldelijk in deze Acta voorkomt. Over de familie PALLACHE zie men: K. Heeringa, *Een bondgenootschap tusschen Nederland en Marokko*, (*Onze Eeuw*, 1907. III, 81 vv.) en C. A. v. Sypstein in de *Haagsche Stemmen*, 1887—1888 blz. 433 vv.

grote ongenade was geraeckt bij zijn vader, dewelck hem om die oorsaek gans hadde verstoten, versouckende seer gedienslick aen allen Classen op desen Synodum vergadert, also hij tot mercklike grote schulden was vervallen, dat de respective Classen hem beliefdten voor eens met een summa van penningen te subsidiëren, ten eynde hij uyt zijn sware lasten mochte geraken. Op welke beyde versoucken de respective Classen yder een angenomen heeft, dese personen mitsgaders hare versoucken op het favorabelste voor te stellen en te recomanderen, ten eynde hare begeerten zouden mogen werden voldoen.

Artic. 50.

[*Rapport van den correspondent naer Noort-Hollandt.*] — D. DANIEL GYSIUS, zijnde geweest op de correspondentie van Noort-Hollandt, heeft in desen Synodo rapport gedaen ¹⁾ van tgene aldaer was voorgelassen en is van D. praeside bedanckt, verclarende de goede eenstemmicheyt des Synodi van Noort-Hollandt, in vele poincten met onsen Synodo haer conformerende, gelijk sulx breder in de synodale resolutien te zien is. En also in denselvigen Synodo was geresolveert gelijk de bededagen in de steden en ten platten lande door 't gehele landt wierden gehouden, dat also an Haer Eed. Gr. Mog. soude werden versocht, dat Haer Eed. Gr. Mog. soude gelieven de danckdagen in de steden en mede ten platten lande so uyt te schrijven, is goet gevonden in dit selve versouck ons nevens de broederen van Noort-Hollant te verwoegen, en door den Gedeputeerden van beyde de Synoden sulx aen Haer Eed. Gr. Mog. te versoucken, ten eynde dat sulx op enen dach overal eenpaerlick mochte geschieden. End also van goederhandt wiert verhaelt, dat den patriarch van Constantinopelen, CYBILLUS, hem tot onse Christelike religie al vrij verre hadde verclaert en ingelaten, is gevraecht, oft niet goet en ware, dat uyt den name des Synodi deser provincie aen hem wierde geschreven, hem vermanende tot enen goeden voortganck in zijn begonnen ijver. Is goet gevonden voor eerst int particulier bij goede gelegentheyte daerna te vernemen en dat de gedeputeerden des Synodi alsdan daerin na bevindt van saken sulx zullen doen als zij zullen verstaen te behoren.

Also oock D. GYSIUS voornoemt den Synodo heeft bekent gemaect, dat neffens hem SAMUEL BARTHOLDI, die doemaels door sekere commissie na Rotterdam niet tegenwoordich was, door de rapporten van den here commissaris FAGEL waren beswaert end verdacht gemaect, evenals oft zij haer niet behoerlickten hadden gedragen in 't rapporteren der synodale resolutien over de gravamina in Synodo Suyt-Hollandiae gevallen ende afgehandelt, en dat de E. broederen niet wel hadden

¹⁾ « Gedaen » overgenomen uit het afschrift.

gedaen, dat zij hadden gepoocht den E. commissaris LOENIO¹⁾ zulk wijs te maken, so ist dat D. GYSIUS uyt zijn en D. BARTHOLDI name, also zij geensins hijr an schuldich waren, sekere attestatien van den Synodo van Noort-Hollandt desen Synodo heeft vertoont, waermede dat zij haer selven van sulcken verdachtheyt hebben gepurgeert, end haer onschult voor den Synodo gebleken angenomen is.

Artic. 51.

[Rotterdam.] — Die E. broederen gedeputeerden boven gemelt ad causam Rotterodamensem, wedergekeert zijnde van Rotterdam, hebben den E. Synodo bekend gemaect hoe dat hare commissi(e) uytgevallen was, namentlick, dat op het eerste poinct haerder instructie angaende de restituti(e) D. NIJENRODII en LEEUWII van de E. magistraet tot Rotterdam was geantwoordt, dat zij geenssins dat conden toestaen en dat op de restitutie NIJENRODII en LEEUWII int alderminst geen rekeninge was te maken, noch aldaer in den dienst conden getolereert werden, 'twelck Haer Achtb. seyden oock genotificeert te hebben an den kerckenraet, opdat zij geen instanti(e) om D. NIJENRODIUM te houden en zouden doen, maer denselven mochten ontslaen conform de resolutien op Maendach laestleden in haere vroetschap genomen. Wat het tweede poinct belangt, namentlick de dimissie D. ALUTARI en RIJSWIJCK bij den Classe van Schielant gedaen, antwoorden Haer Achtb. alhoewel zij reden meynden te hebben van misnougten over de dimissi(e) ALUTARI en RIJSWIJCK bij den Classe van Schielant gedaen sonder haer Achtb. daerin te kennen, dat Haer Achtb. nochtans indijn de Synodus verstont, dat zij alrede gedimitteert waren, gelijk mijn Here den Prins van Orangien zulk verstont, zij daermede souden acquiesceren; ja al ware het dat zij niet gedimitteert en waren en nochtans de Synodus verstonde, dat zij met geen goede stichtinge daer souden mogen blijven staen, dat Haer Achtb. an de nytspraeck des Synodi (haer) ten vollen zouden gedragen.

Wat het derde poinct belangt bij aldijn D. NIJENRODIUS mochte ontslagen zijn ende de kercke van Alekmaer werden toegevoucht, of dan Haer Achtb. soude(n) gelieven tot contentement der gemeynthe den kerckenraet aldaer onder het beleyt des Synodi of haer gedeputeerden met de beroupinge van ander(e) predicanten in hare platsen onverhindert te laten begaen, alleen voor de(se) reyse sonder in consequentie te trecken. Is geantwoort bij Haer Achtb. dat zij wel verstonden nootwendich te zijn, dat hare kercke wederom met andere predicanten most voorsien werden, maer dat dese sake voor dien tijt voor haer gemeynthe noch al te rauw was, en dat de constituti(e) haerder gemeynthe sodanich was dat in desen so niet conde gehandelt

¹⁾ Het afschrift leest: « LOON ».

werden; dat zij gesint waren te blijven bij de ordre en uytpraeck van mijn Here den Prins van Orangien, waerdoor alrede op de be-dieninge van haer gemeynte voorsien, mitsgaders ordre gestelt was op de leninge van goede en godtsalige predicanten, dewelcke de gemoederen van de gemeynte tot de beroupinge van andere predicanten zouden mogen disponeren, waertoe, indijn de Synodus yts goets conde doen, dat zulx haer angenaem zoude wesen en wat belangt de bevestinge des kerckenraets voor desen vercoren, dat zij die oock geensins conden toestaen.

Edoch zo de Synodus enige goede voorstellen wilde maken, dat zij die ¹⁾ garen wilde(n) horen, belovende in desen meerder te zullen doen, als zij wel met woorden wilden seggen. Welck rapport van de vergaderinge gehoord zijnde, zijn de E. broederen ad causam istam gedeputeert van den Synodo versocht, om de vergaderinge met haer advijs praeparatorie in dese zake te dienen, ten eynde die zijn behoorlike effect soude sorteren; twelck geschiet zijnde is bij de vergaderinge op alles wat haer waerde geadviseert hadden gelet en oock wijders eendrachtelick goet gevonden voor de eerste instantie, aler men na Haer Eed. Gr. Mog. soude gaen met requeste, raetsaemst te zijn dat enige gedeputeerden ter eerster gelegentheyte haer sullen vervougen binnen Rotterdam, om in enige naerder handelinge met de heren van Rotterdam te treden en te soucken Haer Achtb. te benemen de fundamenten, waerop Haere Achtb. hare leningen mochten funderen, end wijders an Hare Achtb. redenen te geven, waarom dat de leninge van enige predicanten nu niet so seer dienstich soude cunnen zijn voor haere kercke als te voren, zijnde de leninge geordoneert neffens de ordinare predicanten, maer nu sonder haer ordinare predicanten, twelck apparentlick hares oordels die kercke niet wel en zoude gevallen. Ten anderen indijn de ordinare predicanten mochten geordelt werden verplaetst te moeten zijn, dat de voet van beroupinge van 4 ander(e) predicanten door den Synodum oft haer gedeputeerden en den kerckenraet aldaer voor dese reyse, sonder dat in consequentie te trecken, soude mogen geschieden. Ende bij aldyn dat desen voorlach bij Haer Achtb. niet angenomen maer enen anderen cours bij Haer Achtb. soude mogen gevolcht werden, dat hetselve met grote moyte, onrust en onlust derselver kercke zoude te werck gaen, en dat daarom Hare Achtb. op de grieven des Synodi soudon gelieven te letten, die int dimitteren der 4 predicanten stonden te considereren, sonder eerst de kercke versekert te zijn van andere getrouwe leraers tot contentement van deselvige gemeynte. Ende opdat dit werck bij Haer Achtb. gefaciliteert zoude mogen werden, is goet gevonden Haer Achtb. alle oorsaken van vresen te

¹⁾ Het HS. leest: « de ».

ontnemen, mits haer te verstaen gevende, dat men hoopte de sake also te beleyden, dat alle de 4 predicanten ontslagen souden mogen werden, als hetgene dat bij den Synodum was voorgeslagen van Haer Achtb. soude gevolcht werden, mitsgaders dat nodich wert geacht bij Haer Achtb. an te houden, dat de vercoren ouderlingen en diaconen met den eersten zouden mogen bevesticht werden, en dat voor het toecomende enen vasten voet van correspondentie mochte werden beraemt en zijn tot voltreckinge van dese resolutie de E. broederen gedeputeerden voorschreven in hare commissien gecontinueert.

Dewelcke gedeputeerden, wedergekeert zijnde tot den Synodum, hebben de vergaderinge bekent gemaect dat zij audienti(e) vercregen hadden voor de E. borgemeesteren en enige gecommiteerde tot kercklike zaken tot Rotterdam en hoewel zij wel int lange en breed met vele redenen van inductien, over hetgene haer in mandatis was gegeven met Haer Achtb. hadden gehandelt, dat zij nochtans Haere Achtb. tot anneminge van den voorslach des Synodi niet hadden cunnen bewegen. Ende opdat¹⁾ in dese zake van gewichte alles wel zoude mogen gerapporteert werden, dat Hare Achtb. hare mening ten versoucke van de gedeputeerden vornoemt den gedeputeerden verclaert en in schrifte medegegeven hadden, dat zij geen beter expedient condon zien in dese tegenwoordige sake, als dat de leninge mochte voortgaen en dat D. SPRANCKHUSIUS en D. SWALMIUS de kercke van Rotterdam mochten toegesonden werden, om neffens den ordinaris predicant en die van den kerckenraet te arbeyden, dat de gemeynthe gesticht zoude werden, daer beneffens dat noch 2 andere leraren bij leninge met correspondentie van Haere Achtb. de vorige mochten toegevoecht werden, welke leninge dan daer so zijnde Hare Achtb. haer tevreden hielden, dat die geleende predicanten en die van den kerckenraet tot Rotterdam dadelick met den Synodo souden mogen comen in communicati(e) om met correspondenti(e) en approbati(e) van Haer Achtb. de kercke wederom (te) voorsien met andere predicanten. End wat de bevestinge des kerckenraets belangde, dat daerop gevoechlick soude cunnen gelet werden, so wanneer de voorschreven predicanten bij leninge aldaer mochten gecomen zijn.

Welcke rapport van de E. broederen en geschrifte van Haer Achtb. gehoord en gelesen zijnde, mitsgaders de redenen van Haere Achtb. rijpelijk overwogen zijnde, nadat de resoluti(e) des Synodi in desen wat in advijs is gehouden geworden, eyntlick bij de vergaderinge voorgeslagen is — also het poynckt van de leninge bij desen Synodo als nu oft voor desen tijt ondienstich voor de kercke van Rotterdam was geordelt en den gecommiteerden vornoemt was belastet den

---

¹⁾ Het HS. leest: «opdat zij».

Achth. magistraet van Rotterdam, dieselve te ontraden ende met bondige reden te ontnemen, ende den Achth. magistraet daerop insisterden, voorstellende enige redenen — dat de E. Synodus goet vinden mochte ten respect van Haer Achth. dit stuck van de leninge te resumeren en de redenen van Hare Achth. wat naerder te examineren, ten eynde Hare Achth. soude satisfacti(e) mogen gegeven werden. Ende in gevalle Haer Achth. daerin persisterden sonder in het oordel des Synodi te acquiesceren, dat alsdan dese vergaderinge een remonstrantie zoude instellen en met bondige reden aenwijzen dat zodanige leninge in dees tijt voor de kercke van Rotterdam ondienstich is, en zulx an de Ee. Gr. Mog. Staten, mitsgaders Zijn Princelijke Excellentie beleefdelick en reverentlick vertonen, welcke voorslach in den Synodo voorgesteld en overwogen zijnde, heeft haer die in alles wel laten gevallen, de leninge voor dees tijt ondienstich en de geallegeerde redenen van Haer Achth. niet wichtich genouch oordelende, waarom de Synodus van haer genomen resolutie soude veranderen, mits dat dese resolutie des Synodi Hare Achth. werde bekent gemaect en dat datelick zulcke remonstrantie werde ingestelt als voorseyt is, en wat belangt het twiede point, boven geroert, is bij occasie van het verhandelen van het twiede gravamen, met de meeste stemmen geadviseert en geconcludeert, dat in de handelinge van de beroupinge tot Rotterdam van andere predicanten na den voorslach des Synodi boven gestelt, zal geprocedeert werden, en dat het stuck van beroupinge alsvoren vast moet staen en versekert zijn, aleer men tot dimissie soude cunnen treden oft verstaen, ende zijn om dese resolutie Haer Achth. bekent te maken gedeputeert D. BOCARDUS, D. SEVENHUSIUS, D. ANTIPAS VAN DEN BORRE en om de remonstrantie in te stellen D. praeses, assessor en scriba en SEVENHUSIUS, hetwelcke naerderhandt door andere incidenten is wat uytgesteld.

Artic. 52.

[*Taback gebruikt in de Synode te Schoonhoven.*] — Also een seer grote blame den E. Synodo van Schoonhoven, laetst gehouden, bij enige quaetwillige tongen nagegeven ende door verscheyden provincien was nytgestroyt, alsof bij degene, die ter synodale vergaderinge verschenen waren, enige honderden guldens in taback tot 's landts costen geconsumeert zouden zijn; so is om deze blame te steuyten sekere attestati(e) door den E. borgemester der stede van Schoonhoven den Synodo bekent gemaect en overgelevert, waerinne ten versouck(e) van den voorschreven here, den waert tot Schoonhoven, alwaer de Synodus ter maeltijt heeft gegaen, met ede hadde verclaert, geen costen desen angaende bij enige broederen gedaen, veel min op slants costen gebracht oft verteert te zijn; waromme de E. Synodus dit selve voor een enckel blame oordelt en goet gevonden

heeft hiervan in actis notitie te houden, opdat de ontschuldts des laetst gehouden Synodi soude blijcken.

Artic. 53.

[*Rapport der correspondenten naer Groningen en Gelderland.*] — JOHANNES PETRAEUS zijnde den voorleden jare gecommiteert op de correspondentie tot Groeningen, insgelijx D. D. DE LA CAVE in Gelderlandt hebben van 'tgene aldaer voorgevallen was rapport gedaen aen de vergaderinge, alles beter blijckende bij de acten ter vergaderinge daervan overgelevert en zijn daerover van D. praeside bedanckt.

Artic. 54.

[*Predicant van Princelant.*] — Sijn mede voor den Synodum verschenen met credentie enige uyt den kerckenraet van Princelant, remonstrerende met een lange diductie (!) de swaricheyt in haere kercke ontstaen door enige ledematen aldaer, die haren predicant D. LEMNIUM van enige groven stucken beschuldicht en hem die alsins nagegeven hadden, met enen oock deselvigen kerckenraet dolerende over de suspensi(e) bij enige uyt den Classe van Breda over den persoon D. JOH. LEMNIJ gedaen, versouckende dat bij den E. Synodum op de schult als onschult D. LEMNIJ als wel op de beslissinge der swaricheyt, en zijn suspensi(e) mochte werden gelet end geordelt, ende de kercke tot rust gebracht mochte werden. Waerover D. LEMNIUS, insgelijx de Classis van Breda, als wel de gemiscontenteerde lidmaten over end weder op alles ten vollen gehoort zijnde, heeft de Synodus verstaen, also een sekere acte van den predickstoel afgelesen was door D. POMERANUM tot bevredinge der gemeynte aldaer, dat met het aflesen deser acte alle en een yder behoorde contentement te nemen. Insonderheyt also D. LEMNIUS de acte des Classis wert verstaen voldaan te hebben daermede. Ende wat belangt de woorden D. LEMNIJ, bij hem na het oplesen der voorschreven acte uytgesproken in de openbare kercke, dat namentlijk hij hijrmede alle quade misduydinge, die tegens waerheyt en liefde daeruyt soude cunnen getrocken werden, uytstoot — op welke uytspreeck D. LEMNIJ enige des Classis voorschreven hem van zijnen dienst hadden gesuspendeert — is verstaen op de goede interpretatie, die D. LEMNIUS over zijn woorden heeft gedaen, sulx geen protest strijdende tegens de acte te mogen verstrecken, en dat volgens dien de suspensie hijrmede cesseert.

Ende wat belangt de pointen van beschuldinge dat die niet suffisant noch gefundeert en waren om D. LEMNIUM van sulcke grote fauten te insimulieren; veel min om zulx te verifiëren en dat de beschuldigen bij den gemiscontenteerden ingebracht als een vuyl schrift werde gerejecteert, als qualick gedaen te hebben dat zij D. LEMNIUM sonder fundament van zulcke grove fauten gesuspecteert hadden en dat de

onschult en onnoselheyt D. LEMNIJ so voor den Synodo uyt verscheyden acten en attestatien was gebleken, dat de Synodus hem voor een eerlick predicant heeft verclaert en goet gevonden hijrvan hem een getuygenisse te verlenen. Ende of namaels sulx of desgelijx swaerwichtich in deselve Classe mochte voorvallen, also zij zeer swack is, dat zij dan de hulpe end het advijs der naestgelegen Classen zullen mogen gebruycken en te hulp nemen; aen de ander zijde dat de kercke en ledematen derselviger gemeeynte int gene mocht voorvallen desen gelijk, dat zij met goeden order des kerckenraets en des Classis willen procederen, omme niet so licht in sulcken sware sake ijts te verhandelen. Ende zo daer ijts tusschen den Classe, den kerckenraet, D. LEMNIUM, oft de gemiscontenteerde mochte zijn geseyt oft gedaen, waerdoor misnougen oft offensie mocht zijn gegeven, dat zulx elcanderen ten goede werde gehouden en van elcander ter eren alsins te spreken en in aller liefde en vruntschap te bejegenen en goede broederschap te onderhouden, en oversulx alles voor int minnelick afgedaen te zijn zal werden gehouden; hetwelck opdat de goede gemeeynte mochte werden bekent gemaect, is wijders goet gevonden een ¹⁾ oft 2 uyt den Classe van Dordrecht, van de naest gelegenste leraren, neffens die van den Classe van Breda daertoe te deputeren, die haer in Princenlandt zullen transporteren en aldaer de gemeeynte zo met een predicati(e) als in het particulier in de huysen zullen tot alle rust en vrede disponeren en vermanen, der gemeeynte bekent makende den getroffen vrede en versouninge voor den Synodo geschiet. Hetwelck alles van de personen boven geroert angehoort zijnde, heeft haer de kerckenraet, D. LEMNIUS ende de Classis dit alles wel laten gevallen en zijn met onderlinge hantastinge (!) versount, hoewel enige uyt de gemiscontenteerden in desen zowel niet hebben geacquiesceert maer haer daerop annamen te bedencken, tot welckers geruststellinge de E. broederen van de Classe van Breda en Dordrecht zullen helpen arbeyden, als zij daer ter plaetse haer zullen laten vinden.

Artic. 55.

[*W. Bacherus.*] — Nopende de alimentati(e) D. WOLFGANGI BACHERI, waervan Art 15 hijrvoren is gementioneert, also D. Deputatus Gelriae hope heeft gegeven, om 80 oft 100 gl. te zullen versamelen en dat D. Deputati van Grouningen en Overijssel — nadat se zullen ontfangen en gesien hebben de attestatien van de kercke van Leyden en de recommandatie van desen Synodo — bij haere respective overheden annamen dese op het favorabelste te recommanderen, so verstaet de Synodus wanneer in desen dit alles soude mogen zijn vercregen;

---

¹⁾ Het HS. leest: « dat een ».

dat de E. gedeputeerden des Suyt-Hollandschen Synodi sullen suppleren en bijleggen hetgene dat tot de 250 gl. soude mogen resteren, gelijk soveel penningen voor desen bij D. ВАСНЕРЪ zijn genoten.

Artic. 56.

[*B. Rijswijck ende H. Alutarius.*] — Sijn in de vergaderinge verschenen D. BENJ. RIJSWIJK en D. HENDR. ALUTARIUS, te kennen gevende dat zij over enige saken in den Classe van Schielandt voorgevallen, rakende haer personen, tot den E. Synodum hadden voorgedragen en geappelleert als blijktt art. 31 hĳrvoren; hebben verhaelt, hoe dat zij om gewichtige reden wille an den Classe voorschreven hadden schriftelick versocht van hare kerckendienst tot Rotterdam gedimiteert en ontslagen te mogen werden onder zekere conditien en reserven int voorschreven schrift geexpresseert; waerop geen antwoord van den Classe becomende, hadden een ander geschrift overgelevert te kennen gevende, dat zij haer dimissi(e) aen de voorschreven reserven niet en bonden, ende indijn schoon het een of het ander, haer eere en dienst niet rakende, mochte afgeslagen werden, zij des niettemin haer dimissi(e) versochten in sulcke forme als het verstaen werde redelick en eerlick te wesen. Dat de E. Classis haer op haer ernstlick versouck eyntlick wel hadde gedimiteert en ontslagen, doch geen van alle de versochte conditien en reserven hadden laten volgen en specialick zonder haer een eerlicke attestatie te geven angaende haer lere en leven, ten eynde zij door deselve elders tot den kerckendienst gevordert mochten werden. Dat mede de Classe, wanneer zij als auditores in de vergaderinge verschenen, hun hadde doen opstaen ende vertrecken, seggende, dat zij van hare kerckendiensten tot Rotterdam waren gedimiteert en daarom oock geen leden des Classis waren ende dat zij anders geen auditores en wilden admitteren. Dat zij mede acte hadden versocht van wegen haer dimissi(e) en tgene wijders in den E. Classis in haer sake was gebesoignieert en geresolveert, mitsgaders een eerlicke attestatie angaende haer leere en leven en dat de Classis sulx als tot nochtue geweygert hadde; dat oock in sekere ordinare classicale vergaderinge over hare sake was geresolveert met de ouderlingen sonder dat alvoren parthyen ten vollen waren gehoord en de ouderlingen van de sake volcomentlick waren onderrichtet. Over alle hetwelcke zij hen beswaert vindende tot desen E. Synodum hadden geappelleert, versouckende dat deselve op hare elachten gelieve te letten en zulx daerinne te doen, als tot voorstandt van hare sake nodich en tot stichtinge van de kercke dienstich zal bevonden werden.

Waerop de E. Classis antwoordende heeft verhaelt: 1°. dat D. RIJSWIJK en ALUTARIUS wel tot desen Synodum hadden geappelleert, maer dat zij, hangende 't voorschreven appiel, de dingen waerover zij geappel-

leert hadden, in openbaren druck alle de werelt bekent gemaect¹⁾, en also deselve tot rechters in dese sake vercoren hadden, niettegenstaende de Classis door 2 gecommiteerden haer hadde versocht, dat zij in haer schrift, twelck zij wilden doen drucken, den Classem wilden verschonen en voorbijgaen 'tgene den Classem mochte raken, haer beclagende over sulcke manijr van doen.

Ten anderen dat de copien van de schriften in haer gedruckte bouck gestelt, defectueus waren en in allen niet accorderen met de schriften den Classi overgelevert.

Daerna comende tot de sake ten principale heeft de Classis geantwoort, dat zij heeft gelet op het ernstich en iterative versouck D. RIJSWIC end ALUTARIJ niet alleen mondeling, maar oock schriftelick gedaen, dat zij oock daer beneven in den Classe geseyt hadden, dat zij liever den doot wilden sterven, dan aldaer in hare diensten met haer collegen continueren en nadat zij dit alles met de leden des kerckenraets van Rotterdam hadden gecommunieert en haer advijs daerover verstaen, den voorschreven D. RIJSWIICK en ALUTARIUM ten overstaen van de gedeputeerden des Synodi van haere kerckendienst tot Rotterdam hadden gedimiteert en ontslagen voor so veel haer anging.

Ten anderen heeft de Classis ontkennt hun attestati(e) geweygert te hebben, dewijl zij alrede op dien tijt een attestati(e) hadden ontworpen, die in dese vergaderinge is gelesen, maer dat zij deselve heeft gesurcheert en opgehouden omdat zij vreesde en bemerkte dat D. RIJSWIICK en ALUTARIUS dieselve tegens den Classem wilden misbruycken, blijkende zulx in een van haer schriften, daer zij zeggen, dat zij haer sake kercklick willen vervolgen.

Ten twieden, dat de Classis om sulx voor te comen van haer een renversael hadde geeycht, praesenterende daerop de voorseyde attestatie te geven, twelck zij hebben geweygert.

Ten derden, dat zij den Classem grotelix hebben geoffenseert, seggende in sekere geschrift, dat zij niet anders en conden gevoelen, als dat de Classis de principaelste oorsaeck was, dat (de) saken der kercken tot Rotterdam ende de hare tot dese extremiteyten waren vervallen, verclarende, dat zij al overlang hun hare attestatien souden hebben gegeven, indijn de voorschreven incidenten niet en waren tuschen gecomen.

Ten vierden¹⁾ bekenden die E. Classis, dat zij hun hadden doen opstaen en uyt hare vergadering vertrecken, uyt oorsake, dat zij van hare kerckendienst binnen Rotterdam waren gedimiteert en derhalven geen leden des Classis konden wesen, en dat zij geen andere vreemde

¹⁾ Over het boekje der beide predikanten zie men de noot bij Art. 70 § 22.

²⁾ Het HS. leest: «ten derden».

auditores, die tot hare vergaderinge niet en behoorden. gewoon zijn te admitteren.

Ten 5^{den} ¹⁾ dat wel waer was, dat de Classis hun acte hadde geweygert van hare dimissie en tgene in hare sake was gebesoigneert en geresolveert, maer dat zulx was, omdat zij den Classi dreygden tegens haer te willen ageren en dat zij zouden doen dat mogelijk den Classe bedroeven soude.

Ten 6^{den} ²⁾ ontkennen (zij). dat in de ordinare vergaderinge des Classis de ouderlingen geen kennis van zaken en hadden, angesien enige, geweest zijnde in de voorgaende vergaderinge, kennis hadden, ende de andere uyt hetgene dat haer in den Classe geopent ende voorgelesen is, soveel kennis conden vercrijgen, dat zij nevens de leden des Classis hebben geadviseert en geresolveert.

Waerop D. RUSWICK en ALETARIUS hebben geduplicateert: 1°. nopende het drucken van haer bouck, hangende het appell, dat haer sulx niet conde beswaren, omdat D. NITENBODIUS haer was voorgegaan, end in zijn gedruckte bouck van haer dimissie hadde nadeelich gesproken. Ten anderen omdat zij den Classe hebben gevraecht, oft zij kennis hadden van D. NITENBODII bouck en (oft) met hare oft enige kerklike approbatie gedrukt was, so neen, dat zij het drucken van het voorschreven bouck wilden verhinderen, oft, zo het gedrukt was, kerklick tegen hem handelen en indijn de Classis sulx weygerde, dat zij dan genootsaecht zouden zijn met een gedrukt schrift haer te verantwoorden; waerop de Classis niet heeft willen antwoorden, zodat daer wel 5 weken zijn verlopen eer zij enich antwoord van de Classe ontvingen; bekenden wel dat de E. Classis 2 gecommitteerden an hun hadde gesonden etc. maer dat doen ter tijt haer bouck voldrukt was; dat haer gedruckte copien defectueus souden zijn, antwoorden zij, dat zij wel ijts hadden nagelaten om redenen, maer dat zulx de substantie van de zake niet veranderde; nopende voorts haer gegeven dimissie, zeyden, dat haer sodanige dimissie niet en was toegestaen, als zij versochten, namentlick, dat zij zouden hebben een eerlicke attestatie angaende haer leer en leven, waarmede zij tot een ander kerckendienst mochten gevordert werden, en dat altijd haer eere en dienst bewaert en ongequetst zoude blijven.

Ten twieden angaende de attestatie, dat zij noyt hebben gehoord van een ontworpen attestatie en dat zij hun noyt voorgelesen was. Op de redenen, waarom de Classis haer een attestatie hadde onthouden, zeyden zij, dat zij die niet wilden gebruycken tot nadeel des Classis, maer tot voorstant van haer ere en diensten en indijn de Classis meenden door enige woorden geoffenseert te zijn, dat zij hun daerover behoorden onderricht en angesproken te hebben.

---

¹⁾ Het HS. leest: « ten 4^{den} ».

²⁾ Het HS. leest: « ten 5^{den} ».

Ten 3^{den} wat angaet, dat de Classis hun hadde doen opstaen, meenden dat de Classis sulx niet vermocht te doen, overmits zij tegen den Classem over enige dingen, dewelck(e) ontrent haere dimissie voorgevallen waren, hadden geappelleert en uyt cracht van dijn noch te houden waren voor predicanten van de kercke tot Rotterdam.

Ten 4^{den} op het weygeren van de acte haerder dimissie en hetgene in haer sake was geresolveert, seyden altijt gebruycklick geweest te zijn acte te geven, diengenen, die sulx als (ge)interesseerde versochten en voornamentlick die tot een hoger vergaderinge om haer eer en diensten voor te staen, appelleerden. Ten 2^{den} dat door dese manyre van doen hun benomen wert stoffe, om de mishandelingen des Classis te verthonen en also hun te verantwoorden, dat zij den Classe niet hadden gedreycht, maer alleen te kennen gegeven, dat zij van meninge waren haer eer en diensten voor te staan.

Ten 5° nopende de ouderlingen, dat daer geen 3 kennis hadden van hetgeen te voren in den Classe was gepasseert, concluderende ten fine, dat zij haer in desen alleen den Synodo onderwerpen.

De E. Classis van Schielandt, d'antwoorde D. RIJSWIJCK en ALUTARIJ angehoort hebbende, heeft verclaert bij haer voorgaende antwoord in allen desen te persisteren, dezelve mede onderwerpene de judicature des Synodi.

De vergaderinge, dit alles en wat meer desen angaende bijgebracht is, in de vrese des Heren overwegende, heeft verstaen, dat alle het geallegerde tot 4 poyncten conde gereduceert werden, dewelcke hij nodich mosten comen in consideratie: 1°. of D. RIJSWIJCK en ALUTARIJ wel gedaen hebben, dat zij ¹⁾ staende haer appell op den E. Synodum tegen den Classe, 'tgene zij met den Classe uytstaende hadden in openbaren druck hebben divulgeert en alle de werelt bekent gemaect, waerop de E. Synodus antwoordt dat de voorschreven ALUTARIJ ende RIJSWIJCK ²⁾ qualick en onvoorsichtichlick hebben gedaen en dat het exempel D. NIJENRODII en D. LEEUWII haer niet en excuseert, doch dat de Classis van Schielant op haer versouck wel wat meerder contentement hadde mogen geven. Ten anderen compt hij in consideratie, wanneer de E. Classis van Schielandt D. RIJSWIJCK en ALUTARIJ op haer ernstich versouck met advijs des kerckenraets van Rotterdam ten overstaen end met goede kennis der gedeputeerden des Synodi heeft gedimitteert en voor soveel het den E. Classem anging van hare kerckendienst binnen Rotterdam hadden ontslagen, waervoor dat dese dimissie te houden zij? Antwoort de Synodus daerop verstaen hebbende uyt het rapport van haer gecommiteerde, die bij de Achtb. magistraet tot Rotterdam hadden geweest, als

¹⁾ «Dat zij» ontbreekt in het HS.

²⁾ «Ende RIJSWIJCK» overgenomen uit het afschrift.

Art. 51 te sien is hijrvoren, dat Haer Achtb. haer deses angaende het goetvinden des Synodi onderwirpen, dat dese dimissie deser 2 predicanten debite zij geschiet en voor wetlick zij te houden wert geoordelt.

Ten 3^{den} zo compt hijr oock in consideratie of de Classis van Schielandt wel oft qualick gedaen heeft als zij D. RIJSWIJCK en ALUTARIO de versochte attestatie van haer leer en leven onthouden heeft, omdat zij vreesden en bemerekten, dat D. RIJSWIJCK en ALUTARIUS dezelve wilden misbruycken tegen den Classem, waarom willende het Classis dat voorcomen een renversael van hen heeft geeytscht, twelck zij geweygert hebben, ten twieden omdat zij de Classe hadden geoffenseert, seggende in seker geschrift bij haer uytgegeven en den Classi bekent en overgelevert, dat zij niet anders en conden gevoelen, als dat de Classis de principaelste oorsaeck was, dat de sake der kercke tot Rotterdam en de hare tot dese extremiteyten vervallen waren.

Antwoort de E. Synodus, dat de E. Classis van Schielandt wel gedaen heeft, sorucherende ¹⁾ en uytstellende het overgeven van de versochte attestatie, en dat zij behoorden door broederlicke onderhandeling getrachtet te hebben tot wechnemingen van alle misverstanden en offensien onder haer voorgevallen.

Ten 4^{den} zo kompt hijr in consideratie of de E. Classis voorschreven wel oft qualick gedaen heeft als zij D. RIJSWIJCK en ALUTARIUM, die in de Classe tot Delfshaven verschenen en als auditores wilden praesent wesen, uyt haer vergaderinge heeft doen uytstaen, seggende dat zij gedimitteert waren van haer diensten, en derhalven niet meer voor predicanten van Rotterdam en leden des Classis van Schielandt te houden waren; ten twieden dat zij hun acte heeft geweygert van tgene de Classis in haer sake hadde gebesoignieert en geresolveert. De vergaderinge verstaet nopende het eerste lid van dese vrage, dat de Classis wel gedaen heeft, also zij wettlick van haere diensten waren ontslagen ende gedimitteert. Ende nopende het twiede lid deser vrage, dat de Classis hun hadde behoren acte te geven van hetgene in haer saken was geresolveert, en waerop haer appel was gefondeert.

Ten laetsten also de voorschreven RIJSWIJCK en ALUTARIUS tot nocht toe geen attestati(e) hadden becomen so stelt de vergaderinge dit uyt totdat enige andere dingen zullen afgedaen wesen, en dat alsdan die haer gegeven zal werden, zo als het betaemt. Wat wijders belangt de grieven bij D. RIJSWIJCK en ALUTARIUM gemoveert over het uytgeven des bouxkens NIJENBODII en LEEUWII en angaende het versouck D. NIJENBODII en LEEUWII hijrtegens, die versochten behoort te werden

---

¹⁾ Het afschrift leest: «sourserende».

op de uytgegeven bouwkens D. RIJSWIJC en ALUTARIJ tegens haer, is goet gevonden deselve broederen alvorens int particulijr te horen, haer schriften en bouwkens te visiteren en de poyncnten en grieven der beschuldigen so cort en tot weynich stucken te reduceren als doenlick zal zijn, opdat de E. Synodus door de lange debatten niet opgehouden en werde, als zulx breder zal bijcken Art. 70, waertoe zijn gecommiteert D^{us}. BERNH. BUSOFF ¹⁾, NICOLAUS DE LA PLANCE ²⁾, beyde deputati tot de correspondentie, HEND. FABRICIUS, assessor, JOH. VELTHUSIUS.

Artic. 57.

[*Synodale maeltijt.*] — Is mede den Synodo voorgelesen sekere extract uyt de resolutien van de Eed. Mog. Gecommitteerde Raden, vervatende, dat van nu voortaan nymant tot costen des gemenen lants sich ³⁾ zal mogen ter synodale maeltijt vervougen, om alle onkosten te schouwen, wanneer de Synodus ergens mochte gehouden werden, als diegene alleen, die tot de synodale vergaderinge van hare respective Classen zijn gecommiteert en daertoe behoren, oft van den Synodo zijn geciteert oft mochten verschreven wesen, daer te moeten verschijnen, om reden haer daertoe moverende; dat voor sulcke gecommiteerden en tot den Synodum behorende alsoock geevoeerde leden alleen bij Haer Eed. Gr. Mog. zal voldaan werden en wijders niet.

Artic. 58.

[*Diaconye te Rotterdam.*] — Nopende het stuck der diaconye tot Rotterdam en den staet derzelve, waerover dat D. ALUTARIUS en RIJSWIJC hijrvoren Art. 31 hadden gepraesenteert voor den Synodo enige openinge te doen, waerop de Classis van Schielant niet hadde willen letten, zo zij zeyden, hetwelck oock van dien Synodo in dien Art. wert gerejecteert, doch namaels van den diaconen selven tot den Synodum gebracht, is bij de vergaderinge goet gevonden, alvorens eens dit stuck te laten ondersoucken door D. praesidem, assessorem en scribam, om so uyt de diaconen als den Classe van Schielant te verstaen hoe de saken in desen mochten zijn gelegen, ende hoeverre daerin van den Classe mochte zijn geprocedeert, hetwelcke bij den broederen voornoemt verrichtet en van alles wat daar voorgecomen was, volle openinge voor den Synodo gedaen zijnde, den Synodo goet gedocht heft, nevens 2 uyt den Classe van Schielant, daertoe te deputeren, drie (!) bij te vougen, D. JOH. CELOSSA, HEN. PROELIUM, PETRUM STUR-

1) Het afschrift leest: « BUSCHOFF ».

2) Het afschrift leest: « DE LA PLANQUE ».

3) « Sich » overgenomen uit het afschrift.

MONTIUM, ARNOLDUM HELLIVM, ten eynde dat Dⁱ. ALUTARIUS en RIJSWIJCK, insgelijx de diaconen van Rotterdam ende de Classe van alle zaken mochten pertinente openinge doen voor deselvige gedeputeerde; dewelcke naedat rapport van alles mochte an den Synodum door haer zijn gedaen, waer 't mogelick, de gehele zake finalick onder haer mochten afdoen.

De diaconen binnen gestaen zijnde en van de E. gedeputeerden gehoort zijnde, hebben haer grotelick beclaecht over het seggen ende doen D. ALUTARIUS en RIJSWIJCK voor den Classe van Schielant voorg gevallen, dat zij haer als daer van ijts quaets verdacht gemaect ende beschuldicht hadden, zo zij meenden, mitsgaders dat D. ALUTARIUS en RIJSWIJCK selfs in het aengesichte der diaconen hadde(n) geseyt, dat zij wel sulcke staelties wisten, die zij voortbrengen, en daervan zij man ende paert zouden nomen, dat het de diaconen wel heugen zoude, versouckende de diaconen in desen reparatie van de blame, die tot haren last en nadeel was gmoveert en uytgestroyt. D. ALUTARIUS en RIJSWIJCK haer houdende an de ander zijde geoffenseert over dit doen der diaconen te kennen gevende geeusins met haer seggen de diaconen te willen injurieren, maer alleen de zake an den Classe genotificeert te hebben, opdat daerop bij den Classe mochte naerder gelet werden, weygerende vorder openinge te doen voor de gedeputeerde vornoemt, maer de sake willende voor den geheelen Synodum ageren en verhandelt hebben. Waerop de E. Synodus lettende en zouckende alles so veel doenlick is te bespoudigen, heeft goet gevonden, D. ALUTARIUS en RIJSWIJCK te lasten en te bevelen, volle openinge te doen voor den gedeputeerden vornoemt sonder in desen te willen blijven in gebreke, even zo wel (oft) de gansche Synodus in desen ter audienti(e) zatt, oft dat andersins de Synodus bij weygeringe van ditt genootsaect zoude zijn hijrin datelix selfs te sententieren, zo als zij verstaen zoude te behoren. Ende bij aldien D. ALUTARIUS en RIJSWIJCK de goede intenti(e) des Synodi in desen quame(n) te voldoen en volle openinge voor den gedeputeerden vornoemt deden, dat de Deputati vornoemt al eer zij mochten tot enige decisie treden, eerst den staet der sake met haer gansche gevolch voor den Synodo mochten proponeren, opdat met des te meerder voorsichticheyt in desen mocht gehandelt werden; dewelcke gedeputeerde in den Synodo volle openinge namaels hebbende gedaen, is bij den E. Synodo eyntlick, om uyt dese moyten te geraken, goet gevonden tot contentement der ontruste diaconen dese vragen D. ALUTARIO en RIJSWIJCK voor te stellen, opdat zij den E. Synodo in desen met hare antwoorde voldoende, de quaesti(e) tuschen haer en de diaconen ontstaen, afgedaen, en een goede reconciliatie mochte getroffen werden. End is bij de vergaderinge D. ALUTARIUS en RIJSWIJCK voor eerst afgevraecht, of zij niet verclaerden in goede waerheyt als voor den Here de

saken van de diaconen voor den Classem niet gebracht te hebben, animo accusandi? Ten anderen of zij bij de staelties, die zij seyden te hebben niet en persisterden bij de verclaringe alreets daerover gedaen, namentlick daerbij verstaende, niet dat zij wat hadden tot laste der diaconen, maer daerbij verstonden verscheyden blamen, die zo hijr so daer waren uytgestroyt hijrvan bij andere? Ten derden oft niet D. ALUTARIUS en RIJSWIJCK het collegie der diaconen tot Rotterdam, mitsgaders alle de leden van dien houden voor lieden met eren, die haer getrou hebben gedragen in hare diensten der diaconie en of zij ijts hebben in het gemeyn oft particulier te seggen tot haren nadeele? Waerover bij D. ALUTARIUS en RIJSWIJCK is geantwoort nopende het eerste, dat zij de sake der diaconie niet tot den Classem hadden gebracht met een hert om ymant te beschuldigen, maer alleen daertoe gemo-veert waren door de blamen, die daervan werden gestroyt. Op het twiede, dat zij bij de staeltiens verstonden d'uytgestroyde blamen bij anderen, daer zij op hadden gesien en daarom persisterden bij de verclaringe hijrvoren. Op het derde gelijk D. ALUTARIUS en RIJSWIJCK voor desen hadden verclaert, dat zij alsnoch zo verclaerden, dat zij de diaconen in het gemeyn en ydereen in het bysonder houden voor lieden met ere en trouwe, so veel haer diensten de diaconie raecht of niet int minste hebben op dat collegie of ymant van haer te seggen. Dewelcke verclaringe van D. ALUTARIO en RIJSWIJCK gedaen en van den Synodo angehoort zijnde, is deselve den diaconen van Rotterdam voorgedragen, vertrouwende de Synodus, dat zij met dese verclaringe haer soude(n) vergenougen en alles vergeven en vergeten te sijn, mits dat men haerluyden acte van het gepasseerde tot haerder justificatie verlenen zall; dewelcke gedane verclaringe enige uyt den diaconen angehoort hebbende, hebben daarmede genomen redelick contentement. Ende wat het twiede poinct, bij ALUTARIUS en RIJSWIJCK gemo-veert, angaet namentlick, dat daer noch sekere versouninge ten ansien der diaconen soude resteren te doen, noch van het voorleden Synodus af, is goet gegevonden als men verhoopte dat het stuck in quaestie staende tot Rotterdam nu tenemael affgedaen zoude werden en in goede terminis stonde, dat dan de sake hemselven wel soude wijzen en de versouninge dan teffens wel soude voltrocken werden.

GRAVAMINA.

Artic. 59.

[*Remonstranten.*] — Wat belangt het eerste gravamen, handelende van het stuck der Remonstranten mitsgaders hare exorbitante stouticheden en conventiculen, om deselve te weren soveel doenlick is, wert geoordelt van den Synodo ten hoogsten nodich te sijn, dat hijrtegens enige order werde gestelt, hetwelcke opdat des te vruchtbarer zoude

mogen verhandelt werden, so wert mits desen den gedeputeerden des Synodi gelast, dat zij haer alomme in zulcke steden zullen vervougen, die ¹⁾ ter vergaderinge van Haer Eed. Gr. Mog. verschijnen, om aldaer met communicatie der respective dienaren des Godliken Woorts derselver steden de Achtb. heren magistraet alomme an te spreken en Haer Achtb. serieuselick te versoucken, dat haer gelieve die sake in haer vroetschap also te dirigeren dat doch tot den effect deser sake Harer Achtb. gedeputeerde met een goede resolutie geïnstrueert ter vergaderinge van Haer Gr. Mog. mochten gesonden werden; dat met eenen oock tegen de dachvaert van Haere Gr. Mog. de gedeputeerden des Synodi, die van Zelant, mitsgaders die van de andere provincien aenschrijven, om tegens die anstaende vergaderinge van Haer Gr. Mog. serieuselick en gelijkelick daerop an te houden, en dat op dien voet als hijvoren Art. 31 is beraempt, opdat het daerna zo gepraepareert ter Generaliteyt comende, dies te beter voorschrijven soude kunnen vercregen werden van de Hooch Mog. Heren Staeten Generael aen alle de respective provincien, en zo eenmael tot een gewenscht eynde in desen comen, tot ruste der kercke en ons gemeyn Vaderlant. Bij occasie van desen is het exempel van die van den Hage geallegeert, alwaer zulcke (conventiculen) in het aengesicht ende de ogen der hoge overicheyt werden gehouden; mitsgaders dat tot Noortwijk een huys, het gemeyne landt toebehorende geappropriert is tot sulcke bijeencompste, alwaer een WILHELMUS ISVERDING ²⁾, die de acte van stilstant getekent heft, predickt en den dienst doet. De Synodus dit wat naerder overwogen hebbende, heeft raetsaem gevonden datelick een request tot weringe van de conventiculen in den Hage in te stellen en dat door enige gedeputeerden uyt desen Synode aen Haer Eed. Mog. Gecommitteerde Raden te praesenteren. Dewelcke gedeputeerde broederen weder uyt den Hage gekeert zijnde, hebben den E. Synodo angedient, dat de vergaderinge der heren Gecommitteerde Raden seer swack was, en voor dien tijd daerinne niet conde gedaen werden en darom tot naerder gelegentheyt zouden wachten, wanneer Haer Eed. Gr. Mog. collegie compleet zoude mogen zijn; waerover namaels goet gevonden is dit stuck te resumeren en met request bij Haer Eed. Mog. te tenteren oft bij Haer Eed. Mog. dit stuck mochte geremedieert werden en so dat bij Haer Eed. Mog. so gevouchlick niet wel zoude kunnen werden volbracht, dat dit dan onder de poincten van uytgeschrijvinge mochte gebracht werden, opdat so bij Haer Gr. Mog. selfs sulcken ordre mochte gestelt werden, als Haer Gr. Mog. souden best vinden tot weringe van de factie en ruste der kercken. Waerop de gedeputeerden voorschreven op verscheyden

---

¹⁾ Het HS. leest: «die haer».

²⁾ Bedoeld is WILHELMUS ISFORDING.

tijden angehouden hebbende den Synodo hebben gerelateert, dat Haer Eed. Gr. Mog. gaerne geneycht waren tot contentement des Synodi en ruste der kercken te doen als haer doenlick was, doch dat zij met grote en gewichtige saken des landts besich waren, die geen interruptie en conden lijden, en darom dese sake noch wat uytgesteld moste blijven. Ende nadat hijrover noch namaels angehouden was bij Haer Eed. Gr. Mog., dat den gedeputeerden des Synodi ten laetsten voor antwoordt gegeven was, dat Haer Eed. Mog. na genomen advijs in desen met de E. Heren van den Hove dese zake goet vonden uyt te stellen, tot dat Zijn Princelijcke Excellentie uyt het leger thuys mochte gecomen zijn, belovende dan serieuselick daerop te zullen letten; waarom de gedeputeerden des Synodi haer gelaast zullen houden bij Haer Eed. Mog. hyrnamaels an te houden. Bij occasie van welcke verhandelinghe mede in considerati(e) is gecomen de grote stouticheyt der verschreven Remonstranten, die zij met schrijven van tijt tot tijt toe betonen, ende noch in haere laetste missive insonderheyt, die zij desen Synodo hebben toegesonden, dewelck oock datelick daerop bij haer in druck uytgegeven is¹⁾, latende also de publyque actien en vergaderinge niet ongemolesteert, waerop de Synodus geresolveert heeft over zodanige openbare turbe den Synodo angedaen door haer in de generale remonstranti(e) aen Haer Hooch Mog. te doleren ende die haer te vertonen. Tussen tijde deselve missive als een lasterschrift voorbijgaende en geen beantwoordinge waerdich achtende, ten ware de gedeputeerden des Synodi sulx daerin mochten vinden, dat niet onbeantwoort zoude mogen passeren, waerin de gedeputeerden des Synodi na bevint van saken met alle discretie zullen handelen.

Artic. 60.

[*Rotterdam.*] — Op het twiede gravamen, roerende de herstellinge der ruste der kercke tot Rotterdam, mitsgaders de middelen daertoe dienstich zijnde, is goet gevonden en geoordelt de leninge daertoe ondienstich te wesen; ten anderen dat voorall en vooreerst den voet van de beroupinge van andere predicanten werde angevangen, so de²⁾ tegenwoordige geoordelt mochten werden verplaetst behoren te zijn, waertoe seer goede apparentie is. Ende de kercke van Rotterdam alvorens hijr wel van te versekeren, dat door ordre des Synodi of haer gedeputeerde en (van) den kerckenraet voor dese ene reys alleen sonder dat in consequenti(e) te trecken, de kercke van goede leraers namaels mochte werden voorsien en daervan de E. Synodus en kercken-

¹⁾ «*Send-brief der Remonstrantsche Leeraren aen de E. Synodo tot Schiedam. In Julio 1631. Ghedruckt . . . 1631*» in 4°. Als auteur wordt opgegeven J. WTENBOGAERT.

²⁾ Het HS. leest: «*ten*».

raet versekert zijnde, dat men alsdan tot de dimissie der voorschreven predicanten en handeling van dien mochte treden, mitsgaders dat men alsdan wijders lette op al hetgeen dat noch in dit 2de gravamen gedesidereert werdt, hetwelcke tot nodige herstellinge der ruste der kercke tot Rotterdam mochte dienstich bevonden werden, van hetwelck alles breder te zien is in de vorige acte, handelende van de Rotterdamsche zaken en resolutien in desen genomen, tot welck effect aen den Achtb. magistraet tot Rotterdam laestmael gedeputeert zijn: D. JOH. BOCARDUS, GERH. SEVENHUSIUS, ANTIPAS VAN DEN BORRE, van welcker gedeputeerden antwoord en rapport hijna breder zal gehandelt werden.

Artic. 61.

[*Moyenneurschappen.*] — Nopende het derde gravamen hebben de Classes eerst openinge versocht van personen en zaken, waerop het voorschreven gravamen slaet, eer en alvoor zij conden verstaen tot resarge¹⁾ en ondersouck van enige personen, hebben mede de Achtb. heren commissarisen desen angaende ingebracht haren last, namentlijk, dat geen resarge¹⁾ gedaen oft ijts voorgenomen worde op of tegen de moieneurs, die²⁾ volgens expresse resolutien van de Gr. Mog. heren Staten bij den Prince van Orangien zijn geassumeert etc.³⁾

¹⁾ Ook het afschrift heeft «resarge». Andere afschriften hebben: «resarchie» en «recherchie».

²⁾ Het HS. leest: «de».

³⁾ Tot goed begrip van dit Artikel diene het volgende. In Art. 33 der voorgaande Synode had de vergadering zich verklaard tegen zoogenaamde «moyenneurschappen», d.w.z. bemiddelingscommissies ten opzichte van kerkelijke zaken, wanneer deze commissies geen «commissie» van eene kerkelijke vergadering hadden. Nu hadden de Staten van Holland zich de oneenigheden in de kerk van Rotterdam en den gespannen toestand tusschen die kerk en den magistraat aangetrokken en den 24 Jan. 1631 den Stadhouder verzocht zich eenige politieke en kerkelijke personen te willen «assumeren» om met hun advies eindelijk de zaken tot een goed einde te brengen. De Prins had als leden dier commissie van advies aangewezen twee leden van den Hoogen Raad, R. VAN DEN HONAERT en P. VAN ASPEREN, den president en een lid van het Hof van Holland, N. CROMHOUT en R. VAN PERSIJN, twee professoren in de theologie te Leiden, J. POLYANDER en A. WALAEUS en de predikanten L. DE DIEU uit Leiden en L. MODEUS uit den Haag. Op advies van die commissie had de Stadhouder den 1 Maart 1631 besloten, dat, nu de predikanten ALUTARIUS en RIJWICK hun ontslag hadden genomen, het in het belang van rust en vrede zou zijn, dat de beide andere predikanten, NIEUNRODE en LEEUWUS zouden worden verplaatst, zonder hierdoor in eer of naam geschaad te worden. Verder: «Ende nadatter een formeel ende absolute reconciliatie ende vergetinghe van alle het gepasseerde voor desen int regardt van de vier ouderlinghen is gedaen, dewelcke Zijn Excellentie hebben toegeseyt dat sij in de regeeringhe der kercke sullen gaen met alle goede ende behoorlijke correspondentie ende confidentie van de magistraet van Rotterdam, omme deselve te respecteeren ende te bejegenen als goede borghers ende ouderlinghen betaemt tot onderlinghe rust ende vrede van de kercke ende borgherye. Soo werdt

Heeft de Synodus dien volgende goet gevonden, dat men de ¹⁾ naerder openinge van personen en zaken om gewichtige reden voor desen tijt zoude voorbijgaen. End ondertusschen aen de Eed. Gr. Mog. Heren Staten reverentlick en beleefdelick remonstreren, aengesien de Synodus particularis tot Schoonhoven alrede hadde ordre gestelt over de Rotterdamsche swaricheden, en daertoe nevens haer ordinare gedeputeerden enige naestgeseten Classen geauthoriseert, dat te wenschen ware geweest, dat zulcke ordre ware gevolcht in desen, maer nu verstaende, dat Haer Eed. Gr. Mog. en Zijn Princelijcke Excellentie te rade geworden zijn enige kercklike personen, zonder kercklike commissie te hebben, nevens enige polytiquen en heren professoren als adviseurs in desen te gebruycken. So heft de E. Synodus nodich geacht Haer Eed. Gr. Mog. te onderrichten van de schadelijke consequentien, die uyt dese handelinghe de kercke te vresen heeft, als namentlick vooreerst dat door zulcke polytique ²⁾ evocatie en deputatie van kercklike en polityque personen tot verhandelinghe van kercklike zaken den kercken haer recht en de regeringhe, die zij van Gode en de overicheden ontfangen hebben, allenskens ontrocken en een andere getransporteert werdt ende de kerckenraden, Classen en Synoden hijrdoor ten dele geabrogeert en vruchteloos gemaect werden. Ten twieden, dat oock door sulcke manyre van doen een polytique regeringhe in de kercke, ist niet in het geheel ten minsten ten dele ingevoert werdt, ende polytique personen het ampt van kercklike regeerders comen te exerceren, daer nochtans de kercke Christi niet en mach na de wijze van wettige republyquen geroert werden. Ten derden dat oock hijrdoor den bandt van enicheyt in het stuck van kercklike regeringhe ontbonden en de kercklick gevooceerde personen ten regardt van haren dienst in haer gemoet beswaert en bij haer kercken in ongelegentheyte gebracht

---

verstaen dat den ouden kerckenraedt sal werden gherestablieert ende de suspensie van de voorsz. vier ouderlinghen sal cesseeren.

Dat de twee predicanten bij den Synode van Schoonhoven voorgelaghen, namentlijck HENRICUS SWALMIUS van Haerlem ende DIONISIUS SPRANCKHUYSEN van Delft bij leeninghe met den eersten binnen Rotterdam ghesonden sullen werden omme aldaer te predicken, ende in alle saecken metten kercken-raedt besoigneeren, ende bysonder oock met correspondentie van de magistraet op de beleeninghe van noch twee andere predicanten, wesende orthodox ofte suyver in de leere ende leven.

Dat mede bij den ouden kercken-raedt ende de geleende predicanten met correspondentie van de magistraet t'samen, op de beroepinghe van de ordinaris predicanten als anders, sulcke ordre met onderlinghe bejegeninghe sal beraemt werden als sij tot meeste ruste ende dienste van de kercke ende gemeente geraetsaem sullen vinden.» Was men binnen zes maanden niet tot overeenstemming gekomen, dan zou de Stadhouder, gehoord het advies der genoemde commissie, zulke «dispositie» nemen als het belang van stad, burgers en gemeente voorschreef.

¹⁾ Het HS. leest: «geen», het afschrift: «de».

²⁾ Het HS. leest: «potique».

werden. Ten 4° dat oock hijrdoor een deur soude cunnen geopent werden voor alle polytique en ecclesastique personen die ¹⁾ tegens de gesonde lere ende het recht der kercken machineren, om daerin als schuyvende onder de vleugelen van de ²⁾ politieke overheyt, onverhindert voor te gaen, sonder de censure der kercken te vresen, oft van haer doen an kercklike vergaderinge rekenschap te geven, gelijk gebleken heft in conventu praeparatorio 1607, welke reden gealligeert zijn A^o. 1617 van dien steden, die op dien tijt het recht der kercken voorstonden. Ende daernevens te versoucken, dat Haer Eed. Gr. Mog. in toecomende de kercke bij haer gewoonlike kercklike regeringe gelieve(n) te laten. Ende werden mits desen alle kerckendienaren, onder desen Synodo resortierende vermaent, hun na den inhoudt van den 33 Artic. Synodi Schoonhovianae te reguleren.

Artic. 62.

[*Prophanatien des Sabbaths, sweren enz.*] — Wat het vierde gravamen belangt om te versoucken, dat alle de abusen, die tegen die prophanatie der sabbathen, het sweren, de dootslagen, mitsgaders haere versouningen, de licenti(e) der papisten etc., (tegeengegaen mochten werden) is goet gevonden, dat over dese abusen en wat des meer is, de gedeputeerden bij Haer Eed. Gr. Mog. zullen anhouden met requeste, insonderheyt dat op het stuck der dootslagers, mitsgaders haere pardoenen, en dat zulcke onder de saevegarden (!) en protectie van enige particuliere heren zo hijr en daer werden ontfangen, mitsgaders haer versouninge in de tempelen en licentie der papisten ³⁾ naerstich bij den gedeputeerden zal gelett werden.

Artic. 63.

[*Plaatsvervanging van leden der Synoden.*] — Over het vijfde gravamen of men niet soude mogen surrogeren een ander in zijn plaets, om tot den Synodum te verschijnen, is geoordelt bij desen Synodum, dat dit stuck afgehandelt is op den 53 Art. Synodi Schoonhovianae en bij resumptie van denselven Artic. is bij desen Synodum geoordelt, dat zulx zal mogen geschieden in hoochdringenden noot, mits dat gesurrogeert werde degene die de meeste stemmen heft gehad naest de gecomiteerde (!) ad Synodum ende dat de namen van sodanige in de credentie uytgedrukt zullen werden, opdat alzoo den Synodo bekend moge zijn de persoon(en), die bij de respective Classen zijn gesurrogeert bij provisie.

---

¹⁾ Het HS. leest: «der».

²⁾ Het HS. leest: «onder».

³⁾ Het HS. leest: «versouninge en licenti der papisten in de tempelen».

Artic. 64.

[*Augmentatie der tractamenten.*] — Sovele het seste gravamen angaet, 't versouck der augmentatie an Haer Eed. Gr. Mog. der tractamenten voor de beswaerde leraers ten platten lande met groten lasten en familien, is geordelt, dat dit wel ten hoogsten nodich is, insonderheyt in dese dyre en beswaerde tijden. Evenwel nochtans, dewijl men nu besich is om te versoucken d'augmentatien voor de weduwen, twelck in goede terminis staet, dat voor dese tijt raetsaemst werdt geordelt om dit niet te verhinderen, maer eerst volcomen geeffectueert te mogen werden, dat dit versouck noch voor een tijt zal stille staen ende rusten tot dat een goet expedient over den staet der weduwen mochte zijn beraemt en dat daerna die gedeputeerden in desen zullen handelen met alle discretie om daerin te bequamer tijt zulx daerin te doen als dienstich bij haere E. zal geordelt werden.

Artic. 65.

[*Idem.*] — Wat het sevende gravamen belangt, of men de 50 gl., dewelcke bij Haer Eed. Gr. Mog. den kerckendienaren die, met 4 of meer kinderen beswaert, zijn toegevoecht, niet bij afvicheyt derzelve leraren soude mogen versoucken bij Haer Eed. Gr. Mog., dat die de weduwen, die nagelaten werden bij de dienaren, en met deselve beswaert blijven soudon mogen volgen en toegelaten werden, om die tot haer end haerder kinderen onderhout te mogen behouden; is bij den Synodum geordelt, dit in goede reden gefondeert te zijn en darom wel nodich, dat in desen hijrop wat naerder mochte gelet werden, doch evenwel dat de sake dus staende met het versoucken van de verbeteringen voor de weduwen selve, dat men noch een weynich dit stuck zal surcheren, latende ditselve mede bevolen zijn de discretie der gedeputeerden deses Synodi.

Artic. 66.

Wat het achste gravamen angaet, off een kerckenraet etc. wert geantwoort, so men de sake neemt in thesi, dat zulx geenssins behoort te geschieden en also den hypothesis in desen niet gemoveert noch geopent wert bij dengenen die dit gravamen hebben uytgeschreven, so is de sake hijrbij gelaten.

Artic. 67.

[*Trouwen van een dootslager.*] — Soveel het negende gravamen angaet (of) enen dootslager noch onversount en zonder berou, etc. zoude mogen van den kerckendienaer in de kercke werden getrouwt, wert geantwoort, dat zulx met geen goede stichtinge in de kercke kan of mach geschieden.

Artic. 68.

[*Giften aen verdrevenen en aen buitenlandsche kerken.*] — Also Art. 64 des voorleden Synodi blijkt, dat een omslach is gemaect over verscheyden kercken, bedragende tsamen de summa van 1252 gl. 10 st. om daermede te betalen aen PRUSCENCHIUM 141 gl., aen D. LUTTS 90 gl., an MATTHAEUM LUDOWICUM 130 gl. 15 st., aen GEBBERSHAGEN 150 gl., aen UBELMANNUM 140 gl., an de Berchse kercken 600 gl. 14 st., so ist dat in alles van de kercken is ontvangen 1300 gl. 9 st. waervan getrocken den uytgeeff boven gestelt 1252 gl. 10 st.; blijft noch bij de beurse de summa van 0058 gl. 19 st., berustende onder D. MODAËUM en heeft D. FABRICIUS van desen uytgeeff behoorlicke quitanci(e) verthoont, uytgesondert van de Berchse kercken, welcke in den aenstaenden Synodo zall verthoont werden en heeft de E. Synodus de resterende 58 gl. 19 st., waervan D. MODAËUS ijts wat mochte uytgegeven hebben aen andere, toegeleyt D. UBELMANNO, om in zijn studiis hem daermede te ernereren.

Artic. 69.

[*Rotterdam.*] — Is mede een lang schrift en seker protest bij enige gemiscontenteerde ledematen tot Rotterdam den Synodo voor desen toegesonden in consideratie gecomen, waerin dat zij haer beclagen en gegraveert verthonen so over de handelinghe voor desen in haer sake bij den Synodum gepleecht, insgelijck over het bouxken NIUENRODII, alsoock over de verkiesinge des kerckenraets. De Synodus nadat hijrover enige debatten waren gegaen en gehoort, hijrop wat naerder lettende, heft geoordelt, wat het eerste poynekt belangt, dat de saken in voorgaende Synoden afgedaen waren en daerom haer daermede behoren te houden vergenoucht. Wat het derde poynekt belangt, dat op dit stuck ende redenen van haer tot dien eynde voor desen geallegeert al was gelett in Synodo Schoonhoviana, alwaer haer redenen bij de redenen van de Achtb. Heren van Rotterdam geallegeert voor den Synodo mede afgehandelt en beantwoort waren. Ende wat het twiede poynekt belangt, so zij ijts nius (!) voor desen noyt in Synodo verhandelt hadden te proponeren, dat zulx ter behoorlicke plaets eerst most geexamineert werden en so zij ijts tegen het bouxken NIUENRODII hadden, also dit stuck an desen Synodum anhangich was gemaect, dat zulx wat naerder zoude ondersocht werden bij D. WILHELM QUYRIJNTSZ, JACOBUM CRALINGIUM, doch bij absentii (!) D. CRALINGII, sijn WILHELM CUYRIJNTSZ toegevoucht D. VELTHUSIUS en LEEUWIUS, dewelcke broederen den Synodo namaels int lange hebben voorgesteld al hetgene pro et contra van d'ene en d'ander zijde was ingebracht en gebleken voor haer. Welcke narré de Synodus gehoort hebbende goet gevonden heft de respective Classen

an te manen yder bij den zijnen, die tot den Synodum waren gecommiteert, te willen examineren hetgene van den gedeputeerden was geallegeert en haer oordel onder haer te formeren, surcherende de openinge haerder resolutien en oordelen in desen tot den tijt toe, dat in het generael soude geoordelt werden over alle die dingen, die in de boukens NIUENRODII en ALUTARII ende wat dies meer is, vervatet mochte(n) sijn ¹⁾. Also dese miscontenteerde en dolerende ledematen van Rotterdam wederom daerna insisterden, schriftlick versouckende dat de E. Synodus hare sake tegens NIUENRODIUM soude willen eyndigen, heft de Synodus daerop naerder lettende verstaen, dat hare doliancie, verscheyden poincten vervatende, gelijk uyt het rapport van de gecommiteerden ad istam causam was gebleken, waeronder ²⁾ also de twee nu waren afgedaen, hijr niet weder in consideratie behoorde te comen. Ende wat hetgene angaet, dat zij haer beclagen dat D. NIUENRODIUS haer in zijn twiede schrift heft geledeert, verhalende sekere dingen uyt de acte des kerckenboux tot Rotterdam, die in den Synodo tot Delff A^o. 1625 ware gerojeert, verswijgende hetgene in plaets van die was gestelt, twelck zij zeyden te strecken tot haer naerdeel en daermede beschuldicht waren, dat zij onrustige personen waren.

De Synodus, dese zake na behoren overwegende, verstaet end oordelt, dat de predicanten ten wederzijde niet wel gedaen hebben, dat zij zaken, dewelcke in Synodo waren verhandelt en afgedaen, in pulyken druck hadden uytgegeven en alle de werelt bekent gemaect. Ende wat belangt dat D. NIUENRODIUS in zijn 2de bouck, folio 84 en elders, verhaelt. verstaet de Synodus, dat het zal blijven bij de verclaringe D. NIUENRODII hijrover gedaen, namentlick, dat hij in het stellen van de woorden niet en heeft gesien op de voorschreven acte des kerckenraets oft oock des Classis, maer dat hij generalick heft willen verhalen, wat daer gepasseert is, sonder dat zijne intentie geweest is, de dolerende ledematen iut gemeyn oft ymant in het particulier te beswaren oft van ongerusticheyt te beschuldigen, en dit alles in conformiteyt van de resolutie in den Synodo tot Delff A^o. 1628 genomen, waermede hem de dolerende broederen behoren gecontenteert te houden en zall hun ³⁾ dese resolutie angeseyt werden door de 6 gedeputeerden, die hijr namaels tot Rotterdam zullen vertrecken tot de reconciliatie derselver gemeynte.

Artic. 70.

[Rotterdam.] — Also nu voor de derde mael de Synodus bij resumtie van de vorige acten hadde goet gevonden den Achtb. magistraet tot

¹⁾ De woorden: « ende wat dies meer is, vervatet mochte sijn » zijn overgenomen uit het afschrift.

²⁾ Lezing van het afschrift, het HS. heeft: « waarom ».

³⁾ Het HS. leest: » hem ».

Rotterdam te besenden en tot dien eynde hadde gedeputeert D. JOH. BOCARDUM, GERH. SEVENHUSIUM EN ANTIPAS VAN DEN BORRE als Art. 51 en 60 te zien is, om op den vorigen voet te insisteren bij Haer Achtb. als in verscheyden voorgaende acte(n) besloten was, so ist, dat de gedeputeerden ad istam causam gerapporteert hebben, dat zij volgens de vorige resolutien Hare Achtb. 3 dingen hadden voorgehouden:

I. vooreerst dat bij den E. Synodum de leninge voorals nu ondienstich was geoordelt;

ten anderen, dat het stuck van nieuwe predicanten, alvorens D. NIJENRODIUS EN LEEUWIUS waren gedimmitteert, bij Haer Achtb. vast behoorde gestelt en de bevestinge van den niuw gecoren kerckenraet behoorde toegestaen te werden; waerop Haer Achtb. de gedeputeerden afgevraecht hebbende, also D. ALUTARIUS EN RIJSWIJCK bij den E. Synodum waren gedimmitteert, waervoor dat de Synodus dan hielde D. NIJENRODIUM EN LEEUWIUM, dat de gedeputeerden Haer Achtb. tot antwoord hadden gegeven, dat de Synodus dit poynckt noch om reden wille wat open gehouden hadde. Ende also Haer Achtb. bevonden in de propositie der gedeputeerden dat zij de leninge excuseerden, en de kercke tot Rotterdam met andere predicanten te voorsien bij den gedeputeerden wert voorgeslagen, op den voorschreven voet, indijn dat de Synodus tot de dimissie NIJENRODII EN LEEUWII soude mogen verstaen, hebben Haer Achtb. schriftelick den gedeputeerden verclaert en mede gegeven niet wel geaedificeert te zijn, als niet kunnende begrijpen, dat het betamelick was voor de ere en respect van het Synodus, noch oock voor de rust en stichtinge der kercke dienstich, dat stuck in sulcke onsekerheyt te stellen, dewijl hetselve alrede bij de uytspake van Sijn Excellentie gedecideert en afgedaen was¹⁾ en darom Haer Achtb. haer niet conden inlaten tot enige communicatie met den gedeputeerden des Synodi voor en alear de E. Synodus de dimissie van de voorschreven NIEJENRODIO EN LEEUWIO zoude hebben gedaen en haer verplaatsinge gearresteert, maer hetselve gedaen zijnde, dat alsdan Haer Achtb. tevreden waren te comen in naerder communicatie opt geproponeerde van de voorschreven gedeputeerden nopende het stuck van de leninge der predicanten en dat zij dan den gedeputeerden zouden geven redelick contentement, onbeantwoort blijvende van Haer Achtb. het stuck van de bevestinge des vercoren kerckenraets.

(§ 2).²⁾ Welcke rapporten de Synodus so mondeling als schriftelick gehoord hebbende, is na vele debatten bij de vergaderinge goet gevonden ende geresolveert zonder hijrover in naerder conferentie(e) te treden, also het overvloedich genouch overwogen was ten wedersijde, alsvorens, dat men volgen zoude den treyn van de vorige resolutien,

¹⁾ Zie aantekening bij Artikel 61.

²⁾ De §§ zijn overgenomen uit het afschrift.

bij dewelcke goet gevonden is, aleer men come tot finale afhandeling van de dimissie van dese predicanten, eerst van den voet der beroupinge int regart van den Achtb. magistraet versekert moste zijn om de gemeynte daerdoor tot de dimissie van de voorschreven predicanten dies te beter te disponeren; mitsgaders dat den niuw vercoren kerckenraet bevesticht ende een voet van correspondenti(e) over het toecomende, zo het doenlick ware, zoude vastgesteld zijn, en dat Haer Achtb. mocht condescenderen in het goetvinden deser vergaderinge, nopende het weygeren der leninge en dat over de uytgegeven schriften NIJENRODIJ en de anclachte ALUTABII en RIJSWIJCK daertegen mochte bij den Synodum zijn geoordelt en gedaen werde contentement. Doch ingevalle Haer Achtb. in de resolutie des Synodi niet en mochte(n) comen te acquiesceren, noch tot toestant derselver geinduceert werden, so is bij den Synodum goet gevonden een seker remonstrantie an Haer Eed. Gr. Mog. en Sijn Princelijcke Excellentie in te stellen, om an deselve beleefdelick te vertonen de goede devoiren in desen angewent, mitsgaders haere beswaernissen, waarom de Synodus niet hadde cunnen de voorslagen van Haer Achtb. inwilligen, met ootmoedich versouck, dat Haer Eed. Gr. Mog. en Zijn Princelijcke Excellentie souden gelieven volgens de remonstrantie des Synodi bij tussenspraeck ende goede inductie Haer Achtb. van Rotterdam so verre te disponeren, dat Haer Achtb. de resolutie des Synodi haer wel mocht laten gevallen.

(§ 3.) Welcke resolutie bij den Synodum genomen zijnde, de Achtb. heren commissarissen goet gevonden hebben enige leden des Synodi te versoucken ten eynde die eens bijeen comende wat naerder op dit stuck mochten letten om te zien, of daer enich middel conde voorgelagen werden, waerdoor de stadt tot ruste, de kercke voldoen en de Achtb. magistraet gecontenteert zoude cunnen werden, ende men eenmael tot een goet eynde deser swaricheyt mochte comen. Welcke broederen niet liever wenschende, als om eens van dese droevige swaricheden verlost te zijn en nergens meer voor becommert zijnde, als voor het welvaren van de bedroefde kercke, mitsgaders van haren staet, souckende alles te contribueren aen hare sijde, wat doenlick mochte zijn, eyntlick tot voldouninge van de Achtb. magistraet van Rotterdam dese poincten hebben geprojecteert op het believen des Synodi, dewelcke Haer Achtb. voor het laetste voorgehouden en gepraesenteert souden werden, wel verstaende nochtans so Haer Achtb. tot desen voerslach des Synodi niet en quame(n) te verstaen, dat als dan de vergaderinge met de meeste stemmen haer hielt aen hare vorige resolutien, verscheyden malen genomen, en verstaet, dat die haren voortganck behoren te hebben. Die geprojecteerde poynceten zijn dese: 1°. Also de Achtb. magistraet alle vordere communicatie met den Synodo oft haer gedeputeerden hadde afgeslagen, dat de Achtb. heren commissarissen souden gelieven te intercederen bij den E. magistraet

tot Rotterdam, om den wech te openen, om met den Synodo te mogen comen in onderhandlinge en dat op stuck van beroupinge in vougén als volcht; 2°. dat den kerckenraet onder 't beleyt des Synodi oft haer gedeputeerde stante Synodo come tot nominatie van 4 predi- canten; 3°. welcke Haer Achtb. zullen voorgesteld werden om te vernemen oft Haer Achtb. in deselve personen souden cunnen nemen contentement om beroupen te werden tot ordinare predicanten aldaer; 4°. indijn Haer Achtb. in de genomineerde persoon oft personen misnougén souden verthonen, twelck door goede inductie haer niet soude cunnen benomen werden, dat alsdan de kerckenraet door inductie des Synodi voortgaen zal tot voorstellinge van andere, totdat zij an wederzijde zullen zijn gecontenteert; 5°. en zal daerna tot de kercklike dimissie van de 2 resterende predicaenten geprocèdeert werden, aleer men wijders trede tot de effectuele beroupinge van andere predi- canten uyt de genomineerde personen, zonder ymants praëjudicie in desen voor dese ene reys.

(§ 4.) Welcke voorslach, nadat zij de vergaderinge voorgedragen is, haer deselve wel heft laten gevallen, en met alle en eenparige stemmen is goet gevonden en angenomen. Ende zijn tot voltrekkinge deser sake versocht en gebeden D. Achtb. heren commissarisen, dewelcke bijgevoecht zijn D. BOCARDUS en SEVENHUSIUS, ten eynde Haere Achtb. haer tot Rotterdam mochten transporterén en zien waertoe dat de zake aldaer met de E. magistraet conde gebracht werden, met enen Haer Achtb. bekent te maken met wat grote becommernissen haerder gemoederen de Synodus over dit swaer- wichtige poyncct hadde gebesoygnieert. Ende alhoewel de deure tot communicatie en onderhandelingé met Haere Achtb. door het laetste antwoord des magistraets was den Synodo toegesloten, dat nochtans om alle gemak bij te brengen in desen de Synodus den hoven gestelden voorslach hadde goet gevonden te projecteren om voor de laetste reyse te tenteren oft Haer Achtb. in desen soude(n) cunnen acquiesceren, ende zo niet, dat de Synodus alsdan mochte wijders doen, als zij verstaen zoude te behoren. Welcke gedeputeerden weder- gekeert zijnde, hebben den Synodo gerapporteert, den voorschreven voorslach so mondeling als schriftelick den Achtb. magistraet bekent gemaect te hebben, en nadat hijrover tuschen de Achtb. heren commissarisen en gedeputeerde broederen en den Achtb. magistraet tot Rotterdam vele debatten waeren gevallen, dat den Achtb. magistraet na rijpe deliberatie den gedeputeerden tot antwoord hadde gegeven, dat also dit een zake van groten gewichte was, dat zij dat in hare vroetschappen proponeren zouden en alsdan de zake in deliberatie leggen en dat zij dages daeraen den Synodo bescheyt zouden laten geverden, gevende genouchsaem te kennen, soveel haer anging, den voorslach haer wel te gevallen, hopende de sake in de vroetschap

ten besten te dirigeren en belovende alles te contribuieren wat enichzins doenlick was. Waerop dages daeraen Haer Achtb. met missive den E. Synodo hebben verwitticht end de Achtb. heren commissarisen, hoe dat door absentie van enige notable leden van haer vroetschappen zij niet tot fynale resolutien hadden cunnen comen, maer tegens Maendach daerover zullen delibereren en den E. Synodo antwoord laten gewerden.

(§ 5.) Waerop des Maendachs daeraen Haer Achtb. door missive den Synodo hebben geantwoort, hoe dat zij na rijpe deliberatie hadden geresolveert, dat de uytspake van Zijn Princelicke Excellentie en der geassumeerden moste blijven in zijn geheel en ongepraediceert, doch dat zij desen onvermindert wel eens wilden treden in communicatie met de commissarisen en gedeputeerden deses Synodi om te beproeven ¹⁾ of op den voet en voorslach des Synodi de kercke tot Rotterdam tot ruste en de stadt van godtsalige en vreetsame leraers soude cunnen voorsien werden; welcke antwoord de Synodus bekomen en gehoort hebbende, haer seer vreemt en twijfelachtich heeft gedocht te staen, en daerom om van de goede mening van Haer Achtb. wel verseekert te zijn, gecommiteert heft D. WILHELM QUYRIJNSZ, ANTIPAS VAN DEN BOBBE en PETRUM VLIGERIUM, dewelcke volgens haer instructie haer an den Achtb. magistraet souden vervougen, vrientlick versouckende van Haer Achtb. een ronde en volle verclaringe, nopende den voorslach bij den Synodum geprojecteert en haer behandicht: dat Haer Achtb. haer mening zullen gelieven te openbaren of zij contentement namen an den voorslach bij den Synodum gedaen en tevreden waren, dat de E. Synodus soude in het werck treden conform den voorschreven voorslach met; ene deselve gedeputeerde broederen lastende, so Haer Achtb. hijrtoe conden verstaen, dat alsdan de gedeputeerden haer an den kerckenraet zouden addresseren om dienzelven voorslach haer smackelick te maken, ten eynde dezelve zijn voortganck mochte hebben, en dat zij na bevint van zaken daerna haer wedervaren an den Synodum souden relateren en daerinne wijders te doen zulx, dat de Synodus soude goetvinden te behoren.

(§ 6.) De E. broederen voorschreven wedergekeert zijnde, hebben den Synodo gerapporteert, dat Haer Achtb. wel tevreden waren, dat den voet van den Synodo voorgeslagen over het beroup van 4 predicanten gevolcht werde voor dese ene reys. Doch verstonden Haer Achtb. niet dat men treden zoude tot het dispiceren van andere personen tot den dienste aldaer, voor en aleer men de dimissie van de 2 resterende predicanten hadde afgedaen, tot reden van haer resolutie gevende, dat indijn men zo niet en quame te handelen, als Haer Achtb. voorgaven, dat het tegen alle ordre soude zijn, en zolange de

---

¹⁾ Het HS. leest: «prouven».

predicanten niet en waren gedimiteert, dat die geenen goeden raet zouden suppediteren an den kerckenraet aldaer, en daerdoor het beroupen van andere predicanten zoude cunnen getardeert werden. Welcke rapport ende reden van de gedeputeerden gehooft zijnde, bij de vergaderinge is goet gevonden nochmaels te committeren na Rotterdam D. FABRITIUM, VLIGERIUM en HELLIUM, om nochmaels serieuselick te tenteren en Haer Achtb. te induceren, dat immers den voorslach des Synodi Haer Achtb. wel zoude mogen gevallen en dat op dien voet zoude mogen geprocedeert werden, met enen, dat de gedeputeerden Haer Achtb. de reden nopende de dimissie zullen zoucken te ontnemen, waerop dat zij haer in desen funderen, waerom dat zij den voorslach des Synodi niet en cunnen inwilligen, dies te meer alsoo Zijn Princelijcke Excellentie en de Mog. heren Gecommitteerde Raden in desen voorslach des Synodi inhaereerden en haer wel laten gevallen, dat oock de gedeputeerden zullen arbeyden om Haer Achtb. van alle vrese te ontlasten, die zij hadden, even als off die 2 predicanten noch in den kerckenraet over de verkiesinge zouden comen, Haer Achtb. versekerende, dat de predicanten voor als na zouden werden gepraeterieert en dat alles onder het beleyt des Synodi of haer gedeputeerden zoude voltrocken werden, end zo Haer Achtb. den voorslach des Synodi quame(n) an te nemen, dat met enen den kerckenraet tot Rotterdam van de E. gedeputeerden zal angesproken en haer den voorslach des Synodi bekent gemaect zoude werden, om te zien of deselve haer smackelick conde zijn, ende zo den Achtb. magistraet bij haer gemoveerde swaricheden persisteerde, dat evenwel de gedeputeerden alsdan den kerckenraet zouden anspreken ende haer den voorslach des Synodi en de reden van swaricheyt, die ¹⁾ Haer Achtb. over desen voorslach moveren, bekent maken om te verstaen uyt den kerckenraet of zij haer desen voorslach wel laten gevallen, of zo ²⁾ niet, dat zij haer reden en grieven ter contrari(e), warom zij den voorslach des Synodi niet en zouden cunnen annemen, souden gelieven den gedeputeerden ad hanc causam te openbaren, en dat de gedeputeerden voorschreven daerna sowel des Achtb. magistraets als des kerckenraets redenen zouden den Synodo relateren, om te zien, wat wijders in de zake mochte te doen staen.

(§ 7.) Welcke gedeputeerden des anderen dages daeran wedergekeert zijnde den Synodo hebben gerapporteert, dat den Achtb. magistraet haer selven zeer ontstichtet hielt, dat de Synodus niet en wilde acquiesceren in hetgene Haer Achtb. hadden voorgelagen en dat men om zulck een cleyn subtiliteyt wille niet wilde haer accomoderen, daer immers Haer Achtb. het project des Synodi annamen

---

¹⁾ Het HS. leest: «de».

²⁾ Het HS. leest: «zij».

en gelijk Haer Achtb. meer hadden verclaert, dat zij also nu wel mochten lijden, dat de suyverste en vaste personen in de religie, niet zijnde in suspicie van enige moderatie bij de kereke mochten beroupen werden, alleen maer, dat Haer Achtb. daerbij bleven, dat zij de dimissie verstonden te behoren voor te gaen voor den voet van beroupinge oft nominatie, waerbij zij als noch persisterden, waerop de gedeputeerden haer wijders an den kerckenraet hadden geadresseert, dese 2 dingen haer voordragende: 1°. den voorslach des Synodi souckende die in alle manyren haer smakelick te maken; 2°. dat zij den kerckenraet de grieven des Achtb. magistraets over den voorslach des Synodi hadden voorgesteld, versouckende, dat zij op beyde haer antwoordt van haer goede meninge in desen wilden laten geworden. Waerop de kerekenraet heft haer E. geantwoort, dat wat het project anging, zij swaricheyt daerin vont, datselve an te nemen, dewijl dat daerin de dimissie NIJENRODII en LEEUWII wiert gepraesupponeert, dat oock de reden waarom den kerckenraet voor desen hadde geoordelt, dat zij den voorschreven broederen niet en conden dmitteren, dewelcke oock den Synodo waren bekent gemaect, van den Synodo haer noch niet en waren voldaan, noch wechgenomen, en darom hijr niet toe conden verstaen, alhoewel den kerckenraet hijr in desen tegen den E. Synodum niet en wilde formaliseren, gevende den E. Synodo wijders te bedencken of den kerckenraet wel conde treden tot onderhandelinghe, waervan in het project gesproken werdt, aleer D. NIJENRODIUS en LEEUWIUS daertoe zelfs consenteerden. Ten anderen of de E. magistraet in cas van weygeringe over de voorgeslagen persoon oft personen geen reden gehouden zouden zijn te geven, en zo ja of de reden niet geexamineert zouden werden, en bij wien het oordel van dien zoude staen en gebleven werden: indien neen, of dat niet hinderlick zoude zijn om een goeden voet van correspondentie te krijgen. Ten derden of de kerckenraet niet wel dient versekert te zijn van de bevestinge des niu gecoren kerckenraets, aleer men compt tot uytwerckinge van de sake in het project vervatet. Ten vijfden of het niet goet ware, dat durante Synodo een voet van correspondentie gemaect werde. Wat het tweede poynct angaet, wat de kerckenraet mochte oordelen van den voorslach des E. magistraets, eerst urgerende de dimissie eer men tot nominatie oft electie zoude treden van andere predicanten, heeft den kerckenraet geantwoort, dat zij niet zonderlings hijrop en conden seggen, dewijle enige leden van de antwoorde op het voorgaende project niet toe en lieten, dat zij of het ene of het ander hijrop souden seggen.

(§ 8.) Welcke rapport bij den Synodum angehoort zijnde is bij D. praesidem weder omgevraecht of niet de dimissie behoorde voor te gaen en of men niet in desen de magistraet tot Rotterdam soude connen accommoderen, waerover, nadat vele debatten gevallen zijn,

namentlick of men niet eerst de bouxkens der predicanten tot Rotterdam ter handt behoorde te nemen en daerin voor te varen om te examineren de qualiteyten der voorschreven predicanten, hare personen en de materien der uytgegeven bouxkens en zo dat met enen af te handelen, of dat men het verhandelde tuschen den Synodum ende de magistraet van Rotterdam, Sijn Princelijcke Excellentie, en de here(n) Gecommitteerde Rhaden niet diende bekend te maken, opdat zij mochten zien, wat in desen al bij den Synodum ware gedaen, ende wat wijders bij den Achtb. magistraet tot Rotterdam te doen zoude staen, om te comen tot een gewenscht eynde van alle dese swaricheden. Is eyntlick goet gevonden dese gehele sake tot Wonsdag toecomende uyt te stellen en dat ydereen na huys reysende, die het goet dochte, met zijn Classe dit mochte communiceren, hoe dit alles bij deselve mochte verstaen werden en dan weder tot den Synodum te keren om over dit stuck en mede alle andere saken te delibereren.

(§ 9.) End is tenselven dage na het wederkeren der Classen de vergaderinge seker project en voorslach van D. praeside bekend gemaect, 'twelck bij de E. Gr. Mog. Gecommitteerde Rhaden was ontworpen, ten eynde dat bij den E. Synodum mochte werden getenteert of het deselve soude mogen smakelick wesen. Welcke project geexamineert zijnde bij de synodale vergaderinge met goede eenparicheyt, alleen een weynich verandert zijnde, daerin angenomen is in forma als volcht.

Dat de Synodus verstaet dat D. NIENRODIUS en LEEUWIUS om de tegenwoordige gelegentheyte en conjuncture des tijts tot Rotterdam niet langer conden blijven, en daarom volgens den voorslach van den Synodo bij den kerckenraet onder 't beleyt van den Synodo geprocedeert zal werden tot nominatie van 4 kerckendienaren om deselve te beroepen en nadat men malcander in de nominatie zal hebben verstaen, tot de kercklijke dimissie van de voorseyde 2 kerckendienaren zal geprocedeert werden, aleer men tot de effectuele beroupinge zal gaen van die 4 genomineerde predicanten zonder ymantꝝ praejudicie en voor dese reyse alleen, alles in conformiteyt van den voorschreven voorslach in den Synodo gedaen.

(§ 10.) En zijn terzelver stonde an Haer Eed. Mog. de Gecommitteerde Rhaden gecommitteert D. CELOSSA, STERMONTIUS ende de E. JACOB VAN DER GOES, ten eynde ¹⁾ de gedeputeerden Haer Eed. Mog. mochten begroeten en bedancken vanwege de goede sorge, die Haer Eed. Mog. nevens den Synodum droegen voor den welstant van de bedroefde kercke, met enen Haer Eed. Mog. te notificeren de cleyne veranderinge van het project bij den Synodum daerinne gedaen, vertrouwende dat Haer Eed. Mog. haer, dat so gestelt zijnde, wel

¹⁾ Het HS. leest: «ten zelven eynde».

zoude(n) laten gevallen, versouckende met enen aen Haer Eed. Mog., dat zij doch tot bevorderinge van dese Rotterdamsche zake wilden den Achtb. magistraet tot Rotterdam zoucken te disponeren, dat Haer Achtb. in dit voorgeslagen project wilden nemen contentement en zo eenmael uyt dese droevige swaricheden mochten geraken.

Welcke gedeputeerde broederen uyt den Hage wedergekeert zijnde, hebben den Synodo bekent gemaect en gerapporteert dat Haer Eed. Mog. inwillichden het project, zoals dat bij den Synodum was verandert en haer dat wel lieten gevallen, en met enen oock hadden angenommen, zoveel als in haer was bij den Achtb. magistraet tot Rotterdam te arbeyden, dat het van haer oock zoude mogen angenommen werden, en dat Haer Eed. Mog. anschrijvens gekregen hebbende van Rotterdam, met den eersten den Synodo souden laten weten, hoeverre dese sake soude mogen zijn gebracht. Dat oock de E. gedeputeerden gelastet waren van Haer Eed. Mog., dat doch de Synodus haer wilde vermaent houden, dat in den anvang deser handelinghe tot becoringe van zaken sodanige personen souden mogen voorgeslagen werden, die den kerckenraet en magistraet souden mogen angenaem zijn.

(§ 11.) Ende is naderhant een sekere missive den Synodo ter handt gestelt van de E. Mog. Gecommitteerde Rhaden, waer nevens de Achtb. here commissaris DE WITTE den Synodo mede mondeling heeft angedient uyt den naem van Haer Eed. Mog., dat de Achtb. heren tot Rotterdam den voorslach deses Synodi, op den 14 Augusti beraemt, annaem(en) pro ut jacet, in alle zijn delen, om daerna geprocedeert te werden. Waerover bij den Synodum goet gevonden is den kerckenraet van Rotterdam te ontbieden, omdat (!) zij voor den Synodo compareerende, met haer in onderhandelinghe nopende het project mochte getreden werden. Dewelcke verschenen zijnde op de propositie hebben versocht, dat doch op hare reden, waervan Art. 48 hijrvoren, voor den Synodo eerst mondeling, daerna schriftelick overgelevert en gedaen, zoude mogen geantwoort werden ende haer daerinne werden gedaen goet contentement. Doch also maer enige weynige uyt den kerckenraet nevens D. BEECKMANNUM waren verschenen, is voor best geoordelt van den Synodo, dat de ouderlingen en diaconen tesamen of ten minsten enige uyt last van de andre tegen 3 uyren namiddach zouden verschijnen en dat bij dese vergaderinge met alle sachtsinnicheyt zal gearbeyt werden, dat de broederen des kerckenraets enich contentement op hare redenen soude mogen gegeven werden, haer bekent makende, als men op de droevige staet van de kercke tot Rotterdam alsnu wilde zijn ogen slaen, dat die ¹⁾ zodanich was, dat bij den Synodum nu niet anders en conde ge-

¹⁾ Het HS. leest: «de».

procedeert werden, als alrede was geschiet, en dat daarom de broederen voornoemt met volle submissie der handeling des Synodi en des projects haer wilden laten vinden, opdat dit gehele stuck so eenmael met vruchtbaerheit tot ruste der kercke voorschreven eenmael afgedaen werden mochte.

(§ 12.) Dewelcke broederen ten tijden voorschreven verschenen zijnde voor de vergaderinge in competenten getale den brief van de Eed. Mog. Gecommitteerde Rhaden, mitsgaders het project des Synodi, den 14 Augusti genomen, is voorgelesen, met enen an deselve broederen versouckende, dat zij doch, angemerckt de tegenwoordige gelegentheit haerer kercke en alles wat daarmede zich hadde toegedragen 'tsedert den tijt van het Synodus van Schoonhoven, van tijt tot tijt in het project des Synodi en haer becommerde besoignies in desen wilden nemen contentement, waertoe bij de vergaderinge vele reden van inductie zijn geallegeert, door dewelcke zo haer voorgaende reden beantwoort, mitsgaders meer andere reden bijgebracht zijn, om den kerckenraet tot anneming des projects te bewegen. Dewelcke broederen gesamentlick met malcander buyten gestaen zijnde end dese sake rijpelic overwogen hebbende, den E. Synodo namaels dese antwoert gegeven hebben, dat zij niet spraken uyt name en laste van dien, die absent waren, maer voor haerselven en dat zij wel vreesden dat dit project tot een voet van correspondentie de futuro soude werden mogen misbruyckt bij sommige en dat, in cas van weygeringe van reden te geven tegens de genomineerde leraren, alleen maer inductien werden gebruyckt, uytwijsende het project, ende daerom billick over dit project souden mogen difficulteren; dat zij nochtans, dit over thooff ziende, in den voorschreven voorslach en 't project acquiesceerden, mits dat dese conditien tot 3 toe haer werden voldaan: 1°. Dat de Synodus op haer zal nemen D. NIJENRODIUM en LEEUWIUM te disponeren daertoe, dat zij tevreden zijn, dat de kerckenraet trede tot onderhandlinge vant gene in het project begrepen is. 2°. Dat zij van herten wenschten, dat de Synodus wilde arbeiden dat den niu verkoren kerckenraet mochte bevesticht werden, aeler men tot nominatie oft electie of dimissie quame of zo dat niet en conde geschieden, dat zij versochten dat zulx ten minsten mochte gedaen werden aeler de Synodus quame te scheyden. 3°. Dat de Synodus op zich neme (dat) de gemoederen der gemeynte, die zeer ontsticht en ontrust soude mogen zijn door dese dimissie van haer getrouwe herders en leraers, ter neder gesett, gestilt en gecontenteert zullen mogen werden.

(§ 13.) Waerop de broederen des kerckenraets na vorige resolutien des Synodi hijrover genomen is geantwoort, wat het eerste angaet, dat de E. Synodus op haer neemt ditzelve bij D. NIJENRODIUM en LEEUWIUM te procureren, dat zij hjrtoe mochten gedisponeert werden;

wat het 2°. angaet, dat de Synodus verstont, om dit stuck niet te inbrulieren (!) en het vorige verhandelde met zoveel moytens niet te annulleren, de bevestinge des kerckenraets in den anvang deser handlinge niet te moveren, doch dat de Synodus dit stuck daermede niet en wilde van de handen werpen, maer dat de E. magistraet en den kerckenraet in de nominatie van andere predicanten verstaende, dat dan dit stuck vruchtbaerder soude getenteert en geeffectueert werden, waertoe de Synodus beloofde, dat durante Synodo alles soude werden gecontribueert, wat mogelick was, opdat dese bevestinge soude mogen voltrocken werden. wel ziende dat daeran ten hoogsten het welvaren der kercke en des kerckenraets was gelegen tot ruste der gemeynthe en bevredinge van vele ontruste gemoederen. Wat het 3°. belangt, dat de Synodus enige zal deputeren tot desen eynde, dewelcke haer bij gelegentheyte tot Rotterdam zullen vervougen en de gemeynthe zullen zoucken tevreden te stellen over de dimissie (van) haer getrouwe leraren zoveel als haer doenlick zal zijn, 'tzij bij predicatie oft mondelinge aensprake, na de meeste stichtinge vereyschen zal, hetwelcke alles de broederen des kerckenraets voorgehouden zijnde, hebben genomen daerinne contentement.

(§ 14.) Waerop D. NIJENBODIUS, voor de vergaderinge ontboden en verschenen zijnde, hem van den Synodo het project is voorgelesen, vele reden de Synodus gebruyckende, ten eynde dat D. NIJENBODIUS de onderhandelinghe des kerckenraets met den Synodo, nopende het project soude toestaen, waerop bij D. NIJENBODIUM is geantwoort, dat hij langen tijt gewenscht hadde buyten Rotterdam te mogen zijn en daer in ruste te mogen leven end wanneer de ruste der kercke tot Rotterdam door zijn wechgaen conde bevordert werden, dat hij daer vandaen wel zoude vertrecken, alwaer dat sulx oock met zijn meeste ongelegentheyte ware vermengt. Ende wanneer de kercke tot Rotterdam wederom met goede leraren mochte werden voorsien tot haeren contentement, dat hij in sulcke gelegentheyte den kerckenraet niet qualick afneemt, dat zij treden in onderhandelinghe met den E. Synodo oft het project, ende wanneer dit alles soude mogen zijn geluckt door Godes seggen, dat dan naerder werde gelet op de beroupinge van Alcmaer, waerover hij alsdan zijn meninghe zoude verclaren, welke antwoorde D. NIJENBODIUM de Synodus haer sonderlinge wel heft laten gevallen.

(§ 15.) D. JACOBUS LEEUWIJUS doen ter tijt absent en van den Synodo verschreven zijnde, is voor de vergaderinge verschenen, denwelcken van de vergaderinge het project voorgedragen zijnde, angeseyt is, met wat insichte en door wat motiven in dese conjuncture des tijts, datselve project van den Synodo was gestelt en hoeverre dat in desen met de kerckenraet was gehandelt en wat D. NIJENBODIUS oock alrede daerop hadde geantwoort, namentlick de onderhandelinghe toe te

staen, in zulcker voegen als voren is verhaelt, versouckende D. LEEUWIUM deselve onderhandelinghe des kerckenraets met den E. Synodo te willen mede toestaen; waerop bij D. LEEUWIUM is geantwoort soveel de besoignies van den Synodo concerneerden, nopende dat project, dat hij datselve liet in zijn waerde en wat de actie des kerckenraets anging met den Synodo verhandelt, dat haer zulkx betrefte. Ten derden, dat D. NIJENRODII saken vrij heel in andere terminis stonden, als de zijne, versouckende alvorens, angesien de kerckenraet noch in Aprili laestleden en meermaels voor desen hadde verclaert met geen goede stichtinge hem te cunnen verlaten, oft sedert dien tijt ijts der verlatinge waerdich mochte voorgevallen zijn en warom de kerckenraet van de resolutie afgetreden was, en daerom van zijn gemoet zo heel wel niet en conde vercrijgen, om een goet genougen in desen allen te verthonen en dat project zo met goetwillicheyd an te nemen; doch evenwel niet van meninge was hem tegens den Synodum te stellen. Waerover D. LEEUWIUS met vele redenen van de vergaderinge versocht zijnde, dat hij hem wat naerder in desen wilde verclaren tot contentement des Synodi, also des tijts gelegentheyd en de noot-saklikheyd van dien nu doch niet anders conde verdragen, eyntlick bij D. LEEUWIUM is verclaert zich desen Synodo te onderwerpen en wel te mogen lijden, dat dien aengevangen cours des Synodi zijnen voortganck zoude hebben; met welcke verclaringe D. LEEUWII de Synodus haer gecontenteert heft gehouden, verstaende dat nu den kerckenraet vrylick in onderhandelinghe met den Synodo mochte en behoorde te treden. De Synodus met een resolverende en D. LEEUWIO bekent makende, dat zij sich hielt verobligeert en willich, wanneer zijn dimissie mochte zijn voltrocken en daerna enige goede gelegentheyd ergens tot den kerckendienst mochte openvallen, dat de gedeputeerden des Synodi haer gelast souden houden specialick an zijn bevordringe bij de respective Classen te bedencken en die op alle middelen te procureren, mitsgaders oock bij Haer Gr. Mog. aen te houden, dat zijn ordinare tractement, tot nochtie bij hem genoten, hem mochte volgen.

(§ 16.) Waerop wijders bij de E. Synodo is geresolveert, dat wel nodich ware, dat den kerckenraet van Rotterdam alvorens verwitticht werde van de antwoorden D. NIJENRODII en LEEUWII, dat zij wel mochten lijden en den kerckenraet niet qualick souden afnemen, so zij traden met den Synodo in onderhandelinghe over het project voorschreven. Ten anderen, dat de kerckenraet angemaent werde door enige gedeputeerden, also men het daer voor hielt, als dat het niet practicabel was, dat den gehelen kerckenraet alhijr tot Schiedam soude willen oft cunnen verschijnen, tegens Maendach of Dinxdach zich gereet te willen houden, om dan te treden tot nominatie van 4 andere kercken-dienaren; hetwelcke opdat des te beter zoude voltrocken werden,

goet gevonden is, de gemeynte tot Rotterdam te vernanen tot vasten en bidden tegens Sondach toecomende en dat tegens dien tijt een van den Synodo hem zal laten vinden aldaer, dewelcke met voorgaende ¹⁾ predicatie alles daertoe zal helpen beleyden, dat oock tot dien eynde enige personen uyt den Synodo zullen werden gedeputeert onder wiens beleyt de nominatie der kerckendienaren zal geschieden. Ende also tot voltreckinge van dit sware werck tijt van noden zijn zall, dat goet gevonden is, dat de Synodus tot Maendach in 8 dagen bij reces schejde en dat tuschen tijden alle de pampyren en stucken tuschen D. ALUTARIUM en RIJSWIJCK ter ener en D. NIJENBODIUM en LEEUWIUM aen d'ander zijde over end weder over tussen haer gewisselt ²⁾, dat die ter handt zullen gestelt werden sekere 4 personen, die zij yder 2 uyt desen Synodo zullen verkiesen opdat die van de bysonderste poyncten hare extracten daer uyt souden formeren en die zo gereet zijnde den Synodo overgelevert mochten werden, om daerna zulx daerin te sententieren als de Synodus zall bevinden te behoren, waervan breder hijrna zall gehandelt werden. Ende zijn om dese resolutien des Synodi den kerckenraet voorschreven bekent te maken gedeputeert GERH. SEVENHUSIUS, ANTIPAS VAN DEN BORRE, HENRICUS BOTERPOT, dewelcke gedeputeerden wedergekeert zijnde, hebben gerapporteert, dat zij de sake na veelvoudige inductien tot een goet eynde hadden gebracht, dat de kerckenraet met goet genougen hadde angehooft uyt de gedeputeerden voorschreven, dat D. NIJENBODIUS en LEEUWIUS so verre zich hadden verclaert en so geseggelick haer den Synodo hadden gesubmitteert. Ten anderen, dat de kerckenraet niet wel daertoe conde verstaen, dat zij tot Schiedam soude verschijnen, maer alles binnen haere stadt mochte afgedaen werden. Ten derden wanneer in haere kercke enige leraers mochten ontbreken en vercoren zouden werden, dat zulx niet met vasten, maer met den gebeden der gemeynte, daertoe vermaent zijnde, angevangen placht te werden. Ten vijfden, dat haer oock angenaem was, dat Sondach toecomende tot dien eynde een predicatie zoude werden gedaen, ten eynde dat daerdoor de herten en gemoederen des volx wat beter gecontenteert zouden mogen werden. Ende dat zij ten laetsten van den Synodo zouden verwachten de gedeputeerden, die haer de Synodus soude believen toe te senden, onder wiens beleyt de nominatie zoude voltrocken werden.

(§ 17.) Op welke rapport der broederen wijders goet gevonden is met heymelike stemmen 4 personen uyt desen Synodo tot dit werck te deputeren, namentlick D. HENR. FABRICIUM, JOH. PELTIUM, GERH. SEVENHUSIUM en PETRUM VLIGERIUM, respectyve dienaren tot Leyden, Schiedam, Schoonhoven, Ysselsteyn, dewelcke enen uyt haer 4 zullen

¹⁾ Aldus het afschrift, het HS. heeft: «een vorige».

²⁾ HS. en afschrift lezen: «sullen tussen haer gewisselt werden».

uytmaken, om de Sondachse predicatie tot Rotterdam te doen, daer hijr te voren van gesproken is. Welcke gedeputeerden wedergekeert zijnde den Synodo hebben gerapporteert, dat zij haerselven ten eersten instantie aen den kerckenraet hadden vervoucht, deselve voordragende dat ydereen van haer tegens den anderen daechs 's morgens wilde bedencken op bequaeme personen, die men op de nominatie wilde stellen, met enen den kerckenraet vrientliken versouckende, alsoock vermanende, dat zij doch in het nomineren der personen op sulcke leraren wilde letten, om op de nominatie te brengen, dewelcke niet int oge oft onguunst des kerckenraets off magistraets waren, opdat het stuck des te beter gefaciliteert zoude mogen werden. Denwelcken kerckenraet, zijnde 17 in het getall, int eerste een groot getall van personen op de nominatie hebben gebracht, dewelcke oock namaels tot een minder getal gereduceert zijn, opdat daeruyt eyntlick 4 personen zouden mogen gecoren werden. Ende also onder de gereduceerde personen enige bevonden werden, die in mercklike steden en diensten stonden, (en) liberaelder werden getracteert en gegagieert als wel de leraers binnen Rotterdam gegagieert werden, is goet gevonden, alvorens men wijder hijrin tradt, den Achtb. magistraet te begroeten ende te besenden met versouck of de electie quame te vallen op enige derzelve personen van zulcke mercklike plaetsen, dat die personen doch niet tot schade haerder familie mochten beroupen werden, maer zo liberaliken mochten werden getracteert tot Rotterdam, als daer zij nu stonden, hetwelck oock bij Haer Achtb. is toegestaen. Ende off de E. magistraet enige openinge van de voorgeslagene personen mochte verzoucken, is goet gevonden, pro re nata, daerin te handelen met alle discretien, om die Haer Achtb. te notificeren, hetwelck oock is geschiet, ten eynde dit zo voorgaende des te minder reproche stonde te lijden en te verwachten over degene, die uyt dat getall tot vyren souden mogen vercoren werden, over welke notificatie, nadat Haer Achtb. haer bedenkingen wat hadden gehadt ende die den gedeputeerden voorschreven ende den kerckenraet bekent gemaect, eyntlick met meerderheyte van stemmen tot de electie van 4 kerckendienaren is getreden, namentlick D. GELLIUS DE BOUMA tot Zutphen, JACOBUS REVIUS tot Deventer, EVERHARDUS SCHUTTENIUS¹⁾ tot Swoll en JOHANNES FLAMAN tot Utrecht, om deselve tot ordinaris kerckendienaren tot Rotterdam te beroupen en met enen deselve aen Haer Achtb. notificeren, opdat daerover de approbatie van Haer Achtb. mochte vercregen werden, dewelcke 4 geeligeerde personen enige van de borgemesters, vroetschappen en commissarisen tot kercklike zaken in dijr stede voorgedragen zijnde, zij hebben goet gevonden, also dit stuck was van groten gewichte naer de constitutie

¹⁾ Het HS. leest: «SCUTTENIUS».

haerder regeringe, haere vroetschappen te communiceren, om so gesamenderhandt daerover te delibereren en wat haer int particulier anging, dat zij die 4 geeligerde personen accepteerden, vertrouwende 's Maendachs daeran de sake also in de vroetschap te beleyden, dat deselve oock van haer alle geaprobeert (!) zoude werden, gelijk oock de approbatie uyt den name der vroetschappen ten dage voorschreven is gevolcht en den gedeputeerden ad istam causam bekent gemaect.

End of die een of d'ander der geeligerde personen niet zoude de kercke van Rotterdam comen te volgen, of ijts mercklick voorviele over deselve leraren, is bij Haer Achtb. den gedeputeerden voorschreven verclaert en angedient, dat alsdan tot voltreckinge van dat getal van 4 leraren geprocedeert soude werden op denzelvigen voet als het project des Synodi medebrenge end gelijk voren alreets geprocedeert was, hetwelck in tali casu zullen verrichten de 4 gedeputeerden boven gestelt, en zo dezelve enige mercklike swaricheden mochten voorvallen, die bij haer alleen niet zouden cunnen verricht werden, 'twelck nochtans niet verhoopt werdt, zo zullen de 4 gedeputeerden uyt de 6 resterende Classen beschrijven D. GERARDUM VERSTEGEN, uyt den Classe van Dordrecht; D. HENDRICUM ARNOLDI, van Delft; D. REINERUM VEROVEN, uyt den Briel; D. CORNELIUM VRIJANUM, uyt den Hage; D. JOHANNEM VELTHUSIUM, van Gorcum; D. JACOBUS CRALINGIUS, van Woerden; om met deselve te advisereren, of het nodich zal zijn an de Mog. heren Gecommitteerde Rhaden te versoucken, dat de Synodus weder voor een dach oft twee soude mogen vergaderen tot verhandelinge van dat point; Haer Achtb. oock met enen versoucken, dat doch dit werck met den eersten geffectueert mochte werden, en dat de dimissie der twee resterende leraren nu so mochte voortgaen als het project des Synodi inhield; hetwelck oock de gedeputeerden des Synodi verclaerden de mening des Synodi te zijn, vertrouwende, dat de E. Synodus dien voet inhaereren zoude. Dat oock de Achtb. magistraet en kerckenraet van Rotterdam an den Synodum versochten, also dit werck op het spoedichste met den eerste diende voltrocken te werden, dat uyt den name des Synodi een mochte geadjungeert werden diegenige, die uyt den kerckenraet en magistraet tot Rotterdam tot uytwerckinge dezer zake zoude gedeputeert werden, met enen, dat de Synodus gelieven zoude, brieven van voorschrijvens te gheven ¹⁾ an de kercken en genomineerde en vercoren leraers derselver kercken, opdat dit werck des te beter gefaciliteert mochte werden. Dat oock de gedeputeerden des kerckenraets instantelick versochten, dat den vercoren kerckenraet zoude mogen bevesticht en daerover bij Haer Achtb. aengehouden

¹⁾ Het HS. mist de woorden: « te gheven ».

werden. Ende of ¹⁾ in dit stuck der beroupinge deser dienaren niet en diende de Classis van Schielant oock gekent te werden om deselve te approberen.

(§ 18.) Hebben met ene de gedeputeerden voorschreven den Synodo vertoont schriftelick, hoedat de Achtb. magistraet verstont, dat terwijl dese beroupinge mochte geeffectueert werden en dat D. BREEMANNUS alleen was, dat enige oude ervaren leraren, die in de twisten tuschen de predicanten tot Rotterdam haer niet vermengt hadden, maer neutrael en onpartijdich waren, met communicatie van Haer Achtb. mochten gedeputeert werden om de gemoederen der gemeynte te helpen besadigen en alles tot ruste te praepareren en dat mitsdien de broederen des Classis bedanckt werden van hare diensten tot dier tijt toe gedaen; welcke rapport wijt ende breet bij den voorschreven gedeputeerden gedaen en van den Synodo angehooft zijnde, zijn deselve van haere moyten en goede devoiren bedanckt van de vergaderinge.

Wat nu belangt de dimissie van de 2 resterende leraren D. NIJENRODII en LEEUWII, is deselve conform het project des Synodi gearresteert, gelijk zij oock mits desen van den Synodo gedimitteert werden gehouden, behoudens den kerckenraet van Rotterdam en den Classe van Schielant haer recht om deselve te geven zulcke acte van dimissie en attestatie als zij goet zullen vinden. Ende is hijrmede afgedaen het appel geinterjecteert bij de kercke van Alemaer, hetwelck namaels D. NIJENRODIO en LEEUWIO angeseyt zal werden. Wat de bevestinge des kerckenraets angaet, dat de Synodus oordelt, gelijk zij voor desen geoordelt heeft, dat die haren voortganck in alle manyren behoort te hebben en daerover bij de E. magistraet zal anghouden werden. Dat ten derden oock nodich wert geoordelt, dat daer een behoorlicke amnesti en vergetenheyte mochte getroffen werden van alle hetgeene zich tot Rotterdam mochte toegedragen hebben tuschen d'een of d'ander collegie oft personen. Is mede oock den gedeputeerden des kerckenraets en magistraets toegevoecht uyt desen Synodo HENRICUS FABRICIUS, assessor, om met deselve de beroupinge uyt te wercken en of hij quame doer sieckte of anders verhindert te werden hijrin, dat dan D. HENDR. ARNOLDI, praeses, in zijn plaets zal gaen, als hebbende de meeste stemmen daeraen. Dat oock de gedeputeerden tot dit werck brieven van voorschrijven so an de kercken als predicanten, die vercoren zijn, medegegeven zullen werden, nomine Synodi, dat oock de Classis van Schielant na ordre der kercken in de approbatie der kerckendienaren, die ²⁾ beroupen zijn, behoort ende moet erkent werden. End wat wijders het besluyt en de resolutie des E. magistraets

¹⁾ Het HS. leest: « of niet ».

²⁾ Het HS. leest: « de ».

anging, also dit alleen voorquam van die E. magistraet, dat vooral dit eerst den kerckenraet mochte genotificeert werden, om uyt deselve te verstaen of zij haer ergens in beswaert oft ongedient vindt met de diensten des Classis van Schielandt in haer kercken gedaen, en off die oock den Classen ontsloegen, om welke notificatie en resolutie des Synodi so aen Haer Achtb. als kerckenraet aen te dienen en de bevestinge des kerckenraets te bevorderen, gecommitteert zijn D. FABRICIUS, JUNIUS, JOH. VELTHUSIUS, waertoe mede zijn versocht de Achtb. heren commissarisen om dit te helpen effectueren.

(§ 19.) De heren commissarisen, wedergekeert zijnde, hebben gerapporteert het goetvinden des Synodi Haer Achtb. genotificeert te hebben, doch dat zij maer 4 of 5 van de heren van Rotterdam vergadert hadden gevonden, dat zij Haere Achtb. hadden angedient de grote vreuchde des Synodi van wegen de gedane nominatie der 4 predicanten ende het goede succes en accoort des kerckenraets en magistraets in desen. Dat oock de Synodus met alle vlijt de gedane nominatie ende beroupinge soude helpen uytwercken, waertoe brieven van voorschrijvens gegeven zouden werden bij den Synodum en dat D. assessor FABRICIUS om mede te reysen was gecommitteert, dat oock de dimissie D. NIJENRODII en LEEUWII was gearresteert, doch dat de bevestinge des kerckenraets seer nodich van een yder des Synodi wert geoordelt tot ruste der kercke voorschreven en dat darom Haer Achtb. alles wilden contribuieren, wat tot bevredinge haerder stadt en gemeynte dienstich was, dewijl dat voor vast en seker wiert gehouden, dat zonder deselve bevestinge licht alles zoude werden gerverseert en te niete gedaen, hetgene tot nochtie met goet succes ende ruste alreets was verhandelt. Dat Haer Achtb. wel bekend was, dat de Synodus tot Schoonhoven de bevestinge hadde nodich geacht en verclaert wettich geschiedt te zijn. Dat oock lichtelick nymant der 4 predicanten zal willen comen, staende dese zaken noch zo in quaestie, dat oock altijt dit point bij den Synodum was uytgesteld totdat de nominatie der 4 predicanten mochte geschiet zijn en dat alsdan geoordelt wert deselve te moeten volgen, ja dat sonder belofte des Synodi, dat namentlick de bevestinge des vercoren kerckenraets soude geschieden, an den kerckenraet gedaen, die kerckenraet noyt anders so verre soude hebben cunnen gebracht werden, noch niet zoude gecondescendeert hebben tot anneminge van het project. End zijn mits desen de Achtb. heren commissarisen van wegen haere goede devoiren in desen gedaen van den Synodo bedanct, waerna oock de gedeputeerde broederen haer rapport hebben gedaen, zijnde alles mede van gelijken inhoudt, doch hadden deselve gedeputeerde haer mede tot den kerckenraet vervoucht, deselve notificerende, dat den magistraet verstondt, dat de broederen des Classis voorbij gegaen, en van haer bedieninge der kercke tot Rotterdam bedanct

waren en dat haer kercke wijders bij zulcke leraren mocht bij leninge werden voorzien als ¹⁾ breder in de vorige acte des magistraets verhaelt stontd, welke redenen en wat ²⁾ dies meer ter materie dienstich voor Haer Achtb. so van de heren commissarisen als de gedeputeerde broederen zijnde voorgesteld, bij Haer Achtb. deselvige gedeputeerde broederen tot antwoord is gegeven, dat 2 borgemeesteren absent waren en daarom geen finale antwoord conden geven, dan dat zij alle vlijt souden anwenden, om die bijeen te vergaderen en dan den Synodo souden adviseren door brieven van haere meeninge. De broederen des kerckenraets, oock zeer swack zijnde, hebben zich door D. BEECKMANNUM geexcuseert geen antwoord daerop te cunnen geven, maer dat zij haer collegie van d' ouderlingen en diaconen, gelijk zij in zulcke materien altijs gedaen hadden, vergaderen, en dan den Synodo of haer gedeputeerden antwoord zouden laten gewerden. Waerop de kerckenraet door brieven den Synodo hebben angedient, also de beroupinge der vercoren dienaren nu op handen was, ende die kerckenraet verhoopte, dat deselve ten eersten zoude in het werck gestelt werden, dat men soude zien, wat effect dat zoude mogen erlangen en dat ondertuschen de kercke van Rotterdam den goeden dienst des Classis begeerde te genieten, verhopende, dat die E. Classis gaeren zoude zorge dragen, dat enige uyt het midden van haer niet alleen zouden comen prediken, maer oock in loco blijven, om de helpende hant oock in andere zaken te bieden, insonderheyt zo goet gevonden mochte werden, dat D. BEECKMANNUS om de nominatie en beropinge te effectueren, mochte gecommiteert werden. Doch also de gedeputeerden des anderen daechs door brieven van Haer Achtb. tot Rotterdam verschreven werden te comen en dat D. VELTHUSIUS tot Rotterdam en D. JUNIUS tot Delft met de danckpredicatie over de scheepsvictorie geoccupeert waren, zo zijn in hare plaetse gesurrogeert D. SEVENHUSIUS en VLIGERIUS, om dese commissie te voltrecken.

(§ 20.) Dewelcke magistraeten op de propositie bij de E. gedeputeerden en heren commissarisen eerst mondeling, daarna schriftelick hebben geantwoort, dat zij beducht waren, indijn de niu vercoren kerckenraet soude bevesticht werden, dewijl dat de gemeynte in droevige twisten en verdeeltheden was, ja dat dese bevestinge des kerckenraets tegen de borst end protestatie van vele ledematen zoude zijn, meer streckende tot verwerringe als tot stichtinge, waerom dat Haer Achtb. oordelden dat D. BEECKMANNUS mochte geassisteert werden met enige oude, ervaren, neutrale predicanten, die ³⁾ noyt in dese twisten waren vermengt, te committeren hjrtoe met communicatie

---

¹⁾ Het HS. leest: «als de».

²⁾ Het HS. leest: «was».

³⁾ Het HS. leest: «de».

van Haer Achtb., die de gemoederen der gemeynte mochten (helpen) besadigen, conform Haer Achtb. antwoord en de resolutie der vroetschappen op Maendach voorleden genomen en den gedeputeerden en den Synodo voor desen genotificeert. En dat Haer Achtb. hijrvan ziende goede effecten tot onderlinge reconciliatie der gemeynte, dat zij dan vertrouden, dat haer heren principalen op het stuck van de bevestinge van den niuvercoren kerckenraet weynich swaricheyt souden maken.

(§ 21.) Op welke antwoord van Haer Achtb. de gedeputeerden haer beswaert vindende, hebben Haer Achtb. verthoont, dat dit poynct licht een gehele verhinderinge soude veroorsaken int goede werck tot nochtue angevangen, des te meer also dese leninge, bij Haer Achtb. voorgeslagen, sonder de minste kennis of toestaen des kerckenraets wert gedaen, daer nochtans de leninge behoorde kerklick te blijven en kerklick versocht te werden en dat darom Haer Achtb. wel conden afnemen, dat dese leninge geensins den Synodo of kerckenraet soude smakelick cunnen gemaect werden. Dat oock uytwijsende den voorslach van Haer Achtb. qualick een predicant, 'tsij onder den Classen oft Synoden soude cunnen werden gevonden, die int een of 't ander minst of meest niet gesuspecteert en zoude cunnen werden, van d'een of d'ander zijde der predicanten van Rotterdam gefavoriseert of haer daerinne ingewickelt te hebben. Dat oock de Classis van Schielandt de zake dusverre herstelt zijnde, voor zoveel als nu de kercke tot Rotterdam sowel tot ruste zoude helpen disponeren, als andere, die van buyten bij leninge daer mochten incomen. Welcke redenen Haer Achtb. in bedenkinge nemende, hebben daerna, eerst bij forme van naerder voorslach, daerna als een statlike resolutie den gedeputeerden voorschreven tot antwoord gevoecht, dat enige uyt den Synodo mochten werden gecommiteert, die de gemeynte van d'een of d'ander zijde, zoveel doenlick was, angenaem mochten zijn, die ¹⁾ datelick volcomen reconciliatie, met belofte van alles te zullen vergeven en vergeten en begraven te zullen blijven, sullen treffen onder de ouderlingen, insonderheyt die ¹⁾ 'tsedert A°. 1618 mochten in die gemeynte gedient hebben, alsoock onder de ledematen derzelver gemeynte in het particulier en dat an de bevestinge des kerckenraets vertrouwt wert niet te zullen haperen.

(§ 22.) Also de kercke van Alcmaer, voor desen beroupp gedaen hebbende op den persoon D. NIJENRODII tot den dienst haerder gemeynte, daerover bij desen Synodum ernstlick aengehouden heeft om in haer appal van den kerckenraet en Classe, op den Synodum geschiet, gesententieert te werden, is bij den Synodum goet gevonden, opdat in desen gevouchlick en behoerlick mochte gegaeu

¹⁾ Het HS. leest: «de».

werden, de bouwkens ¹⁾ D. NIENRODII en ALUTARII, cum suis, bij der hant te nemen, ende te verstaen, waerinne de een tegen den ander met het uytgeven van haer schriften mochten zich verlopen hebben en te zien, hoe verre dit verloop in desen mochte genomen werden.

De Synodus in desen om ordre te houden, eerst lettende op de formaliteyt des uytgevens van het bouwken NIENRODII, daerna op de materie, daerin vervatet, van welcke uytgeven zijns bouw, nadat bij D. NIENRODIUM enige reden zijn geallegeert, van geen cleyn gewichte of consideratie geoordelt is van den Synodo, eer men tot het examen zijner geallegeerde reden soude comen, de materie van dien eerst wat naerder te ondersoucken. De respective Classen versouckende haer oordel in desen te willen suspenderen tot den tijt als ten vollen gehoort en geoordelt mochte werden. Hijrna den 4 voorschreven broederen de Synodus belastende, dat zij haer beschuldigen, die d'een tegens den ander in de bouwkens zoude mogen hebben gebracht door den druck op het papij, of waerin zij haer mochten gelaedeert houden, tot zo weynich posten van beschuldigen te brengen als enichsins doenlick zoude zijn, en die den gedeputeerden des Synodi, Art. 56 gementioneert, ter hant te bestellen, waervan D. NIENRODIUS en LEEUWIUS haer beschuldigen tot elf poincten hebben gebracht en D. ALUTARIUS en RIJSWIJCK tot 103 in het getal hebben overgelevert, dewelcke namaels gevisiteert zijnde bij den gedeputeerden voorschreven mede tot elfen zijn gereduceert. End also D. ALUTARIUS en RIJSWIJCK in dese elf ²⁾ gecontraheerde poincten niet wel alles noch het principaelste claechden vervatet te wesen, is bij haer bij toestaen des Synodi ³⁾ noch een naerder appendix de vergaderinge behandicht, in elf poincten bestaende; over dewelcke, nadat ydereen van haer voor het eerste mondeling int lange en breet voor den Synodo is gehoort, en dat die deductien in desen zeer ampel en breet ter weder-

¹⁾ P. NIENRODE had uitgegeven: «*Oprechte ende grondighe verclaringhe van eenige Notulen, in Mayo 1630 ghestelt bij het meerendeel des Kercken-Raedts van Rotterdam, welcke ghementioneert worden in de Acte van suspensie van den 7 Augusti 1630 enz. . . Mitsgaders Twee Brieven*» enz. . . Wtrecht, C van Nienrode. 1631 in 4°. De brieven zijn onderteekend: PETRUS NIENRODE. Daarop was geantwoord door ALUTARIUS en RIJSWIJCK met: «*Klare en korte provisionele verantwoordinge Benjamini van Rijswijck ende Henrici Alutarij . . . tegen de onghefondeerde ende liefdeloose beswaringen die tot haren laste in openbaren druck zijn uytghegeven van Petro Nienrodio*» enz. . . Rott., Is. van Waesberghe, 1631, in 4°. Hierop volgde: «*Copie van een Missive Petri Nienrode en Jacobi Leeuwii . . . gheschreven tot justificatie van hare oprechte ende grondighe verklaringhe van eenighe notulen etc.*» . . . Leyden, Jos. van der Nave, 1631 in 4°. De boekjes verdienen de aandacht om de talrijke daarin afgedrukte officieele stukken.

²⁾ «In dese elf» leest het afschrift, het HS. heeft: «niet wel in de».

³⁾ Het HS. leest: «Synodo».

sijden uytliepen, onmogelick die alle perfectelick te cunnen excipieren of (te) cunnen onthouden, opdat in desen rechtsinnich geoordelt mochte werden, geresolveert is den voorschreven broederen an te seggen, der cortheyt soveel te willen bespoudigen als het mogelick was, eerstlick mondling thare voorstellende, daerna 't geproponeerde mitsgaders bewijzen van dien schriftelick den Synodo behandigen, end bij occasie van het reces des Synodi haere stucken over en weder over te wisselen bij replyke en duplyke, ten eynde de schriften namaels, door 4 uyt den Synodo bij haer te verkiesen, mochten gecontraheert werden en het principaelste den Synodo vertoont, om daerover namaels sententie te vellen.

(§ 23.) Op welke extracten en yder poynt van dien, namaels serieuseliken bij den Synodus gelet zijnde, nadat de Classen met goede eenparicheyt int examen derzelve pointen hadden gebesoignieert, niet zo zeer bij decisie, als wel bij accommodatie in desen gaende, is verstaen nopende de formaliteyten van het uytgeven haerder bouxkens, dat zij in alle manyren seer qualick hadden gedaen, tot schade van haer selven, onere des kerckendiensts en ergernisse van velen, so buyten als binnen de kercke, dat zij zo wijt en breed in twisten tegen malcander waren verruckt, dat zij met gedruckte bouxkens den een den ander so hart angetast hadden. Ende wat de materie in de bouxkens vervatet belangt, zijn dezelve 4 broederen yder poste van beschuldigen, mitsgaders het oordel des Synodi daerover voorgelesen, hoe verre zich de een tegens den ander mochte hebben vergrepen, alles conform de naerder acte onder den Synodo berustende.

End also door het uytgeven deser bouxkens niet alleen de 4 broederen elcander hadden geoffenseert, maer oock de gedeputeerden des Synodi voor desen ad causam Roterodamensem door deselve haer geraeckt vonden, is verstaen na ondersouckinge van alles in alle manyren zeer qualick gedaen te zijn bij den voorschreven broederen, synodale en kercklick acten, actien, besluynen en wat dies meer ancleeft, door den druck te divulgeren en met haer uytgegeven bouxkens die ¹⁾ al de werelt bekennt te maken en tot rechters te roupen en nutter ware geweest, zulx noyt geschiet te zijn; met welke oordel des Synodi de voorschreven gedeputeerden oock hebben geacquiesceert, int generael nochtans de Synodus niet conende (!) vinden in hetgene haer voorgecomen was, hetwelcke deselve broederen in eer of dienste zoude krencken con(n)en, hetwelcke haer de suspensie of deportement waerdich maeckte, maer capabel tot dienste der kereken bij goede gelegentheyt gelijkelick werden geoordelt en gelaten, mits dat alvoren bij den Synodum yder een zijn fauten en mislagen (!) zullen angewesen werden, conform de judicature des Synodi over yder post

¹⁾ Het HS. leest: « de ».

gestelt. Ende alhoewel de een tegen den ander wel wat groever sich hadde verlopen, en oock andere hadden geoffenseert, gelijk zulx in notulis daarvan zijnde, te zien is, dat dezelve broederen door goede schultbekentnisse voor den Synodo in hetgene, dat in desen mochte zijn misdaen, goede satisfactie souden geven, zo an den Synodum als andere geïnteresseerden in desen, mitsgaders haer te willen submitteren de judicature en resolutien des Synodi in desen en met malcanderen in de tegenwoordicheyt des Synodi, alsoock wel andere oprechtlick als voor den Here te versounen, alles vergevende en vergetende, wat d'een tegen den ander door menselike swackheden en vleeslike passien verruckt zijnde, hadden gedaen ende van malcander bij alle gelegentheyt tot ere spreken en zulx te doen, wat tot malcanders voordeel zoude mogen strecken, ten eynde zij also alle 4 bij de goede eer en reputatie mochten werden gelaten en namaels goede attestatie tot die tijt toe van den Classe van Schielandt en kercke van Rotterdam mochten becomen, om wederom tot den dienst der kercke toegelaten te werden. Ende dat in teken tot onderlinge versouninge met malcander en andere, mitsgaders de geruststellinge van alle diegene, die door dit haer doen souden mogen sijn geoffenseert dese volgende generale acte van versouninge tot Rotterdam, van den predickstoel afgelesen zal werden toecomende Sondach, luydende aldus:

Also enige onlust end onenicheyt was ontstaen ¹⁾ tuschen de predicanten deser gemeeynte, te weten tuschen PETRUM NIJENBODIUM en JACOBUM LEEUWIUM ter ener zijde, BENJAMIN RIJSWIJCK en HENRICUM ALUTARIUM ter ander zijde, welcke onenicheyt zoverre is uytgeborsten, dat zij met openbare schriften malcander hebben beschuldicht en verscheyden dingen te laste geleyt tot bedroefenis en ergernis van vele vromen ende tot grote nadeel van dese Christlike gemeeynte; so ist, dat de voorschreven predicanten in den Synodo tot Schiedam en ten overstaen van deselve, nadat een yglick zijn censure, volgens 'tgene daerin hij zich vergrepen hadde, opgelegt was en hij deselve gedragen hadde, met den ander Christlick zijn verenicht en gereconcilieert, den anderen oprechtlick vergevende alles, wat den een tegen den ander misdaen zoude mogen hebben. Gelijk mede D. ALUTARIUS en RIJSWIJCK voornoemt, nadat zij den Classi van Schielandt contentement hebben gedaen, met denzelven zijn verenicht en bevredicht, twelck de Christlike gemeeynte wert bekend gemaect, opdat alle diegene, die hijrover zijn bedroeft en geergert gewest, haer daerin gerust stellen en verblijden, danckende Godt de Heer over dese weldaet.

---

¹⁾ «Was ontstaen» ontbreekt in het HS.

(§ 24.) Waerna alle de 4 broederen binnen geropen en haer de uytprake des Synodi voorgesteld zijnde, zij haerzelven met het oordel des Synodi ten vollen vergenoucht hebben gehouden; ende nadat zij in alles den Synodo contentement hadden gegeven, zijn cyntlick met onderlinge hantastinge tot vreuchde van allen, die tegenwoordich waren, versount met elcanderen en den Classe en den gedeputeerden des Synodi, D. NIJENRODIUS verclaerende aen zijn zijde tot het uytgeven zijns eersten bouxkens niet door quaetwillicheynt of enige twistgyricheynt getreden te zijn, maer door de hoogste noot geperst van sodanige, die met haer proceduren het niet wel met haer personen, eer, diensten en familien hadden gemeent, maer quaet voorgehadt hadden. Ende zo (hij) ymant der E. gedeputeerden wat te naer mocht zijn gecomen, dat haer zulx ten goede werde gehouden, also hij so sober als doenlick was van de materie hadde moeten spreken, en dat hij door gebreck van tijt niet met haer en hadde cunnen communiceren, gelijk wel andersins gaerne soude hebben gedaen; waerop geordelt is, dat haer attestatien so van de Classe van Schielant als kerckenraet tot Rotterdam behoren te volgen, met enen den broederen voorschreven versouckende, also de reconciliatie onder het corpus der gemeeynte namaels oock soude versocht werden door de gedeputeerden des Synodi ad istam causam, dat zij doch dit goede werck ydereen aen hare zijde wilde so helpen faciliteren, dat eenmael de gewenschte vrede mochte herstelt werden, 'twelck van deselve broederen oock is angenomen.

(§ 25.) Ende opdat in toecomende tijden niet wederom door het uytgeven van sulck of dijrgelijke bouxkens, tuschen d'een of d'ander nieuwe moyte zoude mogen comen te ontstaen, zo is bij occasie deser goet gevonden, om hijrin bij den Synodum, soveel doenlick is, te voorsien, dat nymant der leraren, hij zij wie hij zij, hem zal vervorderen directlick of indirectlick, door hem of door een ander, zulcke of dijrgelijke boucken uyt te geven tegen malcanderen of dat tegen de contraventeurs kerklick zal werden geprocedeert, namentlick tegens dengenem, die noch in geen dienst mochte(n) zijn inhabijl te verclaren tot alle kercklike diensten en zo zij mochten in dienste wesen, daervan gedeporteert te werden, zo zij onder desen Synodum resorteren. Ende zo zij onder een ander Synode mochten staen, daer deselve te vervolgen en actie tegens haer te institueren en zo de kerckendienaren een ander manijr van leven mochten anvangen, ende onder praetext van dien zulx quamen te onderwinden, dat dit geremonstreert zal werden aen de hoge overheynt, dat daertegens in tijts ordre soude moge(n) gestelt werden. Ende ten ansien van de kercke van Alcaer, mitsgaders haere beroupinge op den perzoon D. NIJENRODIUS, hijrvoren Art. 48 gedaen, is geordineert de kercke van Alcaer aen te schrijven, dat haer appel tot den Synodum gebracht, werdt verstaen afgedaen

te zijn, en dat de dingen, die tot laste NIJENRODII ingebracht waren, niet zo zeer tot zijn oneer of nadeel lagen, noch geordelt werden, dat hij daervoor soude con(n)en gekrenckt werden in zijn eer en dienst en daarom de kercke van Alcmaer haer beroupinge mochte voltrecken na behoren.

(§ 26.) Ende also tuschen den Classe van Schielant en D. ALUTARIUM en RIJSWIJCK noch zeker different was uytstaende, van wegen die uytgegeven bouwkens ALUTARII en RIJSWIJCK, door dewelcke de Classis voorschreven haer ten hoogsten geledeert vont, als Art. 56 hijrvoren te zien is, zo zijn uyt den naem des Synodi voor den Classsem voorschreven, doen tot Rotterdam vergaert, gedeputeert JOHANNES PELTIUS, PETRUS STERMONTIUS en HENDRICUS BOTERPOT, om dit different, zo het mogelick was, wech te nemen, en haer te appayseren te samen en zo zulk niet conde geschieden, dat de Classis dan geciteert werde tot Schiedam te comen of haer volmachtige te zenden om met den Synodo af te handelen het(gene) tuschen haer en ALUTARIUM end RIJSWIJCK mochte uytstaen. Dat oock de gedeputeerden voorschreven met enen op de approbatie der beroupinge der 4 geeligerde dienaeren tot den dienste der kercke tot Rotterdam zouden anhouden bij den Classsem voorschreven, ten eynde die ¹⁾ toegestaen mochte werden. Dewelcke gedeputeerden wedergekeert zijnde, hebben gerapporteert hoedat de Achtb. heren vroetschappen tot Rotterdam mede besich waren bevonden met de approbatie derselver beroupinge, gelijk zij die oock geaprobeert zijnde, den Classi hebben bekent gemaect door enen uyt haer collegie, waerover (!) de E. Classis deselve mede toegestaen heft en alhoewel zij weynich kennis van zaken en van personen hadde, dat zij alles dit den Synodo of haer gedeputeerden ten besten toebetroude, en wat het ander geproponeerde anging, dat de Classis haer des morgens daeran tot Schiedam soude laten vinden en vergaderen om dit verschil te vereffenen en af te doen.

Welcke Classis haer beschuldigen tegen D. ALUTARIUM en RIJSWIJCK ingebracht heft ten dage voorschreven, om daerop bij den Synodum gelet te mogen werden; hetwelcke alles nadat bij den Synodum rijpelijk was overwogen en zo de een als ander daerop verder was gehoort, de Synodus, alles bij wegen van accommodatie zoukende af te doen, heeft verstaen, dat alhoewel het stuck der diaconie in den Classe van Schielant geproponeert bij D. ALUTARIUM en RIJSWIJCK, wel voor een sware beschuldige heft mogen gehouden werden, dat gehoort zijnde de verclaeringe D. ALUTARII en RIJSWIJCK, d(i)e Art. 58 staet en gedaen is, hijrover geraden was gevonden de sake daerbij te laten rusten, zonder dat vorder te ondersoucken, en wat de reste der grieven des Classis tegens die personen voorsz. concerneerde,

¹⁾ Het HS. leest: « de ».

dat de Synodus goet vont den Classen voorschreven met deselve broederen te reconcilieren en dat, conform den teneur en inhoudt van de acte, die hij volcht:

(§ 27.) Nadat de Classis van Schielandt, D. BENJAMINUM RIJSWIJCK en HENRICUM ALUTARIUM met advijs des kerckenraets tot Rotterdam ten overstaen van de gedeputeerden des Synodi, op haer versouck hadden gedimitteert, welke dimissie de tegenwoordige Synodus Art. 56 heeft geapprobeert, so versochten de voorschreven RIJSWIJCK en ALUTARIUS van de Classe behoorlike attestatie, aengesien deselve niet absolutelick was geweygert, maer alleen gesurcheert; waertegens de Classis voorschreven enige swaricheden moveerde van dat D. ALUTARIUS en RIJSWIJCK in haer uytgegeven boukens enige dingen tot nadeel des Classis geschreven hadden, alsof dezelve tegens hun partijschap hadden betoont en hun gesocht te verdrucken ende te ruyneren, tevreden zijnde, dat die voorschreven swaricheden in den E. Synodo bij accommodatie met de minste quetsinge RIJSWIJCK en ALUTARIUS afgedaen werde, volgens welcken voorslach de E. Synodus goet gevonden heeft, RIJSWIJCK en ALUTARIUM te horen, ende de gelegentheyt vant miscontentement des Classis wat naerder te ondersoucken, twelck gedaen en de verclaringe des Classis daerop gehoort zijnde, heeft niet gebleken, dat de Classis enige parthyschappen hadde getoont, nochte gesocht hun te verdrucken, veel min te ruineren, maer dat ter contrarie de Classis, gelijk die oock verclaert, gearbeyt hadde, zoveel mogelick was hun te behouden. End wat angaet 'tgeen D. RIJSWIJCK en ALUTARIUS geschreven hebben tot misnougen des Classis, verstaet de E. Synodus, dat zij bij gebreck van liefde op ongefundeerde suspicien de handelingen en resolutien des Classis misduydet hebben, gelijk daeruyt blijkt, dat zij meenden, dat de handlinge des Classis de kercke van Rotterdam zoude brengen tot extremiteyten, dewelck ter contrarie den Classe van haer getrouwe diensten is bedanckende, hetwelck alle D. RIJSWIJCK en ALUTARIO voorgesteld zijnde, hebben daerin geacquiesceert, bekennende dat zij door ongefundeerde suspicien zijn vervoert geweest, versouckende dat hun zulx ten goede werde gehouden; waermede de E. Classis contentement nemende, bereyt is hun attestatie te geven nopende lere en leven.

(§ 28.) Hebben oock met enen de gedeputeerden voorschreven den Synodo gerelateert haer luyden van den Classe van Schielandt angedient te zijn, dat terwijl als de Classis vast besich was, om op het versouck des kerckenraets te letten, twelck den Synodo was bekent gemaect als int vorige narré te lesen is, om op de bedieninge der kercke tot Rotterdam goede ordre te stellen, dat de Achtb. heren

magistraten van Rotterdam een uyt haer vroetschappen hadde(n) gesonden in den Classem, doende uyt den naem der vroetschappen interdictie aen den Classe, om haer niet te vervorderen noch te bemoyen enige ordre over den dienst haerder kercke te stellen; bij occasie van welcke rapporten bij den Synodum goet gevonden is D. JACOBUM CRALINGIUM en D. JOH. VELTHUSIUM te committeren, die Haer Achtb. zouden begroeten en notificeren de resolutien des Synodi desen angaende in] deselve ten verscheyden tijden genomen, hoedat de leninge doorgaens henen gans ondienstich was geoordelt. Daer benevens Haer Achtb. door alle gevouchlike middelen te induceren, dat zij wilden desisteren van haer voornemen, in den Classe geproponeert, also hijrdoor mercklick de goede ordre en het recht des Classis en der kercke voorschreven, insgelijcks de voorgenomen reconciliatie der gemeynte, mitsgaders de losmakinge der 4 geeligerde predicanten soude(n) verswackt en verachttert werden en daerom voor zo korten tijt die bedieninge haerder kercken te laten bij den Classe van Schielandt, conform de ordre alsins gebruyckelick en het versouck des E. kerckenraets voor desen an den Synodum gedaen; met enen oock (Haer) Achtb. te notificeren, dat bij den Synodum op den naerder voorlach van Haer Achtb. op den 15 Septembris gedaen alrede was geresolveert, dat dese 6 personen, D. VRIAËUS, BOCARDUS, SEVENHUSIUS, WILHELM QUYRIJNSZ, VLIGERIUS en GRUTERUS, met de eerste gelegentheyt haer tot Rotterdam zouden vervougen, om de voorgeslagen reconciliatie te tenteren in de gemeynte aldaer, en die op alle manyren zoucken uyt te wercken, welverstaende dat aen dese reconciliatie, of die niet getroffen wierdt, twelck Godt de Here genadelick verhoede, de bevestinge des kerckenraets niet zal zijn verbonden, maer dat die buyten alle exceptien vast ende bondich werde geoordelt, evenwel om haren voortganck te hebben, opdat niet door contrarie wegen van Haer Achtb. in desen 't gehele stuck tot Rotterdam, dat zich nu tot vrede begost te schicken, geannulleert werde. End also voor desen sekere missive van de Eed. Gr. Mog. Gecommitteerde Rhaden den Synodo was toegesonden, waerinne de leninge eniger leraren tot Rotterdam wert voorgeslagen, zo zijn gecommitteert D. HELLIUS en STERMONTIUS, om Haer Eed. Mog. te doen mondelinge en oock bij remonstrantie goede onderrichtinge over dat stuck der leninge, waervan Haer Eed. Gr. Mog. in haer missive mentioneerden, hoe ongeraden en hoe ondienstich dat voor die kercke in dien tijt van den Synodo wert gehouden ende geoordelt, zo ten aensien van de personen, die tot dese leninge bij Haer Achtb. werden voorgeslagen, zo oock ten aenzien van dien tijt, in dewelcke dit poynt weder werde opgehaelt en ingeworpen tot subversie van alle de goede devoiren der ruste der kercke tot Rotterdam bij den Synodum tot nochtue angewendet. Dat oock den kerckenraet alrede

den Synodo hadde bekent gemaect den dienst des Classis van Schielant seer gaerne te willen genieten, 't welck alrede oock haer was toegestaen. Ende wanneer de Classis, om hijrop ordre te stellen, was vergadert tot Rotterdam geweest, dat de vroetschappen een inhibitie hadden doen anseggen den Classi, niet willende, dat de Classis daerover enige ordre soude stellen, met een Haer Eed. Mog. te versoucken, dat Haer Eed. Mog. gelieven zoude, door goede inductie en brieven te intercederen bij Haer Achtb. tot Rotterdam en die te induceren, dat doch al sulcken cours, alrede angevangen, mochte achterblijven. Dat oock de leninge mochte cesseren, dat de Classis bij haer bedieninge mochte blijven, en de bevestinge des kerckenraets haren voortganck mochte hebben, opdat alle vordre onlusten en onheylen, die de Synodus hijrin zach, zoude(n) mogen voorgekomen werden. Dat oock met enen die personen Haer Eed. Mog. zullen werden bekent gemaect, die tot de reconciliatie der gemeynte tot Rotterdam vercoren zijn en afgesonden zouden werden, opdat zo het goede intent en ogenmerck des Synodi voor Haer Eed. Mog. blijken zoude mogen, deselve kercke aen allen zijde(n) tot ruste end eenmael enen goede vrede te brengen.

(§ 29.) D. STERMONTIUS en HELLIUS, uyt den Hage wedergekeert zijnde, hebben gerelateert, dat Haer Eed. Mog. niet ongaren ses personen tot de reconciliatie vercoren te zijn hadden verstaen, met enen voorslaende, dat de 6 personen geduyrende den tijt der reconciliatie tot Rotterdam met enen mochten prediken. Ende opdat zulk gevouchlick mochte geschieden, dat de Synodus den kerckenraet van Rotterdam en den Classe van Schielandt daertoe zoude gelieven te disponeren, dat zij zulk inwilligen mochten en de 6 personen daertoe wilden versoucken. Ende wat de leninge ten principalen anging en de bevestinge des kerckenraets, dat Haer Eed. Mog. 2 uyt den haren hadden gecommiteert, waernevens hem de Achtb. here commissaris DE WITTE zoude vervougen, daertoe van Haer Eed. Mog. specialick versocht, die met Haer Achtb. tot Rotterdam souden handelen, ten eynde de resolutien des Synodi haer behoorlike effect zoude(n) mogen sorteren; waervan dat Haer Eed. Mog. den Synodo aenschrijvens zouden doen van haer wedervaren. Ende wat de interdictie des E. magistraets tot Rotterdam aen den Classe van Schielandt gedaen, belangde, dat Haer Achtb. verclaerden, zulk een misverstant te zijn, hetwelck of qualick de gedeputeerden uyt den vroetschap den Classe hadden angedient, of van de Classe qualick was geapprehendeert en verstaen, also Haer Achtb. dese alleen haer meninge verclaerden te zijn, dat de Classis alleen met de dispositie der ordre over de bedieninge haerder kercke so lange zoude supersederen ter tijt toe, dat resolutie waere genomen over haren voorslach van den 15 Septembris den Synodo genotificeert. Op welcken voorslach van Haer Eed. Mog.

de Synodus wat naerder lettende en sonderlinge in haer achtginge nemende, deselve haer niet qualick laetende gevallen, den Classe van Schielant voor eerst afgevraecht en voorgedragen heeft, hetgene nopende de bedieninge der kereke tot Rotterdam door de 6 personen geduyrende de tijt van reconciliatie bij Haer Eed. Mog. was voorgeslagen; waerop de Classis van Schielant buyten staende een weynich na genomen resolutie onder haer geantwoort heft, zulx wel te mogen lijden, mits dat men door dit doen niet ingeslingert en werde in de leninge ten principale; ten twieden so de reconciliatie getenteert zijnde van de gedeputeerden des Synodi, niet quame te vallen en wel te succederen, dat de Classis voorschreven verstont te willen blijven bij den ouden voet end het recht der bedieninge der kereke; ten derden dat de Classis wel mochte lijden dat de Synodus dit versouck aen de 6 gedeputeerden selfs dede, maer dat zij zulx niet en conden noch mochten selfs doen, alzo zij in desen als gedeputeerden uyt den Classe alleen geen speciale last hadden van haere principalen, alles onvermindert het recht des kerckenraets tot Rotterdam in desen, die oock hijrtoe specialick zullen moeten versocht, of ten minsten hijrvan behoren verwitticht te werden.

(§ 30.) D. JOHAN. VELTHUSIUS en JACOBUS CEALINGIUS, wedergekeert zijnde, hebben den Synodo gerelateert nopende de leninge of assistentie, die bij Haer Achtb. was voorgeslagen den 15 Septembris, die Haer Achtb. oock den Synodo hadden genotificeert, dat zij daervan niet en conden desisteren, maer bij haere vorige resolutien bleven, inhererende de resolutie Synodi Schoonhovianae en de sententie van Zijn Princelijcke Excellentie, dat Haer Achtb. oock niet conden sien of verstaen, dat zij van den Classe van Schielant met ruste en vrede zoude(n) cunnen werden bedient, enige reden voorbrengende, niet seer tot ere maer disreputatie en blame desselvigen Classis, en daerom sodanige 4 predicanten tot assistentie D. BEECKMANNI versochten als zij hadden voorgeslagen, totdat de beroupinge der 4 geeligerde leraren mochte uytgewrocht zijn, daertoe voorslaende D. SWALMIUM van Haerlem, D. SPRANCKHUSIUM van Delff, tot dewelcke men noch 2 niet uyt desen, maer buyten desen Synodum conde toevougen met communicatie van Haer Achtb.; met ene, dat Haer Achtb. hetgene hijrvoren nopende de interdictie geschiet te zijn, in den Classe in zulcker voegen hadden verclaert, als in het rapport STERMONTH en HELLH is verhaelt. Ende wat belangt de 6 personen, die tot de reconciliatie waren vercoren, dat haer zulx angenaem was te horen, wenshende dat die eerstdaechs mochten comen, menende dat d(i)e geheel licht zoude vallen en veel goets aldaer veroorsaken. End of wel de reconciliatie, getenteert zijnde, niet wel quame te succederen, dat over de bevestinge des kerckenraets weynich swaricheyt zoude werden gemaect, dat oock Haer Achtb. hadden verclaert niet wel

geaedificeert te zijn, niet zo zeer over de substantie als wel de manyre van doen, dat men zo datelick met een remonstrantie hadde gegaen na de Eed. Mog. heren Gecommitteerde Raden, sonder haer alvorens aen te spreken. Ende also de here commissaris DE WITTE tot beter effect in desen sich mede na Rotterdam bij Haer Achtb. hadde ¹⁾ getransporteert, heft deselve verclaert, 't rapport der 2 voorschreven broederen met het zijn in substantie te ackorderen, uyt den name van Haer Achtb. den Synodum versouckende, dat de Synodus doch hare dienst wilde imploreren om den kerckenraet te induceren, dat die die leninge D. SWALMII en SPRANCKHUSI(1) nevens noch 2 andere, mochten versoucken an desen Synodum.

(§ 31.) Over welcke rapporten der E. broederen, mitsgaders des heren commissarii, nadat haere waerde zijn bedanckt voor de moyten in desen angewent, bij den Synodo goet gevonden is, noch een dach uyt te wachten, om te verstaen wat notificatie desen angaende van de Ed. Mog. Gecommitteerde Raden an den Synodum mochte werden gedaen, en so geen schrijvens van Haer Eed. Mog. mochte comen, dat alsdan enige na den Hage zullen gecommiteert werden, om Haer Eed. Mog. de leninge met redenen daertoe dienende, te ontraden en te ontnemen, met enen oock een oge int seyl te houden, dat in desen doch niet en werde geconcludeert bij Haer Eed. Mog. tot nadeel des Synodi of de vorige synodale resolutien, waerna, also sekere missive van Haer Eed. Mog. den Synodo was behandicht, voorslaende, dat de kercke van Rotterdam door de ses gedeputeerden ter reconciliatie soude mogen bedient werden, goet gevonden is, alvorens de Achtb. magistraet te besenden door D. HENR. ARNOLDI, praesidem, end HENDRICUM FABRICIUM, assessorem, over het rapport door VELTHUSIUM en CRALINGIUM (aen den Synodum) doen doen (!) en daerna den E. kerckenraet te notificeren den voorslach des E. magistraets, alsoock der Eed. Mog. heren Gecommitteerde Raden, ten eynde den kerckenraet mochte zien, of zij niet geraden konde vinden voor dien tijt voorschreven tot den dienst haerder kercken de ²⁾ zes gedeputeerden te versoucken bij den Synodum, opdat zo dit stuck zoveel doenlick was kercklick mochte blijven. Welcke gedeputeerden haer tot Rotterdam bij Haer Achtb. hebben vervoucht, deselve de resolutien des Synodi bekent makende, dat de Synodus geensins den voorslach van Haer Achtb. gedaen door D. VELTHUSIUM en CRALINGIUM, nopende de oude en lang gesochte leninge, conde toestaen, maer bij alle vorige resolutien was tegen gesproken in den Synodo, en dat de Synodus niet en konde toestaen, dat de Classis van Schielandt uyt de kercke van Rotterdam also uytgeschoven zoude werden end uyt

¹⁾ Het HS. leest: « zich hadde ».

²⁾ Het HS. leest: « des ».

haer practijck der ordre der kercken uytgestoten, met enen hebbende de blame Haer Achtb. ontnomen, die zij tot laste des Classis den Synodo hadden doen aenseggen. Ende zo Haer Achtb. yts noch mochten hebben tegen enige leden des voorschreven Classis, dat Haer Achtb. dat ter behoorlicker plaetze wilde(n) angeven, dat daerop zoude gelet werden, wat oock belangt den voorslach van Haer Achtb. van den 15 Septembris, dat de Synodus daerop wel hadde gelett, doch dat de ansegginge der resolutien daerover aen Haere Achtb. wat was gedilaieert, totdat de vijf broederen van Rotterdam mochten gedimitteert en ten vollen gereconcilieert wesen, 'twelck geeffectueert zijnde, nu hadde verclaert, niet te connen sien of verstaen, dat zulcke leninge van den 15 Septembris practicabel was, of van den Synodo angenomen, veel min geeffectueert conde werden, als zijnde doenmaels gerejecteert, als nu wederom tot niets te grote ere des Synodi en des Classis hervattet wert; daer benevens dat de bevestinge des kerckenraets toegelaten en buyten alle exceptie en dispute moste gestelt werden bij Haer Achtb. of andersins, so de leninge niet achter en bleeff en de bevestinge des kerckenraets toegelaten en wierde, dat de ses gecommiteerde tot de reconciliatie niet vruchtbaers so met prediken en versounen der gemeynte souden anvangen of voltrecken connen, ja dat de Synodus wel zoude cunnen mercken, so Haer Achtb. immers dese wech op wilden, dat dan de Synodus haer van alle goede devoiren, tot nochtie angewendet, beclagen en van alle goet succes tot ruste der kercke tot Rotterdam bedrogen zoude houden, waertoe dese verhindringen, die bij haer Achtb. voorgeworpen wierden, grote oorsaken zoude(n) geven, waarom oock de Synodus, re infecta, soude scheyden moeten, also zij alles hadde gecontribueert wat doenlick was en wijders niet zoude te brengen zijn.

(§ 32.) Waerop bij Haer Achtb. den gedeputeerden voorschreven tot antwoord is gegeven, dat Haer Achtb. wel mochten lijden, dat de 6 gedeputeerde broederen uyt den naem des kerckenraets mochten werden versocht, dat zij den dienst tot Rotterdam gedurende den tijt der reconciliatie souden willen waernemen, dat oock Haer Achtb. angenaem soude zijn, dat de reconciliatie des Classis van Schielant met Haer Achtb. wierde getroffen door de gedeputeerden voorschreven, sonder ophalinge van hetgene voor desen mochte zijn gepasseert, ten eynde zo d'een den andere met alle behoorlike respect mochte bejegenen, verclarende Haer Achtb., dat so wanneer de reconciliatie voorschreven zoude zijn getroffen, dat het ander sich wel zouden vinden, dat zij gaeren de kercke en Classe wilden laten in haer goet en respect, ordre, recht en practique, dat zij oock in het poynet van leninge en beroupinge de kercke nimmermeer zouden enich persoon opdringen tegen de borst. Ende wat belangt de bevestinge des kerckenraets, dat

het an deselve geensins haperen zoude, alleen maer, dat tot de reconciliatie getreden, en die met den eersten angevangen mochte werden.

Waerna oock de gedeputeerden voorschreven haer bij D. BEECKMANNUM hebben vervoucht, om door hem an den kerckenraet te notificeren de meninge van Haer Eed. Mog. en de antwoorde van Haer Achtb. daerop en het goetvinden des Synodi in desen, nopende de bedieninge haerer kercke door de personen tot de reconciliatie gecommiteert voor den tijt voorschreven. Waerop de gedeputeerden voorschreven, uytgenomen SEVENHUSIUS, die zieck was, derwaerts zijn vertrocken, om de kercke voor dien tijt te bedienen en oock te treden tot reconciliatie des Classis, der ouderlingen en diaconen, ab n°. 1618 hebbende gedient, en der ledematen int bysonder. End is bij den Synodum goet gevonden met communicatie van de Achtb. heren commissarisen, dat men tegens den 13 Octobris wederom soude vergaderen, om dan een eynde deses Synodi te maken.

(§ 33.) De gedeputeerden van Rotterdam wedergekeert zijnde, hebben den E. Synodo wijt en breet gerelateert, hoe dat de versouninge van den kerckenraet ab n°. 1618 hebbende gedient, mitsgaders enige gemiscontenteerde ledematen so was gesuccedeert, dat zij vertrouden geen swaricheyt dies angaende, daeruyt te zullen meer ontstaen, maer alles met verloop des tijts onder deselven sich wel tot vollen vreden zoude schikken, waertoe zich vele willich hadden vertoont. Andere verclaerende, alst recht en de waerheyt in deselve kercke wel wierde bewaert, dat zij alles wilden contribuieren wat tot vrede dienstich mochte zijn. Ende alhoewel sommige int een of ander haer wel wat beswaert vonden en wel wat hadden, dat haer in desen zoude mogen verhinderen, dat zij evenwel om vredenswill dat over thoofft zouden zien en laten varen, haer gerust houden zonder meer moyte te maken, ene vrage uyt den naem des kerckenraets den Synodo bekent makende. Also over het communiceren en het gaen ten Avontmael van de Achtb. heren of zommige van dien tot Rotterdam, zij zagen, dat daerover mercklike swaricheyt onder de gemeynthe soude werden gemaect, dat zij alreets uyt de lidtmaten harer kercke hadden verstaen en vernomen, hoe dat de E. kerckenraet haer in dit stuck zoude hebben te dragen, wijders notificerende, dat de reconciliatie met den Classe en de bevestinge des kerckenraets niet en was afgedaen, maer dat Haer Achtb. goede hope daertoe gaven, ja die vast stelden, wanneer de leninge of die assistentie D. BEECKMANNI voor desen bij de Achtb. heren voorgeslagen, soude zijn bij den Synodum gearresteert en daer in loco zijn.

(§ 34.) Ende zijn ter selver stonde binnen gestaen D. BEECKMANNUS en Hugo DE BOIS, gecommiteert zijnde van haer kerckenraet, den Synodo voorstellende, hoe dat den kerckenraet merckende dat den tijt van 14 dagen, tot de reconciliatie bestemt, op een eynde liepen

en zorge moste gedragen zijn op 'de bedieninge haerer kercke, dat de gedeputeerden des Classis van den kerckenraet waren versocht. ten eynde dat over deselve ordre mochte bij haer werden gestelt, over hetwelcke also de Classis besich was en zulx datelick bij Haer Achtb. was vernomen, Dus. BECKMANNUS op het stadthuys hebben ontboden, hem anseggende, dat zij den dienst des Classis in de bedieninge haerer kercke geensins conden goet vinden, maer gelijk Haere Achtb. die bedanckt hadden den 15 Septembris, dat zij also wilden dat zij bedanckt souden blijven, waerover de kerckenraet de bedieninge des Classis gaerne willende genieten ende versochten, end Haer Achtb. aen de ander zijde die verbiedende, ja alreets 2 uyt den Classe, die tot dien eynde daer waren gecomen, wrakende, zij haer zelve heel perplex vonden, niet wetende wat in desen te doen stonde en daerom den goeden raet en advijs des Synodi hijrover versochten.

Op 'twelck geproponeerde bij den kerckenraet als de gedeputeerde broederen tot de reconciliatie gecommiteert uyt den name van haer Achtb. de Synodus goet gevonden heft te committeren D. GRUTERUM, BOCARDUM, VLIETIUM, om Haer Achtb. te notificeren 'tgene volcht, namentlick: 1°. Dat de leninge bij Haer Achtb. voorgelagen geensins behoort te retarderen de versouninge van Haer Achtb. met den Classe van Schielandt, noch oock de bevestinge des kerckenraets, dewijl de versouninge der gemeynte nu alrede was geeffectueert, op dewelcke Haer Achtb. belooft hadde(n), dat over de bevestinge des kerckenraets weynich swaricheyt zoude vallen. 2°. Dat indijn de voorgelagen assistentie soude vallen, dat deselve, kerecklick zijnde, van de kercke haeren oorspronck behoort te nemen. 3°. Dat de Synodus verstaet een inbreucke in de practijke en ordre des Classis, wanneer de Classis in zulcker vougen wert gereproceert of van te predicken tot Rotterdam geweert, als nu rede was geschiet. 4°. Wanneer de 2 eerste poyncten waren geeffectueert en de kerckenraet op enige naerder middelen van de bedieninge haerer kercke, als zij tot nochtue hadden gehadt, mochte haer hebben bedacht, waertoe zij de hulpe des Synodi mochten comen te versoucken, dat dan de Synodus an den kerckenraet alle hulpe en assistentie belooft van haerentwegen in desen, gevende met enen Haer Achtb. te kennen, dat genomen de kerckenraet raetsaem vont enige assistentie van andere te versoucken, waertoe nootwendicheyt wiert vereyscht, eer de assistentie mochte geprocureert werden, dat middelertijt de Classis van Schielandt de kercke tot Rotterdam zal waernemen, totdat de volle ordre over dit stuck van die bedieninge der kercke soude zijn bij desen Synodum of den haeren gestelt. 5°. Dat oock de gedeputeerden voornoemt de kerckenraet zullen informeren van haer goet recht en te vermanen van haren schuldigen plicht in desen, conform den 37 Art. Synodi

Iselstadianae, en dezelve in bedenckinge gevende, of het niet goet en ware, dat zij met den Classe haer hijrover berieden, om te zien hoe verre dat de Classis de kercke zoude cunnen ten dienste staen en zo zij dan noch de hulpe des Synodi zouden mogen hebben van doen, dat de Synodus haer de hant zal bieden, om vordre order te stellen, met enen oock te gedencken, dat de kerckenraet oock vermaent werde, behoorlicke attestatien haere 4 vorige predicanten te geven. En wat belangt de vrage bij den kerckenraet den gedeputeerden voornoemt in mandatis gegeven, zal den voornoemden broederen tot de reconciliatie gedeputeert, toevertrout werden, om daerin te handelen tot meeste stichting der kercken.

(§ 35.) De gedeputeerden voornoemt wedergekeert zijnde, hebben den Synodo gerelateert, dat de Achtb. heren van Rotterdam geensins van hare vorige resolutien bij de vroetschappen genomen condon wijcken en wanneer de broederen, tot assistentie D. BEECKMANNI versocht, mochten in loco zijn, dat zij alsdan de bevestinge des kerckenraets en de versouninge met den Classe haer voortganck soudon laten hebben, niet con(n)ende verstaen, dat enige uyt den Classe van Schielandt tot de bediening haerder kercke soudon werden gecommitteert. Ende wat de kerckenraet tot Rotterdam belangde, dat deselve, die mening des Synodi wel verstaen en overwogen hebbende, den E. Synodo van haer goede zorgen en aensprake bedanckte, annemende deselve te volgen.

Ende is tuschen tijden een sekere missive in den Synodo ingebracht van de Eed. Mog. Gecommitteerde Raden voorslaende haer angenaem te zullen zijn, dat de assistentie D. BEECKMANNI werde bevordert door enige personen, daertoe te eligeren, end dat Haer Eed. Mog. enige uyt den haren hadden gecommitteert om den Achtb. magistraet tot Rotterdam tot alle gevouchlickheyte in desen te disponeren, om zo eenmael uyt alle swaricheyt te geraken, den Synodo belastende, niet te scheyden, voor dat dese zake van Rotterdam mochte volcomen afgedaen zijn, dat insgelijcks de gedeputeerde broederen den kerckenraet hadden vermaent, gelijk oock D. ALUTARIUS en RIJSWIJCK aen den Synodum hadden versocht, dat zij doch de attestatie der 4 ontslagen broederen wilden met den eersten verlenen, waerover bij een van de ouderlingen werde wat swaricheyt gemoveert tegens D. ALUTARIUM en RIJSWIJCK, hem houdende ten hoogsten gelaedeert door sekere beschuldige van ontrouwichheit of meynedicheyt tot zijnen laste int bouxken ALUTARIJ gestelt, waervan hij satisfactie versochte, en die daer zijnde ten aensien van zijn persoon geen swaricheyt zoude vallen. Is mede bij occasie van dit verhael de vergadering bekent gemaect, dat daer zeer vreemde geruchten binnen Leyden wierden gestroyt en bij velen voor seker wierden gehouden en naevvertelt, nopende enich schrijvens D. RIJSWIJCI, waerin hij

grotelîx soude roemen van wegen zijn triumphe over de diaconen en dat hij een der diaconen tot een dieff zoude hebben gemaect, twelck hij door brieven aen zijn speciale vrunden soude hebben laten weten, met welke voorgaende narrée zich de diaconen oock conformeerden zulx verstaen te hebben, haer ontsteltenisse in dijr vougen daerover vertonende, dat zij zowel tot het geven van de attestatie niet conden verstaen, zonder daerin naerder gecontenteert te zijn.

Is bij den Synodum over het eerste verstaen, dat zulx wel bij den gedeputeerden, die derwaerts tot bevredinge en bedieninge der kercken souden gaen, wel afgedaen kan werden. End wat RIJSWIJCK schrijvens angaet, is goet gevonden D. RIJSWIJCK eerst selfs aen te spreken, door D. praesidem, assessorem en CRALINGIUM, om uyt hem te verstaen, wat hijvan soude mogen wesen, waerover D. RIJSWIJCK wel expresselick tegen de broederen verclaert en ontkent heeft, oyt gesecht en geschreven te hebben, dat hij over de diaconen hadde getriumpheert, of dat een van de diaconen in Synodo van dieverye of ontrouwicheyt zoude zijn overwonnen of overtuycht, weshalven op het geven haerder attestatien tot den tijt haerder versouninge voor den Synodo geschiet, zal gelet werden bij de broederen tot de reconciliatie gecommiteert, dat die haer van den kerckenraet en Classe zal gegeven werden mogen, en met den eersten volgen.

(§ 36.) Op de anmaninge an den kerckenraet door den gedeputeerden des Synodi geschiet, zijn enige uyt den kerckenraet neven D. BEECKMANNUM voor den Synodo verschenen, nadat den kerckenraet hijrover vorens den Classsem hadde beschreven en versocht, om met die haer te beraden, te kenne(n) gevende, hoe dat zij den Classe hadden genotificeert en versocht om enige uyt den Classe end enige buyten dieselve tot assistentie D. BEECKMANNI te mogen krijgen ¹⁾ tot der tijt toe de beroepinge der geeligerde predicanten mocht uytgewrocht zijn; op hetwelcke zij verclaerden, dat de Classis haer hadde geadviseert zulx te stellen in vriheyte des kerckenraets, om daerin zo te handelen met correspondentie des Classis als zij zouden menen dienstich te zijn voor haer kercke, tot welke assistentie zij voorgeslagen hadden binnen den Classe D. REYNERUM BERCKELIUM en JEREMIAM DE STEBCKE en buyten den Classe SAMUELEM BARTHOLDI en ABRAHAMUM A DOESLAER en NICOLAUM CRUCIUM, respectie dienaren tot Schiedam, Heyligersberch, Monickedam, Enchuysen en Dordrecht, tegens welke personen de Classis niet in lere oft leven hadde, warom den kerckenraet die personen den Synodo notificeerde, versouckende den Synodum en Classsem tot uytwerckinge deser assistentie. End zijn om dese nominatie Haer Achtb. tot Rotterdam te notificeren, van den Synodo gecommiteert D. praeses, assessor en D. BOCARDUS, nevens welke haer oock vervoucht

¹⁾ Het HS. leest: « gecrijgen ».

hebben de heren commissarisen, om zo bij onderlinge inductie de voorgeslagen personen Haer Achtb. smakelick te maken, mitsgaders oock de gecommiteerde van de Eed. Mog. Gecommiteerde Rhaden, als hijrvoren breder te zien is.

(§ 37.) Doch zijn alvorens binnen gestaen enige gedeputeerden, zo uyt den Achtb. magistraet als kerckenract van Alcmaer, versouckende dat D. NIJENBODIUS haer kercke soude mogen volgen conform 't anschrijven des Synodi aen haer gedaen, en of daer enige verhingeringe over zijn vertrek zoude mogen voorvallen, dat zulx de Synodus zo veel doenlick was, wilde faciliteren. Waerover D. NIJENBODIUS, binnen gestaen zijnde, zijn meninge diesangaende heeft geopenbaert. Indijn de Synodus oordelde, dat hij zonder beswaernis zijns gemoets wel veylich zoude mogen gaen en absolutelick was gedimiteert, als dan oock zoude vertrecken. So daer oock noch ijts tot Rotterdam mochte zijn ongedaen, dat zulx beletten mochte, dat hij gaeren zoude blijven, in alle beyde hem den Synodo onderwerpente; waerop de Synodus NIJENBODIUS tot antwoordt heft gevoecht, dat de Synodus tot herstellinge der kercke tot Rotterdam alle goede devoiren hadde gedaen, ende noch wijders int resterende aldaer wilde continueren en dat ayt de veelvoudige moyten te dier oorsake bij den Synodum angewendet zijne waerde wel conde afnemen, hoezeer de Synodus over het welvaren der kercke voorschreven becommert was en daarom zich NIJENBODIUS wel mochte gerust houden de Synodus op zijn becommernissen (zoude letten)¹⁾, hopende alles ten besten te zullen effectueren, verstaende als nu, dat hij was gedimiteert en de kercke van Alcmaer toegevoecht werde en dat de attestatie des kerckenraets en des Classis hem in goede forme zullen verleent werden, en zo den kerckenraet nopende zijn vertreck enichzins noch mochte comen te difficulteren, dat de gedeputeerden tot de reconciliatie en assistentie D. BEECKMANNI de verhingeringe zullen zoucken wech te nemen en zijn attestatie bevorderen. Welcke resolutie des Synodi oock den Achtb. magistraet en kerckenraet van Alcmaer voornoemt is angedient, dewelcke oock den Synodum dieswegen hebben bedanckt.

(§ 38.) De gedeputeerde broederen, mitsgaders de Achtb. heren commissarisen, wedergekeert zijnde hebben den Synodo gerelateert, hoe dat die gedeputeerden van Haer Eed. Mog. al in besoignies waren geweest met de Achtb. heren van Rotterdam, waerop de gedeputeerden des Synodi insgelijx de Achtb. heren commissarisen voor Haer Achtb. verschenen zijnde, om de resolutie des Synodi en des Classis en kerckenraets te notificeren, getuychden, dat noch de gecommiteerde van Haer Eed. Mog., noch de heren commissarisen, noch de gedepu-

¹⁾ In HS. en afschrift ontbreken de woorden « zoude letten », welke blijkbaar zijn uitgevallen.

teerde broederen ijts vruchtbaers hadden cunnen verrichten, blijvende Haer Achtb. van Rotterdam over 't stuck der assistentie D. BEECKMANNI ende haerer kercke bij de uyt sprake van zijn Princelijcke Excellentie, daervan int minste niet cunnende desesteren, willende dat men eerst de leninge D. SWALMII en SPRANCKHUSII zoude tenteren en dat men daerna mochte zien, zo die niet wilde vallen, wat men dan beraden mochte te doen. End zo die quame te vallen, dat daer noch 2 bij den kerckenraet souden mogen deselve toegevoucht werden met Haer Achtb. kennisse. Over welke onverwachte antwoorde bij Haer Eed. Mog. voorgeslagen is, of den Synodo en de kerckenraet niet smakelick soude cunnen werden gemaect de 6 personen tot de reconciliatie voor desen gecommiteert, dat die in loco mochten blijven en D. BEECKMANNO in den dienst der kercke assisteren tot der tijt toe de beroupinge mochte uytgewrocht zijn, mits dat den kerckenraet Sondaechs daeraen bevesticht werde en de reconciliatie met den Classe zijn voortganck hadde. Belovende Haer Eed. Mog. den Synodo de helpende hant te bieden tot voltrekkinge deses voorslachs, of in desen enich gebreck bij Haer Achtb. van Rotterdam zoude mogen werden gemaect. Om welke voorslach van Haer Eed. Mog. den kerckenraet smakelick te maken de gedeputeerden des Synodi haer aen deselve hebben gevoucht, den kerckenraet voorstellende hetgene hijrvoren is voorgeslagen, dewelcke haer ten hoogsten hebben bedrouft gehouden over hetgene tot annulliteyt (!) der¹⁾ assistentie D. BEECKMANNI, die alreets was bij den kerckenraet, Classe en den Synodo gearresteert en gedaen bij Haer Eed. Mog. gmoveert wierdt, door den gedeputeerden des Synodi niettemin nochtans haer ten laetsten conformeerden met den laetsten voorslach, wel mogende lijden, dat zulx door Haer Eed. Mog. aen Haer Achtb. zoude vooreerst bekent gemaect en daerna oock den Synodo genotificeert werden, om uyt beyde de collegien te verstaen, hoe haer den voorslach van Haer Eed. Mog. behagen mochte; hetwelcke door Haer Eed. Mog. gedeputeerden den Achtb. magistraet tot Rotterdam voorgesteld zijnde, hebben Haer Achtb. goet gevonden de zake in bedenckinge te nemen, om haer met de vroetschap te beraden en dat dit middeler tijt den Synodo mede mochte voorgesteld werden, opdat de meninge des Synodi hijrover gehoord en zulx Haer Achtb. ten eersten mochte genotificeert werden, welke voorslach der Eed. Mog. gecommiteerde heren door de gedeputeerden des Synodi de vergaderinge voorgedragen in deselve heeft geacquiesceert met goede eenparicheyt, committerende D. HELLIIUM en SLATIUM van stonden aen na Rotterdam te vertrecken, om Haer Achtb. het goetvinden des Synodi in desen te notificeren, met enen Haer Achtb. versouckende, dat zij doch haere vroetschappen wilden leggen over dese zake en

---

¹⁾ Het HS. leest: « tot ».

Haer Achtb. resolutie hijrover den Synodo tijdelick wilde(n) bekent maken, dewijl de Synodus pleyn alleen tot deser oorsake bij den anderen bleeff en van Haer Eed. Mog. gelastet was, bijeen te blijven.

Dewelcke gedeputeerden wedergekeert zijnde, hebben den Synodo gerelateert, dat Haer Achtb. daer vergadert den voorslach voorschreven zoveel haer particulier aanging, haer wel lieten gevallen, doch dat zij eerst de vroetschappen zouden daerover vergaderen, belovende aen haer zijde de zake also te beleyden, dat zij verhoopten, geen swaricheyt te zullen vallen daerover, dat zij denselven voorslach den vroetscappen zouden smakelick maken, ten eynde de Synodus zoude nemen contentement int gene hijrover was voorgeslagen bij Haer Eed. Mog. gecommiteerde; waerop Haer Achtb. haere resolutien hebben den Synodo genotificeert, namentlick, dat over de voorgeslagen assistentie van die 6 personen, die tot de regeringe en bedieninge haerer kercke waren genomineert en voor desen daer geweest, enige swaricheden Haer Achtb. bemerckten, die zich in den voorslach betoonden, daerover zij versochten te comen in enige naerder communicatie met den Synodo, om met Haer Achtb. te handelen over dese zake zonder van de bevestinge des kerckenraets of des Classis versouninge enige mentie te maken. Na welcke swaricheden de ouderlingen aen den Synodum gecommiteert namaels gevraecht zijnde, zeiden daarvan niet gehoort te hebben.

(§ 39.) Over welcke missive de Synodus haer ten hoogsten bedroeft heeft bevonden, wel merckende, hoe dat de Synodus van Haer Achtb. geslingert wierdt vant een int ander, sonder eynde haerselven in alle goede devoiren bedrogen vindende en darom goet gedocht heeft voor het laetste noch door D. SLATIUM en HELLUM haer te besenden niet om met Haer Achtb. te treden in communicatie, maer alleen bij missive des Synodi haer te versoucken, dat Haer Achtb. geliefden haer meninge te openbaren schriftelick, wat Haer Achtb. met ¹⁾ die woorden „Regeringe en bedieninge haerer kercke” verstonden, diewelcke in haere brieven waren geinsereert. Ingelijx, dat Haer Achtb. de grieven over den voorslach voornoemt, die zij bemerckten daerinne, wilden schriftelick desen gedeputeerden medegeven, also de Synodus pleyn alleen te dier ²⁾ oorsaeck bij malcandren bleeff. Ingelijx, wat de resolutie der heren vroetschappen mochte zijn nopende de bevestinge des kerckenraets en de versouninge des Classis, om daarvan den Synodo op het spoedichste schriftelick te adviseren, opdat antwoort van Haere Achtb. gecomen zijnde, de Synodus mochte resolveren en concluderen en daernae Haer Eed. Mog. de resolutie

---

¹⁾ Het HS. leest: « meenden met ».

²⁾ Aldus het afschrift; het HS. leest: « tot de ».

des Synodi, insgelijx de kercke en Haer Achtb. tot Rotterdam te notificeren en zo den Synodum sluyten.

(§ 40.) Nadat nu de Synodus met goetvinden des kerckenraets en anradinge van enige gecommiteerde van de Eed. Mog. Gecommiteerde Rhaden vastgesteld ¹⁾ hadde, dat die ses predicanten, die die bevredinge tot Rotterdam gewrocht en D. BEECKMANNO met prediken geassisteert hadden voorsz., in dese haere besoignie continueren en D. BEECKMANNO met prediken assisteren souden totdat de beroupinge der 4 predicanten zoude uytgewrocht zijn en hijrvan die E. magistraet verwitticht hadde, dewelcke angenomen en beloofd hadden, hetzelve op het favorabelste aen de vroetschappen te recommanderen en smakelick te maken, so is gevolcht, dat haer E. in plaetse van het goetvinden van Haer Eed. Mog., des kerckenraets (en) des Synodi te assisteren (!), bij missive den Synodo hebben bekend gemaect, dat Haer E. swaricheyt in dese zaecke bemerckte(n), van dewelcke de Synodus openinge versouckende te hebben, hebben ondertuschen Haer Achtb. den predicant en ouderlingen sonder de diaconen op het stadthuys ontboden, van dewelcke 5 ouderlingen in het getall gecompareert zijn en door serieuze inductien de sake (daer heenen) gedisponeert en an den Synodum door missive van Haer Achtb. en 2 ouderlingen met instructie doen notificeren, dat Haer E. met den voornoemden kerckenraet overeen gecomen waren, dat haer vooreerst de ses voornoemde predicanten zouden toegevoucht werden, om de versouninge voorts uyt te wercken en D. BEECKMANNO anvangelic te assisteren en dat dan tot ²⁾ leninge versocht zoude werden D. SWALMIUM, SPRANCKHUSIUM, ABRAHAMUS DOESLAER, SAMUEL BARTHOLDI, REYNERUS BECKELIUS en JEREMIAS DE STERCKE, dewelck(e) alsdan als ordinare predicanten den dienst zouden waernemen, totdat de beroupinge zoude uytgewrocht zijn, over welcken voorslach de ouderlingen voornoemt bij geschrifte versocht(en) het oordel en approbatie des Synodi, als uyt het volgende blijkt:

De kerckenraet van Rotterdam heft gecommiteert en committeert mits desen de waerde broederen de here HUGO DE BOIS en CORNELIS GILLISZ. QUEBOEN ³⁾, ouderlingen, om den E. Synodo bekend te maken sekere voorslach bij denselven kerckenraet gedaen, om so het mogelick waer eenmael tot ruste te comen en bij de Achtb. heren borgemesteren ende gedeputeerden geaprobeert en daerover het oordel en approbatie van die Christlike Synode te versoucken. Den voorslach is vervatet in dese poincten: 1°. dat tot assistentie BEECKMANNI en ten dienste

¹⁾ Het HS. leest: « uytgesteld ».

²⁾ Het HS. leest: « dan dat de ».

³⁾ Het HS. leest: « QUEREBORN ».

van dese kercke voor enen tijt versocht zullen werden de eerwaerdige, welgeleerde, godtsalige, voorsienige D. BAETHOLDUS, ABRAHAMUS à DORESLAER, HENR. SWALMIUS, DIONISIUS SPERANCKHUSIUS, REINERUS BERCKELIUS, en JEREMIAS DE STERCKE, respectie predicanten tot Monickedam, Enckhuysen, Haerlem, Delft, Schiedam, Hillegersberch; 2°. dat versocht zullen werden de eerwaerdige, godtsalige, wijze en hooggeleerde D. WILHELM QUYRIJNSZ, SAMUEL GRUTERUS, JOAN BOCARDUS, COEN. VRIAEUS, VLIGERIUS en GERR. SEVENHUSIUS om het angevangen werck der reconciliatie te voltrecken en nevens BEECKMANNUM den predickstoel waer te nemen en te versorgen ter tijt toe, dat de broederen in het eerste poyncct genoempt, alhijr in loco zullen zijn verschenen; 3°. dat den niuvercoren kerckenraet soude werden bevestight, zo haest als de broederen in het 2de poyncct geroert, binnen dese stadt zullen gecomen zijn; ten eynde dese en andere saken, die zouden mogen voorvallen tot stichtinge van Godes kercke soudon mogen afgedaen werden, wenscht de E. kerckenraet voornoemt de E. synodale vergaderinge den rijcken zegen en den geduyrigen bijstandt des Alderhoogsten. Actum in Rotterdam, desen 21 Octobris 1631 en was ondertekent in den name des kerckenraets, LEVINUS BEECKMANNUS, Ecclesiastes Roterodamensis, MICHEL ESAIAS DE LINDT, ouderling, WILLEM HUYGEN VAN SCHIE.

(§ 41.) Welcke niuwe inweringe den Synodo onverwacht voocomende, hebben in de vrese Godts, lettende op de stichtinge van de kercke tot Rotterdam, nopende dese gansche zake tot Rotterdam, so de leninge, als oock de bevestinge des kerckenraets en de versouninge des Classis met Haer Achtb. en wat voorts¹⁾ daeraen dependeert, geresolveert en geconcludeert als volcht. Vooreerst gemerckt (dat) door de oude versochte leninge voor desen onder de gemeynthe tot Rotterdam grote onlust en onrust is ontstaen, dewelcke apparentlick zoude²⁾ comen te recrudesceren, indien de voornoemde praedicanten, op (de) wijze verhaelt, nae Rotterdam bij leeninge sullen gesonden werden, so heeft de Synodus, inhaererende 't geene met Haer Eed. Mog. gecommitteerden ende burghemeesteren ende kerckenraet tot Rotterdam op voorleden Saterdagh was verhandelt, goet gevonden ende geresolveert, dat die ses praedicanten, tot de reconciliatie voor desen gecommitteert, in haere besoignes sullen continueeren, ende D. BEECKMANNO in de bedieninge der kercken bij gebeurte sullen assisteeren, totdat de beroepinge sal uytgewrocht sijn, sonder haer nochtans aen

¹⁾ Het HS. leest: « voortaan ».

²⁾ Hier eindigt het HS. voor 1631; het overige van de Acta dezer Synode is overgenomen uit het gecollationeerde afschrift.

te nemen eenige nominatie off electie van praedicanten, indien die de novo soude moeten geschieden, als sijnde in desen in actis te vooren ordere gestelt. Ende bijaldien d'een off d'ander door sieckte off andersins belett soude werden, om sijn beurte so wel niet te connen waernemen, off te volghen, dat alsdan de Classis deselve sal moghen vervanghen, van den kerckenraet daertoe versocht sijnde. Ende werdt mits desen de voornoemde tweede leeninge in desen tijt, gelijk voor desen, ondienstich ende voor onvruchtbaer geoordehlt. Ten anderen, dat de Classis van Schielandt, nietteghenstaende deselve van den E. magistraet tot Rotterdam indebite gerepudieert is, evenwel de kercke van Rotterdam, volgens de regeeringe onser kercken in haer opsicht sal houden, ende in het predicken ende andersins, des versocht sijnde, te hulpe comen. Ten derden, nopende de bevestinge des kerckenraets, is bij den Synodum geordoneert, dat deselve door eenige uyt die sesse voornoemt sal toecomende Sondagh geschieden ende voltrocken werden. Ende indien datselve met macht mochte belett werden, dat dan deselve gedeputeerde hetselve aen Haer Ed. Mog. sullen remonstreren ende over dese inbreucke claghen. Ten vierden, dat door deselve gedeputeerde de reconciliatie des Classis met Haer Achtb. volgens Haer Achtb. voorslagh ende den last des Synodi ten eersten uytgewrocht sal werden. Ten vijffden, om alle vordere disordere ende confusie in de voorseyde kercke voor te comen ende te weeren, is geresolveert, dat men voor eerst den kerckenraet aldaer ende den Classe, ende de gedeputeerde des Synodi lasten sal, ernstlick toe te sien ende niet te ontfangen in den dienst der kercke voornoemt eenige praedicanten off proponenten, hoedaenich die oock souden moghen wesen, die haer sonder wettlicke ende ordentlicke commissie der kercken met correspondentie des Classis souden opgedrongen worden, 't sij tot leeninge, 't sij tot beroepinge. Ten anderen indien iemandt sich in voeghen als voorschreven is teghens de goede ordere der kercken hemselven soude laeten invoeren, hetsij praedicant off proponent onder Suyd-Hollandt, dat deselve mits desen inhabil verclaert werdt tot den dienst, ende indien hij des vermaent sijnde, soude willen opiniateren, dat alsdan door wijdere kercklicke censuere vorders sal geprocedeert werden. Ende bijaldien deselve onder andere Synoden mochte resorteren, off uyt vrembde landen ingecomen sijn, sullen deputati mits desen gelast sijn, deselve respective overheden dese synodale resolutie te notificeren, ende over sulcke inbreucke bij deselve te claghen, ende oock hetselve des noot sijnde, de Ed. Groot Mog. Heeren Staten van Hollandt remonstreren ende om redres in desen aen te houden.

(§ 42.) Ende sal dese resolutie des Synodi schriftlick aen den E. magistraet ende kerckenrahdt tot Rotterdam, mitsgaders den Classe van Schielandt bekendt gemaect werden, gelijk oock tenselven fine

bij dese vergaderinge gedeputeert sijn, D. HENRICUS ARNOLDI, praeses, HENRICUS FABRITIUS, assessor, JOHANNES PELTIUS, scriba, ende JACOBUS CRALINGIUS, om dese resolutie aen Haer Ed. Mog. beleeffdelick te remonstreren, met rehden te becleden, ende de behulpzame handt te versoecken, dat doch Haer Ed. Mog. door haer voorschrijvens bij de respectie magistraten, glijck de gedeputeerde des Synodi sulx oock aen de kerckenrahden sullen doen, de losmaeckinge derselve personen gelieve te helpen procureren in conformiteit van de praesentatie begrepen in de missive aen de E. Heeren commissarisen overgesonden, ende den Synodo gecommuniceert, ende de Synodus het gewenschte effect deser resolutie soude moghen tot stichtinge der kercke tot Rotterdam erlanghen.

Artic. 71.

[*Marcus Anthonius Philippi.*] — MARCUS ANTHONIUS PHILIPPI, Abbas Venetus, uyt het Pausdom overgecomen sijnde tot onse religie, wekenticke subsidie tot onderhoudt sijns levens versoekende aen den Synodum, is tot de particuliere kerckenrahden met recomandatie des Synodi, der steden ende plaetsen gerenvojeert, de Classes respectivelick aennemende in desen, dit selve bij den haeren favorabelick te recomanderen.

PARTICULARIA.

Artic. 72.

[*Casus matrimonialis.*] — Is bij den Classe van Woerden voorgesteld, wanneer vrije personen comen in wettlicke belofften ende ondertrouwe met kennisse van de ouderen ende degeene, die daerinne te seggen hebben, ende daernae eenige onluste tuschen beyden ontstondt, welke onluste in de vier jaeren geduert heeft, sodat sij eyndelick bij sententie van de magistraet gescheyden werden, nietteghenstaende, dat de jongman tot de laetste uhre niet en is in gebreke geweest, maer voorboodich om het houlijck te voltrecken, off een van beyde personen van den kerckendienaer met een ander in ondertrouw mach opgenomen ende aengetekent werden, is bij den Synodo geantwoordt, also dese saecke bij den politijcken rechter affgedaen is, de saecke voor dien tijt bij de sententie der overheit te laeten, ende dat de dienaren van Gods Woordt haer niet behoeven gegraveert te houden, sodaenige personen te trouwen met andere.

Artic. 73.

[*Henricus Leonis.*] — De broederen van den Classe van Bueren hebben de vergaeding bekent gemaect, hoe dat de kercke van Bueren tot den Classsem gebracht hadde, dat door de sieckte D. WACHMANNI, praedicant aldaer, ende sijne onbequaemheyte off swackheit tot

den dienste, haer ooghen hadden geworpen op den person **HENRIC LEONIS**, eertijts gewest Remonstrants praedicant ende nu versoent, om dien te willen tot haeren dienaar beroepen. Ende also tot des Classis ooren verscheyden geruchten waren gecomen nopende sijn person, reconciliatie, ende gevoelen, die niets te wel en luyden, waerom op dit stuck wel sonderlinge diende gelett te sijn, dat de Classis voorsz. het advijs des Synodi wel wilde hooren, hoedat sij, mitsgaders de kercke van Bueren, haer hierinne souden hebben te draghen, opdat niet door het ontijdigh inlaeten der versoende Remonstrantse praedicanten tot den dienste der kercken int gemeen ende (int) besonder schade daervan soude hebben te verwachten. Is bij den Synodo geantwoordt, dat sij niet en verstaet, dat men met dese beroeping sal voortvahren voor ende alear men hebbe vernomen nae de volle reconciliatie ende maniere van die in Gelderlandt gedaen, off oock in deselve alle de requisita tot een goede reconciliatie mochten sijn voldaan, also geseght wierdt veele dingen in deselve al vrij wat duyster gestelt te sijn; ten anderen, also sekere conferentie tuschen de E. professores tot Leyden ende D. LEONEM is gehouden, in dewelcke hij soude eenigher maeten so geheel gesondt int' gevoelen der leere niet sijn bevonden, dat men daer eerst nae verneme. Ten derden, also men verstaet dat hij met conditie ende niet absoluut de Canones Synodi Nationalis soude ondertekent hebben, dat naemlick de thien positiones van Gelderlandt daerinne niet begrepen waren, daer nochtans alle andere praedicanten sonder eenige conditie deselve tekenen moeten nae de resolutie des Synodi. Ten vierden dat alvoorens alle de verscheyden geruchten, die van LEONE werden gestroit, bij hem gedilueert ende wechgenomen werden. Ten vijffden, dat de Classis van Bueren, geassisteert met de gedeputeerde des Synodi, alvoorens met hem trede in conferentie, om te sien, off hij oock suiver in de leere mochte wesen, ende sonder voorweten der gedeputeerden niet gevordert werde tot den dienst. Doch dat de Synodus om alle de swaricheden te ontgaen ende de kercke van Bueren voor alle onheyl te behoeden, deselve kercke wil vermaent hebben, liever van dese beroeping te willen desisteren ende affstaen, als dat sij daarmede soude voortvahren, ende dat sij veel nutter haer ooghe op een ander goet leeraer mochte werpen, ende die daerna met advijs des Classis beroepen.

Artic. 74.

[*Clopgens ende baginen.*] — De Classis van Leyden heeft gevraeght, also de clopgens en baginen seer stout allesins werden, sulx oock dat se op publijcke plaetsen, kercken ende kerckhooven in de bedieninge der dooden haere superstition met gebeden ende andersins niet en ontsien te pleghen, off niet goet en ware aen het E. Hoff

daerover te doleren, ten eynde dat se wat ingetoomt ende bedwongen mochten werden, is geantwoordt dat sulx nodich is, ende dat de gedeputeerde des Synodi daertoe alle vlijt sullen aenwenden, om aen den E. Hove daerover te claghen, mitsgaders dat de Classis, alwaer sulcke cloppens meest domineren, de principale exorbitantien ende exempelen van dien den Ed. Hove aen te dienen. Deselve Classis heeft gevraeght, also de kercken ende hetgeene dat de kercken, ende den godsdienst aengaet in Noorthollandt van alle exactien ende imposten der accysenaren vrij sijn, off niet goet en ware aen Haere Ed. Mog. te versoecken, dat onse kercken in Suyd-Hollandt van dierglijcke lasten vrij ende exemt mochten sijn in conformiteit der kercken van Noort-Hollandt. Is geantwoordt, dat sulx door de gedeputeerde des Synodi sal versocht werden.

Artic. 75.

[*Approbatie van een beroep te Nieupoort.*] — De Classis van Gouda heeft voorgesteld sekere casum van approbatie over het beroep, op D. SNOECKIUM gedaen tot den kerckendienst te Nieupoort, dewelcke approbatie also sij seer vrembt den Classi dochte te wesen, also sij maer van d'eene sijde, naemlick van de gesubstitueerden uyt den naeme van den heere van Langerack was onderteekent, daer nochtans oock in de brieven van approbatie van Sijne Genaden Graeff Ernst werde gementioneert, dewelcke oock in desen sustineert gekent te moeten sijn, ende dat hierover tuschen de E. patronen, so sij haerselven intituleeren, contentie sij, de een niet willende lijden, dat de andere de beroepinge approbere, maer ieder een sustineert sichselven alleen daertoe gerechtight te sijn, werdt gevraeght wat de Classis best in dit stuck sal doen, opdat den beroepen dienaer, noch oock de Classis niet d'een off d'ander parthye offensere. Is geoordehlt dat men oock de acte van approbatie sal versoecken aen Sijn Genade Graeff Ernst, sonder dat de Classis sich aentrecke de judicature, wien van beyden dat naest toecomen soude. Ende so d'een off d'ander parthye in desen mochten de beroepinge retarderen, bij faulte van weygeringe van onderteekeninge, dat men dan de approbatie sal versoecken aen Haer Ed. Mog. de Gecommitteerde Rhaden, glijck dickwils in andere dierglijcke beroepingen is geschiet ende wel is geluckt.

Artic. 76.

[*Elimineren der gravamina.*] — De Classis van Schielandt claeghende over het elimineren der gravamina deses Synodi, dat die wel drie daghen in de handen der politijcken tot Rotterdam waren geweest, alleer sij den Classi selfs wierden behandighht, versoeckende dat hier teghens goede ordere mochte gestelt werden, is goet gevonden, dat

ieder Classis de sijne daeraff serieuselick sal vermaenen ende waerschouwen dat sulx doch niet en geschiede. Ende insonderheit dat de inqueste werde gedaen onder de synodale Classe van Gouda, wie daeraen schuldich mochte sijn, ende wijders hem in desen te reguleren na het besluit Synodi Schoonhovianae, Art. 56.

Artic. 77.

[*Schoolmeester onder Hillegersbergh.*] — De Classis van Schielandt heeft mede gedoleert over een sekere schoolmeester op den Berghsen Hoeck, onder Hillegersbergh, dewelcke sijnde eertijts gedeporteert aldaer om sijn Remonstrants gevoelen ende factie, daer wederom was ter neder geslaghen ende bijschoole hielde, buyten kennisse van de magistraet aldaer, tot vervoeringe der jonckheit ende krenckinge der publijcke schoole, daer hij nochtans geensins van sijn verkeert gevoelen affstandt hadde gedaen ende de acte des Synodi Nationalis hadde voldaan, maer noch daeghlix daerinne continueerde hemselve laetende gebruicken in de Remonstrantse conventiculen tot een voorsinger ende voorleser, sijn kindt oock laetende doopen aldaer, ende dat hier teghens wel de ordere van de particuliere magistraet tot Hillegersbergh was versocht door de Classe voorsz., doch dat sij geensins daerop hadden begeert te letten, vraeght derhalven deselve Classis, wat in desen best soude moghen gedaen werden. Is geantwoordt dat sij haer willen adresseren aen de ambachtsheeren derselver plaetse, ende aldaer versoecken de weeringe van dien schoolmeester van die plaetse. Ende so de Classis mochte hiertoe de hulpe der gedeputeerde des Synodi van doen hebben, deselve sullen moghen aenspreken ende gebruicken.

Artic. 78.

[*Nienrode ende Alutarius.*] — Is bij de broederen van Schielandt mede voorgesteld hoe dat bij ordere des voorleden Synodi was geordoneert, opdat alle die dinghen, die tuschen NIEURODIUM ende ALUTHARIUM cum suis ten wedersijden niet tot een eewighe memorie voor de posteriteit souden blijven staen proncken in het kerckenrahds boeck tot Rotterdam ende het classisboeck van Schielandt, dat deselve boecken door den kerckenrahdt ende Classem wat souden gecastigeert werden; dat hetselve wel ten aensien des Classis was geschiet, ende de stucken geconsigneert laghen, doch dat de Classis om dit in het kerckenrahts boeck oock te doen waeren belett door expres interdict van de heeren van Rotterdam, off so de Classis off hare gedeputeerde dat onderstonden te doen, dat Haere Achtb. dat souden verhaelen op haere personen. Welcke maniere van doen teghens kercklike resolutien, tegens kercklike personen, over kercklike saecken, also sij geheel vrembt den Classi dochte te sijn, het advijs des Synodi hierop heeft

willen hooren, watt hierinne voor haer wijders te doen stondt; is goet gevonden, dat de Classis off de gedeputeerde des Synodi bij goede gelegentheit den Achtb. magistraet tot Rotterdam sullen soecken te onderrichten dat Haer Achtb. in desen so niet hadden behooren te procederen. Ende so Haer Achtb. immers niet verstaen willen dat de castigatie des kerckenboecks soude mogen geschieden, dat dan de Classis oock haere schriften wederom in actis Classis sal insereren, ende daerinne sal laeten staen, om]so pari passu daerinne te gaen.

Artic. 79.

[*Casus matrimonialis.*] — D. VELTHUSIUS vraeght, hoe een man sich heeft te gedraghen tegens sijn huysvrou, die van hem is gelopen, hem bestolen hebbende in sijne goederen, ende nu langen tijt is wech gewest, waernaer hij wel op alle plaetsen heeft doen ondersoecken, doch daervan het minste niet en heeft connen vernemen, off deselve man hem so eensaem soude moeten draghen voortaan, offte niet; is geantwoordt dat deselve person hem aen de subalterne overheit, off de Heeren van den Hoove sal moeten adresseren, om van deselve rechtelick affgescheyden te werden te versoeken ende vrij gemaect te werden; dewelcke conform haere wetten van tijt, plaetse, personen, oorsaecken van wechlopen, ende sulx meer ondersoekkende, daernaer met een edict, so het haer goet dunckt, de scheydinge bevestighen ende ratificeren (can).

Artic. 80.

[*Gedeputeerde des Synodi.*] — HENRICUS FABRITIUS ende ISAACUS JUNIUS, sijnde gedeputeerde des Synodi gewest ende haeren tijt uytgedient hebbende, sijn van de vergaederinge van hare getrouwe diensten ende devooren bedanckt. Ende sijn D. GRUTERO ende SEVENHUSIO, die noch blijven in haere diensten continueren, toegevoeght voor twee aenstaende jaeren, HENRICUS ROSAEUS ende PETRUS VLIBERIUS, respective dienaren in den Haghe ende tot Isselstein.

Artic. 81.

[*Correspondentie.*] — Om te gaen op de correspondentie van Noort-Hollandt sijn gedeputeert DANIEL GYSIUS ende JACOBUS CRALINGIUS, ende bij faute van CRALINGIO sal hem succederen D. VRYAEUS; naer Gelderlandt: PETRUS STERREMONTIUS, ende sal hem succederen D. VERSTEGUS; naer Uytrecht: HENRICUS VOLLENHOVIUS, ende sal hem succederen D. VELTZIUS; naer Overissel: GERAARDUS LEUWIUS ende sal hem succederen GIBBO THEODORI. Naer Groeningen: GIBBO THEODORI ende sal hem succederen ARNOLDUS HELLIUS. Naer Vrieslandt, welcke correspondentie conform de resolutie des Synodi hiervoren Art. 1 noch te versoeken staet: D. JOHANNES PELTIUS, ende sal hem succederen D. ISAACUS JUNIUS.

Artic. 82.

[*Visitatores Classium.*] — Tot visitatores Classium sijn dese bevonden, in de Classe van Dordrecht: GOOSWYNUS BUTTENDIJK, JOHANNES COXIUS, JOHANNES CELOSSA, THOMAS BAUDIUS, JEREMIAS HECKIUS, ende PETRUS SOETENS; Delft: HENRICUS ARNOLDI ende JOHANNES FENACOLIUS; Leyden: HENRICUS FABRIUS ende DANIEL GYSIUS; Gouda: JACOBUS VAN DEN KERCKHOVEN ende ARNOLDUS HELLIUS; Schieland: JEREMIAS DE STERCKE ende OLIVARIUS HIRCIUS; Gorcom: LUDERUS VOGELSANG, THOMAS DINXLAECKEN, THEODORUS GROENIUS ende HERMANNUS SCHEVENHUSIUS; Briel: PETRUS MONTANUS, JEREMIAS HENNECAEN, JACOBUS RIDDERUS ende REINERUS VEEVOORN; Haghe: ISBRANDUS DE LAET ende JOHANNES L'EMPEREUR; Woerden: HENRICUS VINCKIUS, WILHELMUS RIBBIUS, SAMUEL VELTZIUS ende MAINARDUS BREMIUS; Bueren: JOSUA DE LA CAVA ende BARTHOLOMAEUS SCHATZ.

Artic. 83.

[*Praeparatorie geezamineert.*] — Praeparatorie sijn van nieuw geexamineert, onder de Classe van Leyden: HERMANNUS URSINUS, MARTINUS LYDIUS, JOHANNES KEMNERUS, PETRUS LUPEIUS, SAMUEL MIDDELHOVEN, DANIEL MIDDELHOVEN, NICOLAUS ONEDIGER, NICOLAUS MESSU, FRANCISCUS CRANENBURGIUS, CONRADUS COENEN, CONRADUS CLEVE, JOHANNES HEINSIUS, PETRUS DURANDUS, GODEFRIDUS CAROLI, HENRICUS PETRAEUS, JORIAEN NOLTHENIUS. Onder de Classe van Bueren: JOHANNES FREDERICI, rector tot Isselstein.

Artic. 84.

[*Beroepen.*] — De naemen der broederen, die tot den kerckendienst van nieuw gevordert, off van d'eene Classe in d'ander vertrocken sijn, sijn desen: JACOBUS OUTHOVIUS, uyt den Classe van Gorcom beroepen in Leckerlandt onder de Classe van Dordrecht; FRANCISCUS DIBBETZIUS in St. Anthoni polder, mede onder de Classe van Dordrecht; JOHANNES PELTIUS uyt den Classe van Delft tot Schiedam. Onder de Classe van Gorcom: ABRAHAMUS GALLUS uyt de Classe van Bommel tot Doeveren ende Genderen; AMBROSIUS HOUWENINGIUS tot Almkerek, JOHANNES KUPERUS tot Sleewijck; onder de Classe van den Briel: HENRICUS DIBBETZIUS, uyt de Classe van Dordrecht ten Briel; ende PETRUS MAGERUS int Brielse Nieuuland.

Artic. 85.

[*Gecombineerde Kercken.*] — Bij occasie van 't voorige is bij de broederen van Bueren gevraecht, off oock sodaenige den Synodo moeten bekend gemaect werden, die sekere combinatie mochten aengevanghen hebben buyten weten ende kennisse des Classis, off eenighe praedicanten derselve; welke gecombineerde kercke voor desen een parochie kercke was geweest, door een eyghen praedicant

bedient. Op welke vraghe de Synodus lettende heeft geantwoordt, sulx onbetaemlijk te sijn, als sijnde alle combinatien door den Synodum Nationalem so veel doenlick is verboden. Ende daerom de gedeputeerde des Synodi gelastet serieuselick haer op dit stuck te informeren, ende so het also werdt bevonden, als voorsz. is, dat de gedeputeerde des Synodi den Classi van Bueren sullen de handt bieden, om daerinne sulx te doen als stichtelick sall werden bevonden.

Artic. 86.

[*Overledenen.*] — De namen der broederen die overleden sijn ende in den Heere ontslapen onder de Classe van Dordrecht sijn dese: SAMUEL EVERWIJN tot Dordrecht, JOHANNES FALCKOGIUS tot Slydrecht, ende PETRUS PALUDANUS tot Papendrecht; onder de Classe van Delfft: GEDEON SONNEVELT tot Delfft; onder de Classe van Gouda: ISAACUS PLANCIUS tot Gouda, HENRICUS FABRITIUS tot Ouderkerck op de Issel; onder de Classe van Schieland: NATHANAEL MARLANDUS tot Schiedam; onder de Classe van Gorcom: JODOCUS GEISTERANUS tot Gorcom, HENRICUS GEISTERANUS tot Arckel; onder de Classe van den Briel: HENRICUS NOLTHENIUS tot Bommenede; onder de Classe van den Haghe: HUGHO BEJERUS in den Haghe.

Artic. 87.

[*Aenstaende Synodus.*] — De Synodus voor den aenstaenden jaere sal werden gehouden binnen Gorcom, waervan(!) deselve Synodus met een praedicatie sall aengevanghen werden door een van de broederen uyt de Classe van der Gouda, ende sal besloten werden door een uyt de Classe van Schieland.

Artic. 88.

De Achtbare Heeren Commissarisen, tot de synodale vergaederinge van Haere Eed. Gr. Mog. gecommitteert, sijn insglijcks van de vergaederinge bedanckt so voor haere geduerige bijwooninge des Synodi, alsoock voor haere veelvoudighe moiten ende devoiren ten versoecke des Synodi aengewendet; mitsgaders voor haere goede advysen, rahdt ende daet, waermede Haer Achtb. den Synodo hadden gedient, Haere Achtb. versoeckende van alles favorabel rapport te willen (doen) aen Haere Ed. Groot Mog.

Artic. 89.

De E. broederen ter correspondentie deses Synodi verschenen voor desen gementioneert, niet wel connende het eynde deses Synodi om swaerwichtige reden uytwachten, ende daerom voor desen vertrocken, sijn insglijcks van de vergaederinge in die tijt bedanckt voor haere getrouwe bijwoninghe, rahdt ende advysen, met welcken sij den .

Synodi hacten gecommitteert, bereydt zijde dese Synodus in sulck gevale mitz gemene se willen verwinuten.

Actie 97.

Contra morosa gesevnen zijnde, moete de Synodus met een praed icke gesevnen zijt geworden door een der benodieren van Leyde doch heeft door de zeer groote ongelegentheit des tijts niet conin gesevnen. Ende is also de Synodus met dien gebiede ende danckse ginge ut Groot geynricht ende geslozen op den 22 Octobris A°. 168

HIERBERT ARNDT.

Synodi princeps.

JULIUS PILLIUS.

Synodi scriba.

*Acta van de Zuyt-Hollandsche Synodus
aengevanghen binnen de stadt Gorinchem
den 20 Julii 1632 ende geeyndicht Julii 30
daeran volghende.*

Is de vergaderinghe met den ghebede aengevanghen door D. JOHANNEM PELTIUM, geweest scriba in de laetste gehouden Synode, ende is D. JOHANNES CROON over zijne propositie, volgens de ghebeurte des Classis van der Goude op den ordinaire predicktijt voor de gantsche gemeynte over Jeremia 1:8 gedaen, in de name deser vergaderinge bedanckt.

Zijn met behoorlicke credentien tot dese Synode gecommiteert de naervolgende broederen uyt de respectiven Classen

Van Dordrecht:

D. JOHAN. BOCAEDUS	}	respective kerckendienaren tot	}	Dubbeldam
D. JAC. DE JEU				Goudriaen
D. JOH. VOGELIUS				Waesbeeck.

Ende de E. PIETER CORNELISSEN SWANENBURCH, ouderlingh tot Dordrecht.

Van Delfflandt:

D. ISAACUS JUNIUS	}	respective kerckendienaren tot	}	Delff
D. HEINR. PROELIUS				Pijnæcker
D. NICOLAUS MARTINI				Leydschendam.

Ende de E. JACOB VAN DER GRAEFF, ouderling tot Delff.

Van Leyden ende Nederrijnlandt:

D. JOHANNES DE RAMOUTIUS ¹⁾	}	respective kerckendienaren tot	}	Leyden
D. CORNELIUS TETTERODIUS				Hogemade
D. THEODORUS ALTENA				Oustgeest.

Ende de E. MICHEL OUSSEEL, ouderling tot Leyden.

Van der Goude:

D. ANTIPAS VAN DEN BORRE	}	respective kerckendienaren tot	}	Gouda
D. ANTONIUS LEO				Schoonhoven
D. JOHANNES CROON				Moordrecht.

---

¹⁾ Het afschrift heeft: « DERREMOUTIUS ».

Van Schielandt:

D. OLIVARIUS HIRCINUS ¹⁾	}	respectie kerckendienaren tot	}	Capelle
D. THEODORUS LEUWIUS				Pernisse
D. JOHANNES PELTIUS				Schiedam.

Ende de E. PIETER HEYNDRIXEN UTHOUCK, ouderling ende oudt-borge-
meester tot Rotterdam.

Van Gorinchem:

D. HENDRICUS BOTERPOT	}	respectie kerckendinaeren tot	}	Noordeloos
D. JOHAN. SPYLIARDUS				Gorinchem
D. HERMANNUS SCHEVENHUISIUS				Werckendam.

Ende de E. JAN LUCASZ. TYBOUT, ouderling tot Gorinchem.

Van Voorne ende Putten:

D. WILLEM QUIRINGS	}	respectie kerckendienaren in den	}	Briel.
D. JOHAN. CLOPPENBURCH				idem en in Heeckeling.
D. AZARIAS JUSTINI PEUDEVIJN				

Ende de E. LEENDERTSZ. DE SITTER ²⁾, ouderling ende secretaris tot Goerede.

Van 's-Gravenhaghe:

D. LAURENTIUS MODAEUS	}	respectie kerckendinaeren in	}	den Hage
D. ABRAHAMUS LEEUWIUS				Rijswijk
D. SAMUEL EVERARDI				Monster.

Ende d. E. HEYNDRICUS HONDIUS, ouderling in 's-Gravenhage.

Van Woerden:

D. JACOBUS CRAILINGIUS	}	respectie kerckendinaeren tot	}	Woerden
D. THEODORUS WIJCKENBURGIUS				Alphen
D. SAMUEL PYTHIUS				Waerder.

Ende de E. GERIT GHIJSBERTSZ. VERGEER, ouderling tot Woerden.

Van Buyren:

D. JUSTUS A VELDE	}	respectie kerckendienaren tot	}	Sydervelt
D. FRANCISCUS WERNERIUS				Beusichem
D. D. JOSUA LE LA CAVA				Cuylenburch.

En de E. FRANS ADRIAENSCH (!) COOL, ouderling tot Leerdam.

Van Breda:

D. PETRUS HASAEUS	}	respectie kerckendinaeren tot	}	Sundert
D. JOHAN. LEUWIUS				ter Heyden.

¹⁾ Het HS. leest: «URSINUS».

²⁾ Het afschrift leest: «DAVID LEENARTSZ. DE ZUTTER».

Uit dewelcke met de meeste stemmen zijn verkooren praeses D. ISAACUS JUNIUS; assessor D. JOAN. CLOPPENBURCH; scriba D. JOHANNES SPYLIARDUS.

Sijn van wegen Haere E. Ed. Groot Mogh. verschenen d' Heer Meester ANDRIES DE WITT, raedt ordinarisch in den Hove Provinciael van Hollandt, ende de heer borgemeester der stad Gorichem, Joncker EVERAERDT VAN DER SCHEUR ¹⁾.

Sijn van wegen de corresponderende provincien verscheenen van Noorthollandt: D. ABRAHAMUS DOORSLAGER ²⁾ ende D. ADRIANUS SNELLIUS; Utrecht: D. BERGHEIUS VINCENTIUS ³⁾; Vrieslandt: D. ADAMUS WESTERMANNUS; Overijssel: D. VICTOR PETRI; Groeninge ende Ommelanden: D. RUDOLPHUS ARTOPAEUS, respectie kerckendienaren tot Enckhuysen, Alckemaer, Wijck bij duerstad, Worcum, Swol, Delfsijl. Van Gelderlandt is niemant gecomen, alsoo D. SEBASTIANUS DAMMANUS, laest tot de correspondentie gecommiteert door autoriteyt vant Hoff Provinciael, int bovenkwartier was getrocken ten dienste van de nieuwe kercke ende D. JOHANN. NAEVIUS sijne gesubstitueerde naer Franckfort voor drye maenden gereyst zijnde, noch niet wieder gecomen was, gelijk uyt de missive van D. JOANNES SMITT, praeses der laeste Geldersche Synode, is gebleecken.

Sijn mede verschenen de gedeputeerde vant Suydhollantsche Synodus, D.D. GERARDUS SEVENHUISIUS, SAMUEL GRUTERUS, D. HEINEICIUS ROSAEUS, ende P. VLIGERIUS, respectie kerckendinaren tot Schoonhoven, Delphshaven, Hage, ende Ieselsteyn.

Artic. 1.

[*Bedienen der kercke van Rotterdam.*] — De broederen, die uyt last van de voorgaende Synodus tot nu toe de kercke van Rotterdam hadden bedient, versochten daervan voorts ontlast te mogen werden, brengende haeren dienst in handen van dese vergaderinghe; is hierop goet gevonden, dat de voorsz. broederen, eer dese vergaderinghe eyndicht, van den last sullen werden ontslaghen; ende dat D. VRYAENS, die nu alleene daer is, in de name deser vergaderinghe gecourageert ende aengemaent sal werden, om den overighe cleynen tijdt zijne beste te doen in de bedieninghe der kercke aldaer, met die hulpe, die hij met consent des kerckenraets volgens d' ordre vant voorgaende Synodus, daertoe krijgen kan.

Artic. 2.

[*Translatie des Bijbels.*] — Op het derde Artic. der voorgaende Synodus is verstaen, dat die oversettinghe des Ouden Testaments was voltrocken

¹⁾ Het afschrift leest: « VAN DER SCHUERE ».

²⁾ Het afschrift leest: « DORESLAER ».

³⁾ Het afschrift leest: « VINCENTIUS BARGEIUS ».

van het 12 capittel van Jeremia. dat voor de revisies gedrukt was. ende des Nieuwen Testaments van den brief aan de Galaters: ende dat de vier Evangelien waren gedrukt. Ende dat die translators *voorgen* de reise in October voornemende. om te langste in dit jaer. gereet te sullen vinden. Haere weerden sullen voor haren gedanen arbeid bedanck ende om voortsettinge des werck op het spoedichste vrentelick aangemaect worden. In plaetse van de overleden translators wederomme nieuwe te versoeken werdt onnodich geacht. alsoe het werck vast ten eynde loopt.

Artic. 3.

[*Druckfanten der Bijbels.*] — Op het 4 Artick. derselver Synode. noopende de druckfanten des Bijbels. wert geoordeelt hochnodich te zijn, dat sonderling gelet werde op de Bijbels. die naer desen gedrukt sullen werden ende dat tot dien eynde aen Haere E. Gr. Mog. sal verocht worden. dat, om in dit stuck vaste ordre te mogen hebben, deselfde gelieven te ordonneren, dat hiernae geen Bijbels gedrukt werden dan ten overstaen van sodanige correcteurs. die beyde den magistraet ende kerckenraedt respective aengenaem zijn.

Artic. 4.

[*Synodus Nationael.*] — Op het vijfde Art. aengaende het versoecken vant Synodus Nationael, alsmede het weeren van d' insolentie der Remonstranten -- waervan breder is gehandelt Art. 59, 't welke met eenen opgelesen is, gelijk oock een missive van 't Overijsselsche Synodus ons in desen haere hulpe aanbiedende — blijven de gedeputeerde belast, om bij goede gelegentheit hierinne te vigileren. Ende sijn bij oecassie vant weeren der Remonstrantsche insolentie de broederen vermaent insonderheit te willen bedencken ende behertigen alle geestelieke middelen, die, tot afbreucke der Remonstranten ende winninghe der sielen in Gode, de meeste cracht hebben, waervan breder te sien is Synodo Goudana 1620, Art. 64.

Artic. 5.

[*Kerckelijke historie.*] -- Op (t) 6 Art. wert goet gevonden, aengesien het stuck van die historie nu soo verre verlopen is, dat men het daerbij late, ende dat de stucken aen elke Classe wederomme werden behandicht, doch dat D.D. Deputati deselfde eerst sullen inventari-seeren, ende de capita daarvan aenteekenen, om tot allen tijden te connen weeten, waer deselfde te vinden zijn.

Artic. 6.

[*Prophanatie des Sabbaths.*] — Het 7 Art., spreekende van de weeringe der prophanatie des Sabbats, blijft den E.E. gedeputeerden

bevoelen met allen eernst uyt te voeren, alsoo daeraen ten hoogsten gelegen is.

Artic. 7.

[*Joh. Taurinus.*] — Het 8 Artic., van JOHANNES TAURINUS, blijft de kercke van Delft bevoelen.

Artic. 8.

[*Sweeren.*] — Den last des 10 Art., aengaende het sweeren, blijft den gedeputeerden bevoelen.

Artic. 9.

[*Oost-Indische vergaderinge.*] — Insgelijx des 11 Art., noopende het versoeck van de Oost-Indische vergaderinge.

Artic. 10.

[*N. Bodecherus.*] — De bevordering van D. NICOLAUS BODECHERUS, blijft volgens den 13 Art. allen kercken ende Classen eernstelick gerecommandeert.

Artic. 11.

[*Joh. Cyrillus.*] — De Boheemsche student JOHANNES CYRILLUS is bij de meeste Classen genomen in recommandatie, om soo van weegen het verlopen, als voor het toecomende jaer, hem gunstige handt-reycking te doen.

Artic. 12.

[*Loopen der papen.*] — Belangende het loopen der papen ende jesuyten volgens den Artic. 21 blijven de gedeputeerde belast.

Artic. 13.

[*Godsdienst op oorlogsschepen.*] — Alsmede te vervolgen het stuck van den godsdienst, in Gods Woort te leesen ende te bidden op de oorlogsscheepen ter zee, dat sulx gedaen werde door bequame persons volgens Artic. 23.

Artic. 14.

[*Boete voor de armen.*] — Op het 24 Artic. is verstaen, dat de gedeputeerde bij de Eed. Mog. Gecommitteerde Raden sullen aenhouden dat geen officier vermoge met enich delinquant te accorderen voor ende alear hij bescheyt hebbe van de diaconie, dat de arme haer contingent hebbe, ende dat daerbij elkeen aenhoude bij de respective magistraten.

Artic. 15.

[*Woeker.*] — Belangende Art. 25 van de woekerie hadden de gedeputeerde verstaen van D. D. WALEUS, dat de casus daervan

waren verhandelt van D.D. RIVETUS in zijn boeck over de wet Gods ¹⁾. Is geresolveert, dat de gedeputeerde dat tractaet sullen leesen, ende sulx geraden vindende verduytchen ende uytgeven.

Artic. 16.

[*Casus matrimoniales.*] — De casus matrimoniales, die bij eenighe Classen alnoch te senden zijn, sullen volgens Art. 27 den gedeputeerden werden gesonden, dewelcke oock ernstelick vermaent werden, om behoorelicke naersticheyt hierinne, ende in ander saecken haer opgeleyt, te plegen.

Artic. 17.

[*Subalterne magistraeten suspendeerende een predicant.*] — Opt Art. 32 van subalterne magistraeten suspendeerende een predicant, sonder kerckelick off weereltlick voorgaende oordeel, blijven de gedeputeerden gelast om bij goede bequame gelegentheynt het beste hierinne te doen. Daerbij wert elkeen vermaent, als dit stuck soude connen dienen, hetselve te recommanderen bij de respective magistraten.

Artic. 18.

[*Kercke te 's-Hertogenbosch.*] — Opdat volgens Art. 33 de kercke binnen 's-Hertogenbosch gereduceert werde door ordre van Haer Hooch Mog. onder d'eenen off d'andere Synode ende Classe, sal ditselve versocht worden bij de gedeputeerden van alle de corresponderende provincien, die door de gedeputeerde van Zuydt-Hollandt verschreven sullen werden om de stucken vant Synodus Nationael te visiteeren.

Artic. 19.

[*Doopen door Remonstranten.*] — Opt 34 Artic. zijn bijgebracht eenige exemplen van luyden, gedoopt van de Remonstranten sonder voorgaende onderwijs, dewelcke in dat stuck den gedeputeerden sullen connen dienen.

Artic. 20.

[*Pasquillen.*] — Het 39 Art., om het drucken van pasquillen etc. te weeren, blijft den gedeputeerden bevoolen.

---

¹⁾ Waarschijnlijk heeft de Synode hier het oog op het in dit jaar verschenen: «*Andreae Riveti, Praelectiones pleniores in cap. XX Exodi, in quibus ita explicatur Decalogus, ut casus conscientiae, quos vocant, ex eo suborientes, ac pleraeque controversiae magni momenti, quae circa legem moralem solent agitari, fuse et accurate discutiantur*» Lugd. Bat. 1632. (3de Ed. in «*Opera theologica*». Roterodami, 1651 in folo. I, 1221 seq.)

Artic. 21.

[*Legerdienst.*] — Volgens Artic. 41 zal de Classis van Woerden ordere stellen op den legerdienst voor het aenstaende jaer.

Artic. 22.

[*Oneerlicke huysen te Schoonerloo.*] — Het 43 Artic., van oneerlicke huysen tot Schoonerloo, alsoo sulckx noch niet en is geweert, blijft den gedeputeerden bevoolen.

Artic. 23.

[*Augmentatie van tractementen der weduwen.*] — Insgelijx zal volgens Art. 45 bij deselfde aengehouden werden, om eenmael de augmentatien van tractementen der weduwen van de predicanten te verkrijgen, waertoe men verstaet selfs van H. ontfanger COOLWIJCK, die daerover alhier in loco aengesprooken is, zeer goede apparentie te zijn.

Artic. 24.

[*M. Monserrato.*] — Volgens Art. 49 blijft MICHAEL MONSERRATO bij de meeste Classen in recommandatie.

Artic. 25.

[*Danckdagen.*] — Volgens Art. 50 sal aengehouden werden, dat de danckdagen door Haer Eed. Groot Moogh. mede gelijk de beede-daghen in de steden ende ten platte lande mogen uytgeschreven werden; ende dat het alle beyde tijdelicke moge gheschieden. Sal oock bij de magistraten respectie versocht worden, dat de uytschrijvinge compleet gehouden werde ten platte lande. Is mede gerapporteert, dat aen D. LIGERUS, predicant van ambassadeur Hagha, was geschreven uyt naeme van dese Synode, betreffende de confessie van den patriarch CYRILLUS.

Artic. 26.

[*Lemnius.*] — Volgens Artic. 54 blijven de Classen van Breda ende Dordrecht belast om sulx in de sake van D. LEMNIUS te doen als tot ruste der kercke sal bevonden werden te behooren.

Artic. 27.

[*Dootslagers.*] — Opt 62 Art., aengaende verscheyde abuisen ende met naeme ten aensiene van dootslagers ende haere versoeningen, pardoenen ende sauegarden, blijven de gedeputeerden belast.

Artic. 28.

[*Augmentatie der tractementen.*] — Aengaende 't versoeck van de augmantie(!) der tractementen voor de beswaerde leeraeren ten platte

lande, mitsgaders van de 50 guldens, dat die den weduwen voor den kinderen mogen volgen bij afflijvicheyt der predicanten, sal dit bij bequaeme gelegenthey, volgens Art. 64 ende 65, door de gedeputeerden gedaen werden.

Artic. 29.

[*Berchsche kercke.*] — Volgens het 68 Artic. is de quitancie der Berscher kercke van wegen den uytgeeff van D. HENRICO FABRICIO de Synode gebleecken.

Artic. 30.

[*Vrijhey van accysen.*] — Op het 74 Artic. blijven de gedeputeerde belast om te versoecken aen Haer Ed. Mog. dat de kercken van Suydt-Hollandt mogen becomen vrijhey van accysen in conformiteyt der kercken van Noorthollandt.

Artic. 31.

[*Theod. Simonis en anderen.*] — De kercken ende Classen werden versocht in recommandatie te willen nemen D. THEODORUM SYMONIS ¹⁾, een geleerdt man, die het pausdom verlaten heeft, mitsgaders D. WOLFGANGUM BAECHERUM, GEORG. PRUISCHENCKIUM, M. ANT. PHILIPPI, welcker namen in de voorgaende Synoden bekend zijn geworden, ende 'tgene zij den geleerden mannen voorsz. souden toeleggen, over te senden aen de gedeputeerden om sulx aen deselven te repartieren, met advijs der kercken, daer sij wonen, naer gelegenthey van haeren noodt.

Artic. 32.

[*Approbatie van de beroepen te Rotterdam.*] — Sijn innegestaen vier gedeputeerden des kerckenraets van Rotterdam, versoekkende approbatie van de beroepinghe met correspondentie des magistraets gedaen op de persoonen van D. GERARDUS SEVENHUSIUS, JOHANNES BOCARDUS, REGNERUS BERCKEL, THEOD. WIJCKENBURCH, NATHANAEL MIDDELHOVEN, gelijk uyt de ingeleverde stucken is gebleecken. Is de Classis van Schielandt gevraecht, om openinge te doen van de reedenen, waeromme sij hadde gedifficulteert over de approbatie der voorsz. beroepinghe, dewelcke antwoorde, omdat hierinne niet was gevolcht de ordre vant voorgaende Synodus, Art. 70 § 3, ende begeerden, dat men hierover soude hooren deputatos ad causam. Ende eer men voorders in dese handelinghe soude treden, opdat het bedroefde stuck der kercke van Rotterdam, nu in soo veele Synoden gedient, eenmael mochte affgedaen werden, is nodich geoordeelt, dat dese Synodus de saecke

¹⁾ Het afschrift leest: « SIMONIS ».

perremptorie (!) afdoe, ende dat de Classis van Schieland gehouden sal sijn haer naer de resolutie deser Synode te reguleeren.

Sijn dan voorts gehoordt deputatos ad causam, dewelcke rapporteerden, dat de gemelde ordre vant voorgaende Synodus was te buyten gegaen in dese twee pointen:

1. Dat de kerckenraet seeckere nominatie van acht persoonen, ten overstaen van de voorsz. gedeputeerde geraemt, hadden laten drijven sonder advijs van deselfde gedeputeerde.

2. Ende tot nieuwe nominatie ende electie waren getreden met correspondentie van de magistraet, oock sonder derselver beleydt, ende dat sij alleen pro forma waren verschreven, doen de saecke niet meer in haer geheel en was. Hierop is van de kerckenraedt geantwoordt, dat sij haer niet bewust en was yets gedaen te hebben tegen de voorsz. synodale ordre, ende bysonderlick op het 1^e point, dat se die voorsz. nominatie hadden laten varen, omdat de gedeputeerde verclaert hadden, dat veele van die genomineerden niet te krijgen waren, ende dat sulcke te nomineren was sijne stemme weghwerpen. Op het 2^e dat sij getreden waeren tot eene nieuwe nominatie, omdat de gedeputeerde haer vermaent hadden, doen in de eerste nominatie 41 persoonen opt pampier gebracht waren, het stuck der nominatie beter te prepareren, eer se de gedeputeerden daerover riepen, oock dat sij gebleven sijn bij het getal beraemt ten overstaen van de gedeputeerde, dewelcke zij dan (oock) meenen tijdelick genoegh daerop ontbooden te hebben, te meer alsoo twee van de gedeputeerde, eenige dagen te vooren in de stadt zijnde, kennesse van saecke hadden gehad.

Dat sij in desen allen hadden gehandelt in eenvoudicheyt des herten, ten besten van haere kercke ende bijaldien iets bij haer mochte gedaen sijn tegen de ordere — 'twelck sij niet en weeten — dat men sulx wille aenwijzen, versoeckende dat men voorder de saecke richte tot de meeste ruste van haere kerke, waeraen andere kercke(n) deser lande(n) mede niet weynich is gelegen. Is omgevraecht, off men eerst zal handelen in dit stuck van de ordre in de voorsz. beroepinghe gehouden, gelijk de Classis van Schielandt meent, dan off men eerst sal spreecken van de beroepene persoonen, off dieselve bequaem sijn voor die kercke. Is geoordeelt, dat men eerst sal spreecken van de persoonen, van dewelcke omvraginge gedaen sijnde, niets tot haeren laste gecomen is, waeromme zij in die kercke niet en soude(n) dienstich geacht worden. De Classe van Schielandt haer in desen excuserende, doch van de E. vergaderinge verscheyde maelen versocht ende gelast zijnde, om rondt te gaen ende voort te brengen soo se yet tegen yemandt van die beroepene persoonen hadde, heeft voorengestelt eenige bedenckinge met expres beding, dat deselfde niet en moesten gehouden werden als beschuldigen, waermede zij eenige persoonen soude willen beswaren, maer als simpele notificatie, om onschuldich

te zijn soo schier off morgen eenich onheyl — 'twelcke sij hoopten neen — uyt de voorschreven beroepinge quame te ontstaen; welcke bedenckingen rijpelic ingesien zijnde de vergaderinge eenpaerichlick geoordeelt heeft, dat de voorschreven persoonen alle gesont in de leere ende onbesproocken van wandel sijn, ende bij een yder behoorden te weesen buyten alle bedenckingen beroepelic te Rotterdam ende elders, ende dat oock de kerckenraet wijders sal worden gehoort van het genoegen der ghemeynte in de geseyde persoonen. De kerckenraet heeft verclaert in desen oprechtelick gelet te hebben op sulcke persoonen, die haere gemeynte best diende(n) ende dat in de visitatie der ledematen was gebleecken, dat verscheydene om verscheyde redenen swaricheyt maecten, om ter Taeffel des Heren te gaen, ende datter weynige waren, die het namen op die beroepene persoonen, ende dat sulcks oock meer ende meer cesseerde, ende de saecke voltrocken zijnde naer alle apparentie volcomelick soude cesseren, ende dat sij grooten onheyl sagen, soo dese beroepinghe haren voortganck niet en creeghe. Is beslooten, dat men zal aennemen dit getuygenis des kerckenraets, als die best kent de gelegentheyt van haere kercke, ende welcke opt aenhouden van de Schiedamsche Synode de regeeringe derselver betrouwet is.

Is voorders gelet op de ordre in dese beroepinge gepleecht ende naer rijpe overlegginge goet gevonden, de gedeputeerde over die saecke te bedancken voor haere sorchvuldicheyt om de resolutie van de voorgaende Synode strictelick naer te comen, ende dat de beroepinghe, dewijle de essentialia daer sijn, haeren voortganck sal hebben; ende alsoo resteert, dat deselfde van de Schielantsche Classe werde geapprobeert, is goet gevonden, dat tot desen eynde deselfde door D. PELTIUS ende HIRCINUS, geassisteert met D. ROSAETS ende DE RAMOUTIUS, des noot zijnde, hierover vriendelick sal worden aengesproken, ende dat dese notulen haer sullen werden genotificeert:

Eerst, dat de E. Synodus, oordeelende peremptorie op 't stuck van de beroepinge op vijf predicanten ingebracht van den E. kerckenraet tot Rotterdam, met de approbatie van den Achtbaren magistraet, den Deputatos a Synodo Schiedamensi ad illam causam heeft bedanckt voor hare getrouwe sorchvuldicheyt, die sij gedragen hadden, dat in desen stricktelick mochte gevolcht werde(n) de ordre van de voorsz. Synodo voorgeschreven, dat de nominatie ende electie soude(n) gedaen worden onder 't beleyt des Synodi.

2. Nochtans goet gevonden heeft in den E. kerckenraet te oversien 'tgunt in dien deele bij den voorsz. gedeputeerde wert gerapporteert, dat deselve kerckenraet afgeweeken was van tselve voorschrift, ten aensien dat deselve kerckenraet verlaerde daerinne gegaen te hebben in eenvoudicheyt haerers herten, naer haere beste weetenschap, besorgende de behoudenis van haere kercke.

3. Dat de E. Synodus verstaen ende verclaert heeft, dat onder de vijf personen geen en is, die sij niet en souden achten stichtelick daer ende elders moghen beroepen te werden.

4. Dat insgelijx in de ingebrachte beroepinghen bevonden wierden de substantialia ofte wesentlicke leden ende deelen, die in een ordinare kerckelick beroepinge vereyscht werden.

5. Dat derhalven de E. Synodus verstaet, dat deselve beroepinghen zullen op het spoedichste uytgewrocht werden ende haeren voortganck hebben, ende de Classe van Schielandt, die in de approbatie heeft gedifficulteert, vriendelick zal versocht ende vermaent werden niet langer daerinne te difficulteren, maer haer mett het oordeel des Synodi te conformeeren, als streckende tot de meeste bevoorringhe van de ruste der kercke tot Rotterdam.

De gedeputeerde voorsz. weedergekeert zijnde hebben rapport gedaen van haere debvoiren, volgens de resolutien des Synodi in desen gedaen, gebruyckende mede de hulpe van haere geadjungeerde voornoemt, dewelcke geadjungeerde oock het haere hierinne gedaen hebbende de Classis van Schielandt eytelick haer heeft ter handt ghestelt dese haere finale resolutie.

De Classis van Schielandt, gehoort hebbende uyt het rapport van haere gedeputeerde tot den E. Synodum van Gorchum, 'tgene aldaer over de vijf predicanten was voorgevallen, ende daerbij gesien het oordeel des Synodi, daerover gepronuncieert, heeft verre met de meeste stemmen verstaen nopende D. SEVENHUYSIUM, D. BERCKELIUM, D. WIJCKENBURGIUM ende D. MIDDELHOVEN, dat sij haer het oordeel des Synodi wel laet gevallen, wel mogende lijden, dat de beroepinge op de voorschreven personen haeren voortganck hebbe; belangende D. BOCARDUM, dat de Classis haer niet en kan noch wil formaliseeren tegen den E. Synodus, maer insien dat de beroepinghe over zijnen persoon haeren cours hebbe, onder beding nochtans, dat de Classis wil vrij zijn van alle onheyle ende swaricheyden, die daeruyt soude(n) mogen comen te ontstaen, niet van meyninghe zijnde haer met deselve wijders te bemoeyen. Actum in onse classicale vergaderinghe den 26 Julii 1632. Onderstont in aller name FLORENTIUS NIELENIUS, scriba Classis pro tempore.

De gecommitteerde des kerckenraets, naer desen gehoort zijnde, hebben verclaert haere droeffenisse over het gepasseerde in de Classe van Schielandt ende met name, dat de Classis voornoemt in dit stuck maeckte onderscheyt tusschen personen, versouckende ratificatie van de gedaene beroepinghe, ende dat deselve den aenwesenden broederen werde gepresenteert, ende haer W. W. tot aenneminghe ¹⁾ derselver door intercessie der Synode mochten werden gebracht, gelijk oock

¹⁾ Het HS. leest: « aeneminghe ».

de Achtbare magistraet van Rotterdam sulx begeerde, soo door den E. borgemeester BESEMER, als door missive aen den Acht. Heeren Commissarissen.

Dit versouck in des Heren vreesse overwoogen zijnde, is den E.E. gecommiteerden voornoemt met eenparige stemmen ingewilicht ende de versochte intercessie bij de aenwesende beroepene persoonen den directeuren bevoolen, dewelcke directeuren ook met eenen den heer borgemeester BESEMER sullen recommanderen het stuck van D. JACOB LEEUWII ende D. PETRI NIEUWENBODII tractement, als oock 'tgene de E. Classis van Schielandt nopende eenige oncosten pretendeert; 'twelck den heer borgemeester voornoemt voorgedragen zijnde, heeft aengenomen in dese zijn beste te willen doen. Ende blijft D. LEEUWII ende D. RIJSEWICH avancement tot den kerckdienst den Classen gerecommandeert.

Is de vergaderinge voorts voorgelesen ende wel bevallen dese acte van approbatie, nopende de beroepinge der vijff predicanten voornoemt:

De Synodus van Snythollandt, vergadert binnen Gorichum, hebbende gesien de beroepinge der E. kerckenraet tot Rotterdam met d'approbatie van den Achtb. magistraet aldaer gedaen op de persoonen van den E., godsaligen ende welgeleerde D. GERAARDUS SEVENHUISIUS, D. JOAN. BOCARDUS, D. REYNERUS BECKEL, D. THEODORUS WIJCKENBURCH, ende D. NATHANAEL MIDDELHOVEN, ende deselve mitsgaders alles wat eenichsins ter materien mochte dienen rijpelijk in des Heeren vreesse overwogen hebbende, ende niets meer ter herten nemende als de stichtinghe, ruste ende welstandt der bedroeffde gemeynte tot Rotterdam, heeft naer communicatie daerover gehouden met den E. Classe van Schielandt, dewelcke haer verclaerde niet te willen noch te connen formalizeren tegen den E. Synodum, maer in te sien, dat de voorschreven beroepingen haeren cours hebben, de voorgemelde beroepingen soo alle int gemeyn als elck van deselve int bysonder geapprobeert ende geratificeert, gelijk se deselve approbeert ende ratificeert bij desen; ten vollen vertrouwende dat se door des Heeren genade ende segen tot geru(st)stellinge ende aenwas der voorschreven gemeynte zullen strecken, ende versoeckende over sulx aen elck eenen der voorgemelde broederen dese Christelicke beroepingen in den Heere te willen aennemen.

Artic. 33.

[*Beroep te Ouderkerk.*] — Sijn ingestaen de gecommiteerde van de Eed. ambachtsheer ende den gerichte van de Ouderkerck, te kennen gevende dat de lidmaten ende toehoorders aldaer sonderlingh genoegen hadden in de gaven van ISAACUS WASSENBURGH, blijckende bij

een requeste van 160 luyden, clagende dat se noch bij den kerckenraedt, noch bij den eerwaardige Classe van der Goude eenigen troost vonden ende versoeckende, dat se door directie van dese E. vergaderinge D. WASSENBURGIUS voornoemt tot een ordinaire leeraer mochte(n) become(n), mede inleverende eene missive van d' Eed. Mog. Gecommitteerde Raden, als oock van den Eed. ambachtsheer in faveur van D. WASSENBURCH.

De Classis van der Goude gevraecht zijnde, heeft in deesen eerst (willen) ¹⁾ overwoogen hebben, off deese hier quam in forme van versoeck off van appell. Is verstaen dat men se soude aennemen als een doleantie ende dat men, aengesien de kerckenraet hier niet en was, derwaerts soude committeren D. ROSAEM ende D. DE RAMOUTIUM, om in de reyse na Rotterdam met eenen dese saecke, nevens D. ANTIPAS VAN DEN BORRE, waer 't mogelick, aff te doen; soo niet, partijen voor den Synode te citeren. Het rapport D. ROSAEM ende D. DEBAMOUTH gehooft zijnde, zijn ingestaen die van den kerckenraet ²⁾ ende verclaerden haere oogen geslagen te hebben op den persoon van D. TEXELIUS ende versochten, dewijle hij onbesproocken was in leere ende leven, dat haere nominatie haren voortganck mochte hebben, haer beclagende, dat door d'ondergenomene onderteyckeninge d'ordre der kercke gevioleert wierd ende indracht geschiede in haere regeringhe.

Na desen zijn gehooft de gecommiteerde van den gerechte, producerende nieuwe onderteyckeninghe van noch 27 personen ende onder die 13 lidmaten, om te bethoonen de gemeene genegentheyt van de kercke ende innegesetene van Ouderkerk tot D. WASSENBURCH; ende gevende voor reden van excuse in gedane onderteyckeninghe, dat sulx geschiet was op de instancie van veele lidmaten der kercke, die bij den kerckenraet — soo sij seyden — geen gehooft krijgen conden, ende dat gelijcke onderteyckeninghe bij eenen van den kerckenraet in den Synode alhier compareerende, onderstaen was, doch niet gesuccedeert, inleverende tot desen eynde twee verscheyde attestatien.

De kerckenraet op allen desen gehooft zijnde, is bij eenparighe stemmen goetd gevonden, dat die van den Classe ende die van den kerckenraet vriendelick sullen versocht werden, om redenen te geven waerover zij difficulteerten in de persoone WASSENBURGH, ende dewijle sulcx niet en conde geimployeert werden, zijn gecommiteertd uyt de vergadering D. DOORSLAER, D. BOCARDUS ende D. MODEUS, om naerder met de gedeputeerde des Classis te communiceren, ende met haer goetvinden die van den kerckenraet te disponeeren tot de beroepinghe D. WASSENBURCHII.

¹⁾ « Willen » ontbreekt in het HS.

²⁾ Het HS. heeft tweemaal « die van den kerckenraet ».

De drye gedeputeerde voornoemt hebben gerefereert, dat se door geen redenen de gedeputeerde des Classis en des kerckenraets hadde(n) connen bewegen om reden tegens D. Wassenburgh in te brengen, maer dat de kerckenraet bleeff staen op de nominatie D. Texell, ende de gedeputeerde van den Classe reces versochten tot hare principalen.

D. Wassenburgh op zijn versoek gehooft zijnde, verclaerde met veele suchten nu langhe jaren gewacht te hebben zijne voorderinge tot den dienst, doch tevergeeffs, versoekende dat de E. vergaderinge gelieffde sulx in achtinge te nemen ende barmherticheyt tegens hem te pleegen, alsoo veele picanterien tegen hem beweesen wierden; betuygende niet tegens ordre gedaen te hebben, ende onschuldich te zijn in de onordentelickheyt, die int stuck van Ouderkerk moge gepleecht zijn. Versocht meede openinghe van 'tgeene tegens hem soude mogen te seggen zijn, ende dat sooveel te liever hebbende, hoe het meer vergroot wierde, tevreden sijnde, soo hij schuldich bevonden wierde, sijne straffe te dragen.

De Synodus op alles rijpelijk lettende, heeft verclaert, dat de ondergenomen onderteyckeninghe bij die van den gerichte de ordre ende regeringe van de kercke nadeelich ende volgens voor nul ende in desen van geener waerde wierd gehouden. Evenwel alsoo niet en bleeck, dat D. Wassenburgh sich in desen gemengt hadde, verstont de Synodus dat de kerckenraet niettemin hadde behooren ende alnoch behoorde te letten op soo veelvoudighe recommandatien van de Synoden ende de blijkende toegenegentheyt van veele, soo leedematen als ingesetene van Ouderkerk. Volgens zijn gedeputeert D. Peltius, D. Boterpot ende D. Wijckenburgius, om den E. Classe van der Goude ende den kerckenraedt van Ouderkerk te disponeeren tot de beroepinghe Dⁿⁱ. Wassenburgh ende niet te comen tot eenen derde, voor ende aleer alles sal getenteert weesen, 'twelek rechtvaardich ende nae ordre der kercke kan getenteert werden. Die van den gerichte ende die van den kerckenraedt, ingestaen sijnde, zijn die van den gerichte vermaent over de onordentelickheyt in de teyckeninghe gepleecht, ende die van den kerckenraedt, dat se hadde(n) behooren ende alnoch behoorden te letten soo op de recommandatie van soo veele Synoden, als op de genegentheyt van veele lidmaten ende ingesetenen van Ouderkerk.

Artic. 34.

[*Wilhelmus Pistorius.*] — Is gelesen eene missive van D. WILHELMUS PISTORIUS, predicant in Brasilien, versoekende dat hij, hier te lande comende, voor alle andere mochte werden gehouden voor gerecommandeert; 'twelek, alsoo oock goede attestatie van zijne persoon gebleecken is, hem van de E. vergaderinghe is ingewillicht, ende

hebben de corresponderende broederen mede aengenomen dit aenden haren te sullen relateren.

Artic. 35.

[*Boeck van Alutarius tegen de Lutherschen.*] — Int opleesen des 70 Art. § 25 is gesprooken van seeckere voorreden op een nieuw van D. ALUTARIU uytgegeven voor sijn boeck tegen de Lutersche ¹⁾; waerop D. ALUTARIUS gehooft zijnde, heeft de vergaderinghe in zijne verclaringhe contentement genomen, ende met namen daerin, dat hij met die dootvianden, daer(over) hij aldaer claecht, niet en meent den E. Classe van Schielandt, noch eenighe, die synodaliter met hem hebben gecontendeert. Is voorts hem ende D. BENJAMIN RIJSWIJCK toegestaen attestatie van de Synode, vervangende de kercke van Rotterdam ende de Classe van Schielandt.

Op § 36 is goet gevonden, dat de bedieninghe der kercke van Rotterdam voortaan ²⁾ den kerckenraedt en den Classe zal bevoolen blijven, doch dat de proclamatie ende de confirmatie van de vijf voorgemelde predicanten zal gedaen worden door D.D. JUNIUS, MODAEUS, ende WILLEM QUIRINSEN.

GRAVAMINA.

Artic. 36.

[*Toelating als auditores van predicanten in de Synode.*] — Op het eerste gravamen, spreekende van het toelaten der predicanten onder desen Synode gehooft tot audientie van de synodale handelinghen, is verstaen, dat sij mogen toegelaten werden in algemeene saecken, doch met verloff van den praeses, ofte ymanden van de directeuren, ende dat sub fide silentii; ende dat het in particuliere saken sal staen int believen der vergaderinghe.

Artic. 37.

[*Verminckinge van de Acta des voorgaenden Synodi.*] — Op het 2^e gravamen, nopende de verminckinge van de Acta des voorgaenden Synodi, is gehooft de openinge van de Achtb. H.H. Commissarissen, dat de Eed. Mog. Gecommitteerde Raden, om voor te comen metckelike onlusten, die scheenen te sullen ontstaen, soo in de stadt van Rotterdam als in de Classen over de conclusie vant 70 Art. des voorgaenden Synode, deselve acte hadden gehouden suspens tot den tijdt van deese Synode, ende dat Haere Eed. Mog. geensins hiermede iet hebben willen doen in prejudicie van 't recht der kercke,

¹⁾ Zie blz. 79 noot 1.

²⁾ Het HS. leest: « voortaan ».

gelijk Haere Eed. Mog. oock diegeene sijn, die het recht der kercke in geener manieren begeeren te verkorten. Is geoordeelt, dat men dit hierbij sal laten.

Artic. 38.

[*Vastenavonden.*] — Op het derde gravamen, van de insolentien der Vastenavonden, is verstaen dat dit als een oude clachte hoognodich is te versoecken door de Hooge Overheyt geweert te werden.

Artic. 39.

[*Refuteeren der Remonstranten.*] — Op 't 4^e gravamen of de E. E. Professores Theologie niet en dienen versocht, om de Apologie der Remonstranten te refuterer, is geresolveert, dat hetselve sal geschieden.

Artic. 40.

[*Sacramenten in het leger.*] — Op het 5^e gravamen, aengaende de bedieninghe der H. Sacramenten int leger, wert sulx van den doop, als in gebruyck sijnde, gestelt buyten verschil; noopende het H. Avontmael is verstaen dat sulx meede can ende behoort bedient te werden, ende dat het op sulcke maniere gheschiede, als in de kercken hier te landen gebruyckelick is. Ende alsoo dit oock d'andere provincien aengaet, sal d'aenstaende coetus der corresponderende broederen dit meede in achtginge neemen, opdat het oock met autoriteyt der Hooger Overheydt gheschiede met bequame ordre. Die lidtmaten sijn sullen op kerckelick attestatie ofte op d'attestatie van godvruchtige officieren toegelaten werden; het aennemen van nieuwe lidtmaten aldaer heeft zijn swaricheydt.

Artic. 41.

[*Paepsche insolentien.*] — Op 't 6^e, hoe haer eene kercke hebbe te dragen, daer tegen paepsche ende Remonstrantsche insolentien van de respectie overheydt op de gedaene aenclachten geen ordre gestelt en wert, is verstaen, dat men volgens voorgaende resolutien in sulcken gevalle gae van leger tot hooger overheydt. Ende alsoo over de Remonstrantsche insolentien hiervooren is geresolveert Art. 4, soo is nu bij deese occasie naerder gelet op d'insolentie der papen ende der cloppen, waervan met namen is verclaert swaricheyt te zijn te Delft, Cuylenburch, Woerden, Capelle, Cralingen, Roon ende Hilleghendsbergh, dewelcke bij de respectie magistraten alle debvoiren gedaen hebbende, daernaer met de gedeputeerde des Synodi sullen doleeren aen de Hooge Overheydt. Sal mede in de aenstaende vergaderinghe der corresponderende broederen op den schadelicken handel van de cloppen — waervan meede Art. 74 van de Schiedamsche Synode gemeldt werdt — gelet werden.

PARTICULARIA.

Artic. 42.

[*Weduwen-tractementen.*] — De Classis van Dordrecht heeft voorgedragen, op occasie van de weduwe van PETRUS PALUDANUS sal^r., zijnde naergelaten met acht kinderen, off niet diende aen Haere Eed. Mogh. versocht, dat den weduwen van de predicanten niet alleen het tractement gewerde, een halff jaer ende het $\frac{1}{4}$ jaers, waerin de man gestorven is, gelijk sulcx altijd gepractiseert ende in Synodo van Woerden, 1604 Art. 21 bevesticht is, maer ook de huyshuyr ende het emolument voor de kinderen. Is dit den gedeputeerden in last gegeven, om te doen, tensij dat den heer ontfanger COOLWIJCK daertoe conde gedisponeert werden.

Artic. 43.

[*Causa matrimonialis.*] — De Classis van Delft vraecht, hoe haer een kercke hebbe te draghen in het proclameeren van een man, die met een andere vrouw drie gebooden heeft gehad, ende dit verswijgende wederom elders een kerckelick gebot heeft, alleen voortbrengende een attestatie van een ander predicant, bij welcke bleeck, dat de eerste vrouwe hem hadde vrijgesteld, alles op haer nemende. Is verstaen, dat de kercke niet vermagh gebooden te geven, voor ende alear dat blijcke, dat se naer wettige genomen kennisse bij de magistraet sullen gescheyden zijn.

Artic. 44.

[*Jus patronatus.*] — De Classis van Leyden vraecht of een patroon, wanneer de kercke soude gedronghen worden de presentatie van een habijl persoon te gedooghen, niet en behoorde den persoon te presenteren aen den kerckenraedt, ende of een Classis soude vermogen den gepresenteerden persoon te ontfangen voor ende alear haer bleecke de gemeene toegenegentheyte van de lidtmaten der kercke ende de behoorlicke beroepinghe van den kerckenraedt.

Is geoordeelt, dat de decisie over het Jus Patronatus niet behoort tot de particuliere Synoden, doch dat in allen gevalle de presentatie behoorde te gheschieden aen den kerckenraet, ende de Classis niet en vermogh ymanden t'ontfangen, ten sij haer blijcke de gemeene toegenegentheyte van de lidtmaten der kercke, ende de behoorlicke beroepinghe van den kerckenraet; in gevolge dat de gedeputeerde des Synodi, nevens de Classe van Leyden, met de allereerste gelegentheyte sullen doleeren aen Haere Eed. Mogh. over 't gepasseerde tot Woubrugge ende toesien, dat onder 't pretext vant Jus Patronatus, de gemeente ende kerckenraeden geen indracht en geschiede, ende met namen arbeyden, dat de kercke aldaer immers bij haere voorighe

possessie — die sij sustineert te hebben — moge blijven, dewelcke was deese, dat de persoon, die haer aengenaem was, den Eed. heer genotificeert zijnde, haer wierde ingewillicht.

Artic. 45.

[*Idem.*] — De Classis van Gorinchem heeft verthoont twee schriften van Zijne Genade van BREDENRODE, 't eene, sijnde genoechsaeem een beroep op den persoon van D. ALEXANDER GORTSENIUS¹⁾ tot den kercken-dienst van Heycoop gedaen, doch alvooren gelet hebbende opt versoeck van den kerckenraet aldaer; het andere een missive aen de gemelde Classe, waerinne Zijne Genade sustineert, dat deselve in haer recht ende gerechticheyt soude werden vercort, indien ten versoecke van den kerckenraet ofte met advijs van denselve bij Sijne Genade het beroep niet en wierde gedaen; is verstaen dat deese casus de voorgaende niet ongelijck sijnde de Classis — des noot zijnde, geassisteert met de gedeputeerde — hierover met alle discretie Sijn Genade sal aensprecken, ten eynde deselve gelieve te verstaen, dat het predick-ampt sijnde van Godt, niet en mach volgens Gods Woordt ende de Christelicke ordre van Zijne Genade geconfereert worden. ende dat de wortel van de beroepinghe behoort te blijven bij de kercke.

Artic. 46.

[*Casus matrimonialis.*] — De Classis van Briel vraecht off twee personen, lidmaten zijnde, mogen trouwen, die met malcanderen ontrent 2 jaren hebben huysgehouden, waervan der vrouwe man vier vijf ofte ses jaren van haer vertrocken is, werdende gepresumeert doot te zijn, waervan doch geen blyck kan becomen werden, ende ten anderen off se beyde ten Avontmael toegelaten mogen worden; wert geantwoordt, dat de kercke sonder haer daermede in te laten, het eerste sal laten staen ter dispositie des magistraets, niet alleen daer ter plaetse, maer vant Hoff Provinciael, ende int tweede sal handelen nae dat de stichtinghe vereyscht.

Artic. 47.

[*Idem.*] — De Classis van Woerden vraecht hoe sij haer hebbe te gedragen tegen seecker houwelick van een paep, ten overstaen van een notaris publicus in den Hage gemaect, daer nae de eerste proclamatie insprake gedaen is tegen de dochter door een jongman, die te vooren met voorweeten der voogden met haer ondertrouwt is geweest.

Is verstaen, dat sulx staet ter executie van de Justicie, in welkers handen sodanighe luyden sijn vervallen, ende dat sulx van de

¹⁾ Het afschrift heeft: « GORTSENIUS ».

gedeputeerde aen Haer Eed. Gr. Mog. dient geremonstreert, om aen te wijsen de insolentien der papen ende de nootsaeckelickhey van de houwelicxe ordonantie.

Wijders, aengesien de ouders, verstaende dat dit houwelick onwettich is ende de kinderen niet en soude(n) connen voor wettige gehouden werden, hebben de saecke met den jongman afgemaekt, ende versoecken continuatie van de proclamatie, wert gevraecht, wat de kercke doen sal. Is verstaen dat de kercke dese dingen sal afwijzen ende renvoyeren aen de magistraet. Deselfde Classis vraegt, of een vrouwe, nadat sij 16 jaren getrouwt is geweest, bevonden werdende dat d' eerste vrouwe van haren man noch leeft, tot den H. Avontmael mach toegelaten werden, haer van dien man niet afscheydende; is geoordeelt: neen, ende dat se over die onwettelicke bijwooninghe sal vermaent worden.

Artic. 48.

[*Een dronken predicant.*] — Is op het voorstel des Classis van Bueren, hoe sij haer hebbe te dragen tegen een predicant ¹⁾, die met dronckenschap, vechten ende smijten, op merckten, in velden, herbergen ende wegen, ende dat tegen persoonen van allerley religie, oock van Staet, hem seer verloopt; is verstaen, dat de gedeputeerde met de Classe hierin sulx sullen betrachten, als de stichtinghe der gemeeynte sal vereysschen.

Artic. 49.

[*Predickhuis te Sundert.*] — Op het versoeck des Classis van Breda, aengaende de reparatie vant predickhuis te Sundert, is toegestaen, dat de kercke van Sundert favorabel voorschrijven aen alle overheyden ende kercken in de name deser Synode sal gegeven werden.

Artic. 50.

[*Generalia uyt de acten der corresponderende Synoden.*] — Is goet gevonden, op occasie van de rapporten, die van de gedeputeerde op de corresponderende Synoden gheschieden, dat de generalia uyt de acten van deselve Synoden door de ordinare gedeputeerden sullen werden geextraheert gedurende de Synode, ende dat deselve opgelesen ende aengenomen zijnde, achteraan in onse acten sullen worden gestelt, gelijk in Noorthollandt geschiet ende dat tot dien eynde de gedeputeerde, geweest op de correspondentien, niet en sullen hoeven naer de Synode te reysen om rapport te doen, maer die acta senden aen de ordinaire gedeputeerde.

---

¹⁾ Blijkens Art. 36 der volgende Synode is bedoeld de predikant SWARTENUS te Erichem.

Artic. 51.

[*Predicanten in de Meyeryj.*] — Is goet gevonden, dat, aengesien de Hoogh Mog. H.H. Staten Generael hadden geconsenteert twaelf predicanten in de Meyerye van den Bosch bij provisie te stellen ende dat de voet van de beroepinghe in bedencken was gehouden, deese saecke zal bevoolen zijn de aenstaende vergaderinge der gedeputeerde van de corresponderende provincien, waervan oock is gesproken Art. 18.

Artic. 52.

Extracten uyt de acten van de correspondeerende Synoden, gelijk se voor dese reyse alhier ingelevert zijn.

Uyt de Acten des Synodi van Noort-Holland, 1631.

Onderteyckeninghe der schoolmeesteren.
 Historie D.D. ФЕСТИ ГОММИ, wat daerin ghedaen sij.
 Translatie des Bibels, hoe verre gebracht.
 Houwelix-ordre, wat daerin ghedaen.
 Correspondentie met Vrieslandt geobtineert.
 Ampliatie der placaten tegen de papisten, wat daerinne gedaen is.
 Ordre op het drucken van schandaleuse boecken te versoecken.
 Oost-Indische kerckelicke vergaderinghe te versoecken.
 Te versoecken dat 's-Hertogen-Bosch onder d'eene off d'andere Synode come.
 Gelijkheyte der danckdagen in steden ende dorpen te versoecken.
 Verbeteringhe der weduentractement te versoecken.
 Remonstrantie tegen moyeneurschap over te leveren.
 Commissie nopende de Remonstrantsche factie.
 Remonstrantie aengaende de sessie in de kerckenraedt ende d'uytsettinghe der predicanten over te leveren.
 Op de vraghe, of een stom ende doofgeboren bejaert jongman tot de Taefel des Heeren magh toegelaten werden, antwoord ja.
 Vrage off niet nodich sij, dat men tot verkiesinghe van predicanten niet en trede dan ten overstaen van eenighe predicanten van den Classe, daertoe te deputeren. Antwoort, dat de kercken blijven sullen bij haere oude gebruyck.
 D' onderteekeninghe te doen bij de studenten, die preparatorie geexamineert werden, sal als gravamen comen ad Synodum proximam.

Uyt d' Acten des Synodi van Uytrecht, 1631.

Ordre, dat in plaetse van afweesende predicanten ende ouderlinghen in Synodo andere succederen.

Acta Synodi Schoonhovianae werden versocht.

Schooldienst ende kerckendienst incompatibel.
 Opt drucken van de paepsche boecken t' Amisfort ordre gestelt.
 Ordre te versoeken op het drucken van Bijbels.
 Te visiteren scripta Synodi Nationalis ende te letten op den staet der kercke van den Bosch.
 Oostindische kerckelicke vergaderingh te versoeken.
 Van de professores te versoeken 't tractaet van den woecker.
 Op JOANNES LUCAS acht te nemen.
 Vant predicken van extra-provinciale proponenten.
 Van een formulier van examen theologicum.
 Vrage, of niet d' ouderling der kercke, daer de examinandus sal dienen, hoewel niet tot den Classe gecommiteert, tot het examen toe te laten sij, antwoord: ja.
 Aen te houden op de vermeerderinge van 't tractement der weeduwen van de predicanten ten platte lande.

Uyt d'Acten des Synodi van Vrieslandt, 1632.

Vraghe of een gedoopte met een ongedoopte mach trouwen.
 Augmentatie van de gagien der predicanten te versoeken.
 Of men kinderen van godlose ouderen, sonder religie zijnde, mach doopen. Blijft openstaen.
 De weduwen der predicanten bij elcke Classis 'sjaers ses gulden toegeleyt.
 Naer-middachsche predicatien te doen.
 Te versoucken verhinderunghe van het trouwen der Mennoniten.
 Te versoucken weeringhe van 't Arminiaensen conventicul te Dockum.
 Placcaet der H. H. Staten, dat in yder groot dorp maer twee herbergen moghen zijn.
 Bedelerye te weeren.
 Ordre te versoeken tegen overdaedt in bruyloften.
 Item tegen het waecken over ende ontrent de dooden, etc.
 Te letten, dat geene onbequame candidati tot den dienst gevordert werden.
 Alle cuyperie te weeren.
 Te letten op d'abuysen van trouwen.
 Geen candidati te admitteren tot examen sonder weeten ende consent van haere Curateuren.

Uyt de Acten des Synodi van Over-ijssel, 1632.

Remonstrantie in te leveren bij Haere Hog. Mog. tot stuytinge van de Arminiaensche factie.
 De Catechetische predicatien te doen op de verbeurte van 6 gulden ende daernaer van suspensie.

Requeste over te leveren tegen het trouwen der schouten.
 Requeste te leveren tot weeringe van de kermissen ende insolentien op den sabbath.
 Resolutie der H. H. Staten tegen de Mennonyten.
 Scripta Synodi Nationalis te visiteren.

Uyt de Acten des Synodi van Groeningen, 1632.

Dat een der professoren Theologie come ad Synodum.
 Dat de naemiddaechsche catechetische predicatien waergenomen werden.
 Onnoodich nieuwe poetische oversettinge der Psalmen te maken.
 Aen te houden, dat de Mennoniten in haere godslasteringhen worden gestuyt.
 Ongeoorloft dat een man sijner huysvrouwen halve susters dochter trouwt.
 Werdt versocht copye authentijck van de apostille nopende d' augmentatie van 't tractement van de weduwen der predicanten als die becomen sal sijn.

Artic. 53.

[*Gedeputeerden des Synodi.*] — Sijn den blijvenden ordinaire gedeputeerden D. HENR. ROSAEUS ende D. PETRO V LIGERIO toegevoecht: D. JOH. CLOPPENBURGH ende D. JACOBUS CRAILINGHIUS, in de plaetse van de afgaende D. D. GRUTERUS ende SEVENHUISIUS.

Artic. 54.

[*Correspondentie.*] — Om te gaen nae de correspondentie van Gelderlandt hadde de meeste stemmen D. ANT. LEO ende naest hem D. ISAACUS JUNIUS.

Nae Noorthollandt nevens D. JAC. CRAILINGHIUS, D. ANTIPAS VAN DEN BORRE, ende naest hem D. HENR. ALUTARIUS.

Nae Uytrecht: D. LAURENT. MODAEUS ende naest hem D. JOHANNES SPILIARDUS.

Nae Vrieslandt: D.D. JOSUE DE LA CAVE ende naest hem D. HENR. ALUTARIUS.

Na Overijssel: D. AZARIAS JUSTINI PEUDEVIJN ende naest hem D. ABRAH. LEEUWIUS.

Nae Groeningen ende Ommelanden: D. NIC. MARTINI ende naest hem D. HENR. ALUTARIUS.

Artic. 55.

[*Visitatores Classium.*] — Visitatores Classium sijn bevonden in de Classe van:

- Dordrecht: JOH. CELOSSA, JOH. COXIUS, GERARDUS VERSTEGUS, JOH. BOCARDUS, JEREMIAS ECKIUS ¹⁾, JOH. VOGELIUS.
- Delft: HENRICUS ARNOLDI, HENRICUS PROELIUS.
- Leyden: DANIEL GYSIUS, LUDOVICUS DE DIEU.
- Goude: GERARDUS SEVENHUSIUS, RUTGERUS CLOCK.
- Rotterdam: OLIVARIUS HIRCINUS, NIC. BEAMIUS.
- Gorinchem: GERARDUS BROUCKHUSIUS, JOHANNES VOGELIUS, GUILM. CORSMANNUS, AMBROSIUS HOUWENINGIUS.
- Briel: REYNERUS VERVOORN, JAC. RIDDERUS, PETRUS STEYARD, ADAM HARTWEGH.
- Hage: JOH. LEMPEREUR, ABRAHAMUS LEUWIUS.
- Woerden: HENR. VINCKIUS, JOH. GIJSBETI, ADRIANUS JOHANNIS, HENRICUS VOLLENHOVE.
- Bueren: FRANCISCUS WERNERIUS, JUSTUS à VELDE.
- Breda: ARNOLDUS MARTINI, JOH. LEEUWIUS.

Artic. 56.

[*Praeparatorie geexamineert.*] — Sijn van nieuws preparatorie geexamineert in den Classe van Leyden: PETRUS CABELJAU, CORNELIUS CRUYSKERCKEN, SAMUEL SCHOUTENS, HENR. LINGEN, HENR. RULEUS, JOH. RULEUS, RICMANNUS BERNARDI, JOH. BOUCARDUS, JACOBUS DE WITT.

Artic. 57.

[*Nieuws ingecomen.*] — Sijn van nieuws in den dienst off in andere Classen gecomen:

In de Classe van

- Dordrecht: CHRISTIANUS VAN HATEBT in Wingaerden, ISAACUS LYDIUS in Papendrecht.
- Delft: LEONARDUS FODINAEUS, predicant tot Delft, gecomen van Wormer; ANTON. HAMBROECK tot Schipluyden.
- Goude: JOH. PETREJUS, gecomen van Sevenhuysen.
- Rotterdam: NICOL. DUYN te Sevenhuysen, BOUVRETIUS SIBEMA van Ossanen tot Schiedam.
- Gorinchem: HENR. ALUTARIUS van Rotterdam tot Gorinchem, MARTINUS LYDIUS tot Aelburch, ADAM YSBRANTS tot Oosterwijck, JOH. VAN DER HAGEN, vertrocken van Oosterwijck naer Eynhoven.
- Briel: JORIS DE COSTER, emeritus te Abbenbroeck ende hem gesuceedeert SAMUEL CANIN; GEORGIUS NOLTHENIUS tot Bommeneede.

¹⁾ Het afschrift heeft: «HECKIUS».

Artic. 58.

[*Overleden.*] — Sijn in den Heere ontslapen HUYBERT LENIERS, predicant tot Alblas ende PETRUS SOETENS, predicant op de Hoge ende Leeghe Swaluwe.

Artic. 59.

[*Naestcomende Synodus.*] — De naestcomende Synodus sal met God gehouden worden binnen den Briel, ende zal d'eerste propositie werden gedaen door eenen der broederen uyt de Classe van Gorinchem, ende de laeste door een uyt de Classe van den Briel.

Artic. 60.

De Achtb. H.H. Commissarissen van Haere Eed. H. Mog. zijn voor haere trouwe bijwooninghe ende wijze, besneedene advysen hartgrondelick bedanckt ende versocht aen Haere Eed. Gr. Mog. van alles gunstlick rapport te doen. Gelijk mede voor haeren goeden raedt ende advysen bedanckt zijn de E.E. corresponderende broederen.

Artic. 61.

Censura morum gehouden zijnde, is de vergaderinge door D. JOH. PELTIUS met een propositie over Matheus 5 : 9 — waerover hij bedanckt is — in vrede ende lyefde verlaten den 30 Julii 1632 in Gorinchem.

ISAACUS JUNIUS,

Praeses.

JOHANNES SPILJARDUS,

Synodi Scriba.

D. JACOBUS AB OOSTERWIJG } Nootdorp.
 Ende de heer HENDRICK VAN MILLINGEN, ouderling tot Delft.

Van Leyden:

D. LUDOVICUS DE DIEU }
 D. THEODORUS ALTENA } respective dienaren tot { Leyden
 D. DANIEL GYSIUS } { Oestgeest
 Ende de Eers. MATTHEUS BERTEN, ouderling tot Leyden. { Coudekercke.

Van der Gouda:

D. ANTONIUS LEO }
 D. JOANNES CRONIUS } respective dienaren tot { Schoonhoven
 D. JOANNES LYDIUS } { Moordrecht
 Ende de E. MAERTEN REYNECKE ²⁾ SCHOONHOFFMAN, ouderling tot Gouda. { Oudewater.

¹⁾ Het HS. leest: « VENACOLIUS ».

²⁾ Het afschrift leest: « REINER ».

Artic. 58.

[*Overleden.*] — Sijn in den Heere ontslapen HUYBERT LENIERS, predicant tot Alblas ende PETRUS SOETENS, predicant op de Hoge ende Leeghe Swaluwe.

Artic. 59.

[*Naestcomende Synodus.*] — De naestcomende Synodus sal met God gehouden worden binnen den Briel, ende zal d'eerste propositie werden gedaen door eenen der broederen uyt de Classe van Gorinchem, ende de laeste door een uyt de Classe van den Briel.

Artic. 60.

De Achtb. H.H. Commissarissen van Haere Eed. H. Mog. zijn voor haere trouwe bijwooninghe ende wijze, besneedene advysen hartgrondelick bedanckt ende versocht aen Haere Eed. Gr. Mog. van alles gunstlick rapport te doen. Gelijck mede voor haeren goeden raedt ende advysen bedanckt zijn de E.E. corresponderende broederen.

Artic. 61.

Censura morum gehouden zijnde, is de vergaderinge door D. JOH. PELTIUS met een propositie over Matheus 5 : 9 — waerover hij bedanckt is — in vrede ende lyefde verlaten den 30 Julii 1632 in Gorinchem.

ISAACUS JUNIUS,

Praeses.

JOHANNES SPILJARDUS,

Synodi Scriba.

*Acta des Zuydhollanschen Synodi, aenge-
vangen binnen de stadt van den Briel, den
27^{en} Junii, gheeyndicht den 7^{en} Julii 1633.*

Naerdat door D. ARNOLDUM MENNINGIUM de propositie was ghedaen — over de woorden des Apostels Pauli 1 Corr. 16, v. 14 — soo is de vergaderinge van de D.D. Directoribus des voorgaenden Synodi met den ghebede aengevangen ende voortghetreden tot het colligeren ende lesen der credentien, met welcke tot desen Synodum sijn ghecommitteert ende verschenen dese navolgende broederen uut de respective Classen

Van Dordrecht:

D. GUILHELMUS BASTINGIUS	}	respectie kerkendienaeren tot	}	Maesdam
D. JACOBUS DE JEU				Gauriaen
D. HENRICUS COLVIUS				Ridderkercke.

Ende de E. EGBERT VAN LOON, ouderling in de gemeynte van Geertruydenberch.

Van Delff:

D. ISAACUS JUNIUS	}	respectie dienaren tot	}	Delff
D. JOANNES FENACOLIUS ¹⁾				Maes-sluis
D. JACOBUS AB OOSTERWIJC				Nootdorp.

Ende de heer HENDRICK VAN MILLINGEN, ouderling tot Delff.

Van Leyden:

D. LUDOVICUS DE DIEU	}	respectie dienaren tot	}	Leyden
D. THEODORUS ALTENA				Oestgeest
D. DANIEL GYSIUS				Coudekercke.

Ende de Eers. MATTHEUS BEETEN, ouderling tot Leyden.

Van der Gouda:

D. ANTONIUS LEO	}	respectie dienaren tot	}	Schoonhoven
D. JOANNES CRONIUS				Moortdrecht
D. JOANNES LYDIUS				Oudewater.

Ende de E. MAERTEN REYNECKE ²⁾ SCHOONHOFFMAN, ouderling tot Gouda.

---

¹⁾ Het HS. leest: « VENACOLIUS ».

²⁾ Het afschrift leest: « REINER ».

Artic. 58.

[*Overleden.*] — Sijn in den Heere ontslapen HUYBERT LENIERS, predicant tot Alblas ende PETRUS SOETENS, predicant op de Hoge ende Leeghe Swaluwe.

Artic. 59.

[*Naestcomende Synodus.*] — De naestcomende Synodus sal met God gehouden worden binnen den Briel, ende zal d'eerste propositie werden gedaen door eenen der broederen uyt de Classe van Gorinchem, ende de laeste door een uyt de Classe van den Briel.

Artic. 60.

De Achtb. H.H. Commissarissen van Haere Eed. H. Mog. zijn voor haere trouwe bijwooninghe ende wijse, besneedene advysen hartgrondelick bedanckt ende versocht aen Haere Eed. Gr. Mog. van alles gunstlick rapport te doen. Gelyck mede voor haeren goeden raedt ende advysen bedanckt zijn de E.E. corresponderende broederen.

Artic. 61.

Censura morum gehouden zijnde, is de vergaderinge door D. JOH. PELTIUS met een propositie over Matheus 5 : 9 — waerover hij bedanckt is — in vrede ende lyefde verlaten den 30 Julii 1632 in Gorinchem.

ISAACUS JUNIUS,

Praeses.

JOHANNES SPILJARDUS,

Synodi Scriba.

*Acta des Zuydhollanschen Synodi, aenge-
vangen binnen de stadt van den Briel, den
27^{en} Junii, gheeyndicht den 7^{en} Julii 1633.*

Naerdat door D. ARNOLDUM MENNINGIUM de propositie was ghedaen — over de woorden des Apostels Pauli 1 Cor. 16, v. 14 — soo is de vergaderinge van de D.D. Directoribus des voorgaenden Synodi met den ghebede aengevangen ende voortghetreden tot het colligeren ende lesen der credentien, met welcke tot desen Synodum sijn ghecommitteert ende verschenen dese navolgende broederen uut de respective Classen

Van Dordrecht:

D. GUILHELMUS BASTINGIUS	}	respective	}	Maesdam
D. JACOBUS DE JEU		kerckendienaeren tot		Gauriaen
D. HENRICUS COLVIUS				Ridderkercke.

Ende de E. EGBERT VAN LOON, ouderling in de gemeynthe van Geertruydenberch.

Van Delff:

D. ISAACUS JUNIUS	}	respective dienaren tot	}	Delff
D. JOANNES FENACOLIUS ¹⁾				Maes-sluyts
D. JACOBUS AB OOSTERWIJIC				Nootdorp.

Ende de heer HENDRICK VAN MILLINGEN, ouderling tot Delff.

Van Leyden:

D. LUDOVICUS DE DIEU	}	respective dienaren tot	}	Leyden
D. THEODORUS ALTENA				Oestgeest
D. DANIEL GYSIUS				Coudekercke.

Ende de Eers. MATTHEUS BERTEN, ouderling tot Leyden.

Van der Gouda:

D. ANTONIUS LEO	}	respective dienaren tot	}	Schoonhoven
D. JOANNES CRONIUS				Moordrecht
D. JOANNES LYDIUS				Oudewater.

Ende de E. MAERTEN REYNECKE ²⁾ SCHOONHOFFMAN, ouderling tot Gouda.

---

¹⁾ Het HS. leest: « VENACOLIUS ».

²⁾ Het afschrift leest: « REINER ».

Artic. 58.

[*Overleden.*] — Sijn in den Heere ontslapen HUYBERT LENIERS, predicant tot Alblas ende PETRUS SOETENS, predicant op de Hoge ende Leeghe Swaluwe.

Artic. 59.

[*Naestcomende Synodus.*] — De naestcomende Synodus sal met God gehouden worden binnen den Briel, ende zal d'eerste propositie werden gedaen door eenen der broederen uyt de Classe van Gorinchem, ende de laeste door een uyt de Classe van den Briel.

Artic. 60.

De Achtb. H.H. Commissarissen van Haere Eed. H. Mog. zijn voor haere trouwe bijwooninghe ende wijze, besneedene advysen hartgrondelick bedanckt ende versocht aen Haere Eed. Gr. Mog. van alles gunstlick rapport te doen. Gelyck mede voor haeren goeden raedt ende advysen bedanckt zijn de E.E. corresponderende broederen.

Artic. 61.

Censura morum gehouden zijnde, is de vergaderinge door D. JOH. PELTIUS met een propositie over Matheus 5 : 9 — waerover hij bedanckt is — in vrede ende lyefde verlaten den 30 Julii 1632 in Gorinchem.

ISAACUS JUNIUS,

Praeses.

JOHANNES SPILJARDUS,

Synodi Scriba.

*Acta des Zuydhollanschen Synodi, aenge-
vangen binnen de stadt van den Briel, den
27^{en} Junii, gheeyndicht den 7^{en} Julii 1633.*

Naerdat door D. ARNOLDUM MENNINGIUM de propositie was ghedaen — over de woorden des Apostels Pauli 1 Corr. 16, v. 14 — soo is de vergaderinge van de D.D. Directoribus des voorgaenden Synodi met den ghebede aengevangen ende voortghetreden tot het colligeren ende lesen der credentien, met welcke tot desen Synodum sijn ghecommitteert ende verschenen dese navolgende broederen uut de respective Classen

Van Dordrecht:

D. GUILHELMUS BASTINGIUS	} respective kerckendienaeren tot	} Maesdam Gauriaen Ridderkercke.
D. JACOBUS DE JEU		
D. HENRICUS COLVIUS		

Ende de E. EGBERT VAN LOON, ouderling in de gemeynte van Geertruydenberch.

Van Delff:

D. ISAACUS JUNIUS	} respective dienaren tot	} Delff Maes-sluyts Nootdorp.
D. JOANNES FENACOLIUS ¹⁾		
D. JACOBUS AB OOSTERWIJC		

Ende de heer HENDRICK VAN MILLINGEN, ouderling tot Delff.

Van Leyden:

D. LUDOVICUS DE DIEU	} respective dienaren tot	} Leyden Oestgeest Coudekercke.
D. THEODORUS ALTENA		
D. DANIEL GYSIUS		

Ende de Eers. MATTHEUS BERTEN, ouderling tot Leyden.

Van der Gouda:

D. ANTONIUS LEO	} respective dienaren tot	} Schoonhoven Moordrecht Oudewater.
D. JOANNES CRONIUS		
D. JOANNES LYDIUS		

Ende de E. MAERTEN REYNECKE ²⁾ SCHOONHOFFMAN, ouderling tot Gouda.

---

¹⁾ Het HS. leest: « VENACOLIUS ».

²⁾ Het afschrift leest: « REINER ».

Artic. 17 (18).

[*Coetus der correspondenten te bevorderen.*] — Is ghebleecken, dat de ghedeputeerden deses Synodi alle behoerlijcke devoiren gedaen hadden, omme volgens den 18^{en} Art. tewege te brengen den coetum van de correspondenten, doch dat weynige waren ghecompareert, ende dat de deputati, bij faute van desen coetus, uut name deses Synodi de kercken van Maestricht een predicant hadden toegesonden, ende sijn de ghedeputeerde van wegen hare neersticheyt ende insonderheyt over de sorge van de kercke van Maestricht bedankt, ende ghelast den ghemelden coetum als noch te versoecken, ende, bij absentie van eenige, met de presenten te besoyneren, terwijl de redenen, gemelt Art. 18 ende andere, sulx nootsaeckelijck verheyschen (!).

Artic. 18 (19).

[*Pasquillen.*] — Sal ordre versocht werden tegen het drucken van de pasquillen als men sal aenhouden op de druckfouten van den Bijbel.

Artic. 19 (20).

[*Legerdienst.*] — Den legerdienst blijft het volgende jaer tot last van den Classis van Bueren.

Artic. 20 (21).

[*Landen sullen vercocht werden voor de weduwen. Deputati noch belast.*] — Is bij occasie van het 23^e Art. gherefereert bij de ghedeputeerden deses Synodi, dat de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten hadden ghoet gevonden, dat bij hare Gecommitteerde Raden souden werden vercocht een partye landen met den opstal van de tegenwoordige huere, specterende tot het comptoir van de heeren ontfangeren COOLWIJCK ende COMMERSTEYN, om te vinden de vermeerdering van de alimentatien der weduwen, ende sijn ghelast de ghedeputeerden bij alle occasien aen te houden ten eynde de bedroefde weduwen het effect van dese resolutie mochten ghenieten.

Artic. 21 (22).

[*Patriarch Cyrillus.*] — De E. Synodus, verstaende dat twee authentique copyen van de confessie des patriarchs CIRILLI hier te lande waren, de eene in de Classe van Haerlem, de andere bij de theologische faculteyt tot Leyden, heeft ghoedt gevonden, dat de ghedeputeerden de ghedruckte copyen met de authentique sullen collationeren, ende de authentique copie in druck uitgeven.

Artic. 22 (23).

[*M. Montseratte.*] — MICHAEL MONTSERATTE is ghenomen bij de respective Classen in recommandatie.

Artic. 23 (24).

[*Danckdagen ten platten lande connen niet ghelijck geschieden.*] — Is verstaen uut het rapport van de broederen, de gedeputeerden, dat de danckdagen niet connen utgeschreven werden bij de Ed. Mog. heeren Staten Ghenerael in de steden ende ten platten lande ghelijck de bededagen, omdat — nae de verclaring van den Heere Secretaris VAN DER WOLF — drie weecken van noode waren eer de brieven — bij welcke de bededagen utgeschreven werden — connen ghedepecheert werden op de steden ende ten platten lande. De E. Synodus, lettende op dese onghelegenthey, heeft' ghoet gevonden, dat ten platten lande de dancksegging sal gheschieden des Sondaechs naedat de dancksegging gheschiedt is in de steden, ofte soo haest het gheschieden can; ende opdat yeghelijck seker sij van de victorie sal naer ghewoonte ofte van de predicanten van de steden, ofte van de ghedeputeerden des Classis, aen de kercken van de platte landen de oorsaecke van de dancksegging bekent gemaect werden.

Artic. 24 (25).

[*Lemnius.*] — De broederen van Breda verclaerden, dat sij volgens haren last, Art. 26, geassisteert met eenige ghedeputeerden uut de Classe van Dordrecht, alle devoir gedaen hadden in de saecke LEMNIJ, doch dat se verergerde, ende versochten uutstel van dese deliberatie tot op de comste der ghedeputeerden van Dordrecht.

Artic. 25 (26).

[*Letten op moetwillich dootslagen.*] — De broederen ghedeputeerden thoonden, dat op haer ernstich aenhouden de Ed. Mog. heeren Staten hadden gheresolveert den 20^{en} Julii 1632 als volcht: op het tweede poynt, nopende de moetwillighe dootslagen ende de pardonnen, die daervan werden ghegeven, oock diegeene die onder protectie van eenige particuliere heeren hier ende daer werden ontfangen: Hare Ed. Mog sullen dese saecke aengaende — als concernerende de Justitie — ernstelijck schrijven aen den president ende raden van den Provincialen Rade, dat sij daer beter op doen letten als te vooren is gheschiedt.

Artic. 26 (27).

[*Augmentatie van tractement voor beswaerde predicanten uutgesteld.*] — T'versoeck van de augmentatie der tractamenten van de beswaerde leeraren ten platten lande, van ghelijcken de continuatie van de 50 gulden, die gegheven wort aen het vierde kint, sal gedaen werden bij de ghedeputeerden, soo haest hare E. sullen becomen hebben 't ghewenschte effect van de resolutie genomen tot vermeerdering van de alimentatie der weduwen.

Artic. 27 (28).

[*Vrij excijs van den wijn in den godsdienst.*] — De vrijheyt van de excysen ende imposten van den wijn, die ghebruict wert in den godsdienst, is vercregen bij de resolutie van de Ed. Mog. heeren Staten, den 20^{en} Julii 1632.

Artic. 28 (29).

[*W. Baccherus.*] — De Classen sijn ghewaerschouwt, dat D. WOL-FANGUS BACCHERUS, eertijts superintendent in den Palts, van meening was om wederom te keeren in sijn vaderlant; hebben derhalven aengenomen bij hare principale te arbeyden, dat met den eersten soude ghesonden werden yetwes aen de broederen van Leyden, om uitghekeert te werden aen D. WOLFANGUM BACCHERUM tot sijne reyse.

Artic. 29 (30).

[*J. Lewius en W. Pistorius.*] — Het avancement Dⁿⁱ. JACOBI LEWII, item WILHELMI PISTORII, als hij uut Westindien, door Gods ghenade, sal wederkeeren, wert allen Classen ernststelijck gherecommandeert.

Artic. 30 (31).

[*De clachten over de Vastenavonden, uitghestelt tot den coetum correspondentium.*] — De clachten over de insolentien van Vastenavonden sullen ghedaen werden naer voorige communicatie in den aenstaenden coetum met de correspondenten.

Artic. 31 (32).

[*Refutatie der apologie der Remonstranten aen de professores versocht doch niet vercregen ut Art. 38 infra aengewesen wert.*] — Alsoo de heeren professores theologiae van wegen hare veelvuldige occupatien niet schenen gedisponeert te wesen tot de refutatie van de apologie der Remonstranten, ende nochtans dese refutatie — om veele oorsaecken — bij desen Synodo wert nootsaeckelijck gheacht, sijn versocht ende ghecommitteert D. ADRIANUS SNELLIUS ende D. DANIEL GIJS, om nochmael uut den name van dese vergadering den heeren professoren den noodt van de ghemelde refutatie te verthoonen, ende stante Synodo vriendelijck van deselfde te versoecken de refutatie voorseyt.

Artic. 32 (33).

[*Avontmael int leger.*] — Met den correspondenten in coetu sal in deliberatie gheleyt werden, in wat manieren het ghebruyck des Avontmaels ende de opneming der litmaten op het allerghevoechlijckste int leger sal in treyn ghebracht connen werden.

Artic. 33 (34).

[*D. Lemnius.*] — De broederen van Breda hebben aengedient, dat wel LEMNIUS, maer niet de ghedeputeerden van Dordrecht ghecome waren, omdat haers oordeels de saecke niet rijp was, ende versochten dat eenige uut den naestghelegene Classen haer ende de Classe van Dordrecht mochten toegevoecht werden, om op de name deses Synodi de saecke paremtorie te decideren.

LEMNIUS — nae den voorslach van de ghedeputeerden des Classis van Breda — ingheroepen, versocht dat de saecke in desen Synodo mochte afghehandelt werden; ende ten tweeden mael ingheroepen ende ghevraecht off hij niet naerders hadde om op desen Synodum te versoecken, antwoord(de), indien sijn vorighe versoeck den E. Synodo niet en beviele, dat hij versochte, dat in sijn saecke niet en wiert ghehandelt door ghedeputeerden, maer dat se mochte ghereserveert werden in haer gheheel tot op den naesten Synodum, dewijl dat hij nu sijn partyen ghevoceert hadde voor den Raet van Brabant bij mandament, ende niet en twijfelde, ofte sijn onschult en soude voor den naesten Synodus blijcken, opdat door de onderhandeling der ghedeputeerden sijne saecke ten principale niet gheprejudicieert en werde.

De E. Synodus nemende in consideratie dat niet nieuws tot laste Dⁿ. LEMNI was voortghebracht, ende dat sijne E. op alle oude voorgaende clachten bij den 54^{en} Artijckel Synodi Schiedamensis was ghejustificeert; wat meer is, dat de Classis ten overstaen van de ghedeputeerden van Dordrecht geen ander last en was ghegeven, als om de ghemeynte — ontrust door de gheruchten tot sijnen naedeel ghestroyt — te bevredigen, heeft ghoet gevonden D^o. LEMNIO sijn tweede ende laeste versoeck in te willigen, houdende sijn persoon in denselfden graet ende staet, in welcken hij gestelt is bij den laesten Synodo van Schiedam, ende off naemaels sulx ofte desghelijx swaerwichtichs mochte in denselfden Classe voorvallen — alsoo sij seer swack sijn — dat sij dan de hulpe ende advijs der naestgelegene plaetsen sullen mogen ghebruycken ende te hulpe nemen.

Artic. 34 (35).

[*Georgie t' Sorck, Engelsman, getrouwt met Margareta Hope, haren derten man hebbende, is bevonden den eersten noch te leven.*] — Is voorgesteld bij den Classe van Schielant, dat GEORGIE T' SORCK ¹⁾ getrouwt hadde een weduwe, die twee mannen ghehadt hadde, met namen MARGARETA HOPE, naedat haren tweeden man — daer se elf jaren in echt mede gheleeft hadde — ghestorven was, doch dat naederhant

¹⁾ Het afschrift leest: « CHURCH ».

was ontdeect, dat haren eersten man noch leefde, doch in overspel met een ander, naedat hij haer malitieuuselyck hadde verlaten.

Wijders, dat desen GEORGIE sich van dese sijne vrouw en kinderen hadde afghesondert, soo haest hij verstaen hadde, dat sijn huysvrouw noch een man in het leven hadde, ter tijt en wijlen hem ghebleken heeft het overspel van den eersten man, ende een scheytbrief ghegeven bij denselfden aen sijne voorschreven huysvrouwe ende naerderhant brieven van purgie geimpetreert bij de Rekenamer, ende een volcomen scheyd- en vrijbrief ghegeven ten versoecke van de E. Mrs. FORBESIUS ende PIETER PETERSON, Engelsche predicanten, bij de schepenen der stadt Delff. Ende vraechden uut den name ende tegenwoordicheyt van GEORGIE T' SORCK, of de E. Synodus verstont, dat het gemelde houwlijck van GEORGIE T' SORCK met MARGARETA HOPE, onecht — voor date van de wettighe scheydinge — ware, ende off nodich ware, dat se van nieuws getrouwt wierden, ende off recht ware, dat hem schultbekenning werde gheheyscht en opgeleyt. De E. Synodus, nemende in consideratie de onmijdelijcke onwetenheyt van den man, de trouwloose verlating van MARGARETA HOPE bij haren eersten man, ende het overspel van denselfden, den commer van de een en d'ander zijde, soo haest GEORGIE verstont, dat sijn huysvrouw noch eenen man hadde, en sijn huysvrouwe, dat haren eersten man noch leefde, ende de debvoiren aengewent om het politisch defect — 'twelck mocht geconsidereert werden in den aenvang des houwlijcx — te suppleren, en can niet verstaen, dat het voornoemde houwlijck onwettelijck sij veel min overspel, maer oordeelt, dat den man t' eenemael ontschuldich, ende oversulx sonder schultbekenning can ende behoort ten Avontmale toeghelaten te werden; remitterende ten oordeel van rech(t)sgeleerde, off het polytisch defect, 'twelck wesen mochte uut onwetenheyt, in dit houwelijck van sulck een ghewichte sij, dat de personen daerover behooren hertrouwt te sijn, off dat het door de acte van purgie, alreede vercregen van de Rekenamer, genoegsaem ghesuyvert was. Ende terwijl dese casus — so men verstaet — in de Engelsche kerck tot Rotterdam ghevallen is, sullen de ghedeputeerden deses Synodi over denselfden met D. FORBESIO, predicant tot Delff ende PIETER PIETERSON tot Rotterdam confereren.

Artic. 35 (36).

[*Versoeck gedaen van wegen de arme verdrevene uut Bohemen, in Polen haer onthoudende.*] — D. JOHANNES STADIUS ende DAVID VECHNERUS, gheinstrueert met alle behoorlijcke credentie ende brieven van voorschrijven van den Hertoch van Sylesien ende den Grave van Lesna, versochten — uit den name van hare seniores, 100 predicanten ende 4000 lithmaten, verdreven om den name Jesu Christi uut Bohemen, ende haer onthoudende in Polen ende Hongaryen — de intercessie van desen Synodo

bij de steden ende respective kercken om te verwerven ten behoeve van sooveele verdreven ballingen, onse ghelooffs-verwanten, een collecte in alle de kercken. De Synodus, innerlijk bewogen met barmherticheyt over den desolaten staet van sooveele notabele leden van Christi lichaem, heeft gaerne verwillicht in het voorschreven versoek, naedat sij alvore met de voorschreven J. STADIO ende D. VECHNERO door hare ghecommitteerden hadde gheconfereert ende verstaen, dat de Seniores ende conseniores, hare principale(n), waren de wettige herderen ende regeerders van hare kercken voornoemt ende dat de middelen, die mochten ghecolligeert werden, niet bij weynige machtige, maer bij de voornoemde opsienders, nae de behoefte van yeghelijk litmaet sullen ghedistribueert werden.

Ende opdat de penningen, welcke door Gods genade van dese collecte soude(n) mogen voortcomen, wel ghemenagieert wierden, is ghoet gevonden, dat de respective kercken ende Classen hare penningen sullen oversenden aen de ghedeputeerden des Synodi, ende dat se in een masse van de kercke van Amsterdam, met correspondentie ende goetvinden van (de) Hoge Overheyt ende der ghedeputeerden van de respective Synoden, sullen ghesonden werden, ende sullen de respective kercken ende provincien daervan ghewaerschouwt werden.

Artic. 36 (37).

[*Swartenius.*] — Is bekent ghemaect bij de gedeputeerden deses Synodi, Artic. 48 Synodi antecedentis genoteert, van D. SWARTENIO, predicant tot Ericum, dat de ghemelde ghedeputeerden, nae ghenomene kennisse van saecken, met de Classe van Bueren den 8^{en} Junii den voorschreven SWARTENIUM hadden gheciteert tot desen Synodum, doch dat hij niet was ghecompareert, maer in plaets van sich selven te sisteeren, eenen brieff sont, in dato den 26^{en} Junii, pretexerende, dat hij niet uut mochte, maer neven andere de wacht moste houden tegen de partyen van den vyandt. Ende (is) besloten D. SWARTENIUM bij eenen expressen iterato te citeren, doch en heeft dit mede niet gheholpen, maer hij heeft hem selven ten tweeden met eenen frivolen brieff gheexcuseert, niettegenstaende dat hij te vooren tijt ende respijt gheheyscht hadde, omme hem selven tegen sooveele, tot sijn last geproduceerde getuychnissen, te wapenen. De Synodus, verwondert over de contuniatie(!) Dⁿⁱ. SWARTENII, heeft ghelast den ghedeputeerden des Synodi ende des Classis van Bueren volle opening van saecken te doen; ende verstaende, dat de Classis ghedrongen door het miscomportement D. SWARTENII, An^o 1628 den 6^{en} Martii, hadt gheoordeelt, dat hij tot Ericum langer met geen stichtinge blijven conde, maer behoorde verplacet te werden, doch dat de executie van dese sententie — door de intercessie van de Ed. Raden van den Heer Prince van Orangien — was gheschorst voor een jaer, om te vernemen, off hij

van zijn ongebondenheit door langmoedicheit conde afgheleyt werden. Wijders, dat de verdraechsaemheit des Classis 't herte SWARTENI niet vermorwt hadde, maer dat hij van tijt tot tijt vant quaet tot erger ginck, hem verlopende in ordinaire dronckenschappen, kyveryen, vechteryen tegen alle staeten van menschen. Ten derden, dat den ghemelden SWARTENIUS — apparent om te pallieren zijn quaet leven — pretendeerde moderatie over de leerpoincten, welcke in verschil staen tusschen de Remonstranten ende onse kercke, ende schandelijk de leden des Classis injurieerde.

Om wech te nemen dit groot schandael, heeft de E. Synodus den E. Classi gheordineert, dat se — gheassisteert met de gedeputeerden des Synodi ende eenighe ghedeputeerden uut den naesten Classe, nae voorgaende communicatie met Sijn Vorstelijcke Excellentie ofte die van sijnen Rade — eenmael peremptorie de saecké sal termineren, opdat het quaet niet dieper inwordele, tot blame van den H. name Gods, disreputatie van de kercken ende wis verderff van de gemeente van Ericum.

Artic. 37 (38).

[*Apologie der Remonstranten.*] — De E. broederen D. Deputatus SNELLIUS ende D. DANIEL GIJS, wederghekeert van Leyden, rapporteerden, dat se met D.D. THYSIO, Rector Magnifico, ende D.D. WALABO ende D.D. POLIANDRO hadden ghesproocken, maer dat sij voor als noch hare W. niet hadden connen bewegen tot de refutatie van de Remonstrantsche apologie, van wegen hare veelvoudige occupatie.

De Synodus, inhererende hare voorgaende resolutien, vint goet dat de deputati sullen uitwachten de replique D. N. VEDLIJ, professoris DAVENTRIENSIS. Ende soo bij deselfde het ooghemerck deses Synodi niet voldoen en werde, dat se als dan, off selfs de apologie refuterer, off yemant in off buyten de provincien bewegen sullen tot de refutatie derselfder.

Artic. 38 (39).

[*Henricus Leo.*] — Sijn opghelesen de rapporten uut de acten des Synodi van Gelderlant, ende wierdt versocht bij dese occasie van D. RADERO — ghedeputeert van de E. Synodus van Gelderlant tot desen Synodum tot de correspondentie — interpretatie van den 73^{en} Art. Synodi Schiedamensis, in soo veel hij siet op D. H. LEONEM, ende sijne opneming tot den kerckendienst. Ende om den E. Synodo te verseeckeren van de oprechticheyt des Synodi van Gelderlant in desen deele, heeft sijne E. den Synodo voorghelesen de acten, op welcken D. HENRICUS LEO met de kercken van Gelderlant versoent is.

De E. Synodus, insonderheit behertigende de nootsaekelijckheit van de correspondentie met de E. Synodus van Gelderlant, heeft verclaert, dat de woorden van het 73te Artijckel Synodi Schiedamensis

alleen gestelt waren om den Classe van Bueren te bewegen tot circumspectie, ende dat hare E. gaerne verstont, dat bij den Synodum van Gelderland met soo groote omsichticheyt in dese saecke gheprocedeert was, als het behoorde, ende haer verheuchde over de goede ende trouwe die(n)sten Dⁿl. H. LEONIS.

Artic. 39 (40).

[*Van het Jus Patronatus.*] — De Classis van Leyden, geadsisteert met de ghedeputeerden deses Synodi, heeft int lange ende breedt gheopent de debvoiren bij haer gedaen, om — volgens den last van den 14^{en} Art. Synodi Gorcomianae — voor te comen tot Woubrugge alle indracht in het recht ende regeringe der kercke, onder 't pretext van het Jus Patronatus, ende tot dien eynde voorghelesen eene lange ende welbearbeyde remonstrantie ende verthoont, dat de E. Gr. Mog. heeren Staten — naedat de ghemelde remonstrantie in hare vergaderinge gelesen was — hadden in Martio ghecommitteerd (de) steden Dordrecht, Leyden, Haerlem, Amsterdam ende Alckmaer, om te ondersoecken, off eenige expedienten souden sijn te vinden ontrent het voorsz. Jus Patronatus ende exercitie van hetselfde, daermede de heeren, edelen, ende andere sulck recht hebbende, souden connen contentement nemen; ende dat ten selfden eynde de voorschreven gecommiteerden met de Heeren Edelen — off die deselfde sullen goet vinden te committeren — sullen mogen confereren, ooc met anderen desen aengaende spreekken, mi(t)sgaders letten op enich provisioneel expedient in dese saecke van Woubrugge te vinden.

De Synodus lettende in allen ernst op dese saecke, heeft goet gevonden de gemelte Classe ende de gedeputeerde des Synodi van wegen hare voorsorghe te bedancken; ende nemende in consideratie, dat de voornoemde steden waren ghecommitteert om ooc met andere als de Heeren Edelen off hare gecommiteerden te spreekken, om voor te comen alle onderhandelingen met particuliere ghevoocerde predicanten; heeft nochmael de E. Synodus gecommiteert den voorsz. Classe ende ghedeputeerden om in de saecke te vigileeren ende wel toe te sien, dat, onder het pretext van het Jus Patronatus, de essentialia van de beroepingen den kercken niet ontrocken en werden; maer de rechten ende regeringen van de kercken — ghefondeert in Godes Woort, ghelijckformich den 31^{en} Art. van onse confessie ende ghebruyckelijcke kercken-ordeningen in dese landen — bewaert werden. Ende sal dese deputatie den Ed. Mog. H. Staten ghenotificeert werden. Ende soo ghebeuren mochte, dat eenige ghevooceert wierden, sullen haer deselfde vermaent houden te adresseren aen de gedeputeerden deses Synodi, om eerbiedichlic te versoecken nyt den naeme deses Synodi, dat Hare E. Mogentheden ghelieven niet te ghebruycken het advijs van particuliere(n), maer van de personen gedeputeert bij desen Synodum.

Artic. 40 (41).

[*Abrahamus Veldius.*] — Is verschenen voor de E. vergadering D. ABRAHAMUS VELDIUS ende gaff te kennen, dat hij nu 14 jaren onbesproocken in den dienst Christi ende sijner kercke gheleeft hadde; doch dat in den jare 1630 eenig luyden, meest alle vrent van de kercke, tegen hem waren opgestaen ende verbittert, omdat de E. Gr. Mog. Heeren Staeten van Hollant ende Westfrieslant op sijn requeste hadden gheordonneert den bouw van de pastorye, ende dat de E. Classis, op het aenhouden van dese luyden, hadden ghedecerneert eerst in vollen vergaderinghe, in het gros sijne verplaetsinge, daernaer in extraordinaire vergaderinge met de meeste stemmen, dat hij verplaetst soude werden op Bamisse, nemende tot haren last sijn tractament te sullen versoecken, tot groote droefnisse van sijn kerckenraet, den drossaert ende andere ledematen van sijn kercke; exhiberende, tot confirmatie, drie distincte requesten ende doleancien van sijnen kerckenraet, twee aen de E. Classen, de eerste in dato den $18/28$ en April 1632, de andere $18/28$ April 1633. Ende de derde aen de H. Mog. Heeren Gecommitteerde Raden, ende neven desen apointement van de voornoemde heeren, de Gecommitteerde Raden, bij hetwelcke hij bij provisie gherestitueert wiert in sijnen dienst. De E. Classis van Gorichem — versocht om te openen de gheheele ghelegentheyte van dese saecke — antwoord(d)e, dat sij van hare principalen in desen niet en waren gheinstrueert ende oversulx in desen niet doen en conden.

De E. Synodus, nemende in consideratie alles wat in desen te considereren stondt, met namen dat sijne verplaetsinge was gedecerneert tot bedroefnisse van sijnen kerckenraedt, ende dat hij bij apointement van de heeren, de Gecommitteerde Raden van Hollant ende Westvrieslant, op de doleantien van den kerckenraet bij provisie was gherestitueert, vint goedt, dat den voorschreven ABRAHAMUS VELDIUS in sijnen dienst van sijne kercke niet en sal ghemolesteert werden. Ende opdat dese saecke ten ghewenschten eynde gebracht wiert, is gheordoneert, dat neven de ghedeputeerden van den Synodus twee uut de naestghelegene Classen den Classi van Gorichem sullen toegevoecht werden, om nae ghenomene kennisse van saecken, off D. VELDIUM te behouden in sijnen dienst, ofte met de minste quetsinge van sijn persoon, vrou ende kinderen te verplaetsen.

GRAVAMINA.

Artic. 41 (42).

[*Licentie der papisten.*] — Op het eerste lit van het eerste gravamen, is gheresolveert, dat de E. Gr. Mog. Heeren Staeten sullen ghebeden

werden door de ghedeputeerden des Synodi te stuyten de groote licentien, die bij de papisten in steden ende dorpen wert ghebruyct; ende opdat met beter fundament bij de gedeputeerden gheclaecht mochte werden, worden ghelast de Classis van der Gouda, Rotterdam, Woerden, Buyren, de ghedeputeerden te instrueren met behoorlijk bewijs van de exorbitante licentien gepleecht, volgens harer E. verhael in desen Synodo, tot Moordrecht, Roon, Cralingen, Hille-gontsberch, Capelle, Sevenhuysen, Rijpwetering, Culenborch. Op het tweede lit, dat de E. deputati sullen aenhouden, dat de resolutie ghenomen bij Hare E. Gr. Mog. tegen de profanatie des Sabbats, allomme ghepubliceert werde, ende haere placcaten gheemaneert tegen de voornoemde profanatie van den Sabbath, gheamplieert ende in druck utghegeven werden.

Artic. 42 (43).

[*Te remonstreren, hoe handelen met veroverde steden.*] — Bij ghelegenheit van 't eerste lit *primi gravaminis*, is voorghestelt, dat de papisten hier te lande groote occasie van stouticheyt nemen uut de vrije exercitie van de paepsche affgoderie, die den steden, eenig jaren herwaerts veroverd, is gheoctroyeert. Ende goetd ghevonden, dat dit point in den aenstaenden coetu met de correspondenten sal ghecommuniqueert werden, omme met den anderen te dencken op bequame middelen, om elck in den sijnen, sijne respectieve H. Overheyt uut Gods Woort met behoorlijke eerbiedicheyt te verthoonen wat perijckelen de kercken boven het hoofd hangen, soo in het toecomende de kercken ghelijcke vrijheyt, in steden — die niet van selfs off minnelijk verdrach, maer met ghewelt gebracht werden onder de ghehoorsaemheyt van desen staet — sal vergunt werden.

Artic. 43 (44).

[*Catechismus-preeken.*] — Op het tweede gravamen is verstaen, dat de predicanten het predicken uut den Catechismo ende de catechisatie aller wegen, soo veel moghelijc is, sullen practiseren; ende dat de Classes op den ouden voedt door hare visitatores haer van desen sullen informeren ende op alles ordre stellen.

Artic. 44 (45).

[*Sonden.*] — Op het derde gravamen is verclaert bij de E. broederen van Gorichem, dat sij door de losheyt ende ruymicheyt des levens onder die van de religie verstonden, de sonden, die ordinairis over het hoofd ghesien werden, als 't versuym van den godsdienst, de lichtvaerdicheyt ende pracht in cleederen, danseryen, mommeryen, 't misbruyck van den H. name Gods. Door de roepende ende uutstekende sonden, als dootslach, overspel, hoereryen ende dierghelijcke. Ende is gheoordeelt,

dat tegen de eerste behoort plaets te hebben de kerckelijke disciplyne ende tegen de tweede de polytjcke macht.

Artic. 45 (46).

[*Prijs van de nieuwe Bijbels.*] — Op het vierde gravamen is goet gevonden, dat men bij de H. M. Heeren Staten sal ordre versoecken, opdat de nieuwe getranslateerde bijbels, die verwacht werden, niet verkocht werden boven behoorlijcken prijs tot ongerijf van de gemeente.

Artic. 46 (47.)

[*Gedeputeerden des Synodi.*] — De Heeren Commissarisen van de Ed. Gr. Mog. heeren Staten hebben uut de instructie, hare Achtb. medegegeven, in deliberatie geleyt, off niet dienstich voor de kercke Jesu Christi, gerustheyt van de gemeynte ende weeringe van alle schandael ende ergernissen wesen soude, dengenen die bij deselfde vergaderinge voor den aenstaenden jare als ghedeputeerden des Synodi sullen werden ghecommitteert, te autoriseren om des noot sijnde, bij inductie off intercessie — maer beyde tot beslichtinge van alle differenten ende oneenicheden, die in de kercken souden mogen comen te ontstaen — soo tijdljck te helpen weeren ende ter neder te leggen als het mogelijk sal wesen, om alsoo voor te comen, dat de saecken tot een erger verloop niet uut en vallen. De Synodus, lettende op desen voorslach, heeft hare Achtb. voorghelesen de Post-acta Synodi Nationalis, sessio no. 159 § 2 ende den 41^{en} Art. Synodi Gorcomianae 1622; ende gethoont, dat op desen voorslach lange te vooren was gheresolveert, ende sal dit den Ed. Mog. Heeren de Gecommitteerde Raden bekent gemaect werden

PARTICULARIA.

Artic. 47 (48).

[*Het beroep van de heere van Duyvenvoorde, gedaen tot Voorschooten.*] — Is voorgheslagen bij de E. broederen van Leyden, dat de Ed. heere van Duyvenvoorden — naedat MICHEL JANSZ. sijnen dienst hadde gheresigneert in de handen van Sijne Ed. — beroepen hadde sijnen soone SAMUELEM MIDDELHOVIUM, verbiedende door schout ende secretaris den kerckenraedt de wettelijke beroepinge. Is goedt ghevonden volgens het versouck van die van Leyden, dat de gedeputeerden haer sullen laten vinden in de Classe van Leyden, ende in desen — nae volle informatie — den Classi dienen met raedt ende advijs, ende den Ed. Heere van Duyvenvoorden van wegen desen Synodus aensprecken.

Artic. 48 (49).

[*Tweede Pinxsterdach.*] — Bij de voornomde broederen van Leyden wort voorgheslagen, dat in haren Classe de luyden op den tweeden Pinxsterdach onder de predicatie arbeeyden, ende dat se, betrocken in recht, vrijghesproken worden van schepenen, omdat het geen keurdach is, ende is goedt gevonden dat aen dese saecke sal ghedacht werden in de remonstrantie tegen de prophanatien van den Sabbath, opdat eenparicheyt in desen ghehouden werde.

Artic. 49 (50).

[*Toelating tot het Avontmael.*] — De kerckenraet van Oudewater claechde, dat de kercke van Woerden toeliet sonder attestatie de litmaten van Oudewater ten H. Avontmael. Ende is gheadviseert, dat de broederen van Oudewater eerst sullen aenspreecken de kercke van Woerden; ende soo sij geen contentement geven, alsdan sullen ageren voor de Classe van Woerden ende met trappen comen tot den Synodum.

Artic. 50 ¹⁾.

Extracten, inghelevert bij de gedeputeerden des Synodi uyt de Acten van de corresponderende Synoden.

Uut de acten van Gelderlant.

Art. 1. Hoedanighe credentien sullen moeten hebben diegene, dien in den Synodo sessie sal werden gegeven.

Art. 6. Is D. BACHERO van yder Classe toegeleyt 10 gulden, ende Harderwije heeft beloofd het beste te sullen doen.

Art. 8. Te remonstreren de crijtende sonden.

Art. 9. De gravamina van echt-ordeninge te communiceren met de E. Hove.

Art. 10. De translatie des Bijbels te bevorderen.

Art. 12. Verbeteringe van tractement voor de predicanten ten platten lande te versoecken.

Art. 16. Die leen-tafelen houden mogen staen over den doop van hare ende anderer kinderen.

Art. 17. T'visiteren van de Nationale pampieren.

Art. 18. Van de weesen van Ghereformeerde ouders.

Art. 19. Dat de kercke van den Bosch onder een Synode werd gebracht.

Art. 20. Hoe te handelen met de kercken van Oost-Indien.

Art. 21. Dat de catechismus predicatie ten platten lande werde gheurgeert.

¹⁾ Het HS. heeft na Art. 49 geen aanduiding meer van Artikels.

Uut de acten van Noort-Hollant.

De eenparige voet van onderteyckening der schoolmeesteren mi(t)s-gaders het point van de Engelsche Synode blijft in last.

Dat in seeckere acte, van de proponenten te onderteyckenen, sal inghevoecht werden, dat sij met niemant int particulier tot moderatie, ofte accommodatie met de Remonstranten over hunne 5 Artyculen, in prejudicie van de synodale besluysten, spreekken noch handelen sullen.

De classicale stucken tot stellinge der kerckelijcke historie aen D. D. FÆSTUM gesonden, weder te heyschen ende hier nae te sien wat in desen dient verder ghelaten ofte ghedaen.

De translatie des Bijbels te urgeren door de vier overige translatores.

Houwlijxse casus ende advysen te versoecken; item amplificatien der placcaten tegen de papisten ende dat bij seeckere trappen.

Van de H. M. Heeren Staeten te versoecken vlijtighe sorge, dat immers in de exemplaren van de nieuwe translatie des O. ende N. Testaments geen druckfouten in en sluypen. Ooc in het point van de pasquillen.

Oostindische kerckelijcke vergadering blijft noch te versoecken.

Te vorderen het stuck van de veroverde plaetsen.

Aen te houden op het stuck van ghelijckheyte der danckseggingen in de steden ende dorpen.

Het stuck van den patriarch CYRILLUS blijft in last.

Te vorderen het stuck van de subsidien der predicants weduwen.

Blijft tot bequame tijt in last het stuck van Moyenneurschap, sessie des magistraets, ende uutsetting der predicanten.

Op het weeren der Remonstrantsche factien te letten met de correspondenten der provincien.

Te remonstreren het point van de siecketroosters op de oorlochschepen.

Te urgeren het effect van de oude gravamina, specialijck op de profanatie des Sabbats etc.

Het bewaren van het recht der kercken op het hoogste gherecommandeert.

De inspectie van de Nationale schriften blijft te doen.

Uut de acten van Utrecht.

Te bevorderen den Synodum Nationalem.

Is ordre gestelt tegen het drucken, verkoopen ende leeren van de paepsche ende andere kettische boecken.

Remedien te versoecken tegen het vloekken ende het sweeren.

Te bevorderen de casus matrimoniales.

Middelen om overal de catechisatie in treyn te brengen.

Dat gheweert werde de profanatie des Sabbats.

Te bevorderen de translatie des O. ende N. Testaments.
 Dat men sal voorcomen de ontijdige drucking des Bijbels.
 De substantiele poincten van de synodale besoignes bijeen te stellen.

Te bevorderen met de corresponderende kercken het generael request voor de ghemeene kercken.

Te visiteren de scripta Synodi Nationalis.

Van Ghereformeerde mombers te stellen over Ghereformeerde weeskinderen.

Sorghe voor de ghemeene kercken van 's-Hertogenbos.

Oostindische kerckelijcke saecken ende redres van de kercke van Oldenseel.

Te becomen het boexken D. D. RIVETI de usuris.

Van de laeste hant op te leggen op het tractaet van de religieuse opmerckingen D. DUNGANI ¹⁾ tegens de apologie der Remonstranten.

Sorge voor de kercke van Maestricht.

Te bearbeyden bequame lesers ende siecketroosters op de oorlochschepen.

Te versoucken vermeerderinge des tractements voor de weduwen der predicanten.

Van het weeren der pardonnen ende sauegarden van moettwillige dootslagers.

Te versoecken dat de professores de apologie der Remonstranten refutereren.

Te bearbeyden dat den H. Doop ende het H. Avontmael int leger bedient werde.

Last ende middelen om de paepsche vergaderingen te weeren.

Tegen het ontijdich indringen in den dienst des Evangeliums.

Onghedoopte in de kercke niet te trouwen.

Te versoecken ampliatio des placcaets van den Sabbath.

Dat der armen bedacht wert in de placcaten, om een deel van de boeten te hebben.

Dat de proponenten oock sullen catechiseren in vacerende kercken.

Daer alleen een leser is, die sal oock catechiseeren.

(Artic. 51.)

[Gedeputeerden.] — Sijn vercoren met de meeste stemmen tot ordinaire ghedeputeerden des Synodi — in plaetse Dⁿⁱ. HENRICI ROSEI ende PETRI VLIGERII — D. DANIEL GYSIUS ende ISAACUS JUNIUS, ombie te dienen neven D. JOHANNEM CLOPPENBURGIUM ende JACOBUM CRALINGIUM.

---

¹⁾ Bedoeld is de predikant C. VAN DUNGEN, die verschillende geschriften tegen de Remonstranten uitgaf.

(Artic. 52.)

Sijn ghecommitteert tot de correspondentie van Noorthollant D. THEODORUS ALTENA, ende bij verhinderinge van Sijne E., D. ABRAHAMUS LEWIUS.

Nae Utrecht: D. ADRIANUS HASIUS, ende bij verhinderinge van Sijne E., D. THEODORUS WIJCKENBURGIUS.

Vrieslant: D. BOURITIUS SIBEMA, ende bij verhinderinge van Sijn E. D. LUDOVICUS DE DIEU.

Overijsel: D. HENRICUS VINCKIUS, ende bij verhinderinge van Sijn E., D. JOANNES SPILIARDUS.

Groeningen ende Ommelanden: D. TYMANNUS DE HEER, ende bij verhinderinge van Sijn E., D. PAULUS COLONIUS.

(Artic. 53.)

Sijn ghecommitteert om te besoigneren — neven de ghedeputeerden des Synodi — in de saecke Dⁿi. SWARTENII, uut de Classe van der Gouda ende Gorichem: D. ANTONIUS LEO, D. JOHANNES SPILIARDUS. Ende om te besoigneren in de saecke D. ABRAHAMI VELDII, uut den Classe van Dordrecht ende Bueren: D. JACOBUS DE JEU ende D. PETRUS VLIGERIUS.

(Artic. 54.)

Is bevonden dat voor dit jaer visitatores sijn in de Classe van:

Dordrecht: D. JOHANNES BOCARDUS, GHERARDUS VERSTEGIUS, JOHANNES VOGELIUS, DAVID LAUWICKIUS, JOHANNES GYSIUS, PETRUS PORTENUS.

Delff: D. JOHANNES PROELIUS ende DYONISIUS SPRANCKHUYSEN.

Leyden: D. LUDOVICUS DE DIEU, THEODORUS ALTENA.

Gouda: D. BARTHOLOMEUS NICOLAI ende JOANNES CRONIUS.

Schielant: D. BOURITIUS SYBEMA, SAMUEL CABELIAU.

Gorinchem: D. JULIUS EISONIUS, GHERARDUS BROCHUSEN, DAVID DE PIERE, JOANNES CUPERUS.

Voornen en Putten: D. PETRUS STEYART, ADAM HARTWROCH, PETRUS PYLIUS, JOANNES RIJCKELEM.

's-Gravenhage: D. HENRICUS ROSEUS senior, ende ABRAHAMUS LEWIUS.

Woerden: D. JOANNES GIJSBERTI VERHEER, THEODORUS WIJCKENBURGIUS, SAMUEL VELTIUS, WILHELMUS RIBBIUS.

Bueren: D. ADRIANUS DE MAN, HENRICUS VOGELIUS.

Breda: GUALTERUS POMERANUS ende CHRISTIANUS LOSECATIUS.

(Artic. 55.)

Sijn van nieuws geexamineert tot

Leyden: ARNOLDUS VAN GELRE ¹⁾, PETRUS VAN DER STIJL, MATTHIAS ROMSWINCKEL, GERARDUS VINCK, GOSEWINUS BRANTIUS, JOHANNES BACHOVIUS.

¹⁾ Het afschrift leest: «GELDER».

Gorinchem: REYNERUS VOGELSANCK.

Brielle: DANIEL RADEUS ende DANIEL MACLINIUS ¹⁾.

's-Gravenhage: JACOBUS ISBRANDI fil. LATIUS ende PETRUS BUSCHERUS.

Woerden: GERLACUS RIBBIUS.

(Artic. 56.)

Sijn ghestorven dese volgende predicanten:

In de Classe van Schielant: D. LEVINUS BEECMANNUS tot Rotterdam,
MICHAEL BRAMIUS in Roon, CORNELIUS PELANUS in Charlois.

In de Classe van Gorinchem: D. HENRICUS ALUTARIUS tot Gorehuim.

In de Classe van den Briel: JORIS DE COSTER, Emeritus in Abbenbrouck.

In de Classe van Bueren: HUBERTUS WACHMANNUS tot Bueren.

(Artic. 57.)

Sijn vertrocken uut de Classe van

Dordrecht: D. ELEASAR LOTIUS van Geertruydenberch nae 's-Gravenhage, JACOBUS FOCANUS van Bleskensgraff nae Vucht.

Leyden: NATHANAEL MIDDELHOVEN van Cathwijk op Zee nae Rotterdam.

Gouda: daer is gecomen JOHANNES TIMMERMAN tot Haestrecht in de plaetse van SAMUEL VAN BORRE, emeriti; JUSTUS A VELDE van ²⁾ Zijdervelt tot Jaersvelt, PETRUS BACCHERUS van Hoochbloclant tot Ouderkerck.

(Artic. 59.)

Censura Morum is naer ghewoonte ghehouden ende de vergaderinge nae voorgaende dancsegging besloten door D. JOHANNEM CLOPPENBURGIUM, in vrede ende liefde, met een propositie over de woorden des Apostels Pauli 2 Corr. 4, v. 6, 7. Anno 1633, den 7^{en} Julii.

JOHANNES CLOPPENBURCH ³⁾,
Synodi praeses.

ABRAHAMUS LEEUWIUS,
Synodi assessor.

¹⁾ Het afschrift leest: «MARLINUS».

²⁾ «VELDE van» ontbreken in het H.S.

³⁾ Onderteekening overgenomen uit het afschrift.

REGISTERS.

REGISTER VAN PERSONEN.

De namen zijn vermeld zoo als die in de Acta voorkomen, afwijkende schrijfwijzen zijn tusschen haakjes aangegeven. Waar de eigenlijke familienaam sterk afwijkt, is deze tusschen [ ] aangeduid.

Achter den naam beteekent c. commissaris-politiek, d. diaken, o. ouderling, pr. predikant en prop. proponent.

A.

- ABBAMA, FR. (Abbema), pr. te Oudewater, 321.
ABBAMA, IS., pr. te Berkenwoude, 32, 89, 199, 236, 274, 283, 311, 369, 388, 389.
ABBELVEN, N.Az., pr. te Benthuizen, 199.
ABBESTEUG, W., pr. bij den Ned. gezant te Parijs, 233, 284.
ACRONIUS, R., pr. te Schiedam, 7.
ADRIAENSZ, D., schepen, 26.
ADRIAENSZ, W., o. te Zevenhuizen, 130.
ADRIANI, ABR., pr. te Arkel, 90, 322.
ADRIANI GR., pr., 127, 159.
AERTSZ, H., 172.
AERTSZ, JAN, pr. te Goudswaard, 233.
AESWIJN, FR. v., o. te Oudbeijerland, 235.
AGRICOLA, CAR., pr. te Rijnsburg, 89, 127, 370.
ALTENA, TH., pr. te Oegstgeest, 38, 65, 232, 284, 471, 495, 516.
ALTIUS, GOD., pr. te Arnhem, 201.
ALUTARIUS, H., pr. te Woerden, Rotterdam, Gorinchem, 2, 39, 79, 90, 127, 163, 174, 175, 177, 194, 195, 213, 267, 332, 336, 337, 339—41, 343, 383, 384, 397—99, 402, 408—15, 418, 423—25, 435, 442, 444, 446, 447, 455, 466, 485, 492, 493, 517.
AMAMA, S., Hoogl. te Franeker, 113, 149.
AMANDI, SAM. [Buceus], pr. te Noorden, Waddinxveen, 33, 369, 496.
AMBROSIUS, JOH., prop., 233.
ANTHONIDES, GER., prop., 233.
ANTONII, NIC., prop., 128.
ARLEBOETIUS, PETR., prop., 370.
ARMINIUS, JAC., 75.
ARNOLDI, HENR. [van der Linde], pr. te Delft, 3, 4, 11, 28, 47, 73—5, 93, 94, 100—2, 116, 126—29, 136, 146, 153, 155, 158, 159, 164, 166, 194, 195, 201, 204, 214, 235, 237, 245, 247, 283, 286, 287, 289, 307, 325, 332, 349, 361, 363, 366, 372, 383, 395, 437, 438, 451, 463, 468, 470, 493, 498.

ARTOPAEUS, R., pr. te Delfzijl, 95, 237, 473.
 ASPEREN, PAUL. v., c. p., 237, 418.
 AUGUSTINUS, 117, 205.
 AURICANUS, EDZ. FREDERICI, pr. te Ameide, 2, 37, 39, 62, 78, 129, 130, 159, 161, 163, 174, 175, 194, 195, 220.

B.

BACHERUS, W., 306, 331, 378, 379, 407, 478, 504, 513.
 BACHOVIVS, JOH., prop., 516.
 BACHUYSIUS, JOH. (Bachuysius, Bacchusius), pr. te Krimpen, 38, 44, 130, 162, 284.
 BACKER, P. JUSTI DE (Baccherus), pr. te Hoogblokland en Ouderkerk, 90, 517.
 BAEN, C.Cz, o., 1.
 BAERSDORP, CL. v, o. te Leiden, 325, 340.
 BALBIANUS, NIC. (Balbiaen), pr. te Bergambacht, 63, 236, 287, 303, 369.
 BALDIAEUS, M. (Balde, Balden, Baldaen, Baelden), o. te Delft, 1, 162, 175, 325, 332.
 BALENUS, P., prop., 128.
 BANCHEMIUS, BALD. [van Blanchem], pr. te Sassenheim, 287.
 BANEN, C. (Banius), pr. te Lekkerkerk, 112, 118, 128, 162.
 BARENTIUS, Is., pr. te Wijngaarden, 90.
 BARLAEUS, C., 8, 9.
 BARON, CASP., 301, 302.
 BARTHOLDI, SAM. (Bartholdus), pr. te Monnikendam, 67, 95, 201, 237, 252, 256, 327, 365, 374, 400—2, 456, 460, 461.
 BARTHOUTSZ, W., o., 1.
 BASELIUS, SAM., pr. te Lisse, 93.
 BASTIAENSZ, ADR., o. te Oudewater, 162, 364.
 BASTINGIUS, W., pr. te Maasdam, 495.
 BAUDAEUS, PAUL., prop., 285.
 BAUDARTIUS, W., pr. te Zutfen, 134, 164, 165, 172, 174, 203, 205, 248, 497.
 BAUDIXIUS, TH. (Bodixius), pr. te Groote Lind, 195, 231, 369, 468.
 BAUTIUS, JOH., prop., 160.
 BECIUS, C., pr. te Rijsoord, 90.
 BECIUS, JOH., pr. te Dordrecht, 1, 7, 196, 386.
 BEECMANNUS, Is. (Beeckman), o. te Rotterdam, 152, 174, 177.
 BEEKE, v. D., zie: Torrentius.
 BEEKMANNUS, LEV. (Beecmannus), pr. te Rotterdam, 160, 307, 338, 369, 398, 431, 437, 440, 450, 453—58, 460, 461, 517.
 BEELDESNIJDER, JOH., prop., 233.
 BELLICHIUS, EDM., prop., 322.
 BERCH, J. Sz. v. D., pr. te Dirksland, 370.
 BERCKEL, G. (of van —), 335, 340, 342.
 BERCKEL, R. (Berkel), pr. te Schiedam, Rotterdam, 26, 62, 130, 153, 163, 195, 232, 288, 308, 456, 460, 461, 478, 481, 482.
 BERCKELIUS, HENR., prop., 322.
 BERGH, CORN. v. D., prop., 233.
 BERGH, JOH. CH. v., uit Moravië verdreven baron, 194, 305.
 BERKEL, G. v. (Berckell), vroetschap te Rotterdam, 152, 307.
 BERNARDI, RICM., prop., 493.

- BERTEN, M. v., o. te Leiden, 495.
BERTIUS, P., 9.
BESKMER, A. Lz., burgem. te Rotterdam, 482.
BEUNEN, JOH., o. te 's Gravenhage, 39.
BEVEREN, C. Wz. v., c. p., 200.
BEVERIS, TH., prop., 128.
BEYERUS, HUGO (Beierus), pr. te 's Gravenhage, 31, 32, 62, 130, 155, 159, 204, 220, 232, 236, 265, 274, 283, 284, 286, 289, 309, 311, 323, 327, 333, 334, 340, 367, 469.
BEZA, TH., 182.
BILDERBEEK, A., pr. te Katwijk aan Zee, 32.
BLOCQUIUS, JAC., prop., 285.
BLIJENBORCH, AD. v., c. p., 200.
BOCARDUS, JOH. (Boccardus), pr. te Hendrik-Ido-Ambacht, Dubbeldam, 1, 25, 31, 38, 39, 58, 62, 64, 89, 129, 153, 159, 194, 195, 201, 208, 209, 212, 213, 231, 249, 287, 303, 307, 321, 323, 334, 369, 373, 400, 405, 418, 424, 426, 448, 454, 456, 461, 471, 478, 481, 482, 483, 493, 516.
BODICHERUS, NIC. (Bodegerus, Bodecherus), 268, 302, 303, 331, 378, 475.
BOGERMAN, JOH., pr. te Leeuwarden, 106, 134, 139, 497.
BOLLEMAN, SEB., o. te Schiedam, 373.
BOODONCK, G. Pz., o. te Dordrecht, 325.
BOOMIUS, TH., afgezet Remonstr. pr., 241.
BOON, zie: Thomasz, David.
BOR, P., geschiedschrijver, 218.
BORN, P. v. D., Raad van den Prins van Oranje, 164, 174, 175.
BORRE, ANT. v. D. (Borreus), pr. te Bergambacht, Gouda, 31, 118, 216, 373, 405, 418, 424, 427, 435, 471, 483, 492.
BORRE, P. v. D., 305.
BORRE, SAM. v. D., pr. te Haastrecht, 93, 111, 118, 195, 517.
BOSMAN, I. Hz., 3, 13.
BOTERPOT, II. (Boterpodt), pr. te Noordeloos, 62, 284, 373, 435, 446, 472, 484.
BOUCARDUS, JOH., prop., 493.
BOUMA, GELLIUS DE, pr. te Zutphen, 374, 390, 436.
BOUMAN, S., o. te Schiedam, 94.
BOURITIUS, JAC. (Bouvritius), pr. te Hillegom, 162.
BOUWENS, DOM., o. te Rotterdam, 65, 174, 177, 398.
BOXHORNIIUS, H., pr. te Breda, 66, 94, 114, 115.
BRAMIUS, MICH., pr. te Rhoon, 517.
BRAMIUS, NIC., pr. te Rhoon, 493.
BRANTIUS, GOS., prop., 516.
BRASSER, FR., o. te Schiedam, 26.
BRAYERUS, JOH. (Breyerus), pr. te Utrecht, 201, 497.
BREDERODE, GRAAF v., 488.
BREDIUS, MEIN. Hz. (M. Huberti, M. Bremius), pr. te Zwammerdam, 63, 468.
BRELIIUS, JOH., pr. te Leiderdorp, 128.
BREMIIUS, zie: Bredius.
BRITMANNUS, HENR., prop., 285.
BROECKE, M. v. D. (Broucke), o. te Dordrecht, 38, 162.
BROECKKERUS, FR., pr. te Rotterdam, 2.
BROECKHOVEN, JAC. v., c. p., 289, 294.

BROENIUS, M. [Brennius], pr. te Raamsdonk, 195.
 BRON, JOS. (Broeu), pr. te Sprang, 32, 159, 195.
 BROUCHIUSIUS, GER. (Brochusen), pr. te Kedichem, 195, 493, 516.
 BROUN, P., 104, 138.
 BUCERUS, GER., pr. te Veere, 134, 300.
 BUCEUS, zie: Amandi.
 BUCQ. DE, zie: Hircinus.
 BUESICUM, ST. AZ. v., o. te IJsselstein, 288.
 BUICK, C. CZ., o. te Woerden, 39.
 BUISSONIUS, J., pr. te Voorburg, 2, 30.
 BULAEUS, JOH., prop., 128.
 BURCH, J. AZ. v. D. (Burck), o. te Delft, 199.
 BUSCHERUS, PETR., prop., 517.
 BUSHOVIUS, BERNH. (Bussoff. Buschoff), pr. te Utrecht, 374, 413.
 BUYMANNUS, RUD., prop., 370.
 BUYTENDIJK, GOSW., pr. te Dordrecht, 93, 99, 111, 112, 116, 227, 230, 231, 369, 468.
 BYLANDT, JASON, pr. te Parijs, 11.

O.

CABELJAU, PETR., prop., 493.
 CABELJAU, SAM. (Cabeljau, Kabeljau), pr. te IJsselmonde, 160, 321, 516.
 CAMERARIUS, agent bij den koning van Zweden, 206.
 CANIN, SAM. (Caminius), pr. te Abbenbroek, 370, 493.
 CARELSZ, CH., o. te Rotterdam, 174, 177.
 CAROLI, GODEFR., prop., 469.
 CARPENTARIUS, P., pr. te Voorhout, 162, 199.
 CASEMBROOT, R., o. den Haag, 163, 174, 175.
 CASTELANUS, DAN., prop., 322.
 CAUWE, M. FZ., o. te Rotterdam, 174, 177.
 CAVALLERIUS, JOH., prop., 195.
 CELOSSE, JOH. (Celossa, Selossa), pr. te Ridderkerk, 31, 127, 129, 159, 161, 162, 174, 372, 394, 413, 430, 468, 493.
 CHIMAER, MATH., pr. te Zoeterwoude, 285, 369.
 CHURCH, G., 505, 506.
 CLAESSINCK, ALBR., o. te Buren, 373.
 CLARENBECK, N., prop., 195.
 CLARENBURG, ANTH. FZ., prop., 233.
 CLEEF, BR. v., o. te Woerden, 94, 236.
 CLEMENTIS, PETR., pr. te Korendijk (Goudswaard), 195.
 CLERUS, AL., 28.
 CLEVE, CORN., prop., 468.
 CLEVESTYEN, A. v., o. te Gorinchem, 200.
 CLINX, C., o. te Geertruidenberg, 65.
 CLOCK, RUTG. (Kloc), pr. te Nieuwerkerk, 159, 573, 493.
 CLOCK, VOLC., prop., 370.
 CLOOT, ZACH., o. te Leiden, 162.
 CLOPPENBURCH, JOH., pr. te Amsterdam, Brielle, 289, 303, 307, 308, 313, 369, 472, 473, 492, 496, 497, 515, 517.

- CLOUCK, ANDR., o. te Leiden, 372.
 CLUYT, D. Jz., o. te Schoonhoven, 130.
 COEDIJCK, HUGO, o. te Leiden, 287.
 COENEN, CONR., prop. 468.
 COETSIUS, JOH. (Coetius), pr. te Kuilenburg, 143, 144, 160, 172, 196.
 COLONIUS, DAN., pr. te Leiden, 127, 159.
 COLONIUS, PAUL. pr. te Leerdam, 130, 163, 496, 516.
 COLSTER, JOOST burgem. van Rotterdam, 335, 340, 342.
 COLVIUS, HENR., pr. te Ridderkerk, 160, 195, 495.
 COMMERSTEYN, ABR., o. te Brielle, 94, 200, 502.
 CONSTANTINUS, gewezen pr. in Oost-Indië, 367.
 COOL, F. Az., o. te Leerdam, 472.
 COOLHAAS, CASP., pr. te Leiden, 354.
 COOLWIJCK, ontvanger, 477, 502.
 COPIUS, THEOPH., pr. te Rijnsburg, 232, 233.
 COREN, W. Jz., o. te Woerden, 288.
 CORNELII, JOH. [Meeuwius], pr. te Naaldwijk, 32.
 CORNELISZ, ADR., 27.
 CORNELISZ, J., gew. Remonstr. pr. te Leimuiden, 126, 145, 169, 250.
 CORPUTIUS, ABR., pr. te Giesen-Nieuwkerk, 195, 232.
 CORSMANNUS, W., pr. te Baartwijk, 63, 493.
 CORTENHOUT, S. v., o. te Leiden, 65.
 COSTERE, JORIS DE (Coster), pr. te Abbenbroek, 33, 493, 517.
 COSTERUS, FR., Jezuiet, 147, 148.
 COURT, J. Wz. DE (de Cort), pr. te Nieuwenhoorn, 27, 33, 321, 369.
 COXIUS, JOH., pr. te Brandwijk, 418, 493.
 CRALINGIUS, JAC. (Crailingius, v. Cralingen), pr. te Woerden. 63, 93, 94, 112, 129,
 130, 159, 195, 200, 215, 232, 236, 237, 245, 274, 286, 321, 369, 373, 422, 437, 448,
 450, 451, 456, 463, 467, 472, 492, 497, 515.
 CRANENBURGIUS, FR., prop., 468.
 CRANIUS, HERM. (Cralius), prop., 370.
 CRAUWOLAER, PAUL, o. te Leiden, 235.
 CRAYESTEIN, SIM. v., schepen te Rotterdam, 212.
 CROLIUS, AEG., prop., 195.
 CROLIUS, H., pr. te Heikoop, 90, 288, 321, 326.
 CROMHOUT, N., president van het Hof, 98, 132, 135, 204, 248, 418.
 CROMHOUT, P. Cz., o. te Alkmaar, 396.
 CROON, JOH. (Cronius), pr. te Moordrecht, 118, 127, 471, 495, 516.
 CRUCIUS, NIC. (Cruycius), pr. te Bleiswijk, Dordrecht, 94, 321, 456.
 CRUYSKERCKEN, CORN., prop. 493.
 CRUJNSSEN, W., zie: Quirijnsz.
 CUNAEUS, P., 9.
 CUPERUS, JOH., pr. te Sleeuwijk, 370, 468, 516.
 CYRILLUS, patriarch v. Constantinopel, 401, 477, 502, 514.
 CYRILLUS, JOH., student, 475, 500.

D.

- DAMMAN, CORN., pr. te Oostvoorne, 233.

- DAMMAN, JOH. (Dammannius), pr. te Capelle, 89, 127.
 DAMMANNUS, SEB., pr. te Zutphen, 40, 237, 251, 252, 473.
 DANCKARTS, SEB., pr. te Amboina, 121.
 DELF, J. Jz., o. te Nieuwenhoorn, 27.
 DELIEN, NIC. v. D., pr. te Stad aan 't Haringvliet, 128.
 DEMETRIUS, DANIEL, pr. te Dordrecht, 31, 62, 159, 179, 195, 198, 199, 285.
 DERREMOUTIUS, JOH. (de Ramoutius), pr. te Leiden, 471, 480, 483.
 DES URSINS, MICH., o. te Leiden, 38.
 DIBBETZIUS, FR., pr. te Anthonie-Polder, 468.
 DIBBETZIUS, HENR. (Dibbezius, Dibbethius), pr. te Anthonie polder, Brielle, 233, 284, 468.
 DIBBETZIUS, JOH. (Dibbezius, Dibbecius), pr. te Dordrecht, 1, 25, 31, 40, 61, 99, 233.
 DIEU, CORN. DE, pr. te Nieuwveen, 33.
 DIEU, L. DE, pr. te Leiden, 418, 493, 495, 516.
 DINLAGEN, TH. (Dinxlaechen), pr. te Hoog-Blokland, Hardinxveld, 284, 468.
 DISSIUS, JAC., pr. te Het Woud, 90.
 DOLEGGIUS, TH., prop., 160.
 DONTLOCK, R., pr. te Poortugaal, 2, 233.
 DORISLAER, ABR. à (Dooreslaer, Doersla, Doorslaer, Dooreslagen), pr. te Enkhuizen, 3, 40, 95, 131, 374, 456, 460, 461, 473, 483.
 DORP, A. Jz. à, pr. te Rijnzaterwoude, 195, 326.
 DOUBLET, NIC., prop., 160.
 DRIEL, REIJN. v., 398.
 DUBBEL, zie: Doublet.
 DU BOYS, HUGO (de Bois), 340, 342, 453, 460.
 DU FRESNE, 7.
 DULLAERT, M. Pz., o., 177.
 DUMANUS, TH., prop., 195.
 DUNGEN, C. v., pr., 515.
 DU PIRE, DAVID, pr. te Babilonienbroek, 90.
 DURANDUS, PETR., 468.
 DUYNCK, raadpensionaris, 114, 115, 201, 306.
 DUYN, JAC., o. te Rotterdam, 288.
 DUYN, NIC., pr. te Zevenhuizen, 322, 493.
 DUCHOVIUS, JOH., prop., 285.

E.

- ECKIUS, JER. (Heckius), pr. te Besoijen, 232, 369, 468, 493.
 EDELWAERT, JAC., prop., 322.
 EDINGIUS, JOAN., prop., 322.
 EERST, VAN, zie: Theodori, G.
 EIZONIUS, JUL. (Eyssonius, Eisonius) [Huisinga], pr. te Lexmond, 32, 39, 89, 126, 200, 231, 232, 267, 516.
 ELSENIUS, PH. Dz., pr. 375.
 EMMIUS, WESS., pr. te Groningen, 131.
 ENTE, IS., prop., 160.
 EPISCOPIUS, JOH., 500.
 EPISCOPIUS, S., 51.
 ERASMUS, DES., 58.

EVERHARDI, SAM. (Everardi), pr. te Monster, 39, 66, 284, 321, 373, 394, 472.
 EVERWINUS, SAM. (Everwijn), pr. te Dordrecht, 285, 287, 323, 325, 371, 469.
 EVEVALERIUS, 338.

F.

FABRITIUS, H. (Fabricius), pr. te Leiden, 62, 65, 66, 89, 91, 93, 101—3, 111, 126,
 127, 195, 199, 203, 231, 232, 235, 237, 240, 274, 283, 286, 323, 325, 327, 367,
 369—72, 374, 413, 422, 428, 435, 438, 439, 451, 463, 467, 468, 478.
 FABRITIUS, H. (Fabricius), pr. te Ouderkerk, 112, 118, 130, 160, 195, 321, 469.
 FABRITIUS, HUB., prop., 195.
 FAGEL, FR., c. p., 327, 344, 351, 385, 392.
 FALCKOGIUS, JOH., pr. te Sliedrecht, 469.
 FALCONARIUS, CHR., pr. te Ginneken, 163, 233.
 FALCONARIUS, IS, zie: Valckenaer.
 FENACOLIUS, JOH. (Foenacolijs, Fenancolijs), pr. te Maassluis, 89, 93, 129, 287, 325,
 369, 468, 495.
 FLEMIN, JOH. (Flaman), pr. te Utrecht, 289, 436.
 FLEURKENIUS, JOH. MARTINI [Fleurkens], pr. te Oudendoorn, Geervliet, 159, 160,
 195, 232.
 FLOREN, JAN, o., 2.
 FLORIANUS, JAC., pr. te Zuidland, 32, 39, 62, 130, 159, 195, 236.
 FLORIANUS, JOH., pr. te Bleiswijk, 322, 369.
 FOCANUS, JAC., pr. te Bleskensgraaf, Vucht, 195, 235, 274, 287, 517.
 FODINAEUS, SAM., pr. te Delft, 285, 493.
 FOLPERTSZOON, C., o. te Gorinchem, 94.
 FORBRISIUS, Eng. pr. te Delft, 506.
 FRAXINUS, 7.
 FREDERICI AURICANUS, Edz., zie: Auricanus.
 FREDERICI, JOH., prop., 468.
 FRIESIUS, JOH. DE [de Vries], pr. te Kalslagen, 160.
 FRISIUS, HENR., prop., 322.

G.

GADDÛTS, P. (Gadyts), o. te Dordrecht, 93, 129.
 GAIMANS, CORN., prop., 233.
 GALLUS, ABR., pr. te Doeveren en Genderen, 468.
 GEBBERSHAGEN, JAC., verdreven pr. uit Duitschland, 365, 367, 422.
 GESTDORP, FR., o. te den Haag, 130.
 GELDER, ARN. v., prop., 516.
 GENIUS, ABR., pr. te Op- en Neder-Andel, 62, 369.
 GENIUS, IS, pr. te Keulen, Aken, Asch, 263, 296, 298, 322.
 GEORGI, JOH. (Gregorii), pr. te Zoetermeer, 129, 162, 325, 372, 391.
 GERRITZ, JORIS, o. te Brielle, 238.
 GERRITZ, P., d. te Kuilenburg, 172.
 GUYSTERANUS, H., pr. te Doeveren, Arkel, 160, 195, 232, 469.
 GUYSTERANUS, JOD, pr. te Gorinchem, 2, 469.
 GLYNT, H. DE, o. te Willemstad, 199.

- GOCH, JAC., 306.
 GOCH, J. AZ. v., o. te Rotterdam, 174, 177, 335, 340, 342.
 GODEFRIDI, JOH, pr. te de Lier, 128, 321.
 GOES, A. v. D., o. te Brielle, 496.
 GOES, JAC. v. of v. D., c. p. en o te Brielle, 66, 373, 430, 497.
 GORTZENIUS, AL., prop., 370, 488.
 GORTZENIUS, CAR., prop., 370.
 GOVERTSZ, P., o. te Ouderkerk, 112.
 GRAEFF, J. v. D., o. te Delft, 471.
 GREGORI, JOH, zie: Georgi.
 GROEN, TH., pr. te Vlijmen, 90, 159, 468.
 GRONENDIJK, J. Rz. v., o., 1.
 GROTSSEN, zie: Gortzenius.
 GRUTERUS, SAM. (Gruiterus), pr. te Delfshaven. 3, 31, 38, 40, 65, 79, 89, 129, 130, 159, 164, 194, 201, 213, 236, 274, 283, 284, 321, 323, 326, 327, 360, 370—74, 448, 454, 461, 467, 473, 492.
 GULDEMONDT, JOOST, o. te den Haag, 373.
 GUSBERTI, JOH. (Ghijsberti) [Vergeer], pr. te Waarder, Bodegraven, 32, 94, 127, 232, 493, 516.
 GUSBERTI, TH. (Gisberti), pr. te Meerkerk, 127, 369.
 GUSBERTSZ, G., o. te Woerden, 66.
 GYSIUS, DAN. (Gijs, Ghijs), pr. te Nijmegen, Koudekerk, 3, 287, 289, 321, 323, 325, 365, 371, 401, 402, 467, 468, 493, 495, 504, 508, 515.
 GYSIUS, JOH. (Gyseus), pr. te Streefkerk, 89, 127, 159, 162, 235, 516.

H.

- HAGA, C., gezant, 78
 HAGEN, J. v. D., pr. te Oosterwijk, Eindhoven, 90, 493.
 HAGIUS, IS., pr. te Delft, 31, 62, 65, 72, 99, 160.
 HAGIUS, MATH., zie: Havius.
 HAMBROECK, ANT., pr. te Schipluiden, 322, 493.
 HAMERUS, II., pr. te 's Gravendeel, 32.
 HAMERUS, TH., prop., 195.
 HAMEUS, BALD., pr. te Woubrugge, 370.
 HAMMIUS, G. prop., 128.
 HANCKIUS, JOH., pr. te Langeraar, 233, 321.
 HANECOPPIUS, C. (Hannecopius), pr. te Breda, 2, 39.
 HARBOLDUS of HERBOLDUS, 281.
 HARDENBERGIUS, JOH. Pz., pr. te Leiden, 369.
 HARINGKASPEL, P. Wz. v., vroetschap te Alkmaar, 395.
 HARLEUS, LEON, prop., 322.
 HARTOCH, ABB (Hertoch), pr. te Zwammerdam, Sluipwijk, 28, 33, 120, 154, 155, 171.
 HARTWIG, AD. (Hertoch), pr. te Zunderdorp en Stad aan 't Haringvliet, 321, 493, 496, 516.
 HASEUS, PETR., pr. te Zundert, 284, 285, 321, 373, 472.
 HASIUS, AND, pr. te Kralingen, Poortugaal, 69—72, 99, 128, 298, 496, 516.
 HATERT, CHR. AB (Hatart), pr. te Wijngaarden, 322, 493.
 HAVIUS, M. (Hagius), pr. te Heukelom, 32, 370.

- HECHTERMANS, H., gewezen kapelaan te Maaseyk, 11.
 HECKIUS, zie Eckius.
 HEER, TIM. en DE —, pr. te Schelluinen, 33, 321, 496, 516.
 HEINSIUS, JOH., prop., 468.
 HEL, ARN. AB (Hellijs), pr. te Jaarsveld, 32, 325, 371, 373, 380, 414, 428, 448, 449, 458, 459, 467, 468.
 HELLIUS, CASP., pr. te Aalburg, 63, 160.
 HENDERICKSZ, SAM. (Henderijksz, Henrici), zie: Vossel.
 HENNEKAERT, JER. (Hennecaen), pr. te Nieuwe Tonge, 369, 468.
 HENRICKSZ, JAN, pr. te Zwartewaal, 233.
 HENRICKSZ, GILLIS (Hendrickssen), 174, 177, 363.
 HERBERTSZ, D. HZ., afgezet pr van Gouda, 13, 24.
 HERMANS, Gw., d. te Rotterdam, 398.
 HERMANZ, D., zie: Herbertsz, D. Hz.
 HERTOOGH, AD., zie: Hartweg.
 HEURNIUS, JUSTUS, pr. te Kalslagen, 33, 66.
 HEUVEL, P. AZ. v. D., c. p., 237.
 HEYDIANUS, JOH., prop., 233.
 HEYDEN, CHR. v. D., 363.
 HEYNSBERGIUS, IS., pr. te Gouda, 118, 127, 160.
 HILLENIUS, C., pr. te Groningen, 3, 201.
 HILLENIUS, W., prop., 128.
 HIRCIUS, OL. de Bucq], pr. te Capelle, 163, 468, 472, 490, 493.
 HOBOS, ABR. (Hoobos), ziekentrooster en pr., 104, 107, 115, 160.
 HOECK, H., pr. te Eeten en Drongelen, 62.
 HOEY, G. v., o. te Gorinchem, 130.
 HOLLINGERUS, H., afgezet pr., 58.
 HOLTENIUS, W., prop., 285.
 HOMMIUS, FESTUS, pr. te Leiden, 1, 3, 38, 39, 48, 64, 68, 74, 77, 78, 102, 106, 129, 161, 162, 164, 166, 167, 175, 177, 194, 204, 205, 213, 247, 248, 284, 292, 301, 321, 328, 329, 376, 377, 490, 498, 499, 514.
 HONAERT, R. v. D. (Honert, Hooaert), c. p., 39, 131, 145, 163, 289, 376, 418.
 HONDIUS, H., o. te 's Gravenhage, 472.
 HOECHMOER, A. Dz., c. p. en o. te Schiedam, 326, 374.
 HOPE, MARGARETHA, 505, 506.
 HORDEN, D. Gz. v. D., o. te Heusden, 496.
 HORNHOVIUS, A., pr. te Eemnes, 179, 180, 215.
 HOUWENINGIUS, AMBR., pr. te Almkerk, 468, 493.
 HOUWENINGIUS, JOH. (Houweninge, Hoeningius, Hoeweningius), pr. te Werkendam, 94, 59, 284, 288, 370.
 HOUWENINGIUS, JOH., 370.
 HOVENAER, C. Jz., o. te Willemstad, 199.
 HOVIUS, JAC. (Houvijs), 69—72, 82, 114, 141, 167, 205, 249, 292, 293, 329.
 HUBERTI, M., zie: Bredius, M. Hz.
 HUGENSZ, R. (Huygensz), o. te Schoonhoven, 236, 240, 327.
 HUSINGA, zie: Eizonius.
 HULSIUS, BARTH., pr. te Cillaarshoek, 160, 284.
 HUTTENUS, ALB., afgezet pr. van Buren, 13.
 HUYBERT, A. DE, o. te den Haag, 66.

I.

ISFORDING, WILH. (Isverding), afgezet Remonstr. pr., 416.

J.

JACOBI, ABR., prop., 128.
 JACOBI, NIC., 242.
 JACOBSZ, DAVID, catecheseermeester, 278.
 JACOBSZ, JAN, o. te Delfshaven, 2, 163.
 JACOBSZ, MICH., o. te Hazerswoude, 111.
 JANSZ, CORN., pr. te Sluipwijk, 33, 196.
 JANSZ, DAN., o. te Goedereede, 27.
 JANSZ, L., 27.
 JANSZ, MICH., zie: Middelhoven, M. J.
 JANZEN, ADR., o. te Schoonhoven, 38.
 JARENSZ, L., o. te Heusden, 66.
 JEU, JAC. DE, pr. te Goudriaan, 471, 495, 516.
 JOACHIMI, BARTH., prop., 233.
 JOANNIS, JOAN., prop., 322.
 JOANNIS VIANENSIS, CORN., prop., 195.
 JOHANNIS, ADR., pr. te IJsselmonde, 63, 285, 321, 493.
 JOHANNIS, AMBR., pr. te Vlaardingen, 1, 38, 195, 231, 235, 274.
 JOHANNIS, FL. [Nilenius], pr. te Kralingen, 232, 481.
 JOHANNIS, JAC., zie: Oosterwijk.
 JONG, ADR. DZ. DE, oudburgemeester te Alkmaar, 395.
 JONG, ROB. DE, zie: Junius.
 JORISZ, D., o. te Schiedam, 26, 236.
 JUNIUS, FR.?, 182.
 JUNIUS, IS., pr. te Katwijk a. d. Rijn, Delft, 1, 10, 62, 65, 72, 79, 80, 99, 126, 127, 158, 164, 195, 287, 289, 321, 323, 325, 327, 333, 334, 340, 369, 370, 374, 390, 439, 440, 467, 471, 473, 485, 492, 494, 495, 497, 515.
 JUNIUS, ROB., vertrekt als pr. naar Indië, 284, 285.
 JUSTINI, AZ., zie: Peu de vin.

K.

KABELJAU, zie: Cabeljau.
 KEMNERUS, JOH., prop., 468.
 KENNEWEGH, ABR. (Kennewech), pr. te Loosduinen, 163, 200.
 KERCHOVE, JAC. V. D. (Kerckhoven), pr. te Polsbroek, 236, 468.
 KIEFF, EV., pr. te Nieuwland, Hoornaar, 90, 369.
 KINSCHOT, CASP., c. p. en o. te den Haag, 95, 114, 200.
 KLOC, zie: Clock.
 KNEFELII, JOH., 263.
 KNUTIUS, EL., prop., 233.
 KOLVIUS, zie: Colvius.
 KOSTER, DE, zie: Costere, de.
 KRAJESTEYN, S., vroetschap te Rotterdam, 152.

KUCHLINUS, HERM., pr. te Leiden, 31, 160.

KUIVIUS, JOH., prop., 233.

KUPERUS, zie: Cuperus.

KWF, zie: Kieff.

L.

LA CAVE, JOS. DE (Cava), pr. te Kuilenburg, 207, 208, 232, 250, 284, 288, 294, 321, 323, 324, 326, 371, 406, 468, 472, 492.

LAER, BERTR. à, pr. te Tiel, 327.

LAET, J. DE of LATIUS, o. te Leiden, 4, 48, 74.

LAET, IJSBR. DE, pr. te Wassenaar, 288, 326, 369, 468.

LAFAILLE, P. (Lafailie), pr. te Koudekerk, 127.

LAGERIUS, JAC. of LOSIERIUS, prop., 322.

LAMOTIUS, JOH., pr. te 's Gravenhage, 4, 48, 75, 102, 136, 159, 166, 195, 285.

LANIUS, C., pr. te 's Gravenmoer, 62, 196.

LA PLANCE, NIC. DE, pr. te Kampen, 374, 413.

LAREN, DAN. v., pr. te Vlissingen, Arnhem, 119.

LATIUS, J. IJZ., prop., 517.

LAURENTI, TH., pr. te Pietershoek, 31, 62.

LEENDERSZ, G., o. te Leiden, 129.

LEEUWEN, C. MZ. v., zie: Mathijssen.

LEEUWIUS, ABR. (Leuwius), pr. te Rijswijk, 2, 31, 62, 90, 94, 126, 131, 155, 158, 164, 200, 222, 231, 236, 267, 283, 311, 422, 472, 492, 493, 496, 497, 516, 517.

LEEUWIUS, G. (Leuwius), pr. te Voorburg, 160, 326, 373, 395, 467.

LEEUWIUS, JAC. (Leuwius), pr. te Rotterdam, 65, 89, 94, 98, 112, 115, 127, 130, 159, 194, 220, 236, 256, 270, 288, 323, 332, 336, 337, 341, 343, 360, 402, 411, 412, 418, 424, 429, 430, 432, 433—5, 438, 439, 444, 482, 504.

LEEUWIUS, JOH., pr. te Ter Heyden, 195, 322, 472, 493, 497.

LEEUWIUS, TH. (Leuwius), pr. te Pernis, 160, 472, 496.

LEMANNUS, C., prop., 128.

LENNIUS, JOH., pr. te Prinseland, 90, 94, 127, 131, 159, 163, 195, 200, 232, 406, 407, 477, 503, 505.

L'EMPEREUR, JOH. (Lempereur), pr. te Brielle, den Haag, 232, 235—37, 274, 284, 289, 290, 369, 468, 493, 496.

LEMPEREUR, PETR., pr. te Hellevoet, 285.

LENARTSZ, D., o., 25.

LENIERS, HUB., pr. te Alblas, 494.

LEO, ANTH., pr. te Schoonhoven, 38, 62, 65, 89, 95, 126, 159, 471, 492, 495.

LEO, HENR., 508, 509.

LEO, L., pr. te Nijmegen, 66, 87.

LEONIS, H., verzoend Remonstr. pr., 463, 464.

LEONINUS, CORN., pr. te Wijk bij Duurstede, 131, 139, 146.

LETTINGIUS, CORN., prop., 370.

LEUVIUS [Leurius?], gew. Remonstr. pr., 242.

LIBAR, JAC (Liebaert, Lybaert) [Liebaan]. pr. te Bleiswijk, 321, 370.

LIGERUS, pr. te Constantinopel, 477.

LINDE, v. D., zie: Arnoldi

LINDT, M. E. DE, o. te Rotterdam, 461.

- LINGEN, HENR., prop., 493.
 LODENSTEYN, JOH. à, pr. te Zoeterwoude, 93, 129, 159, 195, 235, 256, 322.
 LOENIUS, 492.
 LOON, EGB. v., o. te Geertruidenberg, 495.
 LOOR, J. CORN. DE, pr. te Franckenthal, 365.
 LOORIUS, P. (Lorius), pr. te Asperen, Woudrichem, 66, 127, 195, 200, 214, 236, 283.
 LOSECATIUS, CHR., pr. te Roosendaal, 39, 66, 90, 127, 159, 195, 232, 288, 325, 326, 516.
 LOTIUS, EL., pr. te Geertruidenberg, den Haag, 517.
 LOVEREN, MICH. v. D. (Looveren, Loeveren), pr. te Waddinxveen, 32, 39, 44, 63, 160.
 LOWICH, DAV. (Lauwickius), pr. te Barendrecht, 516.
 LUBBERTI, JOH., prop., 233.
 LUCAE, JOH., afgezet Remonstr. pr., 368, 394, 491.
 LUDINGIUS [Loedingius], Remonstr. pr., 242.
 LUDOVICUS, MATH., verdreven pr. uit Duitschland, 365, 367, 422.
 LUITZ (Luts, Luyts), 331, 367, 378, 422.
 LUPARDUS, MICH., prop., 233.
 LUPERIUS, PETR., prop., 468.
 LUTHER, M., 148.
 LYDIUS, BARTH., pr. te Dordrecht, 3, 11, 31, 47, 73, 74, 89, 100, 106, 127, 227, 293, 322, 367, 386.
 LYDIUS, IS., pr. te Papendrecht, 370, 493.
 LYDIUS, JOH., pr. te Oudewater, 1, 89, 93, 114, 123, 127, 130, 138, 172, 184, 194, 197, 232, 387—89, 391, 393, 495.
 LYDIUS, MART., pr. te Aalburg, 468, 493.

M.

- MACLINIUS, DAN., prop., 517.
 MAERTENSEN, G., o. te Rotterdam, 152, 174, 177.
 MAGERUS, P., pr. te Brielsch Nieuwland, 370, 468.
 MALSENIUS, AL. (Malzenius), pr. te Acquoy, 33, 63, 159, 285.
 MAN, ADR. DE, pr. te Everdingen, 321, 496, 516.
 MARKINIUS, CORN. (Marlinius), pr., 171, 207.
 MARLANDUS, NATH. [Maarland], pr. te Schiedam, 94, 101, 111, 114, 127, 469.
 MARTINI, ARN., pr. te Zundert, Oosterhout, 63, 200, 237, 369, 493, 497.
 MARTINI, NIC. [Scheer], pr. te Leidschendam, 471, 492.
 MARTINUS, JOH., zie: Fleurkenius.
 MARVAEUS, prop., 322.
 MASSIUS, DAV. [Macijs], pr. te Hedikhuizen, 63.
 MAST, G. GZ. v. D., o. te Brielle, 326.
 MASURELIUS, CHR., gew. pr. te Oude Niedorp, 159.
 MASURIUS, PAUL., pr. te Groot-Ammers, 199, 232.
 MATHJUSSEN, CORN. [van Leeuwen], pr. te Boskoop, 325.
 MAXIMILIAEN, A., o. te Rotterdam, 199.
 MEER, ABR. v. D., c. p., 163, 200.
 MEER, ARN. v. D., prop., 128.
 MEERLAND, R. EL. v., o. en burgemeester van IJselstein, 164, 496.
 MEEUWIUS, zie: Cornelii.
 MEFAUTIUS, JOH. (Mefaut), pr. te Rockanje, 160, 321.

MEHEN, E. v., pr. te Harderwijk, 131.
MENNING, MICH., o. te Gorinchem, 39.
MENNINGIUS, ARN. (Meningius), pr. te Hedikhuizen, 195, 232, 495—97.
MERLINUS, zie: Martinus.
MESSU, NIC., prop., 468.
METEREN, E. v., 4, 48, 75, 102, 136, 166, 204, 205, 248.
MEURSIUS, JAC., pr. te Loosduinen, 233.
MIDDELHOVEN, ABR., prop., 160.
MIDDELHOVEN, DAN., prop., 468.
MIDDELHOVEN, FL., pr. te Kamerik, Scheveningen, 128, 130, 195, 232.
MIDDELHOVEN, IS. à, prop., 285.
MIDDELHOVEN, M. Jz., pr. te Voorschoten, 1, 32, 512.
MIDDELHOVEN, NATH, pr. te Katwijk aan Zee, Rotterdam, 128, 478, 481, 482, 517.
MIDDELHOVEN, SAM., prop., 468, 512.
MILDE, JAC. DE, pr. te Oostvoorne, 160, 284.
MILLER, M., o. te den Haag, 496.
MILLINGEN, H. v., o. te Delft, 495.
MINNIUS, JAC., prop., 128.
MISPELBOEM, HFNR. (Mispelblom), pr. te Chaam en Ginneken, 233, 237, 274, 288, 296.
MODAEUS, LAUR., pr. te Wijk bij Duurstede, den Haag, 164, 172, 285, 288, 307, 321, 323, 367, 369, 418, 422, 472, 483, 485, 492.
MONSSERRATTE, MICH. (Monserrato, Montseratte), bekeerd kath., 400, 477, 502.
MONTANUS, P. [v. d. Berg], pr. te Nieuwenhoorn, 63, 200, 369, 468, 496.
MONTANUS, SAM. [v. d. Berge], pr. te Wateringen, 32, 130, 163.
MOSES, P., pr. te Rotterdam, 160.
MUSCH (C.), 177.
MUUSHOLIUS, ABR. (Musenholius) [Meusenhol], pr. te Breda, 32, 131, 235.
MUL, D. Cz. v. d., o. te Woerden, 130.
MULLEN, A. v. d., c. p. en o. te Woerden, 131, 496.
MVLIIUS, JAC. of JOH. (Milius), verdreven uit den Palts, 263, 298, 321, 369.

N.

NAEVIUS, JOH., prop., 473.
NAGGE, D. Jz., d. te Nieuwenhoorn, 27.
NARSIUS, JOH., gew. pr. te Bommel, 13.
NASSAU, GR. ERNST v., 465.
NASSAU, GR. WILLEM v., 321.
NATHEUS, MARC., zie: Notheus.
NAVIUS, JOH., prop., 160.
NEANDER, P., pr. te Giessen, 32, 232.
NICASIUS, JOH., pr. te Fijnaart, 233.
NICOLAI, BARTH. [Piscator], pr. te Gouda, 1, 38, 159, 325, 516.
NICOLAI, FRANC. [de Wael], pr. te Almkerk, 's Hertogenbosch, 127, 321.
NICOLAI, MART. [Scheer], pr. te Lier, 38, 44, 62, 65, 66, 89, 95, 103, 111, 112, 126, 131, 162, 174, 194, 198, 199, 231, 283, 285.
NIELENIUS, FL. (Nilenius), zie: Johannis, Fl.

- NIENRODE, PETR. (Nieuroo, Nyenroo, Nieuroode, Nyenroode, Nierode, Nieurodius, Niewenroy), pr. te Rotterdam, 38, 40, 43, 61, 62, 67, 69, 70, 89, 90, 95, 99, 101, 106, 114, 115, 152, 159, 174, 177, 198, 199, 222, 231, 235, 237, 258, 270, 283, 289, 311, 326, 332, 336, 338, 340, 341, 343, 395—400, 402, 410—12, 418, 422—24, 429, 430, 432—35, 438, 439, 441, 442, 444—46, 457, 466, 482.
- NIEULANDT, R. v., o. te den Haag, 326.
- NOBEL, H., burgem. te Rotterdam, 212.
- NOCKE, P Mz., o., 2.
- NOLTHENIUS, GEORGE of JORIS, pr. te Bommenede, 468, 493.
- NOLTHENIUS, H., pr. te Bommenede, 2, 39, 89, 94, 103, 123, 126, 127, 130, 144, 158, 198, 200, 222, 231, 232, 236, 240, 270, 284, 311, 326, 469.
- NOTHEUS, MARC., gew. Remonstr. pr., 228, 261.
- NUYSIUS, CASP., pr. te Waspik, 196.

O.

- ODOUSIUS, P., prop., 160.
- ONEDIGER, NIC., prop., 468.
- OOSTERWIJK, JAC. AB of JACOBUS JOHANNIS, pr. te Nooddorp, 90, 495.
- OOSTERWIJK, VOLK. AB, prop., 160.
- OUDHEUSDEN, S. AZ. v., o. te Heusden, 236.
- UDHOVIUS, JAC. [v. Oudenhoven], pr. te Aalburg en Lekkerkerk, 195, 468.
- OUZEEL, M. (Ousseel), o. te Leiden, 199, 471.
- OVINGIUS, R., pr. te Groningen, 67, 87, 289.

P.

- PALLACHE, IS., bekeerde Jood, 400.
- PALLACHE, JOS., agent van Marokko, 400.
- PALLACHE, SAM., agent van Marokko, 400.
- PALUDANUS, A., pr. te Crevecoeur, 160.
- PALUDANUS, C. Wz., pr. te Noorden, 154, 155, 196.
- PALUDANUS, E., pr. te Nieuw-Lekkerland, 321, 369.
- PALUDANUS, JOH., pr. te Herpt en Hedikhuizen, 24, 25, 228, 261.
- PALUDANUS, P., pr. te Papendrecht, 60, 469, 487.
- PANDEGHEM, JOH. à, pr. te Dirksland, 369.
- PANDELAER, GILLIS, o. te Oud-Beijerland, 372.
- PASSABANDT, GERH., prop., 370.
- PAULINUS, JOAN., prop., 322.
- PAUW, GOD., pr. te Bunschoten, 327.
- PELANUS, CORN. (Polanen), pr. te Charlois, 159, 195, 373, 517.
- PELTIVS, JOH., pr. te Schipluiden, Schiedam, 31, 65, 69, 93, 190, 235, 284, 321, 372, 373, 435, 446, 463, 467, 468, 470—72, 480, 484.
- PENIUS, ABR. (Pemius), prop., 322.
- PENIUS, SAM., pr., 90.
- PENTEVINCK, zie: Peudevin.
- PERKINSIUS, 182.
- PERSIJN, R. v., c. p., 66, 95—97, 111, 132, 418.
- PETERSON, P., Eng. pr. te Rotterdam, 506.

- PETRAEUS, HENR., prop., 468.
 PETRAEUS, JOH. (Petreus), pr. te Zevenhuizen, 31, 38, 163, 199, 222, 233, 288, 289, 321, 325, 326, 369, 371, 406, 493.
 PETRI, ROD., pr., 307.
 PETRI, VICT., pr. te Zwolle, 473.
 PETUS, JOH., prop., 285.
 PEUDEVIN, AZ. JUSTINI (Pentevinck, Az. Justini, Peudevyn), pr. te Rockanje, 66, 89, 94, 163, 288, 377, 472, 492.
 PHILIPPI, M. A., bekeerling, 463, 478.
 PIETERSZ, G., o. te Woerden, 200.
 PIETERSZ, M., 174.
 PISCATOR, ANT., 78.
 PISCATOR, zie: Nicolai, Barth.
 PISTORIUS, WILH. (Pystorius), pr. in West-Indië, 233, 322, 484, 504.
 PITHOUW, EV., o. te Kuilenburg, 326.
 PLACCARDUS, P., pr. te Brielle, 128, 370.
 PLANCIUS, IS., pr. te Gouda, 184, 469.
 PLANCIUS, PETR., pr. te Kampen, 289, 309.
 PLASSIUS, JOH., pr. te Capelle, 160, 232.
 PLOMP, J. Gz., 140.
 POLANUS, JAC., pr., 231.
 POLYANDER, JOH., hoogleeraar, 293, 307, 418, 508.
 POMERANUS, GERBR., pr., 284, 321, 516.
 POMERANUS, GUALT. (Pomeranus à Schaegen), pr. te Leur, 32, 63, 326, 369, 373, 406, 516.
 POPPIUS, E., afgezet Remonstr. pr., 123.
 PORTA, CH. à, pr. te Blokland, 62.
 PORTENIUS, P. (Portenus, Portengius), pr. te Besoijen, 's Gravenmoer, 32, 321, 369, 516.
 PRINCE, SAM. DE, afgezet Remonstr. pr., 204.
 PRINCIUS, ANDR., prop., 233.
 PROËLIUS, HEND. (abusief Joh.), pr. te Pijnakker, 1, 372, 413, 471, 493, 516.
 PRUSCENSIUS, G. (Pruschenkius, Pruscenckius, Pruischenckius), verdreven pr., 332, 367, 379, 422, 478.
 PUYCK, NIC., burgem. te Rotterdam, 306, 334, 335.
 PYLIUS, P. (Pilius), pr. te Ooltgensplaat, 2, 32, 62, 66, 130, 163, 284, 321, 516.
 PYRE, DAV. DE (de Piere), pr. te Babilonienbroek, 516.
 PYTHIUS, JOH. (Pitius), pr. te Zwartewaal, 159, 232.
 PYTHIUS, SAM. (Pitius), pr. te Waarder, 159, 268, 302, 321, 472.

Q.

- QUEBORN, C. Gz. (Quereborn), o. te Rotterdam, 460.
 QUIRINSZ, W. (Crijnsen, Crijnsen, Crijnsz, Quirings), pr. te Brielle, 2, 94, 163, 174, 175, 194, 200, 220, 222, 288, 321, 369, 373, 422, 427, 448, 461, 472, 485.

R.

- RADEUS, ADR. (Raderus), pr. te Tiel, 497, 508.
 RADEUS, DAN., prop., 517.

- HAMPUS, CORN.**, prop., 322.
HAVESWAY, JOH. (Ravensway), pr. te Kuilenburg, 12, 172, 250.
REBUFFUS, ES. (Retulsus), pr. te Brielsch-Nieuwland, 160, 195, 370.
RECK of REECK, ABR. DE. o. te Gorinchem, 258.
REETMAKER, JOH., prop., 253.
REUS, ABR. DE. oud-burgem. v. Rotterdam, 212.
REVIUS, JAC., pr. te Deventer, 327, 436.
REVULSUS, zie: Rebuffus.
RIBBIUS, GERL., prop., 517.
RIBBIUS, W., pr. te Zevenhoven, 288, 369, 468, 516.
RIDDERUS, JAC., pr. te Warmenhuizen, Middelbarnia, 11, 159, 195, 232, 373, 468, 493.
RIVETUS, ANDR., hoogleeraar, 293, 476, 501, 515.
ROBBERSZ, J., o. te Rotterdam, 152.
ROBBRECHTSZ, W., o. te Vianen, 163.
ROELANDTS, P. (Roelans), 59, 77, 107, 140.
ROELANDUS, JAC. (Rolandus), pr. te Amsterdam, 134, 165, 202, 203, 246, 247.
ROMBOUTSZ, DAN., o. te Rotterdam, 398.
ROMBOUTSEN, D., o. te Delft, 93.
ROMSWINCKEL, MATTH., prop., 516.
ROO, W. DE, prop., 195.
ROSAEUS, HENR., pr. te den Haag, 2, 3, 31, 37, 94, 128, 163, 164, 175, 194, 201, 231, 237, 249, 326, 349, 363, 366, 371, 383, 467, 473, 480, 483, 492, 497, 515, 516.
ROSAEUS, HENR., pr. te Wateringen, 233, 321, 322.
ROSAEUS, JOH., pr. te Lekkerkerk, Zijderveld, 32, 62.
ROTARIUS, EL., pr. te Wijk, 90, 195.
ROTTEVEEL, D. Jz., o. te Delft, 287.
RULEUS, HENR., prop., 493.
RULEUS, JOH., prop., 493.
RUPA, baron VAN, 306, 331.
RUSSIUS, N. (Russus, Rhusius, Ruschius), pr. te Ouddorp, Anthonie-polder, 33, 57, 58, 233.
RUTEAU, ABR. (Rutieu), beroepen pr. te Brielsch-Nieuwland, 135.
RUTGERS, J., gezant van Zweden, 145, 168.
RUTINGIUS, SIM., prop., 322.
RUCKELEM, JOH. [v. Richlem], pr. te Simonshaven, 516.
RUCKMAECKER, N., zie Tijckmaker.
RUSBERGHUS, FR., prop., 285.
RUSWICK, BENJ. (Rijswijk), pr. te Rotterdam, 160, 174, 177, 232, 284, 332, 336, 337, 340, 341, 343, 383, 384, 397—99, 402, 408—15, 418, 424, 425, 435, 442, 444, 446, 447, 455, 456, 482, 485.

S.

- SANDERUS, JOSUA**, pr. te Heerjansdam, 284, 321.
SAS, D., d. te Kuilenburg, 143.
SAS, JOH., o. te Gouda, 325, 340.
SCHAPPERUS, JAC., prop., 170.
SCHAERLAECKEN, P., pr. te Papendrecht, 127.
SCHAETZ, BART. (Schatz, Schaets), pr. te Tricht, 32, 63, 127, 200, 232, 284, 468.

- SCHAGEN, à, zie: Pomeranus.
 SCHAPENBERGIUS, LAMB., prop., 322.
 SCHEER, zie: Martini en Nicolai.
 SCHELDINUS, WILH., prop., 370.
 SCHELLINGIUS, PAUL., prop., 285.
 SCHEVENHUYSE, HERM., pr. te Hoornaar, Werkendam, 128, 468, 472.
 SCHIE, CHRIST. v., schepen te Rotterdam, 212, 340, 342.
 SCHIE, W. H. v., 461.
 SCHONEBERGIUS, JOH. (Schonenburch), pr. te Aduard, Garnwerd, 3, 40, 164, 167, 327.
 SCHOOR, J. PZ. v., o. te Brielle, 39, 236.
 SCHOONHOFFMAN, M. R., o. te Gouda, 495.
 SCHOUTENS, SAM., prop., 493.
 SCHOUTET, JOH. Jz., d. te Alkmaar, 396.
 SCHOUW, C. RZ., o. te Dordrecht, 287.
 SCHUIRE, E. v. D. (v. d. Scheuer, v. d. Schuere), c. p., 39, 473.
 SCHUTTENIUS, EV., pr. te Zwolle, 436.
 SCHUYLIUS, EV. (Schulius, Schuyll, Schuilius), pr. te Oudbeijerland, Schiedam, 's Hertogenbosch, 62, 65, 89, 268, 318, 359, 360.
 SCHUYLIUS, HERM. (Schulius), pr. te Maastrand, 195, 284.
 SCHUYLIUS, WYN. (Schulius, Schuilius), pr. te Scheveningen, 39, 44, 61.
 SEBASTIAENSZ, ADR., o. te Oudewater, 287, 309, 388—93.
 SELOSSA, zie: Celosse.
 SEVENHUSIUS, G. (Sevenhusen, Sevenhuisius), pr. te Schoonhoven, 1, 31, 34, 287, 323, 325, 327, 360, 365, 370, 372, 374, 400, 405, 418, 424, 426, 435, 440, 448, 453, 461, 467, 473, 478, 481, 482, 492, 493.
 SEVENHUYSIUS, zie: Schevenhuyse.
 SEVERIJNS, FR., o. te Leerdam, 200.
 SIBEMA, BOUR., pr. te Schiedam, 493, 496, 516.
 SIMONIDES, C. (Symonides), pr. te Klundert (Niervaart), 31, 38, 162, 199, 231, 284, 325.
 SIMONSZ, ADR. (Symonsz), gew. Remonstr. pr., 53, 59, 88.
 SIMONSZ, A., d. te Ouderkerk, 112.
 SITTER, D. LZ. DE., o. te Goederede, 472.
 SIXTI, R., pr. te Hoorn, 40, 67, 164, 201.
 SLATIUS, H., gew. Remonstr. pr. te Bleiswijk, 317, 346.
 SLATIUS, JOH., pr. te Vlijmen, Heusden, 32, 163, 200, 231, 373, 395, 458, 459.
 SLUTER, G. Jz., o. te Kuilenburg, 143, 172.
 SMETIUS, JOH. (Smitt), pr. te Nijmegen, 95, 289, 318, 473.
 SMOUT, A., pr. te Amsterdam, 352.
 SNEL, JOH., o. te Delft, 129.
 SNELL, H. AZ., o. te Delft, 38.
 SNELLIUS, ADR., pr. te Alkmaar, 473, 497, 504, 508.
 SNELLIUS, JOH., pr. te Overschie, 160, 232.
 SNOUCK, ABR. (Snoeckius), pr. te Stolkwijk, 65, 284, 287, 465.
 SOETE, JOH., pr. te Westmaas, 32.
 SOETENS, P. (Sotens), pr. te Hooge en Lage Zwaluwe, 159, 231, 284, 321, 468, 494.
 SOMERUS, W., pr. te Alkmaar, 396.
 SONNEVELDIUS, GIO. (Sonneveldt, v. Sonneveldt), pr. te Delft, 38, 43, 89, 127, 162, 164, 175, 194, 208, 231, 267, 469.
 SONNEVELT, JOS. à, pr. te Asperen, 160, 195.

- SOPHANUS, JOH., pr. te Lent, Fijnaart, 128, 195, 231.
 SPEXUS, ABR., pr. te Willemstad, 93, 99, 160.
 SPILIARDUS, JOH. (Spielgardus, Spyliardus), pr. te Gorinchem. 130, 182, 232, 236, 274, 288, 309, 323, 360, 472, 473, 492, 494, 496, 516.
 SPRANCKHUYSEN, DION. (Spranckhusius), pr. te Woudrichem, Delft, 31, 39, 62, 64, 66, 72, 78, 79, 89, 126, 199, 231, 284, 307, 361, 365, 371, 404, 419, 450, 451, 458, 460, 461, 516.
 STADIUS, JOH., 506, 507.
 STALIUS, TH., pr. te Delft, 62.
 STAMPERIUS, LEV., pr. te Ouddorp, 90.
 STANGERUS, JOH., afgezet pr. v. Schipluiden, 12, 45, 78, 108.
 STERCKE, JER. DE (Sterk), pr. te Hillegersberg, 65, 89, 127, 159, 199, 236, 283, 369, 456, 460, 461, 468.
 STERMONT, PETR. (Stermontius, Sturmontius), pr. te Hazerswoude, 111, 372, 413, 430, 446, 448—50, 467.
 STEUR, J. DZ., o. te Gouda, 93.
 STEYARD, PETR., pr. te Hekelingen, Nieuw-Helvoet, 493, 516.
 STEYN, C. Jz. v., o. te Oudewater, 65.
 STRASELIUS, FR. (Stratelius), pr. te Scheveningen, 233, 369, 496.
 STRUTHAGEN, PETR., Duitsch pr., 321.
 STUART, C., pr. te Zundert, 128.
 STIJL, PETR. v. D., prop., 516.
 SWAENSWIJK, C. Rz., o. te Gouda, 184.
 SWALMIUS, ARN., pr. te 's Gravezande, 66, 94, 127, 159, 236, 288, 303, 307.
 SWALMIUS, EL., pr. te Schiedam, Amsterdam, 2, 7, 25, 26, 31.
 SWALMIUS, H., pr. te Delft, Haarlem, 1, 31, 61, 67, 70, 89, 237, 289, 290, 404, 419, 450, 451, 458, 460, 461, 497.
 SWALMIUS, JOH., pr. te Valkenburg, 63.
 SWALMIUS, VICT., prop., 370.
 SWANENBURCH, P. Cz., o. te Dordrecht, 227, 471.
 SWARTENIUS, H. (Swertenius), pr. te Erichem, 66, 90, 94, 127, 288, 507, 508, 516.
 SWAVIUS, ANDR., pr. te Utrecht, 237, 249, 260, 265.
 SWERIUS, JAC., o. te den Haag, 94.
 SYMONIS, TH. (Simonis), bekeerling, 478.
 SYNDERENUS, ARN. [Sinderus], pr. te Leiderdorp, 38.

T.

- TAURINUS, JOH., pr. te Maasland, 201, 220—22, 258, 259, 296, 329, 330, 377, 475.
 TAYUS, JOH. (Taius), pr. te Nieuwpoort, 65, 93, 118, 162, 199, 370.
 TEELINCK, E., 186.
 TEELINCK, W., pr., 186.
 TEGULARIUS, HERM., prop., 195.
 TELING, J. Jz., o. te Brielle, 66.
 TETTERODE, C. (Tetrode, Tethrode, Tetterodius), pr. te Hoogmade, 129, 321, 369, 372, 471.
 TEXELIUS, TH., prop., 322, 483, 484.
 TEYSTERBAEN, JOH. (Teysterbandt, Teisterbant), bekeerling, 268, 305, 331, 378.
 THEODORI, GIBBO [van Eerst]. pr. te Schoonrewoerd, 237, 288, 323, 360, 373, 467.

- THEUNEMANS, AMBR., pr. te Warmond, 235, 287.
 THIERENSZ, J. Jz. (Tyrings), o. te Delft, 372.
 THOMASZ, D. (Thomassen) [Boon], pr. te Spijkenisse, 32, 62, 284, 288, 321, 326.
 THYSIUS, A., hoogleeraar, 4, 293, 508.
 TILBURG, H. Nz., o. te Rotterdam, 38.
 TILENIUS, ABR., 263.
 TIMMERMAN, JOH., pr. te Haastrecht, 370, 517.
 TIMMERMAN, JONAS, pr. te Benschop, 2, 25, 39, 321, 369.
 TOL, J. Mz. v., o. te Leiden, 93.
 TOLEN, P., prop., 160.
 TORRENTIUS, ABR. [v. d. Beeke], pr. te Uitwijk, 90.
 TRIGLANDIUS, JAC., pr. te Amsterdam, 3, 25, 131, 164, 174.
 TURRETTINUS, B., pr. te Genève, 61.
 TUYL, A. v., o. te Buren, 237.
 TYBOUT J. LZ., o. te Gorinchem, 472.
 TYCKMAKER, N. (Rijckmaecker), pr. te Geervliet, 160.
 TUSSEN, JAN, o. te Delfshaven, 496.

U.

- UBELMANNUS, ANT. (Welmanus), prop., 322, 367, 422.
 UCHTMANNUS, CH. (Uchtemannus), pr. te Groningen, 40, 374.
 URSINUS, 266.
 URSINUS, HERM., prop., 468.
 UUTHOUCK, P. Hz., o. te Rotterdam, 472.

V.

- VALCKENAER, Is. (Valckenarius), pr. te Nieuwveen, 128, 232, 373.
 VECHNERUS, DAV., 506, 507.
 VEDELIUS, N., hoogleeraar, 508.
 VELDEN, JUST. à (à Velde), pr. te Zijderveld, Jaarsveld, 196, 373, 472, 493, 517.
 VELDUS, ABR., pr. te Veen, 127, 510, 516.
 VELSIUS, SAM., afgezet pr. v. Wijchen, 11.
 VELTHUYSEN, JOH. (Velthusen, Velthusius), pr. te Gorinchem, 159, 163, 326, 373, 394, 413, 422, 437, 439, 440, 448, 450, 451, 467.
 VELTIUS, SAM. (Velzuis), pr. te Aarlanderveen, 159, 232, 236, 288, 321, 467, 468, 516.
 VEREYCK, HANS, 174, 177.
 VERGEER, G. Gz., o. te Woerden, 373, 472.
 VERGEER, J. Gz., zie: Ghijsberti.
 VERHOEVEN, W. (Verhoven, Verhouvius), pr. te Ter Heijden, den Haag, 2, 63, 233.
 VERSTEGUS, GER. (Verstegen, Verstegius), pr. te Nieuw-Lekkerland, Oudbeijerland, 7, 38, 48, 58, 62, 65, 69, 72, 75, 89, 99, 103, 126, 137, 199, 235, 240, 270, 283, 284, 321, 325, 372, 395, 437, 467, 493, 516.
 VERSTEGIUS, SAM., prop., 195.
 VERVAECK, M., o. te Brielle, 163.
 VERVOORN, R. (Vervoren), pr. te Piershil, 33, 326, 373, 437, 468, 493.
 VERVOREN, JAC., o. te Gorinchem, 373.
 VESSEN, G. v., o. te Dordrecht, 227.

- VINCENTIUS, BERGHEIUS, pr. te Wijk bij Duurstede, 473.
 VINCK, GAB., prop., 128.
 VINCK, GER., prop., 516.
 VINCK, H., o., 2.
 VINCKIUS, H. of J. H. (Vincius, Viucken, Vynckius), pr. te Zevenhoven, Woerden, 39, 66, 127, 130, 159, 200, 232, 284, 287—89, 309, 323, 360, 468, 493, 496, 516.
 VLIGERIUS, P. (Vliegerius), pr. te IJselstein, 39, 66, 159, 200, 231, 237, 240, 274, 283, 284, 326, 373, 390, 391, 427, 428, 435, 440, 448, 454, 461, 467, 473, 492, 497, 515, 516.
 VOETENS, P., pr., 127.
 VOETIUS, D., pr. te Dussen, 63.
 VOETIUS, G., pr. te Heusden, 66, 91, 94, 97, 101, 106, 116, 182, 236, 240, 247, 253, 265, 270, 283, 284, 289, 290, 303, 307, 308, 316, 323, 327, 332.
 VOGELIUS, H., pr. te Buurmalsen, 159, 195, 237, 516.
 VOGELIUS, JOH., pr. te Waspik, 160, 195, 284, 471, 493, 516.
 VOGELSANCK, JOH., pr. te Vianen, 321, 493.
 VOGELSANCK, R., prop., 517.
 VOGELSANG, L., pr. te Vianen, 2, 91, 97, 115, 126, 127, 130, 139, 158, 159, 326, 332, 359, 371, 379, 468.
 VOLCERUS, JOH., pr. te Brielle, 39, 66, 67, 89, 95, 126, 160.
 VOLLENHOVIUS, H. (Vollenhove), pr. te Nieuwkoop, 63, 90, 130, 155, 163, 195, 284, 326, 373, 467, 493.
 VOORBURCH, D. Jz. v., o. te Delft, 65.
 VOSCIUS, MICH., prop., 285.
 VOSSEL, SAM. HZ., pr. te Leimuiden, 2, 32, 90, 236, 369.
 VOSSIUS, GER., 10, 11, 47, 73, 74, 101, 102, 116—18, 141, 142, 167, 205, 206, 249.
 VRIAENS, C. (Vryaens), pr. te den Haag, 66, 90, 91, 127, 200, 204, 222, 231, 260, 267, 373, 437, 448, 461, 467, 473.
 VRIE, JAC. DE, o. te Gouda, 199, 214.
 VRIES, D. RZ. DE, o. te Delft, 235, 240.
 VRIES, JOH. DE, afgezet pr., 12, 88.
 VRIES, JOH. DE, pr. te Kalslagen, 284.
 VRIES, DE, zie: Friesius.

W.

- WAAL, FR. NICOLAI DE, zie: Nicolai.
 WACHMANNUS, HUB. (Wachtmans, Wachtmaunus), pr. te Buren, 2, 13, 25, 32, 90, 163, 200, 463, 517.
 WALAEUS, A., hoogleeraar, 49, 293, 300, 303, 418, 475, 498, 508.
 WALHOVEN, J. SZ., o. te Schoonhoven, 373.
 WASERUS, C., hoogleeraar, 61.
 WASSENARIUS, JOH., prop., 370.
 WASSENBURGIUS, IS. (Wassenbergius), pr. te Bodegraven, 2, 32, 66, 88, 94, 110, 127, 177—79, 214, 215, 256, 257, 283, 295, 347, 383, 482—4.
 WASSENBURGIUS, P., pr. te Amersfoort, Dordrecht, 95, 369.
 WELFIUS, JOAN., prop., 322.
 WELHOECK, geneesheer te Schiedam, 318.
 WERCKEN, CORN. A., prop., 233.

- WERNERIUS, FR.** (Wernerus, Warnerus, Warnerius), pr. te Beusichem, 56, 94, 127, 130, 195, 232, 321, 326, 369, 472, 493, 496.
WESTERBURGH, JOH., pr. te Dordrecht, 285.
WESTERMANNUS, ADR., pr. te Workum, 374, 473.
WESTVEEN, W. Jz. v., o. te Woerden, 163, 326.
WEYMANS, J., o. te Rotterdam, 152, 174, 177.
WILLEM I, prins v. Oranje, 321.
WILLEMSZ, J., o. te Ouderkerk, 112.
WILLEMSZ, J., schepen, 27.
WILM, MICH. DE (Willem), o. te den Haag, 236, 288.
WILMERDONK, JOH., prop., 160.
WIT, ANDR. DE (de Witt), c. p., 3, 6, 7, 374, 431, 449, 451, 473, 497.
WIT, JAN DE, o. te Woudrichem, 2, 326.
WITT, JAC. DE, prop., 493.
WOLFF, C. v. D., 255, 503.
WTENBOGAERT, JOH., Remonstr. pr., 51, 348.
WUCCENBORCH, TH. à (Wykenburch. Wijckenburg, Wijckenburgius), pr. te Alfen, 90, 159, 163, 200, 284, 321, 472, 478, 481, 482, 484, 496, 516.
WUCCENTOORN, ES. (Wykentoorn), pr. te Zevenbergen, 62, 65, 89, 93, 129, 196.
WUCCENTOORN, JOAN. (Wikentoorn), pr. te Doeveren. Crevecoeur, 321.
WUCCENTOORN, TIM., pr. te Mijnsheerenland, 211, 231, 284.

IJ.

- IJSBRANTS, ADR.**, pr. te Oosterwijk, 493.

Z.

- ZAUNSCHLIFERUS, OTTO**, pr. te Franckenthal, 294.
ZWALMIUS, zie: Swalmius.
-

REGISTER VAN PLAATSEN.

- Aalburg, 63, 160, 196, 493.
Aarlanderveen, 159, 236, 239, 240, 288.
Abbenbroek, 33, 493, 517.
Acquoy, 33, 285.
Aduard, 3, 40.
Aken, 263.
Alblas, 494.
Alfen, 90, 156, 163, 200, 472, 496.
Alkmaar, 159, 301, 395—400, 402, 403, 438, 441, 445, 446, 457, 473, 497, 509.
Almkerk, 468.
Amboina, 30, 121.
Ameide, 2, 39, 129, 130, 163.
Amersfoort, 95, 379, 491.
Amsterdam, 3, 25, 26, 28, 120, 121, 131, 134, 142, 194, 202, 203, 219, 247, 289, 301, 313, 507, 509.
Arkel, 322, 469.
Arnhem, 119, 201.
Asch, 258, 296, 322.
Asperen, 66, 196.

Baartwijk, 63.
Batavia, 359, 386.
Benschop, 2, 22, 39.
Bergambacht, 31, 63, 236, 287.
Berkenwoude, 32, 199, 236.
Besoijen, 32, 232.
Beusichem, 94, 130, 326, 472, 496.
Bleiswijk, 94, 239, 244, 317, 321, 346, 369, 370, 382.
Bleskensgraaf, 235, 287, 517.
Blokzijl, 380.
Bodegraven, 2, 6, 32, 42, 66, 88, 94, 110, 156, 177—79, 214, 215, 256, 257, 347.

Bommel, 13, 159, 468.
Bommenede, 2, 39, 94, 130, 198, 200, 236, 326, 469, 493.
Boskoop, 325.
Breda, 2, 5, 6, 11, 14, 17, 18, 22, 32, 39, 42, 44, 45, 60, 63, 66, 90, 94, 127, 128, 131, 159, 163, 188—90, 195, 200, 216, 218, 232, 233, 257, 274, 279, 284, 288, 296, 316, 321, 322, 324, 326, 369, 373, 375, 406, 407, 472, 477, 489, 493, 503, 505, 516.
Brielle, 2, 27, 32, 39, 57, 62, 63, 65, 66, 87, 89, 94, 95, 101, 125, 127, 128, 130, 131, 135, 137, 157, 159, 160, 163, 193, 195, 200, 225, 232—34, 236, 239, 258, 274, 284, 285, 288, 290, 313, 314, 321, 322, 326, 330, 350, 367, 369, 370, 373, 377, 437, 468, 469, 472, 488, 493—97.
Brielsch-Nieuwland, 90, 135, 195, 370, 468.
Brussel, 23.
Bunschoten, 327.
Buren, 2, 13, 14, 18, 25, 32, 39, 44, 45, 56, 57, 61, 63, 66, 77, 90, 94, 107, 127, 128, 130, 143, 159, 161, 163, 172, 190, 195, 196, 200, 207, 225, 229, 232, 237, 238, 250, 260, 274, 284—86, 288, 296, 297, 315, 316, 321, 322, 326, 367—69, 373, 394, 463, 464, 468, 469, 472, 489, 493, 499, 502, 507, 509, 514, 516, 517.
Buurmalsen, 237.

Capelle, 163, 232, 472, 486, 511.
Chaam, 233, 237, 288.
Charlois, 59, 373, 517.

- Cillaarshoek, 284.**
Constantinopel, 78, 401.
Crevecoeur, 160.
- Delfshaven, 2, 3, 38, 40, 65, 129, 130, 163, 201, 236, 326, 373, 374, 384, 412, 473, 496.**
Delft, 1, 3, 12, 28, 31, 32, 38, 40, 62, 65, 67, 71, 77, 89, 93, 99, 107, 124, 127, 129, 140, 142, 143, 150, 153, 159, 160, 162, 175, 195, 198, 199, 201, 220, 222, 231—35, 237—41, 244, 245, 247, 258, 259, 264, 266, 270, 274, 280, 284—87, 289, 290, 292, 295, 296, 302, 307, 317, 321, 322, 325, 330, 332, 340, 341, 349, 369, 371, 372, 374, 377, 379, 386, 419, 423, 437, 440, 450, 461, 468, 469, 471, 475, 486, 487, 493, 495, 506, 516.
Delfzijl, 95, 237, 473.
Deventer, 327, 436.
Dirksland, 369, 370.
Doeveren, 196, 468.
Dongen, 6.
Dordrecht, 1, 3, 7, 15, 25, 31, 32, 38, 40—42, 46, 50, 52, 53, 55, 58—62, 65, 68, 71, 72, 75, 77, 89, 93, 99, 106, 115, 119, 121, 124, 127—29, 136, 138, 153, 159, 160, 162, 166, 179, 183, 191, 195, 196, 198—200, 211, 219, 223, 224, 227—29, 231—35, 245—47, 254, 255, 258, 260, 272, 274, 276, 278—80, 284, 285, 287, 291, 292, 300, 301, 310, 317, 321, 322, 324, 325, 329, 355, 358, 360, 361, 368, 369, 372, 380, 386, 407, 437, 456, 468, 469, 471, 477, 487, 493, 495, 503, 505, 509, 516, 517.
Dubbeldam, 372, 471.
Duiveland, 160.
Dussen, 63.
- Eemnes, 179.**
Eindhoven, 493.
Eiteren, 61.
Enkhuizen, 3, 40, 95, 131, 242, 365, 374, 456, 461, 473.
Erichem, 66, 94, 288, 489, 507, 508.
Everdingen, 322, 496.
- Franckenthal, 294, 365.**
- Franckfort, 473.**
Franeker, 113, 119.
Fijnaart, 128, 233.
- Garnwerd, 164, 327.**
Geertruidenberg, 65, 188, 224, 260, 297, 495, 517.
Geervliet, 160.
Genderen, 196, 468.
Genève, 61, 361.
Giessen, 32.
Giessen-Nieuwkerk, 232.
Ginneken, 163, 190, 218, 233, 237, 288, 296.
Goedereede, 27, 472.
Gorendijk = Korendijk, zie: Goudswaard.
Gorinchem, 2, 12, 24, 25, 32, 33, 38, 39, 59, 62, 64, 66, 68, 77, 86, 94, 99, 107, 125, 127, 128, 130, 153, 157, 159, 160, 163, 182, 192, 195, 196, 200, 218, 228, 231, 232, 236, 239, 261, 274, 280, 284, 288, 298, 309, 317, 321, 322, 326, 350, 367, 369, 370, 373, 380, 437, 468, 469, 472, 473, 481, 482, 488, 493, 494, 496, 510, 511, 516, 517.
Gothenburg, 126, 145, 168.
Gouda, 1, 4, 7, 8, 24, 31, 32, 38, 56, 62, 65, 68, 89, 93, 104, 112, 114, 115, 118, 127, 128, 130, 138, 141, 156, 157, 159—62, 167, 184, 195, 199, 205, 214, 216—18, 231—33, 236—39, 249, 254, 274, 280, 281, 284, 285, 287, 292, 293, 309, 321, 322, 324, 325, 329, 340, 367, 369, 370, 373, 387, 465, 466, 468, 469, 471, 493, 495, 511, 516, 517.
Goudriaan, 471, 495.
Goudswaard, 195, 233.
's Gravendeel, 32.
's Gravenhage, 2, 3, 6, 11, 28, 32, 39, 43, 59, 60, 62, 63, 66, 71, 82, 88, 90, 91, 93—5, 103, 104, 108, 119, 126—28, 130, 134, 137—39, 146, 159, 160, 163, 171, 195, 200, 201, 219, 222, 232—34, 236, 237, 239, 240, 243, 248, 255, 258, 264, 269, 272, 274, 284, 285, 288—90, 292, 306, 321, 322, 326, 349, 357, 366, 367, 369, 370, 373, 374, 377, 380, 387, 394, 416, 418, 431, 437, 449, 451, 467—69, 472, 473, 493, 516, 517.

- 's Gravenmoer, 196.
 's Gravezande, 66, 94, 236, 288.
 Groningen, 3, 31, 40, 67, 131, 201, 289, 374.
 Groot-Ammers, 56, 199.
 Gulick, 193.
- Haarlem, 237, 289, 419, 450, 461, 497, 502, 509.
 Haastrecht, 93, 517.
 Harderwijk, 131, 513.
 Harlingen, 113.
 Hazerswoude, 111, 239, 372.
 Hedikhuizen, 24, 63, 232, 496.
 Heesbeek, 196.
 Heikoop, 288, 326, 488.
 Hekelingen, 288, 472.
 Hellevoet, 285.
 Hendrik-Ido-Ambacht, 1, 38, 129, 201, 287.
 Herloo (?), 316.
 Herpt, 24, 63, 232.
 's Hertogenbosch, 193, 316, 356, 357, 359, 360, 375, 385, 476, 490, 491, 513, 515.
 Heukelom, 32, 370.
 Heusden, 24, 66, 94, 163, 182, 200, 236, 247, 289, 321, 373, 375, 496.
 Hillegersberg, 65, 199, 236, 242, 244, 456, 461, 466, 486, 511.
 Hillegom, 162.
 Hoogblokland, 90, 517.
 Hoogmade, 129, 372, 471.
 Hoorn, 40, 67, 142, 201.
 Hoornaar, 128.
- Jaarsveld, 32, 325, 373, 517.
- Kaag, De, 156, 173, 208, 251, 294.
 Kalslagen, 33, 66, 119, 120, 121, 154, 160.
 Kamerik, 128.
 Kampen, 289, 374.
 Katwijk a. d. Rijn, 1, 65, 378.
 Katwijk a. Zee, 32, 128, 517.
 Keulen, 263, 322.
 Klundert (Niervaart), 31, 38, 162, 199, 224, 260, 297, 325.
 Koudekerk, 128, 287, 321, 325, 365, 495.
- Kralingen, 69—72, 85, 87, 98, 99, 128, 232, 486, 511.
 Krimpen, 38, 130, 162.
 Kuilenburg, 12, 25, 59, 77, 107, 140, 143, 144, 160, 172, 196, 208, 232, 250, 288, 294, 326, 472, 486, 511.
- Langeraar, 321.
 Leerdam, 130, 163, 200, 472, 496.
 Leeuwarden, 134.
 Leiden, 1, 4, 8—11, 29, 31, 32, 38, 46, 47, 52, 59, 62, 65, 74, 76, 77, 87, 89, 93, 95, 99—101, 114, 116, 117, 119, 124, 127—29, 131—34, 138, 140, 141, 150, 156, 159—62, 164, 173, 180, 192, 194, 195, 199, 208, 219, 229, 232, 233, 235, 237, 247, 251, 254, 260, 261, 264, 269, 274, 284—87, 289, 294, 297, 305, 319, 321—23, 325, 328, 330, 331, 334, 340, 347, 351, 354, 358, 367, 369—72, 374, 378, 381, 407, 418, 435, 455, 464, 468, 471, 487, 493, 495, 497, 504, 508, 509, 513, 516, 517.
 Leiderdorp, 38, 128, 239.
 Leidschendam, 471.
 Leimuiden, 2, 32, 126, 145, 169, 236, 243.
 Lekkerkerk, 32, 128, 162.
 Lent, 128.
 Lesna, 500, 506.
 Leur, 32, 326, 373.
 Lexmond, 32, 39, 200.
 Lier, De, 38, 65, 95, 131, 162, 198, 199, 285, 321.
 Lisse, 93.
 Loevestein, 243, 245.
 Loosduinen, 163, 200, 233.
- Maasdam, 495.
 Maaseyk, 11.
 Maasland, 201, 220, 222, 240, 258, 259, 284, 329.
 Maassluis, 93, 129, 287, 325, 495.
 Maastricht, 502, 515.
 Mede, De (?), 224.
 Meeuwen, 321.
 Middelburg, 51, 302.
 Middelharnis, 373.
 Monnikendam, 67, 95, 201, 237, 327, 374, 456, 461.

- Monster**, 39, 66, 373, 472.
Moordrecht, 471, 495, 511.
Mijnsheerenland, 211.
- Naaldwijk**, 32, 200.
Nieuwenhoorn, 27, 33, 63, 200, 496.
Nieuwerkerk, 373.
Nieuwkoop, 12, 130, 163, 239, 240, 326, 373.
Nieuwland, zie: Brielsch Nieuwland.
Nieuw-Lekkerland, 38, 65, 468.
Nieuwpoort, 65, 93, 199, 238—40, 242, 243, 370, 465.
Nieuwveen, 33, 232, 373.
Noordeloos, 373, 472.
Noorden, 33, 154, 155, 196.
Noordwijk, 416.
Nootdorp, 90, 495.
Nijmegen, 3, 11, 67, 95, 160, 289.
- Oegstgeest**, 38, 65, 239, 471, 495.
Oldenzaal, 515.
Ooltgensplaat, 2, 32, 66, 130, 163.
Oosterhout, 200, 237, 497.
Oosterwijk, 90, 493.
Oostvoorne, 233, 284.
Oostzaan, 493.
Oud-Beijerland, 65, 199, 235, 325, 372.
Ouddorp, 33, 57, 58, 90.
Oudenhoorn, 160.
Oude-Niedorp, 159.
Ouderkerk, 112, 118, 130, 160, 469, 482—84, 517.
Oude-Tonge, 135.
Oudewater, 1, 22, 65, 93, 124, 130, 138, 146, 162, 172, 184, 287, 364, 365, 388—93, 495, 513.
Oude Wetering, 239, 242.
Overschie, 232.
- Papendrecht**, 469, 493.
Parijs, 9, 11, 284.
Pernis, 160, 472, 496.
Piershil, 33, 326, 373.
Pietershoek, 31.
Polsbroek, 22, 146, 236.
Poortugaal, 2, 233, 496.
Prinseland, 94, 131, 163, 200, 406, 407.
Pijnakker, 1, 372, 471.
- Raamsdonk**, 195.
Rhoon, 486, 511, 517.
Ridderkerk, 31, 129, 195, 495.
Rockanje, 66, 94, 163, 321.
Roosendaal, 39, 66, 288, 325, 326.
Rotterdam, 1—3, 7, 13, 31, 38, 40, 52, 58, 59, 61, 62, 65, 67—72, 87—90, 94, 95, 99, 103, 127, 128, 130, 138, 142, 143, 152—54, 157, 159, 160, 174—77, 180—82, 198, 199, 208, 212—14, 216, 222, 223, 229, 232, 233, 236, 237, 239—42, 258, 262, 265—67, 270—74, 278, 284, 285, 288, 289, 303—8, 317, 322, 326, 332—46, 363, 367—71, 373, 395—405, 408—16, 417—19, 423, 424—63, 465—67, 472, 473, 478—83, 485, 493, 506, 511, 517.
Rijnsaterwoude, 214, 326.
Rijnsburg, 232, 370.
Rijpwetering, 511.
Rijsoord, 90.
Rijswijk, 2, 94, 131, 200, 236, 472, 496.
- Sassenheim**, 287.
Schelluinen, 33, 496.
Scheveningen, 39, 61, 128, 130, 369, 496.
Schiedam, 2, 25, 26, 31, 94, 130, 163, 236, 288, 318, 326, 360, 371—74, 391—93, 434, 435, 444, 446, 456, 461, 468, 469, 471, 493, 496, 505.
Schipluiden, 12, 13, 31, 45, 65, 78, 93, 108, 199, 235, 493.
Schoonderloo, 367, 393, 477.
Schoonhoven, 1, 31, 38, 65, 95, 130, 236, 238, 239, 241, 287, 325, 327, 351, 365, 371, 373, 374, 388, 390, 392, 398, 405, 432, 435, 439, 471, 473, 495.
Schoonrewoerd, 237, 288, 373.
Sedan, 366.
St. Anthoniepolder, 233, 284, 468.
Sleeuwijk, 468.
Sliedrecht, 469.
Sluipwijk, 33, 171, 196.
Sprang, 32.
Spijkenisse, 32, 288, 326.
Stad aan 't Haringvliet, 12, 87, 128, 321, 496.
Stockholm, 145, 169.

- Stolkwijk, 65, 287.
 Streefkerk, 162, 235.
- Terheijden, 2, 5, 6, 42, 322, 472, 497.
 Tiel, 327, 497.
 Trecht, 32, 200.
- Utrecht, 140, 172, 201, 215, 237, 289,
 350, 368, 374, 436, 497.
- Valkenburg, 63.
 Veenhuizen, 159.
 Veere, 134.
 Vianen, 2, 44, 45, 94, 130, 163, 321,
 326, 359.
 Vlaardingen, 1, 38, 235, 240, 241, 243,
 287.
 Vlissingen, 119.
 Vlijmen, 32, 90.
 Voorburg, 2, 39, 160, 326, 373.
 Voorhout, 162, 199.
 Voorschoten, 1, 31, 512.
 Vucht, 517.
- Waarder, 32, 94, 159, 268, 321, 472.
 Waddinxveen, 32, 39, 160, 239—41,
 496.
 Warmenhuizen, 11.
 Warmond, 156, 173, 235, 239, 287, 294.
 Waspik, 195, 196, 471.
 Wassenaar, 288, 326.
 Wateringen, 32, 130, 321.
 Werkendam, 94, 370, 472.
 Westmaas, 32.
 Willemstad, 93, 160, 162, 199, 224, 260,
 297, 372.
 Woerden, 2, 6, 12, 28, 29, 32, 39, 42,
 60, 63, 66, 79, 88, 90, 93, 94, 120,
 125, 127—31, 154, 155, 157, 159—61,
 163, 171, 178, 195, 196, 200, 204,
 214, 215, 232, 236, 237, 239—41, 243,
 256, 268, 274, 279, 284, 286, 288, 302,
 309, 315, 321, 326, 369, 373, 437, 463,
 468, 472, 477, 486—88, 493, 496, 511,
 513, 516, 517.
 Wormer, 493.
 Woubrugge, 156, 173, 208, 251, 294, 370,
 487, 509.
 Woud, Het, 90.
 Woudrichem, 39, 66, 200, 236, 326, 375,
 473.
 Wijchen, 11.
 Wijk, 90.
 Wijk bij Duurstede, 131, 164, 473.
 Wijngaarden, 90, 493.
- IJsselstein, 39, 61, 66, 162, 164, 172, 178,
 197, 200, 212, 213, 215, 225, 237, 256,
 262, 288, 302, 305, 326, 373, 390, 394,
 435, 467, 473, 496.
 IJsselmonde, 285, 321.
- Zevenbergen, 65, 93, 129, 188, 191, 196,
 218.
 Zevenhoven, 39, 66, 130, 200, 239, 240,
 288.
 Zevenhuizen, 31, 38, 130, 163, 199, 239,
 288, 326, 493, 511.
 Zoelmond, 61.
 Zoetermeer, 129, 162, 239, 244, 325, 372.
 Zoeterwoude, 93, 129, 235, 322, 369.
 Zuidland, 32, 39, 130, 236.
 Zunderdorp, 321.
 Zundert, 63, 128, 284, 373, 472, 489.
 Zurich, 61.
 Zutphen, 40, 134, 164, 165, 237, 368, 374,
 394, 436.
 Zwaluwen (beide), 188, 494.
 Zwammerdam, 28, 33, 63, 120, 239.
 Zwartewaal, 232, 233.
 Zwolle, 436, 473.
 Zijdervelt, 196, 373, 472, 517.

REGISTER VAN ZAKEN.

Zoo veel mogelijk zijn de onderwerpen in groote rubrieken samengebracht. Al wat in verband staat met predikanten, zoeken men op: predikanten, alle kwesties over het huwelijk op: huwelijk, de aangelegenheden der kerken in O. en W. Indië op: Indië. De verschillende in de Acta besproken boeken en geschriften vindt men onder: boeken. Ook vergelijkte men de registers van personen en van plaatsen.

A.

Accijnzen. Vrijdom der kerk van —, 465, 478, 504.

« *Acte van naerder verbintnisse* », 222, 223, 260, 297.

Acten en schriften. Synodale —, 7, 48, 53, 75, 77, 103, 137, 142, 280, 293, 360, 386. — In een afzonderlijke kist opgeborgen, 120, 138, 139, 168, 206, 249. — Mogen niet aan buitenstaanders worden medegedeeld, 230, 362, 363, 387. — Inspectie der — van Dordrecht, 272, 306, 491, 492, 513—15. — Verminking der —, 485 — Zie ook: Post-Acta en Repertorium.

Acten en schriften. Classicale —, 7.

Afzetting van predikanten. Zie: Predikanten.

Apocalyps. Berekeningen over den — 82, 83.

Armenzorg, 20, 21, 49, 84, 123, 188. — Het aandeel der armen in de boeten, 158, 193, 218, 219, 313—15, 346, 384, 475, 501, 515.

Armeesters, 157.

Attestatiën, 187, 517.

Avondmaal. Toelating tot het —, 517. — Zie ook: Legerdienst, Lombardiërs en Predikanten.

B.

Bededagen, 40, 60, 69, 98, 151, 401, 477, 503.

Bedelaars, 187, 282, 491. Zie ook: Landloopers.

Bedieningen, *Kerkelijke*. Geen — te aanvaarden in opdracht alleen der overheid, zonder kerkelijke commissie, 356.

Begravenissen. Collecte bij —, 190.

Begroeting van den nieuwen stadhouder, 161, 173, 174.

Begijnen, zie: Kloppes.

Bekerlingen, 226, 227, 261, 268, 269, 297, 331, 378, 400, 401, 463, 502.

Beroepingen van predikanten, 20, 115, 122, 226. — Medewerking der classes, 54, 490. — Met correspondentie met den magistraat, 157, 185. — Verzet van ambachtsheeren en -vrouwen, 226. — Door ambachtsheeren, 278, 279, 509, 512. — Approbatie door ambachtsheeren, 465. — — te 's Hertogenbosch, 359, 360. — — in de Meijerij, 490. — Zie ook: Geschillen, Patronaatrecht.

Besnijdenis. Dag der — van Christus, 8.

Boeken. E. v. Meteren's «Nederl. Historien», 4, 48, 75, 102, 136, 166, 167, 204, 205, 248. — Geschriften van Barlaeus, 8, 9. — van Cunaeus, 9, 10. — G. J. Vossius «Historiae de controversiis», 10, 11, 47, 73, 74, 100—2, 116—18, 141, 142, 167, 168, 205, 206, 249. — H. Alutarius «Spiegel der Lutherschen», 79, 485. — S. Amama, «Cort Vertoogh», 113, 114. — Evangelieboeken, 123. — Ed. Poppius, «De enge poorte», 123. — F. Costerus «Het Nieu Testament», 147, 148. — A. Hornhiovius' «Remonstrantie», 179, 180. — W. Teellinck «Geestelijke Couranten», 186. — E. Teellinck «De derde Wachter», 186. — Een boekje van Constantinus, bevattende rijmen over den Bijbel, 367. — E. Pruscensius' boekje met Hebr. noten bij eenige hoofdstukken van Genesis, 332, 379. — Rivetus' werk van de Wet Gods, 476, 501, 515. — Van Dungen's geschriften tegen de Remonstranten, 515.

Boeken. Visitatie der —, 51, 76, 105. — Roomsche —, 156, 491, 514. — Schandaleuse en superstitieuse — en paskwillen, 172, 173, 208, 250, 251, 294, 362, 387, 476, 490, 502, 514. — Zie ook: Remonstranten en School.

Boelhuizen, 14.

Bijbel. Nieuwe vertaling, 8, 42, 68, 96, 97, 133, 134, 151, 165, 202, 203, 246, 247, 291, 300, 301, 327, 328, 375, 376, 473, 474, 490, 497, 498, 513—15. — Drukfouten in den —, 97, 134, 165, 203, 247, 291, 328, 376, 474, 498, 514. — Drukken van den —, 491. — Prijs van den nieuwen —, 512.

C.

Candidaten, zie: Proponenten.

Canones van Dordrecht. Onderteekening der —, 29.

Catechisatie, 14, 60, 125, 278, 511, 514, 515.

Catechismus. Onderteekening van den —, 29. — Een — opgesteld door de Dortsche predikanten, 52. — Afgodische figuren in den —, 125. — Een —, waarin woorden uitgelaten zijn, 283, 311. — Zie ook: Predikation.

Chiliasme, 119, 120, 122.

Classes. Verandering in de indeeling der —, 107, 108. — Vergrooting der Classis van Breda, 188, 216, 257, 296. — Het stemmen in de classicale vergaderingen, 227, 228. — Voorlezing van het formulier van onderteekening in de classicale vergaderingen, 220. — Classicale onkosten, 18, 60.

Collegium tot oefening in de leer der waarheid te Rotterdam, 265—67, 303—5.

Combinatiën. Zie Kerken, Gecombineerde.

Confessie. Onderteekening van de —, 29. — Zie ook: Remonstranten.

Correspondentie. Met de overige particuliere Synoden, 78, 87, 108, 131, 140, 158, 196, 220, 267, 302, 311, 312, 331, 359, 360, 365, 374, 375, 378—80, 401, 406, 490 (zie ook: Gedeputeerden). — Met de professoren in de theologie, 73, 91, 92, 100, 319, 320, 347, 492. — Met de magistraten, 354, 355, 357, 490, 514 (zie ook: Beroepingen). — De generalia uit de acten der corresp. synoden zullen jaarlijks in de Synode worden medegedeeld, 489.

D.

Dankdagen, 477, 490, 503, 514.

Dansen, 55, 151, 275, 317, 511.

Diaconie, 20, 21, 49, 187, 188.

Diakenen, 20, 122. — Afgevallen —, 86. — Te Kaag, 156, 173, 251, 294. — Te Woubrugge, 173, 251, 294.
Dooden. Het waken bij —, 491.
Doodslag en Doodslagers, 69, 420, 477, 503, 511, 515. — Zie ook: Huwelijk.
Doofstommen. Mag een doofstom geborene tot het Avondmaal toegelaten? 490.
Doop, 8, 513. — Doopen der kinderen van landloopers, 18, 19. — Doopen buiten gewone plaats en tijd, 59, 83. — Vragen bij den —, 88. — Doopen van een kind van een Doopsgezinden vader, 88. — Doopen van kinderen van ongelooovigen, 491. — Zie ook: Remonstranten.
Doopsgezinden, 492. — Hun eed, 50. — Hun conventikelen te Blokzijl, 380. — Zie ook: Huwelijk.
Droomen, 82, 83.
Dronkenschap, 275.
Duivelbanners, —bezweerders en —jagers, 53, 76, 77, 105, 106.

E.

Eed, 50, 76, 105. — — der magistraten om de Geref. religie te handhaven, 355.
Engelsche predikanten, zie: Predikanten en: Synode.
Erasmus. Wederoprichting van zijn standbeeld te Rotterdam, 58.
Examen. Voor proponenten, 28, 60, 170, 491. — Zal ook loopen over de kennis der Grieksche en Hebr. talen, 113, 114, 149, 207. — Een formulier van examen theologicum, 491. — Zie ook: Proponenten.

F.

Formuliëren van eenigheid. Onderteekening der —, 29, 46, 47, 100.

G.

Gedeputeerden der Synode, 3, 31, 61, 89, 126, 158, 159, 194, 231, 283, 323, 370, 467, 492, 512, 515. — Moeten de zwaarigheden in de Classen oplossen, 57, 86, 87. — Mogen zij zich inlaten met zaken, die bij de Classes nog in behandeling zijn? 69, 85 — of predikanten van een Classis in een vacante gemeente van den predikstoel weren? 69, 85 — of de Classes samenroepen zonder voorkennis van de gedeputeerden der Classes? 69, 85. — Bericht over de door hen afgedane zaken, 84, 85. — Mogen geen zaken, tot de Classes behorende, afdoen zonder de Classes er in te kennen, 357.
Gedeputeerden ter correspondentie, 31, 62, 78, 126, 127, 158, 194, 231, 283, 323, 370, 371, 467, 492, 516. — Vergadering van de — der corresp. Synoden, 476, 490, 502.
Gerechtsdagen, 14.
Geschiedenis. Het schrijven eener kerkelijke —, 47, 48, 74, 75, 102, 136, 166, 204, 248, 292, 301, 318, 328, 329, 376, 377, 474, 490, 498, 499, 514.
Geschillen over beroep of ontslag van predikanten. Te Kuilenburg, 12, 143, 144, 172, 207, 208, 250, 294. — te Schiedam, 25, 26. — te Nieuwenhoorn, 27. — te Ammers, 56, 57. — te Ouddorp, 57, 58. — te Kralingen, 69—72, 98, 99. — te Stad aan 't Haringvliet, 87. — te Ouderkerk, 112, 118, 119, 482—84. — te Brielsch Nieuwland, 135. — te Rotterdam, 152—54, 174—77, 208, 212—14, 270—74, 306—8,

332—44, 363, 368, 383, 384, 395—400, 402—5, 408—15, 417, 418, 422—63, 466, 467, 473, 478—82, 485. — te Noorden, 154, 155. — te Gouda, 184, 185, 216. — te Brielle, 289, 290. — te Buren, 463, 464, 508, 509. — te Voorschoten, 512.
Geschillen tusschen predikant en kerkeraad te Bodegraven, 177—79, 214, 215, 256, 257, 283, 347. — te Oudewater, 364, 365, 388—93.
Geschillen tusschen predikant en gemeenteleden te Prinseland, 406, 407, 477, 503, 505. — te Veen, 510.
Gravamina, 13—24, 30, 31, 40 vv., 54, 61, 68 vv., 79 vv., 121—24, 146—51, 179—89, 222 vv., 275—79, 311—13, 317, 348—58, 415—21, 486, 510—12. — — Deputatorum Gelrae, 79—82. — Te zorgen dat zij niet in handen der Remonstranten vallen, 192. — Een gravamen door de Classis synodaal weggelaten, 229. — Elimineeren der — 465, 466. — Zie ook: Indië.

H.

Hanengevechten, 14.
Heilige dagen. Viering van Kath. —, 123.
Hemelvaartsdag, 8, 83.
Herbergen, 491.
Herbergiers, 230, 262.
Hoerery, 511.
Hulp aan verdrevenen uit het buitenland, zie: Kerken in het buitenland.
Huwelijk, 8, 18, 23, 69, 148, 225, 260, 491. — Huwelijks-ordonnantie, 6, 40, 41, 67, 95, 96, 132, 164, 188, 201, 202, 216, 224, 245, 246, 257, 275, 290, 291, 295, 318, 489, 490, 500, 513. — Huwelijksafkondiging, 18, 56, 77, 106, 107, 139, 140, 148, 167, 205, 249, 292. — Verboden graden van bloedverwantschap, 41. — Hertrouwen, 41. — Echtscheiding, 41. — Trouwen van ongedoopten, 41, 491. — Overspel en overspeelders, 69, 511. — Trouwen in de Geref. kerk van David Joristen, Hendrik Nicolaieten en papisten, 84. — Huwelijk van Doopsgezinden, 125, 491. — Van een «doodslager», 421. — Trouwen der schouten, 492. — van ongedoopten, 515. — Casus matrimoniales, 41, 61, 86, 124, 187, 191, 192, 217, 218, 315, 316, 346, 347, 382, 463, 467, 476, 487, 488, 489, 492, 505, 506, 514. — Zie ook: Overdaad.

I.

Idioten, zie: Ongestudeerden.
Indië. De kerken van —, 513, 515. — Bekeering der «Indianen», 48, 49. — Kerkdienst in W. Indië, 84. — Kerkenordering voor O. Indië, 121, 142, 143, 168, 169, 302. — Aan wie de macht toekomt predikanten te zenden naar O. Indië, 122. — De Indische kerkzaken behooren het werk te zijn der gemeene kerken, 146, 169. — Gravamina, 169. — Brief uit Batavia, 359. — Vergadering voor de kerkelijke zaken van O. Indië, 330, 331, 378, 475, 490, 491, 500, 514. — Extract uit de acten der synoden te zenden aan de kerk van Batavia, 359, 386. — Zie ook: Predikanten.

J.

Jezuïeten, zie: Katholieken.
Joden, 49, 75, 76, 103, 104, 137, 138.

K.

- Katholieken*, 5, 22, 42, 146, 147, 170, 188, 191, 206, 216, 218, 225, 227, 277, 278, 295, 309, 310, 316, 329, 345, 358, 380, 386, 420, 475, 486, 489, 490, 510, 511, 514, 515. — Kath. kerk- en armmeesters, 29. — Processien, 60. — Bedevaarten, 61. — Collecten bij begrafenissen, 190. — Kath. schoolmeesters, 281, 292, 293 (art. 10). — Zie ook: Weezen.
- Kerk*. Aan de Geref. te Terheijden de kerk te geven, 5, 6, 42. — Ginneken van een — te voorzien, 190, 218, 258, 296. — De — van 's Hertogenbosch te brengen onder een Synode of Classis, 476, 490, 491, 513, 515. — De — te Zundert, 489. — De — van Maastricht, 515. — De — te Oldenzaal, 515.
- Kerkelijke zaken kerkelijk te behandelen*, 272, 273, 306.
- Kerken*. Gecombineerde —, 317, 368, 468, 469. — Vaceerende —, 185, 379.
- Kerken in neutrale landen*, 52, 53.
- Kerken in het buitenland*, 61. — Zweden, 168, 169. — Hulp aan in nood verkeerende — en personen, 193, 194, 219, 262—65, 298—300, 305, 306, 320, 331, 332, 347, 365—67, 378, 379, 382, 407, 422, 478, 500, 504, 506, 507, 513. — Brief der — van Zwitserland, 361, 362.
- Kerkenordening*, 15—17, 42—44, 68, 97, 98, 115, 116, 135, 136, 165, 166, 203. — Zie ook: Indië.
- Kerkeraad*, 421. — Verkiezing van den —, 14. — Een ouderling en een diaken maken geen —, 122. — Zie ook: Correspondentie.
- Kerkmeesters*, 157.
- Kerkvisitatie*, 17, 156, 157.
- Kermissen*, 14, 192.
- Kleederen*. Lichtvaardigheid en pracht in —, 511.
- Klopjes*, 277, 309, 464, 465, 486.
- Kuiperij*, 491.

L.

- Landloopers*, 18, 19, 49, 123, 124, 282, 311.
- Legerdienst*, 50, 77, 107, 140, 149, 150, 171, 230, 261, 262, 297, 298, 330, 377, 387, 477, 502. — Bediening der Sacramenten in het leger, 486, 504, 515.
- Lidmaten*, die den welstand der kerk tegengaan, 355.
- Liturgie*, 8. — Engelsche —, 379.
- Lombardiërs*, 19, 217, 301, 302, 317. — Mogen niet ten Avondmaal toegelaten, 19, 358, 359. — Evenmin hunne echtgenooten, 124 — of hunne dochters als zij met een lombardier trouwen, 189, 190. — Hunne kinderen, 217.
- Loterijen*, 83.
- Lutherschen*, 23, 148, 149. — Te Bodegraven, 6, 42, 110, 111, 156. — Te Breda, 6. — Te 's Gravenhage, 6. — Te Woerden, 42. — Luth. schoolmeesters, 281, 292, 293 (art. 10).
- Lijkpredikatien*, 42, 156.

M.

- Markten*, 14, 45.
- Moyenneurschappen*, 349, 350, 351, 418—20, 490, 514.

O.

Officieren. Reformatie der —, 17, 41, 42, 69.

Onderwijs. Zie: School.

Ongestudeerden, die predikant willen worden, 113.

Onkerkschheid, 511.

Onrlogsschepen. Godsdienst op —, 475 — Zie ook: Ziekentroosters.

Opvoeding van Geref. kinderen, zie: Weezen.

Oudelingen, 90, 122. — Hunne aanwezigheid in de classicale vergaderingen, 56, 192.

Overdaad bij bruiloften, 491.

P.

Paapsche stoutigheden, zie: Katholieken.

Paasch-Maandag. Viering van —, 83.

Paskwillen, zie: Boeken.

Paspoorten, zie: Sauvegarden.

Patronaatrecht, 116, 157, 158, 226, 487, 488, 509. — Zie ook: Beroepingen.

Pinkster-Maandag. Viering van —, 83, 513.

Post-Acta der Nat. Synode van Dordrecht, 53, 106, 119, 138, 139.

Predikanten. Traktementen der —, 17, 18, 44, 68, 69, 98, 123, 144, 189, 224, 260, 275, 297, 309, 317, 345, 421, 477, 478, 491, 503, 513. — Engelsche —, 48, 84, 137, 171, 172, 207, 379. — Pensioenen der weduwen van —, 51, 149, 170, 189, 192, 206, 217, 224, 257, 258, 275, 296, 315, 345, 380, 394, 395, 421, 477, 487, 490—92, 502, 514, 515. — Mag een in overspel verwekte predikant worden? 51. — Vrijstelling van belastingen, 69, 98. — Predikant bij den gezant te Constantinopel, 78. — Waalsche —, 84. — Vermelding in de Synode welke — nieuw ingekomen, vertrokken of gestorven zijn, 89. — Nieuw toegelaten, ingekomen of vertrokken —, 90, 127, 128, 160, 195, 196, 232, 233, 284, 285, 321, 322, 369, 468, 493, 517. — Een predikant aan melancholie lijdende, 120, 121. — Zij moeten de leden der gemeente opwekken tot godzaligheid, 121, 122. — — voor Indië, 143, 322. — Overledenen, 160, 196, 233, 285, 322, 370, 469, 494, 517. — Moeten zij toezicht houden op de administratie van kerk- en H. Geestgoederen? 188. — Mag een predikant zonder voorweten van zijn Classis zich naar een andere Classis begeven? 189. — De gemeente Asch van een predikant te voorzien, 190, 218, 258, 296. — Ondersteuning van — in het buitenland, 193, 194 (zie ook: Kerken in het buitenland). — Een weerbarstig predikant (Joh. Taurinus), 201, 220—22, 258, 259, 296, 329, 330, 377, 475. — De — moeten beloven dat zij geen Remonstr. lidmaten tot het Avondmaal zullen toelaten, 209—11. — Uit de Roomsche kerk overgekomenen, 226, 227. — Bijdragen voor de weezen van —, 220. — Gerecommandeerde —, 268, 294, 295, 298, 302, 303, 331, 347, 378, 383, 475, 477, 484, 504. — Dimissie, suspensie en uitzetting van —, 277, 311, 351—54, 385, 476, 490, 501, 514. — Kunnen — in de Classis Breda verplicht worden 3 à 4 jaren op hun standplaats te blijven? 279. — die de geneeskundige praktijk uitoefenen, 317, 318. — Die toegevend zijn voor de Remonstr., 355, 356. — In Brabant uit hunne woonplaats verdrevenen, 375. — Een dronken predikant, 489, 507, 508, 516. — School- en kerkdienst incompatibel, 491. — Ontijdig indringen in den dienst, 515. — Zie ook: Beroepingen, Legerdienst, Remonstranten.

Predikatiën. Namiddags —, 14, 312, 491, 492. — Catechismus —, 5, 157, 491, 511, 513. — Bij classicale vergaderingen, 29. — Zie ook: Lijkpredikatiën, Synoden.

Professoren in de theologie. Moeten zij zich met de kerkelijke regeering bemoeien? 380. — Zie ook: Correspondentie.

Proponenten, 32, 33, 59, 63, 107, 128, 140, 160, 170, 195, 233, 285, 322, 370, 468, 490, 492, 516, 517. — Formulier voor —, 49, 50, 76, 514. — Personen, die zich voor den predikdienst voorbereiden, 104, 105, 138, 261, 263, 305. — Het preeken van extra-provinciale —, 491. — Onbekwame candidaten, 491. — Geen candidati toe te laten zonder consent van hunne curateuren, 491. — Catechiseeren van — in vacerende plaatsen, 515.

Psalmen. Nieuwe berijming der —, 492.

B.

Recht. Handhaven van het — der kerken, 514, 515.

Rederijkers, 14, 44, 317, 346, 382.

Remonstranten, 23, 183, 237 vv., 312, 313, 315, 348, 349, 415—17, 474, 486, 490, 498, 514. — Geschriften tegen hen, 7. — Hunne predikanten, 11—13, 24, 58, 59, 88, 157, 276. — Schoolmeesters, 11, 12, 45, 54, 55, 78, 108, 406. — Confessie der — te weerleggen, 51, 52, 76, 105, 138, 167. — Hardnekkigen, 55, 82. — Verzoening der afgezette predikanten met de Geref. kerk, 79—82, 108—110, 367, 368, 394. — Doop door —, 88, 357, 358, 386, 476. — Conventikelen, 111, 140, 141, 183, 185, 225, 226, 229, 261, 297, 330, 380, 383, 416, 491. — Een predikant in Zweden, 126, 145, 250. — Met de kerk verzoende predikanten, 159, 160, 182, 183, 228, 229, 268, 302 (art. 33). — Concepten van moderatie, 179, 180, 215, 216, 223. — Lidmaten, die tot de — overgaan, 183. — In de regeering, 185, 186, 223, 224. — Gravamina niet in hunne handen te laten komen, 192. — Hunne lidmaten niet toelaatbaar tot het Avondmaal, 209—11, 268. — Remonstrantie over de — aan de Staten, 239—45, 269—70, 290, 349, 363, 366, 491. — Het gewicht der vijf Artikelen, 251—55. — «Exorbitante» Rem. lidmaten, 276. — Conniveeren van de magistraten met de —, 276, 277. — Geref. lidmaten, die hunne conventikelen bijwonen, 280, 281. — Een ziekentrooster naar O. Indië gezonden, 282, 310. — Boeken der — naar Indië gezonden, 282. — Wederlegging van hunne Apologie, 486, 504, 508, 515. — Zie ook: Predikanten.

Repertorium der synodale acten, 89, 137, 379.

S.

Sabbath, 21, 22, 180—82. — Zie ook: Zondagsviering.

Sacramenten. Zie: Legerdienst.

Sauvegarden voor predikanten, 23, 24, 48, 192, 193.

Schippers. Ongebondenheid van —, 230, 262, 298.

School, 202. — School-orde, 41, 67, 96, 114, 115, 132, 133, 148, 164, 165, 202, 246, 291. — School-programma te Gouda, 114, 141, 167, 205, 249, 292, 293. — Bijscholen, 165, 202, 246, 291, 327. — Schoolboeken, 165, 280, 310. — Onderwijs in 't Hebreeuwsch in scholis trivialibus, 220 — Kinderen niet te zenden naar Kath. scholen in binnen- of buitenland, 361, 386, 387. — School- en kerkdienst incompatibel, 491. — Zie ook: Remonstranten.

Schoolmeesters, 57, 88. — Moeten de formulieren onderteekenen, 59, 77, 107, 108, 140, 329, 490, 514. — Een — die predikant wil worden, 77. — Hun traktementen, 125, 144, 145, 151, 168, 279, 280, 310, 316, 345, 381. — Zij moeten de jeugd catechiseeren, 329. — Zie ook: Katholieken, Lutherschen, Remonstranten.

Schriften, zie: *Acten*.

Seminarium voor Indië, 29, 30.

Steden. Veroverde — te brengen onder een bepaalde Synode, 357, 385, 514. — Vrijheid van godsdienst in veroverde —, 511.

Studenten uit het buitenland, 274, 308, 344, 379, 475, 500. — *Testimonium* voor —, 318, 319

Suspensie van predikanten, zie: *Predikanten*.

Synoden. Samenstelling, 1—3, 38—40, 65—67, 93—95, 129—31, 163—64, 198—201, 235—37, 287—89, 325—27, 372—74, 471—73, 495—97. — *Synodale predikatiën*, 3, 33, 34, 40, 64, 67, 91, 93, 128, 129, 161, 162, 197, 198, 234, 235, 286, 287, 324, 325, 372, 471, 494, 495, 517. — *Tijd van vergaderen*, 3, 198, 289, 327. — *Nationale* —, 14, 15, 45, 46, 72, 73, 99, 100, 136, 166, 203, 247, 291, 292, 328, 376, 474, 498, 514. — *Voor de Engelsche en Schotsche predikanten*, 75, 103, 514. — *Uitschrijven der* —, 85, 86. — *De afgevaardigden moeten hun classis-boek medebrengen*, 112, 113. — *Wie mogen de — bijwonen?* 126, 485. — *Getal der afgevaardigden van de Classen*, 190. — *Credentiën*, 201, 289, 513. — *Een niet onderteekende brief aan de* —, 230, 231. — *Bijwoning van professoren in de theologie te Leiden*, 293. — *Een verlangde prov. Synode van N. en Z. Holland*, 348. — *Verplichting om de vergadering tot het einde toe bij te wonen*, 361. — *Tabak gebruikt in de synode van 1630*, 405, 406. — *Synodale maaltijd*, 413. — *Plaatsvervanging van leden der* —, 420, 490. — *Synodale besoignes*, 515.

T.

Tabak, zie: *Synode*.

Theologia practica. Leerstoel voor de —, 4, 40, 67, 95, 131, 132, 164.

Traktementen, zie: *Predikanten*, *Schoolmeesters*.

V.

Vastenavonden, 486, 504.

Visioenen, 83.

Visitatores classium, 31, 32, 62, 63, 89, 90, 127, 159, 195, 201, 232, 284, 320, 321, 369, 468, 492, 493, 516.

Vernommingen, 511.

Veroverde plaatsen, zie: *Steden*.

Vloeken, 69, 83, 151, 230, 262, 499, 511, 514.

Voertui. Ongebondenheid der —, 230, 262, 298.

Voorspellingen, 82, 83.

W.

Waarzeggers, 76, 77, 105, 106.

Weduwen van predikanten, zie: *Predikanten*.

Weezen van Geref. ouders mogen niet ter opvoeding gegeven worden aan Katholicken of andere sectarissen, 361, 500, 513, 515. — *Zie ook*: *Predikanten*.

Woeker, 151, 275, 346, 381, 475, 476, 491, 501, 515. — *Zie ook*: *Lombardiërs*.

Z.

- Ziekentroosters.* Op de schepen, 146, 311, 345, 381, 514, 515. — Een — met catechiseeren belast, 278.
- Zondagsviering,* 14, 44, 45, 69, 98, 151, 180—82, 188, 216, 224, 229 (art. 46), 257, 275, 285, 296, 308, 329, 345, 358, 377, 386, 420, 474, 492, 499, 511, 513—15.
- Zonden.* Roepende en krijtende —, 150, 151, 275, 361, 511, 513. — «Oneerlijke» huizen te Schoonderloo, 367, 383, 477.
- Zweeren,* 69, 83, 105, 230, 262, 288, 330, 377, 420, 475, 514.
-

3 2044 052 789 047

